

7/7/1982

S. 1301A

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY
DEPARTMENT

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
NATVRAE CVRIOSORVM

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIÆ CÆSAREÆ
LEOPOLDINO - CAROLINÆ
NATVRÆ CVRIOSORVM
EXHIBENTIA
EPHEMERIDES

SIVE
OBSERVATIONES HISTORIAS
ET EXPERIMENTA

A
CELEBERRIMIS GERMANIÆ
ET EXTERARVM REGIONVM

VIRIS

HABITA ET COMMVNICATA SINGVLARI STUDIO
COLLECTA

VOLVMEN DECIMVM

ACCEDVNT APPENDIX ET TABB. ÆN.
CVM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSAREÆ MAIESTATIS.

NORIMBERGÆ,
Impensis B. W. M. ENDTERI CONSORTIVM,
ET VID. B. ENGELBRECHTI.
TYPIS FLEISCHMANNIANIS ANNO MDCCLIV.

ACTA

PHYSIOLOGIA

EXPERIMENTALES

DE

VIRIS

VOLVMEN DECIMUM

WILHELMUS STRONG

SACRATISSIMO ET POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQUE PRINCIPI
DOMINO DOMINO
FRANCISCO
ROMANORVM IMPERATORI
SEMPER AVGVSTO
PIO FORTI FELICI
GERMANIAE HIEROSOLYMORVMQUE
REGI

LOTHARINGIAE BARRIQVE
D V C I

MAGNO DVCI ETRVRIAE

ET RELIQVA

PATRIAE PATRI DIVINITVS DATO
CAESARI OPTIMO INDVLGENTISSIMOQVE
SVMMO

RERVM SACRARVM ET LITTERARIARVM
TVTORI ET CONSERVATORI

GLORIA VITA SALVS.

AUGUSTISSIME IMPERATOR

Volumen hocce, quod **TI-
BI, SACRATISSIME IMPERA-
TOR,** submisissimo animi cultu
offert **Caesarea Naturae Curio-
forum Academia,** quinquagesi-
mum

DEDICATIO.

num est, quo ea labores suos per
integrum saeculum peractos be-
ne feliciterque absoluit. Anno
nempe MDCLII. medici non-
nulli publicam vtilitatem curae
cordique habentes, omnes Ger-
mani, in societatem quandam
coivere eo unice allaborantem,
vt, dum omnes scientiae artes-
que, sigillatim vero rerum na-
turalium vera cognitio & solida
medendi exercitatio, magis ma-
gisque ab omnibus cultioris or-
bis nationibus certatim perficie-
bantur, Germanorum quoque in-
genii atque industriae, ad eun-
dem

dem scopum tendentis, specimina in lucem publicam prodirent. Tardo quidem gradu priorum decem et octo annorum spatio procedebat hocce institutum, dum interea aliquot tantum opusculis, ad normam huius Societatis praefixam elaboratis et sigillatim excufis, studium suum aliis comprobarunt. De maioribus et amplioribus vero progressibus eadem Societas curiosa et sollicita repetitis epistolis priuatis publicisque inuitauit et excitauit omnes de publica vtilitate bene merendi cupidos viros, vt in castra sua

)

de-

descenderent: id quod eousque feliciter cessit, vt, mutata methodo ab initio electa, anno MDCLXX. primum volumen vnitis viribus collectum ederetur. Neque etiam non ea felicitas auctae huic societati accessit, vt non solum sibi liceret hocce suos conatus ad pedes diui LEOPOLDI, Gloriosissimae et innumerabilibus de caussis immortalis memoriae, deuoluere, verum etiam iidem clementissime susciperentur, quid? quod et ipsa Societas protectione tutelaque Imperiali priuilegiisque et ho-

honoribus muniretur atque amplissimo *Caesareae Leopoldinae Naturae Curiosorum Academiae* titulo salutaretur. Neque minus magno LEOPOLDO dignissimi successores paternaeque gloriae atque virtutum haeredes, pari clementia hanc Academiam benefundatam exceperunt, eademque nunc, quum TVO, CAESAR OPTIME, pacato sub imperio, musis amicissimo, non minori felicitate per immensam DEI gratiam fruitur magisque confirmata gaudet, adhuc floret vigetque et indies novis collaboratoribus

ribus augetur ita , vt nunquam defuerint viri praestantissimi, qui, nullo stipendio conducti, sed demissa pietate in Caesarem et amo in prouehendam nationis Germanicae famam, adeoque solo virtutis et honoris stimulo excitati, symbola sua nunquam non diligentissime contulerunt eo usque, vt collatis hactenus viribus plusquam octo millia obseruationum et lucubrationum in publicum vsum communicata prostant. Quum denique haec Academia eundem scopum praefixum adhuc teneat et diuinis ad-

iu-

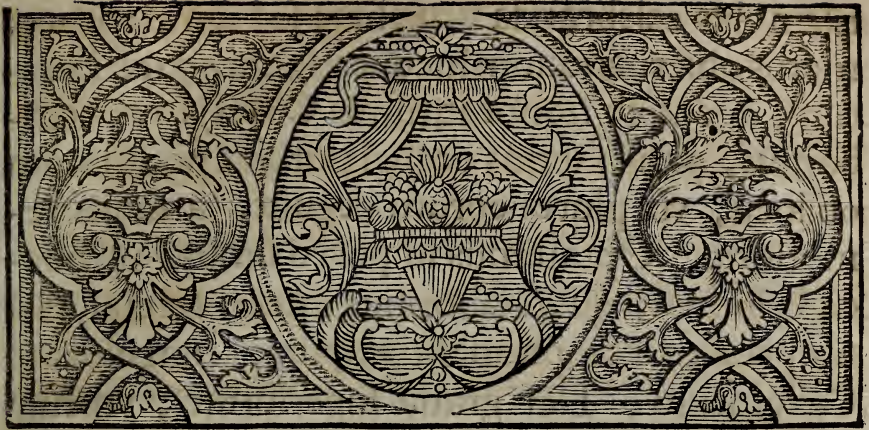
iuta subsidiis eodem tramite no-
uam periodum inire conetur, spe
minime vana lactatur, fore, vt
TVA, CAESAR EXOPTATISSI-
ME, qui omnium conatum uti-
lissimorum TE semper iudicem
aestimatoresque sapientissi-
mum gratiosissimumque exhi-
buiſti, hos quoque vltiore cle-
mentia excipias fartosque con-
serues. Tantam igitur rerum
noſtrarum felicitatem sperantes
et diuinantes inter ardentissima
vota ſubiectissimo animo preca-
mur, vt TVAM, CAESAR
AVGVSTISSIME, Maieſtatem

diuinius subinde caelestium
bonorum generibus rerumque
felicissimarum accessionibus in
ferissimos posteritatis annos
DEVS TER OPTIMVS TERQVE MAXI-
MVS cumulata mactatamque
reddat

MAIESTATIS TVAE

DEVOTISSIMI

NATVRAE CVRIOSORVM ACADEMIAE
PRAESES, DIRECTOR, ADIVNCTI
COLLEGAE.

PRAEFATIO.

Hoc decimum seu potius quinquagesimum
 nostrae Academiae volumen vt superio-
 ri iam anno publicam aspiceret lucem,
 in votis & propositis habuimus propterea, quia
 tunc huius instituti grata memoria saecularis me-
 rito

rito nobis celebranda veniebat; sed sufficiens numerus obseruationum lucubrationumque selectarum, quem ab honoratissimis Collegis expectabamus, paullo serius colligi poterat potissimum ob loca, vbi plures eorum degunt, a nobis remotiora. Optauimus id porro simul, ut hocce volumen, quod laboribus integri saeculi spatio peractis colophonem imponit, singulorum Collegarum, Dei gratia superstitem, vnicum saltem symbolum collatum offerre posset; sed huius quoque voti compotes fieri haud potuimus, tum eandem ob causam, tum alia impedimenta insuperabilia. Quamuis autem collectae obseruationes numero se haud distinguant. confidimus tamen, argumentorum horumque expositionum grauitatem omnium expectationi satisfacturam esse.

Ceterum grata mente agnoscenda omnino est summi aeternique Numinis gratia et prouidentia, quae hancce Academiam per tantam temporum seriem totque rerum vicissitudines semper in flore et vigore suo conseruauit, licet commilitones suos nec stipendio nec praemio,
qui-

quibus aliae eiusmodi Societates instructae sunt, vel allicere vel excitare valeret.

Tandem, quum nouam rerum agendarum periodum, meditamur, huic eidem prouidentiae Diuinae merito confisi, speramus ulteriorem atque perpetuam nostrae Academiae conseruationem, neque dubium superest, quin porro omnes, qui studium publicae utilitati inseruiendi & gratiam atque applausum Caesaris Augustissimi reliquis stimulis animo bene formato praeferunt, nostrae Academiae cunctis viribus data occasione succurrant.

Quod ad nos attinet, omnem operam nauabimus, vt collectanea denuo luci committenda externo quoque ornatu maiori, quam hactenus fieri potuit, in publicum prodeant, et sigillatim figurae artificiose magis et accurate elaboratae compareant, dummodo primitiua delineatio id permittit, ad quod promissum implendum plurimae iam huius et antecedentis voluminis figurae spem facere persuademur.

Quod reliquum est, silentio praeterire haud possumus, sed potius submississima pietate agnoscere et publice praedicare tenemur, SERENISSIMUM PROTECTOREM nostrum, humillimis petitionibus, quas antecedente tomo exposuimus, non solum clementissime annuisse, verum etiam nostrae Academiae insignem numum aureum, Ipsius Serenissimaeque Coniugis eius imagine gratiosissima splendidiorum redditum, munificentissime donasse eamque ad ulteriores progressus propensissime indulgentissimeque excitasse.

I.

Continuatio

CATALOGI

DNN. Collegarum Academiae Cæsareæ
Leopoldino - Carolinæ Naturæ
'Curiosorum.

*ab anno 1751. usque ad annum 1753. in
eandem receptorum.*

Anno 1751.

Ordo
receptionis

568. Dn. D. *Philippus Conradus* FABRICIUS, Anatomiae,
Physiolog. & Pharmaciae in Academia Helmstadiensi
Prof. Publ. Ordinar. *Philumenus II.*
569. Dn. D. *Joannes Philippus* SEIP, Sereniss. Principis
Waldeccens. Consiliar. aulic. & Archiater & Regiar.
Societatum Scientiarum, Londinensis & Berolinen-
sis, Sodalis. *Alcadinus.*
570. Dn. D. *Polycarpus Fridericus* SCHACHER, in Aca-
demia Lipsiensi Medicinæ Prof. Publ. Extraordina-
rius. *Apulejus II.*
571. Dn. D. *Matthias Georgius* PFANN, Medicinæ Profes-
sor Publ. in Academia Fridericiana Erlangensi. *Poly-
ænus II.*
572. Dn. *Joannes Georgius* RICHTER, Philosoph. Magister
& SS. Theolog. Baccalaureus, Philolog. sacr. in Aca.

Ordo
receptionis

- dem. Lipsiensi Prof. Publ. Extraord. *Aristophanes Byzantinus.*
573. Dn. D. *Andreas de* CONRAD, Practicus Sempronienfis in Hungaria, & Academ. Cæsar. Nat. Curiosor. in causa Legati Genseliani Plenipotentarius. *Diodorus III.*
574. Dn. D. *Fridericus Georgius Philippus* SEIP, Sereniff. Principis Waldeccensis Medicus aulicus & Practicus Pymontanus. *Alcadinus II.*

Anno 1752.

575. Dn. D. *Carolus Augustus de* BERGEN, Medicinæ Prof. Publ. Ordinar. in Academia Viadrina, Hæreditarius in Rosengarten. *Philaretus II.*
576. Dn. *Ludovicus Christianus* PEZOLT, Medicinæ Doctor & Practicus Nordhusanus. *Chæreas II.*
577. Dn. D. *Ludovicus Godofredus* KLEIN, Celsiff. Comit. Erbacensis Consiliar. & Archiater, ac Civitatis & Territorii Erbacensis Physicus ordinarius. *Ctesias II.*
578. Dn. D. *Joannes Josephus Nobilis de* BERGER à SIEBENBRUN, Sereniff. Electoris Bavaricæ Consiliar. aulicus & Archiater cubicularius ordinarius. *Mene-crates II.*

Anno 1753.

579. Dn. *Emanuel Mendes da* COSTA, Regiæ Brittanicæ Societatis Scientiarum Sodalis. *Plinius IV.*
580. Dn. D. *Joannes Petrus* EBERHARD, Medicin. & Philosoph. Doctor, hujusque in Regia Fridericiana Academia Prof. Publ. Extraordinar. *Euclides IV.*
581. Dn. D. *Joannes Michael* BARTH, Sereniff. Ducis Czartorsyki,

Ordo
receptionis

toryski, Magni Ducatus Lithuaniae supremi Cancellarii, Archiater. *Bassus III.*

582. Dn. D. *Severinus* HEE, Medicin. Prof. extraordin. in Univerfit. Hafniensi, ordinarij, in Gymnasio Otthinienfi, & Societat. Reg. Dan. Scientiar. Sodalif. *Philoxenus II.*

583. Dn. D. *Joannes Henricus Josephus* BAUER, Philosoph. & Medicin. Doctör & Practicus in Alma Cæfareâ Regiaque Univerfitate Pragenfi. *Glaucôn III.*

II.

CATALOGUS

Dominorum Collegarum hujus Academiae, hætenus, quoad quidem nobis constat, demortuorum.

Ordo
receptionis

294. Dn. D. *Abraham* VATER, Medicin. Prof. Publ. Primar. in Academ. Wittembergensi, Regiarum Societatum Scientiarum, Londinensis & Berolinensis, Sodalif, & Musei Regii Præfectus, †. d. 18. Novembr. 1751. ann. ætat. 69.

298. Dn. D. *Christianus Michael* ADOLPHI, Facultat. Medicæ Lipsiensis & Collegii B. M. V. Senior, †. d. 3. Octobr. 1753. ann. ætat. 77.

321. Dn. D. *Johannes Franciscus* RAUCH, Institutionum medicarum in Academia Viennensi Prof. Publ. Ordinarij, †. d. 25. Octobr. 1750.

Ordo
receptionis

334. Dn. D. *Daniel* HOFMANN, Facultat. Medicæ in Academia Tubingensi Senior, †. d. 12. April. 1752.
378. Dn. D. *Franciscus Ernestus* BRÜCKMANN, Poliater Gvelfpherbytanus, Adseffor Collegii Medici Brunsvicensis, & Academ. Reg. Berolinensis Scientiarum Sodalis, †. d. 21. Mart. 1753. ann. ætat. 57.
390. Dn. D. *Augustinus* BUDDÆUS, Potentiff. Reg. Boruff. Confiliar. aulic. & Archiater, Adseffor supremi Collegii Medici, Professör Anatom. & Physiolog. in Colleg. med. chirurg. ac Reg. Berolinens. Academ. Scientiar. Sodalis, †. d. 25. Decembr. 1752. ann. ætat. 58.
396. Dn. D. *Johannes Christianus* KUNDMANN, Poliater Wratislaviensis, †. d. 11. Maji. 1751. ann. ætat. 67.
Memoria ejus extat in Appendice hujus Voluminis, pag. 321. sqq.
421. Dn. *Joannes Henricus* de SPRECKELSEN, J. V. D. & Consul Civitatis Hamburgensis, †. Mens. Jul. 1751.
424. Dn. D. *Joannes Godofredus* de HAHN, Potentiff. Reg. Boruff. Confiliar. aulicus, Collegii Medici & Sanitatis Wratislaviens. Decanus, †. d. 1. Maj. 1753.
431. Dn. *Christianus Gottlieb* SCHWARTZ, Comes Palatin. Cæsar. Moralium, Oratoriæ & Poetices Prof. Publ. & Senior Academiae Altorfinæ, nec non Beneficiario. Noricor. Inspector & Reg. Berolinens. Societat. Scientiar. Sodalis, †. d. 24. Februar. 1751. ann. ætat. 75.
444. Dn. D. Burcard David MAUCHART, Sereniff. Ducis Würtembergensis Confiliar. & Archiater, ac Medicinæ

Ordo
receptionis

- cinæ in Academ. Tubingensi Prof. Publ. Ordinar. †.
d. II. April. 1751. ann. ætat. 55.
501. Dn. D. *Joannes* ALBRICHIUS, Adseffor Senatus Coronensis in Transylvania, †. 1750.
548. Dn. *Joannes Fridericus* FÜRSTENAU, utriusque Medicinæ Doctor, Anatom. & Chirurg. in Academ. Rinteliensi Prof. Publ. Ordinar. †. d. 22. Mart. 1751. ann. ætat. 27.
- Memoria ejus extat in Appendice hujus voluminis, pag. 313. sqq.*
559. Dn. *Cromwell* MORTIMER, Reg. Anglican. Societat. Scientiar. Secretarius & Collegii Medici Socius, †. d. 15. Januar. 1752.

III.

CATALOGUS

alphabeticus

Excellentissimorum Virorum, qui pro

X. hoc Volumine observationes physico-medicas communicarunt.

- Dn. D. *Joannes Carolus* ACOLUTHUS, Medicin. Practicus Zittaviensis, Acad. N. C. *Cassius Jatrofophista II.*
pag. 199.
- Dn. D. *Christianus Michael* ADOLPHI, Facultat. Med. Lipsiens. Adseffor & Collegii B. M. V. Senior, Acad. N. C. *Ætius.*
pag. 33.
- Dn. D. *Joann. Sebast.* ALBRECHT, Gymnasii Casimiriani Academici, quod Coburgi floret, Philosoph, natural.
Prof.

Prof. Publ. Ordinar. & Physicus Ducal. Provincial.
Acad. N. C. ADIUNCTUS, d. *Panthemus*. pag. 211.

303.

- Dn. D. *Ferdinandus Jacobus* BAIER, Sereniss. Marchion.
Brandenb. Baruthini Consiliar. & Archiater, Physicus
Norimbergens. & Acad. N. C. ADIUNCTUS, d. *Eugenianus II*.
pag. 101. 293. 354.
- Dn. D. *Georg. Henricus* BEHR, Celsiss. Comit. Josephi ab
Hohenlohe-Waldenburg Archiater & Practicus Ar-
gentinensis, Acad. N. C. *Glaucias II*. pag. 406. 407.
- Dn. *Joannes Ambrosius* BEURER, Xenodochii Norimberg.
ad Spiritum Sanctum Pharmacopœus ordinarius. A-
cad. N. C. *Apollonicus II*. p. 372. & Append. p. 157.
- Dn. D. *Joann. Wlfg. Frid.* BOENNEKEN, Sereniss. Princ.
de Lœwenstein-Wertheim Consil. Aul. & Regiminis
Archiater, Reip. Swenofurt. Phys. Ord. Acad. Nat.
Cur. *Bassus II*. pag. 408.
- Dn. D. *Fridericus* BOERNER, Practicus Wolfenbutelensis,
Societatum Teutonicarum Gœttingensis, Jenensis &
Helmstadiensis Sodal. Acad. N. C. *Cineas II*. Ap-
pend. pag. 225. sqq.
- Dn. D. *Johannes Gottlieb* BOETTICHER, Medicinæ Pra-
cticus Hafniensis, Acad. N. C. *Gorgias II*. pag. 402.
- Dn. D. *Andreas Elias* BÜCHNER, S. R. I. Nobilis, Sacr. Cæs.
Majest. Consiliar. Archiater & Comes Palatin. Potentiss.
Reg. Boruff. Consiliar. intim. in Regia Fridericana
Academ. Medicin. & Philosoph. natural. Prof. Publ.
Ordinar. Reg. Berolinens. Societat. Scientiar. Sodal.
& Acad. Nat. Cur. PRÆSES. pag. 358.
- Dn. D. *Joannes Philippus* BURGGRAVE, Eminentiss. ac
Celsiss. Princip. Electoris Moguntini Archiater, &
Poliater Francofurtensis ad Mœnum, Acad. N. C.
Serenus II. pag. 132.

Dn.

- Dn. D. *Salentinus Ernestus Eugenius* COHAUSEN, Archidieceſ. Trevirenf. Proto-Phyſicus, Præſidii Electoral. Medicus & Poliater Confluentinus, Acad. N. C. *Cleombrotus II.* pag. 307
- Dn. D. *Henricus Fridericus* DELIUS, Medicinæ in Fridericiana Erlangeniſi Prof. Publ. Ordinar. Acad. N. C. *Democedes II.* pag. 349.
- Dn. D. *Philipus Conradus* FABRICIUS, Anatom. Phyſiolog. & Pharmaciæ in Academ. Helmſtadienſi Prof. Publ. Ordinar. Acad. N. C. *Philumenus II.* pag. 117.
- Dn. D. *Joannes Bernhardus de* FISCHER, quondam Ruſſiarum Magnæ Imperatricis, ANNÆ, glorioſæ memoriæ, Perſonæ Medicus, & per Ruſſias, medicas res dirigens, Archiater. Acad. N. C. *Olympus.* pag. 64. 254.
- Dn. D. *Otto Fridericus Wilhelmus* FRENTZEL, Eminentiff. Principis Electoris Trevirenſis Auliater. pag. 260.
- Dn. D. *Joannes Hermannus* FÜRSTENAU, Profeſſor Medicinæ primarius & Ordinarius Oeconomix in Academia Rinteliens. pag. 28. 105. 274.
- Dn. D. *Johannes* GRASHUIS, Medicinæ Practicus Amſtelodamens. Acad. N. C. *Mantias II.* pag. 149. 163.
- Dn. D. *Joannes Gothofredus de* HAHN, Conſiliar. Reg. aulicus, Poliater Wratiſlaviens. & Collegii Medici & Sanitatis Decanus, Acad. N. C. *Dexius.* App. pag. I.
- Dn. D. *Severinus* HEE, Medicin. Prof. extraordinar. in Academ. Hafniens. ordinarius in Gymnaſio Othiniens. & Societat. Reg. Dan. Scientiar. Sodalis, Acad. N. C. *Philoxenus II.* pag. 327.
- Dn. D. *Laurentius* HEISTER, Sereniſſ. Brunſuicenf. & Lüneburg. Ducis Conſiliar. aulicus & Archiater, Medicinæ, Chirurg. & Botan. Prof. Publ. in Academ. Hel-

Helmstädiens. Regiar. Londinens. & Berolinens. So-
cietat. Scientiar. Sodalis, Acad. Nat. Cur. *Sofratus I.*
pag. I. 53.

Dn. D. *Joann. Jacobus* HUBER, Collegii Medico-Chirurgici,
quod Cassellis floret, Prof. Chirurg. & Anatom. pra-
cticæ, Sereniss. Hassiæ Landgravii Consiliar. aulicus
& Archiater, Aulæ Badena-Durlacens. Medicus, A-
cad. Nat. Cur. *Areatus II.* pag. 109.

Dn. Lic. *Christian. Frider.* JOERDENS, Medicin. Pract. &
Scholarcha illustr. Gymnas. Curiensis in Variscia, A-
cad. N. C. *Micon.* pag. 48.

Dn. D. *Gottlieb Henr.* KANNEGIESSER, Magni Ducis &
Hæredis Imperii Russici Consiliar. Cancellariæ, Me-
dicinæ in Academ. Kiloniensi Prof. Publ. Ordinar. &
Collegii Chirurgorum Præses, Acad. N. C. *Tela-*
mon II. pag. 278.

Dn. D. *Ludovicus Godofredus* KLEIN, Celsiss. Comit. Erb-
bacensis Consiliar. & Archiater, Civitatisque ac ter-
ritorii Erbacensis Physicus ordinarius, Acad. N. C.
Ctesias II. pag. 240.

Dn. D. *David Samuel* MADAI, Sereniss. Princip. Anhalti-
no-Cotheniens. Consiliar. aulic. & Archiater item-
que Practicus Orphanotroph. Halens. Acad. N. C.
Hermes V. pag. 375.

Dn. D. *Georgius Christianus* MATERNUS de CILANO,
Gymnasii Academici Altonensis Director, Philosoph.
natural. Medicinæ & Antiquitatum Græcarum ac Ro-
manarum Professor, Regiæ Societati Scientiarum Haf-
niensi adscriptus, Acad. N. C. *Menander II.* pag.
15, 97. Append. pag. 285

Dn.

- Dn. D. *Rüdiger Frider.* OVELGÜN, Comes Palatin. Cæsar. Med. Provincial. Moguntin. Archiater Waldeccensis, Reverend. Capitul. & Civitat. Fritzlariens. Medicus ordinar. Acad. N. C. ADJUNCTUS. pag. 176.
- Dn. D. *Joann. Christophorus* POHL, Medicin. Prof. Publ. extraordinar. in Academia Lipsiensi, Facultat. Med. Adjeffor, Collegii B. M. V. ibidem Collegiatus, Acad. N. C. *Philadelphus*. pag. 115.
- Dn. D. *Wolfgang Thomas* RAU, Sereniff. Elector. Bavar. in Comitatu Wiefensteig, & Perillustr. Reipubl. Ulmenfis in Oppido & territorio Geislingensi Physicus provincialis. pag. 90. 164.
- Dn. D. *Joann. Christoph.* REINMANN, Civitat. Ducal. Schwartzenburgo-Rudolftadiensis & totius Provinciæ Physicus ordinarius. pag. 317.
- Dn. D. *Johannes Jacobus* RITTER, Medicin. Practicus in Silesia, Acad. N. C. *Mundinus II.* Append. pag. 21.
- Dn. D. *Gottwald* SCHVSTER, Reg. & Electoral. Physicus Provincial. Chemnicensis, Acad. N. C. *Sabinus II.* pag. 209.
- Dn. D. *Joannes Antonius Josephus* SCRINCI, Auratæ militiæ Eques, Sacræ Aulæ Lateranensis & Apostolici Palatii Comes, Praxeos medicæ, Chymicæ & Physicæ experimentalis in Cæsarea Regiaque Universitate Pragensi Professor Regius publicus ac ordinarius. Append. pag. 177. sqq.
- Dn. D. *Gottlob Carolus* SPRINGSFELD, Sereniff. Marchion. Brandenburgo-Baruthini Consiliar. aulicus & Archiater, Medicus aulicus Saxo-Ducalis, Physicus civitatis Weissenfelsensis, Reg. Berolinens. Societat. Scien-

Scientiar. itemque Teutonicæ Lipsiæ Sodalit, A-
cad. N. C. *Stantius II.* pag. 76. 296.

Dn. D. *Daniel Gottlob* THEBESIUS, Physicus Circuli Tre-
ptoviensis in Pomerania. pag. 216. 337.

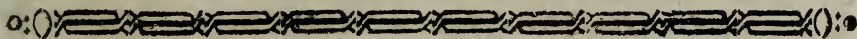
Dn. D. *Christophorus Jacobus* TREW, S. R. I. Nobilit, Sacr.
Cæs. Majest. ut & Sereniff. Marchion. Onoldino-
Brandenb. Consiliar. & Archiatr, Comes Palatin.
Cæsar. Reipubl. Norimberg. Phys. Ord. Senior &
p. t. Decanus, Regg. Societat. Scientiar. Londinens.
& Berolinens. Sodalit, Ephemerid. Acad. Cæs. N.
C. DIRECTOR Append. pag. 345. sqq.

ACTORVM
 PHYSICO-MEDICORVM
 ACADEMIÆ CAESAREÆ
 NATURÆ CVRIOSORVM
 VOLVMEN DECIMVM.

OBSERVATIO I.

DN. D. LAVRENTII HEISTERI.

De Insolito prorsus situ Hepatis, a dextro hypochondrio ad latus deorsum usque in pelvim singulariter pertingentis.

Vir quidam litteratus, nec in orbe erudito prorsus incognitus, temperamenti sanguineo-cholerici, qui draginta circiter annos natus, satis quidem vegetus & sanus semper videbatur; nihilo minus tamen flatibus & ventris intumescenciae inde ortæ
Actor. Ph. M. Vol. X, A adeo.

adeo obnoxius erat, ut venter ipsi sæpenumero, præsertim a pastu, etiam modico, maxime distenderetur, & ipse, nisi vestimenta sua circa hypochondria & umbilicum sæpe laxaverit & vix clausa servarit, gravissima *anxietate*, *tussi*, & *spirandi difficultate* afficeretur; iisdem vero circa abdomen laxatis hæc mala mox vel sublata, vel saltem valde imminuta senserit. Quin etiam, quando paulo largius cum oblectamento prandebat vel cœnabat, ut plurimum vomitu quoque postea corripiebatur & cibos assumptos reicere cogebatur. Quæ singula mala nullis remediis tolli potuerunt, licet quam plurima iis opposita fuerint.

Tandem vero ex animi affectibus aliisque forte causis in phthisin, brevi tempore funestam, incidit, in qua etiam prædicta consueta mala non minuebantur.

Ad causas prædictorum malorum inquirendas cadaver ipsius incidi; ubi primo, dissectis tegumentis abdominis communibus & specialibus, *AAAA*, (vid. *Tab. I. Fig. I.*) apparuit statim intestinum colon, præsertim circa hypochondria admodum tumidum, flatibusque valde distensum & in plures solito convolutiones complicatum; quæ nimirum, quum ipsi viro post pastum, & imprimis adsumptionem ciborum flatulentorum, adhuc magis inflatæ essent, diaphragma, *aaa*, in actione sua impedièrunt, atque descensui ejus in respiratione renisæ sunt; unde anxietas & impedita respiratio, imò & tussis ipsi conciliatæ esse videntur.

Ventriculus ejus, *k*, pro corporis statura admodum erat exiguus, latebatque sub plicis sive convolutionibus coli, quæ flatu ut plurimum distensæ ventriculi expansionem impedièbant, ipsumque sine dubio ita irritabant, ut contenta, quæ assumserat, quam sæpissime, a pluribus iam annis, per vomitum reicere cogeret.

Verum enim vero quod quam maxime hic in abdomine notatu dignum erat, est *hepatis situs prorsus inusitatus*, & forte nunquam ita visus, isque non *transversus* sub diaphragmate, ut alias naturaliter esse solet, sed secundum ventris longitudinem. Nimirum hepar a parte eius summa, mox sub diaphragmate, & inde a toto ventris latere dextro, peritonæo contiguum, usque in pelvim ejusdem lateris ea jacebat ratione, ut *pars ejus convexa*, quæ alias sursum diaphragma respicere solet, *bbb*. hic dextro peritonæi abdominis lateri accumberet, atque sic lateralis esset, a summo dextro hypochondrio *D* usque ad interiorem pelvis partem *B* pertingens; inferior vero sive *concaua pars*, *cccc*. una cum lobulo Spigelii *d* & vesicula fellea *e. f.* non deorsum, sed versus dextram intestinorum respiceret partem. Pars itaque illa hepatis *D*, quæ hic superior & in dextro latere sita est, alias in statu naturali in sinistro hypochondrio juxta litteram *g*. collocata reperitur; pars vero inferior *B*, quæ hic in pelvi hæret, in dextro hypochondrio circa *D* posita esse debuisset. Ex quibus facile cognosci potest, quam insolitus & singularis fuerit hujus hepatis situs; qualem nusquam alibi, neque in GLISSONII *Anatomia hepatis*, neque in ipso Clar. BIANCHII amplo de Hepate opere descriptum reperi. Porro notæ *ghi* designant intestinum colon, cum cæco, ex situ naturali, quem habebat, ad latus sinistrum valde reclinatum, ut *concaua hepatis pars*, *ccc*, cum vesicula fellea *e f*, lobuloque Spigeliano *d*, & ventriculus *k* ejusque pylorus *l*, qui prorsus latebant, in conspectum venirent. Litteræ *ggg* indicant partem coli, quæ hypochondrium sinistrum cum gyris & plicis suis occupabat, atque eodem, quo in hoc cadavere deprehendebatur, situ depicta est; pars vero *hh*, quæ hic partim deorsum, partim ad latus sinistrum reclinata est, in dextro hypochondrio juxta *D*. collocata & in varios quoque gyros inflexa erat, sic

ut transversam & superiorem colij partem *g g* & *h h* constitueret, atque ea coli pars, quæ inferiori *h* notatur & ad intestinum cœcum *i* pertingit, totam concavam hepatis partem, *cccc*, occuparet. Totum vero hoc colon a flatibus summe distentum erat atque ventriculum *k l* exiguum & valde collapsum sub se comprehendebat & velut amplectebatur. Ex iis, quæ supersunt, notis, *m* denotat duodenum, *n* Pancreas & *ooooo* intestina tenuia, in quibus vero singulis partibus nihil contra naturam & consuetudinem notavi. Ceterum hepar hoc bene erat formatum ac sanum figuramque eandem habebat, quam alia hepata bene naturaliterque conformata & transversim in ventris suprema parte, in statu naturali & ordinario modo collocata, habere solent, nulloque aliud vitium in eo deprehendi, quam quod loco peccaret, (si quidem hoc inter vitia haberi potest,) atque ex consueto & naturali in alium esset translatum. Quo positu Deus ostendere nobis forte voluit, quod hepar etiam ita, si ipsi placuisset, in plerisque hominibus collocare potuisset. Utrum vero ab hoc hepatis situ ullum illorum symptomatum, quibus hic homo obnoxius fuit, provenerit, nec ne? incertum est. In *thorace* denique alter pulmonis lobus valde exulceratus & multo pure repletus erat, quod vitium ipsi præcipue mortem intulisse existimo.

OBSERVATIO II.

DN. D. LAURENTII HEISTERI.

Anatome gesticulatoris celeberrimi atque expeditissimi, & quæ in ipso notatu digna reperta sunt.

Anno 1727. mense Januarii, celebris gesticulator Belga ægrotus huc veniebat, atque paucis diebus post moriebatur. Annos habebat circiter sexaginta, macilentus erat, febr-

febrique ardente ac simul magna scroti hernia laborabat, quam gesticulationibus suis, ut ipse retulit, sibi contraxerat.

In eo autem potissimum gesticulationes ejus, quas paucis abhinc annis hic publice peragebat, consistebant, quod pedes primo mirabiliter divaricare, eosque super humeros & caput, a parte tam antica, quam postica, elevare, aliasque admirandas distorsiones atque dislocationes, quas Medici appellant, in genibus, pedibus & brachiis, ut lubuit, perficere potuerit. Ad hæc etiam intestina ex inferiori abdominis parte ita in superiorem, speciatim sub costas spurias, sustollere & reprimere poterat, ut abdomen prorsus vacuum appareret, & umbilicus vertebri lumborum apprimeretur. Vt varia alia, quæ hic recensere non est necesse, omittam. Neque tamen hoc silentio præteribo, quod ludicrus hic homo inter gesticulationes actionesque dum vehementer inde sudaret atque delassaretur, sæpius, & sitis restinguendi, & roboris novi acquirendi causa, *haustum spiritus ardentis* biberit: a cujus largiori usu febrem ardentem aliaque forte mala sibi contraxisse videtur; de quibus postea dicam.

Hic vivus adhuc, at fere moribundus, me accersi curavit, sponteque corpus suum anatomicis disquisitionibus post mortem offerebat, si tantummodo uxori futuræque viduæ ipsius aliquot thaleros sive nummos imperiales solvere vellem: prædicens, varia notatu digna in ipsius cadavere observatum iri. Promisi itaque, quod desiderabat, eoque brevi post demortuo die XXVIII. Januarii sectionem hujus cadaveris inchoavi & per plures dies continuavi, ubi sequentia in ipso inciso deprehendebantur:

1.) *Magna copia liquoris sanguinolenti* in abdomine, nimirum libræ X. vel XII. 2.) *Omentum breve, crassum & quasi in unum globum supra intestinum colon, versus lienum & in hypochondrium sinistrum, retrusum.* 3.) *Hepar*

valde parvum a), & vix dimidiam naturalis magnitudinis molem obtinens, induratum, & multis tuberculis, instar varorum, quos vocant, faciei, asperum.

4.) Ingens spatium inter hepar & costas dextri lateris spurias, ob hepatis exiguitatem: quod in spatium omnia intestina tenuia, dum gesticularetur, ut supra jam diximus, repellere poterat. 5.) Peritonæum tuberculis duris morbofisque plenum, in quo glandularum commentitiarum defensores facile glandulas peritonæi agnoscere potuissent. 6.) Hernia aderat in latere dextro scroti satis insignis, & intestinails & aquosa simul, atque utraque erat in eodem sacco, quem prolongata peritonæi membrana constituebat. 7.) Sacci hujus magnitudo tanta erat, ut libram unam liquoris caperet, simulque copiosissima vasa turgida, & velut a RUYSCHIO ceracea materia repleta, conspiciebantur. 8.) Maxime vero hic notatu dignum erat, quod ostium, sive foramen sacci hujus herniæ, quo cum abdominis cavo, ut vulgo dicunt, communicabat, & per quod intestina ad scrotum transibant, non eo loco exacte erat, ubi vasa spermatica egrediebantur, & ubi alias vulgo intestina prolabi solent, nimirum in annulo musculi abdominis obliqui externi, sed, quod a nullo adhuc notatum aut descriptum novi, per foramen quoddam novum & inusitatum, quod transversum digitum anteriora versus, nimirum versus lineam albam, ab annulo illo distabat, ubi peritonæum cum intestinis e corpore protrusum, dilatatum & in scrotum usque, ut alias fieri solet, prolongatum erat, id quod forte contentionibus, viribus atque conaminibus hujus viri, quæ ad gesticulationes perficiendas adhibebat, aliive forte læsioni

a) Clar. BIANCHVS in sua *Hepatis Historia*, sive *anatomie*, assererat, se quidem sæpius hepar nimis magnum, sed nunquam naturali minus deprehendisse; hic autem habemus insigne hepatis iamminuti exemplum.

ni violentæ adscribendum esse videtur. Atque hoc foramen tam amplum erat, ut vivus facile, quando voluerat, intestina prolapsa in abdomen reponere, eaque, ut ante mortem mihi ipse referebat, per vinculum quoddam inter gesticulationum molimina & conatus in ventre detinere potuerit.

9.) *Vasa tamen spermatica* prope scrotum & in scroto cum tunica sacci ita concreta & implexa erant, ut sine laceratione a sacco separari nulla ratione potuerint; id quod sectiones herniarum sæpe difficillimas reddere potest.

10.) *Circa intestina* vero notatu dignum deprehendebatur, quod, licet intestina crassa naturalem habuerint longitudinem, tenuia tamen tam brevia fuerint, ut, quæ alias fere semper sexies æquant longitudinem hominis, unde desumpta sunt, hæc gesticulatoris intestina tantum bis ipsius longitudinem æquarent, adeoque ne dimidiam quidem longitudinis partem haberent, quam alias vulgo habere solent, quumque alias circiter triginta pedum longitudinem obtineant, hic vix decem pedum longitudinem superarent. Quod qua ratione acciderit, dici facile non potest. Attamen propter brevitatem sive paucitatem horum intestinorum, quæ etiam crassitudine & amplitudine intestina tenuia aliorum hominum non superabant, facile ea omnia in cavum dextri hypochondrii magnum, quod inter hepar & costas fuisse, supra indicavimus, repelli & abscondi potuerunt, ita ut abdomen infra costas usque ad ossa pubis & illorum omnino vacuum videretur, & quorsum abierint intestina, dici haud potuerit.

11.) *Testiculus dextri lateris* cum sacco herniæ & tunica vaginali firmiter erat concretus atque valde exiguus.

12.) *In altero rene* pelvis strictè sic dicta, ut vulgo esse solet, non erat, sed duo quasi tubuli e concava renis parte prodibant, qui extra renem ad transversum digiti latitudinem coibant, & pelvim infundibuliformem constituebant, quam etiam

etiam delineari curavi. Vid. *Tab. I. Fig. 2.* ubi *AB* duplex ureteris initium denotat, quod in loco *C* in simplicem coalescit canalem, qui quasi pelvim extra renem format.

13.) *Vesica* quamplurimis eminentiis membranaceis sphaeroideis obsita erat: quæ tot quasi diversas vesicas minores, diverticula, sive sinus efficiebant, quarum una cum ovi gallinæ fere magnitudine conveniebat, altera vero ad ovi columbini, aliæ denique ad minorem accedebant magnitudinem, & quæ, inflata vesica, omnes intumescabant & cum cavo vesicæ conjunctæ erant, aperta vero vesica concidebant. Ex ipsa vero vesica tot foramina sive hiatus patebant in minores illas vesiculas sive sinus, quot fuerant eminentiæ, horumque hiatusum maximi digitum admittebant, paullo minores calamum anserinum, minimi stilum satis crassum, ita ut liber patuerit aditus urinæ in hæc diverticula liberque reditus. Atque quum ejusmodi vesicæ constitutio calculis originem dare, eorumque educationem sæpe difficilem vel prorsus impossibilem reddere possit, placuit hujus singularis vesicæ fabricam jam pridem duabus figuris in *Institutionibus chirurgicis* meis *Tab. XXXII. Fig. I. & 2.* exhibere; quarum prima situm magnitudinemque naturalem designat; altera vero faciem vesicæ posteriorem ostendit.

14.) Quod ad *vesiculam fellis* attinet, ea valde magna & nigerrima erat, bilemque valde atram, atramento fere similem, continebat.

15.) Quum vero vesicula fellea adeo magna esset, consultum duxi, accurata diligentia in ductus hepatico-cysticos inquirere; atque jam putaveram me aliquem offendisse, verum, re accuratius examinata, deprehendi, vas illud, quod ductum hepatico-cysticum esse existimaveram, ramum arteriæ esse hepaticæ, qui ex hepate ad partem posteriorem cervicis felleæ vesiculæ abibat, atque hujus fellis colore tinctus,

tinctus, ex quo facile stylus per tunicas vesiculæ felleæ transmitti potuisset, nisi cautissime egissem. Verum enim vero flatus in ramum hunc arteriosum versus vesiculam immixtus, ramificationes ejus per felleam vesiculam distincte docebat, & quum flatus per eandem aperturam hujus rami versus hepar immitteretur, flatus non in porum biliarium, sed in arteriam hepaticam intrabat: unde certissime conici poterat, hunc ductum, qui facile alicui imponere, atque, ob colorem & ex hepate in vesiculam felleam ingressum, pro hepatico-cystico haberi potuisset, non nisi ramum arteriæ hepaticæ fuisse, qui vesiculæ felleæ ad nutritionem & forte etiam secretionem bilis cysticæ inserviebat.

16.) *Ventriculus valde erat exiguus, & vix dimidiam partem magnitudinis naturalis adæquabat.* Quod forte inde factum est, quia, (ut vidua relicta mihi referebat) paucissimo semper cibo, at multo spiritu vini semper usus fuit hic gesticulator, ut tanto expeditius exercitationibus suis gesticulatoriis, alioqui multo cibo adsumto ægrius peragendis, perfungi potuerit.

17.) *Finis œsophagi & principium ventriculi, sive os ventriculi sinistrum, valde erat inflammatum.*

18.) *Ventriculus etiam & intestina omnia valde teneram obtinebant substantiam, ita ut inter elutriandum & inflandum, licet caute cum ipsis ageretur, dissilirent ac rumperentur.*

19.) *Ligamenta articularum, præsertim pedum, erant valde laxa & ampla; unde factum est, ut mirabiles, illas motiones & distorsiones iisdem perficere potuerit.*

20.) *Ossa pro sceleto instruendo coquere & mundare animus erat: verum post coctionem tam tenera & friabilia multa deprehendebantur, præsertim spongiosiora, e. g. vertebrae, costæ & externæ ossium majorum partes sive epiphyses, ut impossibile fuerit, ipsa sine fractura perforare*

& filis æneis connectere. Utrum hæc phænomena frequentiori, imo continuo usui spiritus ardentis adscribenda sint, nec ne? doctiorum iudicio relinquam.

OBSERVATIO III.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De Virgine, ex insigni ventris tumore, ob robustum hymen prorsus clausum & inde collectum in vagina uteri sanguinem, laborante feliciterque sanata.

Anno millesimo septingentesimo quadragesimo nono parentes honestissimi, virginem quoque honestissimam, quindecim annos natam, aliunde ex celebri quadam urbe huc, ad eam curandam, ad me transtulerant; qui mihi referebant, hanc ipsorum filiam (quæ ceteroqui bonæ staturæ, robusta & vegeta erat,) licet decimum quintum annum fere absolverit, menses tamen nondum esse expertam, atque a variis sævis symptomatibus, inprimis atrocibus lumborum & imi ventris doloribus sæpius vexari, quibus sanandis variorum Medicorum consilia, sed omnino frustra, fuerint adhibita; supervenisse postea insignem imi ventris tumorem, instar gravidæ quinque vel sex mensium, ægramque in ipsis sæpe partibus pudendis peregrinum quasi corpus, vi exitum moliens, sensisse. Unde ipsam porro insignibus molestiis, vehementibusque & ventris & dorfi infimi & pudendorum doloribus affectam summisque anxietatibus subinde vexatam parentes dicebant. Quibus factum est, ut dum omnibus Medicorum auxiliis frustra adhibitis nihil emolumenti ægra perceperit, unus tamen eorum, qui mihi amicus est, parentibus, quo filiam suam ad me defer-

De Virgine ex insigni ventris tumore laborante. II

deferrent, persuasit, quum ex sua sententia malum hoc non medicamentis, sed manu, eaque perita, tolli posse existimaret.

Quapropter quum ex prægressa hac relatione jam suspicatus essem, virginem hanc vagina clausa vel membrana hymenis profus inuegra ac solida laborare, inspectionem oculatam præ omnibus hic necessariam esse ipsis indicavi, ut mali natura & oculis & manibus rite explorari, & postea optima medendi via eligi queat.

Quamvis vero non solum parentes, verum quam maxime etiam modestissima virgo ipsa ex pudore intempestivo ægre hoc admittere voluerint: tandem tamen, quum sine hac exploratione naturam mali haud cognosci, nedum curari posse indicarem ipsis, præsentem adhuc alia honesta matrona inspectionem concesserunt.

Simulac igitur ventrem ipsius admodum tumidum, & mulieris sex menses gravidæ abdomini æqualem, haud sine admiratione conspexi, quia hoc in virginibus honestis rarum est spectaculum; haud inficior, varias mihi enatas esse cogitationes, unde venter ille adeo magnus ac tumidus in virgine ceteroquin sana atque satis vegeta ortum traxerit, quum hujus amplitudinis venter mulieribus potius, quam virginibus hujus ætatis peculiariter soleat convenire.

Enimvero quum ad partes genitales & inprimis *os vaginae*, tanquam sedem hujus mali, inspiciendum progrederer, diductis pudendorum labiis mox tumorem subrotundum, ex rubro lividum, instar dimidii globi, qui in mensis lusoriis, quas *Billard* vocant, adhiberi solent, prominentem conspexi, quem virgo hæc antea, dum sensum pressionis in hoc loco sæpe perciperet, ac, quid hoc sibi vellet, digitis quandoque exploraret, vel tumorem aliquem p. n. vel uterum ipsum, qui prolapsus esset, ut postea dixit, esse putavit.

Sed re hac probe & visu & tactu considerata, neutrum horum esse mox cognovi. Sensi enim, dum tumorem leniter digitis premerem, *tunicam crassam & robustam*, quæ hanc vaginam ubique & tam exactissime claudebat, ut nihil sanguinis transmitti potuerit; unde etiam factum est, ut liquidum quoddam post hanc membranam fluctuaret, quod, ob colorem illum tunicæ ex purpureo-nigricantem, sanguinem, qui per hanc viam menstruo tempore excerni debuisset, hic collectum existimavi.

Cognito itaque hoc morbo, & qualis ægrotæ status, & quid faciendum esset, parentibus dixi, bonoque animo ipsos esse iussi, quum de felici curationis exitu non dubitarem. Abii igitur, ut ad incisionem omnia mox pararem, sine mora suscipiendam, ægrotamque post reditum oræ mensæ luci oppositæ, emissa prius urina, ita imponendam curavi, ut pedes ejus terram versus dependerent, quos a matre & matrona illa parum diducendos præcepi. Ad hæc etiam duas ollas, quarum quælibet tres libras commode capere potuit, in promptu esse iussi. His ita peractis, in medio hujus prominentis tumoris primo parvo vulnere, scalpelli vulgaris chirurgici ope, membranam hanc crassam sine omni fere dolore perforavi; quo facto mox quasi ex magna vena sanguis niger crassiusculus quidem, attamen non coagulatus aut grumofus, sed satis fluidus, ita tamen, ut jusculi carnei spissitudinem haberet, jugi fluxu arcuato effluxit. Inter hæc vero, forcice hoc vulnus sursum deorsumque ut & transversim dilatavi, unde sanguis amplius & copiosius adhuc, ad quinque fere libras, quas ollis illis accepimus, uno actu, inter tria vel quatuor horæ momenta, sine omni ægræ debilitate aut animi deliquio, manavit, quæ copia alias in emissione aquarum in paracentesi abdominis, vel in paracentesi empyematis thoracis plerumque, si aqua aut purulenta materia omnis uno actu & confertim.

De Virgine ex insigni ventris tumore laborante. 13

fertim emittitur, modo dicta symptomata inferre solet. Contra ea cum ingenti euphoria, agilitate, & alacritate ægræ emissio hæc facta est, adeo, ut liberata illo pondere virgo mox rursus in cubiculo deambulare potuerit, & venter ille, qui antea mulierem gravidam mentitus erat, post tria vel quatuor illa momenta virginis pulcherrimæ optime conformatum corpus exhiberet. Cessabat simul omnis illa percepta molestia & anxietas, quæ ipsam antea fere constanter & misere afflixerat, &, quasi e terra in cœlum subito translata esset, ipsa sibi præ gaudio videbatur.

Expertissimus FABRICIUS ab AQUAPENDENTE, magnus ille olim Medicus atque Chirurgus Patavinus, in *Operibus suis chirurgicis, Cap. de Hymene imperforato*, in ultima Editione Patavina, quæ 1666. prodiit, pag. 269. simile fere malum similemque fere curationem descripsit. In eo tamen ipsius exemplum a nostro differt, quod sanguis effluens fuerit crassissimus & ita corruptus, ut summum foetorem spiraverit, quum in nostro casu nullus prorsus, quod mirandum, foetor adfuerit. Idem vero, utrum ista ægrota tali, qualem nostra habuit, ventris tumore laboraverit, nec ne? reticet, neque emissi sanguinis copiam definit.

Omni vero sanguine emisso, turundam ficcam, magnam, pollicis fere crassitudine, in vaginam per foramen factum immisi, ut sic via illa recens a me facta aperta servaretur, nec denuo concreceret, eamque sequenti die, inuncto prius unguento digerente, & postea singulo matutino & vespertino tempore renovavi, vulnere simul & vagina a fordibus & colluvie sanguinolenta semper bene purgatis. Turundam vero semper imposito splenio & fascia T, ne excideret, probe firmavi. Hacque deligandi ratione post octiduum fistulam plumbeam, digiti medii longitudine & amplitudine, unguento de cerussa, tanquam idoneo exsiccante, oblitam, singula deligatione mundam

immisi, eamque filo robusto, in fine affixo, munivi, ut tanto commodius, cum deligatio esset repetenda, eam extrahere potuerim a).

Quæstio vero merito hic eruditis proponenda mihi videtur: *quibusnam in locis, in virginis hujus ventre, tanta copia sanguinis hæserit, aut latuerit, ut mulieri gravidæ inde similis reddita fuerit, & emissio hoc sanguine per vulnus membranæ hymenis mox ventrem virginis rursus adpta sit.* In cavo ventris extra uterum ipsum hæsisse ob multas rationes mihi haud vero simile videtur. In utero vero & vagina etiam vix in virgine, ubi uterus admodum exiguus, tanta sanguinis copia contineri posse videtur. Interea tamen, donec aliquis meliora proferat, existimo, hanc maximam sanguinis partem in ipso utero hæsisse, quæ ventrem, ut in gravidis foetus cum aquis, elevaverit, uterumque sensim sensimque a sanguine ibi per vices deposito extenderit; quod ex magno ventris tumore judico. Neque tamen negaverim, partem sanguinis etiam in vagina hæsisse. Posteaquam vero membrana incisa erat, sanguis omnis, & in vagina, & in utero collectus, per hanc viam libere effluere potuit, eoque facto etiam uterus mox se rursus contraxit & detumuit.

(*Helmstadio Norimbergam missæ
d. 12. Maii 1750.*)

- a) FABRICIVS ille de curatione post factam incisionem nihil præterea adjecit, quapropter eam hic addere volui.

OBSERVATIO IV.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO

*De Intestini coli portione e vulnere hypochondrii
sinistri extra abdomen propendente, nec ta-
men ab aëre per longam annorum
seriem corrupta.*

Non repetenda duxi ea, quæ jam olim, anno nimirum hujus seculi vicesimo, Cel. Archiater HELD ab HAGELSHEIM in *Annalibus phys. med. Wratislaviens. Tentam. XIV. Mens. Novemb. 1720. Class. IV. Articul. IX. pag. 552.* de hoc casu adnotavit, ubi & intestini prolapsi iconismum fieri curavit; sed in præsentem tantum celeberr. Bern. Siegf. ALBINI, propria manu scriptum, de hoc casu, cum publico communicabo testimonium, cujus verba sunt quæ sequuntur: *Cum me rogaret Georgius Deppen, qui has tibi exhibet, ut conscriberem brevem historiam vulneris, quod anno ab Epocha Christi MDCCVI. acceperat, & propter admirabilitatem rei minime vulgaris, atque Medicis & Chirurgis haud ingratae, nec inutilis futuræ, operæ pretium facturus viderer, nolui hoc auxilium ei denegare.*

Narravit igitur mihi, postquam in dicto prælio pugione sub extremis costis, in latere sinistro, percussus fuerit, annos nondum habens viginti, Chirurgum, qui insitum vulnus sanaturus erat, id primo dilatasse paululum, mox obligasse. Postero die, cum vulnus denuo inspiceret, deprehendisse in eo aliquid hesternæ coenæ; tunc id auxisse cultro ante & retro, & plagam effecisse spithamam excedentem; excidisse & carnis quædam frustula, ut manum per plagam in inter-
riora

rora demittere posset; tunc vero confestim erupisse status cum multis alvi excrementis.

Deinde Chirurgum, cum iterum obligasset vulnus, interdixisse sibi, ne cibum caperet graviorem & ad concoquendum difficiliorem; suppeditasse ideo ad conservandas & reficiendas vires jusculum cum ovo; id vero cum forsisset, inde altera hora ex vulnere fere effluxisse. Eo tamen solo se usum fuisse per dies decem. Esuri-visse interim & cupide appeti-visse panis carnis-ve frustum; commilitonem tandem misertum esurie, carnem panem-ve de suo clam imperti-visse, quæ devoraverat avidissime & retinuerat in alvo per horas decem.

Callo interea sponte obducta fuit vulneris ora. Deinde vero cum excrementa minus liquida exirent, erumpere incepit intestini portio. Posteaquam vero e lectulo surrexerat, narrat, erupisse intestini portiones duas, unam superiorem, alteram inferiorem, quæ, decursu temporis, singula spithamam fere longæ factæ fuerunt, ut hodieque sunt.

Utraque portio, nunc ex latere ejus pendens, similis est elapso, ex ano, intestino recto, quam ani procidentiam vocant. Speciem habent intestini unius capacis inversi, quod duo habeat extrema arctiora & medio suo ampliore, lata superficie adnatum sit abdomini. Cum incumbit lateri dextro, elapsa sua sponte in abdomen se retrahunt, præsertim portio superior, incipitque motus ille ab extremo, & per elapsi longitudinem, oram plagæ versus pergit, quo simul intestinum, prius inversum & elapsum, nunc iterum in abdomen quasi retractum, in naturalem situm se vertit, haud aliter, ac si intus in abdomine dextrorsum traberetur. Id autem fit longe facilius & citius, si in extremam aperturam elapsi, digitum demittat, eumque in orbem leniter ducendo, dilatet aperturam & deleat rugas. Isto modo potest plane reducere portionem superiorem; inferiorem autem numquam

De intestini coli portione extra abdomen &c. 17

quam tam accurate, quin in-versa & rugosa semper assurgat paululum.

Postquam reduxit utramque, amplum sub costis foramen patet, ad coli intestini cavum, quod discissum scilicet, & supra infraque expressum ac inverium, e latere pendulas portiones facit. Etenim colon in latere, ubi a liene pelvim versus descendit, & musculo trans-verso, peritonæo proxime adnectitur, una cum integumentis & musculis fuit pugione trans-versim discissum & dein a Chirurgo fere perscissum, vulnusque intestini cum vulneris externi ora concrevit, sicque colon in hoc progressu suo accepit foramen amplum, per abdominis vulnus foras patens. Quare factus est novus in latere anus, sed patulus, nulloque claudendus sphinctere; ipso ceterum ano legitimo perpetuo clauso.

Itaque nec intestinum colon retinere valet, quod pressum in-versumque elabitur, nec impedire excrementorum alvi, ex portione elapsa superiore, præter voluntatem effluviū crebrum & fere continuum. Et longe minus videtur stercus retenturus esse, nisi colon ipsum in-versum & foras protrusum suam arctaret capacitatem.

Cum ceterum reduxit elapsa, & incumbit lateri dextro, imo surgit placide & respirat leniter, vix elabuntur. Ad tussiculam vero similesque agitationes confestim erumpunt seseque erigunt, imprimis portio superior. Elapsa mucō obducta sunt, rubent cum se erigunt quasi tenduntque; deinde vicissim pallent magis cum se retrahunt & flaccescunt, contrahuntque in rugas.

Utraque portio elapsa veluti verrucosa est, magis tamen inferior: inter eminentes illas carunculās aliæ parvæ sunt, aliæ majores, orbiculares, vel & alterius figuræ depressæ & latæ; hæ rubent, illæ habent candore mixtum ruborem; pleræque pallent & quasi obducuntur crusta qua-

dam mucosa, inæquales rimas agente & cinerea. Si tangas hæc tubercula vel durius attrectes, sanguinem fundunt sæpe copiosum: nascuntur, mutantur, evanescent, redeuntque.

Narra-vit porro, elapsa, cum aliquando haberet febrerem, fuisse plane flaccida & pallida. Decem abhinc annis frigorum vim optime sustinuisse, ut ea etiam tempestate perfrigida aqua Rheni glaciali abluerit, nullo inde affectus incommodo. Nunc vero, si modo aërem frigidiusculum ad ea admittat, illico tussim supervenire, cessareque se tussire, postquam recaluerit. Si diu ambulet in sole & nimis caloribus, ut frigidam nancisci nequeat, qua abluat elapsa & mundet, incipere ea foetere, durescere, obduci pelle nigra, mucosa, sanguinea, quæ nasci incipiat ex medio aperturae portionis elapsæ, primo superioris, dein & inferioris, repatque supra elapsa ventrem versus, ac pertinaciter eidem adhæreat, & sæpe quasi oppilet aperturam. Supervenire tunc tormina in ventre; nihil se cibi potusque appetere, imo ne eorum quidem, quibus forte vescatur, saporem sentire, animoque esse abjecto & fracto. Tunc si lateri dextro incumbat, elapsa in abdomen paulatim recedere; multo citius & facilius si dormiat, atque post horæ dimidiæ vel unius quietem redire corporis vigorem. Cum deinde intestini portiones iterum prodeant, facile iis se detrahere pellem nigram, ac sub ea intestinum pulcre rubere, ut antea.

De cetero valens est & robustus, annum agens quadragessimum. Ex quo vulnus istud accepit, uxorem duxit, & ex ea habuit liberos. Ex ano nunc fere quotidie, non ster-cus, sed aliquid muco albo simile, ut ait, exit. Quandoque cum magna molestia exit aliquantum materiei albæ, sed picis instar tenacis, præsertim postquam elapsa in abdomen reducta aliquamdiu retinuerit.

Nec omittendæ sunt, quas de cibi & potus, quibus usus fuerit, varietate & copia ab eo accepi observationes. Nempe

1.) Optime

De Intestini coli portione extra abdomen &c. 19

1.) Optime se valere, cum cibi & potionis tantum adhibeat, ut fames sitisque depellatur.

2.) Ex cibariis optimum esse carnis & panis modicum, cum pauca cerevisia fortiore; hæc enim alvum horas novem decemve continere & dimittere mutata. Panem vero album & siligineum præstare furfuraceo & plebeio.

3.) Fructus, qui dicuntur horæi, legumina, olera, & id genus alia, vix horas duas in alvo manere, exire fere integra adhuc, plerumque nec colore quidem mutato, nec misceri reliquis excrementis.

4.) Quo plus butyri, vel pinguedinis, his inter coquendum additum fuerit, eo diutius contineri ab alvo, sæpe totos dies tres.

5.) Si nimium bibat cerevisiæ, aut potus cujuscumque, qui repleat alvum, intumescere elapsa & sordescere, portionemque superiorem multum flatus & liquidi cum stercore emittere.

6.) Denique si bibat aliquot cerevisiæ cyathos, & isto die nihil comedat, veram cerevisiam, altera post eam epotam mora, paulatim effluere.

Habes breviter & simpliciter, mi Lector, præcipua, quæ vel coram observando, vel ex eo sciscitando rescire potui. Vale & hanc historiam Medicis & Chirurgis ad multa utilem in numerum observationum rariorum mecum reponere. Dabam Leidæ Batav. die XVIII. Julii, Anno MDCCXXV.

Bern. Siegr. Albinus, M. D.

Medicin. Anat. & Chirurgiæ in Academia Batava, quæ Leidæ est, Professor.

Hanc vulneris historiam dignam omnino reputavi quæ Actis Illustriſ Academiæ Nat. Curioſ. infereretur, ne inter- cederet, partim ob caſus raritatem, partim ob Illuſtriſ AL- BINI operam, quam in ea deſcribenda adhibuit; cum præ- fertim in *Annal. med. phyſ. Wratiſlavienſ.* juſto brevior tra- dita ſit. Anno 1727. die 7. Febr. acceſſit me iſte ho- muncio, emendicans ſtipem pro viatico. Poſtquam enim magnam Germaniæ partem, Belgium & Angliam pervaga- tus eſſet, jam iter in Daniæ regnum meditando, oſtiatim & vitæ & propoſiti rationes exponere ſolebat, ubique oſten- dens ſauciati abdominis vulnus & prolapſi coli portionem duplam. De collo pende- bat lamina ferrea ſtanno obducta (*eine verzinnte Blech-Platte*) ſeptem pollices lata & novem longa, coli propendentes portiones immediate tegens, ut ſcilicet inteſtinum, quod intenſius tunc rubebat, a crebra tunicæ frictione & metuenda inflammatione defenderet, ipſamque tunicam ab inteſtini madore & muco immunem ſiccamque ſervaret. Non *Hildeſienſem*, veluti *Annal. med. phyſ. Wratiſlavienſ. loco citato* adferunt, ſed *Paderbornenſem*, ex urbecula *Trineberg*, apud me ſe profeſſus eſt. At- tritis incedebat veſtibus & ad arcendum frigus ſatis ine- ptis. Homo ceterum minoris ſtaturæ erat, loquelæ ingra- tæ & moroſæ; inebriatus autem hilaris & loquax. Natus 1684.

Huic homini, in Belgio a celeberrimis artiſ noſtræ Profeſſoribus per omnem vitam oblata ſunt victus & ami- ctus ſubſidia, eo fine, ut poſt hominiſ mortem orbi medi- co tandem innoſcerent, quæ in iſthoc corpore ſingularia & obſervatu digna exploratori anatomico ſeſe obtuliſſent. Tanto vero beneficio frui ultro detrectavit, ob religionem, quam prætexebat, & filioloſ, quos duoſ jam ſuſceperat.

Quod autem artiſ noſtræ in hoc caſu vel maxime in- teſt, illud fere erit: Ratione & experientia totam niti ar- tem

De Intestini coli portione extra abdomen &c. 21

tem medicam, verum quidem est; ubi vero ratio valet, ibi non semper annuit experientia; quid? quod experientia una, vera & solida, rationi in certis ceterorum individuum casibus contradicere possit, licet in multis aliis nequeat. Docent artis magistri, & probat idem quotidiana experientia, uteri, ani, aliorumque intestinorum prolapsum diuturniorem, ex aëris, imprimis frigidi, liberiori accessu, sequi solere sanguinis in vasis capillaribus tardiores progressum, condensationem, stasim, & veram intestinorum corruptionem gangrænosam, ipsumque sphacelum. Quamobrem maturato semper auxilio opus est, quod etiam artifex, quantum fieri potest, sine notabili temporis dispendio, ferre contendit, per aptam repositionem partim, partim vero per applicatos fofus, calorem naturalem excitando & conservando. Et sicubi horum quoddam defuerit, aut negligentius adhibitum sit, tum poenam luet artifex, amittendo bonam famam; æger vero jaçturam faciet sanitatis ac vitæ. Casus tamen, hac observatione communicatus, experientiam sistit, experientia propemodum perpetua contrariam & monstrofi quid alentem. Demonstrat insuper quanta sit in quibusdam subjectis energiæ naturalis potentia; quanta vis, in defendenda parte læsa & male tractata, ne corrumpatur; quantum artificium in conservanda reliqui corporis sanitate. Si ceterum *medicamenta* spectemus, vagus iste homo utitur nullis. Si *dietam*, crassa est, qualis mendicantium esse solet, & minime laudabilis. Si regimen, pessimum illud est. Et quamdiu Londini oberravit, in aëre crasso, & fumo ex lithantracum igne ascendente inquinato, versatus est. Sæpe, ut mihi narravit, fortiori Anglicana cerevisia inebriante abusus, interdum sudavit, noctu autem alfit. Neque cum in Angliam transveheretur, neque cum inde rediret, vomitu navigantium tentatus est. Semper sanus & tantarum virium, quantæ ad pervagandas terras sufficere possunt.

OBSERVATIO V.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO

*De Globulis plumbeis loco medicamenti stomachici
adsumtis, eorumque effectu deleterio.*

Virgo rustica viginti annorum, ceterum sana & bene menstruata, temperamenti maxime sanguinei, de dolore in ventriculo premente conqueritur: a hera vero rustica, cui ancillabatur, id accipit consilii; opus scilicet esse ventriculi purgatione, quam præstare optime possint globuli plumbei a venatore petendi (SCHROTT seu HAGEL), & ternis vicibus assumendi, *allezeit einen Fingerhut voll*. Dicto audiens fuit credula, plumbeum deglutivit medicamentum, plumbeo obsequio. Per biduum tranquilla fuerunt omnia; tertio autem die, postquam vis peristaltica omnes e ventriculo expulisset globulos, ægram invaserunt dolores abdominis horrendi, torminosi, prementes & ponderis instar deorsum trahentes. Invaluerunt præterea *anxietates, æstus urens, pulsus fortis & durus, fitis* nullo potentiorum genere compefcibilis, *conatus ad vomendum, sed irriti, tandem convulsiones & die quinta mors*. Secto post mortem abdomine, & partibus inspectis, omnia reperiuntur sana, etiam ventriculus illæsus, ileon vero in latere sinistro magnam partem gangræna corruptum, intra cujus valvulas conniventes collecti inventi sunt globuli plumbei, qui, ob debilitatam vim expultricem & prorsus deficientem, inflammationi & gangræna mortiferæ locum dederunt.

OBSERVATIO VI.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO

De variis naturæ moliminibus, suppressam narium hæmorrhagiam, sub vario congestionum, restrictionum & excretionum schemate supplere conantibus.

Puer ingenuus temperamenti sanguineo-cholerici, annum ætatis decimum tertium ingressus, inde ab anno octavo ad decimum usque inclusive, crebro nimis *per nares sanguinem fudit*; hanc humorum jacturam habitus excepit macilentus cum facie subpallida. Anno undecimo & duodecimo consuetæ alias & frequentes *hæmorrhagiæ cessarunt penitus*; valetudo vero pueri, ob euphoricæ vicissitudines, per idem biennium fuit anceps.

Mense hujus anni Januario toto, ac per Februarii dimidium, insuetam profus expertus est *salivationem spontaneam*, seu continuam & copiosam salivæ excretionem. Hæc sponte etiam cessavit & multum levaminis attulisse visa est parentibus; hac etiam finita, annus simul ætatis duodecimus transactus erat. Ultimis Februarii diebus tempestas serena & sicca allexit parentem, ut ad amicum vicinum peregre proficisci constitueret, & animo recreandi ergo filium itineris habere socium vellet. Profecti sunt ambo. Postea vero quam tria milliaria, rheda vestî, emensî essent, corripiunt puerum *palpitationes cordis cum æstu & lassitudine prægravante*. Prope jam aberant ab amico, ad quem tendebant. Illic cum adventassent, *nares parum fuderunt sanguinis, sine levamine*. Insufficientem hanc sanguinis
excre:

excretionem presso pede secutus est *rigor genuum & musculorum tibiae*. cum dolore, adeo, ut nec flecti, nec commode extendi potuerint. Cum post quadriduum pararetur abitus, eo ipso die mane *de novo stillavit sanguis per nares*, sed parcius.

Spasticus vero *rigor*, qui aliquantulum remiserat, eadem, qua cœpit, vehementia iterum *adfixit* ægrum; novumque insuper observatum est symptoma, copiosæ nimium *maculae scorbuticæ* circa malleolos & tarsum utriusque pedis. *Humerus* sinister *intumuit*, & spasmo arthritico affectus est. Ad hæc porro accesserunt *dolores spinam dorsi quasi lacerantes, tormina ventris & alvi obstructio*, cum *suffusione oris*, vermes quasi mentiente.

In latere sinistro, circa costas spurias *acutum* sensit *dolorem*, *pleuroponum* ab HIPPOCRATE dictum, ex sanguine in musculis intercostalibus restagnante & respirationem difficilem, excretionem vero molestantem nimis efficiente. Aderat in artubus *summa movendi impotentia*, ut æger ipse corpus movere aut erigere, nec artus tendere aut flectere valeret.

Post biduum tandem, sub pulsu celeri & pleno, secuta est *larga diaphoresis*: obstructio alvi sublata est per clysterem emollientem, quo facto pater, graviora metuens, cum filio se iterum viæ dedit. Iter erat unius diei, & filius post reditum, confestim lecto traditus, cum iisdem conflictabatur malis, cum quibus antea.

Die decima tandem, undecima & duodecima mensis Martii secutus est *mixtus cruentus*, inter mingendum dolorificus & convulsivus; oculos enim tunc mire torsit, retorsit & brachia multifariam quatiendo, de *dolore in regione lumbari conquestus*, eundem vociferatione incondita prodidit.

Latus dextrum & humerus dexter tumore conspicuo afficie-

De variis moliminibus post suppressum &c. 25

afficiebantur, quod ipsum, una cum reliquis symptomatibus, adstantibus ansam dederunt fabulandi, hunc morbum esse magicum, & nescio quibus artibus sanandum. Verum enim vero, una venæsectio in pede puerum post decem dies, interpositis blande laxantibus, ad miraculum usque restituit sanitati, ac simul docuit, in tenera licet ætate neque in Germania reformidandas esse venæsectiones, tametsi id apud Germanos non ferat consuetudo.

OBSERVATIO VII.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO.

De frequenti & per plures annos durante alimentorum non digestorum rejectione per vomitum.

Adolescens novendecim annorum, phlegmatico sanguineus, adeoque laxioris texturæ, stupidæ indolis, vorax insuper & deses, inde ab anno ætatis decimo tertio, ad usque decimum nonum, symptomate diro & circumstantibus admodum molesto vexatus est. Noctu enim aliquoties e somno alioquin quieto & profundo evigilans, sibito erexit corpus, tussitavit, exclamando, proxime juxta se decumbentium efflagitavit opem. Exscreavit aliquantum, & de novo ad somnum se componens, obdormivit. Hæc singulis noctibus. Interdiu paulo aliter scenam ludit. Horis matutinis, ante jentaculum, sensit *cardialgiam* cum capitis dolore vertiginoso, facie lurida & crebra oris suffusione. Adsumto vero jentaculo, vultus fiebat vividior cum euphoria temporaria. Hora vero ante meridiem undecima, jentaculi portiones indigestæ & ob quorundam dentium dese-

Etum mali masticatæ & per œsophagum *regurgitantes* effecerunt, ut glottidi contractæ, epiglottis firmiter adpressæ, *respirationem* faceret *anxiam magis* & impeditam. Oclusus etenim ad tantillum tempus in vesiculis pneumonicis aër, magis elasticus factus, & eruptionem moliens, *tussim* excitavit, non quidem pertinacem, sed *impetuosam*, quæ ob sui vehementiam, tam patienti, quam adstantibus terrorem & suffocationis incussit metum. Quam ob rem parentes, eorum, quæ fierent in occulto, ignari, dicere solebant: es fället ihm so eine Schärffe herunter, dass er unversehens husten muss. Ex inadvertentia enim, exprimere non valebant, quod aliquid alimentorum per œsophagum ascendisset. Nam quoties in os cibi portio, per motum peristalticum inversum, delata esset, *subito* eam *degluti-vit* & *confestim tussi-vit*. Inter prandendum, itidem eodem regurgitantium alimentorum malo vexatus, proxime adsidentes ambabus manibus comprehendit repentino impetu, vocem tamen articulatam pronunciare nequivit, sed inconditum sonum, inter rhonchum & murmur medium, edidit. Post vanam excreationem ordinarie potum sumsit & prandere perrexit. Finito tandem prandio sequebantur *vomitus* nidorosi & *fætidii*, alimentorum indigestorum partem rejicientes, quæ intra trihorium *ter*, non raro etiam *quinquies* recurrebant. Alimentorum portionem eam, quam vomitu subito non excussit, jumentorum more diu *ruminatus est*, & iterum *degluti-vit*. Post cœnam adsumtam *vomitus* quidem continuabat, sed per eosdem *plus potulentorum*, quam esculentorum rejectum est. *Alvus* ceterum semper *laxa* erat; *urina* vero *crassa* & interdum *albicans*, instar saponis aqua soluti, apparuit. Quotiescunque statim *post prandium*, *carpento vectus*, ad unum alterumve milliare profectus est, *nihil re-vomuit*, *neque tussi-vit*, cum tamen contrarium metuendum videretur. At ubi

ubi itinere obfoluto cœnam fumsit, post illam *malum* diu *in-veteratum* ex confueto recurrebat.

SCHOLION.

Temperamentum, ventriculi atonia, prava voracitatis confuetudo & vita fedentaria *pepsin lafam* & depravatam fuiffe, dilucide fatis arguunt. Vi temperamenti & texturæ tenerioris, *laxitas* aderat *omnium partium*, *caloris* item *naturalis debilior vis*, cum *ventriculi* ejusque fibrarum *flacciditate infigni*. Voracitate autem, feu intemperante efculentorum ingeftione, ventriculus, in fe debilior, magis *gravatus*, digerere & blanda fermentatione folvere adfumpta non valuit. Eam ob rem natura, quod grave fibi effe fenfit, per proximam viam *excutere potius*, quam in *chylum convertere* conftituit. Quod vero curru vectus a confuetis vomitibus pomeridianis ferari poterat, in caufa fuit *motus paffivus*, quo durante, *motus humorum progressivus* æque ac *inteftinus auctus*, *caloris* in *ventriculo augmentum* non *excitavit* modo, fed digeftionem alimentorum in ventriculo ita *juvit*, ut ea perfieri fine moleftiis potuerit, De *uffufione oris*, quod ad rem præfentem facere potefit, aliquid jam obfervavit Felix PLATERUS in *Prax. Medic. Tom. III. p. m. 701*. In ventriculo humidioze, pituitam multam congerente, fi illa fufum in fauces ipfumque os exfurgens fputo fe commifceat, humiditatem illic copiofam gignens, ptyalifmi cauffa, uti fi a capite eo feratur, interdum exiftit. In quo mane *dum jejuni adhuc funt*, nec ventriculus aliud fere, quam aquoiam illam materiam continet, os madore plenum per frequentem & copiofam exfpuitionem fe exonerare cogitur. De ruminatione post efculentorum regurgitationem fcite differt Hier. LUDOLF-FUS, in *Differt. de apepsia, dyspepsia & bradypepsia, Cap. II.*

§. 6. p. 21. Depravatam & imminutam concoctionem imprimis indicant querelæ ægrotantium de ructibus, aliquot horis post assumptionem molestis, iisque nunc acidis, nunc insipidis, nunc putridis & nidorosis, nunc sulphureis, nunc genuinum & assumptorum ciborum & potuum odorem atque saporem repræsentantibus: hinc iis tales effectus solennes sunt, qui germanice redduntur: *die Widerkauung der Speisen*, qui affectus brutis nonnullis proprii sunt & naturales, ubi cibi per œsophagum, ob flatus & oppletiones in ventriculo contentas, iterum ascendunt ad os, non quidem nauseoso semper sapore, ut vomitus excitent, sed tali, ut possint iterum sine nausea illos detrudere. De urina hujuscemodi subjectorum curate differuit doctiss. ALBERTI in *Diss. de Uroscopia*, §. 13.

Effluit etiam & conspicitur *albicans urina* & *lactescens*, cui copiosæ & non resolutæ materiæ chylosæ, pingues, lymphaticæ & teneriores mucilaginosæ inhærent; quemadmodum *extra morbos interdum subjecta juniora, voracia* & *in plena atque nutriente diætâ constituta, talem urinam emittunt.*

(Altona Halam missæ d. 20. August. 1750.)

OBSERVATIO VIII.

DN. D. JOHANN. HERMANNI FÜR-
STENAU

Vomitus singularia.

Vomitus, uti motum ventriculi & intestinorum peristalticum plane inversum denotat, quo diu persistente & sæpius iterato œconomia animalis facta testâ perseverare

nequit; ita eundem vitæ & sanitati insidias struere serius ocys lethiferas, quandoque & innoxium imo salutarem esse, quotidianus rerum usus docet. In pueris lactentibus ventriculum lacte onustum, id, quod superfluum & corpusculo tenello noxium erat futurum, absque labore vomitu reddi, cum manifesta pusionum *εσφογία*, res est in vulgus nota. Puerum recordor, admodum puer, qui vix a pastu ludum litterarium ingressus, mox eodem relicto domum repetere, & vomitu quælibet assumta reddere aliquamdiu coactus, pulchre deinceps adolevit, in hunc usque diem, dimidio interea seculo exacto, recte valens. Fœminam familiariter novi, quæ ex hæreditaria dispositione vel terroris, vel alius animi commotionis gravioris, vel & repletionis occasione, quælibet assumta, absque omni labore & conatu, vomitu reddidit, non nisi ventriculo prorsus vacuo remittente, reliqua plerumque sanam, vegetam, quin & torosam & succi plenam. Et sicut in fœminis, passionibus hystericis & motibus spasmodicis obnoxiiis, vomitus familiare quidem, sed & innoxium plerumque symptoma est, sublato morbo primario sponte plerumque remittens, ita in viris, diuturno præsertim labore exercitis & induratis, accedens, majoris utique momenti est, & vitium aliquod in ventriculo & primis viis reliquisque visceribus primæ digestionis inservientibus, causam plerumque agnoscit. Ex plebeja & rustica inprimis gente plures aliquamdiu notavi viros, alioquin robustos, sanos & victu simplici pro more gentis vitam sustentantes, qui vel quotidie, vel brevibus certe intervallis vomitu non sine labore & conatu vehementi exercentur, neque prius desinente, dum heri & nudius tertius, quin pridem assumta & in ventriculi fundo & plicis latitantia reddita fuerint omnia, cum alvi plerumque adstrictione pertinaci, siti, appetitu modo magis, modo minus vegeto, quin & voraci complicatis, quorum nonnulli, ma-

cie tandem consumti, vitam cum morte commutarunt, plerique tamen vitam plus minus causariam per annorum plurium lapsum in hunc usque diem trahunt.

Sed alii, vomitum frequentem vel & perpetuum experti, eo citius & certius fato succumbunt, quo gravior est causa, firmitusque visceribus inhæret, quod eundem producit fovetque, vitium, quoque magis vel enormes in diæta errores committendo, vel maturum convenientium auxiliorum usum negligendo, malo profundius radicato occasionem dederunt. Sic vir quidam litteratus, mediæ ætatis, optima sanitate gaudens, facie florida & habitu corporis toroso prædictus, officio publico admotus vitam cœlibem & prorsus solitariam amavit, solus cibum & potum, illumque & duriores sæpe & nimia copia adsumsit, exercitationes corporis salutare neglexit, & occasione frequenti oblata, animi commotionibus nimium indulgit, indeque in morbum gravissimum incidit, quo per aliquot menses confectus, vomitu nulla arte corrigendo quælibet ori ingesta mox reddere, quoad spiravit, coactus est. Alius vir plus quam quinquagenarius, torosus pariter, robustus, sanus, vegetus & cujuslibet morbosæ dispositionis per omnem fere vitam expertus, sed & vitæ genere inquieto & turbulento, deditus, diu noctuque, fame, ut putabat, urgente comedens, in-et extra pastum varia noxia, cruda, dyspepta, oblata quælibet quilibet occasione ingerens, potu sufficiente, & somno, necessario virium reparatore & dulci laborum solatio, neglectis, eam sibi ægritudinem sensim contraxit, qua, doloribus ventris exquisitis simul laborans, vomitu quælibet & diu ante assumpta ore reddidit; nam & nucleos ceraforum, anno superiori forte simul ingestos, aliquoties se evomuisse, sancte aliquando affirmavit. Is vero remediorum, undiquaque conquisitorum, nullo degustato, aut saltem perfunctorie adhibito, malis hisce aliquot mensium

fium spatio confectus expiravit. Alius vir ejusdem fere ætatis, sed habitus corporis macilenti, cœlibatum (an castum semper?) sectatus, appetitu ciborum nimio & voraci præditus, quælibet oblata, frixa, farinacea, fructus horæos quavis occasione maxima copia, quod nullam inde noxam aut sentiret, aut metueret, ingessit, vinoque & spiritu vini ad ebrietatem usque indulgit. Is medio Februarii a. c. ob dolores abdominis, circa umbilicum imprimis molestos, una cum nausea, ciborum fastidio & languore totius corporis, opem medicam impetrare coactus, auxiliis quibusvis ex ordine præscriptis, & sedulo aliquamdiu usurpatis, nihil profecit, quin vomitus sensim accedens & paullatim incrementa sumens, una cum ventris in regione umbilici aliquali duritie, & tumor quasi farciminalis in toto abdomine tactui obvius, circa æquinoctium vernum monstri aliquid alere viderentur, id quod eventus confirmavit; vomitu enim sensim aucto & ad ultimum usque vitæ halitum, qui ad finem Maii mensis contigit, tumor abdominis in maciem ejusdem, quin & totius corporis, versus est, solo umbilico, qui inter initia morbi affectus videbatur eminenti tumore & rubore, ac dolore inflammatorio admodum conspicuo, urina quoque per totum morbi decursum difficulter & parcius reddita, ad finem morbi vitæque ipsius affatim excreta, alvo plerumque adstricta, neque remediis licet sollicitata levaminis quicquam afferente, vigiliis, siti, doloribus capitis & viribus prostratis, demum & motibus convulsivis & aponia, & facie Hippocratica accedentibus. Remedia, ad vomitum compescendum passim commendata, ex mentha, mace, nuce moschata, cinnamomo & similibus aromaticis constantia, quin &, casu graviori, ex castoreo ipsoque opio parata, adeo officium non facere, ut malum potius adaugeant, & vomitum vix sopitum in dispositis resuscitent, plus simplici edoctus experientia aucter affirmo.

Major

Major in emeticis fiducia merito ponitur, siquidem, ut plerumque fit, morbi fomes in primis viis hæret, qui hoc, tanquam vecte, via brevissima expellitur, ut vomitum vomitu tollere neutiquam amplius paradoxum videri debeat. Sed ut multi eorum, quorum supra mentio facta est, medicamentis drastice, undecunque conquisitis, & inter ea fortissimis quoque emeticis mineralibus & antimoniatibus, cum præsentissimo vitæ & sanitatis detrimento sunt usi; ita qui blandiora emetica, & benedictam imprimis Ipecacuanhæ radicem mature & ex artis præscripto usurparunt, illi paucis plerumque subjunctis temperantibus, digestivis & tonicis remediis, manifestam vomitus remissionem experti, cum valetudine brevi in gratiam redierunt. Ita plures inter alios recordor viri mediæ ætatis, perpetua assumptorum vomitu aliquamdiu laborantis, ad quem per duo abhinc millia evocatus, exhibito emetico blando, additis aliquot pulveris digestivi & temperantis, ut & Essent. stomachalis dosibus, ægrum & locum in quo degebat non dereliqui prius, quam eodem a vomitu brevi & constanter liberato, id quod non tam dierum, quam horarum aliquot spatio contigit. Et hisce quidem, blandis nimirum emeticis, urgente necessitate præmissis, & hinc temperantibus nitrosis cum absorbentibus & digestivis maritatis, additis pro re nata tonicis & roborantibus, cascarilla, corticibus aurantium, cinnamomo, gentiana & similibus, multum si non omne curationis momentum in vomitu pertinaci & sæpius repetente esse tribuendum, diuturno artis exercitio edoctus; hisce vero ut par est, aliquoties repetitis, sed nihil juvantibus, omnem reliquam artis operam frustraneam plerumque expertus sum. Et tunc quidem aut ventriculi angustiam & duritiem scirrhosam circa pylorum, aut similem in partibus vicinis ipsisque ductibus choledochis, aut pancreatico, aut vesicula fellea vitium subesse, merito suspicari licet, quemad-

quemadmodum singula hæc fusius exposuit, & varia causarum genera examinando, omnia, quæ vomitum vel e longinquo producere valent sollicite excussit Vir meritis dudum illustris *Christianus de HELWICH*, in egregia, quæ in hisce Actis N. C. Vol. IV. legitur, Observatione CVII. p. 427.

(*Rintelio Halam missa d. 10. Novembr. 1750.*)

OBSERVATIO IX.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI.

Zoster Plinii.

Veteribus hoc morborum genus aut prorsus ignotum, aut saltem neglectum parumque notatum fuit. A PLINIO, magno illo naturæ interprete, mentio & appellatio ejus primum facta est *Lib. XXVI. Cap. XI. Histor. natural.* Subsequentibus dein temporibus complures Medicorum tales nobis exhibuerunt historias, veluti *Joh. RHODIUS in Not. ad Scribonium Largum Comp. 63. M. A. SEVERINUS Lib. IV. de rec. abscess. nat. Cap. IX. Nic. TULPIUS Lib. III. Obs. med. Cap. 44. Joh. LANGIUS Epist. 32. Joh. HELWIGIUS Observat. phys. med. Obs. 71. Frid. HOFFMANNUS in Med. rat. system. Tom. IV. Part. I. Cap. XIII. Obs. VI. p. 319. Simon SCHULZIUS in Ephem. N. C. Dec. I. Ann. III. Obs. IV. Joh. H. BRECHTFELD in Act. Med. Hassn. Vol. I. Obs. CVIII. PLATERUS Opp. Tom. II. p. 23.* cui sub nomine *maculæ latæ* venit. Ab aliis *Circinus*, item *Zincilla*, a plurimis *Zona ignea* appellatur, quod abdomen cinguli in modum ambiat ac istringat. Quondam etiam pro *herpetis* specie habebatur. Nobis peculiaris erysipelatis species est, atque perniciosum admodum sæpeque lethiferum

Act. Pb. M. Vol. X. E ma-

malum ac oppido rarum. Huncce affectum in thermis Carolinis, medicinam tunc facienti, observare mihi occasio data fuit, scilicet Nobilis quidam Moravus, XXXVII. circiter annorum, sanguineo-cholericæ constitutionis, corporis habitus satis carnosus atque obesi sensibiliusque naturæ, florido vultu conspicuus, lauta & vinosæ diætæ usus, arthritidi vagæ scorbuticæ, cum quadam contractura, obnoxius, thermarum salutarium auxilio confusus, easdem adiit, consiliumque & opem ibi a me petiit. Hic, prævia præparatione conveniente ac debita, curam rite auspicatus fuit, atque exoptato successu absoluta prima, quam vocant, potatione, per novem dies continuata, excretionibus per alvum atque inprimis urinam sufficientibus factis, doloribusque jamjam nonnihil mitigatis, de balneo ineundo cogitans, præcoci nimis ausu proprioque instinctu, curiositate saltem ductus, ac periculum quoddam (ut ajebat) facturus, me inscio, adeoque nondum satis adhuc præparatus, horis pomeridianis ipsum balneum, ast ex incuria balneatricis non rite temperatum, præcalidum nempe, iniit, ex quo, intenso nimirum ejus fervore præferēvidaque ira de ancillæ incuria agitated atque exæstuans, nudus & madidus repente exsiliit cubiculumque petiit. Lecto vix impositus, subito ingenti horrore, frigore & insequente ardore totius corporis, doloreque tensorio & pungitivo circa inguina correptus est. In eo enim erysipelas ab aliis inflammationibus & ejusmodi febribus distinguitur, quod nempe in principio subito, in aliis vero successive atque non simul & semel cum tanta vehementia invadat. Sequentē nocte vigilias involuntarias, sitim clamorantem, cum linguæ & faucium ariditate, molestissimas inquietudines, insolitas phlogoses, summas corporis iectigationes, respirationem difficillimam, anxietates summas præcordiales atque cardialgiam urgentem, cum appetitus prostratione, sensuumque

per-

perturbationes, perpeffus est. Altero mane illum visenti, mihi, quod cum ipso factum esset, recensuit, præpostereque eum egisse ipse statim, cognito errore, fassus est. Quoniam vero de intolerabili fere, per abdomen præsertim, constrictione, cum magno ardoris & pruritus sensu, æger conquirebatur, malumque quod *das Herzgespann* nominabat, inprimis & tanquam symptoma urgentissimum accusabat, locum etiam monstrabat affectum, ac citam medelam efflagitabat, domesticumque illud remedium, ventosam cum multa flamma applicandam, proponebat, & vix sibi temperare poterat, quin dolens abdomen assidue digitis scalperet: hinc ipsum locum prius inspexi, atque præcordialem regionem inter & umbilicum, ad dorsum usque, in utroque latere circumcirca ad latitudinem fere palmæ, *cinguli* inftar, summam cutem roseo colore ad flavum vergente subtumidam atque splendentem, ut in erysipelate ordinario fieri assolet, cum maculis latis, pustulis parvis ejusdem coloris sparsim interjectis, acris atque utrinque urentibus, offendi, simulque magnum virium languorem, pulsusque valde celerem & debilem, quandoque intermittentem, deprehendi. Hinc, sub hoc malo gravius & insolitum quid latere haud vana ratione existimans, extemplo medelam adferre serio adlaboravi, illamque eo maxime direxi, ut clysmate emolliente alvi fordes adhuc resistentes eluerentur atque seri subtilis caustici stasis inflammatoria in partibus externis discuteretur, simulque materia illa corrigeretur ac tandem expelleretur, quem scopum curationis per diaphoretica & alexipharmaca temperata, per totum morbi decursum exhibita, interposito aliquot vicibus laxante infuso, mihi alias familiari, ex rad. polypodii, altheæ, flor. papav. errat. fol. Sennæ sin. stipit. cremore tartari & syrupo rosar. ac violar. solutivo composito, & in statu morbi impositis siccis sacculis, ex syndone rubra confe-

ætis, ac farina fabarum, floribus sambuci, croco, myrrha, radice liquiritiæ & camphora repletis, intra quatuordecim dierum spatium feliciter attigi & expedivi. Pro potu insuper ordinario decoctum ex radicibus temperantibus, & mane infusum theeforme, ex foliis Theæ Chinens. herba scord. flor. sambuci, tiliæ ac semine fœniculi ordinavi. De cetero notandum adhuc omnino est, hancce erysipelatis speciem diaphragma inflammatum quandoque mentiri, siquidem hic dolor æque ac ille cinguli ad instar a sternum ad costas ordinarie fere, cum respirationis difficultate & tussi ficciore, protenditur.

OBSERVATIO X.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

Ex errore salus, vel, nimium quoddam non in vitium versum.

Habet has vices hominum conditio, ut ex adversis quandoque secunda nascantur. Id ut alibi, ita & in medicina quoque evenire assolet, prout hoc varia confirmant exempla, speciatim a ROMMELIO in *Ephemerid. Nat. Curios. Dec. II. Ann. VII. Observ. 216.* exposita. Sic quoque Theod. ZWINGERUS in *Theat. Prax. med. Part. II. p. 77.* de rustico ex haustu aquæ frigidæ muto reddito, refert, eundem, multis remediis pro recuperanda loquela incassum adhibitis, tandem fracto, infelici casu, pede, felici fato loquelam in momento recuperasse. Similiter quoque Steph. BLANCARDUS in *Collect. med. phys. Obs. XCILX. Cent. II. p. 267.* refert, quod infanti decem circiter annorum, loco aquæ Portulacæ, a Medico præscriptæ, per errorem longe alia, vitriolo, sale armoniaco, nitro, ac mercurio præcipitato

tato rubro infecta, adeoque summe acris & fere caustica, ad tres uncias exhibita fuerit, quo facto per infecutam diarrhoeam pristinae sanitati ex asse restitutus fuit, relicta saltem raucitate quadam; unde fortuito hoc experimento Medicus deinceps aliis hydropicis eam hauriendam, cum exoptato successu, præbuerit. Similem idcirco propemodum (quod nimiam nempe quantitatem assumptam spectat,) hic communicare mihi licebit casum, quem a foemina quadam primaria Vratislaviæ relatum obtinui. Hæc nimirum olitori cuidam, in agro Vratislaviensi habitanti, pro uxore sua hydrope, vix ulla medicina sanabili, laborante, atque viribus maxime destituta, balsami vitæ Hoffmanni, quem semper in promptu habebat, quandam portionem libere obtulit, simulque præcepit, ut subinde aliquot guttas uxori suæ exhiberet. Non aberravit etiam in eo a legitimo medendi tramite, siquidem elegans, gratum & efficax hoc medicamentum omnino partibus solidis, a serosa colluvie nimia obrutis atque gravatis nimisque relaxatis, blande easdem irritando, majorem motum atque debitum tonum & novum quasi robur conciliat, sicque illarum in humores actionem promovendo, feri abundantis se-et excretionem adjuvando, morbis a tali causa exortis egregie opitulatur. Obteno igitur hoc remedio, ægrota altero die matutinis statim horis, absente marito, ducentas guttas effudit, ac in cerevisia uno haustu adsumsit, unde brevi post intensiorem internum sensit calorem, sudore copiosissimo, brevi post oborto & per plures horas durante, fere diffluit, lotio quoque ubertim effluente, unde non solum tumor, antea perquam insignis, notabiliter imminutus, sed & successive penitus sublatus fuit, ægraque illa, pro derelicta antea habita, post aliquot hebdomadam decursum iterum cum sanitate in gratiam rediit. Hæc & similia exempla certiores reddere queunt Medicos nimis timidos, quod vel ideo plures

res medicaminum sufficiente atque exoptato destituantur successu, quoniam nimis parca doli subinde eadem porrigunt. Equidem experientia ipsa abunde testatur, hydropicos, ut & dysentericos, phthisicos, arthriticos, calculosos, & præcipue calculo vesicæ laborantes, (quoniam via ad vesicam longior est,) magnas medicamentorum doses, easque sæpius repetitas, ferre posse imo requirere. Ac, si verum fateri licet, ut ego quidem putarem, circa quantitatem medicamentorum hodie in defectu potius, quam in excessu complures peccare solent. Si evolvamus Veterum tantum non omnium scripta, idem hoc affirmare tenemur. Quanta in dosi præscribunt decocta sua atque apozemata, electuaria, pulveres! Ad hunc modum PLINIUS, *Nat. Hist. Lib. XXV. Cap. V.* incommoda quædam ab helleboro inducta dosi ejus nimis parvæ adscribit, atque subjungit: Antiquorum vitium fuisse, quod parcius hunc darent, cum celerius erumpat, quo largius sumatur. Si consulamus Practicos eximios, RIVERIUM, SENNERTUM, FORESTUM, FERNELIUM, &c. comperimus, eos feliciori cum successu majoribus medicamentorum dosibus morborum perfecisse curationes. Sic etiam PORTA in *Medic. sua brevi* refert, se absque ulla noxa compluribus vicibus spiritus salis ammoniaci integram unciam assumisse. Quanta in dosi thermæ hodie potantur? Siquidem & mihi constat, quosdam sexaginta, septuaginta, imo octoginta ollulas singulis diebus hausisse, cujusmodi exempla & ab aliis adducuntur. Hinc empirici non raro in curandis morbis ipsis Medicis prudentioribus palmam laudemque præripiunt, dum plerumque insolita, fortissima eaque larga manu ingerenda præbent. Speciatim autem hic dolendum est, quod multorum adhuc remedium dosin veram ignoremus, sicuti & ipse fatetur *Paulus AMMANNUS, in Instit. med.* quemadmodum etiam GALENUS jam hinc inde haud obscure

re indicavit, nihil esse in medicina minus compertum magisque anceps, quam remediorum justas quantitates. Licuit & mihi hinc inde interdum offendere Medicos quosdam, satis quidem doctos & artis nostræ salutaris peritos, sed non satis de salute ægrotantium sollicitos, qui ultra sua præcipitantia terrea & terreo-salina, ad drachmam dimidiam oblata, mixturasque concentratas ad guttulas XXX. aut XL. bis de die sumendas, ascendere vix ac ne vix quidem audent, singula vero alia, tanquam nimis exagitantia, plane reformidant, nullo respectu habito ad subjecta, eorum conditiones, corporis habitum, dispositionem, victum, vivendi genus viresque, nec non ad regionum & climatum diversitatem, ad morbos ipsos, eorumque causas plus minusve absconditas aut profundius radicatas, ipsarum multitudinem ac variam indolem, pluraque hujus generis alia, quæ in medicamentorum quantitate determinanda providam attentionem omnino requirunt. Sic, exempli gratia, in alvi fluxionibus pertinacioribus medicamina singula largiori & repetita dosi exhibenda sunt, quoniam in tali morbo magna illorum pars, cum aliis ingestis, accelerato magis impetu eliminantur, satisque ibi constat veritas illius diæterii, quod difficilius sit quietare motum, quam movere quietum. Sic quoque BARTHOLINUS *Epist. XLIX. Cent. II.* scribit: Medicos Neapolitanos omnia medicamenta majori in dosi exhibere, quam alibi, quia corpora illinc locorum nimis sicca essent. Hac cautela neglecta sæpissime fit, ut morbi his remediorum blandimentis non tam curentur, quam potius pejores reddantur. Ceterum ad præsens argumentum eximie quoque facit *Philippi SCHERBII* monitum in *Thes. XI. Cap. XX. Redundantibus multis biliosis humoribus epicæastica, quæ dari solent, si nimis parva dosi dentur facile in eos abire possunt & malum augere.*

OBSERVATIO XI.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De singulari Vomitoriorum in Pleuritide & Peripnevmonia utilitate.

Equidem in pleuritide ex acutissimo & magis fixo lateris dolore, & peripnevmonia, ex pectoris oppressione & dolore pulmonum obtuso dignoscendis, imo & aliis morbis pectoris & inflammationibus vomitoria, ut & purgantia, vix unquam secuta reputantur, quoniam materiæ morbificæ remotionem, ipsamque insimul respirationem contrario motu impediunt ac cohibent. Hinc etiam clysteres acres à quamplurimis Practicis prorsus improbantur ac non nisi lenientes, pro alvo aperta servanda, conceduntur. Equidem quod vomitoria attinet, suspectus omnino videri potest eorum in his affectibus usus, ob vehementes thoracis inter vomendum concussiones, utpote sub quibus humores facillime in angustiores canales cum impetu adigi atque gravioribus spasmis concitatis inflammatio augeri potest. Saluberrimum hinc omnino est HIPPOCRATIS monitum, quod *Lib. III. de morb.* continetur: *In peripnevmoniis inferior alvus nec nimis sistenda, ne febres augeantur (excrementorum pessimorum retentione), nec nimis solvenda, ut sputum recte excernatur ægerque viribus valeat.* Experientia enim teste etiam spontaneus alvi fluxus in iisdem superveniens non æque, ac in capitis morbis, salutaris est. Interim tamen his non obstantibus practicum alii ad tabaci decoctum aut infusum, alii ad aquam benedictam Rulandi eamque larga in quantitate exhibitam, tanquam ad sacram anchoram in principio statim hujus morbi confugiunt. Imo & ipse ego vomitoria in certis quibusdam

casibus, ad hoc morborum genus pertinentibus, admodum utilia deprehendi. Ante aliquot enim annos in civitate & agro Lipsiensi pleuritide & peripnevmonia epidemice grassantibus, tam præservative, quam curative, lenia illa, ex rad. Ipecacuanhæ, levi stimulo armata, felici cum successu adhibui, evacuata tali modo faburra viridescente, amara & viscida. In quamplurimis talium ægotantium sanguis venæsectione emissus nimium dilutus adparebat & vix concrefcebat, sicut alias in pleuriticorum sanguine fieri solet, qui crusta alba & viscida obductus conspicitur, quoniam sanguis impetuosius tunc exagitur, globuli rubicundi magis resolvuntur & a fibrosis lymphæ particulis liberantur, quæ postea in membranofum tale textum coalescunt. Semper autem illa sanguinis constitutio malum præbebat signum lethalemque denotabat eventum. Cunctæ hæ febres tertio quolibet die manifestiores formabant exacerbationes, & in quodam ægotante (quod notatu perquam dignum judico,) febris intermittens tertiana morbo sublato accessit. Plurimis narium hæmorrhagia, eaque larga, quibusdam ipse vomitus cruentus salutis fuerunt, morbo per eum penitus soluto. Pauciores aut sudorem multum criticum, aut expectorationem experiebantur. Nonnullis morbi mitigationem adferebat alvi profluvium, quod rarum quidem, a VALLERIOLA tamen quoque adnotatum est *Lib. I. Obs. 4. § 5.* Quidam dolorum mitigationem in situ corporis inverso, caput deorsum, pedes sursum collocando, quæsierunt & ex optato invenerunt. Rursus nonnulli cucurbitam tufam, capiti naso impositam, aut dorso applicatam, laudaverunt. Quibus fortiora diaphoretica, præsertim in principio, exhibita sunt, illi in delirium & cephalalgiam vix tolerabilem inciderunt. Ejusmodi & alia pessima symptomata, eaque deleteria, sibi contraxerunt, qui hos dolores, modo obtusos, modo lanci-

nantes punctorios, pro colica saltem flatulenta habuerunt, & proprio ausu, absque Medici consilio, medicamentis stomachicis, carminativis fortioribus atque calidioribus eandem curare tentaverunt; ast, cognito tandem errore, sero sapuerunt; auctis enim sic phlogosibus, ipsaque stagnatione & inflammatione, haud pauci succubuerunt. Recidivæ vero omnes erant lethales. Rusticis & pauperibus aliis solum oleum Lini, ad cochlearia IV. VI. vel VIII. cum sanguine hircino sumtum, aliis lac caprinum calidum profuit. Alia vice caupo quidam Lipsiensis, consistentis ætatis satisque robustus, commestationibus deditus, ex nimia vini ingurgitatione & ciborum ingluvie in pleuritidem veram incidebat: quarto die a venæsectione, atque medicamentis appropriatis exhibitis, nulla adhuc excretionem sputi, neque cruenti, neque purulenti, succedente, nausea tamen rusticibusque acerbis utrinque moleste urgentibus, vomitorium juxta supra dictum modum præscripsi, ex quo melius se habuit; indigesta enim atque cruda adhuc saburra affluens commode remota & evacuata fuit sufficiensque dein expectoratio successit. Hoc rursus HIPPOCRATES voluit, quando l. c. scribit: *Peripneumoniam hoc modo curare oportet; primis diebus sorbitiones dulciores esse oportet, quarto, quinto & sexto non amplius dulces, sed pingues; quod si sufficienter spuerit nequeat, vomitoria medicamenta exhibenda.* Si hic ægrotus, & alii supra jam notati, vomitorium respuissent, de purgatione præscribenda etiam in principio morbi non dubitarem, hortante BAGLIVIO, qui hoc explicatius exposuit *Prax. med. Lib. I. p. 40. seq.* licet etiam multi scrupulum injecissent. Ob argumenti similitudinem addam, mihi non ita pridem occasionem, pleuritidem malignam curandi, subvenisse, quoniam illa nostratibus ignota fere est, an ideo, quod frequenter negligatur, aut non debito modo attendatur, non dixerim. BAGLIVIVS tamen pleuriti-

di semper maligni aliquid inesse asserit. Hujus morbi historiam breviter sequentibus describam: Fœmina primaria Lipsiensis, consistentis ætatis, spongiosiori & obesiori corporis habitu conspicua, perpetua non prorsus insensibili transpiratione per cuticulares meatus gaudens, ineunte vere aëre existente pluvioso ac frigidiusculo, post meridiem, assumpto consueto potu calido, improvida facta denudatione, extemplo horrore corripitur, quem mox dolores acuti pungentesque sinistri lateris acerbissimi insequabantur, totumque propemodum pectus successive occupabant, cum summa præcordiorum angustia atque difficultate respirandi. Cubitum itura, stomachicum sibi familiare aromaticum in largiore quantitate assumebat, insequentem noctem molestissimis vigiliis involuntariis, sensimque simul auctis prædictis symptomatibus, inquietudinibus & jectigationibus corporis perpetuis, ac virium summa debilitatione, peregit. Summo mane ego accersitus, singula malignitatem indicantia signa, insignem nimirum & subitam virium prostrationem, faciem a statu naturali multum recedentem notabiliterque defœdatam, cutem aridam velutque contractam, mentis vacillationem, spasmos in pinnis narium, labiis, genis, brachiis, ac tandem sudorem inordinatum, inæqualem, frigidiusculum, totum corpus non perfundentem, deprehendi. Pulsus non modo intermittens, qualis in singulis pectoris morbis observatur, sed & debilis admodum, simul tamen frequens, & lingua subfusca, arida & scissa quasi erat. Exactius hæcce considerans & perpendens, temere ad phlebotomiam, tanquam alias necessarium pariter ac utilissimum in ejusmodi (simplicibus) morborum generibus remedium, properare nolui, metuens, ne humoribus permixta malignitas commoveatur potius, quam educatur, aut intro magis agatur, vires jam admodum languidæ & fractæ ulterius prosternantur, insimulque excre-

tio corrupti sanguinis & materiæ morbificæ, quæ cocta modo exitum quærit, impediatur, utpote quæ intus retenta, vasis omnibus ad omnem motum inertibus redditis fluidisque inspissatis, majus incendium concitare, deliria protinus arcescere cunctaque symptomata graviter augere potuisset; sed temperatis potius alexipharmacis primum malignitatem morbi oppugnare adlaboravi, quibus & per totum ejus decursum debite continuatis, non neglectis iisdem quæ huic affectui propria quadam virtute conferrent, applicatisque simul utilibus ac convenientibus quibusdam externis, salutaris eventus feliciter fuit promotus. Die enim decimo quarto tandem materiæ cruentæ purulentæque excretio successit, quæ per totidem dies, & ultra subinde duravit, inclinata semper in melius ac perfecte denique redeunte valetudine. Circa pleuritidem hoc adhuc obiter saltem notandum esse duco, quod, si punctorius iste dolor in latere sinistro, circa costas spurias, ægrum præcipue adfligat, sæpius dubitatum sit, num pleuræ aut lienis inflammatio præsto sit. Præter reliqua autem symptomata & hoc potissimum dijudicando & tollendo isti dubio inservire potest, quod, præsentè pleuritide, dolor circa costas, in splenitide autem magis versus dorsum sub diaphragmate persentiscatur, insuperque in priori adfectu admodum difficilis sit respiratio, ob inflammatos thoracis musculos, ac insimul tussis cum summo dolorum augmento conjuncta deprehendatur.

OBSERVATIO XII.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De

Cartilaginis scutiformis & secundæ laryngis, quæ cricoides vocantur, ossificatione rara, raucedinis incurabilis causa prorsus singulari.

Patriam olim invisens, sectioni cadaveris masculini, viri quinquagenarii circiter, crapulæ & ingurgitationibus adusti vini, ut vocant, assiduis dediti, tandem tabe extincti, a D. K. factæ, adstici, qui dyspnœæ inveteratæ, cum deglutiendi difficultate, tandemque repentinæ & diutinæ raucedinis causam inquirebat. Facto ergo hoc scrutinio, non solum laryngis cartilagine scutiformem osseam, quod rarum, sed etiam, quod rarius adhuc est notatuque maxime dignum, alteram annularem pari induratione vitiatam, & quod rarissimum, in illa scutiformi fissuram deprehendimus, quam pro causâ incurabilis raucedinis protinus agnovimus; nec fefellit opinio: in ea enim ego quidem confirmatus sum, cum haud dissimilem observationem a WEPFFERO in *Ephem. Nat. Curios. Decur. III. Ann. II. Obser. v. 136.* notatam postmodum legerim.

OBSERVATIO XIII.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

Solis urgentioribus symptomatibus incongrue adbibita medela.

Inter alios quamplurimos errores, quos medicastri temerarii nefarie committunt, ille maxime noxius est, dum

non causæ mali, quam solis symptomatibus afferunt medelam, ut, si tussi expectorantibus, prostrato appetitui stomachicis, alvi obstructioni purgantibus, urinæ suppressioni diureticis, doloribus opiatis, &c. relicto primario morbo ejusque causa, mederi satagunt. Equidem symptomata urgentia utique etiam leniri debent, sed haud deserenda mali ipsius fons atque origo. Optimis enim remediis quibusvis nihil quidquam efficitur, nisi id, quod in morbo præcipuum est, prius bene riteque & ad rationis amussim perpendatur. Tale exemplum, quod cautelæ loco aliis inservire potest, hic sequenti historia tradam. Studiosus quidam, Nobilis, plethoricus, aëri liberiori frigidiusculo vernali, vespertino tempore, corpus exposuit, indeque sequenti mox nocte exquisita pleuritide afficiebatur, ac præter dolorem istum punctorium acerbissimum summamque respirandi difficultatem & febrem admodum vehementem, immani quoque cephalalgia, vigiliis involuntariis & inquietudinibus gravi- que delirio conturbabatur. Huic Candidatus quidam medicinae, praxi se nimis præcoci pruritu jam immiscens, altero die circa meridiem ipsum invisens, ut his symptomatibus occurreret eaque leniret, nullo habito respectu morbi adeo fontici, non solum odorifera spirituosa naribus indefinenter excipienda offerebat, eademque temporibus & vertici sedulo illinebat, sed & vesicatoria nuchæ simul applicabat atque tandem tincturam quandam opiatam, sequente nocte assumendam, post meridiem apportabat, sed adeo sinistro cum successu, ut symptomata prædicta, in se jam satis periculosa, exinde gravissimum caperent incrementum ægerque hinc morti vicinus videretur. Tertia hinc die, summo mane, per hospitem, qui rem perperam cum inquilino actam esse, ferius licet, agnoscebat, rogatus & vocatus, ægrumque in summo vitæ periculo versantem deprehendens, mox venæsectionem, eamque sat largam, in oppo-

De mirabili alvi obstructione per 34. dies durante. 47

sito latere institui, qua singula symptomata sensim mitigata fuere, ita ut postea morbus ipse remediis ordinariis pharmaceuticis convenientibus, exoptato cum successu, feliciter adhuc sit sublatus.

OBSERVATIO XIV.

DN. D. CHRISTIAN. MICHAEL. ADOLPHI

De mirabili alvi obstructione, cum perpetuo lotii profluvio, per XXXIV. dies durante.

Ex oppido quodam Lipsiensis Circuli amicus quidam per litteras pro affine suo, sene octogenario majori, alvi obstructione pertinacissima, cum perpetuo lotii profluvio, eoque involuntario, per tres septimanas jam laborante, cui varia jam incassum oblata fuerant remedia, consilium a me petiit, quod etiam suppeditavi & necessaria simul remedia transmissi. Exacta vero quinta septimana mihi significavit, ægrum tandem protracto morbo inopinata prorsus morte decessisse, postquam per triginta quatuor dies alvi obstructione pertinaci laboraverit, intra quod temporis spatium interim lotium ubertim & indefinenter, absque tamen ullo ægri sensu, profluxisset, qui dereliquo (excepto dextri pedis stupore, ob quem ægre obambulare potuisset, ex levi paralyssi forte, ut ex circumstantiis simul relatis haud obscure hariolari potui, superstiti,) sat vegetus alias permansisset, bene dormivisset & solito majori in quantitate cibum potumque avide assumisset, neque de alvo tensa duraque, nedum de dolore quodam conquestus fuisset. Uberrimum hoc lotii profluvium forte chylosum fuisse, & in vitia secundæ & tertie coctionis, ut ajunt, referendum arbitror, id est defecisse motum, mediante quo subigi & separari debue-

buerit chylus, & simul organa secretoria, quæ chylo una cum sero transitum concedunt, vel admodum debilitata, vel plane obstructa fuisse, qualium causarum, similem effectum producentium, mentionem jam fecerunt *Thom. BARTHOLINUS de Hepat. def. p. 54.* & *RHODIUS apud SCHNEIDERUM Lib. IV. de Catarrh. Cap. VII. p. 266.* *DRAWITZ de Scorb. Tit. IX. p. 377.*

(*Lipsia Halam missæ d. 28. Novembr. 1750.*)

OBSERVATIO XV.

DN. Lic. CHRISTIANI FRIDERICI JOERDENS

De Febris intermittenibus malignis & periculosis.

Medicis practicis satis superque cognitum est, febres intermittentes non semper benignas & tutas, sed etiam haud raro malignas esse, quæ omnem circumspersionem requirunt, si sine aliqua sanitatis labe remanente earum curatio peragi debeat. Laudanda quidem methodus illorum Medicorum, qui via mitiori ingrediuntur & omnia remedia fortiter agentia vitant; nec drasticis opus est, ubi leniora sufficiunt: approbandum etiam est, si corpus debite præparant & hæc remedia antifebrilibus præmittunt, dummodo vis morbi spatium concedat. Hic ipse curationis modus his in climatibus sufficit, ubi raræ sunt febres intermittentes, quæ etiam plerumque benignæ esse solent & levioribus absorbentibus, præcipitantibus, digestivis salinis, superari possunt, aut etiam sua sponte iterum cessant, uti quandoque fieri solet. Observatum est, Medicos practicis ejusmodi in locis degentes & non nisi benignas febres inter-

mittentes tractare assuetos, sibi persuasisse, quod omnes febres intermittentes minus periculosa sint. Unde easdem motibus sanitatem promoventibus adnumerant, creduntque omnes febres intermittentes hac facili & leniori methodo tractandas esse; ita ut alios practicos, activiora & fortiora remedia adhibentes, taxent, eaque medicamenta tanquam minus tuta, imo noxia, declarent: praecipue, si corticem Peruvianum larga manu praescriptum viderint, utpote quem ex praconcepta opinione pro summo adstringente & sanitati adverso remedio agnoscunt. Si Medici in Academicis docentes & his principiis inhaerentes alios iisdem imbuant, facile conjiciendum est, longe lateque opiniones has divulgari, & difficile admodum esse, praedicta ejusmodi auctoritatis deponere, praesertim si illis in locis praxin exercere contingat ipsis, ubi febres intermittentes curandae eis obviant, quae tantum benignae sunt indolis. Sic confirmantur in praconcepta sua opinione, & vix unus ex multis invenitur, qui errorem suum agnoscat & corrigat, si idem ab aliis expertis ob oculos ipsis ponatur. Quod si vero contingat, ut sic edocti in Academicis novelli Medici in illis locis praxin exercere incipiant, ubi febres intermittentes graviores, pertinaces & malignae frequentius occurrere & grassari solent, quae vix optimis accommodis, imo maxime activis, nunquam vero levioribus debellari possunt remediis, nec, praemissa licet tutissima praeparatione, certam & constantem sanitatis restitutionem videant: experientia & necessitas illos adigit, ut credant, viam ipsis monstratam minime esse optimam & securam, sed insufficientem, imo periculosam; siquidem, dum ad corporis praeparationem multum temporis impendunt & perdunt, morbus interim evidenter increfcit aegrosque in periculum & mortem praecipitat. Hic enim non lente agentia & curam protrahentia, sed subito sanantia summe necessaria sunt remedia; nec

expectatio, aut dilatio, aut longa præparatio invenit locum, quum in mora sit periculum.

Ejusmodi indolis sunt febres intermittentes apoplecticæ & soporosæ, quæ citius mortem afferunt, quam initium curationis hoc modo institutæ factum est; de quibus febribus alio tempore & loco jam jam egi. Sed non hæc species febrium intermittentium solæ subitam minusque retardatam curam exigunt, ut mors avertatur, sed etiam alia admodum damnosa & immedicabilia mala, quæ quandoque hunc morbum sequuntur & cerebrum affligunt, utique eandem postulant. Huc pertinet affectus, memoriæ damnum afferens, ita ut ægri ad negotia, quibus funguntur, inepti reddantur. Duo Exempla hoc modo febricitantium diversis in locis & officiis constitutorum mihi innotuerunt. Primus eorum, fere quinquagenarius, febre soporosa laborabat, a qua naturæ potissimum robore liberabatur; sed relinquebat hæc aliud malum, nempe periodicam oblivionem. Nihil extra hunc affectum insoliti in hoc viro observabatur, sed inopinato inter confabulationes non solum nesciebat, quid locutus sit, sed & alia ad rem eandem minus pertinentia & peregrina, imo incondita proferebat, donec post temporis alicujus lapsum mens sibi iterum constabat. Atque sic etiam scribens, & alia negotia tractans, eodem adfectu corripiebatur, qui sæpius recurrebat & adhuc dum durat, licet a diversis Medicis, multis adhibitis remediis, sed frustraneo cum effectu attentatus sit, ut idcirco officio suo non amplius præesse potuerit. Alter circiter triginta sex annorum eodem modo in oblivionem periodicam incurrebat, qui, naturæ robore nixus, convalescentiam adhuc expectat, si spes non fallit. Præter affectus soporosos eorumque tristes comites, dantur etiam alii morbi, qui febribus intermittentibus superveniunt, neque etiam curam protractam admittunt, sed citatum auxilium requirunt. Accidit

juveni, ex illustri familia orto, tertiana intermittens febris, qui durante quovis paroxysmo dolores maximos in vesica urinaria patiebatur; quæ symptomata, sublata per medicamenta febrim, iterum cessabant. Errores quidam in diæta commissi postea eandem febrim & cum ipsa dolores eisdem vesicæ urinariæ lancinantes, admodum vehementes, revocabant. Statim quidem ad febris curationem sufficientia ordinabantur remedia, sed præscripto ordine dum eadem assumere negligebat æger, febrilis paroxysmus stato tempore & cum eo dolores continuabant tandemque epilepsiam iterum excitabant, quæ, cessante interim febre, per duos integros dies & noctes per vices affligebat, & tandem maximum gradum attingebat: quo superato instar mortui per notabile temporis spatium æger jacebat, sine sensu & motu & respiratione sensibili, pulsu saltem aliquo superstite, donec hæ actiones sensim redirent, & adhibitis remediis convenientibus optimis sanitas restitueretur. Quisnam igitur est, qui non optaret, ut in ejusmodi casibus febris, quæ dolores & ex his epilepsiam fovebat, quantocyus tolleretur & sic omne periculum averteretur? Aliam adhuc speciem minus securam februm intermittentium observavi in quodam nobili viro, qui, quoties paroxysmum febris quotidianæ intermittens patiebatur, toties durante isto lipothymia gravi corripiebatur, quæ non prius cessabat, quam sudor erumpere incipiebat. Accelerabam curam febris & symptoma hoc terrificum cum illa simul cessabat, quod diutius toleratum omnino formidandum erat. Ejusmodi generis symptomata, febribus intermittentibus supervenientia, maximum negotium parient illis, qui specificorum & præcipue corticis Peruviani usum abhorrent. Omnem quidem movebunt lapidem, ut ægro in tempore afferant auxilium, sed vereor, ne iis neglectis omne, quod ajunt, irritum sit. Curandum omnino ipsis est, ne conscientiam læ-

dant, si, licet meliora, tutiora & certiora remedia videant, quibus succurrere ægro cito & tuto illiusque mortem avertere possunt; attamen loco eorum alia eligant, quæ tarde operantur & ad morbum subito abigendum non sufficiunt, sicque procrastinata curatione ægrum periculo & morti tradunt. Multi ingenui viri errorem & præjudicium, quod de cortice Peruviano aluerunt, agnoverunt; plurimi vero ipsi pertinaciter inhærent, neque se ab errore reduci sinunt; adeo, ut ipsorum Medicorum febrientium prostant exempla, qui morti se tradere maluerunt quam hoc remedio uti. Quod clarissimo esse potest documento, ipsos hoc remedium pro summo adstringente, imo deleterio habuisse, ob conceptum falsum fortiter ipsis impressum, qui eos detinuit, ne usum ejus etiam in aliis experiri ausi, aut eo deduci se passi fuerint, ut qualitates ipsius, ab aliis doctissimis, expertis & conscientiosis Medicis luculentissime demonstratas, indagarint. Atque hoc evidenter satis docet, quam altas radices agere possint opiniones erroneæ, in juventute jam impressæ, quas, uti in religione fit, ad mortem usque homines plerumque defendere ipsisque inhærere solent.

(Curia Variscorum Norimbergam missa

d. 19. Decembr. 1750.)

OBSERVATIO XVI.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De

Ventriculo duplici in muliere, quæ ex hernia incarcerata inguinali suppurata, post perperfos sævissimos dolores & vomitus, mortua erat, reperto.

Mulier plebeja, quæ diu hernia inguinali sine insigni incommodo laboraverat, tandem ex frigore, post iram, valde dolere incepit cum nausea, succedente vomitu continuo vehementissimo, demumque feculento, cui ob egestatem nil, nisi cataplasma emolliens, ex mica panis cum lacte cocta, opposuit: sub quo tandem hæc hernia incarcerata suppurata & rupta brevique post ægra mortua est. Rogavi ab agnatis, ut cadaveris incisionem mihi concederent, qua concessa, nihil notatu dignum in eo inveni, præter frustum intestini ilei, suppurando eadem fere ratione corruptum, sicut id olim an. 1738. delineari curavi in Dissertatione de *Hernia incarcerata suppurata non semper lethali*. Ad hæc vero deprehendi quoque ventriculum ejus vere duplicem, quem mox delineatum *Fig. 3. Tab. I.* exhibet. Scilicet in medio ita in angustias redactus erat, ut dextra *A.* ac sinistra ventriculi pars *B.* per insignem quasi isthmum, qui tanquam sphincter sive pylorus quidam *C.* hic constrictus erat, in duo velut ventriculos, licet non magnos, distinctæ fuerint. *Lit. D.* indicat os ventriculi sinistrum sive cardiam, *E.* vero dextrum sive pylorum, quorum fibræ musculosæ satis perspicue videri poterant.

Similes fere castus etiam in *Actis Anglicanis N. 422. p. 260.*
& in MARTYNI *Epitome horum Actorum in Part. anatom.*
p. 508. describuntur.

OBSERVATIO XVII.

DN. D. LAURENTII HEISTERI

De

Lithotomiæ Celsianæ præstantia & usu bodierno.

Notum est, plures modos calculum e vesica extrahendi Medicos & Chirugos excogitasse, sed hanc Lithotomiæ speciem, quam CELSUS, præstantissimus ille Medicus Romanus, olim descripsit, esse *vetustissimam*, eaque quam plurimos, ab HIPPOCRATIS & CELSI temporibus, a calculo esse liberatos. Neque minus tamen constat, raro eandem per plures, inprimis recentiores annos, esse exercitam, verum potius a plerisque magnis Lithotomis neglectam, aut proorsus rejectam, qui ejus præstantiam & utilitatem non rite considerarunt aut cognoverunt. E contrario plerique maximi Chirurgi ab aliquo tempore, tam in Anglia, quam in Gallia, methodum, quam circa initium hujus seculi *Jacobæam* & *Ravianam*, postea *Cheseldenianam* dicebant, jam vero *lateralem* appellare solent, certatim magna industria excoluerunt, atque in hac perspicienda quam maxime allaboraverunt. Edidi Ann. 1745. Dissertationem de *Lithotomiæ Celsianæ*, scilicet *omnium simplicissimæ*, præstantia; in qua, licet recentiores methodi non rejiciantur, præstantia tamen *vetustissimi periculosa* hanc curationem perficiendi modi, non solum ratione & experientia ostenditur, & contra osos ejus defenditur, sed etiam ceteris plerumque præfertur. Quoniam vero Dissertationes Acade-

miæ

mia nostræ ad exteros raro perveniunt, epitomen ejus, ut mea de hac sententia quasi instaurata exteris etiam innotescat, hic exhibere consultum duxi.

Circa initium ejus a me monetur, CELSUM nobilis hujus curationis chirurgicæ non esse autorem, quamvis TOLETUS alique hoc in scriptis suis perhibuerunt, & ipsa operatio ab ipso nomen obtinuerit; sed CELSIANAM propterea dictam esse, quia CELSUS eam, quomodo sit instituenda, primus, quantum constat, descripsit. Nam HIPPOCRATES jam diu ante CELSUM ejus mentionem fecit. Primus autem ejus inventor verus prorsus ignoratur. Interea secundum modum a CELSO descriptum, qui CHRISTI Servatoris & TIBERII Imperatoris vixit temporibus, usque ad seculum decimum sextum, calculi e vesica unico instrumento, vel ad summum duobus, educti sunt. Seculo vero decimo sexto Medicus Italus, Jo. de ROMANIS, aliam secandi rationem excogitavit atque exercuit, quam vero ipse quoque non descripsit, sed ipsius discipulus, cui nomen MARIANUS erat, eam primus scripto exposuit, unde *methodus Mariana* dicta est. Quoniam autem hæc magnam instrumentorum apparatus requirit, nomen inde *Apparatus magni*, Celsiana vero *Apparatus parvi*, ut satis notum est, accepit. Posthæc varios deinde adhuc alios modos, a variis excogitados, Cap. I. illius Dissertationis recensui, quos vero hic brevitate causa prætermittam.

Describitur porro, ut fundamentum hujus Dissertationis, *Celsiana curandi via* Cap. I. §. 7- ad 16. ipsis elegantissimis CELSI, Medicorum Ciceronis, verbis, quæ in eo consistit, ut æger, qui calculum sibi excindi desiderat, præmissa præparatione ad hanc curationem, apto situ, versus lucem, in mensa idonea disponatur, atque in ea a ministris probe firmetur. Medicus deinde calculum exsecturus manus sinistrae duos digitos anteriores, indicem scilicet & me-

dium,

dium, in ægris paulo majoribus oleo inunctos, in puerulis vero tantum indicem in anum ægri profunde, quantum fieri potest, immittit, eoque calculum, quem his digitis, intestino recto ibidem incumbentem, percipere ut plurimum potest, in formam unci sursum reflexis,prehendit, eumque leniter deorsum versus perinæum, inter anum & scrotum, (quod ab adstante sursum reclinatur,) & quidem versus *latus perinæi sinistrum urget*, ita, ut ibi cutem in tumorem, qui Medici oculis & digitis manus dextræ percipi potest, elevet: tunc Chirurgus manu dextra, scalpello idoneo, super hoc tumore & subjacente calculo, in latere perinæi sinistro, versus tuber ischii sinistri, primo cutem plaga circiter trium in minoribus ægris, vel quatuor digitorum in majoribus, oblique, deorsum & extrorsum, & postea partes omnes interjectas, usque ad calculum subtus latentem, curiose, ampla satis plaga, incidit, ita, ut calculus in vesica hærens visu & tactu percipi queat, (sicut hæc res omnes *Tab. II. Fig. 1. & 2.* ob oculos ponuntur,) cavendo ne intestinum rectum temere discindatur. Quo facto per hanc plagam calculus, si parvus fuerit, *solis sæpe digitis* in ano adhuc relictis, expellitur; vel, si paulo major, certi *unci* a parte superiore injecti, ut *Fig. 2.* indicatur, vel *forcipis idoneæ* opæprehenditur atque prudenter extrahitur, vulnusque deinde rursus apto modo glutinatur. Quodsi vero forte calculus tantus fuerit, ut per vulnus hoc commode educi nequeat, ea parte, qua strictior ima plaga est, etiamnum sub cute altera transversa plaga facienda est, quo vesicæ pars lateralis & inferior transversim paulo magis, sine recti intestini læsione, aperiatur, atque sic calculus tanto commodius ejici possit.

Post hæc §. 17. *considerantur partes, quæ in Celsiana curandi ratione dissecantur*, cutis nimirum, pinguedo & denique pars vesicæ inferior & lateralis sinistra, quam calculus

lus parte sua inferiore attingit; utpote quas scalpello Chirurgus incidit, progrediendo inter musculum penis erectorem sinistrum & urinæ acceleratorem, (quæ partes ex Anatome probe debent esse perspectæ,) atque sic ipsam aperit vesicam. Ad quæ monui, quod quidem *vesicæ vulnera* ab HIPPOCRATIS tempore ad *lethifera* promiscue a ple-risque relata fuerint; quod vero hæc operatio chirurgica, quum adeo multi a calculo inter bis mille annos, & quod excedit, hoc modo liberati sint, abunde evincat, omnia *vesicæ vulnera* & inprimis ea, quæ circa cervicem sunt, per se sæpe non esse mortifera, sed illa potissimum, quæ fundum ejus lædunt.

Deinde de signis §. 24. egi, quibus calculus vesicæ, antequam sectio ejus instituitur, certe cognoscitur, ne a dubiis signis, quæ in aliis vesicæ morbis cum calculo sæpe prorsus sunt similia, Medicus decipiatur, & sectionem dolentem ac periculosam (imo longe tunc periculosiorem, quam si calculus adest,) instituat, & quum postea calculus non reperiatur, tam ægrum sectionis doloribus & mortis periculo, quam se ipsum adstantium ludibrio exponat. Denique descripsi, quomodo illo tempore in juvene, novemdecim annos nato, & vesicæ calculo laborante, digitis & cathetere illum exploraverim, ægrumque postea Martio mense superioris anni a magno, valde inæquali & gibboso calculo, quatuor unciarum pondus æquante, qui Fig. 3. 4. & 5. Tab. II. tribus faciebus exhibetur, hac methodo feliciter liberaverim.

Cap. II. illius Dissertationis *difficultates* & *objectiones* præcipuæ, quæ contra vetustissimam & præstantissimam hanc methodum a multis motæ sunt, proponuntur, gravibusque rationibus refutantur. Atque quum præcipue, ex ipsius CELSI erronea opinione, §. 7. objectum fuerit, hanc methodum *neque omni tempore, ne-*

que in quavis etate institui posse, sed in pueris tantum, ab anno nono usque ad decimum quintum, neque in junioribus, neque in senioribus; ex ratione & multiplici experientia, itemque ex AEGINETÆ, ALBUCASIS, BRUNI, GUIDONIS, aliorumque vetustiorum, quin & variorum recentiorum Scriptorum testimoniis probatum dedi, hanc ipsam methodum tam in junioribus, quam ætate majoribus, paucis exceptis, bono cum successu institutam esse & adhuc institui posse, si modo prudentibus Medicis vel Chirurgis res rite perficiatur. Quinimo quodvis anni tempus idoneum demonstravi, præsertim in Germania, quia hic cubicula fornacibus nostris ita temperari possunt, ut veris vel autumnii temperiem, quam hæc curatio imprimis requirit, habeant.

In §. 33. & seqq. multæ objectiones aliæ, tanquam prorsus absconæ aut ineptæ, rationibus & observationibus refelluntur, atque simul perspicue demonstratur, quod hoc seculo in Hollandia, Anglia & Gallia adeo decantatæ methodi, Jacobæa, Raviana, & Chelfeldeniana, vel uno verbo, *laterales*, præcipuam suam bonitatem & præ magno apparatu præstantiam, *unicæ Celsianæ debeant*, atque tacite ab hac maturaverint. Id quod RAVIUS, celebris & magnus ille Germanorum Chirurgus & Lithotomus, meusque hac in re Præceptor, solus fere suo tempore confessus est; dum, quando a discipulis suis rogabatur, qua in re methodus ipsius adeo felix secandi calculum potissimum consisteret, paucis respondit: *legite CELSUM*. Quo ipso, mea saltem sententia, nihil aliud innuere voluit, *quam quod CELSI modus & locus incidendæ vesicæ fundamentum sit methodi ipsius felicissimæ*, quæ adeo ex CELSO a prudentibus cognosci atque addisci posset.

Sed in hac Dissertatione simul ostendi, *CELSI modum in eo præstare novo laterali & simul Mariano*, quod hi magnam

gnam ferramentorum copiam, adeoque & longe majorem attentionem ac diligentiam in his omnibus rite adhibendis desiderent; *quum in Celsiano totum negotium simplicissimo & unico sæpe tantum ferramento, scalpello scilicet, vel in casibus paulo difficilioribus, adjuncto quodam unco, vel prout res exegerit, forcipe; adeoque longe simpliciori, faciliori & securiori ratione perfici calculusque e vesica feliciter protrahi queat.*

Cap. III. *præstantia & commoda contentæ* adeo methodi Celsianæ præ laudatissimis adhuc aliis methodis *ostenduntur*, quorum nonnulla tantum ex quamplurimis aliis indicatis speciminis loco hic adducemus. Primo quidem, quod *antiquitate*, dum ultra bis mille annos in usu fuit & adhuc est, omnes reliquas superat, p. 38. & sine dubio diuturno hoc tempore longe plures ea, quam aliis recentioribus modis, a calculis liberati sunt. Secundo, quod *simplicissima, facillima & securissima* est, p. 39. atque tunc etiam adhiberi optime potest, ubi multa illa & pretiosa instrumenta ceterarum methodorum haud præsto sunt, vel obtineri nequeunt. Tertio, quod *sæpe absolute præ ceteris necessaria est, ubi catheter in vesicam*, ut quandoque fit, *immitteri nequit, aut ægri catheterem, vel ob metum, vel ob summos inde perceptos dolores, vel alias ob causas admittere nolunt, sicuti sæpe contingit.* Quia vero neque lateralis, neque magnus apparatus, sine cathetere in vesicam immisso perfici potest, hinc *ipsi etiam maximi harum methodorum defensores his in casibus Celsianam commendant, utilemque imo summe necessariam agnoscunt.* Si itaque in his necessitatis casibus sæpe optime succedit, quidni & in multis aliis facilioribus, ubi studio ob graves rationes adhibetur, optimus speretur eventus? Quarto, quum *catheteribus, ductoribus aut forcipibus, quibus in ceteris methodis quasi in tenebris agere cogimur, sæpe vesica perforata, aut a-*

lias graviter & ad mortem usque ægri læsa sit, ita, ut multi ob has vesicæ læsiones obierint, *Celsianam iis propterea præstare colligimus*, quia his instrumentis in ea haud utimur, adeoque etiam iis nihil lædi potest. Quinto ipsa incisio sive *sectio hic longe est facilior*, quam in iis methodis, ubi semper super cathetere incisio est facienda; quia calculus longe ampliores habet superficies & basin, cui scalpelli innititur, quam angustus catheter, utpote a qua basi tam facile non aberrare possumus, quam a cathetere multo angustiore. Sexto *Celsianæ methodi præstantia exinde manifesta est*, quod, sectione facta, calculus in *Mariana & laterali difficulter, imo sæpe difficillime, aut prorsus non forcipe reperiri*, adeoque tunc nec extrahi potest, quia obscure in vesica latet; contra ea in *Celsiana*, simulac sectio requisita super lapide ipso facta est, *calculus oculis patet & visui expositus est* (vid. *Tab. II. Fig. 2. A.*) *digitisque tangi*, atque sic facilius longe reperiri; imo etiam ipsa vesica a calculis minoribus aut frustulis, si quæ adsunt, commodius expurgari potest. Septimo hæc methodus *omnia habet commoda*, quæ intricatissimæ methodi *Mariana & laterales* quæcunque habent, si modo eandem prudenter instituamus, atque subinde *forcipe quoque utamur*, ad calculos quosdam, & præsertim majores, facilius educendos. Octavo *eadem præcipue partes in hac curandi ratione*, quæ in laterali, dissecantur, adeoque ratione partium læsarum in ea non majus est periculum, quam in ceteris, *eademque etiam sed adhuc manifestior est via*, per quam scalpello in vesicam ingredimur & per quam calculi e vesica educuntur. Ut taceam alia adhuc, quæ in ipsa Dissertatione uberius exponuntur, commoda. Denique *multa corollaria*, consideratione haud indigna, a me annexa sunt, quæ *præstantiam & insignem ejus usum uberius illustrant* atque confirmant, variaque *dubia adhuc excutiant*, & multos aliorum, qui de Lithotomia

nia scripserunt, errores indicant refutantque. Verbi causa, multis exemplis 1. falsum esse ostenditur, quod, *inventa methodo Mariana, Celsiana* secundum nonnullorum mentem *prorsus rejecta* sit. 2. Probatur, methodum Marianam & omnes laterales, (quas multi in omnibus ægris adhiberi posse tradunt,) *vere sæpenumero adhiberi non posse; Celsianam contra in plerisque, saltem in pluribus calculo laborantibus, exerceri posse, atque hinc sæpe illis præstare.* 3. *In Celsiana solam vesicam incidi,* in Mariana vero & laterali, ac præsertim in Cheseldeniana, etiam urethram & prostatam vulnerari, imo sæpe valde lædi ac lacerari demonstratur. 4. Eorum refellitur error, qui male *Celsianam solum in eo casu adhiberi posse existimant, ubi calculus urethræ, ut vulgo dicitur, incuneatus est; quum plerisque aliis in casibus, ubi in vesica hæret, institui recte possit.* 5. Ostenditur, male a multis suaderi, ut *calculus, in urethra jam hærens, in vesicam repellatur,* quia hic tali ratione facillime educi potest. 6. Demonstratum datur, quod *catheter in calculi sectione non absolute necessarius sit,* ut quidam docent. 7. *Laterales methodi vere vix, nisi instrumentis, a Celsiana differre,* multique, qui hoc credere nolunt, falsam de his methodis sibi ideam formare dicuntur. 8. Gravis illi erroris accusantur, qui *Celsianam methodum ne consideratione quidem vel comparatione cum ceteris dignam proclamant, quum tamen* 9. *Celsiana mater methodi lateralis, hæcque filia illius sit habenda.* 10. Injuste *Celsiana periculiosior* a quibusdam Mariana & laterali æstimatur. 11. Eos, annotatum est, qui *in infantibus & pueris magno apparatu utuntur, haud sine ratione ignorantia suspectos* a MARINO, nobili Chirurgo ac Lithotomo Italo, proclamari. 12. In hoc etiam Celsiana reliquis est præstantior, quod *sæpe duo calculi simul educi possunt, quod in ceteris vix unquam succedit.* 13. *Celsianam methodum in omni ætate & omni tem-*

pore, rebus rite consideratis, institui posse, in dicta Dissertatione uberius probatum est. 14. Dedecori esse ostenditur multis magnis hodiernis Chirurgis, quod tam simplicem & tamen adeo utilem methodum fere prorsus neglexerint & adhuc negligent. 15. Omnia fere commoda in Celsianam methodum sufficientes ob rationes deferuntur, quæ alias Marianæ & laterali tribuuntur; atque ad hæc, Celsianæ varia adjudicantur commoda, quibus illæ carent. (Vid. Cor. 29. 30. 31. 32. 33.) 16. Aliis utilibus operationibus, & speciatim lateralibus omnibus ansam præbuisse dicitur Celsiana: (Cor. 35.) 17. Demonstratur, aliis methodis plus utilitatis haud præstari posse ægris, quam Celsiana. 18. Forcipis usus, in Celsiana methodo præstantissimi, primam mentionem fecisse perhibetur Durantes SCACCHUS, nobilis olim Lithotomus Italus (Coroll. 38.), qui hoc facto egregiam methodo Celsianæ attulit emendationem ad calculos majores facilius extrahendos, quam alias fieri potuit: id quod probat calculus Fig. 3. 4. & 5. Tab. II. hacratione eductus. 19. Fistulam perinæi non magis in Celsiana, quam aliis metuendam (Cor. 39.), & 20. Forcipis usum in Celsiana & securiorem & faciliorem, quam in ceteris esse docetur (Cor. 40.) 21. Quod vesica scalpello aperta sit, in nullo methodo certius scimus, aut cognoscere possumus, quam in hac Celsiana. 22. MARINUS & FIENUS præ ceteris Medicis & Chirurgis optime hucusque sensit de usu & præstantia methodi Celsianæ dicuntur, & 23. denique exponitur, quomodo descriptio & actio methodi Celsianæ ab ÆGINETA, ALBUCASI, BRUNO, SCACCHO & FIENO sensim emendata sit, donec ad hanc perfectionem, qua ego eam in meis ægris perfecti, sensim pervenit. Quare isti minime audiendi sunt, qui hanc methodum a nemine unquam emendatam esse scribunt.

Explicatio Tabulae aeneae huc pertinentis.

Fig. 1. ostendit 1) præcipuum situm illarum partium, quæ in sectione in sensus incurrunt; 2) quomodo manus ministri genitales partes in masculis sive pueris reclinat, ut perinæum totum in conspectum prodeat; 3) quid Medicus sive Chirurgus utraqûe sua manu agat, & 4) quæ sit figura & locus vulneris, A.

Fig. 2. docet, quomodo, sectione ad calculum usque facta, hic digitis manus sinistrae in ano vel expellatur, vel si hi non sufficiant, unco vel forcipe apta extrahatur.

Fig. 3. 4. & 5. indicant calculum illum magnum quatuor unciarum ac difformem, quem ex juvene novemdecim annos nato, Celsiana methodo extraxi, & postea rursus sanavi.

OBSERVATIO XIX.

DN. D. LAURENTII. HEISTERI

De

Calculis in Vesicula fellea quadraginta & uno in cadavere mulieris repertis.

Circa finem Octobris anni præcedentis 1750. feminae violenta morte interfectæ dissectui cadaver, in quo in vesicula fellea calculos biliosos flavescentes angulosos ejusdem fere omnes magnitudinis & figuræ quadraginta & unum deprehendi. Sæpius alias quidem calculos in vesicula fellea inveni, & semel unum, qui subrotundam & quasi ovatam habebat figuram, quandoque quinque, sex vel septem, semel novemdecim semel etiam viginti & unum, nunquam vero tot, quot in hoc cadavere, in quo quadraginta & unum in conspectu multorum spectatorum ex mulieris hujus vesicula fellea, cum plerorumque admiratione, eduxi, quos omnes etiam adhuc affervo.

Nul-

Nullum ceterum aliud vitium morbosum alicujus momenti
in eadem deprehendi,

(Helmstadio Norimbergam missæ d. 17. Januar. 1751.)

OBSERVATIO XX.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De Rhabarbaro.

Non hæret quidem, eodem modo, quo olim, Medicis
aqua, de patria radicis exoticæ, *Rhabarbari*, disputa-
tantibus; notum enim certumque factum est, illam ex Chi-
na adportari, tam terrestribus, quam maritimis itineribus;
præterea Missionarius Jesuita PARENINI, exactissime de-
scripsit hanc radicem, adeo ut, testantibus *Commentariis*
Academ. Scient. Paris. Ann. 1726. secundum hanc descri-
ptionem depingi possit: nihilominus tamen memorabilia
quædam, bonæ frugis, de Rhabarbaro addere in animum
induxi, inprimis cum Jesuitæ nominati descriptio in pauco-
rum sit manibus. Primaria communiter est disceptatio, an
ita dictum *Rhabarbarum* & quod nuncupatur, *Rhaponticum*,
sit una eademque, an diversa radix? Sciendum autem est,
quod, non obstantibus distinctis hisce denominationibus,
tamen unica saltem sit radix, non nisi mole, teneritudine
friabili, & duritie differens, ita quidem, ut, quæ mole am-
pla, friabiliorisque texturæ est, *Rhabarbarum* dicatur, &
quæ mole tenuis, dura, & lignosa est, *Rhaponticum* salu-
tetur. Non crescit, nec crevit olim ad *Pontum*, *Euxinum* di-
ctum, *Rhaponticum*, nec *Rhabarbarum* apud *barbaros* quos-
dam orientales, nisi *Chinenses* ita appelles, & illorum proxi-
mos vicinos, *Mongalos*, & regni *Thibet* incolas: nec re-
peribile fuit unquam ad fluvium, olim *Rha*, nunc *Volga* di-
ctum,

Etiam, uti luserunt olim materiæ medicæ commentatores : nulla alia ratione, quam per mercatores, hæc radix nomen obtinuit diversum. Græcis Romanisque quidem omnes populi, moribus ab ipsis diversi, *barbari* nuncupabantur, cumque hæc radix illis ex orientalibus regionibus advehebatur, hinc *barbara* audiebat; cum per & juxta Pontum deferebatur, inde *pontica* salutabatur. Forsan & mercatores, qui per Pontum negotiabantur, non adeo solliciti fuerunt de radice tali optimæ notæ a mercatoribus Bucchari-
 cis & Rufficis obtinenda, quam quidem illi, qui a Persis, Chinæ propinquieribus, illam coëmerunt, & in emporiis Natoliæ maritimis vendiderunt. Notandum interim est, omne Rhabarbarum, in quovis diverso suo natali solo, hoc cum reliquis vegetabilibus commune habere, ut pro diversa ratione soli etiam bonitate differat. Chineses Rhabarbarum appellant *Ra-ven*, idemque nomen & Persæ & Russi retinuerunt: *ῥᾶ* autem, sicuti Græcis radicem denotabat, ita hæc per eminentiam ita appellabatur, non aliter, quam Europæorum multi Medici, in primis Angli, per *corticem*, non alium, quam Peruvianum illum febrifugum intellectum volunt. Diversimode etiam & Russi nuncupant vernacula suâ Rhabarbarum, & ita dictum Rhaponticum, denominatione a figura externa radicis desumpta; sic, quia illud, quod vocatur *rha-ponticum*, teres, tenue, oblongum & lignosum est, manubrio mallei vel scuticæ simile, hinc *Ra-ven tscherenkova*, i. e. *Rhabarbarum manubriiforme* appellant; crassum autem, teneriorum fibrarum & compagis, & quod, refectis excrecentiis rhaponticis manubriiformibus, necnon exfectis bene caulium, intime germinantium, propaginibus, (ut hoc modo paululum concava evadat radicis pars superior,) ad similitudinem unguis equinæ fere accedit, *Ra-ven podkova*, i. e. *Rhabarbarum unguis equinæ* vocant. Est autem Rhabarbarum ordinarie radix tardioris

vegetationis, unde etiam illud, quod in horto nosocomii Moscoviensis jam ante 30. annos satum fuit, crassitie vix pollicem superat, *ponticum* idcirco nominandum & manubriatum. Quod itinere terrestri ad nos ex China advehitur Rhabarbarum, valet præ illo, quod longo itinere maritimo in Europam venit, id quod jam olim quoque Medicorum complures, e. g. SCHROEDERUS, NEUMANUS & ACOSTA annotarunt; in navibus enim ab aëre incluso & a mercium variarum ac imprimis aromatum effluviis calidis, solisque ardore vitium contrahit. Terrestri via ex China Rhabarbarum advehunt Russi, Buchari & Persæ, & quidem hi mediantibus camelis, ubi antea illud gossypio involvunt, ne compacta radix, æstuante sole in corruptionem abeat, & una corrupta reliquas inficiat, sicque Turcis illud vendunt, venale ultimo in emporiis orientalibus maris mediterranei; Russi vero maxime tempore hyberno, a finibus, quos cum Chinesibus habent communes, super nivem, Moscuam & Petroburgum illud transferunt, atque ita ab aëre æstuante profus defensa hæc radix eodem nobis traditur modo, quo nobile illud The viride ex China adportatur. Interim itineri huic hyemali non unice tribuenda venit singularis illa Rhabarbari Russici, qua communiter gaudet, prærogativa, sed accedit insuper exquisita illa circumspectio, quam in ipsis Chinesis Imperii finibus sub coëmptione adhibent Russi, cujus tanto exactiorem habeo notitiam, quum illa olim meo potissimum directa fuerit consilio. Mittebatur enim ann. 1737. Pharmacopœus quidam, jussu Imperatricis ad hoc negotium a me instructus, ad fines imperii: socium habebat mandatarium alium, quem Commissarium vocant, cui demandatum erat, ut omne, quod a Chinesibus aliisque mercatoribus vicinis offerretur Rhabarbarum, bonum malumve, coëmeret & Pharmacopœi curæ traderet, qui speciatim in mandatis habebat, ut il-

lud

lud statim omne in ultima Ruffici Imperii statione, *Kjacht* dicta, sub tecto adfervaret & a pluviae ac solis accessu probe defenderet, ita tamen, ut aër undiquaque pertransire posset, segregando dein vilissimum a meliori, & habita post paucos dies revisione, prius illud omne igne concremando, ne in manus avaras, lucelli cupidas, incideret, reliquum autem bonum, si opus foret, ab humiditate ulterius aëris liberiore afflatu liberaret, tandemque bene exsiccatum & a cortice, si quis forte adhuc superstes foret, lignoso, squalido & excrescentiis omnibus, ipsisque rhapsodicis, repurgatum Moscuam & Petroburgum mitteret. Simulac Petroburgi advenerat Rhabarbarum, rursus manibus Pharmacopœi tradebatur, & quod forsitan minus curiose, ad præcepta, mundatum erat, denuo mundabatur, tam ratione corticalis fibrosæ substantiæ, quam ratione excrescentiarum, hocque modo Rhabarbarum nitidissimum in alias mittitur regiones, adeo, ut nitor facile NEUMANNO suspicionem movere potuerit, illud forsitan pigmento quodam obductum fuisse, quæ tamen fraus facillimo detegenda esset negotio. Characteres bonitatis Rhabarbari in eo potissimum consistunt, ut sit friabile, cum duritie tamen aliqua; ut succulenta antea ejus substantia gyris innumerabilibus gaudeat, ad instar nucis Moschatae; ut sit crassior, densa, sique unguæ equinae formam non exacte referat, tamen ad molem ejus proxime accedat, vel partem repræsentet ejusmodi molis, bonæ supra dictæ notæ: occurrit enim Rhabarbarum, quod unguam talem exacte refert, sed durum, quadantenus fibrosum & minus friabile est, id quod a soli, ex quo erutum fuit, differente natura dependet; & tandem ut sit coloris ex rubicundo flavi penitusque siccum. Vermibus non facile exeditur, si in sicco semper fervetur: exsiccatur autem cum tempore valde, & de pondere multum amittit, fitque tunc magis rubicundum,

testimonio, humidum ejus tenuissimum ablatum esse; non tamen adeo succulenta est radix, ut cum NEUMANNO necessarium putes, ita eandem rescindere, ne multum succi pereat. Benignitas, quam præstat Rhabarbarum, in alvo subducenda, & simul in tono intestinorum firmando, in causa est, quod, turbato aliquando commercio, magno admodum venerit pretio: recordor enim, cum anno 1727. ob tumultus intestinos Persicos, nullum ad portus maris mediterranei deferretur, nec tunc temporis ex Russia sufficiens quantitas suppeditari posset, in Gallia cathedris disputatum fuisse, quænam radix laxans Rhabarbaro substituenda esset? hancque in Gallia & Italia vigentem summam caritatem, Russia quendam mercatorem, natione Italum, eo induxisse, ut cursu publico per veredarium Moscuæ Venetias magnam ejus quantitatem miserit; an cum lucro, expensis respondente, ignoro, certe haud credo.

OBSERVATIO XXI.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De Thea.

Cum præcedente in observatione foliorum Theæ mentionem fecerim, quæ mihi de his nota sunt, aliisque forsitan incognita, nunc quoque communicabo. Populus Chinensis, præter potum, ex frugibus confermentatum, ditioribus inprimis concessum, aquam calidam, & foliis boni gustus inprægnatam, lubentissime bibit, opulentioribus autem foliis fructicis singularis conditur, quæ folia per excellentiam *folia* appellantur, vocabulo Chinensi *tschai*, eodem modo, quo radix illa laxans, *Rhabarbarum*, simpliciter *Rha*, i. e. *radix*, & cortex febrifugus Peruvianus a multis Medicis solo *corticis* nomine salutatur. Mira industria, uti

uti perquam notum est, contorquentur & siccantur folia hujus fruticis, quo viror, sapor & odor ipsis maneant immunes, & in usum opulentiorum cedant: reliquis populis, pauperibus, vel ejusdem fruticis folia minus tenera in usum trahere, vel aliorum fruticum & herbarum *tschai* sive folia, aquæ calidæ miscere, licitum & in usu est. Quæ de genere hujus fruticis inter Botanicos disputantur, nolo re-coquere, sed unice quædam de varia bonitate, aliaque conditione horum foliorum, forsan non omnibus nota, proponam. Multiplex ad nos, etiam nunc, sicuti jam olim, navibus Hollandicis & Anglicis, variis sub nominibus affertur horum foliorum quantitas, interque illa hodie prævalent illa nigricantia, quæ a nobis *The Bui* vel *Bube* vocantur, & exolevit fere usus Theæ viridis fragrantioris in Europa; hanc forsan ob rationem, quod, cum illud viride, itinere maritimo, bonam indolem multum perdat, e contrario nigricans *Bube* magis fixioris sit substantiæ, ut in itinere maritimo ab aëre illo chaotico occlusoque navium, ab ardore solis exæstuante, minus corrumpatur, vel quod minoris in China venit. Aliter autem se res habet cum Thea viridi, imo & illa nigricante, quam mercatores Russici ex China adportant. Illius duplex advehi solet species, quarum optima *tschulan tschai* dicitur, altera *monig-ch-v-val tschai*, utraque Chinensibus nuncupationibus sic adpellata; nigra autem, quam adportant, Russis lidem *nigra* audit, in vernacula *tschonn*, Chinensibus vero *ui tschai* dicitur. Fragrantissima & sapidissima est illa, quæ *tschulan* appellatur, Russis *selonoi*, i. e. viridis dicta, cujus tantum decem folia sufficiunt tingendis fervidæ aquæ fluviatilis duabus libris: audit hæc Thea, inprimis Germanis, *Thea Chinensis*, quasi per excellentiam, licet omnis Thea ex China in Europam transvehatur, excepta illa portione, quæ nobis ex Insula Japan venit. Misi aliquando hujus optimæ *tschulan* (nam

differt aliquando ipsa excellentia) aliquid amico extraneo, qui mihi rescripsit, se diu jam quotannis ex Hollandia sibi mitti curare optimam Theam pretio licet caro, nec unquam adeo bonam se accepisse; interrogans, in qua Chinæ regione illa colligeretur? Respondi, quod, cum, quantum quantum sit imperium Chinense, illud per fossas & aquæductus rivosque inter se sit conjunctum, & Hollandos Anglosque, & reliquas nationes sine dubio unam eandemque Theam exportare; differentiam autem bonitatis vel qualitatis in itineris ratione esse positam, multumque differre vegetabile quodvis, tempore hyberno, modicis trahis vectum, (nam in primis confiniis Russo-Sinicis canum ope super nivem vehuntur merces, quia equi ibi non aluntur, nec, si adessent, super nivis altæ superficiem adeo facile currere possunt, ac canes,) ab illo in navibus, ab æstu mercium reliquarum, imprimis aromatum, & ardore Solis diutino, excocto. Nec pretium hujus bonæ Theæ est in Russia carum, quando Societas illa mercatoria, *Caravana* dicta, ex China redit: sæpius enim duobus Rublonibus, (circiter duobus Thaleris) libra una constat; interdum autem majore.

Illud *Monig-chuvvaltschai* non minus fragrans quidem est, sed non ejusdem nitidi viroris, nec fragrantiam tantam a se ipso, sed a permixto flore Jasmini orientalis, tenet, hinc initio quidem boni est usus, cum tempore vero saporem acquirit nauseosum. Nigra Thea, *Bube* nobis dicta, in minore quantitate per Russos evehitur: Russi enim viridem illam optimam, præ nigra, licet optima, bibere malunt. Ceteroqui vero & hæc nigra reliquam, navibus in Europam advectam, multum fragrantia & teneritudine exsuperat, confirmato indicio, itineris rationem multum valere. Hæc Theæ genera, Europæis usitata, unice in Europa valent: in China vero, ob foliorum propotu usum maxime extensum, magna illorum copia in panes variæ magnitu-

gnitudinis comprimitur, inter quos alii tenent longitudinem pedis, latitudinem dimidii pedis, & crassitiem pollicis, alii autem variant magis minusve, quoad hanc mensuram. Compressi sunt autem alioqui adeo firmiter, ut non nisi ser-
ra illos per medium findere possis: conservant virorem & fragrantiam in permultos annos, gustui autem nauseosa sunt hæc magmata pauco interjecto tempore. Interim & hæc sunt in usum illorum, quibus suppellex non est tota curta: pauperiobus vero etiam tales parantur panes, sed non adeo compressi, ex vilissimis foliis, mixtis pedunculis ligneis, firmam compagem non admittentibus. Interim omne est charta Chinensi, cum inscriptione, involutum, uti videre licet in exemplaribus has litteras comitantibus, pro Museo curioso Academiae nostrae Imperialis destinatis.

OBSERVATIO XXII.

DN. D. JOANN. BERNHARD. de FISCHER

De albis Leporibus.

Cum incidere in manus, JETZII de albis Livoniae leporibus germanice Lubecæ 1749. editum scriptum, illudque ego perlegerem, inveni quædam ab Auctore non sufficienter perspecta, quæ locupletare quodammodo possint Lagographiam; quare eadem hisce communicare cum publico non inutile fore duxi. Monendum itaque primo est, hanc leporum speciem, qui, ineunte hyeme pilos æstivos ex fusco rubentes in albos mutant, non in Livonia tantum, sed & in Ingria, Lithuania, Curonia & Russia boreali, & quidem in hac paulo majores majorique pilorum densitate gaudentes, inveniri; imo, ut vero simillimum est, in omnibus regionibus borealibus, utpote in quibus plura animalia semper albescunt, e. g. ursi, lupi, imo accipitres,
e. g.

e. g. Islandici, reperiuntur, siquidem etiam in nivosis Helvetiæ alpibus lepores albos dari tempore hyemali, *Ephemerid. Nat. Curios. Decur. II. Ann. IX. Observat. 27.* (c) docent. Sciendum autem secundo est, hanc speciem leporum, qui pilos hoc modo mutant, paulo minorem esse eorum specie, qui pilos suos non mutant, & pelle æstiva etiam tempore hyemali per Livoniæ nives vagantur, ac insimul Livoniæ æque indigenæ sunt, ac illi mutabiles; licet in minore copia, si cum pilos mutantibus conferantur, adsint, vel quod in nive facilius conspiciantur, & a lupis innumerabilibus capiantur facilius, vel quod in hac regione, ob hyemis diuturnitatem, difficilius alantur. Licet enim in Lithuania & Curonia hi fusci lepores in majori reperiantur copia, quam illi, qui per hyemem albescunt, creditu tamen difficile est, illos ex patria sua, e. g. Lithuania, Revaliam usque adeo longinquum iter suscipere, & se infidiis

- c) Deprehendo autem, dissentire Auctorem hujus Observationis, celeberrimum nempe *Joh. Jac. WAGNERUM*, in reddenda causa, & frigori intenso albedinem tribuere: verum, ut me paucis expediam, cur albert domi, in camera alti? cur hyeme frigore intenso destituto & miti? Inquirendo ulterius in *Ephemeridibus* nostris, deprehendi in *Anno X. ejusd. Decuria*, & quidem in *Append. p. 125.* non solum *PAULLINUM* in sua *Lagographia* ejusdem fuisse opinionis, sed & hujus loci Observatorem *Rosinum* nempe *LENTILIUM*, imaginationi prægnantium leporum hunc effectum adscribere; cum enim candor nivis illorum oculis continuo obversetur, mirum haud esse, quod foetus inde candidi prodirent. Piget fere contradicere huic ratiocinio. Nam quis unquam vidit foetus leporinos candidos? anne hyeme coitum celebrant lepores & imprægnantur in Lithuania vel in Livonia? cur non ex fusco rubescentes illi majores lepores huic imaginationi suat obnoxii? sic graviter interdum dormitat *Homerus!*

fidiis innumerabilium leporum exponere: quum hyemali tempore in Livonia magis, quam in Lithuania, deficiat nutrimentum. Vero potius est simile, illos, quos interdum deprehendimus in Livonia fuscos, etiam in Livonia fuisse genitos: eosque mutabiles, qui in Curonia & Lithuania degunt, etiam ibidem fuisse procreatos; licet facile credideris, hos ex Livonia factos fuisse transfugas in mitius clima Curonicum & Lithuanicum. Salutantur autem, qui deprehenduntur in Curonia & Lithuania tempore hyemis, *lepores albi* titulo Livonorum, & vicissim, qui in Livonia per hyemem obviam veniunt *fusci*, titulo Lithuanorum vel Curlandorum. Causam mutationis pilorum quod attinet, illa duplex esse videtur: prima, quod hæc species securior est ab insidiis & persecutione reliquarum ferarum tempore hyemis, dum splendentem permeat nivem, in qua, quia ejusdem albedinis est, facile conspici nequit: secunda, quod convenientia deficiunt alimenta. Aluntur enim lepores gramine, aliisque teneris plantis, quæ omnia ingruente hyeme partim marcescunt, partim nive teguntur: bona sanguinis crasis in deteriorem tunc mutatur, quid tunc mirum, fuscis succulentos pilos cadere & minus succulentos, tennes, eoque ipso albescentes locum priorum supplere, exceptis aurium apicibus, in quibus plurimi nigricantes persistent. Non autem unice ex alimento depravato hæc pilorum oritur albedo; nam si hujus speciei leporem, per hyemem, domi alas, brassica, avena, &c. nihilo minus veste induitur alba, licet non adeo exacte, (quia frigori, pilorum texturam paululum condensanti, non est expositus,) testimonio, sanguinem ipsum hujus speciei ita esse comparatum, ut sub pilorum æstivorum defluvio crasin mutet in aliam, pilis albis generandis aptam: non aliter, quam sciuri, qui, licet congerant ante hyemem sub terra alimentum hybernum, vel si etiam domi per hyemem optime alantur, nihi-

lominus vestem rubram deponunt ineunte hyeme, & gryfea nova vestiuntur. Sciendum simul, per hyemem, domi bene pastum leporum albescentem, bono gaudere habitu, carnemque habere sapidissimam, feros autem campestres media hyeme non solum minoris apparere habitus, sed & sæpius habere carnes glandulis induratis repletas & minus sapidas; id quod in leporibus, pilos non mutantibus, non observatur, indicio, sanguinem hos habere crasseos firmioris, quæ e macro nutrimento non alteretur. Dignum judicavi præcedentia leporum addere historiæ; cum sciam, Physicos quosdam de vera hac mutatione leporum dubitasse. Cum enim a multis retro annis, anno MDCCVII. ni fallor, Jenæ, in *Georgii HAMBERGERI Dissert. de Frigore*, hunc virum celeberrimum de vera mutatione pilorum dubitare legerem, de veritate rei illum certum feci, curavique, ut mihi Riga mitteretur pellis alba leporis, quæ ipsi monstrata omne dubium solvebat. Quod jam de lepore dictum est, id etiam de tetraonis specie, quæ *Lagopus*, ob pedem totum plumosum, vocatur, valet. Cessat bonum æstivum alimentum ingruente hyeme, & ideo albam induunt vestem, sub qua, licet, imprimis cum alba nix solum insigniter tegit, fame quodammodo premantur, ab insidiis vulpium rapaciumque volucrum securiores sunt, invisibiles facti ob eandem cum nive albedinem: soluta autem per vernum solem nive, abundant cum reliquis volucris, urogallo, &c. alimento gratissimo, sanguinem egregie reficiente & renovante, oxycocco locorum palustrium, de cujus virtute traumatica quædam observavit JETZIUS. Inducor nunc ejusdem Autoris narrata de margaritis Livonicis dilucidare, maxime, cum in Dn. D. EBERHARDI Tractatu germanico de margaritis legerim, illum magnam de piscatu margaritarum Livonicarum concepisse opinionem. Verum quidem est, rivos fluviosve Livonicos quosdam ale-

re conchas margaritiferas; ast mediocrior erit illorum forsan numerus. Famofus hinc diu fuit rivus quidam *Tirfe* appellatus, & quidem in Lettia: quas reddunt ejus conchæ margaritas, rotundæ quidem sunt, nec parvæ, quia sæpe myrtillos corpore adæquant, ast non nitentes, sed multum livescentes; & hujus naturæ sunt fere omnes margaritæ in borealibus undis repertæ, ad ultimam Norvvegiam usque, sine dubio, quod conchæ per sex vel septem menses calore & radiis solis quotannis priventur. Interim fama de margaritifervis conchis Livoniæ, jam ante sexaginta circiter annos, Regem Suediæ movit statuere, ut, quas fundi proprietarius, quem vulgo vocant, invenerit in conchis undarum suarum, margaritas Regi venum offerre teneatur, antequam aliis vendere ipsi fuerit animus; hujus legis memor forsan HEDENBERGIUS, inquisitionem in margaritas renovavit; attamen nunc omnia circa hoc negotium rursus silent, ob rem, ut videtur, minus prospere succedentem, ideoque etiam ipse non gaudet amplius fixo illo indicato salario, sed quartam partem valoris margaritarum, quas e conchis eruit, sibi habet assignatam. Quod attinet porro ad allegatam illam notam certissimam maturitatis margaritarum, nempe purpureum illum succum, quem concha foras fundit, in ipso illo loco, ubi margarita exitum ex suo receptaculo parat; quem & JETZIUS se deprehendisse annuit in conchis a margaritis jam liberatis, certe magna hic locum habet dubitationis ratio. Quis enim in conchis, non nisi immaturas, livescentes margaritas continentibus, purpurei succi scaturiginem præsumat, cum id non legatur accidere in orientalibus conchis, margaritas perfectissimas continentibus, quarum nobilitas borealibus prævalet. Non excellunt rari isti apud nos inquisitores in margaritiferas conchas tanta experientia, quam illi orientales, quorum perpetuum est circa illas negotium, qui ta-

men de hoc silent. Quæ vidit JETZIUS stigmata, vel strias rubras, in vacuis conchis, illas ipsis natura proprias fuisse credibile est: quis enim succi purpurei notas in conchis remanere per annum vel ultra credat?

(*Riga Halam missæ, d. 22. Mart, 1751.*)

OBSERVATIO XXIII.

DN. D. GOTTLOB CAROLI SPRINGSFELDI

De

Terra quadam cærulea, in fodina, prope Eccardsbergam in Thuringia, reperta.

Cum nuper inclytâ Naturæ Curiosorum Academia me in numerum Collegarum recepit, mearum esse partium credidi, ut ante omnia Illustri Præsidi, Excellentissimo Directori, atque Experientissimis Adjunctis, pro collato in me honore gratias agerem, simulque ea præstarem, quæ leges atque instituta Illustris hujus Academiæ volunt ac jure postulant. Dum de materia cogito, talem eligere animus est, quæ ad historiam naturalem, & quidem indigenam, pertinet. Magis enim proderit patriæ, ea scrutari, quæ ante pedes, quam quæ foris sunt. Talia meditati offert se terra quædam singularis cærulea, quæ aliquot abhinc annos in fodina, prope Eccardsbergam sita, ubi pyritæ fodiebantur, reperta fuit; nunc vero, quia sumptus impendendi superabant fructus ex mineris prodeuntes, non amplius eruitur, ideo raris certe mineris olim a collectoribus annumerabitur.

Est eadem illa terra, quam celeberrimus LUDWIG, Fautor atque Amicus noster integerrimus, qui illam a nobis

bis accepit, in splendidissimo Opere de Terris (d), ad genus *Tripelarum* refert, & quoad speciem, *Tripelis tenerioribus*, cum acidis non effervescentibus, adnumerat, illamque Num. 2. Terram egregie cæruleam, prope Eccardsbergam, in principatu Leucopetrensi, effossam nominat.

Tripelis adjungit, quarum genus pag. 47. definit, quod fit terra genuina, tactu macra, aspera, rara, admodum sicutulosa, quæ facile in pollinem conteratur, & digitos inquinat. Quæ proprietates, quum nostræ manifesto competant, in systemate hunc locum illi necessario adsignare debuit. Quoniam vero tactu quodammodo mollis est, in speciei definitione illam *teneriorem* adpellat. Quoad colorem, egregie cærulea omnino dici meretur. Pigmento enim illi cæruleo Berolinensi, *Ultramarinum* dicto, omnimodo similis est; ut etiam partium subtilitate atque teneritudine cum illo congruat. Hoc colore autem jam tincta minime e terra effoditur, sed alba, humida, mollis, instar argillæ, in cryptis invenitur. Libero aëri exposita, sensim sensimque album colorem, a parte externa, mutat in cæruleum, donec prorsus tingatur, ea quidem proportione, qua siccat, & aër externus accedere potest. Fragmenta enim majora & duriora, etiam post aliquot menses, licet externe plane tincta fuerint colore cæruleo, in centro tamen nucleum habebant adhuc album, qui, diffractis fragmentis, & accedente aëre, progressu temporis colorem cæruleum pariter induebat.

Eruebatur autem hæc terra e vena pyritum, in qua sparsim in globis, &, ut fossiores loqui amant, nidorum (e) instar, inveniebatur. Cortice duriore, qui crassitiem

K 3

pol-

(d) Terra Musei Regii Dresdensis, Lipsiæ 1748. p. 93.

(e) Optime modum, quo mineræ istæ inveniuntur, describit HENCKEL, *Pyritolog.* p. 241. Nesterweise, inquit, oder Nesterweise

pollicis habebat, & ex pyritis ferri particulis constabat, tanquam in nucleo inclusa erat, eadem fere ratione, ac lapis ætites, ad cujus similitudinem maxime accedebat, terram quandam martialem continet, nisi quod terra nostra cærulea majori plerumque in copia reperiretur, licet globi magnitudine multum inter se varient. Venam illam pyritum excipiebat vena anthracum, parum pinguium, hinc ad usus domesticos minus utilium. Pyrites vero effossus satis sulphureus erat, ita ut etiam sulphur in peculiari officina inde excoqueretur & pararetur. Hic est idem pyrites, cujus jam alio loco (f) mentionem feci, & qui, quum libro aëri, per unum duosve menses, in magno acervo expositus, atque multa pluvia irroratus fuerit, se ipsum accendit, nulloque modo extingui potuit: affusa enim aqua in vehementiorem erupit ignem.

Excocto sulphure, ex isto pyrite parabatur etiam vitriolum ferri, & tandem alumen, eodem fere modo, ac in officinis Bohemiæ prope *Altsattel* observavi, & in *Tractatu de Thermis Carolinis* (g) memoravi. Hæ sunt igitur mineræ, una cum quibus nostra cærulea terra inventa fuit.

Hac

renweise, das ist, als Eyer oder Kerne in gewissen Schalen, wo aber kein sonderlicher Zugang und Zusammenhang, weder mit andern Erzen, noch mit darneben streichenden Gängen, noch unter ihnen selbst zu spüren, sondern der Beschluß so genau gefasset ist, daß dergleichen Ries-Nester, da viele Stücken ja Vorräthe oft neben, und nicht weit von einander sich zusammen gehäufet, gleichsam als aus einen Sack voll Kollernder Kieselstein-Nüsse auszuschütten wären.

(f) *In Itinere Medico ad thermas Aquisgranenses & fontes Spadanos*, Lipsiæ, 1748. p. 40.

(g) *Abhandlung vom Carlsbade* p. 72. & 73.

Hac occasione silentio præterire non possum PLINIUM (b) cærulei cujusdam nativi meminisse, quod vero, si fides Auctori habenda est, ex auri & argenti fodinis fuit effossum. *In argenti*, inquit, *& auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta, Sil & cæruleum. Sil proprie limus est, Cæruleum arena est.*

Quæritur merito, an *Cæruleum nostrum montanum terreum sit?* de quo ego quidem ob ea, quæ PLINIUS porro narrat, dubito. Mittamus, quæ dubia sunt, & inquiremus potius in nostram terram. Investigemus ante omnia, ex quibus partibus constet, vel composita sit: deinde, an metallici quid contineat, & cujusnam?

Si faciem externam spectas, ob colorem cæruleum, qui alias plerumque cupri mineris atque præparatis proprius est, putares, nostram terram omnino participare de cupri particulis, quemadmodum videmus in *Cupro soluto vel corroso, præcipitato cæruleo WALLERII (i)*, aliis *Cæruleum montanum, Germ. Kupferblau & Bergblau* dicto, quod nihil aliud, quam terra mineralis cupri est. Recte autem monet doctissimus celeberrimusque WALLERIUS (k) in nota adjecta, non omnem terram cæruleam continere cuprum, nonnullas etiam ferrum: addit (l), quasdam etiam arsenicum sine omni vestigio cupri; & paulo infra dicit: omnes lapides, colore cæruleo vel viridi tinctos, cuprum continere, minime experimentis adhuc comprobatum atque evi-

ctum

(b) *Hist. Natur. Libr. XXXIII. Cap. XII. & XIII. Edit. Harð. Tom. V. §. LVI. & LVII. p. 76.*

(i) *Mineralogie, oder Mineralreich, durch DENSD übersetzt, Berlin. 1750. p. 360.*

(k) *Ibidem p. 361.* Alle bläulichte Erde hält nicht Kupfer, ein Theil hält Eisen.

(l) *ibidem.* Ein Theil hält Arsenick, ohne Anzeige vom Kupfer.

Etum est, Præjudicium sine dubio inde ortum traxit, quoniam hucusque creditum fuit, reliqua metalla corpora alio colore, cuprum vero cæruleo vel viridi tingere (*m*); cui tamen opinioni experientia contradicit. Hujus rei exemplum habemus in terra illa violacea, *mirabilibus Saxoniacis terris* a RICHTERO annumerata, quæ prope *Eybenstock*, ad fines Saxonix in Sudetibus situm, invenitur, & quam particulis ferri imbutam esse, Metallurgorum facile princeps, HENCKELIUS (*n*), experimentis docuit.

Enumerabimus igitur ordine experientias, quas fecimus, ad detegendam naturam atque compositionem nostræ terræ.

I.) Affudimus illi aquam communem, quam quidem initio tingebat; post horæ vero quadrantem omnis terra fundum petebat, & aqua insipida, omnisque coloris expers manebat. Nec mutabatur aqua, licet per octo dies ita staret, & quotidie aliquoties concuteretur: quam ob rem
etiam

(*m*) HENCKELIUS in *Pyritologia* p. 463. Da hiernächst alle blaue mineralische Farbe, sie sey von Natur oder durch Kunst gemacht, z. E. Isurstein, Kupferblau, Bergblau, blauer Vitriol, von nichts anders als von Kupfer herrühret, und endlich, da sich das Kupfer in der bekannten Kobold-Art, so man Kupfer-Nickel nennet, bey dem Kobold insgemein offenbarlich zeigt: so solte es ja wohl nicht unge-reimt seyn, auf die Gedanken zu gerathen, daß die weltberühmte blaue Kobold-Farbe von einer Erde herkomme, die nicht allein vor-erst metallisch, sondern auch insonderheit küpfrich sey.

(*n*) Vid. *Ephemer. N. C. Vol. V. p. 322*. Porro confer. HENCKELII *Kleine Mineralogische Schriften* p. 307. §. 460. Neulich ist mir eine Isurblaue Erde zugeschildt worden, die da schwammicht, leicht, auch ungeschmackt ist, und bey Schneeberg fast auf der obersten Fläche des Erdbodens, oder am Tage gefunden wird, aus welcher auch durch die Retorte eine Urinhafte Feuchtigkeit ausgetrieben worden. - - Im übrigen ist solche Erde eisenschüffig, welches der Magnet, wenn solche ausgeglüet worden, zeigt.

etiam ad pingendum inepta erat, neque enim subigi, neque tractari poterat cum aqua.

2.) Adpersimus hanc terram succo pomorum Citri, nulla oriebatur effervescentia, mixtura servabat colorem cæruleum ad aliquot horas; quibus præterlapsis terra ad fundum descendebat. Innatans solutio smaragdinum induebat colorem, qui post octo dierum decursum in nigrum mutabatur. Dejecta autem terra albens induruit.

3.) Miscuimus nostram terram cum aceto vini, fere eadem observantur, quæ ante num. 2. animadversa sunt, nisi quod affusum acetum, post descensum terræ, naturalem rursus acquireret colorem, nihilque terræ intra integrum octiduum solvisse videretur, licet superficies terræ alba redita fuerit.

4.) Pari modo perfudimus nostram terram spiritu nitri. Mixtio non effervescebat; initio quoque parum solvebatur terræ, sed octo dierum spatio omnis fere terra soluta reperiebatur, excepto quodam lentore, qui in fundo vitri, sicut etiam in sequentibus solutionibus, remanebat. Mixtura prassino tingebatur colore.

5.) Affudimus spiritum vitrioli; nulla oriebatur effervescentia, solvebatur tamen sensim maxima pars terræ, ut elapso octiduo omnis terra soluta esset, præter illum lentorem, de quo modo diximus. Solutio subviridem habebat colorem.

6.) Cum oleo vitrioli miscuimus terram; parum vel nihil terræ solvebatur, solutio incalescebat, nigraque reddebatur. Quum vero plus quam decuplam quantitatem aquæ solutioni addidimus, atque mixtionem attenuavimus, denuo incalescebat, & non solum injecta jam terra solvebatur, sed illa etiam uncia terræ, quæ adhuc superaddebatur. Adservavimus hanc mixtionem in alios usus.

7.) Tandem nostræ terræ superinfundimus oleum, quod vulgo dicitur, tartari per deliquium; fere nihil terræ solvitur, mixtio tamen post octo dies turbatur, injectaque terra colorem amittit cæruleum, & cinereo imbitur.

8.) Sumimus mixtionem num. 5. cum spiritu Vitrioli paratam, admiscuimus modo nominatum oleum tartari per deliquium, statim omnis mixtura turbida redditur, dejiciturque terra levis, alba, margæ cretaceæ similis, quoad speciem aluminosa.

Eadem fere eveniunt, quando prior mixtio spiritu aquoso, ex sale ammoniaco parato, perfunditur; deturbatur enim similis terra, omnis coloris scilicet expers. Jucundissimum autem nobis se offert spectaculum, si memoratæ solutioni suffundimus lixivium salis illius alcalini, cum sanguine parati, quo in confectioe cærulei Berolinensis utimur, & cujus præparandi modum celeberrimus Berolinensis Chemicus MARGGRAF (o), Amicus noster optimus, fidissime docuit. Instillatis enim tantum aliquot guttulis lixivii dicti alcalini, solutio limpida atque clara statim cærulea perfecte restituitur, & ut Chemicus loqui amant, præcipitatur.

9.) Alia vero ratione tractavimus solutionem num. 6. in sequens experimentum adservatam. Solvimus scilicet in oleo vitrioli diluto tantum terræ, quantum oleum excipere potest. Mixtionem diluimus aqua calida, percolamus, usque ad pelliculam decoquimus, & in locum frigidum in vase apto ponimus, invenimus in fundo vasis verum vitriolum viride, a ferri vitriolo, quoad colorem & saporem, non discernendum. Radiis solis expositum, etiam in pulverem album, uti reliqua vitriola, dilabebatur.

IO.) Vt

(o) Dans les *Memoires de l'Academie Royale des Sciences & des belles lettres de Berlin*, Ann. 1746, p. 12.

10.) Vt certiores de ferro fieremus, affudimus solutionem hujus vitrioli pulveri gallarum, statim solutio, atramenti instar, nigrescebat, simulque probabat particulas ferri nostro vitriolo commixtas esse.

11.) At enim vero igne quoque nostram terram examinavimus. Coximus atque ussimus illam per unam alteramve horam igne aperto, sed neque vapores tinctos emisit, neque odorem sparsit; post ustionem vero, colore mutatam, ferrugineam scilicet, reperimus.

12.) Tandem vitrum inde conficiendum curavimus, ut experiremur, quali colore illud tingat. Sumimus igitur arenæ vitriariæ duas partes, & salis alcalini purissimi partem unam: addidimus terræ nostræ cæruleæ partem dimidiam. Torruimus mixturam igne fortissimo, quo vitriarii uti solent, per aliquot horas, perdifficiliter autem fluebat; nostri dicunt: *Es vvar strengflüssig*, quum alias eadem massa, absque illa terra, in eodem igne, facile flueret. Effusum vitrum magis crudum, quam perfectum adparebat, & badio colore erat tinctum, simile fere illi, quod cum croco ferri paratur.

Nec his experimentis contenti, etiam particulas ferri oculis sistere & ope magnetis expiscari conati sumus. Vt mur ergo methodo BECCHERI (p), qua ex limo, additione τῆς φλογικῆς, seu olei, ut ajunt inflammabilis, ferrum producere docuit. Admiscemus terræ nostræ cæruleæ sufficientem copiam olei lini, ut massa tenax inde fieret. Injicimus mixturam crucibulo bene tecto atque clauso, illud excalefacimus, donec massa inmissa candeat; continuamus eodem caloris gradu per horæ dimidium, ignem auferimus, & crucibulum sensim refrigerescere curamus. Eximimus materiam ustam, & illam præsertim, quæ fundo adhæsit, ma-

gnete examinamus. Admoto magnete, obscurum motum hinc inde observamus, & aliquid, licet parum, ad magnetem advolare videmus; hinc de modo cogitamus, quo omnes ferri particulæ, si quæ adsint, facilius erui atque demonstrari possent.

Abluimus igitur, sæpius affusa aqua, massam nostram tostam, ut particulæ graviore fundum petant, levissimæ autem una cum aqua abjiciantur, quem tractandi modum nostri *Schlemmen* vocant. Relictam materiam siccamus, bene siccata denuo magneti subjicimus, & observamus plures jam particulas, quam antea, ad magnetem cogi illique adhærere. Has autem particulas ramenta ferri fuisse, nullus negabit, nisi rerum physicarum plane ignarus. Experimentis itaque indubiis convincimur, terræ nostræ cæruleæ omnino ferri partes admixtas esse. Quum vero metalla, ita soluta atque in calces mutata, plerumque corpora, quibus conjuncta sunt, colore quodam tingere solent, sic uti in vitris tinctis atque coloratis videmus, plus quam probabili ratione colligere possumus, cæruleum illum colorem a particulis ferreis oriri; licet rationem nondum comprehendere atque explicare valeamus, cur visceribus terræ adhuc inclusa alba reperiatur; album vero hunc colorem in cæruleum mutet, aëri libero per aliquod tempus exposita, nisi rem eodem modo fieri contendimus, ac in præparatione pigmenti cærulei Berolinensis observamus, ubi massa, seu terra ejecta, quam præcipitatam vocant, initio non semper perfecte tincta, sed albicans sæpius adparet; sub dio autem paullatim magis magisque cærulea evadit, quare sæpe verti debet. Novimus præterea, aërem multum agere in mineras pyritosas, vitriolo dotatas, illumque ad generationem vitrioli plurimum conferre, ita ut sine liberi aëris aditu vix ullum vitriolum gigni posse, certissime sumus persuasi. Scimus etiam hac actione partes, quæ mineram constituunt,

prorsus mutari, aliterque inter se disponi atque collocari. Nihilotamen minus rationem minime introspicere possumus, cur terra non in cryptis tingatur? nisi affirmemus, aërem liberum externum in mineras aliter operari, quam aërem subterraneum, vaporibus mineralibus gravatum. Me hæc publice profiteri non pudet, quum scientiis plus proffit, incertitiam fateri, quam illam dissimulare, & inanibus atque futilibus ratiunculis rem, quam explicare conamur, magis obscurare. Interea ferrum cæruleo colori non adversari ab HENCKELIO, magno illo Metallurgo, disci potest, qui passim in scriptis suis experimenta adducit, quæ probant, quod ferrum omnino corpora cæruleo colore tingat. Sic in libello isto, qui inscribitur: *Kleine Mineralogische und Chymische Schriften* (q) meminit pigmenti cujusdam, cærulei, a Pharmacopola illo famigeratissimo Lipsiensi, LINCKIO, accepti, quod ex solutione vitrioli ferri nativi & spiritu vini, ut ajunt, essentiali, paratum erat; ubi simul addit: vitriolum aluminosæ fuisse naturæ, quo etiam cum nostro vitriolo convenit. Paulo ante (r) autem affirmare annitur, ipsum illud pigmentum cæruleum, Ultramarinum dictum, quod ex soda, & acido vitrioli paravit, a ferro colorem habere. His adjicit violaceam illam terram, supra jam memoratam & prope *Schneebergam* & *Eubenstockium* repertam. Hanc martialis profapiæ esse, experimento, cum magnete factò, probat, & simul inde concludit, violaceam tincturam a ferro oriri.

L 3

Tan-

(q) p. 141. Wo ich denn auch dieser blauen Farbe gedencken muß, die mir neuerlich der berühmte **Lincke** zu Leipzig gezeigt, welche aus dem wahrhaften Spiritu des Weins, und aus der Solution eines natürlichen Eisen-Vitriols, der nach meiner Meynung alaunhaftig mochte gewesen seyn, hergekommen.

(r) p. 140. Desgleichen auch mein Ultramarin, welches aus zweyen, beyderseits weissen Sachen, nemlich aus dem Salz des Kali-Krautes, oder der Sode, durch das Vitriol-Saure gemacht wird.

Tandem peculiari sectione, quinta nempe (s) de colore cæruleo agit, quem ferrum producit. Vitrum (t) cæruleum cum croco martis parari, ibi narrat: nec non vitriolum ferri in confectione cærulei Berolinensis ad colorem plurimum conferre, repetit. His addere potuisset auctor cæruleam tincturam martis, cujus præparatio quidem in quibusdam officinis pro arcano habetur, sed ex tribus partibus salis ammoniaci, & una parte limaturæ martis, longiori digestionem unitis, aqua pluviali rursus solutis, addito deinde sale fecum vini, & tandem omnibus ex cucurbita destillatis, confici potest. Conferri quoque merentur, quæ ZIMMERMANNUS, qui superiorem librum edidit, in notis (u) adjecit. Observavit hic, margas sæpe colorari a mineris atque lapidibus inclusis. Præsertim hoc fieri scribit a mineris ferreis, quæ margas & terras margaceas cæruleo vel rubro tingant colore. Nec argillas excipi, experimento singulari edoctus fuit, quum massam quandam ferro

(s) pag. 570.

(t) pag. 572.

(u) pag. 564. So habe ich auch befunden, daß die Mergel-Erden, gerne die Farbe aus den Steinen, Erzen, und Mineralien an sich nehmen. Es beobachte es nur ein Liebhaber, wenn er sich nach den Steinen umsiehet, und er wird gar öfters finden, daß, wenn ein Stein, der besonders aus verschiedenen Arten bestehet, in einer Mergel-Erde und am Tage lieget, diese von selbigen, so weit sie ihn berühret, gefärbet sey. Besonders geschiehet es, wenn der Stein eisenhüßig ist, welcher alsdenn, nachdem er feste gemischet, die Mergel-Erde blau oder roth färbet. Auch so gar der gemeine Thon nimmt die Farbe an, und ist mir bey einem Versuche, da ich ein eisenhüßiges Gemenge auf einem blatten Thonkuchen geloget und ausgebreitet, derselbe schön dunkelblau gewölcket dadurch geworden, welche Mahlerey nicht nur auf der Fläche, sondern ziemlich tief eingedrungen war.

ro mixtam tabulæ molli argillacæ imposuerit, quo factum sit, ut argillæ maxima pars violaceum acquisiverit colorem.

Magnam adhæc lucem nostræ opinioni afferret observatio Clariss. BEHRENS (x), qui ad fontem salutarem, intra Fürstenau & Vechteld situm, ejusmodi terram cæruleam animadvertit, quæ ferruginæ erat naturæ. De ferro autem per experimenta, in quibus hæc terra ad BECCHERI methodum tractabatur, certior factus fuit; usta enim & aqua abluta terra, crocum ferri in reliquiis detexit (y). MERTZIUS (z) quidem, Collega ejus, sequentibus paginis colorem illum a regno vegetabili potius, planta scilicet, kali simili, quam a minerali, derivare contendit. Invenit enim caules quosdam ligneos, putredine destructos, illi terræ adhuc infixos, simulque tinctos; unde concludit ex concursu salis alcalini, sive Sodæ, & vitrioli martis, generari illum colorem cæruleum. Quicquid etiam vir doctus pro-

(x) R. A. BEHRENS *Untersuchung der mineralischen Wasser zu Fürstenau und Vechtelde: deutsche Uebersetzung. Braunschweig, p. 28.* Dieses haben die aus dem Vechteldischen Brunnen genommene Erdstücke noch besonders, daß sich an demselben hin und wieder Stellen, ja gleichsam ganze Adern zeigen, die eine fürtreffliche blaue Farbe haben.

(y) p. 27. Denn ich befand, daß ein sehr schwerer Letten und Thon war, der nach des Beccheri Zeugniß und Erfahrung jederzeit eisen-schüßig ist, und daß sich ein Theil davon nach der Abschlemmung und Calcination in einen rothen Eisen-Crocom verwandeln ließ.

(z) p. 28. Allein nachher brachte mir der Herr D. Mertz eine andere Meynung von dieser Farbe bey, indem er mir verschiedene Stengel von Kräutern zeigte, so er in dieser Erde gefunden, und die halb in solche blaue Farbe verwandelt waren, zur genugsamen Anzeige, daß dieses Wesen mehr von einer Pflanze, als einem Minerali herkomme.

proferat, negare non potest, terram repertam cæruleam particulis ferreis (aa) imbutam esse, & mineras ferro divites una cum terra erui. Sufficit nobis MERTZIUM expressis verbis affirmare, quod neque cobaltum, neque cuprum (bb), sed tantum ferrum, in vicinia reperiatur. Quid enim juvat ad salem alcalinum confugere, & causam coloris cærulei inde petere? quum nihil hujusmodi salis alcalini, neque in cryptis terræ, unde nostra terra effossa est, neque in aëre libero, cui exposita fuit, inveniatur. Interim legi merentur, quæ MERTZIUS ad defendendam suam opinionem ibi protulit. Refert nos tantummodo probasse, nostram terram cæruleam non solum particulis ferri imprægnatam esse, sed etiam a ferro tingi. Hæc ea quæ sequuntur adhuc magis confirmabunt.

Quodsi enim inquirimus, ad quod genus mineralium nostra terra referri debeat, & cujusnam sit naturæ atque originis, plus quam probabili argumento affirmare possumus, nil aliud fuisse, quam globum pyritaceum ferrugineum, cujus nucleus vaporibus subterraneis destructus, & in terram ferri mutatus est; nostri dicerent: *Eine zer-v-vit-terte eisenschüssige Kies-Niere*. Ejusmodi autem destructionem & mutationem, qua mineræ & metalla jam perfecta, ab acido minerali, aquis & vaporibus inhærente, rursus solvuntur, & partim una cum his auferuntur, partim tanquam terræ dejiciuntur, vel, ut magis loqui amant, præcipi-

(aa) p. 29. Die harten eisenschüssigen Stücklein habe in Crucibulo glühen lassen, da sie die Farbe eines Croci martis bekommen, und nachdem sie zerrieben worden, durch den Magnet ihren reichen Eisengehalt genugsam gezeiget. Et pag. 31. Ich kan es jederzeit demonstrieren, daß auch das kleinste Stücke, welches die viele blaue Farbe hat, gleichfalls eisenhaltig sey.

(bb) p. 31. Kupfer und Kobald, woraus sonst eine blaue Farbe kan gezogen werden, ist in der ganzen Gegend nicht.

cipitantur, in terræ visceribus continuo fieri, non solum ab HENCKELIO, in eleganti illo libello, *Flora saturnizante*, multis exemplis persuademur & convincimur; sed etiam nos ipsi quotidie experiri possumus, si cryptas terræ ingredi placet.

Quemadmodum enim in regno vegetabili plantæ fermentatione, & in regno animali animalia putrefactione solvuntur, & in primas partes dividuntur: sic etiam in regno minerali mineræ & metalla rursus destruuntur & eorum partes disturbantur: quam mutationem nostri peculiari termino tecnico, *die Verwitterung* nominant. Minime verò partes ita destruuntur, ut in nihilum redigantur: sed tantummodo earum compositio atque cohæsiō tollitur, qua sublata partes alio ordine collocentur atque componantur, quid? quod aliter prorsus adpareant, necesse est.

Omnes quidem mineræ huic mutationi obnoxie sunt, præsertim tamen pyritæ, qui, ob componentium partium naturam, omnium facillime solvi possunt. Sed etiam hæc in re pyritæ a reliquis mineris differunt, quod novum corpus, vitriolum scilicet, ex se gigni patiuntur.

Quodsi igitur ejusmodi globi pyritosi hanc mutationem, terræ visceribus adhuc inclusi, subeunt, non quidem semper omnes earum partes dissipantur, sed sæpe etiam quoad figuram & connexionem cum adjacentibus corporibus immutati manent, alterantur tantum quoad cohæsiōnem & formam externam. Id quod plerumque accidit, quando vitriolum enatum ex mineris modo eluitur. Hoc enim eluto, & vel cum vaporibus, vel cum aquis communicato, nil nisi exhausta atque exsiccata terra ferruginea relinquitur. Simile quid observamus in actite, qui cortice duro pyritaceo circumdatur, & in nucleo nil nisi præcipitatam ferri terram, medullæ ad instar continet. Modum autem, quo hæc fiant, optime exponit sæpe laudatus HENCKE-

LIUS (cc), cujus explicationem coronidis locò adhuc infra adscribemus.

(Weissenfelsa Halam missa d. 28. Julii 1751.)

(cc) *Pyritolog. p. 332.* Doch wenn dergleichen runde Kiese, da sie noch in der Erde liegen, zur Vitriolwerdung sich entschliessen müssen, so zerfallen sie nicht in solche Stücken, sondern bleiben ganz, verlieren aber ihren empfangenen Vitriol, entweder durch eine Verdunstung, Vertrocknung und Vererdung desselbigen, oder auch eine vermerckte Auslaugung, wiewohl ich das erste mehr, als das andere vermüthe: und stellen sich also inwendig weder mehr kiesig, noch Vitriolisch, sondern als ein brauner, gilbiger, rostiger Eisenstein, oder fest zusammen gebackene Eisen-Erde dar.

OBSERVATIO XXIV.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Effectu pernicioso a baccis Solani furiosi improvide comestis.

Operarius quidam ex vicino Ducatu Würtenbergico, annorum aliquot ultra quinquaginta, in itinere per territorium Ulmense Solanum furiosum ad semitam offendens, de ejus baccis maturis degustavit & grato earum sapore deceptus, tantam copiam devoravit, quantam pilei sui cavitatis capere potuit. Transiens post per pagum Ulmensem & jam semidelirans, fruticem lethiferis hisce baccis plenum manu gestans, incolis ostendit, narratque se non sine gulæ oblectamento de iis comedisse. Hi attoniti eum de periculo mortis monent; sed parum id ille curavit & subridens in via perrexit: Bihorio post autem haud procul a pago in
via

De pernicioso effectu baccarum Solani furiosi. 91

via jacens repertus fuit dormiens, hincque expergefactus & in pagum reportatus omni sensuum usu caruit. Vocatus ego, deprehendi calorem vehementem in eo, pulsum ce-
rem, inæqualem, stertorem in bronchiis, difficilem respi-
rationem, spasticos artuum motus, linguæ balbutiem & fau-
cium inflammationem. Exhibui in hoc calamitoso statu æ-
gro primo emeticum liquidum, a quo aliquoties saburram
ex viridi fuscam, nares tetro odore inficientem, evomuit;
subjunxi mixturam ex aceto bezoardico, Theriaca Andro-
machi, nitro, castoreo & succo Citri cum aqua & syrupo
rubi idæi paratam, atque finita emesi venæsectionem insti-
tuere jussi, quam vero cognati ipsius neglexerunt eumque
sequenti mane, quum paulo melius se habuisset, domum
transportarunt, ubi per aliquot adhuc septimanas sanæ men-
tis usu adhuc destitutus fuit, tandem vero, absque alia me-
dela, rationis usum cum sanitate, uti postea mihi relatum
fuit, recuperavit.

OBSERVATIO XXV.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Veementi febre erysipelacea, Zonæ baud absimili.

CAupo quidam mediæ ætatis, quadratus, obesus & suc-
ciplenus, lauta diæta gaudens, dolorem in pedibus sen-
sit cum aliquali rubore. Hæc symptomata rheumatismo de-
beri ratus, inunxit eos oleo laurino destillato. Subsecutus
hinc statim fuit, præcedente horrore, calor summus, ru-
bor, tumor & pruritus urens in utroque pede, a malleolis
per femora ad hypogastricam usque abdominis regionem
sefe extendens, cum interspersis maculis latis obscure ru-

bentibus, ex quibus hinc inde, præsertim circa dextrum genu, effloruerunt vesiculæ gangrænosæ, putridum ichorem, tetro odore nares ferientem, fundentes: pulsus celer & sudor parvus, lingua naturalis, alvus & respiratio libera, & urina aurantii coloris fuit. Sexto, quo æger a prima morbi accessione decubuit, die accersitus, quum malum altius haud serpere cognovissem, externe nihil tentavi, sed tantum pedes æquali calore fovere, linteisque mundis involvere jussi, & præter regimen temperatum, ægro mixturam diapnoico-temperantem & Julapium refrigerans ordinavi. His per triduum adhibitis, sensim calor, tumor & rubor remiserunt, atque vesiculæ ichore madidæ in siccam escharam versæ sunt. Ideoque cum iisdem medicamentis pergere jussi, tandemque, calore febrili extincto, deciditibus escharis, & cuticula sana regenita, ob faciei inflationem leucophlegmaticam, pilulis primo mercurialibus, postea electuario hæmocathartico Beutteliano, morbi reliquias per alvum eduxi atque cutim, adhuc circa genu dextrum ichorem tenuem plorantem, pulvere ficcante & balsamico consolidavi. Sic æger cum pristina sanitate in gratiam rediit & ab omni erysipelatis accessione hæctenus immunis vixit.

OBSERVATIO XXVI.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Doloribus & spasms ex calculo felleo.

Fœmina quædam 24. annorum dudum febre tertiana laboravit, hac vero sublata, tensionibus in hypochondrio dextro & flatulentis vexata fuit, menstruis tamen rite sese habentibus.

bentibus. Pauco dein interjecto tempore, cum, nuptias suas celebrans, ventriculum debilem cibis nimium onerasset, sensit vomendi conatus cum virium languore; tandem correpta fuit cardialgia, ardore ventriculi, vomitu ad omnia adsumta, ructibus acido-biliofis, dolore punctorio & fixo circa dextrum hypochondrium, calore interno, alvi siccitate & abdominis torminibus, statimque junctus fuit icteritius cutis & oculorum color, cum urina crocea. Ordinati mixturam ex aquis antispasmodicis, pulvere antispasmodico Halensi, cascarilla, rhabarbaro, magnesia alba, millepedibus, castoreo, liquore minerali anodyno Hoffmanni & syrupo dialtheæ Fernelii, ut & infusum theiforme ex chamomilla & millefolio, quæ quidem ægra vomitu primo aliquoties rejecit, addito tamen sale absynthii, extracto papaveris rhœadós & aqua menthæ, ac imposito ventriculi regioni cataplasmate ad singultum Mynsichti, postea retinuit, & subsecutis cum plenaria euphoria crebrioribus alvi secessibus, quibus aliquot lapilli viridescentes asperi, pisi magnitudine, excreti sunt, ictero insimul discusso, convalescivit.

OBSERVATIO XXVII.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Delirio ictero superveniente variori.

Parochus quidam 25. annorum, hypochondriacus, in itinere ante suam denominationem correptus fuit ictero cum ingenti fervore sanguinis. Medicus, quem in consilium adhibuit, Venæsectionem administrare jussit, ex quo accessit delirium adeo vehemens, ut per aliquot dies mentis plane non compos fuerit, cum inquietis jectigationibus,

vociferationibus, pervigilio & avida potulentorum, inprimis vini, magnis haustibus ingurgitatione. Cessante delirio remansit icterus isque rebellis, chronicus, & ubi ira vel vino, cujus potui ad excessum usque deditus fuit, excaudit, sæpius recidivans, juncto semper delirio, cum copioso sudore per aliquot dies sæviente, quod quidem, cum ultimis duabus vicibus in consilium accersitus fuiffem, bidui spatio salibus digestivis & nitrosis cum rhabarbaro, largiori dosi exhibitis, mitigatum & longiori semper somno finitum fuit; discusso autem quodammodo ictero, postea successit enormis narium hæmorrhagia, & hanc brevi excepit colica hæmorrhoidalis, subsecuto largiori hæmorrhoidum fluxu cessans; tandem vero tympanite, cum ascite complicata, per semestre vexatus æger, obiit.

OBSERVATIO XXVIII.

DN. D. WOLFFGANG. THOM. RAU

De

Ulcere colli vesicæ ex gonorrhœa virulenta male tractata.

Officialis bellicus 40. annorum, in juventute gonorrhœa virulenta laboravit, quæ a Chirurgo castrensi curata fuit, more talium hominum, adstringentibus, sensit tamen ab hoc tempore nihil mali, usque dum ex impuro coitu denuo eam contraxerit. Adiit idcirco primo medicastram fœminam, in vicinia habitantem, cujus medicamenta quum per aliquot dies adhibuisset, dolorem sensit circa perinæum, versus collum vesicæ urinariæ, vehementem, ad intestinum rectum usque sese extendentem, sine rubore vel tumore in perinæo, vel doloris ad tactum exacerbatione, quæ

De ulcere colli vesicæ ex gonorrhœa virulenta. 95

quæ vero accedente dysuria ad ejulatus usque se prodidit. Urina reddita copiosum sedimentum viscoso-purulentum & furfuraceum exhibuit, juncta simul fuit sitis & præ doloris vehementia pervigilium: ex urethra prodiit humor parvus ex flavo viridis, cum insigni & continuo ardore. Chirurgus quidam accersitus bis clyisma leniens, & ad partem affectam cataplasma emolliens adhibuit, sed frustra. Hinc ego in consilium vocatus cataplasmatibus emollientibus & injectionem in urethram, ex speciebus emollientibus & hordeo excorticato cum lacte decoctis, addito melle rosaceo, crebro applicare jussi, interne vero emulsionem ex semin. IV. frigidis & papaveris albi, cum aquis hederæ terrestris & chamomillæ paratam, addito nitro, speciebus diatragacanthæ frigidis, syr. dialthæ Fernelii & oleo amygdalarum dulcium, atque decoctum ex rad. liquirit. althææ, hord. mund. grossiori, passulis majoribus & minoribus, floribus chamomillæ vulgaris, seminibus quatuor frigidis majoribus, caricis, jujubis, sebestis & nitro, ægro exhibui. Quum parum hisce proficerem, & æger quam maxime de tenesmo in collo vesicæ & intestino recto reciproco summe dolorifico conquereretur, ad vehementem hunc spasmus demulcendum, infessum paregoricum subjunxi, cujus ope dolor mitigatus quidem fuit, sed brevi post vehementius sæviit, tandem vero usu mixturæ, ex aquis hederæ terrestris, fragorum, chamomillæ & cinnamomi sine vino, pulvere antispasmodico, rhabbaro, lapidibus cancrorum, trochiscis alkekengi Mesues, liquore anodyno minerali Hoffmanni, oleo amygd. dulc. recenti, syr. dialthæ Fernelii & pulpa cassiæ recenti concinnatæ, ut & suffitus externi, ex flor. stœchad. Arab. mastiche & succino, ille quoque mitigatus, ægerque placido, quo per plures dies antea caruit, somno refectus fuit, atque adpetitum antea dejectum recuperavit, subsequuta insimul largiori materiæ

cor-

corruptæ excretionem per gonorrhœam. Alvo itaque infimul soluta, & flatibus, prius suppressis, jam libere prodeuntibus, cum præscriptis continuavi, & tantum decocto pro potu ordinario radicem chinæ, sarsaparillæ, cum ligno guajaci & saffras addidi, eidemque syrupum dialtheæ Fernellii admiscui. Spasmo vesicæ sic sensim complacato, ejusque in collo ulcere, uti quidem urina minus purulenta spem faciebat, paululum repurgato, æger, moræ pertæsus, gonorrhœæ sanationem anxie a me efflagitavit. Motus hoc desiderio ad methodum opiatae antivenereæ Bierlingianæ, electuarium hæmocathartico-nephriticum, & Effent. succini, pimpinellæ ac tincturam antimonii acrem cum liquore anodyno præscripsi; sed ab Electuario hæud purgatus fuit æger, & ab Effentia hac composita dolorem punctorium circa radicem penis & dextrum testiculum, hujusque tumorem & retractionem absque rubore, cum duritie supra penis radicem, circa os pubis & anulum peritonæi sensit, atque gonorrhœa fere suppressa fuit. Rebus sic mutatis, pilulis mercurialibus cum euphoria ipsum purgavi, & testiculo affecto Emplastrum de ranis cum mercurii triplo imponere curavi: nihilo tamen minus hæc symptomata pertinaciter continuarunt, in urina iterum copiosum sedimentum, puri simile, adparuit, atque insuper unguentum Paracelsi correctum, quod alias ad tumores venereos discutiendos laudatur, dolorem & tumorem testiculi auxit ruboremque ei contraxit; remoto ergo hoc, cataplasma emolliens fuit impositum, reiteratæ pilulæ mercuriales & decoctum ex sola china, sarsaparilla, ligno saffras & guajaci pro potu ordinatum. His in usum vocatis, lecto affixus a dolore molestissimo in loco adfecto liber quidem, sed sedendo vel ambulando absque intermissione ab eo vexatus fuit. Ideoque præter pilulas mercuriales, mixturam superius descriptam reiterare [infusum Theeforme

trav-

De tumore manuum & pedum a baccis Lauri. 97

travmaticum, purificans & balsamicum frequentius forbillare, & decocto species nephriticas primo præscriptas iterum admiscere, externe vero cum injectione emolliente & demulcente, ad gonorrhœam revocandam, continuare, & pubis atque scroti regioni epithema ex aqua calcis vivæ & spiritu vini camphorato imponere jussi. Sic tandem omnis dolor evanuit, restitante saltem testiculi tumore & duritie cum mictione pultacea, sed absque tenesmo, quæ tandem, continuato apozemate & infuso theeformi, subjuncta portione mannata & fennata cum sapone Veneto, ad testiculum vero unguento mercuriali & cataplasmate saponaceo diligenter adplicatis, omnia evanuerunt, gonorrhœa iterum liberius successit, nullam amplius virulentiam monstravit, atque tandem ope emulsionis balsamicæ penitus sublata fuit.

(*Geislinga Norimbergam missæ
d. 12. Septemb. 1751.*)

OBSERVATIO XXIX.

*DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO*

De

*Tumore manuum & pedum subitaneo, ab adsumentis
baccis Lauri excitato.*

Virgo viginti septem annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, ceterum sana, occasione frequentium risarum & iracundiæ suppressæ, in chlorosin incidit, cum mensium suppressione, ita tamen, ut justo termino instante, excretio quædam decolor & mucosa, eaque pauca, debiti

fluxus leve indicium faceret. Languor interim subiectum occupavit universalis, appetitus simul prostratus, cum capitis doloribus & facie, ut solet, obscure lutea. Vena in pede secta sanguinem nec fudit, nec sui deligationem poposcit. Consuluit ergo vetulam: hæc vero aloën cum croco deglutire iussit. Paruit ægra, sed citra speratum effectum. Accessit tandem anus rugosa, priori illa sapientior, si diis placet, & suavit, ut *baccas Lauri* deglutiret *septem*. Obtemperavit credula. Mane deglutivit baccas; sed vespere, eodem die, manum utramque corripuit dolor exquisitus, cum subito enato tumore insigni, rubente & lancinante. Manus quidem dextræ dorsum adeo intumuit, ut digitos flectere nequiret: manus autem sinistræ carpus suppari tumore affectus erat. Tumor in pedibus malleolos maxime occupavit, eosque plane obduxit. Tumores manuum, quanquam post dies sex sensim decrevissent, tumor tamen circa malleolos sensibilibiter invaluit & post dies triginta tandem disparuit.

OBSERVATIO XXX.

DN, D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de Cilano

De

*Salivatione chronica spontanea, sub melancholia
& mensium suppressione pertinaciter continuante.*

Mercatoris uxor, temperamentum melancholico-cholerici, annum agens octavum & vicesimum, aliquot liberorum mater, ann. 1741. ad fratris invitatur nuptias. Compareret invitata iusto tempore. Cum vero convivio adsideret nuptiali

nuptiali, & necessariorum aliorumque familiarium uxores comitiores & mundo muliebri magis ornatas observaret, suam indignissime tulit sortem, quod vestitu æque pretioso, quemadmodum reliquæ, huic celebritati splendorem addere nequiret. Quare moesta & taciturna transegit primi nuptiarum diei tempus, & inter crebra suspiria maturius se subduxit. Sequenti die, quem vario lætitiarum genere celebratum voluerunt illi, quorum interfuit, persuaderi non poterat nostra, ut itidem interesset hilaritati nuptiali, sed domi potius se occultavit. Ab isto tempore instar fatuæ est locuta; rem suam familiarem neglexit, & otiosa atque pensitabunda, uno loco sedendo, tempus trivit. Anno 1743. peperit filium. Anno 1746. enixa est infantem puellam. Post ultimum hoc puerperium imminuti primum sunt menses, ac prorsus tandem cessarunt, melancholia antiquum obtinente. Medicivarii, quantum arte valebant, id egerunt quidem, ut pristinæ sanitati illam restituerent, sed incassum. Accesserunt tandem agyrtæ, alchemistæ, balneatores & vetulæ; omnes certatim sua applicarunt artificia, sed irritò æque conatu. Anno 1750. mense Aprili, novum se prodidit symptoma; concitata nimirum est, *sponte natura, salivatio copiosa, pertinax*, noctu diuque uno eodemque vigore continuans, cum *fœtore* insigni, qualis in salivatione observatur mercuriali. Accersiti iterum sunt Medici, ut cohiberent importunum hunc atque ingratum laticis salivialis fluxum; sed hi neque purgantibus, neque diaphoreticis, hanc naturæ salivantis superare potuerunt pertinaciam. Commissum tandem negotium est circumforaneis, sine tamen ullo sperato levaminis aut sanationis effectu. In hoc casu, secundum suas circumstantias rarius in praxi obvio, observatu digna videntur sequentia: I.) Quod *dentes* mulieris hujus ex chronica hac salivatione *nec dum vacillent*; 2.) quod *appetitus* semper sibi constet, ac fere inmo-

deratior sit; 3.) *alvum* quotidie deponat; 4.) urinam reddat paucam, & 5.) *diaphoresis* longe sit parcior.

Tota die infidet fellæ, præcincta corio bubulo crassiori, (*Pfundleder*) ut commode super illo saliva defluere possit. Corium enim vitulinum, a materia salivali acri, intra paucos dies corrosum, vestes subtus corrumpibat. Ejus tamen *lingua*, ab eadem acredine salivæ, *lædi nondum potuit*. Corium autem illud, quo præcingitur, bubulum, aliquoties jam corrosum, novis fragmentis coriaceis, æque crassis, reparandum fuit. Viceſimus jam agitur mensis, a quo salivatio isthæc fluere primum cœperat.

OBSERVATIO XXXI.

DN. D. GEORG. CHRISTIAN. MATERNI
de CILANO.

De

Sputatione frequenti virginum nuper menstruarum.

Credo equidem hoc phænomenon, jam ante me natum, observatum esse ab aliis: juvat tamen, eandem experientiam & hic repetiisse. Solenne est (quod jam dudum in variis Germaniæ climatibus observavi,) virginibus quibusdam, quæ uno alterove anno catamenia expertæ sunt, ut periodice, seu post aliquot hebdomadum intervallum, copiosum purioris salivæ laticem, per dies triginta & quadraginta, excernant, sine ullo fanitatis aut incommodo, aut menstrui fluxus perturbatione. Intermissa hæc sputatio & sponte aliquamdiu sufflaminata, sponte etiam redit. Mensibus æstivis copiosior, hibernis parcior observatur. In subjectis per triennium aut diutius menstruatæ, sputationes istæ
pror-

prorsus cessant. Operæ pretium esset, inquirere in causas :
1. Cur, respectu totius sexus, pauciores huic salivæ excretioni obnoxia sint? 2. Quid sibi velit, quod natura primo tantum & altero menstruationis anno materiam salivalem ad glandulas salivales dirigat, & copiosam excretionem excitet?

(Altona Halam missæ, d. 2. Novembr. 1753.)

OBSERVATIO XXXII.

DN. D. FERDIN. JACOBI. BAJERI

De

Idolis variarum gentium in Museo venerandi Parentis p. m. JOANN. JACOBI BAJERI quondam obvis.

Magni omnino sunt facienda studia virorum, qui priscae antiquitatis documenta curiose colligunt, collecta erudite explicant, explicata lubentes in publicum proponunt, ut, quam ipsi ex privata crebraque inspectione habuerunt delectationem, compluribus aliis percipiendam concedant. Tale quidpiam venerandus parens meus p. m. edere pridem constituerat; ast præmatura morte ereptus, tabulas tantummodo æri incisas reliquit, quas diutius mutas asservare religioni duco, & successive, si quidem opportune fieri poterit, brevi commentatione illustrabo. Comparent in præsentia imagines, quæ *idola* nominantur, *diversarum nationum*. Hæc inter primum occupat locum antiquissimum Ægyptiorum numen *Osiris*, totus æneus perelegantis formæ. *Vid. Tab. III. Fig. 1.* Etenim PAUSANIA teste, *Lib. VIII. p. 497.* & *Lib. X. p. 686.* primi æs fuderunt &

statuas inde conflarunt, *Rhæcus* Philæi, & *Theodorus* Teleclis filius, Samii, & aliquamdiu in Ægypto vitam egerunt artemque statuariam exercuerunt, perispectam utique habentes universam corporis humani symmetriam, quod **DIODORUS SICULUS** sub finem *Libri I. de Telecle & Theodoro* itidem confirmat. Caput casside acuminata obtigitur, in medio frontis perforata, ut oculus ibidem conspici queat, unde *πολύφθαλλος*; audit **KIRCHERO** *Obelisc. Pamphil. Lib. III. cap. 9. pag. 210*; in latere dextro alata & pinnata, e quibus Sol esse evincitur. Facies, sat bene conformata, collari pendulo, cirri in modum contorto, terminatur; regio pectoralis antica & postica scapularis torque aureo, trifariam cincto, resplendet, impressis passim variorum ornamentorum vestigiis. In manu dextra sceptrum recurvum tenet, quod laudatus **KIRCHERUS** *Syntagm. III. Obelisc. Ægypt. pag. 231.* thyrsum ferulaceum interpretatur, quia nimirum litui ad instar sit compositus, hinc *θυρσοφόρος* & *θυρσιάνναξ*, h. e. qui Thyrsu regnat, dicitur **EUSEBIO**. Hieroglyphicum vero istud thyrsium sceptrum supremam *Osiridis* potestatem, & rationem viticulturæ significat, e *κακοζήλια* sacræ scripturæ Noachi historiam quodammodo adumbrans. Facilis equidem largior, diversimode delineari *Osiridem* *πολύβουμον*, ceu **CLEMENS Alexandrinus** in *Protreptico*, seu *admonitione ad gentes*, pag. 24. tradidit: *Sesostirim* Ægyptiorum regem, *Osiridem*, proavum suum, jussisse magnifice variegatum effingi. Præterea plures dantur *Osirides* Ægyptiorum, sicuti plures existebant *Joves*, *Hercules*, *Saturni*, *Rhææ*, *Vestæ*, *Junones*, adeoque de præsentia archetypo vix dubitare licebit.

In pari celebritate colebantur ab Ægyptiis *Dii averrunci*, *Curetæ*, Græcis *ἀποτροπαῖοι*, quod omnia mala imminuentia avertere credebantur. Variæ iterum averruncandi notæ in his occurrebant. Alii uncinos & harpagones manibus

bus decussatis gerunt, alii flagella, ex sacrorum animalium caudis parata, ostendunt, alii reia ab humeris dependentia, alii hieralpham, i. e. agathodæmonem, naturæ humorem deducentem, manuprehendunt, de quibus erudite non minus quam exquisite commentatus est modo citatus KIRCHERUS, *Oedip. Ægypt. Syntagm. XVII. Cap. I.* E testa fictili subviridi conflata erat statua, quam *Fig. 2. Tab. III.* sistit anteriori facie. Verticem monstrat velatum, divinitatis occultæ signum, barbam promissam textilem, manu sinistra uncinum, dextra hieralpham cum funiculo reti continuo sustinet, quod *Fig. 3.* qua patet parte postica, clare observatur, *Isidis* fabulam, quæ cadaver *Osiridis*, a *Typhone* in Nilum submersum, harpagone & reti extraxit, dilucidans. Totum fere reliquum corpus schematibus hieroglyphicis insculptum. Talismodi idola funeris custodes non solum externe pone sepulchra Ægyptiorum apponebantur, sed & interne in cavum abdominis recondebantur.

Monstrum horrendum, quod *Fig. 4.* exhibetur, est simulacrum Indiæ orientalis indigenum, e fano quodam sublatum. Vultum elephantinum exprimit, capite tiara tecto, quatuor manibus instructum. Dextra posterior securim, sinistra fistucam tetragonam gestat, anteriores duæ digitis contractis apparent. Abdomen præcrassum, tumidum, Zona una deorsum, altera transversum vergente munitur, cruribus velamento quasi cinctis. Præsens ex marmore fusco præduro cælatum opus *Nanehna* nuncupatur a *Jo. Mich. DILHERRO*, Theologo Norimbergensi consumatissimo, in *vita JESU & Apostolorum pag. 800.* ubi similis propemodum delineatio, a præsentis tam ratione coloris, quam formæ nonnihil discrepans, occurrit. Natale solum, ubi frequens ejusdem celebratur cultus, Malabariam esse inquit *das merckvürdige Wien, Mense Februar. Ann. MDCCXXVII, pag. 84, & seqq.* ubi illud *Fig. 7.* delineatum

tum exhibetur, quæ a potiori, ratione capitis elephantini, quatuor manuum, abdominis prætumidizonarumque, cum nostro convenit. Hoc ex metallo conflatum afferavit *Christianus Augustus de BERKENTHIN*, Potentissimi Regis Daniæ Legatus extraordinarius t. t. in aula Cæsarea Vienneſi degens, oblatum a vidua *Barthol. ZIEGENBALGII*, Præpoſiti Eccleſiæ Chriſtianæ Malabaricæ, diverſo licet impoſito nomine *Winaiagen*, ſeu *Wikkeniſchur*.

Suſpenſum & incertum adhuc pendet judicium de idolo *Fig. 5.* delineato, iterum argillaceo, fuſci coloris, quod habitum cucullatum refert, oculis expansis manibusque ad os complicatis.

Fig. 6. reſpondet *Kiſnæ Ceylonenſum*, de quo, ceu puero formoſo ornate veſtito, prolixè ſatis egit *Philippus BALDÆUS*, in *der Beſchreibung der berühmten Oſt-Indiſchen Küſten pag. 512. & ſeqq.* Docet autem ſub hac fabula haud obſcure latere hiſtoriam Servatoris noſtri Jeſu Chriſti. Ceterum quod exhibemus originale, affabre confectum eſt ex marmore ſubnigricante.

Fig. 7. & 8. ſiſtunt amuleta & phylacteria Ægyptiorum, ex argilla coctâ, vitro cœruleſcente obducta, utrinque perforata, ad filum traducendum, quo commode hinc inde affigantur. Horum geſtationem plurimi æſtimabant pro numinum proprietate & exinde ſuboriunda gratia. Ejusmodi idola funeribus ſæpe adjuncta reperiri affirmat *Petrus de la VALLE*, *Itinerar. Part. I. p. m. 106. & Oliv. DAPPER*, *Deſcript. Africae pag. 93.* Binæ videntur ſtatuæ, minas intentantes cacodæmonibus, ne forte noxam inferant, quarum varias imagines depinxit laudatus *KIRCHERUS Oedip. Ægypt. Syntagm. XIX. cap. 3. de amuletis & periaptis p. 552.* ſuperaddita mira traditione, energiam eorundem enodante :

Sed neque quam multæ species, nec nomina quæ sint,
Est numerus, neque enim numero comprehendere refert,
Quem qui scire velit Lybici velit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ.

VIRGILIUS *Georg. Lib. II. num. 103.*

(*Norimberga Halam missa d. 28. No-vebr. 1751.*)

OBSERVATIO XXXIII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris acuta intestinalis.

A ventriculi & intestinorum labe & cruditatibus varii generis, in iisdem collectis, febres intermittentes vulgo, nec inepte, derivantur. Hæc vero cum & ipsæ multum inter se differunt, tum ad acutâs continuas, in massa sanguinea ejusque motu anomalo radicas, quam proxime interdum accedunt, & sollicitam medentis operam requirunt, ne dum ille sanguinis æstui temperando studet, primas vias earumque vitia temere prætermittat, quin potius utrisque medelam, ut par est, convenientem administret. Ex acutarum vero febrium genere sunt quædam, quæ in alimentorum canali, ceu sede primaria, radices egerunt, febres hinc *intestinales*, *stomachicæ*, vel *mesentericæ* dictæ; quarum post SYDENHAMIIUM, BAGLIVIIUM, HOFFMANNUM, STAHLIUM, aliosque, elegantem suppeditavit delineationem illustris HEISTERUS in *Compendio medicinæ practicæ Cap. V. p. 83. seq.*

Harum cum & ipse aliquot notaverim, hæc notatu certe digna paradigmata, cum potioribus phænomenis, hic enarrare, haud abs re esse puto. Vir quidam venerabilis,

& magni inter eruditos nominis, mediæ & optimæ ætatis, recens maritatus, nuper has in oras adventans, hinc æris & victus mutationem eo tempore expertus, quo vere adulto, & ineunte æstate, loco caloris & serenitatis, frigus insolitum & pluviam frequentes, imbecillium inprimis valetudini infestæ erant, ad finem Junii mensis & Julio ineunte, morbo gravissimo corripitur, prævia nimirum horripilatione, æstu vehementi, cum siti, cephalalgia, virium languore, & perpetua inprimis diarrhœa. Accitus ad locum, in quo tum degebat, duo abhinc milliaria distantem, ob nauseam, oris amaritatem, & similia, quæ una cum supra dictis symptomatibus notavi, emeticum blandum ex benedicta Ipecacuanhæ radice exhibere nullus dubitavi, & paucis subjunctis aliis temperantibus, nitrosis, absorbentibus & digestivis, ægrum in statu mediocri, diarrhœa licet haud remittente, relinquens, postridie domum reversus sum. Haud ita multo post morbo in aliquot septimanas, ut solet, protracto, absorbentibus & temperantibus nitrosis, atque digestivis, quorum sedulum & continuatum usum una cum victu tenui hordeaceo, avenaceo, aut simili suasi, emulsionem analepticam subjunxi. Æger vero moræ pertæsus aliorum suavis alius Medici aulici, in vicinia degentis, auxilium imploravit, & sero quidem, at perfecte convaluit.

Alter vir ejusdem ætatis mediæ & florentis, recens pariter maritatus, qui præter reliquos diætæ errores æris verni delicias experturus, & inprimis amœnitate aliquot dierum Majalium allectus, in horto suburbano horis vespertinis ad noctem usque ingruentem subinde commoratus erat, unde fiebat, ut mense Julio ineunte, prævio languore totius corporis, horripilationem per aliquot dies, hinc vero æstum non adeo vehementem, neque virium ingentem prostrationem, sed diarrhœam perpetuam per plusculos dies, & sitim, & vigiliam, & dolorem capitis nuchæque cum
sensu

sensu frigoris expertus, opem meam imploraret. Præmissa atque repetita est venæ sectio, quam nondum penitus absolutam levis lipothymia excepit. Diarrhœam vero frequentissimam quidem, sed indolentem, neutiquam sistendam aut adstringentibus compescendam ratus sum, sed iterum temperantibus, nitrosis, digestivis & absorbentibus constanter inhæsi, additis quibusdam diapnoicis, non tamen sudorem proliciendi scopo, (utpote qui sponte plerumque aut levi data occasione, neque cum ægroti *ἐνδοξία* subinde erupit,) regimine proinde temperato & frigus arcente magis, quam diaphoretico, sollicite injuncto. Et frigoris quidem in vertice & nucha sensus adeo erat exquisitus, ut continuo culcitris hæ partes foveri debuerint, cujus hanc allegavit causam, quam vocant occasionalem, rogatus subinde ægrotus: se nimirum ante plusculos annos vix lectum ingressum, apposita lampade, inter legendum, cui adsuetus erat, aliquando obdormiisse, mox vero mitra & capillis accensis expergefatum, digitis in verticem involasse & manipulum circiter capillorum radicitus evulsiisse, indeque sensum frigoris in locis affectis subinde molestum retinuisse. Hic vero frigoris sensus, cum & in foeminis hysteris haud raro occurrat, a constrictione generis nervosi, cum utero & reliquis imi ventris visceribus communicantis, procul dubio derivandus est, inque ægrotto nostro una cum morbo præsentis uti incrementum, ita & decrementum cepit manifestum. Æger nimirum in tertiam usque septimanam cum diarrhœa perpetua, absque virium detrimento notabili, conflictatus, hac tandem sponte remittentè, somnum quidem placidum, qui antea aut plane nullus, aut insomniis & deliriis interpolatus erat, redeuntem, sed & virium ingentem prostrationem expertus est, reliquis symptomatibus nequicquam remittentibus. Quin faucium dolor cum tussi, maxime sicca, & deglutitione

difficili subinde accedente, per aliquot dies neque gravior factus est, neque mitior; donec cathartico, ex resinæ Jalappæ granis octo cum amygdalis tritis & paucis absorbentis & digestivi pulveris granis additis constante, assumpto, ingentem biliosæ inprimis saburræ copiam frequentissime καίτω, hinc & jusculo in prandio vix degustato ἀνω bilem porraceam excerneret, cum manifesto levamine, & plerisque supra dictis symptomatibus, ipsoque frigoris & doloris in vertice, nucha & faucibus sensu hinc prorsus evanescentibus, appetitu quoque ciborum redeunte. Cum autem virium reparandarum studio nimium indulgeret, mox inflationem abdominis, flatulentiam, tussim siccam & similia redire sensit symptomata, quibus iterato cathartici, paullo ante dicti, duobus granis diminuti & in duas partes divisi, usu obviam eundum fuit, eo quidem eventu, ut una cum victu exacte tenui, hordeaceo & avenaceo, ob sitim perseverantem necessario, æger mediocriter admodum valuerit, & vires tarde demum recuperaverit. Licet autem cibos solidiores non fastidiat, metu tamen gravioris mali ab iisdem, ut & potu quolibet vinoso & exæstuante, abstinere iussus est. Ceterum pulsus perpetuo æqualis quidem, sed debilis fuit; urina vero per totum morbi decursum per quinque fere septimanas vix semel atque iterum obscura quædam coctionis alicujus indicia prodidit.

(*Rintelio Halam missa d. 19. Decembr, 1751.*)

OBSERVATIO XXXIV.

DN. D. JOANN. JACOBI HUBERI

Triga observationum myologicarum.

I Pars hæc Anatomix corporis humani, quæ musculos considerat, in luce quamvis posita sit ea, ut vix quidquam relinquat adcuratissimis etiam scrutatoribus, frequenti ac ordinariæ structuræ addendum, omnem nihilominus sedulitatem exigere eandem, mihi videtur, ne quid aberrantis quoque habitus remaneat, non observatum. Talem eruditus orbis debet principi Anatomicorum Batavo musculorum historiam, quam adcuratissimam & omnibus numeris absolutam agnoscere, non facile quis recusaverit. Eas tamen tradere musculorum particulas, quas ab ordinariæ naturæ habitu alienas subinde offerunt cadavera, omni, spero, utilitate non carebit: siquidem haud raro ex aberrante natura verus illustratur partium usus, (ad quem tandem usum omnis dirigendus est Professorum labor, & dulcis inde tædiosi operis fructus hauriendus,) præterquam quod sic agnoscuntur variæ aberrandi possibilitates. *Musculum pectoralem majorem* inprimis obnoxium varietati pluries reperi, ideoque de illo primum dicam. Ejus autem particulae singulares erunt his etiam evidentiores, qui non omnia statim in numerato habent, si universus musculus una cum levioribus varietatibus traditus primum fuerit. Latam valde exhibet amplius ille musculus peripheriam, unde originem accipiunt carneæ fibræ: aliæ enim e media clavicula, quæ prior est, exeunt, inde usque ad capsulam ejus ad pectus articulariam prodeuntes. Ibi plerumque hiatus relinquitur, antequam pectorales fibræ accedunt, cellulosa tunica vel & pinguedine distinctus, qui interdum sat s con-

Spicius est, & ab omni intermedia membrana vacuus, duos fere musculos tunc distinctos efficiens, clavicularem alium, alterum pectoralem. Nullam penitus dare clavicularem portionem, quæ ad pectoralem augendum accedat, sicuti aliquando evenire innuit LIEÛTAUDUS (*dd*), mihi quidem observare nunquam contigit. Duas contra vidi satis distinctas portiones claviculares, alteram a media clavicula provenientes, alteram ab ejus parte anteriori & a costa prima, hujusque & secundæ interstitio musculofo. Dein altera, vel si mavis tertia origo, vere pectoralis, a supremo exteriori osse pectoris incipit, carnea ipsa quoque, versus mediam sterni lineam oblique incedens, inferiora versus exinde recedens paulatim a medio sterno deorsum ac retrorsum, arcus in modum vergendo, infima parte sui anteriori septimæ frequenter costæ finem cartilaginofum attingit, vel tamen sextæ; nisi solum quintam antè obtegat, & ab ejus cartilaginosa tota parte prodeat. Extima hujus musculi membrana, quæ tendinosa est, sat frequenter a musculo unius lateris ad alterum transit in medio pectore, eique ibi admiscetur: rarissime vero in carneis id observatur fibris. In omni subjecto continuam non faciunt omnes fibræ pectorales seriem, sed haud raro bis vel semel certe leviter interruptam, cellulosæ ope denuo connexam; & pars infima costis non affixa pluries observatur, sed expansioni tendinosæ musculi obliqui externi inserta, ad eamque expansionis illius partem usque properans, qua supremus musculus rectus antè coërcetur: aliquando ipsis quoque supremis fibris musculi recti carneis immiscetur. Quando dein elevatur musculus, ad detegendam partem costis adsitam, magnam videmus occupare fibras carneas partem pectoris, a cartilagine costæ secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ, interdum

(*dd*) Essais d' Anatomie, p. 573.

Triga observationum myologicarum. III

dum etiam ab ossea quintæ parte, nec non plerumque ab interstitiis inferiorum costarum provenientes, contiguas modo, modo sparsas ac satis subinde discretas. Universi dein musculi fibræ omnes confluunt ex amplo satis circuitu in angustam admodum, ubi axillæ subjacent, portionem, ante fasciculum brachii nervosum ac vasculosum ad humerum properantem. Ea tamen lege illum adeunt, ut ad augendam actionis suæ vim decussatim incedant, & fibræ claviculares, eademque altiores, fiant ibidem inferiores, pectorales vicissim superiores. Rarissime tamen fibræ in unum confluunt omnes tendinem; plerumque enim duo ad insertionem conspiciuntur, satis distincti, anterior nempe, idemque superior ac latior, qui a claviculari vel simplici, vel duplici fasciculo producitur; & posterior, plerumque rotundior ac angustior, quem reliquæ, i. e. pectorales fibræ efficiunt. Non raro prope tendines illos vel fibræ ab uno fasciculo in alterum aliquot secedunt carneæ, communicantes, & in consensum mutuum has partes trahentes, vel leviter tendinosæ tenuissimæ, quarum tamen ope connectitur prope os uterque tendo, antequam sic auctus humerum adit. Præterea carneo-tendinosus haud raro dimittitur ibidem fasciculus ad musculus deltoideum. Eodem porro præcise in loco membrana secedit seu expansio, vere tendinosa, plus minus conspicua, vaginæ instar brachii musculos insimul quadantenus investiens, & in morem fasciæ latæ, aut illius expansionis tendinosæ, qua dorsi, scapulæ, pedis, aliique musculi obduci solent, coercens. Asperitati tandem ossis humeri immittuntur sat lati tendines musculi nostri, paulum eminenti, qua paries incipientis sulci, tendinem musculi bicipitis excipientis, constituitur internus: vel etiam ipsum finum simul investiant. Non tamen semel, sed iteratis vicibus aliam animadverti ibidem connexionem, satis singularem, nempe capsulam inter articulariam humeri cum scapula
atque

atque tendinosam musculi nostri pectoralis insertionem, antequam humero insinuat: fiebat ea ope tendinosi funiculi insertio, aliquot linearum lati, a summo humero, unde ortum capit, descendens. Totus tendo ille, teres ad ortum, dein paulo latior factus, & subinde vaginulam quoque porrigens tenuissimam tendini longo bicipitis, immiscebatur latæ insertioni tendinosæ pectoralis, in eaque evanescebat. Jam inter minus frequentia hujus musculi primum annotare juvat aberrantes fasciculos carneos, quos pectoralem versus musculum minorem incedere quoque vidi; dein fasciculum carneo-tendinosum, qui nexum servabat inter portionem clavicularem musculi nostri atque pectoralem, quando sejuncti nimium sunt a se invicem ac distincti: semel nempe tenuem vidi tendinem, ab origine sternomastoidei deorsum oblique vergentem, quem mox carnea fibra, a suprema musculi nostri portione pectorali provenientes, augebant: carneus ita factus fasciculus marginem claviculae tegebat, & ad inferiorem ac anteriorem musculi pectoralis portionem clavicularem properabat, ipsique immiscebatur. Alium dein observavi fasciculum carneum, ab interstitio costæ primæ & secundæ distincte proveniente, qui singularem ac proprium sibi formabat tendinem tenuem atque subrotundum, & ad usque summam tendinis magni communis in humerum insertionem incedebat, cui ibi demum ad os immiscebatur. Nunc plane singularis ac præternaturalis adeo subjungenda hic est portio muskulosa, forte magis situs ac vicinitatis causa huc referenda, quam communis naturæ: ea nempe a supremo sternone atque a costa suprema ipsique vicina incipiebat vix digitum lata, & extrorsum paulum vergendo ad usque quintæ costæ cartilaginosa partem descendebat, musculi pectoralis magni partem priorem ac inferiorem obtegens. Distinctus ille musculus, e tendineo principio carneus factus, fibris

bris suis decussabat infimas musculi pectoralis, & ante hunc incedens in parte ejus infima, quæcum miscebatur scilicet, terminabatur. Singularem hancce structuram in puella observavi undecim annorum (*ein Heiden-Kind*), ex eo genere erronum, quos Cingaros seu Ægyptios vocant: & quidem non nisi in latere dextro, in sinistro hujusmodi plane nihil conspiciendam offerebatur. Simile quid vidisse se monet, & tanquam rarum quoque ludentis naturæ exemplum indicit celeberr. ALBINUS (*ee*). Quia vero quodam modo respondentem illi musculo tradit suum, quem VESALIUS (*ff*) in Simiis, nunquam vero in homine observatum (qui vera est musculi recti abdominis continuatio ad claviculam usque protensa), refert, hinc discrepantem a nostro fasciculo illum esse musculum, nullus dubito. Hoc porro confirmant fibræ nostræ, musculum rectum non attingentes, sed ad angulum, sit quamvis ille obtusus, a fibrarum recti directione divergentes, & in pectoralem majorem atque vix in obliquum externum abdominis, non autem in rectum desinentes. Quinam huic musculo seu portioni singulari assignari possit usus, ego quidem non video, & ne quidem consultum existimo omnibus particulis, etiam maxime præternaturalibus, adscribere velle certam suam functionem. Si tamen aliquis omnino judicandus sit, (cum frustra nihil facere Deum & naturam, veteri verbo dicatur,) facere eum ad firmandam originem pectoralem musculi pectoralis majoris, indeque ad augendum ejus robur, iudicarem. Fasciculorum aliorum supra recensitorum diversa longe est ratio: vel enim ii ad roborandam vim musculi sui principalis non parum conferre videntur; vel & alios in consensum rapere, & ad actionem provocare; vel alias partes,

Actor. Ph. M. Vol. X.

P

vi-

(*ee*) Historia Musc. p. 291.

(*ff*) de Humani corporis fabrica, Lib. II. Tab. V. r. s. t.

vicinas nempe, quibuscum connectuntur, ad dirigendos motus varios allicere. Quæ ceterum ipsius musculi pectoralis sit actio, hic explanare velle superfluum foret.

II. In Sartorio musculo singularem quoque ac valde extraordinarium animadverti nuper fasciculum. Omnem hic repetere notissimi & difficultatis nihil relinquentis musculi Sartorii descriptionem, nihil opus est: dicere tamen attinet, esse illum ex eorum musculorum genere, qui fasciam dant tendinosam musculis vicinis, & ita convenire in hoc tertio cum pectorali majore, bicipite brachii aliisque. Quum primum insertionem suam in externa ac suprema, mox infra tuber, femoris parte attigerit tendinosus, lateralem dimittit tendinosamque expansionem ad musculos vicinos infra genu. Idem cadaver undecim annorum, quod mox laudavimus, obtulit mihi teretem funiculum, verè fibrosum, a vicinis musculis non aberrantem, sed qui principio suo gaudebat tendinoso, sibi proprio ac distincto. A superiori enim ac anteriori eminentia cruris ossis pubis proveniebat, & vix introrsum ferebatur, deorsum vergendo; antequam genu attingeret, fibris suis carneis Sartorio immiscebatur, & in unum ibidem caro utriusque confluebat musculus. Erat ceterum universus musculus Sartorius de more formatus. Singularis iste musculus ac supernumerarius, gracilis ille quidem, idem tamen satis carneus ac distinctus, ad dirigendam forte actionem, certe ad facilitandam eam Sartorio datus fuerit, in flectendo genu elevandaque tibia.

III. Ex argumenti affinitate præterire eam, quam feci de pyramidalibus abdominis musculis observationem, nolo, in magno cadaverum numero, ut sit, aliud agenti mihi natam; neque de usu eorum, discrepantes cum sint ea de re Auctorum sententiæ, silere. Visum nempe mihi est, rarissime deficere eos musculos sequiori sexui, certe longe sæpius

pius adesse, quam in sexu virili: unde usus eorum potior facilius forte conjicietur. Infima, scimus, occupare eos lineæ albæ latera: at vero non modo apice uterque suo infiguntur mediæ ipsius parti infra umbilicali, sed latius longe ad digitum, latum illi inseruntur nexu firmissimo, vere tendinoso; tendinosam præterea accipiunt a musculis obliquis abdominis vaginam, arctam eam ac fortem. Tendere itaque valere illos fortiter lineam albam, & firmam reddere a parte infima, ac alterum quasi reliquis musculis, ad eam properantibus, punctum fixum efficere in tensa linea alba, dubitandum non est. Musculi enim abdominales reliqui, lineæ albæ infixi, majorem exercere possunt vim in coarctando abdomine, quando tensæ lineæ albæ inseruntur, quam si hæc foret flaccida. Infimo dein abdomini ferre adjuvant omnem, extra pubis ossa eminentem contentorum molem; & ita foeminis sunt musculi ii usus majoris, qui, in firmando infimo abdomine, uterum, vivaci hospite gravidum, sustinere commodius atque coercere valeant, nec non vim suam in emittendo foetu, i. e. comprimendo abdomine, conferre. Alios illis e longinquo petitos assignare velle usus, supervacaneum mihi videtur.

(*Cassellis Halam missa d. 17. Januar. 1752.*)

OBSERVATIO XXXV.

DN. D. JOANN. CHRISTOPH. POHLII

De

Lethalibus fissuris & contrafissuris Cranii.

Vir quidam plebejus, triginta quatuor annorum, vix præterlapsis quatuor hebdomadibus a morbo gravi, febre

scilicet continua, reconualefcens viribusque adhuc deftitutus, die XVIII. Octobr. anni præterlapfi, fub occafum folis ab equo calcitrofo prætercurrente in lithoftratam præcipitabatur, atque in occiput dextri lateris conjiciebatur; unde fyncope correptus per femihoræ fpatium in terram prostratus jecit; tandem in lectum delatus, crebris vomitibus, deliriis, vertigine, obnubilatis fenfibus, motibusque convulfivis perpetuo adflictus eft, adeo ut per decem dierum fpatium in hoc trififfimo ftatu vitam fuam misere transigeret, & tandem diem fupremum fine omni fenfu obiret. Præterlapfis poft obitum aliquot horis cultro fubjiciebatur anatomico, qui fequentia dedit manifefta. In partibus capitis externis nullum quidem læfionis veftigium obfervabatur; remotis autem integumentis, in partibus cutis externis dextri lateris fuggillationes occurrebant, & in cranio quinque fe manifeftabant fiffuræ, quarum priores duæ contrafiffuræ in foftibus temporum, in quolibet nimirum offe una, apparebant. In dextro fcilicet offe temporis oriunda contrafiffura in infima parte futuræ fquamofæ antrorfum vergebat ufque ad mediam hujus offis partem, & à proceffu petrofo diftabat fpatio femipollicis tranfverfi. In finifiro latere offis temporis altera confpiciebatur contrafiffura, ab infima parte offis temporis, & quidem à futura fquamofa, oriens, lineamque incurvatam repræfentans, proceffum petrofum perreptans, & ufque ad orbitam oculi finiftri tranfiens. Duæ occurrebant fiffuræ in offe occipitali, quarum una a futura lambdoidea ufque ad os bregmatis dextri lateris, longitudine trium digitorum tranfverforum, fe extendebat. Altera a futura lambdoidea laterali ufque ad os occipitis longitudine unius tranfverfi pollicis vergebat. Tandem periculofiffima in occipite detegebatur fiffura, in parte hujus offis media ortum capiens & ufque ad foramen proceffus petrofi, ubi nervus acufticus ingre-

Singularia quædam anatomica adnotata. 117

greditur, progrediens. Separatis cerebri meningibus, in lobo superiori lateris sinistri, prope sinum longitudinalem, substantia corticalis cerebri in materiam commutata erat purulentam, quæ longitudine quatuor digitorum transversorum, latitudine unius pollicis transversi, in parte inferiori usque ad semipollicis longitudinem penetrabat. In cerebello, sub dura matre, feri sanguinisque extravasati quinque circiter cochlearia reperiiebantur. Trepanatio tam propter deliria, quam propter inquietudinem perpetuam, institui plane non potuit, & in hoc desperato casu ἀδυναμία curandi omni modo se manifestavit.

(Lipsia Halam missa d. 25. Januar. 1753.)

OBSERVATIO XXXVI.

DN. D. PHILIPPI CONRADI FABRICII

Singularia quædam anatomica adnotata.

In quodam cadavere virili, detruncato, ætatis mediæ, sub finem anni 1749. adhuc dissecto, reliqua omnia quidem quam maxime naturali modo se habebant, alter tamen pulmonum lobus ulcere profundo non solum occupabatur, sed totum etiam hoc viscus pleuræ, mediastino & diaphragmati undique artiffime & firmiter adhærebat. Quanquam vero hoc phænomenon satis tritum, & a nobis in aliis quoque cadaveribus, nulla de reliquo pulmonum labe adflictis, sæpius adnotatum fuerit, causa tamen hanc adhæsiorem producens aliquam attentionem meretur, & ad numerum morborum artificum augendum, de quibus doctissima proficit clariff. RAMAZZINI tractatio, non nihil confert. Fuerat enim hic homo vitæ quidem agresti deditus, sed tuba venatoria canendo plurimum temporis sui simul consumserat. Hoc vero exercitationis genus, quum absque pulmo-

num, aëre repletorum, insigni distensione, fortique ac continuata eorum ad pleuram, quoduis thoracis dimidium investientem, allisione peragi nequeat; his concretionibus præternaturalibus, ab halitu vaporoso, ad utrumque pectoris cavum ab arteriis ultimis viscerum contentorum & ipsius pleuræ constanter emisso, & inlympham glutinosam facili negotio condensando, productis, commodam sane occasionem præbuit.

Post hoc dissecui cadaver feminae infantem proprium aliquot mensium, dum vivebat, lactantis, cruciatibus ulceris cacoëthi colli & lenta tabe, quam oedema utriusque pedis comitabat, extinctæ. Hujus in abdomine tota cutis non foede tantum rugosa erat, sed & insignis ille tractus niger, seu sulcus medianus super lineam albam musculorum abdominalium in cute decurrens, qui si adest, ad partum prægressum cognoscendum in usu Medicinæ forensis subinde in auxilium vocatur, hic profundo satis cavo conspicuus notabatur, id quod eo minus mirandum, quum hæc femina jamdum aliquot infantum mater fuerit. In primiparis enim, quarum fibris cutaneis adhuc insignis elater inest, cujus ope cutis antea distenta brevi post partum editum se in pristinum statum contrahit, hoc signum frustra sæpe quæri, ab experientia constat, ita ut ad illa tantum foetus clandestina parturitione editi indicia pertineat, ex quibus non nisi conjunctim cum aliis præsentibus aliquid certi hariolari licet. Partibus deinde contentis tam abdominis, quam thoracis & capitis rite dissectis, nihil insoliti in eis se exhibuit, præter quod glandulæ mesenterii penitus evanuerint, cadavere licet oedemate correpto atque indicia circuitus lymphæ turbati exhibente, in cujusmodi hominibus, nisi senio nimis sint confecti, alioquin hæc glandulæ si non plane scirrhosæ, insigniter tamen plerumque tumidæ deprehenduntur. Ulcere illo colli maligno curatius investigato,

to, ostium ejus ad aliquot digitorum latitudinem infra auriculam dextram situm erat, pollicem latum, & ad tantæ profunditatis sinum ducebat, ut stilus ei immissus absque molestia ad ipsam faucium cavitatem pertingeret, alio hujus ulceris ductu simul sursum per medium glandulæ parotidis, penitus fere a materia purulenta exesæ, decurrente. Partibus mollibus, maxillam inferiorem obtegentibus, dissectis, hoc capitis os in dextro latere undique carie erosum & bis transversim sponte diffractum inveniebatur, quum tamen hæc femina nullam vim externam perpeffa fuerit. Ex quo notamine ipsa autopsia cognoscere valebamus, quod, licet alias in hominibus æque ac in aliis pluribus animantibus vis moleculas ossium constitutivas inter se ligans, & cuivis violentiæ externæ, antequam frangantur, resistens, insignis & miranda sit (gg), gluten tamen illud nativum, cujus visciditati hæc eorum firmitas potissimum debetur, ab acrimonia humorum corporis humani morbosa successu temporis omnino ita destrui queat, ut effectus a nobis adnotatus ultro insequatur (hh).

Tertium cadaver, a me dissectum, erat feminae mediæ itidem ætatis, robustæ & eufarcæ, ad iracundiam facilis, insultibus epilepticis antea sæpius tentatæ, quæ bene pasta & ad sensum ceteroquin sana subito, nemine adstante, mortua conciderat. In hoc reliqua abdominis viscera pleraque satis naturali modo se habebant, ventriculo præsertim cibus insigniter distento, & de appetitu cibo-

(gg) Videatur experimentum *Observationibus Edimburgensibus Tom. I. Num. X.* insertum, nec non celeb. HALE'S *Hæmofstatic. Experiment. XXII. §. 29.*

(hh) Confer. Ill. van SWIETEN, *Comment. in Herm. BOERHAAVE Aphorism. de cognosc. & curand. morb. Tom. I. §. 344. pag. 567.* & B. SCHAARSCHMIDT *Relation. med. & Chirurg. Part. I. Num. LXIV.*

borum vigente testimonium edente. Sola vesicula fellea, bile vacua, ejus loco ultra 200. calculos exhibebat, angulares, figuræ anomalæ, quorum maximam partem adhuc fervo, reliquis cum spectatoribus communicatis. Horum alii majores ad avellanæ magnitudinem accedebant, magis quam ceteri lutescentes, & friabiles, reliquis & plurimis nigris solidioribusque, ac semen ciceris haud male referentibus. Omnes aquæ injecti fundum petebant, exsiccati deinde & candelæ ardenti admoti flammam concipientes, & multum odoris sulphurei spirantes. Systema autem totum venæ portæ atro sanguine turgebat, in ovariis hydatidibus aliquot, ovi columbini magnitudine, hærentibus, & initia hydropis ibi formandi constituentibus (ii). Ad thoracem progref-

(ii) Stupendum ovarii hydropem vide sis in Excellentiss. BAS-SII *Observ. anatom. chirurg. med. Dec. IV. Obs. VII.* nec non apud Illustr. TREW, *Commerc. litt. Norimberg. Ann. 1734. Hebdom. 44. p. 388.* Mihi quoque constat exemplum primiparæ, postea febre hectica defunctæ, quæ post infantem tenerrimæ valetudinis editum, plures deinde cum lochiis excrevit ingentes vesicas aqua repletas, quæ utrum cum ovulo fœcundato ex ovariis per tubas Fallopianas ad uterum primum delatæ, & postea ibi adnatæ & auctæ fuerint, an autem, quod vero propius videtur, ex ipsa uteri substantia & ovario sic dicto Nabothiano productæ; difficile judicatu est. Quod vero ad exortum hydatidum, in visceribus corporis humani tam frequentem, attinet, causas hujus mali non unas esse, sed pro diversa viscerum structura variare, res ipsa loquitur. Sic in ovariis ex ipsis ovulis, in reliquis autem visceribus ex arteriolis vel venulis lymphaticis, aneurismate vel varice laborantibus, fortasse oriuntur, membranis horum vasculorum ultra diametrum naturalem quidem dilatatis, sed simul crassitie sua nonnihil adauctis, prout illud in capsulis tumorum cysticorum, in membrana cellulosa subcutanea formatorum, contingere constat. Provenire quo.

gressus nihil ibi præter Naturam offendi. Ad caput hinc deproperans & vestigia hæmorrhagiæ cerebri, quæ, vasis sanguiferis disruptis & principio nervorum compresso, mortem repente induxisset, ibi deprehendere gestiens, arterias ejus venasque æque ac sinus duræ meningis sanguinis quidem orbas, sed aëre distentas & integras conspiciebam, ita ut ne gutta quidem sanguinis vel feri extravasati in aliqua encephali parte adpareret, ipsa quoque substantia cerebri tam firma & sicca, ut ejus dissectio & demonstratio rite, & ut artis est, sine molestia institui & absolvi potuerit. Quod jam ad considerationem physiologicam & medicam hujus cadaveris attinet, quemadmodum lapillorum generatio in pluribus aliis quoque corporis humani partibus & regionibus hucusque occurrit, & ab harum rerum curiosis hinc inde adlegatur, ita illa calculorum in vesicula fellea generatio itidem sæpius hucusque & frequentius fere, quam calculi renalis præsertim vesicæ, minime in hominibus nulla diæta vinosa vel alia ad calculum vesicæ & renum

Actor. Ph. M. Vol. X.

Q

dis-

quoque possunt hydatides a vasis lymphaticis alicubi sub tunica communi viscerum exili hiatus disruptis, & liquorem contentum ad telam cellulosam subjectam sensim emittentibus, quapropter ut plurimum in illis hominibus frequentes adsunt, qui obstructione visceris alicujus laborant, & in quibus transitus lymphæ impeditus est, vel hydropis actu præsentis signa deprehenduntur. Vel ex ipsis denique vasis sanguiferis, cellulosa vasorum tunica latice aquoso repleta, cavitatemque vasorum ita compressa, ut nihil ejus supermaneat, haud raro enascuntur ut *Friedericus RUYSCHIUS* illud *Theaur. anatom. VI. N. CIV.* uberius explicat, ita ut integra inde viscera in hydatides mutata subinde occurrant. Confer. quoque ipsius *Observat. anatom. XXV.* & *Observ. anatom. chirurgic. XVII. XXVII. XXXIII. XLVI.*

disponente utentibus, observata fuit (kk). Hinc immortalis ille *Fridericus* HOFFMANNUS a frequentia horum calculorum occasionem sumsit novum quoddam morbi genus, & id quidem optima ratione Systemati suo Pathologico-practico inferendi, remediaque, quibus huic malo mederi queat, indicandi, quæ inter aquæ minerales palmas tenent, lapillos illos vel resolventes, vel imminutos saltem ex cystide fellea per ductum cysticum & cholidochum ad canalem intestinorum promoventes, ut deinde per alvum excerni queant: licet quod interdum ejusmodi calculi etiam in ipso canali intestinorum demum oriantur, observationes ab Illustri BÜCHNERO *Miscell. Physico-medic. mathematic. Ann. 1730. Mens. Maj. Class. IV. Art. 7. & 8.* allegatæ & descriptæ probent. Prout hi calculi biliiosi in eo quoque cum renalibus calculis adprime conveniunt, quod sicut ab his ureteres, ita ab illis ductus cysticus & cholidochus, dum trans-eunt, insignem aliquando amplitudinem nanciscantur, cujusmodi exempla alibi a me relata fuerunt.

Neque modus, quo hi lapilli in nostro subjecto epilepsiam induxerunt, comprehensu adeo difficilis. Constat enim, a sapientissimo fabricæ humanæ Artifice situm viscerum abdominalium ita constitutum esse, ut in universum non sibi tantum mutuo auxiliarentur, seque invicem foveant & loco contineant, sed, quod præcipue ad vesiculam felleam spectat,

ut

(kk) v. gr. ab Illustri MORGAGNIO cujus de figura & reliqua indole horum lapillorum lites, cum celeb. BIANCHI agitata, haud ignotæ sunt; vid. *Adversar. anatom. Animadvers. 28.* nec non *Epist. anatom. I. pag. 48. & 49.* Duo vero millia calculorum in unius hominis vesicula fellea deprehensa vid. *Commerc. litt. Norimberg. 1735. Hebd. 52. p. 411.*

ut bilis cystica, hepatica magis amaricans & efficacior, pro copiosiore ciborum concoctu difficilium assumptione, a ventriculo distento fundumque cystidis felleæ tunc premente majori quoque copia versus intestinum duodenum propellatur, sicque chyli copiosioris elaborationi & perfectioni eo magis par esse queat. Eadem itaque partium constitutio hæc naturalis isti feminæ casu morbum illum induxit, ipsamque denique morti tradidit. Facile enim patet, quod vesicula fellea, corporibus pluribus durioribus & angulatis, qualia lapilli illi erant, repleta, & in amplius ordinario spatium distenta, ac quævis ventriculi paulo major ab assumtis inflatio, eo efficacius illam comprimere debuerit, & eo molestiorem tunicarum ejus sensibilissimarum irritationem, & quandam veluti contusionem produxerit, plexu hepatico ac toto simul systemate nervorum, aliisque visceribus, hepatis vicinis, propter continuitatem membranarum, in consensum tractis, pluribusque spasmis ac epilepsia denique excitata, cum insultu apoplectico ultimo superveniente. Pro ut ab eadem irritatione bilisque hepaticæ, collo vesiculæ felleæ a calculis obstructo, copiosiori ad intestinum ducendum effusione hujusque insigni vellicatione inde exorta, causa alterius illius phænomeni, in hac femina, dum vivebat, obvil, iracundiæ scilicet præcipitis, quoque derivanda venit. Materiem vero his calculis procul dubio suppeditavit sanguis justo plus spissus, moleculis terreis luxurians, adeoque bilem nimis viscidam, in solidum corpus, accedente aliqua ejus in cystide mora, & partis fluidioris per oscula venarum cysticarum absorptione, facile coagulandam, largiens, qualis in systemate venæ portæ post mortem in hoc cadavere ubique occurrit.

Præcipuum autem, quod hac observatione confirmatur, illud erit, quod non omnis Apoplexia vera & celeri eventu funesta extravasationem sanguinis aut feri, intra cavi-

tatem cranii vel ad ipsos cerebri ventriculos effusi, pro causa habeat, ut multi Medicorum autumant, sed quod præter illam apoplexiam hypochondriacam, venæ sectione largiori aliisque remediis convenientibus sanabilem, quam cum supra laudato SCHAARSCHMIDIO *Part. I. N. LXIX.* in sola vasorum cerebri distensione, absque solutione continui concurrente, quærimus, & cujus mihi quoque in artis medicæ usu aliquot exempla occurrerunt, adhuc aliud genus hujus morbi detur, defectum sanguinis in cerebro potius conjunctum gerens, & universalem systematis nervorum, post spasmos & convulsiones prægressas, atoniam pro causa agnoscens. Hinc verissima sunt, quæ *Thomas BARTHOLINUS Histor. anatom. Cent. II. Cas. XCII.* scribit, dum epilepsia, inquit, per inferiorum partium consensus raro sui in cerebro relinquit vestigia, & optima fide nititur nunquam fatis celebrandus MORGAGNIUS *Adversar. Anatom. VI. Animadvers. 84.* quando, quod in apoplexia & convulsione orta sæpe nihil præternaturale in cerebro post mortem inveniatur, affirmat. Idem de apoplexia syncopali annotavit LANCISIUS *de repentinis morbis Obs. I.* adeoque in Scholio subjuncto, cum *Guilielmo BALLONIO*, Medicos prudenti consilio admonuit, ut caveant prædicere se deprehensuros aliquid in capite illorum, qui ex cerebri morbis interierunt.

Quum postea cadaver infantis unius circiter anni disseccarem, thorace aperto ac mediastino pericardioque remotis, hoc peculiare occurrit, quod arteria carotis dextra non principio communi cum ejusdem lateris subclavia, ut alias fieri solet, exoriretur, sed æque ac carotis sinistra immediate ex ipso aortæ arcu prodiret, arteria subclavia dextra post exortum subclaviæ sinistræ a principio trunci aortæ descendens proxime supra originem ductus arteriosi BOTALLI, adhuc pervii, demum suppeditata, cujus exortus similes
varie-

varietates ab aliis, & dexterrimo præcipue quondam CASSEBOHMIO, viſas, celeberr. BOEHMERUS in pereleganti Programmate Halæ 1741. edito deſcripſit (11). In eodem infante arteriæ umbilicales adhuc pulpoſæ & molles erant, ad aliquot pollices ſupra veſicam urinariam tranſverſim diſſectæ paucas guttulas ſanguinis emittentes, ut in foetu eas reperiri indicavit vir illuſtris & laude mea major HALLE-RUS, *Icon. Anatom. Fascic. IV. Annot. ad Tab. II. Num. 13.* uracho aliquod etiam adhuc cavitatis non penitus obliteratedæ veſtigium exhibente. Nervus iſchiadicus, extra pelvim egreſſus, in altero crure duplex, in altero vero indiviſus.

Denique in ſubjecto ſexus ſequioris, annoſa macie conſecto, effectus ſenii in machinam corporis humani, & quomodo hæc ſe ipſam deſtruat, & morborum illorum ſenilium conſuetorum, quos nemo illuſtri quondam G. W. WEDELIO *Exercit. medic. philolog. Dec. III. Exercit. III.* elegantius recensuit, mortis que naturalem quandam neceſſitatem inducat, humoribus tenuioribus diſſiſtis, vaſisque capillaribus coalitis, ac omnium adeo partium firmarum illius rigore & immobilitate ſenſim inducta, ſeſe nobis præcipue exhibuerunt. In utraque enim maxilla ne unicum quidem dentis alicujus & alveoli ſuperſtitis veſtigium deprehendebatur, ita ut gingivæ obtectæ ubique & margine acuto præditæ fuerint. Cranium denudatum tamen futuras, tam coronalem, quam ſagittalem & lambdoideam, adhuc fatiſ conſpicuas monſtrabat, ſecus ac in ſimili de reliquo cranio a RUYSCHIO *Oper. anatom. Obſerv. LXXXII.* depicto conſpicitur, utpote cujus futuræ, fortaffe ob ætatem proſectiorem, penitus evanuerant. Interea conſuetus ef-

Q 3

fectus

(11) Ambas carotides, communi ductu breviffimo ex arcu aortæ ad latus dextrum orientes, vidit B. HOMMELIUS *Commerc. litter. Norimb. Ann. 1737, Hebdom. 21. pag. 162.*

fectus ejusmodi jacturæ dentium in nostrò quoque cadavere se exerebat, facie multum breviori reddita, quam proportionis leges exposcunt, id quod non potest non in talibus subjectis manducationem ciborum quam maxime difficilem reddere, quum præter dentium jacturam musculi temporales & masseteres, adductioni maxillæ inferioris ad superiorem destinati, simul flaccidiores reddantur, & multum de vi sua, quæ alioquin ex demonstratis egregii BORELLI insignis est, amittant, linea eorum directionis simul nonnihil mutata. Abdomine aperto, ventriculus vix intestini duodeni amplitudinem æquare observabatur, liene quoque infra magnitudinem dimidiam naturalis molis immunito. Canalis intestincrum reliquus ac maxima mesenterii portio sphacelum ubique exhibebant, æque ac uterque ren. Uterus vero undique scirrhusus, vel potius cartilagineus, hinc inde ossificationis initia exhibens ac minimæ magnitudinis, fere ut in puellis impuberibus, omni cavo destitutus, sed ob defectum liquoris, parietes ejus lubricantis, ab extremis arteriarum secernendi, coalitus (mm), ovaria plane exsiccata & exsucca, instar duorum corporum fimbriatorum oblongorum, vix dimidium minimi digiti latorum (nn)

(mm) Concretionem oris uteri ejusque parietum in gravida 40. annorum adnotarunt celeberr. Auctores *Observat. Edimburg. Tom. III. N. 19.* Uterum scirrhuso-cartilagineum exhibet Magnificus Academiæ Cæsareæ Naturæ Curiosorum *Præses*, Illustris BÜCHNERUS, *Miscell. physico-medic. mathem. Ann. 1728. Class. IV. Artic. 7. p. 1282. & seqq.* Uterum vero in vetula in minimam molem contractum & osseum tradit laudatissimum *Commerc. litt. Norimberg. Ann. 1731. Semestr. poster. p. 208.* & uterum denique totum durum & scirrhusum, sed præternaturalis magnitudinis, referunt *Acta Medic. Berolinens. Dec. II. Vol. IV. p. 71.*

(*nn*). Thoracis reliqua viscera occurrebant naturalia, sed uterque cordis ventriculus, cum truncis vasorum principalem, insignibus polypis adiposis & multo cruore atro obstructi, reliquo vasorum systemate maximam partem vacuo & collapsio. In capite præter ea, quæ de futuris cranii supra indicata fuerunt, omnia quoque reliqua erant sana & illibata, utroque tamen plexu choroideo ex meris fere hydatidibus conflato. Musculi totius corporis macilenti quidem, sed satis firmi & aponeurotici.

Quodsi itaque singula phænomenorum genera, in hoc cadavere occurrentia, uno quasi intuitu ob oculos nobis ponamus, ex illis præter alia, superius dicta, adhuc perspicimus, cur functiones & viscera, propagationi speciei humanæ destinata, illa sint, in quibus, nisi quidem aliæ causæ morborum extraneæ hunc familiarem Naturæ ordinem turbent, ætatis provectioris incommoda in sexu infirmiori omnium primo & efficacissime se exerunt, tenerima quippe & mere vasculosa fere fabrica conflatis, & optimam humorum temperiem & copiam requirentibus, adeoque si hi ipsi nimis spissi & tenaces evaserint, statim coalescere incipientibus ac sensim exsiccatis. E contraria parte reliqua membranaceæ magis structuræ viscera, e. g. ventriculus cum intestinis, mesenterio, vesica urinaria, &c. magis ad sphacelum in grandævus utriusque sexus inclinant, ita ut vix aliquod eorum cadaver cultro anatomico hucusque subjecerim, etiamsi morbo chronico defunctum fuerit, quod non alicubi manifesta illius vestigia exhibuerit, quia nempe fibræ vasorum sanguiferorum, in his membranis nimis exsiccatae & fragiles reddita, a sanguine lentiori, eis im-

(*nn*) Ovaria in foetu ex observat. Illustr. MORGAGNI elegantissima, turgidula, & si ad ætatem respicias, majora sunt, quam in adultis; idem vero in infantibus, aliquot hebdomades natis, adhuc observatur.

impacto, facile pluribus in locis dirumpuntur, & liquidum contentum ad interstitia cellulosa membranarum copiose effundunt, ob defectum motus in citam putredinem abiturum.

OBSERVATIO XXXVII.

DN. D. PHILIPPI CONRADI FABRICII

*Recensio morborum notabiliorum anno MDCCLI.
observatorum.*

Postquam magnam anni 1750. partem *variolæ* sibi apud nos vindicaverant, frigus hiemale ingruens eis denique obicem posuit. Utut enim initio anni 1751. idem morbus de novo repullularet, quam antea longe infensior & malignior, pauciora tamen individua tantum corripuit ac brevi sopitus fuit. Nec deinde per totum ver & æstatem subsequentem ullus alius epidemicus mihi morbus observatus fuit, licet cœli & aëris constitutio esset inconstantissima & frequentissimis pluviis turbata. *Febres intermittentes* tamen, tam *simplices*, quam *continuae*, nec non *biliosæ* potissimum, ut & *purpura miliaris rubra*, illæ sunt, quæ ex sporadicis ægritudinibus illa tempestate ad autumnum usque in artis usu præ aliis occurrerunt, nullo contagio insignes, sed satis vehementibus symptomatibus, æstu scilicet intensiori, cephalalgia, diarrhœa, lipothymia, infarctu pulmonum tenaci, &c. stipatæ. Quod ad methodum medendi, in febre tertiana & quartana continua præsertim hac vice & alias quoque proficua repertam attinet, præmissa in ægrotis valde plethoricis tantum venæ sectione, remediis nitratis, leniter solventibus, diaphoreticis fixis & cinnabarinis hoc negotium sanationis potissimum adgressus sum, ipsisque liquorem anodynum mineralem Hoffmanni,

cum

cum potu ordinario sumendum, perpetuo junxi, ac hac hac ratione illud plerumque obtinui, ut in moderata & æquabili perspiratione servati ægri ac diæta tenui & diluente constanter utentes, post aliquot hebdomades perfecte convalescerent, vel febris, post paucos statim dies in intermittentem simplicem terminata, absque periculo porro curari & ut artis est sanari potuerit. Nec in biliosis febribus sanandis multum diversa via inaccessi, nisi quod supra indicatis medicamentis temperantibus ac diapnoicis animam rhabarbari aliquoties interposuerim, & remedia analeptica ac gelatinosa, ob insignem concurrentem virium debilitatem, paulo largius simul in subsidium vocaverim. In purpura miliari rubra venæsectio, absentibus contraindicantibus, ante eruptionem exanthematum tempestive administrata aliquoties optimum auxilium attulit, & tam egressum materiæ morbificæ ad cutem, quam reliquam medelam, quæ tota diapnoica & temperans fuit, faciliorem ac auspiciorem reddidit, cumque uni horum ægrotorum ex purpura retrocedente hemiplegia scorbutica supervenisset, cortex Peruvianus per aliquod tempus usurpatus optimi remedi tonici vires explevit. *Purpuram vero miliarem albam idiopathicam* in unico tantum ægroto, pathematibus hypochondriacis & moliminibus hæmorrhoidalibus antea sæpius obnoxio, hoc anno observavi, qui circa finem ejus periculose ea decubuit, in quo vero hoc singulare erat, quod exanthemata lentissimo progressu primum in utraque tibia, deinde in thorace, facie & artubus superioribus, ac ultimo in abdomine, partim vesicularum pellucidarum, maculis rubris insidentium specie, partim papulas perfecto pure repletas, ut in variolis, referentia prodirent, & sanatione morbi absoluta artus inferiores serpigine scorbutica molestissima per aliquod tempus adhuc occuparentur, quod symptoma deinde in aliis quoque ægrotis adhuc aliquoties occurrit.

Quum interea morbilli per integram jam dum hujus anni ætatem in vicinia nostra, sicut in pluribus aliis quoque Germaniæ regionibus, scenam suam lussissent, & haud paucos, tam adultos, quam infantes potissimum, insigni sua malignitate in summum vitæ periculum conjecissent, hieme appropinquante, quæ tam nive & pluviis, quam acriori & constantiori gelu notabilior fuit, apud nos denique pariter se exeruerunt, ac ex junioris ætatis præsertim hominibus plures corripuerunt, variolis anni præcedentis utique graviore, medelæ adhibitæ tamen in plerisque ægrotis haud difficulter cedentes. Initium hujus morbi, qui mense Januario & Febuario 1752. adhuc satis frequens occurrebat, semper fere erat vomitus, vel nausea saltem insignis, de malignitate aliqua conjuncta haud prolevarium indicium exhibens, cui deinde non raro primis jam jam diebus diarrhœa jungebatur, eruptioni exanthematum tamen, si debitum regimen diaphoreticum observaretur, parum impediementi inferens, quæ subsequenter quoque diebus, vel post febrem morbillosam superatam denique subinde recurrebat. In aliis vero ægris alvus, ut in variolis, per totum fere morbi decursum pertinaciter satis obstructa manebat, omine haud infausto. Hæmorrhagiæ narium in quibusdam ægrotis largæ, in aliis nullæ, tam sub initium, quam in statu morbillorum observabantur. Æstus cum reliquis symptomatibus febrilibus ut plurimum vehemens, delirio tamen non adeo frequenti junctus. Pulsus celer & subdurus, urina citrini coloris cum plurimo muco subsidente ad fundum vitri, sudor copiosus initio morbi statim molestus. Lingua in plerisque ægrotis arida & sicca, exanthemata vero ut plurimum per totam cutem confertissima, multis sæpe maculis latoribus purpureis interstincta. Symptoma omnium periculosissimum erat infarctus pulmonum a pituita spissa, tenaci, tussim vehementissimam non tantum in pluribus

ægro-

ægrotis, cum asthma spastico pertinaci, excitans, sed etiam catarrhum suffocativum quovis momento minitans, & sanationem morbi quam maxime remorans. In nonnullis quoque circa 8. vel 9. morbi diem, morbillis jam dum exantlatis, purpura miliaris, ex rubra & alba mixta, superveniebat, aliis vero ægrotis septimo morbi die sudor largissimus criticus, per cutem ubique destillans, pristinam sanitatem reducebat, medicamentis idoneis statim ab initio morbi adhibitis, quæ inter pulveres, mixturæ & emulsiones temperantes, leniter expellentes ac diaphoreticæ, infusa pectoralia theiformia ac sperma Ceti, nec non potiunculæ laxantes in declinatione morbi exhibitæ, &, si febris lenta remaneret, serum lactis primas tenebant, venæsectione ne in adultioribus quidem ægrotis, quorum plures hoc morbo decumbentes curandos habui, hac vice necessaria, cui alioquin in valde plethoricis sub hujus quoque morbi initium suum constat utique pretium, præsertim si metus inflammationis internæ subsit.

Eodem tempore, quo hic morbillorum morbus vige-
bat, morbi *pleuro-peripneumonici* nec non *catarrhales*, cum vel *sine febre* conjuncta, potissimum frequentes erant, vomitu, diarrhœis, scretu difficili & sudoribus copiosis sub initium æque, ac morbilli, stipati, adeoque communem quandam aëris constitutionem epidemicam haud obscure arguentes. Reliqui morbi, ex sporadicis semestris hiemalis hujus anni mihi crebrius occurrentes, fuerunt: *pathemata hypochondriaca*, *rheumatismi*, *febres lentæ & hecticæ*, *febris stomachalis*, *dolores colici*, *vertigo*, alique ex cruditatibus primarum viarum oriundi adfectus. Numerus mortuorum hoc anno longe minor, quam proxime antecedente, apud nos observatus fuit.

(*Helmstadio Halam missæ d. 9. Mart. 1752.*)

OBSERVATIO XXXVIII.

DN. D. JOANN. PHILIPPI BURGGRAVII

Fallacia excretionis adsumtorum solidorum per vesicam.

Ingentem exemplorum numerum, assumpta ore solida cum urina aliquando reddita fuisse, observationum medicorum scriptores suppeditant.

Anisi semen cum potu acidularum per urinam redditum vidit HILDANUS, *Centur. III. Obs. 72.*

Apii radicum frustula quadrantis nummuli magnitudine cum urina excreta notavit JULIUS ALEXANDRINUS in *Annotat. ad Cap. 14. de substantia facit. natur.*

Cerasi nucleus deglutitus & emictus narratur *Ephem. Nat. Curios. Dec. III. Ann. VII. & VIII. Obs. 53. pag. 88. seq.*

Coriandri grana assumpta cum urina reddita memoriae prodidit PIGRÆUS *Chirurg. Lib. X. Cap. 2.*

Hordeaceum culmum geniculatum, per vias urinarias expulsus PLUTARCHUS *Lib. 8. Sympos. Problem. 9.*

Hordei grana integra, ante 14. dies comesta. cum urina iterum excreta notantur *Ephem. Nat. Cur. Dec. III. An. VII. & VIII. Obs. 1.*

Melonum semen mandere solebat Paulus Monachus Venetus, notante SCHLEGELIO in MSto, quotiescunque bibebat aquas thermales: sed & ejusdem feminis integras portiones perurinam, a prædictæ aquæ haustu, emisisse, habetur in *Eph. Nat. Cur. Dec. I. Ann. II. Obs. 3. in scholio p. 5.*

Falla cia excretionis assumtorum solidorum &c. 133

Prunorum nuclei deglutiti & emitti habentur *Eph. N. C. Dec. III. Ann. III. Obs. 150. p. 239.*

Raphani frustulum comestum & cum urina redditum legitur *Eph. N.C. Dec. III. Ann. III. Obs. 38. p. 39.*

Uvarum acinos comestos, & *Lactuce frustula* excreta vidit *DANSÆUS* Gallus, in quodam post mortem dissecto, cujus tota vesica ulcerata & pure repleta fuit. Vid. *Eph. N. C. Dec. I. Ann. VII. Obs. 3. in Scholio p. 5.*

Aciculam deglutitam & emittam narrant *Eph. N. C. Cent. X. Obs. 17. p. 274.*

Acus decem deglutitas & cum urina redditas notant *Eph. N.C. Dec. I. Ann. II. Obs. 3. in Scholio p. 4.*

Flagri funiculum deglutitum e vesica per lithotomum extractum referunt *Eph. N. C. Dec. II. Ann. I. Obs. 142. p. 345.*

Globulum plumbeum deglutitum & emittum describunt *Eph. N. C. Cent. X. Obs. 17. p. 274.*

Grandinem plumbeam, qua avicula interfecta fuit, cum hac ipsa devorata, & una cum calculo per urinam excretam vidit *BORRICHIVS* *Eph. N. C. Dec. I. Ann. II. Obs. 168. p. 266.*

Lapillos deglutitos & emittos literis consignatos vide in *Ephem. N. C. Cent. III. Obs. 8. p. 13. seqq.*

Pennam anserinam improvide deglutitam, & cum urina rejectam vidit *PAULLINI*, *Eph. N. C. Dec. II. Ann. V. Append. Obs. 33. p. 22.*

Pilule assumptæ frustum satis magnum, cum urina emissum refert *BARTHOLINUS* *Act. Hafn. Vol. II. Obs. 125.*

Varia solida deglutita & emittæ describuntur *Eph. N. C. Dec. I. Ann. II. Obs. 3. in Scholio p. 4. seq. & Annot. p. 392.*

Per anatomen constat, secundum naturam non nisi ex aorta, per arterias emulgentes, ad renes aditum patere omni illi corpori, circumstantium per corpus humanum humorum flumini immerso: nulli autem ore assumato, sive liquido, sive solido corpori, ingressum ad circumstantes humores, nisi per vasa venosa bibula, tam ex ventriculo, quam intestinis tenuibus æque ac crassis, præcipue vero per vasa lactea ex intestinis tenuibus dari: sic vero suscepto, minimum semel per cor & pulmones transeundum esse, ut aortam, arterias emulgentes & renes subeat: neque ullam in cavum vesicæ urinariæ viam, intra abdomen contentis partibus, nisi per ureteres ex renibus in vesicam demissis, patere: has omnes vero vias ita comparatas esse, ut, propter suam tenuitatem, nil crassiusculi solidi corporis saltém admittant, multo minus transmittant. Difficillimum hinc negotium omnes illi in se susceperunt, qui solidis per os deglutitis, & cum lotio iterum redditis, alias hætenus incognitas & breviores, in publicum prodere ausi fuerunt: & nullus, quantum scio, illud perfecit.

Palpum hinc Anatomicis obtrudere voluisse *Conradum* illum WESENFELDIUM, cujus in *Eph. N. C. Dec. II. Ann. I. Obs. 78. pag. 186.* mentio fit, censendum est, qui literis consignavit, se præsentem, in dissectione cadaveris virilis, Francofurti ad Viadrum anno 1667. a GAHRLIEPIO instituta, casu, abradendo scilicet circa cœcum intestinum pinguedinem, inventos fuisse aliquot ductus, ab intestino cœco deorsum ad vesicam pergentes, per quos materia lotii potatoribus tam sæpe & copiose excernatur: cum tamen laudatus GAHRLIEPIUS id *Ephem. N. C. Dec. III. Ann. VII. §. VIII. Obser. v. 53. p. 82.* disserte neget, asserendo, se præfatam dissectionem quidem, præsentem WESENFELDIO, instituisse, sed ductus illos, quamvis a se non semel qua fieri potuit *ausprobata*, etiam in prædicta cadaveris Francofurtani

tani anatome, sedulo quæsitos, sed nunquam inventos fuisse. Nec quisquam Anatomicorum in hunc usque diem, quantum constat, illos, vel illis similes vidit.

Nefas autem esset, de fide Auctorum, qui solida deglutita insolite ita emissa annotarunt, dubitare velle. A me vero annotata & mox enarranda phænomena vias, sed præter naturam factas, indicabunt, per quas, aut eis similes, ex intestino recto in vesicam urinariam, ore assumtis & deglutitis transitus concessus fuit.

Vir, amplissimæ in nostra Republica dignitatis, justæ staturæ, pleni habitus, sanguineo-melancholicus, fluxu hæmorrhoidali ægre succedente sæpe vexatus, nunc sexagenario major, ante duo vel tria lustra meum prima vice expetebat consilium, de singulari dysuriæ specie, tum primum illum molestante, & huc usque sæpe affligente. Cum magnis scilicet cruciatibus lente & tarde excernebat urinam crassam, ex fusco nigricantem, male olentem, sedimentum ex fusco nigricans maleque olens demittentem, postea vero superne clarescentem. Attente considerabam hæc phænomena, tandemque hoc sedimentum fecibus alvinis simile mihi videbatur. Exponebam hanc ægroto conjecturam meam, addens: me vereri, ne ulcus intestinum rectum & vesicæ urinariæ collum, sinuose intra utriusque tunicas contiguas descendens, perforarit. Suadebam hinc, ut altero mane, jejunos, pugillum passularum minorum non masti-candarum deglutiat, nullum jentaculum comedat, & paulo serius prandeat, tumque attendat, num quasdam passularum postea cum urina sit excreturus. Fecit, & ecce! plures passulas in urinali invenit, mihi que monstravit.

Ægro, hoc phænomeno perterrito, & præfatam meam conjecturam veritatem esse perspicienti, animum addere studebam, persuadendo, malum quidem esse valde molestum, non facile vero funestum. Quoties recurreret, curet sibi
enema

enema ex decocto furfurum triticeorum percolato paratum, cum melle rosaceo & terebinthina Veneta vitello ovi soluta, immixtis, pro ulceris deterfione & mundificatione injici. Quo vero possibilitatem talis ulceris, & transitus per illud assumptorum ore solidorum caperet, enarrabam ipsi analogum fere casum ex celeb. STAHLIO, qui in *Theoriæ suæ medicæ Sectione secunda*, eaque Pathologica, *Parte tertia specialissima Sect. I. Membr. VI. Artic. II. p. 579. seqq.* prolixè recenset casum viri calculosi, qui primum hisce cruciatibus tentari cœperat, postquam per scalam spiralem lapideam, occasione tumultus ex incendio oborti, descendendo properans, errore gradus gravissime retrorsum lapsus, acutiori lapidei gradus termino tanta vi atque impetu finistrum lumbum alliserat, ut asportari illum hinc domum suam necesse fuerit. Inde immanibus ille doloribus per dies multos gravissime mulctatus, unguentis tamen & emplastris ab ingente illa contusione, concussionè & inflammatione iterum liberatus quidem fuit, sed, ut jam dictum, calculosa & frequens afflictio præcesserat, cum totius corporis contabescencia. Post quadriennium ab illo lapsu, & post multos calculosos paroxysmos perpeffos, aliquando ex pridie assumpto jusculo, cui Petroselini aliquid incoctum erat, hujus portiunculam cum urina emisit. Non multum post tria forte cochlearia brassicæ crispæ pransus erat; insequente vero nocte ingentes per urethram cruciatus, urgente urina, sed obstructo canale, ipsi obtigerant, donec cum summo nisu spissam materiam elisisset, quam demum urina subsequēbatur; illa spissa vero emicta materia luculenter erat illa brassica, ut assumpta fuerat, sed non digesta. Imo accidit, ut cum æger iste STAHLIO, ipsum tum temporis invisenti, hæc enarraret, & hic de rei veritate, propter incognitas vias, dubitaret, ægro mingendi cum impetu conatus recrudesceret; hic igitur cum excusatione vitrum urinale

nale arripiens, & cum multa quiritatione, præfente & ad id fupente STAHLIO, iterum cum urina, non plane pauca, cochleare propemodum plenum bralficæ, non bene quidem commaficata, elidebat. Reticui autem ægro meo reliqua illius calculofi fata, & STAHLII de illis fententiam, utpote ad illum haud quadrantia, ne forte inde præter exigentiam contriftaretur. Ex præfente tamen inftituto eft, illa breviter hic memoraffe. Exiftimat nempe STAHLIUS, profunda illa contufione non folum renis ejufdem lateris inflammationem excitatam, fed &, adhibito non minus quam continuato emplaftri catagmatici effectû, ftatim totum illum humorum ad contufionem affluxum ita ab exterioribus ad interiora compulfum fuiffe, imo coaluiffe tandem renem firmiter cum ipfo intefino recto, aut coli certe parte, ubi in rectum deflectens, renem hunc præterit eique incubat. Evniffe autem fub his rebus reni ulcerationem, quæ per initia adhuc levior, calculum pepererat, cujus largo provenitu per illos quatuor annos affectus fuerat. Confumiffie interim magis magisque, & intimius, hanc corruptelam ipfum renem, imò exediffie: unde ufitata hujus indolis atque gradus ulcerationibus & confumtionibus vifcerum hectica febris, cum tabe corporis, fecuta fuerit, donectandem cuniculus ulceris etiam ad ipfum non folum intefinum, fed cavitatem omnino ejus penetraverit, & illud ita memoratum fingulare phænomenon perfecerit. Sub hujus ipfius cruciatibus & hoc perquam notabile erat, quod æger de fenfibili quadam irruptione quereretur, ac fi fiphone aliquid in intefinum rectum impelleretur, quo ita factò confefim cogebatur liquidam hanc urinariam fubftantiam dejicere. STAHLIUS cenfuit, quod revera ex ipfa vefica, etiam e fano rene oppofito, in hanc depofita urina, heteroclitò tali motu iterum ex prædicta vefica per ureterem finiftrum, longa illa ulcerofæ materiæ transmissione ad fimilem talem

motum pariter quoque dispositum, circa illam sui insertionem in vesicam, alias contra tales recessiones mirifice præmunitam, rursus ad renem, & per hunc ad intestinum rectum regurgitarit. Dum vero hæc agerentur, quamvis æger sapiente STAHLII consilio ab omni cibo solidiore abstineret, proximo die urina tota emansit, sine ullo five sensu ejus mittendæ, sive instinctu: occupavit autem ejus locum primum dejectio frequentior liquida, mox conatus dejectiendi, paulo post stimulus a sensibili acredine, quæ intra 24. horas etiam orificium intestini ejusque ambitum excoxiavit: nempe urina jam tota per patentiore hunc locum liberius prodeunte. Quo atroci symptomate miseri ægri tabe jam exhaustum corpus intra quadriduum periit.

Attenta mente priora ægri Stahliani symptomata memorantem meus auscultaverat æger, & post breve meditandum silentium profitebatur, omnino se vera enuntiasset, & se paria cum patre suo pridem defuncto experiturum fata. Sciscitanti mihi qualia ille habuisset? regeffit, simillima per plures annos his, cum quibus ipse modo luctetur. Paucis ante obitum diebus illum pruni fructus parvos ex viridi flavescens, quem Galli *la Mirabelle* nominant, recentes comedisse, & præter intentionem unius nucleum deglutiisse, sed postero die sub atrocissimis cruciatibus, omnibus & Medicis & Chirurgis præsentibus & stupentibus, eminxisse. Fato igitur functi corpus Medicis quoad hanc partem affectam incidendum concessum fuisse, qui ulcus intestinum rectum & collum vesicæ urinariæ in lateribus contiguis perforasse deprehenderint.

Quam infrequens hoc sit malum in viris, longe infrequentius tamen in foeminis id evenire posse censendum est. Semel ipse observavi: simile nunquam legi. Nobilis nempe mulier de B--- civis nostras, in proli, tunc quinquagenaria, cuique menstrua jam a pluribus annis cessaverant, mul-

ti vero cruciatus circa uterum, vesicam urinariam, & intestinum rectum in eorum locum successerant, anno 1748, crassa sæpius, feces alvinas redolentia, cum ingentibus doloribus & symptomatibus febris lentæ emingere inceperat. Peritus ejus Medicus, cui, pariter ut laudato STAHLIO accidisse supra retuli, vias has, quas feces alvinæ transire deberent, intelligere nondum concessum erat, ad hæc phænomena attonitus quasi hærebat. Deferebatur interim, ut fieri solet, per amicos amicasque ad ægram rumor historiæ amplissimi illius Viri, quam primo loco enarravi, & quod ille me Medico utatur. Accersor mense Aprili ad consilium. Recensentur mihi symptomata, quibus Nobilis hæc Domina prematur: interrogor de utriusque casus similitudine: suadeo idem cum passulis minoribus integris deglutendis experimentum instituendum. Redduntur quædam earum cum lotio. Convenientiam utriusque casus, in quantum sexus diversitas concedebat, accuso; cum prognosi, ob febrem tabificam, altas nec eradicandas radices nactam, funesta, quam eventus mox mense Septembre comprobavit. Ægra ante mortem cognatis suis, iisque hæredibus, severe interdixit, ne cadaver suum dissecando perscrutandum tradant: quod eo magis dolendum, quia absque tali scrutinio non licet vias, quas feces & passulæ minores integræ deglutitæ, ex ulcere, intestinum rectum, vaginam uteri & vesicam urinariam perforante, per cavum vaginæ uterinæ in vesicam urinariam permeaverint, perspicere.

Hanc vero propositionem ex hætenus enarratis historiis eruere & stabilire licet: *Deglutita solida postea emissa, non viis naturalibus, sed prorsus præternaturalibus, ex canale alimentario ad vesicam urinariam per-venire.*

OBSERVATIO XXXIX.

DN. D. JOANN. PHILIPPI BURGGRAVI

Cor anevrismaticum.

Atrox est malum anevryisma, quamcunque arteriam externam occupet. Quod vero medentis manui accessus ad malum pateat interdum, inprimis scalpello, curari potest. Atrocius vero est malum, si internam quamcunque arteriam adorsum fuerit, quod nullius medelæ capax sit. Quodsi vero arteria anevrismaticica fuerit parva; anevryisma ipsum exile; functio partis, quæ anevryismate læditur, ad vitam non adeo necessaria; diu tolerari potest. Atrocissimum vero est malum, si cor, fontem vitæ, aggressum fuerit. Quis enim distractos cordis villos, & a circulationum humorum infinitis validis irruptionibus quotidie magis distrahendos cogere iterum poterit, si & dexterrimi & peritissimi Viri manibus accessus daretur? Quoniam vero corde anevrismatico, vel alterutrius, vel utriusque ejus ventriculi capacitas naturalis major redditur, nec una auricularum eructatione repleri potest, insuperque ventriculorum cordis ita affectorum facultas sese accurate constringendi & receptum sanguinem in arterias omnimode expellendi imminuitur: non potest non integritas circulationis sanguinis per cor maxime turbari, & ejus ad totius sanitatem & vitam desideratissimus effectus summopere, & cum molestissima palpitatione, lædi.

Compagem cordis fibroso-musculosam divelli posse, mollis ejus & carnosa substantia satis innotuit. Quodsi igitur nimis corporis, cohibito spiritu, nisibus in plethoricis, vel obruto per aggregatum in lipothymiis sanguinem corde, a sanguine inter cor & pulmones intercepto, vitali impetu
reper-

repercusso, interiora cordis quatiuntur, maxime in debilibus & laxis, villorum cordis nativa arctior cohæsiolaxatur, & irruentium humorum impetui successive cedere non solum cogitur, sed & ita laxata fibrarum compages, interstitiis suis plus successive nutrimenti apponi permittit; unde & ipsa carnea moles augetur.

Signa tristissimi hujus mali præcipua hæc esse observavi. Si uterque cordis ventriculus anevrysmaticus fuerit, ictus cordis, ex qualibet ejus systole oriundi, palmam manus sinistrae mamillæ apponendo, distingui & ad numeros reduci non possunt, sed videtur ac si intra universum pectus, etiam superne versus jugulum, interne in scrobiculo cordis & in utroque latere, etiam demissiore, plura corda simul, sed sine ordine salirent, idque pro anevrysmatis magnitudine plus minus vehementer. Si vero tantum cordis dexter ventriculus anevrysmaticus redditus fuerit, ictus cordis sub læva papilla prorsus non, sed sub sterno, & in dextro thoracis latere, percipitur. Si tantum sinister cordis ventriculus anevrysmate laboraverit, pulsus in carpis sine ordine & numero decurrunt. Ægri corde quocunque modo anevrysmatico, ad quemcunque corporis motum, maxime paulo incitatum, mox difficiliorem anhelationem, & cor molestius palpitare experiuntur.

Ab impetuoso & tumultuario per pulmones sanguinis tractu, sputa sanguinea & tandem subpurulenta: & aturbata in pulmonibus sanguificatione tandem hydrops & inevitabilis mors instant.

Insanabile esse malum dixi. Quis enim laxatos cordis villos cogere iterum poterit? Eadem stimulantia, acria & villos cordis ad sui fortiorem contractionem alias excitantia, heic contrarium effectum inducent. Dum enim humorum circulationem augent, hos in cavos cordis musculos, maximam partem in helicis formam obliquatos, impetuosius ir-

ruere facient, & sic violentius ventriculos cordis distrahent, eoque ipso debilitatos jam ejus villos magis adhuc laxabunt. Nec sanguinis missio, ut imminuta nempe humorum moles cor non adeo distrahat, heic juvabit. Turbata enim jam per laxatos cordis ventriculos proportione, partim recipiendi sanguinis & recipientium ventriculorum, partim integræ contractionis ventriculorum cordis non porro succedentis, turbabitur etiam magis sanguificatio in pulmonibus, & miseri ægri citius hydropici fient. En Exempla!

Honestæ stirpe nata Virgo 18. annorum, bonæ corporis compagis, gracilis, staturæ mediocris, temperamenti eminenter sanguinei, legitime menstruata, ante aliquot annos grave animi deliquium passa, abhinc perquam molestam cordis palpitationem, successive incrementem, retinuit. Anno 1744. hæmoptosin sæpius & profuse recrudescentem experta est; ab hac vero, non æque vero a palpitatione cordis, utcunque iterum liberabatur, usque dum & illa mense Octobri 1745. non solum aliquoties recurreret, sed & cordis palpitatio tanta simul incrementa sumeret, ac si per universum pectus plura corda simul, sed sine ordine, salirent. His malis tum innumerabiles ac fere non continui ructus, tandem pedum, ultimo & abdominis frigidus tumor jungebantur. Tussis primum non adeo vehemens aut frequens, ultimo vero molestior fuit, parum tamen purulenti expellens. Gravibus his malis die Imo Novembris dicti anni, summo mane beata analysis finem imposuit. Difficiliter ac vix fera vespere corpus dissectandi licentia impetrata, illud adhuc utcunque obesulum deprehendi. In cavo abdominis seri extravasati aliquid occurrebat. Hepar erat perquam magnum, ceterum vero non male affectum, sua vero mole ventriculum sinistrorsum nonnihil urgens. Pancreas vero totum quantum induratum, non scirrhosum, sed perfecte cartilagineum, difficiliter scissile, intus non aspe-

asperum, ut scirrhus, sed læve, ut cartilago. Reliqua abdominalia sana erant. Reserato thorace, mox in conspectum prodiit prodigiose magnum cor, cum quovis taurino comparandum, sinistrum pulmonum lobum retrorsum & ad dorsi spinam ita urgens, ut hic lobus fere totus a corde p. n. tectus, conspectui non prius, quam corde sublato, pateret, ubi tunc latum, profundum, a corde occupatum sinum monstrabat. Inter cor & sinistram pleuram aliquid de lobo isto pulmonis leviter prominebat. Cor pericardio perfecte orbatum nudum jacebat, utroque suo ventriculo, sed maxime dextro anevrismaticum. Diffectum, grumosum quidem sanguinem, haud vero polypum continuit. Pulmones hinc inde ecchymoses, pollicis magnitudine, exhibebant.

Tibicen ultra triginta annos natus, mediocris staturæ, gracilis, cholericus-sanguineus, strenuus potator, molesto anhelitu & palpitatione cordis, successive ita incrementibus, ut totum pectus ex innumeris cordibus, sine ordine five tumultuario salientibus, compositum videretur, laborabat: succedebant sputa subpurulenta, œdema pedum, mors. Dum cognati invicem contenderent, utrum extispicium mihi petenti concedendum esset, affirmantibus duobus contra unum negantem, illud ipsum jam volante scapello peregeram, & ut prædixeram, cor bursa sua privatum, imo siccum, utroque suo ventriculo anevrismaticum deprehenderam.

Præter duos hosce casus idem malum adhuc quater notavi. Bis nempe in jam defunctis, sed quorum extispicia adornare non datum fuit, & bis in adhuc viventibus.

Prioris paris primus fuit Cognatus meus, Medicinæ Doctor, & primum Archiater Hasso-Homburgensis, dein in Comitatu Niddano Physicus quondam clarissimus I. C. W. Vir justæ staturæ, boni habitus, cholericus-sanguineus,
&

& qui hætenus integra valetudine gavifus erat. Hic anno ætatis suæ trigesimo, ni fallor, & tertio, ex concitato equi, quo necessitate id postulante perniciousè vehebatur, prorsus non commodi cursu, vehementem & molestissimam patiebatur cordis palpitationem, cum insequente altero mane sputo cruento. Ipse sibi exactè, cautissime & peritissime medicinam fecerat: hæmoptysis compescebatur, sed palpitatio cordis pertinaciter continuabat, cum asthmate in dies incrementum. Post unum alterumve mensem Homburgo me hæc Francofurti conveniens, & sui morbi historiam mihi exponens, me simul rogabat, ut manum meam sinistro ejus cordi admoverem, ac singularem cordis sui palpitationem explorarem. Cum id attente facerem, acriter dolui. Ita enim totum candidissimi Viri pectus tumultuario palpitabat, ac si innumera intra illud congregata corda vehementissime, sed sine ordine, salirent. Cum amicissime de atro hoc malo sermones misceremus, tandem sententiam meam, quam ille per rationes necessitudinis nos intercedentis postulabat, imo instantissime urgebat, sibi exponendam, ipsi ut Viro compositæ mentis & fortis animi, suppresso mœrore meo, edixi: cor tuum in utroque ventriculo est aneurismaticum. Luctatus est deinde cum insanabili hoc morbo per annum, tandem hydropicus factus, comatosus mense Octobre 1746. obiit. Paucis ante obitum diebus cor ipsi plus in hypochondrio sinistro, quam sub læva papilla saliebat, adeo illud mole sua juxta diaphragma descenderat. Ipse ante obitum sui extispicium fieri jusserat. Quod vero, quum locorum Niddam inter & Francofurtum intercapedo, & cumulata mea negotia illud aggredi mihi haud permetterent, omissum est.

Secundus prioris horum infelicitum parvis fuit puer decem annorum, robustus, plenus, obesus, scriniarii filius. Hic cum alio puero cum per jocum luctaretur, palpitatione

tatione cordis multatus fuit, ita paucis mensibus cum anhelitus difficultate crescente, ut non cor, sed plura intra pectus corda undique tumultuario pulsare viderentur. Data parentibus funesta prognosi, quod insanabili modo filio cor esset utrimque anevrismaticum, illum post breve tempus hydropicum periturum; promiseram simul, me symptomata, quantum in me esset, leniturum. Perii tandem juxta tristem prognosin hydropicus & comatosus. Sed cadaveris dissectionem obtinere non potui.

Alterius adhuc viventium paris primus est Vir coelebs V. D. V. 47. annorum, justæ staturæ, robustæ compagis, melancholico-sanguineus. Hic sub initium anni 1751. sicca perquam molesta tussi & cordis palpitatione affligi cœpit, quibus per plures septimanas continuantibus, & per nulla pharmaca domabilibus, ipse primum observare cœpit, sibi pulsum cordis a læva mamilla recedere, & magis magisque versus sternum vergere, tandem ultra illud pergere & surgere, nunquam in dextro thoracis superiore latere, intra secundam & tertiam costam, uno pollice a sterno sentiri. Frequenter illum invisens, mirabundus sæpius dextra mea hunc pulsum exploravi studiose, & attente observavi, & dum hæc litteris mandare animus erat, d. 4. Febr. 1752. iterata ejus experimenta cepi. Per prius anni 1751. semestre frequentissime acerbum in superiore & inferiore humeri dextræ parte dolorem percipiebat, quem vero nominare nequibat, per tria quatuorve horæ minuta durantem, & pluries intra unam horam redeuntem, qui tandem successive quievit. Studiose inquisivi, annon recordaretur, num ante primam invasionem ingentem nixum ediderit? negabat primum, sed post plures dies mihi sponte narravit, sibi in memoriam rediisse, quod ultra sex menses ante primam tussis illius accessionem, magnam molem movere omnibus viribus tentaverit, sed sub ipso validissimo hoc nisu su-

bito ipsi cor ingente dolore ita percussum fuisse, ut ab illo nisu statim desisteret, & utriusque manus suæ palma dolentem sinistri thoracis partem incurvo corpore comprimere coactus fuerit, & dolorem mox iterum ita evanuisse, ut hucusque ejus ne quidem recordatus fuerit, nisi tristis illius nisus memoriam ipsi refricasset. Eadem ipsi adhuc hodie rerum moesta facies; cor in dicto dextri thoracis loco ipsi adhuc pulsatur; ipse vero anhelat & extenuatur. Ex his colligo: dextrum cordis antrum, imprimis vero dextram auriculam aneurismate, per validissimum illum nixum inducto, & per violentam illam tussim aucto, laborare; & vasa ac nervos sub clavicula ad humerum decurrentia premendo, istum humeri dolorem primum excitasse, qui tandem, ubi prementes pressæque partes se sibi mutuo accommodaverant, iterum desit. Pulsus in utroque carpo, ut ut non nihil parvus, justo numero & rhythmico decurrit. *Æger vero suo fato linquendus.*

Posterioris adhuc viventium paris secundus est H. W. S. Vir 55. annorum, justæ staturæ, robustæ compagis, sanguineo-melancholicus, ante 8. vel 9. annos cor sibi palpitare, & interdum difficilem sibi fieri anhelitum, absque causa manifesta, sensit, cum pulsu in carpis inordinato, qui tandem ita turbabatur, ut rhythmum notare impossibile esset. Quando enim interdum arteria bis ordinate & justo intervallo pulsatur, mox per spatium sex vel plurimum pulsuum, pulsus ita invicem intercurrunt, ut nullum ab altero distinguere liceat: mox iterum unus alterve distinctus arteriæ pulsus notatur, & denuo plures iterum intercurrunt sibi que miscentur: & hæc scena continuo luditur. Interdum moliens arteriæ diastole, quasi propter obstaculum, hæsitat, mox superato obstaculo plures pulsus præcipitari, & unus alterum quasi præcurrere videtur. De anhelitus difficultate nunc non multum & raro quæritur; sed totum pectus sinistrum

a jugulo usque ad cordis scrobiculum eodem tumultu, ac arteria in carpis, pulsat. De anno in annum toto corpore magis magisque extenuatur; interdum & plenior iterum aliquantulum, sed haud diu, redditur. Inprimis quando per æstatem acidulas Schvvalbacenses haurit, optime respective se habet. Autumno anni 1750. ex febre continua, sed prorsus anomalo typo remittente, ingente virium prostratione & aliis symptomatibus gravissimis stipata, vehementer ægrotabat; tandem admodum emaciatus iterum surgebat, sed succedente parvo pedum œdemate, omnes pessime ipsi ominabantur. Cum vero æstate anni 1751. laudatas acidulas Schvvalbacenses diu potasset, supra omnium expectationem egregie recreatus, coloratior & plenior factus fuit. Sed eadem pulsus confusio permanet. Instantissime ab ægro rogatus, quale hoc ejus sit malum? ipsius sinistrum cordis ventriculum anevryisma pati, hac circumspeditione ipsi fassus sum, ut effectus, & malum quem fortiri solet exitum, dissimulaverim, ne hoc nuntio graviter ejus animum fauciarem.

ADDITAMENTUM.

Postquam hasce observationes, Actis inferendas, jam Norimbergam transmissem, accidit, ut æger V. D. V. cujus inter anevrysmate cordis laborantes & adhuc viventes primo loco mentionem feceram, malorum suorum finem die 16. Martii 1752. summo mane morte consequeretur. Impetrata cadaver diffecandi licentia, præsentibus quatuor Medicinæ Doctoribus vesperi vidi sequentia. Aperto thorace sinister pulmonum lobus, totus quantus scirrhis, hinc inde suppuratis, scatens, tribus circiter pollicibus crassus, pleuræ accretus erat. Cor valde parvum, locum quidem, sed non situm naturalem occupabat. Hic enim non transversus, sed fere perpendicularis erat, basi jugulum, mucro-

ne diaphragma respiciente. Præterea dexter ventriculus solito longe flaccidior conspiciebatur. Quod autem omnes in sui admirationem trahebat, erat arcus aortæ ex sinistro cordis ventriculo prodeuntis, adeo anevrismaticus factus, ut ultra sedecim aquæ uncias caperet. A quinta ad primam dorfi vertebram surgebat. Ipsum proprie ita dictum anevryisma sanguis grumofus, lamellatim sibi invicem incumbens, replebat; non ruber aut ater, sed ex atro & albescente variegatus; liberis manentibus ad subclavias & carotides arterias viis; quæ modo dictæ arteriæ naturalis erant magnitudinis.

Jam intelligebam, cur sinister humerus a tractione arteriæ ejusdem lateris subclaviæ, per arcus aortæ in anevryisma successivam distractionem, tam acerbe primis mensibus ægro doluerit: & cur, ubi partes hæc p. n. distractæ se circulanti sanguini accomodaverint, iste dolor tandem cessaverit. Cur ab arcus aortæ anevrysmate, se successive formante, situs cordis mutatus fuerit, & pulsus ejusdem sub læva papilla successive desierit, & versus dextram superioremque thoracis, inter secundam & tertiam costam, partem, retrocesserit. Quid huic anevrysmati primam occasionem præbuerit, non satis capio, nec perspicio, quomodo ingens ille nixus, a quo æger edicebat, sibi olim cor admodum subito doluisse, adeo violentam arcus aortæ distractionem excitare potuerit, ut tristissimum hoc anevryisma inde natum fuerit. Omnis enim violentus nixus, ob spiritum retentum, dextris cordis cavitatibus & arteriæ pulmonali talem violentiam inferre potest, non æque vero sinistris cordis cavitatibus & aortæ. Sed adeo parva & etiam ab ægris neglecta sunt gravissimorum morborum initia, ut Medico ad eorum cognitionem aditus omnino præcludatur.

(*Francofurto Norimbergam missæ*
d. 12, April. 1752. OB.

OBSERVATIO XL.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

Ulceris in dorso sinuosi, in cavitatem pectoris penetrantis curatio.

Mense Septembri Anni MDCCXLVI. cum Chirurgo artis perito, *Adriano van Loon*, visitavi virginem viginti circiter sex annorum, cachecticam & emaciatam penitus. In dorso ejus infra angulum scapulæ inferiorem ulcus aderat sinuosum, longe lateque & profunde sub scapulam pererrans. Stylo exploratorio immisso carie infectam esse unam alteramque costam facile erat perferire; cujus externa circa ulcus hyperfarcosis, & foeda, tenuis flavescensque materies, haud levem suspicionem injecerat. Tussis fere perpetua & molesta, sicca tamen, sine notabili sputorum excretionem, adfuit, cui hectica febricula comes erat. Post toleratum morbum acutum eruptionem tandem in dorso, prædicto loco enatam fuisse significabat ægra. Injectionibus, ex tinctura Aloës & Myrihæ cum melle Rosarum paratis, diu jam percuratum fuerat ulcus, sine aliquo levamine.

In sinus fistulosos turundas satis longas, ex Terebinthina, ad duritiem cocta, paratas, usque ad fundum prædictorum sinuum ut quotidie immitterentur auctor fui; & quoniam ad ultimos eorum limites non satis penetrare visæ fuerunt, oleum Terebinthinæ, siphonis ope, in omnes canaliculos ad plenitudinem usque injicere jussi. Hoc facto, quod miratus fui, non tantum saporem & odorem dicti olei faucibus naribusque ingratum se percipere, sed & in molestissimam tussim incitari, ægra indicavit; manifesto nobis indicio, sinuosos recessus in cavitatem pectoris non

non solum, sed & ipsum pulmonum parenchyma pertransire. Desistendum ea de causa fuit ab injectione prædicta. Perstitimus nihilominus in usu turundarum terebinthinacearum. Brevi autem post, quod magis mirabile videtur, turundarum nostrarum, vel Terebinthinæ ad consistentiam coctæ fragmenta, nondum calore corporis liquefacta, per os tussiendo eructavit sæpius, nobisque ad oculum monstravit. Id ægræ molestum quidem fuit, nobis tamen earundem usum non dissuasit. Interne adhibita sunt pectoralia cum roborantibus mista.

Continuato per aliquot septimanas dictorum remediorum usu, materies ex sinibus effluens reddebatur spissior & magis benigna. Sinus ab interiori fundo claudebantur sensim sensimque, quod ex minori & tandem nullo fragmentorum terebinthinaceorum per os excretionem liquido apparebat. Interea temporis novus abscessus in vicino loco fuit obortus, qui, caustico imposito, apertus, multum purulentæ materiæ fudit, & facile ad sanationem fuit perductus. Dein vires ægræ sensim increvere, tussicula imminui cœpit, febricula desit; sicque non tantum, sine ulla sensibili cariosarum costarum exfoliatione, consolidata sunt ulcera sinuosa, sed & ad perfectam sanitatem & vegetam corporis constitutionem ægra rediit, absoluta curatione mense Januario Anni MDCCLVII.

SCHOLIA.

I. Morbum antegressum, ex quo nata sunt ulcera sinuosa in hac ægra, Pleuro-peripnevmoniam in suppurationem actam fuisse, vero quam simillimum videtur. Pulmonis tunica, mediante inflammatione, ut plerumque in ejusmodi casibus fieri solet, pleuræ membranæ, accretione coadunata (oo), latens in Vomica materiæ exitum molliens,

(oo) Id sæpissime fieri, inter alios bene multos, oculatus testis egre-

liens, primo membranam pulmonem investientem, pleuræ vicinam, vel & cum ipsa unitam, dein & ipsam pleuram perfodit; hinc libertatem nacta, sensim inter interstitia musculorum intercostalium, membrana cellulosa vel ipso materiæ pondere, vel & acrimonia exedente rupta, deorsum & extrorsum descendit, usque dum cutim perforaverit. Sic varii sinus & canaliculi, plures in cute aperturæ nasci debuerunt; quin & diurna puris inter partes externas & internas commoratione costarum exesio & caries. *Vomicam pulmonis externam* forte vocare licet, nullo quippe pure, ut videtur, in thoracem effuso, neque, quod mirum, per os ejecto.

II. Inter chirurgicas curationes sæpius observavi, offibus denudatis vel cariosis optime prodesse, quæ pure resinosa sunt, ut Terebinthina, ejusque spiritus seu oleum destillatum; balsamum Peruvianum; balsamum de Copaiva; olea stillatitia ex fragrantibus vel aromaticis; Tincturæ alcohole purissimo ex folis balsamicis puris præparatæ. Horum etenim ope vel cita sequitur separatio, vel nulla; ut in observatione, ubi perfecta consolidatio sine ulla offis denudati & scabrosi sensibili abscessione facta est; dum e contrario Euphorbium, Myrrha, eorumque vel similium, partim resinosorum, partim gummosorum Tincturæ; vel Scordii, Agrimonix aliorumque vegetabilium laudata decocta, vel omnino nihil efficiunt, vel morbum longius producant, aquositate & mucositate, putredini seu corruptioni avērendæ, ut videtur, inepta.

egregius D. le DRAN dissectione cadaverum manifeste docuit. *Operat. de Chirurg. in Capite des Absc. de la Poitrine.*

OBSERVATIO XLI.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

De

*Urinæ difficultate ultra viginti annos molestissima,
subito tandem sublata.*

Vir nobilis, quinquaginta annorum, a vigesimo & sexto ætatis suæ anno urinæ difficultate vexabatur. Aliquando totalem per aliquot horas patitur lotii suppressionem, cum perpetua ad mingendum incitatione, dolore molestissimo & fere intolerabili, ut vigesies quandoque vel ultra naturæ conatibus, frustraneis licet, obedire cogatur una hora, donec tandem, magna cum vi mucii copia ex urethra prorumpente, urina secuta sit. Brevi dein, aliquando citius, quandoque etiam tardius suppressio redit, cum iisdem molestiis, minoribus nunc, alio tempore majoribus. Frequentissime cum urina, admodum foetente, mucii ingentem copiam excernit, qui in urina seposita subsidens, albumine ovi spissior, cohæret, pelliculam quasi formans, (qualem materiem *pituitam vitream* Veteres dixere) totum plerumque matulæ fundum obsidens, & post effusionem urinæ tenacitate sua adhærens fundo. Quandoque etiam striæ sanguinolentæ ipsi erant intermixtæ, quin & merus sanguis post exonerationem urinæ & mucii exiit. Miserrimis hisce doloribus & cruciatibus per tot annorum feriem toleratis, æger debilitatus & emaciatus maximopere fuit.

De prima mali origine quærenti mihi respondit Vir nobilis, se post largiorem vini rubri, singulari occasione, potum, suppressionem urinæ contraxisse, quæ suppressio tunc temporis sublata fuerat applicato cataplasmate ex Chæ.
reso.

refolio supra regionem pubis, ita ut urina guttatim efflueret; suppressio autem quarto quintove die quum ut antea rediret, iterum ut ante sublata fuit. Recurrente eadem suppressione tandem mucii excretio accesserat, & morbi major pertinacia, usquedum in chronicum jam descriptum abiisset.

Consuluerat æger præstantissimos in regione nostra Medicos, qui varia quidem proposuerunt & exhibuerunt medicamenta; inter quæ lenientia & involventia mucilaginosissima optimum, urinam pellentia pessimum ediderunt effectum, morbo nihilominus perpetuo ingravescente.

Tandem Augusto mense Anni MDCCXLVI. ad me quoque pervenit, consilium expetens contra durum hoc & intolerabile fere malum, quale me nescire ipsi palam sum professus, morbum ut insanabilem existimans. In solatium tamen, & ne nihil agere velle viderer, demulcentia quædam, mucilaginosissima, & partes utcunque roborantia exhibui; aliquali, ut in principio videbatur, cum levamine, morbo tamen remanente eodem. In hisce rerum angustiis, ab ægro nobili maximopere instigatus, ut si quid possem ipsi præstarem auxilii, in eas meditando incidi cogitationes, num forte adstringentibus fortioribus id effici posset, ut mucus vesicæ amicus & naturalis, cujus perpetua abscessio omnium dirissimorum symptomatum causa erat, morbumque immedicabilem reddebat, in vesica permaneret, eamque ab irritatione urinæ defendens, morbo non finem, id enim vix sperari poterat, sed solamen aliquod imponeret. Præscripsi itaque eum in finem Elixir, Vitrioli quoddam extemporaneum, in hunc modum compositum: Rec. Tinct. Cort. Peruv. unc. I. Essent. Cinnamomi unc. dimid. Spirit. Vitrioli Drachm. ij. Miscantur.

Hujus medicamenti primo adsumsit guttulas viginti & quinque, dein triginta, usque ad quadraginta, ex pauxillo

aquæ puræ. Secundo ab adsumptione die parum admodum pituitæ vel mucii excrevit; urinæ exitus erat facilis; dolores & cruciatus, ægro teste, inter mingendum multum imminuti; neque unquam posthac mucum antea descriptum ea, ut solebat, copia ejecit. Perstitit in usu medicamenti per integrum annum & ulterius, evanescente morbo, aliquas nonnunquam, raro tamen, inter mingendum faciente molestias, brevi iterum cessantes. Strictiori diætæ æger a me addictus fuit, abstinentiæ a vino & omnibus urinam stimulantibus, quin & exercitiis validis, unctione in curru super strata viarum, cursu vehementiori & similibus; quæ singula dum semel negligere cœpisset, malum utcunque exasperari sensit; post quietem autem & abstinentiam brevi de novo cessavit, ut nunc vegetus, floridus & torosus læta fruatur sanitate.

SCHOLIA.

I. Prostant apud Auctores exempla quædam hujus affectus, rara licet, & non satis accurate descripta morbi natura. Aliquando talem materiam pituitosam & mucilaginosam quotidie cum urina excerni, quamvis nullus in vesica calculus sit, se observasse dicit RIVIERIUS, pituitam illam sequenti modo describens (pp): *Materia mucilaginosa, e vesica prodiens, in eo distinguitur ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quod magis tenax & glutinosa sit, ita ut fundo matule, aut vitri uroscopi tenaciter adhæreat, nec post urinæ effusionem, vehementi concussione excuti valeat.* Quæ descriptio cum iis, quæ in observatione de muco glutinoso dicta sunt, apprime convenit. Apud SCHENCKIUM historia extat de milite (qq), qui conquestus de urinæ detentione, ebibita minerali aqua, membranulas minxit quamplures nerveas, subductu difficiles. Idem

Idem ex CARDANO citat casum Leonis, Monachi B. Augustini, qui tantum pituitæ lentæ, in matula simul concreta, sæpe ostendit, ut ovum anseris magnitudine superaret, & tamen calculo non laboravit (rr). Concionator quidam pituitæ quoddam materiam, adeo viscosam & longam, ut intestinum quoddam videretur, per vesicæ canalem reddidit, antea miris doloribus excruciatu (ss). Quin & alium casum idem refert SCHENCKIUS (tt), de excretionē copię incredibilis pituitæ lentæ & corruptæ per plures menses durante. *Malum hoc, inquit, modo remissius fuit, modo acerbius; modo stillicidium, mistus exiguus & frequens; modo urina largior. Remittebat dolor, tum acerbius redibat. Urina modo mordax, modo contra.* An membrana nervea adfectus rarissimi, a doctissimo D. KOCH, in Nosocomio Lugduno - Batavo observati & descripti; ut & pars magna interioris membranæ vesicæ urinariæ a celeberrimo D. RUYSCHIO observata & depicta (uu), ejusmodi pellicula mucosa fuerit, determinare non ausim. Ipse ego pluries eundem morbum vidi, vix unquam meo vel aliorum auxilio sanabilem. Aliquando vesicam penitus erosam observavi, apostemate in perinæo exorto & rupto, vel cultro aperto; remanente fistula, per quam urina inter mingendum semper exiit.

II. Adfectum hunc ab omnibus vesicæ & meatus urinarii morbis descriptis hætenus, ut mihi quidem videtur, diversum, *Tenesmum vesicæ* forte appellare licebit. Quippe intestini recti *tenesmo* quoad omnia! fere similis videtur. Ut *tenesmus* est continua confidendi cupiditas, ita & hic adfectus frequens mingendi desiderium & conatus est. In utroque morbo mucus magna in copia, materiæ excre-

U 2

men-

(rr) *Observ. med.* p. 504. (ss) *ibid.* (tt) *ibid.*

(uu) *Advers. anatom.* Dec. II.

mentitiæ parum, singulis vicibus excernitur, cum ramentis sanguineis haud raro permixtus. Uterque morbus difficilis est curatu, nec unquam cessat, nisi relicto intus muco naturali, organorum latera contra acrimoniam excernendorum defendente. Hæc utriusque morbi similitudo eandem inire, pro medicatione obtinenda, viam suavit, quæ in intestini recti tenesmo frequentissime succedit, infituitoque tentamini felix respondit eventus.

III. In causam dirissimi mali proximam si inquirere velimus, haud difficile erit ejus ortum & naturam perscrutari. Ex anatomicis quam notissimum est, interiorē vesicæ urinariæ membranā mucosissimā esse, blandoque glutine undequaque investitā. Hac itaque deficiente, & vesica vel pro parte, vel integre denudata, difficultatem urinæ necessario sequi, ipsa docet glutinis utilitas, & urinæ acrimonia; experientia confirmat. Abraço, quacunque de causa, muco, vesica sensibilissima redditur, & acerrime dolens a tantillo lotii intus hærente; unde perpetui conatus illud inimice adficiens expurgandi; frustraneum tamen; eam præcipue ob causam, quod idem muco in vesicæ cavum delapsus, nunc validissimis excernendi actionibus in collum vesicæ & meatum urinarium impellitur, canalem obstruens urinæque viam intercludens. Loto nunc vi expresso vesica dolens se comprimit antequam penitus euacuata fuerit, remanente semper quadam urinæ copia, mora putrescente, & eam, quæ ex renibus depluit, simili putredine coinquinante. Hinc urina in vesica latens semper acris & foetida est. Non mirum itaque, in tali morbo perpetuas aesse & molestissimas ad mingendum irritationes; vel & strias sanguineas haud raro muco permixtas videri.

IV. Curationis aliqua methodus ex præcedentibus forte etiam stabiliri potest. Illud enim primario requiritur, ut

ut secessio mucii naturalis ab interiore membrana vesicæ avertatur. Hoc impetrato, nimia hujus partis sensibilitas aufertur, & symptomata inde nata mitigantur & tolluntur. Id vero quomodo optime fieri possit, non est adeo facile determinandum. Mucum a vesica secedere vel propter imbecillitatem membranæ, vel ob minorem illius, quam decet, spissitudinem, vero simile est. Utrumque vitium adstringentibus acido-austeris corrigi utcunque potest. Ea ratione morbus, in observatione descriptus, remediis prædictis sublatus est. Quomodo adstringentium vel austero-rum vis tam facile tamque subito ad vesicam penetrare possit, in præsentiarum non inquiri. Sufficiat curationem indicasse, & aliquas tantum rationes, ulteriori indagazione dignas, præmonstrasse.

OBSEVATIO XLII.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS

Dubitationes quædam de dierum criticorum potentia.

De dierum criticorum potentia dubitationes moveri, novum non est. HEROPHILUM & ASCLEPIADEM Hippocraticam de diebus criticis doctrinam impugnasse, ex COELIO AURELIANO & GALENO (xx) notum est. CELSUS eadem de ASCLEPIADE adfirmans, ipse omnem dierum criticorum numero potentiam denegare videtur (yy) Inter recentiores alii hanc potentiam agnoscunt, rejiciunt alii. Alii morbos Græciæ Syriæque, in quibus re-

U 3

gio-

(xx) COELIUS AURELIANUS de morb. acut. Lib. I, cap. 14.
GALENUS de dieb. crit. Lib. I, c. 7.

(yy) Lib. III. cap. 4.

gionibus dies critici a veteribus præcipue observati sunt, excipiunt, tanquam a Brittanorum, Germanorum, Belgarum &c. morbis diversos. Alii denique intempestivis, immodicis & nimium acceleratis medicationibus, nostris temporibus, crisin cæteroquin regularem futuram, perturbari existimant; ut ex scriptis BOERHAAVII, HOFFMANNI, MARTINII, NIHELII, HELMONTII, PITCARNII, BELLINI, aliorumque manifestum est.

Unumquemque morbum suo more, ab omnibus aliis diverso, vel in sanitatem, vel in mortem, vel in alium morbum abire, certissimum videtur. Quosvis vero morbos acutos, vel plurimos saltem, critice terminari, strictiori sensu vocabulo sumto, vel dierum criticorum numero regi, experientiæ repugnat. GALENUS ipse, strenuus dierum criticorum defensor, ultro fatetur, aliquando nullam crisin status tempore accidere; aliquando crisin per duos vel tres dies extendi docet (zz).

Morborum quorumlibet mutationes omnes a morbi & naturæ viribus determinari, verissimum est. Crisin vero a dierum quodam numero dependere, ac si sub numero ternario, septenario, vel simili, mirabilis quædam potentia lateret, vix unquam mihi persuaserim. At, inquirunt, certis tamen quibusdam diebus, in variis morbis, ingentes mutationes contingere, sæpe videmus. Dari morbos, qui septimo, decimo quarto, vel vigesimo primo die, per sensibilem crisin terminantur, negari minime potest. Quinam vero qualesque speciatim hi sint, a nemine, quantum ego quidem novi, hactenus fuit demonstratum. Qui inter recentiores Medicos exemplis in praxi dies criticos, secundum Veterum normam, se observasse gloriantur, raro tamen adeo felices in Medicina vates se extitisse, fateri coguntur

tur; aliorum experimentis potius, quam suis innixi, in dierum criticorum potentiam disputantes. Evolvantur scripta, quæ de industria hac de re edita prostant, D. D. COPEI in primis (a), MARTINII (b) NIHELII (c). Cum & in iis morbis, qui diebus criticis sunt subjecti, crises non adeo certæ sunt, teste HIPPOCRATE ejusque sectatore GALENO.

Mirandum sane, si dies critici quibusdam morbis usque adeo familiares essent, ac vulgo ex Veterum effatis adstruitur, unde tanta apud viros eruditos de dierum criticorum potentia, nostris temporibus, obscuritas, dicam, vel ignorantia. Acutissimus BOERHAAVIUS Veteres summa cum reverentia veneratur; & hinc criticos dies re ipsa dari in plerisque morbis acutis credidit, uni etiam alterique morbo adsignavit, de cetero vero in determinandis morbis, dierum criticorum potentia solvendis, parcus. Experientissimus SYDENHAMIUS morbos plerosque expulsionem materiæ solvi agnoscit; dierum criticorum numerum raro inducens; quem, si usque adeo frequentes essent, procul dubio non effugissent. Nemo Medicorum est, vel modice doctus, quin variolarum æque ac morbillorum stadia dignoscatur; quidni & aliorum morborum, si similem observarent memorabilium mutationum ordinem. Illustris doctissimusque D. COPE, felicissimus prognosticorum HIPPOCRATIS, a posteriori, demonstrator, an æquali peritia a priori morborum eventus, eorumque dies criticos limitare & prædicere valeat, dijudicare neque ausim, neque possim.

Criticos autem dies plane rejicere, vel venerabilem antiquitatem falsitatis arguere minime velim. Quæ superstitione

(a) Demonstrat. medico-pract. prognosticorum HIPPOCRATIS.

(b) Essays Med. and Philosophical. Ess. I.

(c) Novæ observ. circa Crisium prædictionem ex Pulsu.

tiose dicta sunt, a veris caute distinguenda puto. Alternis diebus febres bene multas exacerbari, experientia addiscimus. Id vero variis febribus commune est, acutis non tantum & continuis, sed etiam intermittentibus & lentis. Hinc maxime sensibiles mutationes, sive in pejorem, sive in meliorem statum diebus imparibus contingere solent. Et si morbus ejus est genii, ut ante septimum diem superari a naturæ viribus potuerit, eo die crisis vel solutio morbi contingit: non quia crisis huic diei occulta quadam ratione est adfixa, sed quia septimus est alternus dies, & morbus eo usque victus, ut solita alternæ diei exacerbatio non revertatur, sed vel evacuatio quædam sensibilis materiæ morbosæ, vel solutio morbi, sine manifesta evacuatione, sit facta. Id vero quoniam non regulariter in omnibus febribus ita fit, critica mutatio non semper die impari evenit, sed etiam pari; quod vel HIPPOCRATES & GALENUS ubertim testantur. Si morbi materiæ copia major sit, quam ut septem dierum spatio subigi possit, v. g. sesquialtera vel dupla, morbus vel undecimo, vel decimo quarto cessabit; & sic eadem in ratione diebus aliis.

Magna quidem molestia & agonia conjuncti invadunt illi dies, quibus morbi solutio contingit, *critici* dicti, vel & eos proxime præcedunt. Nec mirum. Morbo etenim ab incremento ad statum appropinquante, corpori magna infertur molestia; ad statum autem perducto, ejus vires minuuntur, & sanitas redire incipit. Exemplo sit inflammatio; hæc maximam tunc molestiam & dolorem parit, quando suppurationi est proxima. Pure facta, vel resolutione nata, hoc est, morbo in alium morbum mutato, vel fanitate redeunte, mitigantur symptomata. Est itaque similis mutatio cum maxima molestia, sine dierum criticorum observatione.

Criticas ejusmodi mutationes prævideri ex signis quandoque posse & prædici, adfentior: quia in multis alternis diebus fiunt acerbationes, quæ, prout varia symptomata conjuncta habuerint, instantem & proxime futuram exacerbationem, vel mitiorem vel graviolem prænunciant. Talia vero & similia in omnibus febribus omni tempore prædicere, sine errore, impossibile est. Ego quidem juniores Medicos, Præceptorum institutionibus fidentes, sæpe deceptos vidi, dum alia & longe diversa acciderent, quam sibi met aliisque erant polliciti.

Regerunt quidam, ut criticorum dierum potentiam sartam tectamque conservent, naturæ vires sæpe præpostero remediorum, cathartorum præcipue, aliorumque evacuantium usu, vel abusu potius, ita inturbari, ut morbo vincendo impares reddantur, & crisis avertatur. Verum non magni momenti hoc argumentum est. In morbis enim certos quosdam dies observantibus, naturæ leges non ita facile, leviusculis accidentibus causis, pervertuntur. Variolæ vel imperite tractatæ, cursum dierum nihilo fecius sequuntur. Quartana febris erga omnia medicamenta, tam convenientia, quam mala, constans, quarto die, statò tempore redit.

Dari morbos certis diebus adfixos, non inficior, paucos licet, & ab omnibus satis cognitos. Eos autem, qui, secundum Veteres, dierum criticorum potentia subjecti dicuntur, nemo cognovit hætenus satis sufficienterque. Inflammatoria febris, acutissimus morbus, diebus criticis haudquaquam regitur; dierum alternorum leges vel non, vel non nisi imperfecte servat; neque hætenus ab ullo determinatum, cum certitudine, vidi diem certum, quo resolvi debeat, si resolutione sanetur; quemque si excesserit, in suppurationem abire, necesse sit.

Tandem, si in morbis quibusdam certæ quædam dierum criticorum leges sancitæ sint; criticas etiam eorundem morborum evacuationes, morbum solventes, regulariter determinatas esse, statuere oportet; quod tamen minime agnoscunt criticorum dierum propugnatores. Incerti & dubii fuerunt semper, quamnam evacuationem, in certo quodam morbo, a natura expectare debeant; quasi omnes morbi acuti, varii licet generis ac genii, per easdem vel similes evacuationes, per sudores puto, diarrhoeas, salivæ fluxum, aliasque, æque facile solubiles essent, eaque dierum criticorum potentia submitterentur omnes; quod analogiæ œconomia animalis non minus, quam dierum criticorum certitudini repugnat.

Mihi itaque videtur, salva Veterum auctoritate, HIPPOCRATIS præcipue & GALENI, eos Pythagoricæ numerorum & proportionum doctrinæ, ut CELSUS suo jam tempore observavit, nimium fuisse addictos; dein regularum prognosticarum avidos, & prædictionibus in morbis vaticinatorum gloriolam affectantes, quæ nonnunquam in febribus contigisse viderant, ad morbos quosvis acutos applicasse; quæ ad certos quosdam solos, & certis quibusdam in circumstantiis pertinebant, ad omnes extendisse. In hisce me confirmat ipsissima Veterum in dierum criticorum adsertione inconstantia & mutabilitas. Ipsi enim haud raro, errores, ut verosimile est, in regularum constructionibus observantes, multis exceptionibus eas limitare conati sunt. Quin & prædictiones in morbis acutis non adeo certas & faciles esse; morbos quosdam sine crisi terminari; vel diebus paribus bonas crises quoque fieri, & quæ ejus generis plura sunt, ultro fatentur. Quæ omnia si admitti debeant, quod negari neutiquam potest, totam criticorum dierum doctrinam haud parum incertam, imo fallacem (sit venia dicto) reddere, juxta meam quidem sententiam, liquido apparet.

OBSERVATIO XLIII.

DN. D. JOHANNIS GRASHUIS.

*Fœtus sextimestris, capite truncati, ex utero
exclusio,*

*ex Epistola Viri experientissimi, Petri IDEMA,
Medici & Chirurgi obstetricantis Sneecani,
excerpta.*

Pridie Calendarum Novembris Anni MDCCLI. vocatus fui ad mulierem, sexto mense gravidam; ad quam recens accesserat obstetrix. Hæc ut explorarem quid rei esset, a me expetebat. Miror; fœtus utique, immaturus licet, cum funiculo umbilicali ex utero pendeat, capite truncatus. Ligato funiculo ablatus fuit fœtus, intus relicto capite & secundinis. Has dum educere tentabam, vaginam, ad quatuor digitorum latitudinem prolapsam, detexi, sanguine interim large effluente. Muliere ita collocata, ut superior pars corporis inclinaret, vaginam restitui. Secundinæ autem nullo modo extrahi potuerunt, nullis existentibus partus torminibus, ut in vaginæ prolapsu sæpius observavi; ore uterino arcte clauso, quod præmaturis ex utero exclusionibus etiam commune est. Ægra in lectulo reposita, fluxus sanguinis, duarum horarum spatio præterlapsa, multum imminutus fuit. Cataplasma calidum abdomini imponi curavi; quo facta circa vesperam placenta digitis pertingi potuit; sed usque adeo fragilis, funiculo interim ore uterino valide constricto, ut omnes ad educationem conatus frustranei fuerint. Continuato usu cataplasmatum placentam postero die usque eo prociduiam inveni, ut, leviori adhibita vi, eam extraxerim. Funiculus tamen

ita constringebatur, ut duobus digitis, intra os uteri immis-
sis, non sine magna molestia liberaretur, & caput requirere
plane esset impossibile. Supra dextrum mulieris inguen du-
rities quædam digitis persentiri poterat, quam a capite in
utero hærente formari credidi. Cataplasma denuo fuit ap-
plicatum. Insuper suasi ægræ, ut manu propria locum
hunc iteratis vicibus, leviter comprimeret os uteri versus.
Sicque postero die caput sponte fuit exclusum, quod, ut etiam
corpus truncatum, apud me conservo. Mulier ad sani-
tatem pristinam brevi fuit restituta.

Qua ratione caput a trunco fuerit abruptum, me nesci-
re fateor. Uteri oris constrictione id fieri potuisse, vix cre-
dibile est; licet abruptionem recenter contigisse, ex inspe-
ctione partium sauciarum clare appareret. Violenta tractione
externa ab obstetrice, vel alio quopiam id factum fuisse,
nulla erat suspicio, quia ante obstetricis accessum fœtus jam
usque adeo fuerat exclusus, ut antea dictum. Quin & ipsa
prægnans se rem ita percepisse, antequam obstetricem ad se
accerferat, adseverabat.

(Amstelodamo Halam missæ
d. 29. April. 1752.)

OBSERVATIO XLIV.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

*Historia febris morbillosæ anno MDCCLI. a men-
se Januario ad mensem Junium usque in agro
Geislingensi vicinisque locis epidemice
grassantis.*

Primas hiccè morbus radices egit sub hyeme austrina,
mense Januario, in pago *Aufhausen*, in monte editiori
sub

sub cœlo satis frigido sito : ibi enim, ex mediocri incolarum numero, octoginta circiter, infantes potissimum, aliquot tamen etiam adulti, spatio trium vel quatuor septimanarum, decubuerunt febre morbillosa miti, benigna & regulari; id quod vel ex eo colligi potest, quod, si tres vel quatuor ex his ægris exceperim, reliqui omnes, sub regimine pro more rusticæ gentis insigniter æstuoso, absque omni convaluerint medicatione. Verum non adeo lætus erat constitutionis hujus epidemicæ decursus : postea enim, cum mense Februario & sequentibus, sub tempestate inconstanti, pluviosa, ventosa & nebulosa, hæcce febris per omnem viciniam grassaretur, adulti quidem rarissime eadem corripiebantur, sed tanto frequentius & atrocius infantes cujuslibet ætatis. Antecessit primum ejus impetum in plerisque appetitus dejectus, viriumque aliqualis lapsus cum tussicula; subsecuta est statim summa virium prostratio, tussis sicca vehemens & non compescenda, vomitibusque crebris inani- bus juncta; successit perpetua corporis jactatio, pervigilium, & in quibusdam continuus fere sopor, calor & sitis, imo æstus vehemens, palpebrarum tumida elevatio, & illachrymatio frequens. Plerique, saltem illi, qui curæ meæ subiecti fuerunt, conquesti sunt de doloribus abdominis, quibus sæpe accessit secundo vel tertio die diarrhœa; qua præsentem vel plane non, vel difficulter eruperunt morbilli, durante nihilo minus typo febris irregulari. Contra ea in aliis primo statim nycthemero conspectui se obtulit exanthema; remansit autem in utroque casu respiratio difficilis, anxietas circa præcordia, capitis gravitas & dolor obtusus, calor æstuosus, tussis, ad quæ accessit interdum delirium. Ubi vero e contrario tertio vel quarto die maculæ in cute effloruerunt, eæque distincte elevatæ & rosæ, omnia symptomata remiserunt, & septimo plerumque die, extincto calore febrili, & redeunte somno & appetitu, ægri convales-

cere inceperunt. Quodsi autem vel ob diarrhœam tardius aut plane non, vel absque hujus accessione nimis cito, morbillorum eruptio contigit, exanthema hoc adspectu fuit lividum, cutis inflata mansit & postea leucophlegmaticus tumor vel caput, vel abdomen & crura, vel totum corpus occupavit, vomitus, in quibusdam nulla arte coërendus, simul recruduit, atque molestissima tussis tam in his, quam in iis, jugiter perseveravit; qui singuli, remittente dein febre morbillosa, ex calore lento tandemque hecticico contabuerunt. Plures, præsertim in pago *Altenstatt*, mense Majo recidivam, sed leviozem, passi sunt febrem. In aliis eodem tempore, sexto circiter die, cum morbillis jam egressis purpura miliaris alba se sociavit; quæ accedentibus convulsionibus lethalis fuit, semper vero longiorem & graviorem febris, ad XIV. & XX. usque dies, decursum reddidit, imo nonnunquam exacto hoc tempore denuo repululavit. Quod ad methodum medendi generalem attinet, regimen coactum & æstuosum æque nocuit, ac frigus incaute admissum; optime vero conduxit æquale & temperatum nimisque sudoribus haud favens; ex medicamentis vero optime profuit pulvis bezoardicus, ex apicibus chelarum & lapidibus cancrorum, conchis, cornu cervi sine igne præparato, antimonio diaphoretico, nitro & tantillo cinnabaris mixtus, & in aquis diapnoicis exhibitus; cui ad diarrhœam, si sub morbi initio accessit, compescendam crystal-
lus montana, mater perlarum & corallia, vel si justo serius & cum anxietate circa præcordia eruperunt morbilli, radix *Contrajervæ* addita, vel pauciores guttulæ essentia alexipharmacæ *Stahlii* exhibitæ fuerunt, interpositis pro potu *Julapiis* antifebrilibus, tenellis maxime gratis. De venæsectione nil habeo, quod moneam, quia nunquam, quantum ego scio, nec meo consilio, adhibita fuit. Ad specialem vero symptomatum medelam quod spectat, si tardius efflorue-

effloruerit vel retrocesserit exanthema, vel purpuræ metus & suspicio adfuerit, vesicatoria cum euphoria adplicata fuerunt. Ultra septimum diem subsistens calor febrilis, vel in lentum mutatus, deferbuit ab usu emulsionum, ex seminibus quatuor frigidis & Cardui Mariæ cum aquis diapnoicis paratarum : quæ vero sub statu eruptionis & plenæ, quam dicunt efflorescentiæ, haud bono effectu retrocessioni exanthematum ansam dederunt ; contra cum oleo amygdalarum dulcium mixtæ in declinatione morbi ad tussim effrenem, quæ nulli ægrorum hac febre decumbentium pepercit, compescendam perquam utiles deprehensæ sunt, subjunctis tamen laxantibus lenioribus maninatis & syrupsis pectoralibus cum oxymelite squillitico mixtis. Sed qui occultis in pulmone vomicis antea laborarant, vel hæmoptysin ex hac tussi passi erant, phthisi tandem obierunt. Ad vomitum sedandum extractum Cascariellæ aquosum, in aqua quadam stomachica solutum, nonnunquam opem tulit : sæpius vero tamdiu hoc symptoma compesci se non permisit, donec inflatio cutis leucophlegmatica penitus evanuerit ; ad quam tollendam, si vomitus rebellis medicationem irritam haud prorsus reddidit, rhabarbarina & extracta amaricantia, imprimis trifolii fibrini, in liquore terræ foliatæ tartari soluta, optime conduxerunt. Delirium adplicata ad caput vesica, lacte calido plena, cum camphoræ pauxillo, mitigatum fuit ; erysipelaceus vero faucium tumor cessit essentiæ pimpinellæ aliquot guttulis per se adsumtis. Tumor bubonocelus in inguine & axillis, novus lymphæ inertis & vitiatæ testis, essentiis anticatarrhalibus & pilulis purgantibus mercurialibus sublatus fuit. Convulsiones, tussim excipientes, funesti fuerunt eventus. Plures denique, superato morbo, ex coluvie verminosa, dolorem morsicantem & tumorem abdominis atque febrem acutam symptomaticam comites habente, graviter decubuerunt ; qui, si interna non adsumebant -
unguen

unguento de arthanita cum sapone Veneto, gummi Galbano & Terebinthina, per alvum purgati convaluerunt.

OBSERVATIO XLV.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

De

Fistula dorsali, cum cariae costae spuriae complicata.

Adolescens ex generosissimo stemmate natus, duodecim annorum, sanguinei & vegetioris temperamenti, ex graviore lapsu sensit in dorsi dextro latere circa costas spurias dolorem intensum, cui junctus fuit tumor, sensim in apostema versus. Facta a Chirurgo incisione, varii reperiebantur sinus callosi, hinc inde inter musculos, ibi sitos, divagantes, cum perpetuo eoque largo puris stillicidio. Quum otimestri spatio tam usu scalpelli, quam remediis variis externis nihil profecisset Chirurgus, parentes ægri, moræ pertæsi, emplastrum miraculosum, sibi magnis & verbosis encomiis commendatum, dimisso Chirurgo, adhibuerunt, vana spe irretiti, hoc solo emplastro sanationem fistulæ fore absolutum: sed incassum omnis spes concidit. Eo quidem res redigebatur, ut clausis sinibus scalpello apertis, & cavo fistulæ carne repleto, per exigua tantum & callosa foramina, duorum pollicum latitudine inter se distantia, pus stillaret, sed id copiose & absque intermissione. Quæ hætenus recensita fuerunt, ab ægri parentibus accepi, cum elapso sic annuo spatio, anxii de salute unici filioli, unicusque totius stemmatis furculi, memet in consilium vocarent. Fistulæ autem regionem & sedem accuratius paullo perquirens, inveni orificium unum, trium pollicum a spina dorsi latitudine infra insertionem muscoli ferrati postici inferioris, inter mus-

De fistula dorsali, cum carie costæ complicata. 169

culum longissimum dorsi & sacrolumbarem, & alterum orificium duorum pollicum latitudine, inferius in linea recta sub illo situm, cujus utriusque orificii diameter adeo parvus erat, ut neutrum culmum stramineum admitteret. Pressis autem in circumferentia cute & circumjacentibus partibus, pus mediæ consistentiæ, atque cineritii & viridiusculi coloris, largiter exiit. Expositio itaque parentibus mali statu & indole, suasi, ut priori Chirurgo iterum vocato, quum a novis sectionibus mirum quantum abhorrent, orificia fistulæ valde callosa turundis, cum spiritu salis ammoniaci simplici & essentia aristolochiæ rotundæ madafactis, sensim ampliora redderentur. Quo facto injectioni accessus datus fuit, quam ex radicibus aristolochiæ rot. & ari, herbis hederæ terrestris, plantaginis & scordii, gumi mastiche, elemi, olibano & cortice ligni Guajaci, cum aqua simplici decoctis, additis post colaturam, Terebinthina Veneta cum ovi vitello soluta, essentia succini non tartarifata & melle rosaceo parari curaveram. Specillo autem per utrumque orificium demisso, duorum pollicum latitudine penetravimus in altum, ita quidem, ut in fundo fistulæ ambo sinus coire, haud obscure potuerit judicari; ideoque scalpello, conductore munito, interstitium inter utrumque orificium medium incisum fuit. Continuata tunc injectione cognovimus, multo altius, ac expectari poterat, radicem egisse fistulam, atque non solum tertiam costam spuriam, si ab inferiori parte numerabis, carie infectam esse, sed etiam supra illam alium sinum, quatuor pollicum latitudine, superius versus dorsi spinam oblique tendere; id quod in erecto ægrotantis situ explorare potuimus, non item, si in latus fuerit conversus. Præterea æger a quavis injectione, per bihorium a deligatione quotidie bis repetita, sensit dolorem obtusum, a sede fistulæ per femur ad extremum usque pedem lateris adfecti extensum, cum ali-

qua ad motum muscularem in partibus dolentibus segnitie; quod procul dubio ab adfectis injectione ramis nervorum lumbarium, nervum cruralem internum & ischiadicum externum una in consensum trahentium, ipsi accidisse arbitramur. Quæ cum ita essent, ausus non fui, superiorem finem scalpello altius profequi, multo minus CELSI *de Med. Lib. VII. cap. 4.* consilium, quod etiam Illustris *van SWIETEN in Comment. ad Boerhaavii Aphor. de cognosc. & curandis morb. §. 415.* improbat, imitari: sed consultius duxi, ab injectione, cui aqua calcis vivæ, menstrui loco, addebatur, non desistere. Ad exfoliationem autem costæ cariosæ promovendam *liquorem BELLOSTII (d)*, &, quum hunc, ob intensiorem dolorem inde natum, non ferret æger, essentias succini non tartarificatas, aloës, aristolochiæ, cum balsamo vitæ liquido Hoffmanni remixtas, injectioni addi & cum turundis filo præditis adplicari, externum vero fistulæ os turundis ex spongia paratis non nihil dilatari, atque circumferentiam sedis fistulæ arctiori

(d) Hujus liquoris conficiendi ratio, quam non omnibus omnino Lectoribus cognitam existimamus, in soluto per aquam, ut vulgo dicitur, fortem argento vivo consistit, quod aqua plantaginis large dilutum aut penicillo ossibus carie obsessis illinitur, aut fistulosis canalibus ad cariem ducentibus iniicitur: remedium alioqui exsolvendis corruptis ossibus squamis perquam idoneum nisi gravissimus dolor & accedens sæpe numero partium contiguarum inflammatio adhiberi illud venterint. De quo plura exponit ipse liquoris hujus auctor, *Augustin. BELLOSTE*, in libri, quem *le Chirurgien d'Hôpital* inscripsit, *Cap. XII.* Maximam autem aquæ gryseæ Gohlianæ cum hoc liquore intercedere convenientiam, intelligit, qui istius præparandæ modum in *Act. Medicor. Berolinens. Dec. I. Vol. III. pag. 88.* aut in *Fo. Henr. S. HULZII Prælect. in Dispensat. Brandenb. pag. 57. Edit. noviss.* legent explicatum.

De Fistula dorsali, cum carie costæ complicata. 171

ri & ope spleniorum comprimente deligatione firmari iussi. Animum interea addidit cessatio doloris & stuporis in pede lateris adfecti & ægri ceteroqui bona valetudo, quæ sub omni curationis decursu nec tussi, nec dyspnœa, nec alio quocunque symptomate perturbata fuit; adpetitu, somno, & viribus habituque corporis, si subpallentem faciem exceperis, integris manentibus. Inhorruit tantum aliquoties æger ex levi diætæ errore commissio; dato autem pulvere bezoardico fixo nitroso, a placido somno obrepente alacris iterum expergefactus est. Nihilo minus, præservandi fine, remedia sanguinem purificantia & per epicrasin laxantia ægro subinde propinavi. Methodo hæcenus enarrata per aliquot septimanarum spatium continuata, sensit æger in fistulæ cavo dolorem pungentem cum respiratione quodammôdo anxia, & post largiorem puris, cujus alias sub quavis deligatione uncia una cum dimidia circiter effluxit, proventum, novus specillo detectus fuit sinus, sub costa cariota per musculos intercostales, versus interiora thoracis, illæsa tamen pleura, tendens; in quem, injectione semper prius administrata, primo unguentum Felicis Würzii, in formam collyrii Celsici coctum, turundæ filo adligatæ illitum, & dein, quum ejus usu sensim auctior fieret in hoc sinu sensatio, eo seposito, turunda, liquori balsamico supra descripto intincta, immissa fuerunt. Post eam alia costæ cariosæ admota est turunda, oleo caryophyllorum destillato madida; reliquum vero fistulæ cavum plumaceolis, liquore injectionis irroratis, impletum fuit. Ita tandem sublato iterum dolore punctorio, & restituta respirandi libertate, superior obliquus sinus sensim consolidari & puris quantitas imminui coepit, secesseruntque festucæ parvulæ, instar arenularum puri & turundis intermixtæ, & una denique fabæ superans magnitudinem. Menstruo demum spatio elapso, integrum prodiit costæ frustulum, quousque cariota ipsa

fuit, longitudine duorum pollicum & minoris digiti crassitie, asperum tactu, colore subflavum, specillo intruso a fana ejus parte separatum. Rebus sic constitutis, cum reliqua costæ portio utrinque carne vivida obduceretur, atque superstes cavitas, specillo, cochlea acu minuta, linteo carpto circumvoluta, instructo, uti antea sub quavis deligatione factum erat, deterfa, subcruenta adpareret, spem concepi, callum ubivis esse victum; ideoque Chirurgum ab injectione abstinere & ejus loco pulverem ex rad. aristoloch. rot. veræ, sarcocolla, tutia, nihilo albo, mastiche, myrrha, olibano, succino, elemi, in calamum scriptorium conjicere & inspirando intus compellere jussi. Sed en! sensus vividus in cavitate evanuit, & pus denuò largius effluxit; manifesto hinc indicio, internam cavitatis superficiem adhuc fordida nec satis esse repurgatam. Unde coactus fui ad novam injectionem imperandam, ex rad. aristolochiæ, ireos Florentinæ, peucedani, herbis nicotianæ & sabinæ, cortice ligni guajaci, mastiche, elemi, olibano, sagapeno & calce viva in aqua decoctis, additis post colaturam essentiis succini, aloës, aristolochiæ, balsamo vitæ liquido Hoffmanni, melle rosaceo & unguento Ægyptiaco, paratam, cui turundam spiritui salis ammoniaci simplici intinctam superaddi jussi. Talis est præsens indoles refractariæ hujus fistulæ. Sanationis spes mihi videtur dubia quidem, non tamen penitus nulla, quia nullum sese amplius sistit indicium, ex quo coniecere possem, adhuc cariem in costis subesse, cui soli difficilis & laboriosa ejus curatio venit adscribenda.

OBSERVATIO XLVI.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAU

De

Febre tertiana pleuritica continua.

Cauponis cujusdam uxori aliquot supra triginta annorum, temperamenti sanguineo-phlegmatici, pedibus aquæ frigidæ justo diutius commissis, stato quidem tempore, sed parcius menstrua fluxerunt; quibus cessantibus correpta fuit horrore gravi aliquoties recurrente, quem excepit calor æstuosus, sitis, dolor punctorius circa sinistram mamam, tussis sicca, respiratio difficilis & corporis velut contusi lassitudo. Intendebantur hæc symptomata quavis vespere, mane vero aliqua erat remissio. Quarto autem die, ob accidentem anxietatem & fervorem circa cardiacam, deliriumque levius transitorium, quod Medici vocant, me accersi curavit ægra. Præscripsi mixturam ex bezoardicis fixis, temperantibus, nitrosis cum oleo amygdalarum dulcium & pauxillo croci; quorum usu bidui spatium tantum fractus fuit febris impetus, ut paroxysmus non, uti antea, singulis, sed alternis diebus circa vesperam accesserit, omnibus antea enarratis symptomatibus comitatus. Speciatim autem dolor punctorius & tussis, quæ die intercalari non affligebat, semper acerbius recrudit, atque æstus denuo adeo accensus fuit, ut noctem semper cum pervigilio, delirio, & perpetua inquietudine transegerit. Mane vero, subsequente quemvis paroxysmum largiori sudore, calor defertur, & ægra usque ad novum paroxysmi impetum tolerabiliter se habuit, dieque intercalari cum mediocri appetitu, qui quandoque ad extraordinaria esculenta ferebatur,

modice cibum adsumsit. Indulsi sic ultra quatuordecim dies morbi genio & tam indicatis medicamentis, quam emulsivis, quæ in paroxysmo bene se gesserunt, dimicavi: elapso autem hoc tempore, quum tussis dolorque punctorius in paroxysmo mixior esset, isque leniori calore stipatus brevius finiretur, atque in urina copiosum sedimentum conspectui se offerret, die ἀπυρεσίας mixturæ antifebrili adjuncti corticem peruvianum cum rhabarbaro non sine fructu. Adsumsit enim morbus postea typum exquisitæ tertianæ &, quod antea nunquam factum, semper cum horrore recruduit. Finita itaque tertia morbi septimana, cum ægra longioris moræ esset pertæsa, atque symptomata cum proteiformi febrium continuarum genio a MORTONO in *Pyretol. Exerc. I. Cap. IV. & Exercit. II. Cap. IX. Hist. 8. § 9.* multum convenirent, corticem peruvianum majori dosi in electuarium redactum ipsi exhibui. Sic extincta fuit prorsus febris, atque restitans circa hypochondria tensio, flatulentia, viriumque langor, cesserunt sali Anglico; a cuius uncia dimidia & vomuit ægra, & plus quam triginta vicibus purgata fuit. Digestione denique per stomachica instaurata, menstruoque fluxu promoti, ægra perfecte convaleuit & jam quatuor annos, ab omni impetu febrili libera, sana vivit.

OBSERVATIO XLVII.

DN. D. WOLFFGANG THOMÆ RAV

De

Affectu spasmodico-convulsivo Vomitu curato.

Puella quædam quatuordecim annorum, jam rite menstruata, absque causa manifesta sensit dolorem gravatium

De affectu spasmodico-convulsivo vomitu curato. 175

vum circa cordis scrobiculum, nauseam & inanem vomendi conatum, quibus successit vociferatio, qua verbum germanicum, *bat*, plus quam centies elocuta fuit, spastica oris agitatio, atque irregularis brachiorum, præsertim dextri, motio cum sudore frigido, absque tamen coloris in facie mutatione. Paroxysmo finito, omnium, quæ in eo acta fuerunt, conscia, conquesta est de insigni lassitudine & dolore capitis: pulsus fuit irregularis, alvus clausa, sitis nonnulla. Vocatus consueta præscripti antepileptica & antispasmodica, sed incassum: paroxysmus enim incertis sub intervallis sæpius de die rediit, infracta tantummodo nonnihil ejus vi per liquorem anodynum & cornu Cervi succinatam essentiamque castorei. Ratus itaque, mali fomitem in primis hærerere viis, atque cacochyliæ acido-biliosæ in duodeno stabulanti deberi; dedi ægræ emeticum, quod ex granis duobus tartari emetici, ex croco metallorum secundum Pharmacopœiam Augustanam parati, & scrupulo dimidio tartari vitriolati compositum erat. Subsecuti inde sunt ultra viginti vomitus & aliquot alvi dejectiones, quibus saburra copiosissima bilioso-viscida, viridis & æruginosa rejecta fuit, non sine insigni ægræ debilitatione. Hanc autem vehementem hyperemesin a motibus spasticis, versus primas vias conversis, ortam fuisse, mihi persuasus, dedi primo lac calidum vaccinum, quod in coagulum resolutum & accensum, iterum evomuit: postea ægræ exhibui mixturam ex aqua cinnamomi sine vino, extractis cascarillæ, chamomillæ, millefolii, papaveris rhœados, theriaca cœlesti & liquore anodyno paratam, cujus usu statim quievit vomitus, & ægra, quæ sub ipsa hyperemesi a paroxysmo spastico-convulsivo immunis mansit, nunquam ab illo tempore per biennium ei obnoxia fuit.

(*Geislinga Halam missæ d. 12. Maji 1752.*)

OBSERVATIO XLVIII.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Pinguedinis leporinæ, maris & feminæ ac oculorum leporinorum efficacia.

Haud inepte MARTIALIS:

Inter aves turdus, si quis me iudice certet,

Inter quadrupedes, gloria prima lepus.

Gloriam leporis, quod ad cibum & vim medicamento-
sam attinet, pluribus persequi non est animus. In præsentî
sufficiat sequens observatio: Ante quinque iustra me con-
venit venator Waldeccensis, ut alias sæpius, ob statum va-
letudinarium, jam senex pròspera utens valetudine, tum
quidem solum commemorans, particulam ligni cecidisse in
oculum, inde dolore pariter atque inflammatione valde ad-
flitum. Viso oculo, pater meus, inquit, venatoris offi-
cio itidem functus, sæpius me præsentè narravit, pingue-
dinem leporis feminæ, omnia ex vulneribus extrahendi,
vi pollere: Contra pinguedinem leporis maris, efficacia
retropellendi dotatam esse, ita quidem, ut fere paret exitum
ex parte averfa, horum autem animalium oculos hac
vi medica excellere. Curiosus, hujus rei periculum in se
faciat, auctor sum, nihil præscribens remedii, sic de fallacia
non causæ ut causæ securus. Sclopo proinde confixit
leporem femellam, oculum adhuc calidum, parte antero-
re, apponit oculo adflitò, facie in terram inclinata: illico
tum dolores auctos, eosque tractorios, se sensitse adfirma-
bat, domum vero rediens oculum leporinum abstulisse,
tum

tum statim levamen sensisse, & in parte læsa foraminulum, magnitudine capitulum acus æquans invenisse, certo ipsi documento, lignosum hujus figuræ extractum esse. Multus erat cum hæc narrando, tum distinctionem inter marem & foeminam significando, ex facili dum sedent, vel ipso visu notandam, quæ ob temporis longum intervallum, viliora hæc flocci pendens, memoria excidere. *Daniel LUDOVICI* leporinam pinguedinem *peculiare tractivum*, & *renitentium suppurationum ruptorium* pronunciat, in *Pharmacologia moderno seculo applicanda* (e), quam auro contra caram, ut hunc virum, in artis pharmaceuticæ parte incomparabilem vocat, accuratus librorum censor *SCHELHAMMERUS*, ceu non minus, quæ de materia medica scripsit *LUDOVICI*, tribus in locis commendat incomparabilis observator *STAHLIUS*. Sententiæ *LUDOVICI* accedit *Emanuel KOENIG* (f), adferens non immerito pinguedinem leporinam huic *peculiare tractorium* audire, cum & globulos ad exitum disponat, præsertim cum cancro contusa si misceatur. Oculos leporis vertici imponendos parturientibus: pinguedinem ophthalmicis & spiculis extrahendis prodesse, edocet *Synopsis Lagographiæ curiosæ Christ. Francisc. PAULLINI* (g). Haud secus oculos leporinos Martio captos, valere ad partum difficilem, secundinas & molam propellendam, vertici impositos, ut pupilla verticem tangat, axungiam vero extrinsecus applicatam, maxime si vetusta sit, tanta pollere attrahendi vi, ut vel spicula cuti infixæ eliciat, scriptum reliquit *Joann. SCHROEDERUS* in *Pharmacopœia medico-chymica* (h), tot editionibus nobili,
Actor. Ph. M. Vol. X. Z : quæ

(e) Differt. I. Oper. omn. p. m, 287.

(f) Regn. animal. Sect. III. Artic. III. §. 9. p. 265.

(g) Ephemerid. Natur. Curiosor. Decur. III. Ann. 1. App. p. 156.

(h) Lib. V. Class. I. p. m, 323. 824.

quæ, ut, in confirmationem adductæ observationis, chartæ mandare mihi visum: ita neque ab his, neque ab aliis, quod equidem sciam, singularis differentia efficaciam pinguedinis leporis maris & feminæ tacta, neque oculi leporini scopo tractorio, ea ratione, in usum ducti, nedum palma iis præ pinguedine, hac in re, data est. In usum materiæ medicæ digna haud dubie hæc sunt, quæ data eam in rem opportunitate, ulterius explorentur. Nostrum namque est, non nostra sed naturæ voce loqui, Naturæ imperamus, si naturæ obtemperamus.

OBSERVATIO XLIX.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Papillarum in lactantibus læsarum curatione.

Quæ tenerioris structuræ sunt, femellas, primo potissimum in puerperio, toties summo dolore correptas fuisse, quoties infantulo papillis applicato, lac præbuere, non semel atque iterum, sed pluries observavi. Nonnullæ earum ea fuere harum partium teneritudine, accedente imprimis fortiori editi foetus suctione, ut læsione hinc adfectæ, sanari haud potuerint, magno lactantis dolore maritique incommodo, variis nutricibus, pro variis ex ordine lactentibus, subinde non sine aere alieno, in servitium sibi adfiscere coactis: ne tædium heic loquar, compluries non minus observatum, dum nutrices sibi indulgentes servitio exeunt, ad maritos, amasios, se conferunt, manentes cristas erigunt, animo alte tumescunt, turgescente fere in dies, magno tenelli damno, vitrea bile; ut nullibi fere ve-

rius

rius obtineat CLAUDIANI versiculus, a servo ad hujus commatis servam, translatus:

- - - - *Nec bellua tetrior ulla est
quam servæ rabies.*

Et haud secus Plautinum illud:

- - - *Neque ego tetriorem belluam
vidisse me unquam quemquam, quam te, censeo.*

Ut vel inde dispalescat, curationem partis adfectæ, tam parvæ licet, non parvi esse momenti, in iis inprimis, quorum amor in liberos major, res autem angusta domi est. Sane miratus sæpe sum, nutrice ira concitata, infantulum, vel sub suctione, extemplo motibus convulsivis adfectum fuisse. Sed redeo, unde digressus sum. Tenerrimæ molestissimæque papillarum substantiæ, ac jam dictæ fortiori, infantis fortioris, suctioni, accedit solemnibus hic nocentissima incuria, non obstant, primæ monticulorum in medio mammarum eminentium, seu papillarum, excoriationi: quare fit, ut dolores, quo protrahitur magis malum, eo fiant acerbiores, læsio, quin ulceratio, majora capiat incrementa, sanguis cum lacte a tenello, magno sanitatis incommodo, sugatur, malum, procedente tempore, incurabile reddatur, quin, quod visum est, ipsæ papillæ prorsus erosæ & corruptæ, vel suctione infantis, vel spontaneo lapsu decidant: eo autem citius curatio sub primis læsionis initiis, & incipienda & maturanda est, quo matris humores circulates sunt saliores, acriores, acidiores, scorbutici, tum quod hi, & alias, & inprimis per lac indies magis, extrema mammarum læsa inficiant ac erodant, tum per puelli salivam salso-acri nutrimento imbutam, idem illud præstent. His ad animum revocatis, operæ pretium duxi, curationem, qua felicior, citior, addo simplicior, memoriæ non succur-

rit, heic loci in medium proferre. Primipara tenerior tantis sub quavis suctione adfligebatur doloribus, ut, quamvis foetus partu difficillimo editus esset, hujus dolores tamen minores crederet. Ortæ hinc excoriationi & læsioni papillarum auxilio externo fuit, omnibus aliis in usum vocatis potiori, ablutio papillarum, post quamvis lactationem, cum vino adusto, vel spiritu vini vulgari, earumque deinde illinitio cum oleo ovorum, superinducto folio plantaginis. Vinum adustum, inquebat, mortificavit (venia sit voci minus latinæ, prolata exprimenti), oleum ovorum vero sanavit malum. Præter vim vulnerariam, fervorem moderantem, recens folium plantaginis adhæsiōnem indusii nocivam præcavere solet. Matri, a primis fere annis, falsa scorbuticaque discrasia laboranti, & hanc ob causam non minus infantulo, exhibita sunt, quæ leniter laxando, sanguinem edulcorando, ejus fervorem mitigando, labem scorbuticam specificè emendando, vires suas exerunt. Quo casu, sensu crasso, non medico, vera esse possunt, quid? quod demum post correctionem sanguinis, quæ memoriæ prodidit LUCRETIUS:

Dulci repletur peperit cum femina lacte.

In hoc malo, præter rariorem cutis in areola subtilitatem, præcipuam causam procatarticam, saltem hic, dicendam esse fortiorem infantis suctionem, vel inde patet, quod puerpera alieno infante applicato, minores, suo autem majores longe senserit dolores, quid? quod pater hanc rem miratus, robusta quantumvis indole præditus, porreætis primis septimanis suis, infantulo suo, labiis, illico, quod mireris, ex forti tractione vesiculam illic loci sibi obortam viderit. Chirurgum nihil non audentem, quod haud dubie fortunam audaces juvare crederet, id quod sæpe illi evenisse, saltem a vulgo nunciatum est, lactantis, ob diuturniūs temporis spatium, magis læsis & exulceratis applicasse papillis mercurium præci-

præcipitatum rubrum, unguento forte pomato mixtum, olim obstupescens vidi, qui hoc ipso, extra omne dubium, lambentem & sugentem hæc talia infantulum leto dedisset, nisi mater, a me monita, illi mature valedixisset. Tanti interest, non formulas solum remediorum congerere, sed & ipsa remedia nosse.

OBSERVATIO L.

DN. D. RÜDIGERI FRIDER. OVELGÜN

De

Partu difficili & secundinis retentis observata varia.

Non minus graviter quam eleganter GALENUS (i) : Solus qui naturam ægrotantis novit, & morbi dispositionem, & vim auxilii, quod adhibebitur, præterea tempus, quo utendum ipso est, audere possit, usus auxilio jam explorato ratione, spem confirmare experientia. Quare hic solus inveniet dissidii causam, & distinctiones, quibus animum adhibens, ad id, quod ægrotanti conducit, perveniet. Aliorum vero nullus hoc ipsum cognoscet. Nam qui cognitis per experientiam adhærent immoranturque, illa sola assumunt, causantes naturam, aut artem aut ejusmodi aliquid, causam offensæ extitisse. Hæc præfari volui, communicaturus pulverem a S. R. I. Equite Rüdigero de WESTHOVEN, avo meo materno æternum venerando, summo quondam Medico practico, semel fortean atque iterum in partu difficili & secundinis retentis, a filiis autem sæpissime usurpatum, viso haud dubie successu, ceu fieri volebat, exoptatissimo, ubi quid remediorum, librorum hic helluo, ea qua erat

(i) de placit. Hippocrat. & Platon. Libr. IX.

mentis sagacitate & subactō judicio, præscribēbat. Pulvis hic est: Rec. Hepat. anguill. exsiccat. drachm. dimid. Secundin. human. scrup. dimid. Cinnam. elect. gr. v. olei destill. Sabin. gutt. ij. M. F. Pulv. D. pro una dosi cum cerevisia calida, vel aqua Artemisiæ. Iungebant huic filii, ex patris præscriptione, sæpenumero sequentia: Rec. Pinguedinis viperarum drachm. ij. illinatur umbilico. Rec. Aqu. Artemis. Sabin. ana. unc. ij. Cinnam. unc. j. & dimid. spirit. Fœnicul. v. Borrac. Venet. drachm. j. & dimid. M. l. a. detur sæpius drachm. cochleare mixturæ bene agitatae. Qui se *Philosophum per ignem* vocare amabat, *Joh. Baptist. van HELMONT*, cujus scripta majorem in modum commendabat dictus Avus, de hepate anguillæ hæc habet (k): *Mulieres, observavi in partu difficili aliquot dies periculoso, oblato poculo mox ad summum ante semihoræ spatium enixas. Idque ducenties & amplius probatum. Pharmaco nimirum adhuc in stomacho existente, apertum fit os pubis, & valvæ ossis sacri in lumbis, foetusque statim propulsus. Nota vi scilicet stomachum claves uteri gerere. Hocque medicamen lubens in bonum proximi evulga vi, ne deinceps parturiens periculum vitæ subeat. Est autem jecur simul cum felle anguillæ siccatum, pulveratumque in vino potum ad magnitudinem avellanae. Donum Dei in hoc simplici. Ut cum mulier jam parere debuerit in dolore, propter serpentis invidiam, Deus, cujus spiritus super aquas latus, eas benedictione replevit: anguillam sive aquæ serpentem, visceribus potestatis sanguificandi, voluit pacare illius maledicti rigorem. Idem forte atque melius hepar serpentum efficeret; sed in anguillæ experimento nunquam fefellit eventus. Certe admodum adolescentulus, sæpius observavi, Matrem, a Parente edoctam, hepar anguillæ justa dosi cum duabus guttis olei sabinæ, diffi-*

(k) Oper. omn. Francofurti 1682. edit. p. 294, §. 46.

difficulter parturientibus pluries, optimo cum successu, propinasse. Quod ad me attinet, non adduci me patior, ut hæc aliave in partu difficili præscribam, antequam foetus orificium internum uteri ingressus est. Prius namque si id feceris, situs præternaturalis justus metus erit, libera potestate se quaquaversum movendi foetui adhuc relicta, qua re fieri potest, & revera sæpius fit, ut & mater & foetus vitæ summum periculum subeant. Ob causam infra dicendam non possum, quin heic adnectam descriptionem pulveris ad partum & secundinas remanentes, quam mecum communicavit, ante viginti, & quod excurrit, annos, amicorum meorum non nemo, adferens, hunc ipsum fuisse auxilio, omnibus heroicis remediis, quid? quod pulvere ipso, in hac observatione primo loco descripto, incassum usurpatis: Rec. Borrac. Venet. ʒiij. Myrrh. elect. ʒij. Testicul. equin. ʒij. gr. VIII. Croc. oriental. Cinnam. optim. ana. ʒij. Anther. Lil. alb. ʒβ. Theriac. coelest. gr. VIII. Sal. volat. Succin. gr. XVI. Ol. destill. Sabin. ʒβ. M. F. Pulv. subtil. dof. ʒij. Sane formulas medicas, non ex cerebro & hypothesi, sed ad lectum & ex praxi natas, si quis chartæ mandet, curæ cordique habitis simul monitis ex GALENO adductis, & vera methodo, usui esse, vel sequens edocet observatio: Die 30. Novembr. hujus anni, ante horam quintam matutinam, me convenit civis hujus urbis, his fere verbis: uxor mea, animi deliquio alias subjecta, magno sub venæ sectione circa medium graviditatis tempus correpta, ante horam felici partu tertium foetum edidit, remanente secundina, quam bina vice, binis antecedentibus in puerperiis, haud difficulter excrevit. Ex eo tempore nullus dolor, nullus nisus ad excretionem secundinarum, animi deliquia vero, ut sub partu multa, ita jam majora & continua sunt, quibus acetum, spiritus, aquæ spirituosæ affricatæ, nullas ferunt suppetias, qua ex re metus mortis
mihi

mihî summus est. Præscribo extemplo sequentem mixturam, eo animo, ut cessantibus animi deliquiis, pulveres stricte pellentes, vel succenturiarentur, vel internum agens, hac ipsa confortatum, motus excretorios spontaneo motu fusciperet: Rec. Aqu. Lil. alb. Meliss. cinnam. simpl. ana ℥i℥. Matr. perl. præp. ℥ij. Cinnab. nativ. opt. ℥j. Confect. de hyacinth. ℥i℥. F. mixtura, de qua, bene prius agitata, detur mensura cochlearis sæpius. Circa horam octavam ejusdem diei maritus rediens, etiam atque etiam petebat, ipsam ægram ut visitem: quo, nulla interjecta mora, facto, invenio hanc ipsam pallidissima facie, continuis animi deliquiis adflctam, donec, nihil non molientibus adstantibus, per minimum temporis spatium ad se rediens, vomitu exoneraret quæcunque assumpta, juscula vinosa crocata, a mulierculis exhibita, mixturam, reliqua. A me quæsitâ cum negasset, se vel minimos sentire inferiore in ventre dolores, illico in animi deliquium relapsa est. Maritus fidem faciebat, ita se rem habuisse, ex quo partus enixus fuerit, puerperam nempe continuis iisque summis animi deliquiis adflctam fuisse, vomitu remedii & jusculorum, per minimum temporis intervallum subinde isthæc temperante: animo in diversa verso, has in charta inscribo formulas medicas: Rec. Pingued. viperar. ℥ij. Ol. destill. Succin. ℥℥. Citr. gutt. III. Misce, illinatur umbilico & circa eundem. Rec. Rad. Lil. alb. ℥ij. herb. Meliss. Artemis. Puleg. ana manip. i. flor. Chamom. manip. III. Rosar. rubr. man. I. Fiant duo sacculi interpassati, lacti incoquendi, moderate calidi ac expressi applicentur, cum uteri in hypogastrio, tum ossium pubis regioni. Ad animum namque perpendens, inter alia his fere sacculis, ad imitationem *Gregor. HORSTII*, magni quondam *Ulmensium Practici* adornatis, qui hos ipsos ita præscripsit (1):

Rec.

(1) Observ. med. libr. quat. postter. Lib. I. Part. II. Observ. XXIII,

stituta est, qua adhuc prospera utitur. Non minus obstetrici auctor fui, ut puerperæ ventrem attolli & æqualiter detineri curet, ipsa sinistra funiculum umbilicalem apprehendat, dextræ manus duobus digitis hanc quasi statuam mercurialem, ad orificium usque uteri internum, sequatur, his id ipsum elevet, sic fore, ut secundina, leni tractione funiculi umbilicalis adiuta ac liberi juris facta, se præcipitem dare possit. Quam methodum sæpissime a se expertam, & nunquam fallentem, nisi ubi vere secundina utero accrevit, laudibus extollit *Justina Sigmundin*, aulæ quondam Brandenburgicæ obstetrix laudatissima (n). Cui accedere videtur æternæ memoriæ vir, allegatus jam *Frideric. HOFFMANNUS* (o), dum, si retineatur post partum secundina, digitum obstetrices nunquam ab interno uteri ore amoveant, jubet, causam interserens, nisi id ipsum fiat, se illico vertere ac connivere os uteri, ut nulla postea arte possit aperi-ri, & contra, a digiti sola irritatione sæpe excludi secundinas. At vero cum obstetrix negasset, os uteri internum post exclusum foetum vel unicum admittere digitum, atque eam ob causam neque secundinam attingere, neque tractione funiculi umbilicalis se quicquam juvare posse affirmaret, quem insuper secundinas subinde circumvolvissè experta sit, adeoque trahendo & explorando cauto opus esse; cum præterea moræ impatientes essent cum mulierculæ, tum maritus, denique memoria nondum excidissent, quæ olim in scriptis legi jam citati *Gregorii HORSTII* senioris (p), qui, ob praxin longe felicissimam, *Æsculapius Germanicus* olim dictus, nimirum ex usu pulveris, quem *FORESTUS* com-

(n) In der Chur-Brandenburgischen Hof-Wehèmutter, pag. 114.
Edit Lips. 1715. p. m. 114.

(o) l. c. p. 15.

(p) Observ. medicinal. libr. quat. poster, Lib. I. Part. II. Obs. VI.

commendabat, e trochisc. de Myrrh. sem. viol. rad. dictamn. rasur. dactyl. se aliquot liberatas scire, tres vel plures vero numerare posse, quæ subsequenter uteri suffocationibus & lipothymiis intra paucas horas misere obierint: re æqua rationis lance ponderata, heic convenientius nullum invenire potui remedium, pulvere citato, ab amico pro insigni secreto accepto, ob theriacam nimirum cœlestem simul mixtam, qua de sancte testatur, *Jo. Jacob. WALDSCHMIDIUS*, se ejus vires semper, inter alia multa, deprehendisse potentes, in ventriculi languore & vomitu (*q*), hunc ipsum proinde sequenti ratione mutatum præscripsi: Rec. Borrac. Venet. ℥ij. Hepat. anguill. Testicul. equin. Cinnam. opt. ana ℥j. Theriac cœlest. gr. III. Sal. volat. Succin. gr. VI. ol. destill. Mac. gutt. III. M. F. Pulv. div. in IV. part. æqual. Primo pulvere vomitu nihilominus excreto, extemplo dedit secundam dosin maritus, hanc retinuit ægra, prospero cum effectu, intra horæ namque dimidiæ spatium secundinæ cum placenta excernebantur, animi deliquia, iis excretis, erant vel minima vel nulla, si excipias tertium abhinc diem, quo summo animi deliquio corripiebatur, nunquam postea redeunte. Quod vero jam sub partus doloribus siti afflictæ fuerat, hæcque & post foetum editum, & post secundinam nocteque dieque, cum virium debilitatione, continuaret, juxta cum multo Thee viridi, debilioris infusionis, & quidem sine saccharo, in usum vocavit pulverem temperantem diaphoreticum, deinde quater indie naturali guttas decem cum multo liquido sequentis: Rec. Mixtur. simpl. ℥ij. Ess. Anod. Castor, ana gtt. VI. sexies denique, eodem temporis intervallo, totidem guttas Liquoris mineralis anod. Hoffmanni. His paucioribus brevi cum valetudine in gratiam rediit. Est fortean operæ pretium notare, obstetricem quæ-

fitam respondisse, exhibito laudato pulvere, os uteri internum pro opere digitorum duorum patulum redditum fuisse, omnem secundinam valde convolutam, recentem ac sine omni fœtore prodiisse, quod mireris, cum conceptæ secundinarum putredini, ac elevatis inde malignis vaporibus, maligna symptomata adscribant complures. Hic portiores partes deberi spasmò, mihi saltem verisimile videtur, fidem faciente arte clauso uteri orificio interno: deinde, semel atque iterum commemoravit hæc obstetrix, a se nunquam in medio, sed usque in latere secundinæ, visam insertionem funiculi, hujus tractionem nullo posse esse adjumento, sed nocumento, id quod nunquam non docere soleo, uteri ore interno clauso; animi deliquia tanta fuisse in hac ægra, ut omnes credidissent, eam illuc migraturam, unde redire negant quenquam. Contra eadem obstetrix a me olim missa ad puerperam, quæ decumbebat in *Wellen*, idque a partu post quatuor & viginti horas, os uteri internumprehendit apertum, duos admittens digitos, nulla vero animi deliquia, quæ facile curata, cum ope manuarum, tum folis aquis Meliss. Lil. alb. Cinnam. &c. quarum usum in casibus levioribus eam docueram.

SCHOLION.

Facta in hac observatione HELMONTII, & WESTHOVII mentione, oblivioni, quæ sequuntur, tradere haud æquum ducò. Studiis medicis ad finem perductis, ad unam omnes visitans Saxonix & Thuringix Academias, nominatissimorum Professorum nonnemo sibi persuasum esse adfirmabat, Dn. Avum WESTHOVIUM ope tincturæ universalis, seu lapidis Philosophorum, tantos in morbis, ordinariis non cedentibus, fecisse progressus. Hoc audito, Theosophorum scriptorum amans, eorumque Philosophia

ines-

inescante imbutus, mirabili flagro in patriam redeundi cupiditate, certa spe fretus, me tanti arcani participem fore, quod non essem nescius, me sibi jam a multis annis esse dilectissimum. Redux, ea qua par erat, animi submissione identidem arcanorum nonnihil petens, responsi loco accipio id, quod acceperunt discipuli CAPIVACCII: *Disce meam methodum, & habebis mea arcana.* Tum vero, qua poteram assiduitate, domesticus, videns, considerans praxin, plurimos eum optimosque legisse Practicos ac Observatores, cum Hippocraticos, tum alios, non minus Chemicos, in morbis ordinariis, in phthificis, tenerioribus, Galenicis, in aliis, in robustis, Chymicis uti remediis, cum selectu & judicio, invenio, prætereaque nihil. Omnis spes decollabat hoc tandem sermone habito. Potentissimus Elector, cujus tum Archiatrum & Consiliarium agebam, *Francisco Mercurio* ab HELMONT, qui *Philosophus per unum* in quo omnia audire voluit, *Joann. Baptist.* ab HELMONT filio, juxta mecum, quondam in mandatis dedit, ut junctis viribus, ceu eramus amicissimi, elaborationi lapidis Philosophorum vacaremus. Qua potuimus assiduitate rem peregrimus, omnia ex voto cedere videbantur, circa finem unicum nobis defuit; materiam, quam adepti sumus, in Bibliotheca servo; tibi suasor sum, ut Alchymia nunquam operam navare animum inducas. Audito, tantos spe excidisse in Chemia viros, ulterius huic mari me nunquam commisi, hinc, quod grato animi adfectu commemoro, nullis agitated vanæ spei fluctibus, non feci naufragium rerum mearum qualiumcunque, id quod tamen perpeffi sunt, ex eo tempore, me observante complures, qui sua aliorumque bona dilapidarunt, lapidem quærendo. In gratiam eorum potissimum hæc dicta sunt, quibus bonæ mentis soror, paupertas est, si forte spem in lapidis Philosophorum fide habeant, ne rem angustam domi angustiore reddere vo-

lentes, ob incertum a certo, quod didicere, recedant, & ultimæ se dent pauperiei. Recte namque PLAUTUS: *E malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.* Quod autem ad eos attinet, quibus, effato Petroniano: omnibus Diis hominibusque formosior videtur masfa auri: & dicente PERSIO:

- - - *tunicatum cum sale mordent*

Cæpe - - - - -

quamvis de his & tali obtineat ejusdem PERSII:

Dives arat tantum, quantum non Milvus oberrat, Hi per me omnem moveant lapidem, ut lapide potiantur. Hi spem pretio emant. Iis namque cum desit, & quod habent, & quod non habent, habeat saltem publicum, per impensas in hanc rem necessarias, aliquid eorum, quæ illi dum habent, non habent. Hi proinde ubi sunt *Gebri, Moriæni, Riplei, Roger. Baconis, Raymundi Lullii, Bernardi Comitæ Trevisani, Isaaci Hollandi, Basilii Valentini, Philalethæ, Senni-vogii,* aliorumque coqui, coctores, quin fortunarum decoctores, cum id ipsum saltem reipublicæ intersit, per me licet, tum inprimis, si decoctius quid ex his legere vel agere sibi videntur. Videbunt, quod hic non tam *labor intus,* quam *labyrinthus* sit. Stultorum invenient, dum Sophorum quærunt lapidem. Hi phantasiæ indulgeant, nos rebus. Peponem pro cerebro gerentibus relinquamus gratas nænias, suavia somnia. Ex superioribus interim concludere licet, ipsum *Joann. Baptist. ab HELMONT,* hac arte celebratum, qui solidos quinquaginta annos Chæmiæ impendit, ægros non invisens, lapidis philosophici, & ex consequenti, remedii universalis participem non fuisse. Filium certe æque mysticum, in plurimis pari passu ambulantiem, mihi his in rebus notissimum, tanto arcano non defraudasset pater. Id quod, saltem quoad HELMONTIUM,

extra omnem dubitationis aleam ponit assertum incomparabilis *Herm.* BOERHAAVII, ex scriptis HELMONTII deductum, dum insit: (*r*) unde certissime patere putem, binos hosce auctores (PARCELSUM nempe ac HELMONTIUM) inter Chemicos Medicinam profitentes omnium sane celebratissimos, medicamentum universale, quod utique jactabant, neutiquam possedisse, in morbis vero chronicis, per remedia violenta, sæpe numero præclara præstitisse, quoties firma ægrotantium viscera ferenda violentiæ suffecerunt. Certe purus Chymicus, olim aliquandiu hic degens, triduanam curationem febrium ardentium crepans, tertio die ægrum tali febre correptum invisens, quem sanum tum fore fidem dederat, mortuum invenit. Heic pro vario febris continuæ & continentis genio, varie secundum Hippocratico-Galenica, & tot sequentium observatorum scripta agens, dies criticos observando, non turbando, longe plurimos, Chymicus secus faciendo, paucissimos curabit. Alium vidi, principiis medicis equidem non initiatum, at totum PARACELSO deditum, fama mirarum curationum celebratum, unum eundemque pulverem, quem apud omnes fere ægros in usum trahebat, quotiescunque robustus, firmisque visceribus præditus mediæ ætatis Pastor, podagra adfligeretur, & huic statim primo sub insultu propinare: hujus usum sequebatur enormis per superius & inferius guttur solemnis excretio, podagræ vero vel levis, vel nulla adflitio. At laudis finem, quæ vel in cælum hunc cætera pium Chymicum extulit, mors hujus viri præmatura dedit. Qui methodum Stahlianam, aliosque veros observatores presso vestigio sequuntur, podagricos longiorem multo vitam trahere observabunt. Sustine & abstine, & invenies hic, quod
Me-

(*r*) *Element. Chem. Part. I. p. 26. Lugdun. Batav. 1732. in 4to edit.*

Medicina nequit. Secundum res non-naturales accurate vivendo, multum in adfectu podagrico ages nihil agendo, & plus, quam per fumivendulos Chymicorum pulveres, tractu temporis principium vitale debilitantes, ut, quæ cardo rei, id ipsum a partibus internis nobilibus, ad partes externas ignobiliores, materiam hostilem morbificam propellere & expellere haud valeat. Mori non vidi podagricos, qua podagricos, sed ex materia podagrica, vel per externa & interna retropulsa, vel ob debilem, per ætatem, naturam, non expulsa. Pari ratione se res habebat cum phthificis, hæcticis, hydropicis, cancro mammarum adfectis, aliis, qui ex methodo datis remediis vitam diutius ducebant, drasticis vero propinatis, ceu in confirmata viscerum obstructione eorumque labe aliter fieri non poterat, vitam longe citius cum morte commutabant. Qua de re fortean plura alias, Hæc in transitu. Interim non is sum, qui transmutationem metallorum lapidisque Philosophorum existentiam prorsus neget, non infimi namque momenti sunt argumenta, quæ LIBAVIUS pariter atque BECCHERUS in medium, eam in rem, produxere. Deinde magni ponderis videntur projectiones, a summo Imperatore FERDINANDO III. Pragæ, & coram Jacobo ZWINGERO ac DIENHEMIO Basileæ ab *Alexandro* SUTONIO, Scoto, factæ. HELVETII *Vitulus aureus* fere nullum dubitationi relinquit locum. Quæ se vidente, justis adhibitis cautelis, sic dictus Comes CAJETANI, pulvere suo Berolini, & ipse aliunde accepto arcano, peregit, pluribus narrat *Christianus* DEMOCRITUS, quo sub nomine, magnam partem latere voluit, DIPPELIUS. Quum vero tam certum, tum quam quod certissimum sit, inter hos, cum BECCHERUM, DIPPELIUM, ambo oblectati hac specula, ambo experti Chymici, ac his studiis per omnem fere vitam innutriti, ambo semper de lapide bene sperantes, spe tamen ad finem vitæ usque excidisse. Quum insignis quondam doctusque

Præcticus Christianus HELWICHIVS (s) duos novit, quos eventus destituit, & irritus labor fefellit, ac temeritas in paupertatem præcipitavit, ceu ipsus tot millia a variis deperdita fuisse compertum habeo: quum libri sic dictorum Adeptorum, quot fere paginas, tot ænigmata, tot gryphos in sinu gerant, quid? quod si vel pater candide, sine his quisquilliis, cum filio communicet, & processum & pulverem secundum hunc processum elaboratum, qui votis respondet, nihilominus tamen, elaborato semel atque iterum, quin sæpius hoc processu, spes potiundi lapidis discessit, ceu, cum hunc processum, tum rei historiam pluribus videre est in Jo. Joach. BECCHERI *Experimento chymico novo* (t). Quum operam huic arti daturus, nunquam non incidat in vivos magis deceptores, quam præceptores, qui dum aurum promittunt, alieno auro inhiant; nemo sanæ mentis se facile rei addicet, ubi lucripetæ tanta calliditate emungunt oculos, tam recte aureo hamo piscantur, ut nihil supra vel dici vel fingi queat. Quem fugit multorum fuisse famam, TURNHEISERUM quondam coram COSMO MEDICÆO, magno Hetruriæ Duce, tincturæ suæ, mediam clavi ferrei partem immerfisse, eamque illico in aurum optimum mutasse, quin, hanc ipsam clavem in fidem rei vel centenis monstratam fuisse, quam fraudem tamen coram FERDINANDO primo (quo nomine aliis hic magnus Dux Hetruriæ venit) a TURNHEISERO peractam, a TACHENIO in *Hippocrate Chymico* detectam, vide sis. Non equidem negaverim, TURNHEISERUM, tot in itineribus, variarum linguarum peritiam acquisivisse, secretiora medica ipsamque alchymiam venditasse; at artem magis decipiendi quam metalla transmutandi eum calluisse, vel hæc edocent: &

Actor. Ph. M. Vol. X.   Bb   qui

(s) Schediasm. de aëre in Append. Ephem. Nat. Curios. Decur. III. anni VII. & VIII. p. 167.

(t) Cap. VI. p. m. 167. 168. 169.

qui lapis Philosophorum, qui, omnium Adeptorum judicio, donum Dei, addo, rarissimum habetur, caderet in virum tam pravæ vitæ & morum, in tam luxuriosum, in tam avarum, ut unciam dimidiam olei vitrioli trium imperialium pretio vendiderit, in homuncionem tam superstitiosum! Haud secus *Petr. BORELLUS* (u) fidem facit Baronem de SOLEIL dictum, ex argento vivo argentum optimum fecisse, re perpensa, carboni, quo crucibulum tectum erat, limatum argentum inditum fuisse: alium versutiorem, idem commemorat, Genevæ auro limato, aliis rebus incorporato, fucum facientem, accepta pacta pecunia discedentem, tertium denique, qui argentum effuso subito plumbo, per cineres crucibulo indidit. Longe recentiora, intra novennium fere a se observata sacrorum deceptorum exempla, lectu digna in scenam producit Anonymus, vir sincerus, qui se *Pyrophilum Autoptam* nominat (x). Sunt, qui a ducentis annis, Paracelsique temporibus, hac peste pestilentiorum pestem Germaniæ non incubuisse, forte haud injuria adfirmant, tot millenis non corpore tantum afflictis, quæ pestis tyrannis est, sed simul animo sollicito, turbato paupertate, desperatione presso, & quæ sunt plura, apud plures legenda. Quid? quod famosissimum omnium, ceu vocari amant, Adeptorum, a tot auctoribus hoc nomine, & a me, tot præeuntibus allegatus *Alexander SUTONIUS*, Scotus, dum secundum rediens Basileam, vel quicquam pulvisculi *Jacobo ZWINGERO* precario dare renuit, neque iterato naturalis miraculi specimen edere voluit, quod tamen per-

(u) *Histor. & observ. rarior. medico-physic. Cent. III. Observ. XXI.*

(x) *In Christiani DEMOCRITI Krankheit und Arzney des animalischen Lebens, aus dem lateinischen übersezt, mit Beschreibung aller Chymischen und medicinischen experimenten des Autoris 1736, edit. Frankf. und Leipz. p. 369. seq.*

cupierat, singula momenta sollicitius observaturus, hoc ipso sibi artique dubiam deceptionis & incertitudinis notam in-
fluisse videtur, qua de re legere est ipsam ZWINGERI episto-
lam (y). Hodiernis moribus fere obtinet, ut is, qui instar
patris Adepti, ex matre philosophica novum quasi doctri-
næ sublimioris filium gignere gestit, dum aureos montes
pollicendo, auro infidiatur, subtus vulpinam pellem te-
gens, ovina indutus incedat, ac præter amorem, since-
ritatem & misericordiam in alios, nihil in ore habebat. Heic
cave vulpem, cave canem! qui cum CICERONE, pro ef-
fectrice multarum & magnarum voluptatum pecuniam ha-
bet: cui, docente SENECA, optimus pecuniæ modus est,
qui nec in paupertatem cedit, nec a paupertate discedit; is
pauper, non incidet in hanc scillam, dum vult vitare Cha-
rybdim. Quid ergo? cum dicente IUVENALI:

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi,*

Et ex ejusdem effato:

*Nil habet infelix paupertas durius in se
Quam quod ridiculos homines facit.*

Quas adhibebimus manus auxiliatrices ei, qui hæc pati;
qui in morem extremæ plebis, infimæque fortis hominis
vivere recusat!

Atque humiles habitare casas - -

Virgiliano verbo non amat: Persiano, non contentus

- - rure paterno

Est ibi far modicum.

Sed ut HORATII Musa canit:

- - apto cum lare fundum

desiderat. - -

(y) Append. ad Ann. V. et VI. Decur. III. Ephemerid. Natur. Cu-
riof. Epist. XII. p. 38.

Favente divino Numine, accedente justa diligentia, Medicus Neo-Medicis, certum, hoc morbo majus, propono remedium, quod jactis in Academiis fundamentis, ac lectis Medico-Practicis, ceu decet optimis, in una consistit *expeditione nautica*. Non hic JASONEM indigito, ÆSONIS filium, Regis Thessaliæ PELIÆ fratrem, qui navem *Argon* exstrui curavit, ex plurimis fortissimis Græciæ viris multos elegit, & ex Colchide reversus, ut regno paterno potiretur, in fraterno sanguine manus cruentavit. Non hic intellectum volo MEDEAM; Colchorum Regis filiam, veneficam nulli secundam, quam docuit, scribente VIRGILIO, sævus amor commaculare manus natorum sanguine. Relegamus Medici ad ultimam Thulen, recusamus Ducem fratricidam, cætera in multis magnum JASONEM. Odio plusquam Vatiniano juste prosequitur ars salutaris, veneficam, Velleris quantumvis aurei procreatricem. PHRIXI filius, ARGUS, ædificator navis, quæ *Argo* ab inventore & opifice dicta, in expeditione hac Argonautica nullius nobis usus est. Dicant, qui velint cum PLUTARCHO, vellus aureum esse venas metallicas, vel cum HEDERICO fuisse Thesaurum, vocent cum JUSTINO pellem arietis memorabilem (z). Fingant, ceu a multis factum, alii alia: in præsentia ea tantum lubet adducere, quæ in epistolis doctissimis habet Jo. Langius his verbis (a): *Vatidica illa Astrologia, & spe di-ves Alchymia, quorum prima rudimenta, Ægyptii, primi omnium artium auctores, excogitarunt, ad quos ob id Pythagoras & Plato navigarunt, & quibus non inepto enigmate Moses Ægyptum egressurus, populum Israël aurea & argentea vasa, id est, reconditos scientiarum Thesauros, surripere iussit. Magnas nempe arte chymica opes sibi paraverant. Unde Diocletianus Cæsar, postquam Achillem, Ægyptiorum Ducem, octo menses in Alex-*

an-

(z) Lib. XLII. Cap. II.

(a) Epist. Medicin. LIII, Basil. edit. 554.

De Partu difficili & secundinis retentis &c. 197

andria Ægypti obsessum, prosligasset, omnes chymicæ artis libros, diligenti studio requisitos, conflagravit: ne reparatis opibus Romanis repugnarent. Nec sane Chymia, quæ metalla cruda in meliora transformat, adeo nova ars est: nec temere Poëta sinxerunt, Jasonem, a Pelia patruo ex Thessalia cum Argonautis ablegatum in Colchos, ad adferendum Sææ, id est, aureum vellus, ab ignivomis draconibus custoditum, navigasse, quod Medæ astu acquisitum, in Thessaliam attulit. Non erat sane Sææ vellus aureum, sed liber, ut olim fieri solebat, pellibus compactus, in quibus ars consificiendi aurum conscripta fuit. Quid demum? commendo in finem dictum, aureum vellus ab ignivomis draconibus, ceu ibi factum creditur, non custoditum, sed libentissime admittens diligentes artis filios, per Jo. Laurentium BAUSCHIUM, primum Jasonem, primumque Argonautam Jo. Mich. FEHRIUM, non interituræ memoriæ viros, quæsitum & in expeditione Argonautica jam centum annorum, per tot sequentes Jasones & Argonautas, quibus officia vitæ, ceu Argonautas decet, ipsa vita potiora fuere, inventum & mirum quantum auctum. Veterum Argonautarum secundum ORPHÆUM 49, iudice APOLLONIO 53, ex sententia Valerii FLACCI 51, numerante HYGINO 68, APOLLODORO 44. fuere. At vero, cui eorum numerum inire lubet, qui huic expeditioni Argonauticæ interfuere, observabit longe plures, nimirum 379. jam anno Æræ Christianæ 1727. (b) eos tacitus ut præteream, qui fatis numerose sequentibus annis sedulam in hoc ordine suam collocarunt operam. Quibus rebus factum est, ut non unus liber pellibus compactus, ceu de expeditione veterum Argonautica a LANGIO dictum, sed hanc tres Decuriæ, decem

Bb 3

Cen-

(b) Conf. Catalogus Act. physico med. Acad. Cæs. Natur. Curios. Vol. I. præfixus.

Centuriae, & Voluminum idem numerus, loquantur. Esto, projectiones, quas innui, alchymicas, & experientiam hujus artis, esse veras; Demus, artificibus in arte sua credendum esse: Adeptos tamen rarissimos, artem mille lucriferis, deceptoribus, gryphis circumseptam, in se difficillimam esse, certo certius, & in superioribus, levi penicillo adumbratum est. Quis non proinde propensa magis voluntate se addicet iis, quae subministrat expeditio nostra Argonautica. Haec non dubia, incerta, falsa, sed certa atque vera: haec non involucris tecta, & numero PLATONIS obscuriora, in morem Alchymistarum, sed clara & perspicua exhibet: Heic, quod summo velleris aurei ordini, inscriptum legitur: *pretium non vile laboris*, reperire datur. Ad summa pervenit, qui felicitatem suam, iudice SENECA, in alienam potestatem non posuit. Opibus eruditis, internisque dotibus, expeditione conquistis, vel quaevis terra, quae artem alit, hanc felicitatem dabit. Tuus es, habes, quae fur non aufert, scientiae dulcedine, quae omnium rerum dulcissima, terque quaterque beatus. HELMONTIUS junior, verus tum temporis Adeptus, at ut fit, minus vere habitus, cum eum Francofurti ad Moenum plures convenirent Alchymiae Coci, auream messem sperantes, ex omnibus quaesivit, qua arte scientiae vel leviter initiati, vel penitus imbuti essent, responso dato, brevioribus se his verbis expedit: fac te, quantum fieri potest, in arte tua excellentem, & habebis verum Philosophorum lapidem. Aureum de auro dictum! Cum expeditionum, nostrorum Jasonum Argonautarumque omnium, scopus unicus sit, praesentem sanitatem conservare, absentem restituere, conquirendo per Chemiam, (ex qua, non vero ex Alchymia Aegyptii, ceu ex LANGIO adduximus, pararunt opes,) aliasque scientias & artes, eam in rem, media huic fini maxime idonea, sanitasque ipso auro magis aurea sit, quis est, qui non videat? nul-

libi lapidem Philosophorum magis philosophicum, quam heic diligentæ patere, sive sapiens cum *Thom.* SYDENHAMIO (c) tantum viatici, quantum restat vitæ, sive, auri avidior, plus desideret, juxta cum sanitate sua aliorumque. Quod restat votorum meorum summa est, ut nunquam, neque Jason, nec Argonautarum copia, expeditioni nostræ Argonauticæ desint, & hæc ipsa omnem in posteritatem atque memoriam perennet; id quod faxit summum rerum principium, cujus centrum est ubique, circumferentia nulli.

(*Fritzlaria Halam missæ d. 22. Maji 1752.*)

(c) Opusc. univers. in Epist. dedicator, p. 8. Lips. 1711. edit.

OBSERVATIO LI.

DN. D. JOANNIS CAROLI ACOLUTHI

Catarrhus suffocativus, casum ab alto & Venæsectionem in brachio institutam excipiens, curatus.

Ex pegmate fati alto decidens murarius quidam hujus loci ante aliquot annos mense Junio, sexagenario tum temporis major, semimortuus ad suos deportatur. Mox accersitur Chirurgus, qui vulnus magnum in superiori parte capitis, quo cutis a crânio in forma angulari, ad uncias tres ad minimum lata, detrusa cernebatur, deligatet. Accersitur & Medicus quidam, cujus curæ sanitas ægri committebatur, qui decidens infimul pectus male concusserat, sine tamen læsione externa. Ex difficili respiratione Medicus stasin sanguinis in pectore judicans, medicamenta, nescio quæ, exhibet, & venam brachii incidere jubet, quo facto mox omnia ruunt in deterius, sanguinis impetu per venæsectionem

sectionem in brachio magis ad pectus allecto, quam derivato. Augentur anxietates præcordiorum ita, ut æger ab adstantibus catarrho suffocativo mox perimendus crederetur. In his angustiis ego ad ægrum vocor, neglecto ab illis prioris Medici auxilio. Invenio ægrum summa cum difficultate respirantem, contentisque oculis ac flexis manibus mortis instantis adventum expectantem. Pulsus erat plenus, durus & celer. Mox vas ligneum aqua calida impletum apportari, pedesque ægri in illam collocare jubeo. Adest vocatus Chirurgus & venam pedis dextri incidit, largamque satis effluere ex illa permittit sanguinis copiam, quo facto, mox æger levamen aliquod percipit, meliusque respirat. Paratur jussu meo ex Herb. Arnicæ manip. ij. decoctum cum cerevisia, quod calidum ægro successive porrigitur. Augentur quidem per horam, & quod excurrit, anxietates præcordiorum, uti prædixeram, quod ex usu decocti hujus fieri assolet, ast optimo signo, statim sanguinis mox fore dissolutam. Continuatur usus decocti, interponitur singulis tribus horis dosis Essent. Arnicæ ad gt. LXX. cum infuso Thee, unde die sequenti melius respiravit æger, evanescente omni suffocationis metu. Ad alvum clausam aperiendam præscribo Tinct. Rhabarb. ʒʒ. cum Essent. Cathol. purg. ʒj. exaltatam ad gt. LXX. singulis horis repetendam, quæ copiosas feces, sanguini congrumato commixtas, eduxit, optimo successu. Pro reliquiis sanguinis circa pectus stagnantis plenarie resolvendis ordino Elix. asthmat. Offic. ʒʒ. Essent. alexiph. Stahl. & Arnicæ ana ʒij. assumendo singulis horis gutt. LX. in infuso Thee. His remediis, vulnere quoque capitis a Chirurgo, ut artis est, conglutinato, sanitas ægri tum temporis plenarie fuit restituta, qua per plures adhuc annos integre vir ille usus fuit, opificii sui labores, ut antea, bene peragens, quem longo post tempore aliud, nescio quod, morbi & mortis genus e vivis sustulit.

OBSERVATIO LII.

DN. D. JOANNIS CAROLI ACOLUTHI

Ex abusu baccarum Juniperi Diabetes lethalis.

Civis quidam hujus loci, mercaturæ deditus, quinquagenario major, constitutionis robustæ, calculo renum, quem consueta symptomata & copiosa arenularum cum urina excretio indicabant, per aliquot annos vexatus, suafu amici cujusdam tribus vel quatuor baccis Juniperi, quas quotidie jejunos comedit, optimo successu utitur per longum satis temporis spatium, symptomatibus evanescentibus, & calculosa arenæ excretionep lenarie cessante. Hoc eventu exoptato exhilaratus vir ille, plures quotidie, quam amicus suaserat (vel ad manipulum dimidium), Juniperi baccas avide deglutire continuat, omnes morbi prioris radices, ut putabat, eradicaturus. Calculosam autem hanc vitare Charymbdim cupiens, incidit in Scyllam illa multo pejorem Diabetem nimirum, seu Hydropem ad matulam, ut a Medicis hic quoque morbus appellatur. A copioso enim harum baccarum, quem, teste experientia, affirmantibus HERMANNO, in *Cynof. mat. med. p. 137.* & Illustri de BERGER in *Mater. med. mscpta.* sub tit: *Baccæ Juniperi*, continent, sale aromatico oleoso diuretico, renes quotidie nimium vellitati laceffitique, crasi quoque sanguinis naturali ab hoc sale dissociata, instar spongiæ quasi serum omne ex toto corpore ad se alliciunt, imbibunt, excernuntque per ductus urinæ omnibus notissimos, atque in perniciem corporis sanguinem hoc sero privant. In hoc conclamato sanitatis suæ statu æger auxilium nostrum implorat, quod ipsi quidem omni adhibita opera & sollicitudine præstare conati fuimus, ordinando remedia selectiora, quæ Scriptores medicinæ pra-

eticæ, experientia edocti, pro debellando hoc difficili morbo, ex fonte diætetico & pharmaceutico laudant, quorum prolixam recensionem hic inutilem judicamus; sed omnia incassum. Augetur enim quotidie profluvium urinæ copiosæ, instar aquæ simplicis albæ. Sequitur appetitus & virium prostratio, marcescit corpus, somnus est inquietus, paucis, omnia mortem instantem ægro enervato & exsucco annunciant. Tertio ante placidam analysin die hæmorrhoidum fluxus paucus ultimos naturæ conatus indicabat, quo audito, brevi morbum per mortem solutum iri præfagebam, quod etiam dicto tempore ita evenit. Quodsi, pronunciante doctiss. TULPIO, *Obs. med. Lib. IV. Cap. LIV.* id liber medicus est artis imperitis, quod gladius in manu furiosi, quid non de remedio, vel optimo, in manu imperiti, eodemque abutentis, dicendum erit?

OBSERVATIO LIII.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

Ex lapsu resupino copiosa puris, in thorace collecti, per tussim expectoratio cum febre lenta, feliciter tandem sublata.

Officium est in vicinia Bohemia, quod res civiles & œconomicas urbium & pagorum dijudicat & dirigit. Præfecti talis officii Conjux, in urbe quadam Bohemiæ, duobus abhinc milliaribus distante, ante hos decem annos Maji die quarto auxilium meum postulabat, misso nuntio, qui orali sermone explicabat, illam a tussi jam per aliquot menses vexari, multa cum excreatione materiæ mucosæ, quam ex ventriculo provenire putabat, illud ex languente appetitu colligens. Nuncius itaque pro ægrota medicamenta con-

venien-

Ex lapsure supino copiosa puris expectoratio &c. 203

venientia a me expetens, sequentibus ordinatis dimittitur. Pro mucos scilicet, quo ex assumtis, tempore illo, quod juniis ante festum Paschatis per multas septimanas in Ecclesia Romana destinatum est, piscibus & aliis cibis, ex farina triticea cum butyro frixis (quos præfatæ ecclesiæ addicti eo tempore capere coguntur,) collecto, ventriculum turgere suspicabar, incidendo, pulverem digestivum ex Crem. Tart. ℥j. Tart. vitriolat. & Lap. cancr. ppt. ana ℥ss. ordino, antequam cubitum eat ægra, cum aqua simplici assumendum. Pro ejiciendo postea tali mucos altero mane bolum laxantem, ex Conserv. flor. Bellid. ℥ij. Mercur. dulc. ℥ss. Resin. Jalapp. gr. iij. c. s. q. Syr. Rosar. solut. formatum, deglutivit, & jusculi ex avena parati tenuioris bonam copiam superingessit, quo factò magnam mucos & fecum quantitatem ejecit. Sed mucos quoque, pulmones & pectus replentis, habendam esse rationem putavi, hinc ut altero post assumptum laxans & sequentibus diebus Mixturæ ex Elix. pect. Wedel. zij. Essent. alexiph. Stahl. Pimpin. alb. Gumm. ammon. ana ℥j. paratæ bis per diem gutt. L. in infuso Theiformi ex rad. Helen. Angel. Imperat. ana ℥ij. Liquirit. sicc. ziiij. Herb. Cappill. Vener. Marrub. alb. Chærefol. ana man. j. Sem. Anis. Fœnic. ana ℥ij. composito, assumeret ægra, suasor ipsi extiti, quo factò quidem hæc multum spissioris mucos per os ejecit, ut nuncius XVII. Maji die demum ad me rediens retulit, tussis tamen cessare haud voluit. Conquerebatur insuper ægra de caloris per omne corpus & lassitudinis augmento, quæ confortaret, medicinam aliquam desiderans. Pro extinguendo igitur calore p. n., alvi libertate conservanda & tussis impetu, præsertim nocturno tempore, sedando, præscripsi Mixturam ex Anim. Rhabarb. & Liqu. terr. fol. Tart. ana ʒv. mane & a meridie hora quarta ad gt. LX. in infuso theiformi assumendam, & pulveres duos ex Spec. de Hyacinth. Matr. Perl. ppt. ana ʒss. Nitr. crystallif. Cinnab.

ppt. ana ꝑ℞. M Pil. de Cynogloss. gr. jī. quos ægra cubitum itura cum aqua tepida, prima, cum accepisset, & sequente vespera deglutiit. Confortandi & acredinem materiæ per tussim ejiciendæ temperandi sine cum levamine utebatur ægra sequente Gelatina, quæ parabatur, recipiendo Gelat. C. C. libr. dimid. Syrup. Capillor. Vener. cum aqua flor. Naph. ꝑ℞. & Confect. Alkerm. incompl. ꝑ℞. M. Dimitto nuncium his onustum medicamentis, jubens, ut ægrotanti Heræ suæ meum exponat ipsam coram alloquendi desiderium, quo eo melius in causas morbi præsentis, morbosque & causas eorum antecedentes, instituto cum illa colloquio & examine, inquirere, sicque cognita causa morbi, omnibusque illius circumstantiis, scitu Medico necessariis, mello-ra forsitan remedia eligere possem morbum curatura. Placuit ægræ ejusdemque marito consilium; hinc, post assumpta ultimo transmissa rhedimenta, ad ipsam vocatus, invenio eam res suas domesticas deambulando curantem, corpore robustiore, vultu ex calore interno genas rubente, & annum plus minus quadragesimum octavum agentem. Vix primos, quos humanitas postulabat, sermones miscueramus, atque confederamus, cum tussis foeminam honestissimam vexaret, quæ exscreans, magnam satis puris bene cocti particulam in vasculum aliquod scobe lignea impletum projiciebat, in quo jam plura ejusmodi prius ejecta vestigia conspiciiebantur. Hæc talia videns ego, ægrotæ vices mecum tacitus dolui, vix enim aliter primo intuitu conjicere poteram, quam eam phthisi pulmonali laborare, præsertim cum postea pulsu explorato, eum quidem celerem, satis tamen æqualem, nec durum, at hæctici aliquid indicantem invenirem. Sed re penitus introspecta, post varias formatas quæstiones nihil quicquam invenio, quod ad phthisin generandam concurrere atque certum satis illius indicium præbere potuisset, cum per omnem suam vitam ægra nostra

opti-

Ex lapsu resupino copiosa puris expectoratio &c. 205

optima alias sanitate gavisa fuisset. Hæc quoque, variis adhuc a me tentata quæstionibus, serio adfirmabat, sibi nihil notum esse, quod pro causa hujus morbi habere posset, nisi forte lapsus quidam superiori anno huic occasionem dedisset. Hoc audito, ut historiam hujus lapsus per omnes illius circumstantias exacte enarret, ægram precibus adeo. Refert itaque, se, pio zelo ductam, pedibus denudatis nocte, quam sequitur festum natalitiorum Christi, templum frequentare voluisse, sed cum vix domum reliquisset, sese fallente vestigio in loco a glacie lubrico resupinam lapsam fuisse, ita quidem, ut omni fere sensu amisso vix ac ne vix quidem surgere, & præ dorsi dolore, quem in regione scapularum sensisset exquisitissimum, domum repetere potuisset. His probe mecum pensitatis circumstantiis, nullam morbi hujus causam magis probabilem divinatione assequi potui, quam quod ex lapsu hoc venula quædam forsan intercostalis fuerit disrupta, quæ sanguinis satis magnam quantitatem in cavitatem thoracis evomuerit, qui postea, calore interno fatus, in merum pus fuerit conversus, quod a pulmonibus absorptum cum tussi jam per aliquot menses ejiciatur. Post prandium, absente ægra, quam bono interea esse animo jussi, marito indicavi, me non certissime prædicere posse, annon a multo jam per tussim ejecto pure lobi pulmonum ipsi vitium & putredinem jam contraxissent. Si hoc, eventum morbi periculosum esse & ancipitem, si non, spem adesse recuperandæ forsitan, remota causa, prioris sanitatis. Domum postea reversus ad mentem Clar. MORTONI, Angli, quam *Phthisiolog. Lib. III. Cap. V.* exposuit, sequentia duo remedia præscripsi, quæ in officina mea pharmaceutica parabantur: Rec. Aqv. Tormentill. Plantag. ana ℥ij. Cinnam. s. v. ʒʒ. Syr. Myrtillor. ʒj. Acet. destill. ʒj. pulv. Cort. Chin. ʒi℥. M. F. Potio D. ad Vit. de qua, prævia diligenti agitatione, quarta qualibet hora cochlearia duo

vel tria assumere jussi. Rec. Syr. Heder. terrestr. ʒij. de Meconio, de Portulaca, de Althæa ana ʒj. Pulv. Cort. Chin. ʒij. Laudan. opiat. gr. iij. M. exacte F. Linctus, de quo, increbescente tussi, minimi cochlearis, quale ad agitandum infusum Thee adhibetur, mensura bis capiatur. His remediis febris lenta extinguebatur, humores circa pectus stagnantes resolvebantur, expectoratio reliqui puris promovebatur, tussis violentia imminuebatur, pulmones a transitu puris debilitati blanda adstrictione corroborabantur, & ægra nostra, nullo præterea alio in auxilium adhibito medicamento, præter omnem spem nostram brevi post cum sanitate priore, sub benedictione divina, in gratiam redibat, qua adhuc, dum hæc scribimus, optimo successu utitur.

OBSERVATIO LIV.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

*Ex potu aquæ pluviae stagnantis putidæ febris
lenta curata.*

Iuvenis rusticus in pago *Klein-Schœnau*, non procul ab urbe *Zittavia* sito ann. 1749. vix maritus factus, vomere agrum suum desulcans, ab æstu solis & labore nimium excalescens sitimque immodicam restinguere cupiens, aquam pluviam, in via lata stagnantem, putidam & turbidam bibit, & laborem suum continuat. Vespere domum rediens omnia membra horror pervagabatur, quem æstus sequitur cum somno per noctem totam inquieto. Die sequenti de lassitudine totius corporis, siti, nausea & appetitus & virium prostratione conqueritur, nec ad labores consuetos redire potest. Pater ejus, qui Prætor illius pagi est, a Medico quodam hujus loci juniore, qui postea in ipso ætatis flo-

re ex hac vita discessit, consilium petit, ejusque pro filio ægroto auxilium implorat. Hic ex morte liberorum infelicis hujus Parentis, cui unicus hic æger filius restabat, perterritus, nescio quæ incantamenta accusat, atque curam ægri in se recipere recusat, nisi adhuc alius in consilium advocetur Medicus. Molestè ferens hoc a Medico prolatum iudicium Pater, die XVIII. Septembris anni supra indicati ad me accedit, rem gestam exponit, & meum anxius desiderat auxilium. Audita re jubeo eum bono esse animo, nec quicquam, quod incantamentum aliquod præ se ferat, credere, cum causa morbi haud lateat. Pro diluendo itaque humore putido ingurgitato & putredine arcenda, dedi species pro infuso Theefor-
mi, ex Herb. Chærefol. manip. j. Fumar. Scordii ana man. dimid. rad. Scorzonæ. Polypod. Liquirit. ana ʒij. Pro incidendis autem & e corpore blande eliminandis humoribus peccantibus, usus est æger Mixtura ex Arcan. Tart. liquid. & Tinct. Rhabarb. ana ʒij. composita, de qua mane & hora tertia pomeridiana gutt. LX. pro dosi ex infuso priore assum-
sit, aliquot vascula minora infusi illius superbibendo. Qua-
libet quoque vespera. antequam ad somnum se compone-
ret, pulverem cum aqua fontana adiunxit, cujus hæc erat
formula: Rec. Magnes. alb. Rhabarb. pulveris ana ʒj. Cry-
stall. mont. ppt. Corall. rubr. ppt. Nitr. crystallif. ana ʒʒ.
Cremor. Tart. ʒʒ. M. F. Pulv. divid. in iij. part. æqv. Mo-
rem exacte gessit æger jussibus nostris, & remedia hæc ju-
sto tempore & modo assumxit, hinc lætus Pater illius die
XXIII. Septembr. ad me rediens, referebat, omnia supra
recensita symptomata prorsus evanuisse, ægrumque vires
pristinæ fere omnes recuperasse, nisi quod adhuc de appeti-
tu ciborum imminuto conquerebatur. Pro confortando
itaque ventriculo dedi Mixturam ex Elix. balsam. Hoffm.
ʒij. Essent. aromat. stomachal. & amar. ana ʒj. de qua gutt.
LX.

LX. mane & vesperi cum cerevisia quotidie assumit, sicque pristinae sanitati plenarie restitutus adhuc viget & valet. Nihil temere credendum aut agendum esse Parens Medicinæ, HIPPOCRATES (vid. SPONII *Aphor. nov. Sect. I. Aphor. VII.*); & cito, tuto & jucunde morbos curandos esse ASCLEPIADES monet, teste SCHULZIO in *Compend. Histor. med. Lib. II. Cap. XII. pag. 271.*

OBSERVATIO LV.

DN. D. JOANN. CAROLI ACOLUTHI

Flores Calendulæ proliferi.

Viridantis ego & flores proferentis Naturæ amator, plantam annuam Calendulam ante aliquot annos in vasculo terreo per æstatem ante fenestram musei mei, versus meridiem siti, alui, quam adventante hyeme a frigore defendi, vasculum in museo ad fenestram collocans, modicæque subinde quantitate aquæ conspergens, ne vel putresceret, vel marcesceret & moriretur, vilurus, an non ex planta annua biennis fieri, & hæc cura nostra novos flores protrudere posset. Nec spes me fefellit. Postquam enim primæ ætatis flores Calendulæ meæ defloruerant, capita quidem florum semen proferebant, sed externe virorem suum conservabant, & vere iterum ingruente ex iisdem capitibus novi flores accrescebant, licet matre sua minores, qui, ad maturitatem perducti, tandem cum ipsa planta hyeme iterum adventante, nescio an mea culpa, moriebantur. Placuit jucundum naturæ fertilis spectaculum, nunquam antea visum; hinc flores, antequam marcescerent, per artificem depingendos curavimus, quorum ea erat imago, quam *Tab. IV. Fig. I.* exhibet.

(Zitta-via Halam missæ d. 8. Junii 1752.)

OBSERVATIO LVI.

DN. D. GOTTWALD SCHUSTERI

De

*Liquore anodyno minerali circumspēcte parando,
monita quædam.*

Tandem & ego virtutem & vires nobilissimi medicamenti anodyni mineralis, ex oleo vitrioli, experturus, & ad certum, varios inter apparatus chemicos, parandi modum me accincturus, tot voluminum chartas volvi atque revolvi, quot mihi in loco, a musarum sede in tantum non alieno, non ex multitudine, sed nucleo librorum, in manus incidere potuere. Multiplices deprehendi summis encomiis nobilitatum liquorem parandi rationes, jam hanc, jam illam inveni in Chemicorum libris miscendi, digerendi & destillandi artem, subinde tamen artificem, cautelis non instructum, fallentem; & cum alios arcani possessione superbire viderem, vix tales reperi, qui genuini medicamenti gloriam sibi arrogare queant. Quantum enim sulphurea, & hinc fere suffocativa, spiritus efficacia summe penetrans a grata & amica suavitate odoris recedere solet, tantum semper abfuit, ut blanda illa & sedativa energia effrenes spasmodorum motus in corpore humano placide compesceret, mitigaret, tolleret, ut potius tumultuarios effectus & irregulares spastico-suffocativas seditiones efficeret, relinqueret. Omne vero encheireseos punctum in eo mihi positum videtur, ut spiritus, ex commixtione unius partis olei vitrioli, purissimi, ad sex spiritus vini, ex cucurbita vitrea alcoholisati, primum prodiens, cum oleo, rejecto omni phlegmate, probe combinetur. Non parum tamen etiam antispasmodici hu-

Aster. Ph. M. Vol. X.   Dd   jus

jus liquoris, vitriolico-vinosi, exaltationi & efficaciam proficiet, si quis mixturam rite peractam per aliquot menses, pro intimiori olei & alcoholis unione, in quiete reposuerit. Neutiquam mihi proposui, qui totum processum traderem, cum celeberrimi ante me Chemiatri, & inter eos, praeunte *Friederico* HOFFMANNO, CARTHEUSERUS, rem, me tacente, intelligant: hoc tamen pace illorum, qui inter oleum vitrioli purum & impurum distinguere nesciunt, dixerim: ad elaboratissimum hocce medicamentum, ut vires, quae sine impetu & sanguinis exagitatione agunt, nanciscatur, opus esse, ne vitriolicum oleum ullo alio salis congressu gaudeat, nec nitri, nec sulphuris acido inquinetur. Experientia ductus affirmare non dubito, quin vitriolicum oleum, nisi quis absolutissimam iterum cohobandi methodum calleat, a prima tantum destillatione, quod ita longe facilius haberi potest, idoneum futurum sit: de eo tamen dubito, illum arctam sinceram genuinamque medicinam unquam paratum esse, qui oleum vitrioli nitro, licet etiam Indicum fuerit, instillat, & alia, quam non ingredi solemus, via operationem instituit. Adipiscitur spiritum, scimus, nitri fuman-tem dulcem, & si res ad summum pervenerit, vitriolicum; minime vero liquorem anodynum mineralem. Prius autem, quam observationis meae filum abrumpam, unico verbo tantum monere me rei necessitas jubet, CROLLIUM non errasse, cum oleum vitrioli dulce partim phlegmati supernatare, partim fundum petere, scriberet, modo est, ut distinctionem inter oleum vitrioli aethereum, qua elasticum, & specificè scilicet elastico, gravius, concedas; sic enim res salva erit. Est namque ipsum vitrioli oleum aethereum, elasticum, partim subtilissimum, delibatissimum, quod, ut specificè levius, superiorem; est partim specificè gravius, quod inferiorem locum, in aqua illa sulphureo-empyreumatica, occupare solet.

(*Chemnitio Norimbergam missa d. 16. Julii, 1752.*) OB-

OBSERVATIO LVII.

DN. D. JOANN. SEBAST. ALBRECHT

*Dubitationes & conjecturæ circa duo petrefacta
ex scriniis ignorantiae repetita.*

Habet amplissima rerum naturalium historia, uti in omnibus Ordinibus, sic etiam in petrefactorum generibus, plura, quæ harum rerum peritis adhuc incognita sunt, ut illis certum locum in dispositione methodica assignare nequeant, sed potius necesse habeant, illa cum celeberr. quondam HEUCHERO (d) ad Ignorantiæ Museum reponere. Ex mea rerum naturalium qualicunque penu duo nunc petrefactorum exempla proferam, quorum origo valde dubia plurimis harum rerum peritis manebit, nec ego me Davum judico, sed potius eo animo illa propono, ut, si fieri possit, meliora edocear. Interim tamen meas conjecturas æqui bonique ut consulant lectores, humanissime peto.

Petrefacta illa utraque esse, certiores nos facit eorum habitus & substantia nunc plane lapidea, & in animali regno eadem quondam locum habuisse, ex structura eorum quilibet iudicabit; sed ad quod genus, ad quam speciem referenda sint, hoc opus, hic labor. Alter horum lapidum, quem *Fig. 2. Tab. IV. & Fig. 1. Tab. V.* in adversa & averfa parte, naturali sua magnitudine sistit, cæsei coloris, marmoreæ crudæ substantiæ, cujus crassities in medio circiter 4. linearum, circa margines tenuior, in utraque superficie pilulis non unius magnitudinis, instar Oolithi vulgaris, interdistinctus. Horum globulorum alii unico puncto in medio, ceu stigmate, sunt insigniti, alii vero per lineam transversalem

D d 2

lem

(d) de Thesauris Regiis Dresden. Oper. Part. I, num. XXII. p. 794.

lem, alii per binas decussatas in formam crucis, alii per tres lineas in medio plerumque concurrentes, ut sic tres triangulos, quorum duo sæpius obtusiores tertio, forment, pauci vero linea spirali, a centro ad ambitum excurrente, inter se differunt. Ejusmodi divisiones seu rupturæ sicuti de vi quadam elastica, meo quidem judicio, quæ olim statui naturali propria fuit, ita de animali origine testantur. In Oolithis vulgaribus sæpius quidem, si detriti fuerint, lineas circulares, æquali distantia a lamellis sibi invicem inductis, observare licet, v. g. in illis, qui circa Thermas Carolinas candidi coloris inveniuntur; sed præter has nullam aliam linearum differentiam exhibent, & hoc ipso sagacioribus persuadent, non rite ad animale regnum referri, sed potius ex motu aquarum gyatorio successive ita formari, ut posita, ex materia subtiliori calcarea, alia crusta super aliam, identidem, una cum figura globosa, etiam diversa eorum magnitudo oriatur: at nostri lapidis condiciones omnino ab his diversæ sunt. Perlustranti mihi varia scriptorum historiæ naturalis volumina, quæ ad manus erant, tandem in *Ferrandi IMPERATI Historia naturali* (e) figura aliqua obvenit, quæ aliqualem analogiam cum nostro petrefacto, quoad externum habitum, monstrare videtur. Ea est alicujus marini, cui *Loricæ marinæ* nomen imponit, quod vero brevissime his verbis describit: *Lorica marina imperfecti animalis species, corio, cui squamæ inductæ, similis: motu reptili in aqua progreditur, incessu erecto, baud jacente, utroque latere simili; & alio loco addit: In pelago movetur, raro conspicitur atque inprimis cælo sereno, e mari sublata statim motum perdit.* Substantia quidem hujus marini mollis non impedit, quo minus conjecturæ locus relinquatur. Non enim desunt aliorum mollium animalium, attamen petrefacto-

(e) Libr. XXIX. Cap. l. p. m. 898. & p. 913. Edit. Colonienf. in 4to, 1695.

factorum, v. g. lumbricorum aliorumque insectorum exempla, quæ in Museis curiosorum asservantur, cujus & ego exemplum alio loco dedi (*f*): Sed neque descriptio IMPE-RATI, neque figura addita ita comparatæ sunt, ut certi aliquid determinare auserim. Accedit, quod squamarum potius, quam globulorum mentionem faciat, qui tamen ipsi globuli seu pilulæ non in superficie utraque nostri lapidis tantum apparent, sed in tota ejus substantia observantur. Edoce-ri itaque a sagacioribus in hac re malo, quam docere, & nunc ad alterum lapillum substantiæ calcaris, tanquam pe-trefactum rarius, Museo dignum, progredior, quem Fig. 2. 3. & 4. Tab. V. tam a superiore, quam inferiore parte, itemque a latere, naturali sua magnitudine, delineandum curavi, quemque jam anno 1724. in agris Feckheimensibus, pagi Ducatus Coburgensis, ut alibi docui (*g*), petrefacto-rum variorum, elegantissimorum copia ditissimi, inveni. Hunc lapidem si quis, pluribus ingenii quam judicii viribus instructus, intuetur, facile eo deduci posset, ut sibi finge-ret cerebrum petrefactum alicujus minoris quadrupedis, v. g. Muris sylvestris, aut alius. Nam per lineam instar futu-ræ ferratam, depressiorem, in superiore parte, Fig. 3. *a*, exacte in duo quasi hemisphæria non solum divisus est, in-star cerebri, sed etiam in dextro hemisphærio, quod Fig. 2. monstrat, lineæ rubicundæ, instar ramificationum arterio-larum discurrentes, observantur. Accedit, quod hæc sub-stantia parte adhuc testæ reliquæ in occipitio tegatur, quæ ossis occipitis fragmentum mentitur, in quo foramen ma-jusculum, in loco pro transitu spinalis medullæ, cranio alias congruo, apparet. Vid. Fig. 3. & 4. *b* & *c*. In anteriore parte autem truncatos quasi nervos olfactorios sibi quis fin-
Dd 3 gere

(*f*) Act. seu Ephem. N. C. Vol. VI. Observ. XXX. p. 116.

(*g*) Act. N. C. Vol. IX. Obs. CIX. p. 401. seqq.

gere facile posset. Neque minorem inferior ejus pars, *Fig. 4.*, cum exempti cerebri basi analogiam sistit. Habent hujus figmenti autores exempla cerebri majorum animalium petrefacti, ad quæ pro tuenda sua sententia provocare possent. Confirmant hoc observationes de cerebro bovis petrefacto, *D. Job. Theod. SCHENCKII (h)*, & *D. Job. Jac. DOBRZENSKY de NIGROPONTE (i)*, nec non inter recentiores, *D. du VERNEY junioris (k)*. Ast quemadmodum illæ observationes non agunt de cerebris boum petrefactis fossilibus, sed de cerebris ex capitibus boum securi enectorum defunctis, & sic nullam convenientiam cum nostro lapillo habent; sic legi merentur, quæ circa illas observationes monuit, rerum naturalium quondam oculatissimus indagator, doctissimus Italus, *Antonius VALLISNIERIUS, in Cogitatis & experimentis circa opinatum cerebrum petrefactum (l)*. Ne itaque ejusmodi vel acerbiori censuræ incurram, crediderim potius, hoc nostrum petrefactum originis quidem animalis, sed testacei cujusdam marini esse. Argumenta meæ conjecturæ sunt, 1) quia nullum adest cerebelli indicium; 2) quia substantia testæ in postica parte reliqua omnino convenit cum reliquorum conchitarum ejusdem agri indole. Periculum nunc faciendum, an conjectura aliqua artificiosa assequi possimus, ad quem ordinem & hujus ordinis genus sit reponendum. Habet aliquos characteres, quibus solis si fidem haberemus, relegendus foret ad conchitas bivalves æqualium laterum. Sed nullum inter hos genus in postica sui parte foraminulum, petioli indicium, habet, sed hic character, in nostro lapillo evidentissime

(h) *Ephemerid. Nat. Curios. Dec. I. Ann. I. Observ. XXVI.*

(i) *Ibid. Observ. CXXX.*

(k) *Histoire de l'Academie Royale des Sciences, ann. 1703.*

(l) *Vid. Act. Erudit. Lips. 1712, Mens. Aug. p. 252.*

sime conspiciendus, unice convenit, *Conchoidi*, seu *Tellinæ cancelliferæ Nicolai GUALTIERI* (m), cujus descriptionem copiosiore dedit, *Balani marinæ nomine, Fabius COLUMNA* (n). Sunt autem & hujus *Conchoidis* plures species, quas elegantissimis figuris exprimendas curavit Dn. *Dezallier d' ARGENVILLE* (o), e quibus ea inprimis maximam cum nostro conchoide convenientiam, etiam ratione magnitudinis, habere videtur, quam *Concham anatiferam pediculatam*, seu *adherentem*, *P. Phil. BONANNI* autem (p) *Tellinam pedatam* vocant. Hanc quemadmodum ex quinque portionibus compositam, depressam, in basi petiolo coriatio donatam observavit *GUALTIERIUS*, quo arborum truncis adhæret; sic lineæ illæ rubicundæ arenatæ, in utroque latere conspiciendæ, commissuras forte harum partium indicant. Interim, ne quid audacius asserere videar, hæc conjecturas illis diiudicandas relinquo, quibus copia & facultas concessa est, interiora hujus conchoidis cum nostro petrefacto conferendi.

(Coburgo *Halam missa d. 27. Julii, 1752.*)

(m) *Indic. Testac. Tab. 106.*

(n) In piscium aliquot historia, quæ adjecta est ejus *Phytobasano*, p. 110. fig. autem expressa *Tab. XXX.*

(o) *Histoire naturelle de la Conchyliologie Tab. 30. lit. F. p. 361. sqq.*

(p) *Recreat. ment. & oculor. Class. 2. n. 2. p. 95. Conf. Fanus BLANCUS, de Conchis minus notis. Tab. V. num. IV. p. 30.*

OBSERVATIO LVIII.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Gravis epilepsia in gravida & fœtui & partui innoxia.

Fœmina 30. annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, quarta jam vice gravida, ob immoderatos animi affectus, quibus indies obvia erat occasio, circa medium gestationis tempus in gravem ventriculi & intestinorum spasmodicum dolorem, feбри acri continua sociatum, incidit, quo modo graviore, modo remissiore conflictata per aliquot dies, motibus per aliquot horas corripitur gravissimis epilepticis, ita, ut linguam morsu læserit & diem noctemque omni privata sensu jacuerit. Ut tandem ex hoc paroxysmo ad se rediit, redierunt quidem simul dolores, sed multo mitiores & remediis huc usque irritis cedentes. Reliquos graviditatis menses, præter leves nonnunquam ventriculi morsus, doloribus immunis transegit & debito tempore filiolum pariens sanum & vegetum, ac partum & puerperium absolvit omni sanitatis offensa liberum.

SCHOLION.

Gravidis non infrequentes quidem, sed raro ipsarum aut abortus periculo immunes sunt convulsiones; nam experientia teste in iis facile & sæpius inopinato ipsæ incipiunt. Vid. TULPIUS in *Observat. med. Libr. I. Cap. 10.* Non minus illæ, quæ ante partum convulsiones passæ, rarius in partu ab iisdem liberæ sunt. Conf. pluribus RAYGERUS in SPINDLERI *Observ. med. 76. in Schol.* Nostra vero utrumque periculum superavit eo, quod origo mali epi-

epileptici non ex utero, sed ex spasmo ventriculi & intesti-
norum fuerit, quem gravis crebriorque iracundiæ adfe-
ctus excitavit, subsequens autem humorum stagnatio (aut
ex mente HIPPOCRATIS repletio) in vasis meseraicis exa-
cerbavit, in consensum raptò toto nervorum genere, ob
insignem parís vagi & intercostalis cum pluribus visceribus
conspirationem. Quod in dolore colico atrocissimo & diu-
turno spasmus stagnationem, quin extravasationem sangui-
nis in intestinis producat, testatur RIVERIUS in *Observ. com-
munic. 4. p. m. 289.* Verum gravissimæ hæ epilepticæ agi-
tationes stagnationum repagula solvendo harum æque ac
dolorum causam auspicato sustulerunt, ita, ut felix puerpe-
rium illa subierit atque infans incolumis ac robustus nihil ipsi
cum illo tumultu fuisse commercii sit testatus, eodem, sed
matris tragico, exemplo, cujus meminit PECHLINUS in
Obs. physic. med. Lib. 1. Obs. 30. De nostra insuper & anno-
tari meretur, quod elapsis duobus annis, jam non gravida,
ex eadem causa in eundem colicæ spasmodicæ adfectum
delapsa, cum per aliquot septimanas decubuerit, famigerati
pulveris Medici Gallici, AILHAUDI, quinquies adhibita di-
midia modo dosi, in atrocissimis per duos dies continuis
epilepticis motibus e vivis sublata sit.

OBSERVATIO LIX.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

*Epilepsia diuturnæ colicæ sanguineo-spasmodicæ
superveniens salutaris.*

Vir litteratus quinquagenario proximus, temperamenti
melancholico-cholerici, habitus corporis cachectici
& vitæ sedentariæ multum addictus, ineunte vere, ob cœ-
Act. Ph. M. Vol. X. E e li

li sereni clementiam, animi causa exspatiatur, sed longius, quam par erat, iter faciens, corpus & tardos humores nimium commovet, domum reversus de doloribus ventris circa umbilicum queritur, quos temporis mora acerbiores febris excipit gravis continuæ indolis. Laxantia, clysteres, venæsectio, externæ fomentationes & unctiones variæ, atque, præter lene vomitorium, cuncta interna huic morbo opportuna remedia ne minimum quidem levaminis adferunt, perseverante eadem dolorum atrociam, qui, ultra duos menses cum acri febre ægrum cruciantes & leves modo inducias facientes, corpus succis & viribus ita spoliarunt, ut hæctica imminere & ad extremum jam ventum esse videretur. Deo & naturæ fere relictus nuncium percipit, haleces recentes salitas ex Høllandia esse adlatas, quo audito tam effuso in illas fertur appetitu, ut summis precibus illas edendas efflagitaret ab adstantibus, qui primum recusabant. Porrectam tandem unicam maxima cum delectatione avidè comedit, alteramque iisdem precibus, quin ejulatu, poscit. Et hanc vix obtentam pari appetitu absūmit, quem non, nisi tertia halece, satiatum fore adseverat, qua prorsus denegata, æger, cum irritas esse omnes ejus preces sentiret, in tantum animi furorem adactus est, ut illico gravissimis motibus epilepticis torqueretur, atque eum animam agere adstantes putarent omnes; in qua mortis instantis imagine duos transegit dies, quibus peractis sensim ad se rediit, a doloribus ventris quidem, verum eadem halecum appetentia nondum liber, quarum & unicam metu recrudescens mali impulsu, agnati edendam porrigunt. Ex eo autem, quod mirum, tempore, naturalis appetitus & cum eo in dies major sanitatis spes successerunt atque ægrotans, adhibitis convenientibus remediis, ad sanitatem rediit pristinam, etiamnum, dum hæc scribo, exactis ab illo morbo gravissimo septem annis sanus & vegetus.

SCHOLION,

Præsentem casum priori adnectere placuit, quoniam hic & epilepsiæ symptomaticæ ex eadem causâ & fonte ortum æque ac salutarem per eam primarii morbi solutionem, nec non easdem superius allatas rationes pathologicas simul comprobat. Simile salutaris, gravissimi paroxysmi epileptici, ad XX. horas & V. dies perseverantis & simul quotidianos plures per 2. annos accessus auferentis, exemplum refert TULPIUS l. c. *Lib. I. Cap. 9.* verum ex aliis insufficientibus explicat principiis. Stupendum pariter idem Auctor recenset casum foeminæ prægnantis, 1400. haleces impune edentis *Lib. II. Obs. 24.* latum vero ibidem de halecibus salitis iudicium ac de earum usu maxime arridet ipsius verbis memorari dignum: *Atqui certe, si lubet halecum naturam propius intueri, inducere quidem sitim, sed nunquam cruditatem, nisi ultra satietatem adsumtas. Debite enim salitæ & opportune datæ adeo non nocent, ut etiam summe profint supino stomacho, juvando coctionem, detergendo pituitam, movendo album & restituendo homini amissum cibi desiderium.* Sane in nostro non adeo ingens in halecum esu excessus languentem ventriculi tonum prostratumque appetitum eo certius reparare valuit. Improbandum igitur non est mos eorum, qui in bene instructis epulis nunquam non haleces apponunt salitas. Epilepsiam colicæ succedentem & paulo post pariter dolorem colicum sævissimum tolerantem memorat THONERUS *Obs. Lib. II. p. 93. & 94.* sed sine merito effectum salutarem tribuit unico decocto Ligni sancti cum Sarsaparill. cujus vires jam irritas agnoverat eodem *Lib. pag. 89.*

OBSERVATIO LX.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Dysenteria epidemia in gravidis innoxia.

Dysenteria anno 1736. per Pomeraniam, quin Germaniam grassata, Treptoam hanc maxima strage adfecit, ita, ut mensibus Septembr. & Octobr. ultra 250. incolas invaserit, quorum cum maxima pars e plebe esset, dimidiam fere, ob inopiam multorum ad vitam tuendam mediorum, e vivis sustulit. Integræ familiæ erant infectæ, & vix unicus infectæ plebeicæ domus incola immunis superfuit; nam inamans morbus neque sexui, neque ætati pepercit. Tenelli infantes, salubrem alias sub dentitione, alvi fluxum iam cruentum patiebantur, & gravidæ, ob morbi contagiosi metum diætæ multo curatioris studiosæ, nihilominus eundem sunt expertæ. Harum sex curæ meæ se tradiderunt, & sicuti in illis nulla de primarum viarum cruditatibus suspicio, ita nec consueta atque evacuantibus blandis incepta methodus ullum habebat locum, eaque propter alia erat excogitanda medendi via, quam auspiciatissimo cum eventu ita institui. Primum, simulac fieri potuit, venam in cubito secandam curavi, dein regimen diaphoreticum, quanto fieri potuit studio, in lecto observandum, & bis in die infusum Theeforme, ex herb. Scord. Millefol. Veronic. flor. Chamomill. vulg. Papau. rh. & rad. Liquirit. confectum, calide bibendum præcepi, subordinatis pulv. absorb. subadstring. & diaphoret. ex Matr. perlar. C. C. ust. Corall. r. & Bezoard. min. nec neglectis externis, ut emplastris theriacalibus aut unguentis anodynis & roborantibus, si dolorum atrocitas eorum usum exegit. A quorum usu altero jam die alvi fluxus & dolores remiserunt, & sudor erupit, quem tertio vel quarto die excepit molestus in tota cute pruritus, eumque demum sparsim efflorescentes

Dysenteria epidemia in gravidis innoxia. 221.

tes, pisi majoris magnitudine, pustulæ, instar variolarum notharum sero pellucido acri turgentes, quibus ruptis, aut exsiccatis, septimo ut plurimum die morbus evanuit terroris & periculi plenissimus.

SCHOLION.

Julio ac Augusto memorati anni mensibus Syrius infueto rigore & diurniori mora regnabat, plebei homines, falcem in maturam messem mittentes, sudore prope diffuebant, frigidissimoque potu se reficientes & meridianum laborem in seram usque vesperam differentes, ex aura frigidiori nocturna, & transpiratione inde multum impedita tantam humorum labem sibi contraxerant, ut eorum primam & maximam stragem morbus ederet pernicialis, infectione demum plurium cohabitantium latius serpens. Aliorum corpora ex eadem insolitæ tempestatis constitutione genitum morbi hujus fomitem eo usque fovebant, dum aut ex humorum dispositione, aut ex infectione, aut terrore, qui ipso contagio sæpe valentior observatur, malum prodiit abominabile: inde ratio est petenda, ex qua tam mammas sugentes tenelli, quam strictioris diætæ legibus obtemperantes, æque minus fuerint immunes. Cum itaque in humorum massa contagium lateret, fructusque horæi, tunc temporis hic immaturi, accusari non possent, non opus erat valido aut repetito primas vias purgante remedio, quod vel levisimum gravidæ ægre ferebant, quarum unica, ad leniendam dolorum vehementiam adhibito clystere demulcente, protinus abortum passa est. Solam autem transpirationem impeditam morbo huic producendo aptam esse, me Ao. 1747. docuere bini juvenes, qui, horti a furibus custodiendi causa, duas noctes mense Augusto excubias agentes, inauditum tunc temporis dysentericum alvi fluxum sine commisso diætæ

tæ errore sunt perpeffi. Pustulæ insuper illæ, quæ non nisi phlyctænæ succedentes in gravidis, testes erant sufficientes feri acris ex cohibita transpiratione geniti hujusque morbi causa, idque dysenteria succedens ulceri pedis consolidato comprobat. Vid. BONETUS in *Medicin. septentr. Part. I. Lib. 3. Sect. 10. p. 566.*

OBSERVATIO LXI.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

*In convulsione virginis hypochondriaco-hystericæ
quotidiana risus & varians clamor involuntarius,*

Virgo nobilis 40. & aliquot annorum, animo & corpore graciliori valde mobilis, a teneris multis gravioribusque morbis obnoxia, adultior ob frequentia familiæ funera animi adfectibus conjunctisque corporis infirmi afflictionibus cruciata, ita, ut 15. abhinc annis heticæ periculum subierit. Cum diu multumque de ventriculo imbecilli conquesta, nihilominus, convenientis diætæ incuria esset, ante quinque annos solito majorem flatuum, & inprimis ructuum proventum experiebatur. Quod malum nec opportunis remediis in tempore oppugnatum tantas mora acquisivit vires, ut diu noctuque per intervalla, quin demum singulis fere horis, ructus copiosi cum impetu, & sonitu terribill exturbarentur. Quibus ingravescentibus symptomatibus multa quidem & varia, sed non optimi nec continuata, opposita sunt remedia, hinc irrita fuerunt omnia. Paroxysmi illi ut plurimum noctu gravius, sæpius cum vomitoria eructatione ciborum adsumtorum, atque levi mentis alienatione, infestabant & natura jam iis ita erat adsuefacta, ut,
quoties

quoties vel in sermone mentio illorum fuit facta, toties iisdem horribilem & sequentem quidem in modum corripere-
retur: clara intensa vociferatio antecede-
bat, a se invicem
disiectis simul brachiis, capite & pectore subito retrorsum
flexo, oculis retortis & facie, ceu doloris acutissimi indice,
composita; dein ructus plus minusve copiosi, ore quam
maxime hiante, & pectore singultum mentiente, primum
leni cum susurro, paulo post magno boatu & tanto impetu
erumpebant, ut totum corpus concuteretur, ultimo ru-
ctuum multifonorum agmen claudebat vehemens, qualis in
acri titillatione est, cachinnus, cum majori superioris &
maxima infimi ventris agitatione, ut eum manibus conjun-
ctis continere cogere-
retur: tandem, elapso horæ quadrantis
dimidio, finitum paroxysmum aliquot suspiria indicabant,
atque ægra illico vires colligebat priores. Paroxysmi eam
ut plurimum sedentem, aut jacentem invadebant, crebri-
ores & graviore-
s instante mensium periodo, qui tamen erant
regulares ac sufficientes, sed circa finem parum decolores,
uti sub gravissimis quandoque insultibus ex uterinis locis
fluxum lymphæ mucidæ sentiebat. Ufu balnei ex fonte mar-
tiali Poltzinensi duos per annos æstivo tempore continuati
maximum percepit levamen, atque ita reconvaluit, ut per
diem ab inveterato malo sit immunis.

SCHOLION.

Et virgines hysterico-convulsivis motibus affligi experi-
entia & observatorum monumenta abunde loquuntur; sed
eas ut plurimum, in quibus mensium fluxus anomalus, labo-
riosus aut suppressus. In nostra vero ille omni primum vi-
tio caruit, & malum, diurnitate altiores radices agens, ul-
timo uterum in consortium rapuit. Primum mali fomitem
struxit & hæreditaria quædam & inordinato diætæ genere
obfirmata ventriculi, & intestinorum atonia, quippe ventri-
culus

culus erat ipsi adeo infirmus, ut quandoque per superius, aut inferius os vel leves cibos redderet indigestos, ideoque laxa potius erat, quam stricta alvus. Inde labefactata vero coctio crudorum in corpore humorum copiam genuit, qui eandem utero labem adfricarunt. Hac ratione prognata hic symptomata hypochondriaco-hysterica, & primarum viarum & uteri vitia arguebant, atque in illis resuscitandis stupenda erat animi memoris potentia. Risus & varius in paroxysmo clamor effectus erat spasmodico-convulsivæ per consensum stricturæ in diaphragmatis, pectoris & laryngis partibus nervoso-musculosis, qualia exempla recenset BONNETUS l. c. *Part. I. Lib. I. Sect. 14. Cap. 22.* THONERUS *Obs. Lib. 2. p. 96.* RAYGERUS l. c. *Obs. 66. in Schol. & Obs. 69.* Quod autem e nullo, nisi balneo Pöltziniensi, remedio levamen ac opem senserit, inde factum est, quod pleraque adhibita remedia motus modo solidarum, non vero simul fluidarum partium correxerint, utrumque autem balnei usus continuatus præstiterit, quod ex aqua martiali, principio & spiritu sulphureo, instar Freyenvvaldensis & Lauchstädiensis, sed multo largius, imbuta constat.

OBSERVATIO LXII.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Podagra factitia.

Pharmacopœus quadragenario major, cholericus-sanguineus, ceteroquin sanus & vegetus, ineunte vere gravidine & catarrho pectoris cum ejusmodi febre corripitur, qua circa vesperam intensiore facta anxiam sentit pectoris oppressionem, ad quam sublevandam pediluvium adhibet ex aqua fluviali, furfuribus triticeis & salino stimulo paratum idque bene calidum. Altero mane ad pectus multis humo-
ribus

ribus oppletum dosin pilul. mercurialium, juxta Dispensatorium Brandenburg. confectarum, adsumit, quibus alvus multoties quidem purgata, at circa vesperam febris & anxia respiratio magis exacerbata est, ob quam idem repetit pediluvium, atque sumto sudorifero lecto somnoque se tradit. Verum media nocte dolor pollicem finistri pedis graviter exacerbans somnum eripit omnem: pollice perlustrato insignem animadvertit ruborem levemque tumorem &, quod in somno se volutans illum subluxaverit, putans, eum spiritu vini camphorato illinit, nihilominus mane pede insistere nequit. Continuato simul usu interno remediorum resolventium & diaphoreticorum, dolor circa vesperam remissior, altera nocte dextrum pollicem priori cruciatu infestat, &, quid monstri alat, satis manifestat per aliquot dies adfigens, atque ex eo tempore quotannis, omnibus podagræ fociis symptomatibus comitatus, semel bisve rediens, licet neque hereditariæ dispositionis, neque ullius infectionis memor fuerit infelix artifex.

SCHOLION.

Podagram sine ulla hereditariæ dispositionis aut infectionis suspitione ex intempestivo solum remediorum usu prognatam esse, raro rarius observatum est. Nihilominus, consideranti præposterum atque importunum tot efficacium repellentium mediorum, minime mirum videbitur, quod serum catarrhale, in principio morbi modo circa sinus frontales & maxillares pulmonumque bronchia stagnans, per metastasin ad pedes translatum fuerit, ibidemque ob habitum corporis ægrotantis spongiosum & succulentum, adeoque fovendo huic morbo aptum, tragediam luserit perennem. Quod autem materia podagrica catarrhali maxime sit adfinis, inde patet, quod podagrici, inprimis novitii, ca-

tarrhales capitis, faucium & pectoris *defluxiones* & adfectus nunquam non experiantur, priusquam podagra, autumnio & vere plurimum solemnis, infestat. Utriusque autem morbi facilem metaptosin observationes testantur. Conf. BONETUS *l. c. Part. X. Lib. 7. Paraleipom. Obs. 15. p. 574.* RAYGERUS *l. c. Obs. 60. in Schol.* Ad præsentem casum illustrandum plurimum faciunt egregiæ PECHLINI in arthritidis & podagræ naturam annotationes pathologico-practicæ *Lib. X. Obs. 25.* Præterea cum catarrhale serum in coryza non omnis sit contagii expers, multo minus mirum, quod podagra efficaciori inficere possit contagio.

OBSERVATIO LXIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Cancer contagiosus.

Mulieris cancro utriusque mammæ, & demum glandularum subaxillarium exulcerato defunctæ soror, quadragessimum ætatis annum nondum ingressa, vestimenta hæreditate a modo dicta sorore accepta induit & gestando conterit. Vix elapso anno febriculam sentit lentam, tussim increbescentem & corporis, alias plenioris, contabescentiam, hinc phthisin familiæ ejus familiarem, metuens, auxilia & consilia Medicorum conquirat. Opportuna quidem & optima feбри & tussi phthisicæ, sed frustra, adhibet remedia: tandem de duritie quadam & dolore mammæ sinistræ conqueritur. Dolor cum tumore mammæ auctus indubia canceri occulti signa in dies manifestabat, quo per dimidium & phthisi per totum anni spatium cruciata atque emaciata, diem obiit supremum.

SCHOLION.

Prior cancro solum defuncta ex albo, quo diu laboraverat, fluore suppresso mammæ sinistrae scirrhum, atque ultra decem annos e papilla mammæ ejusdem fluxum ichoris cujusdam sanguinolenti experta erat, nullis, ac circa instans menstruum tempus levibus saltem cum doloribus, quibus gravioribus accedens demum major durities nodosa prodidit malum immedicabile, utramque mammam cum vita biennio depascens. Tetro igitur vapore, quo & nares spectantium graviter adficiabantur, ut & ichore diu multum infecta erant linteamina & vestimenta, ut ideo cum iis indutis malum hoc, ex insigni lymphæ stagnantis corruptione ortum, æque facile, ac aliis scabies, coryza, podagra, quin phthisis, sano sororis corpori insinuari potuerit, cum teste TULPIO *Obs. Lib. IV. Obs. 8.* ulceratus cancer cominus non minus quam eminus contagiosus observatus sit. Notatu quoque dignum videtur, quod, prægresso pulmonum ulcere, hujus materiæ purulentæ se non adsociaverit, sed proprium & consuetum suum domicilium in glandulosis partibus occupaverit ultimo virosa canceri materia, quæ meo quidem judicio in sana atque aliquot liberorum felice matre labem primo pulmonibus contraxit, cum sterile sororis defunctæ conjugium inter causas non immerito esset accusandum,

OBSERVATIO LXIV.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Bis variolæ intra duos menses febre tertiana intermittente interpolatæ in puella quatuor annorum.

Cum præterito anno variolæ epidemice circumirent, declinante hieme invadebant binas sorores, quæ, dum morbus benignioris erat moris, brevi reconvalescebant; sed illico junior, quatuor annorum, febre verminosa alioquin sæpius vexata, ex intempestivo piscium marinorum jam adventantium esu incidebat in febrem tertianam intermittentem, quæ, pro ætatis teneræ ratione, digestivis, evacuantibus & roborantibus remediis cedere recusans, tertia septimana continuæ typum præ se ferebat, quæ & decenter per duos tresve dies tractata jam arthritidis vagæ speciem mentiebatur, æstu impensius urgente; verum, en! tertio die pustulæ in facie, collo & reliquo corpore confertim prodibant, novarum variolarum indices, quibus elevatis & suppuratis facies ita intumuit, ut oculi tres quatuorve dies clauderentur, manus rigerent & totum corpus scateret: his tandem speratis optima successit valetudo.

SCHOLION.

Tam teneram ætatem tam brevi temporis spatio tot gravibus continua ferie ingruentibus morbis superandis, quibus vix adulta sufficit, parem fuisse, merito mirandum: sed experientia discimus, infantilia corpora adultioribus multo facilius & felicius variolarum morbum, tum ob corporis texturæ, tum humorum minus corruptorum rationem, perferre. Quod vero hic variolis, ut videbantur, magis

nothis mox veræ ac copiosissimæ successerint, nec febre intermittente eique dicatis multis remediis harum fomes, nisi omnino sublati, attamen diminutus fuerit, si de his mentem meam expromam, hæc mihi videtur ratio, quod puella hæc primis variolis superatis, ut mos infantum sine custode fert, nimio atque incongruo cibo ventriculum obruerit & lecto citius, quam illa tempestate par erat, relicto, transpirationem corporis & simul exhalationem reliquiarum morbi victi, crustulis nondum desquamatis omnibus, impediverit, eoque novum & febris intermittens & variolarum fomitem ipsamet paraverit. Nam in morbis exanthematicis, præsertim purpura & petechiis, haud raro observatum, quod, si efflorescentiis in cute jam exsiccatis atque absterfis, transpiratio corporis, admodum sensibilis redditi, ægris fere restituti, minus curæ, & mutatione nimis matura aut improvida linteaminum, impedita fuerit, ipsi in eundem recidant morbum, gravioribus multati symptomatibus. Ita *Petr. BORELLUS* in *Cent. I. Obs. 64.* a cataplasmate frigido, ad variolarum cicatrices in facie relictas abigendas admoto, mortem adnotavit. In nostro autem casu & primarum viarum cruditates, & febriles motus inde evenientes, recepto in humorum massam miasmata novaturienti plus alimenti præpararunt. Sic eodem anno in morbillis, qui paulo post, purpura & petechiis complicati, variolis succedebant, in puella septem annorum intra sex septimanas ex iisdem rationibus duplicem observavi insultum. Ultimo modus & symptomata, quibuscum febris tertiana intermittens in continuam & variolarum morbum demum transiit ac evanuit, singularem merentur attentionem atque indaginem. Morbillos febrem diurnam intermittentem fugantes refert *RIEDLINUS*, in *Linear. med. Ann. IV. Mens. Maj. Lin. 29.*

OBSERVATIO LXV.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Vesicatoriorum utilitas in variolis malignis.

Bini nobiles juvenes variolis tunc temporis epidemicis corripiebantur, primus sedecim annorum, phlegmaticæ constitutionis, copiosis & magnis, distinctis tamen & bene elevatis & pure optimo turgidis ita obsitus erat, ut nec fauces his immunes fuerint; attamen omnia usque ad suppurationis finem videbantur tolerabilia, quo febris suppuratoria aut secundaria præter morem & manifestam causam continuabat. Somno sæpius interrupto irrequietus æger interdum paulo laboriosius atque anxie respirabat, cum pulsu celeriore & debili, circa vesperam somnus subrepebat placidior & profundior, sed media nocte a custode offendebatur comaticus, ore multum hiante, oculis apertis & rigidis omnisque sensus expers; ego mox advocatus pulsum invenio debilem ac inæqualem & moribundis fere similem, atque variolarum areolas a consueto rubore deficientes. Premente hac necessitate cito capiendum erat consilium; hinc malignitatis quid subesse ratus, simulque memor casus, quo spiritus bezoardicus Bussii in aula Dresdensi primam quondam famam consecutus est, infundo ori aperto primum duo cochlearia aquæ, quæ ad manus erat, Cinnamomi cum vino paratæ, quibus ægre deglutitis, paulo post aliquot cochlearibus infusi tepidi Thee quindecim guttulas modo dicti spiritus, totidemque iterum elapsa hora, sæpius cochleari potum ingerendo calidum Thee. Inde mox liberior & concitior respiratio, pulsus vivacior, atque æger ad se redibat, mente tamen paulisper turbata: ideo supinæ naturæ & externum stimulum adjiendum arbitratus, in utroque pede vesi-

Vesicatoriorum utilitas in variolis malignis. 231

vesicatorium suris adplicandum & pulveres diaphoreticos singulis binis vel ternis horis exhibendos impero, quibus demum, vigore languenti humorum circulationi restituto, sudor elicitus, alteroque die, remotis vesicatoriis, purpura rubra ubique apparuit, qua prorsus erupta febris remisit, & cum illa simul pustulæ variolosæ ficcari ac incrustari ex voto cœperunt. Alter juvenis septemdecim annorum, sanguinei magis temperamenti, illi in morbo socius, inficiebatur demum, simulac ille lectum reliquerat, iisdem variolis sat copiosis, eandem, sed symptomatibus diversam, scenam ludens; nam febre secundaria perseverante inquietum horripilatio haud levis, dextrumque faciei latus tumor erysipelatodes corripiebat, æstu acriter urgente. Suspecta hæc symptomata parem quidem malignitatem prodebant, sed aliam medendi methodum suadebant: ideo pulveribus diaphoreticis, modice nitrosis, frequentius usurpatis, & vesicatoriis ad suras applicatis, propulsa pariter eadem purpura, eundem metum dispulit & variolis exsiccandi & desquamandi copiam fecit exoptatam.

SCHOLION.

Vesicatoriorum in variolis usus Medicis Germanis, licet haud incognitus, attamen in praxi nullus a Medicis Anglis nostro seculo magni habitus, teste *Fr. HOFFMANNO in Med. system. de febre variolosa*. Verum & præterito jam seculo eximium horum usum in retropulsis variolis expertus prædicavit *Olaus BORRICHIVS in BONETO l. c. Lib. V. Sect. V. Obs. 14. p. 225*. Me primum eorum periculum facientem non urgens solum necessitas impulit, sed etiam docuit ratio atque argumentatio ab analogia, in his æque ac aliis gravibus morbis exanthematicis, futuræ utilitatis, quam effectus voto bis respondens comprobavit. In hoc casu notatu

tatu dignum, quod unus idemque morbus in diversis corporibus longe diversa produxerit symptomata diversamque ideo medendi methodum indicaverit: deinde, quod ultimus variolosus, licet antea blande laxantibus & sanguinem corrigentibus remediis ad benigniorem morbi metuendi insultum præparatus, & suppuratis jam variolis ipsi alvus clystere purgata fuerit, nihilominus eandem morbi, quem contagio hauserat, malignitatem sit expertus.

OBSERVATIO LXVI.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Ex petechiis & pleuritide vera delirus nocte byemali in fluvio innoxie se lavans.

Iuvenis viginti & aliquot annorum, succulentæ & robustæ constitutionis, ineunte MARTIO simul cum matre & sorore petechiis decumbebat tum epidemice grassantibus, quibus, accedente vera pleuritide, graviter delirans, nono vel decimo morbi die noctu, cum pater custos obdormivisset, lecto se nudum eripit & e domo egressus vicinarum quatuor domuum areas, parietibus cinctas, transcendens, plateam petit, qua ad suburbanum fluvium fertur, in quem ex corrupta imaginatione piscatum it, usque dum frigore rigens ad paternam redit domum, in quam a patre & huc advocatis vicinis semianimis delatus, siccis & calefactis linteaminibus ac lecto non modo fovetur, sed quoque consilio cujusdam ipsi jam minus deliro singulis-horis pulvis quidam diaphoreticus, cujus quatuor doses ad duos dies ordinatæ prostabant, cum infuso calido Thee porrigitur, & moribundo similis ad sudorem componitur, quo elicitum in somnum placidum toto die inclinabat: me accedente conspicuæ in
cute

cute erant maculæ parum colore mutatæ, pectus paululum retento sputo cruenti puris plenius, pultus subdurus & celer, deliria vero imminuta & sudor largus. Non omissis convenientibus remediis in dies major spes reconvalescentiæ admodum dubiæ adfulgebat, sputo redeunte optimo, & decimo quarto die crisi perfecta apparente, atque æger, tussis aliquamdiu remanente, pristinam præter omnium spem recuperavit cum fociis sanitatem.

SCHOLION.

Inter miracula & observationum monstra præsens jure locum meretur, de qua vero adnotandum, balnei hujus experimentum non nisi fabro ferrario, athletici habitus, feliciter cessisse. Notissimum enim in praxi, quam grave & præsentissimum vitæ periculum immineat in his exanthematibus ex levi refrigerio, & quam insensum illud sit inflammatoriis pectoris morbis; præterea quam facile in his, adnotante BAGLIVO in *Praxi med.* vel ex erecto corporis situ perniciosissimum subrepat animi deliquium. Attamen hic, licet utrimque in summo excessu, impune peccatum sit, id quod insigni optimæ naturæ robori in acceptis ferendum; providus enim & solito frequentior diaphoreticorum usus neutiquam tantum auxilii adferre potuit, quantum damni & periculi extremum frigus corpori intulit. Quam maxime autem mirandum, quod, superato morbo, ne ulla quidem labe in pulmonibus fuerit relicta.

OBSERVATIO LXVII.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Pleuro-pneumonia, empyema & phtisis, post pleuritis vera, demum gravis hæmoptysis intra annum in viro juvene superstite.

Vir juvenis, aliquot supra viginti annorum, sanguineo-cholericus, hieme corripitur pleuro-pneumonia, quæ ob venæ sectionem neglectam, & calidiora adhibita remedia, non rite judicata in empyema transit, febre intensius urgente, tussi inani graviter excruciante, atque spirandi angustia cum largo sudore increfcente, quo in statu quatuor septimanas transegit, usque dum quinta pars in pulmone sinistro collectum, atque emollientium usu jam magis coctum, tanta tussiendo erupit copia, ut ejiendo vix vires suppetent, & spiritus fere deficeret; quantitas enim primo die rejecti puris mensuram tantum non implebat. Quo sputo respiratio quidem liberior, tussis tolerabilior, & febris remissior reddita; verum illo per aliquot septimanas, parciori tamen, continuante, febris jam in phtisicam transiens, corpori summam maciem atque ultimis lumborum vertebra ac ossi sacro excoriationem contrahebat, quin pessimo omine diarrhœam concitabat, haud dubio colliquativam. Nihilominus non satis laudanda ægri patientia, temperantia animi atque in curatori ordinatum omnium remediorum usu obedientia iis vim quasi majorem conciliarunt, ut elapsis quatuor mensibus ægrotus præter cognatorum, ut & Medicorum opinionem, haud dubiæ jam reconvalescentiæ spem faceret & quinto mense sanus lectum relinquere valeret. Verum cum idem exeunte vere libero ac inconstanti aëri se exponeret, illico horripilatione, febre acuta, dolore lateris antehac adfecti pungente & tussi correptus, altero statim die

die sputum experitur sanguinolentum & demum purulentum, a quo recidivæ periculo quatuordecim diebus iterum liberatus, cum secunda a restitutione hebdomade ingens mapparum geographicarum volumen, quod animi causa lecto recubans perlustraverat, sinistra manu retrorsum vicinæ fellæ imponere vellet, in momento acriter in sinistra mammilla pungentem dolorem & ad tussim stimulum percipit, qua intra horam libram fere sanguinis floridi & membranulis aliquot teneris mixti ejiciebat, & febris denuo se adsociabat, sed & hoc sputo convenientibus remediis sedato, simulque febre fugata in gratiam rediit cum sanitate pristina,

SCHOLION.

Si ullus ex acutis morbis, ubique fere locorum, ætas servat crises & simul facilis recidivæ periculo subjectus, sane est ille pleuræ & pulmonum inflammatorius; hinc est, quod easdem, quas multo studio HIPPOCRATES adnotavit, in illo crises & nostris regionibus obvias experiamur. Casum igitur hunc egregie COUS explicat Sect. V. Aphorism. 8. *Quicumque pleuritici facti in quatuordecim diebus non repurgantur, his ad suppurationem transitio fit.* Aphorism. 15. *Quicumque ex pleuritide suppurati fiunt, si in quadraginta diebus repurgati fuerint, ab ea die, qua ruptio facta fuerit, liberantur: si vero non, ad tabem transeunt.* Sect. VII. Aphorism. 16. *Ex puris sputo tabes & fluxus, malum.* Attentione pariter hic dignum est, quod validam sinistri brachii extensionem & ex pari musculorum pectoralium reactione productam costarum elevationem aërisque inspirati retentionem nimiam dilaceratio vasculorum pulmonalium, in lobo ante adfecto jam consolidatorum, protinus secuta sit. Licet vero æger exactæ semper diætæ studiosissimus fuerit, nihilominus sequentibus duobus annis bis

in eandem pleuritidis recidivam incidit, usque dum V. Sine quater quotannis in pede instituta & acidularum Selteranarum, cum lacte nuptarum, usu ter instituto ab his malis quidem duodecim annos immunis vixit, sed novissime elapsis septem annis ter febre acuta maligna, cum purpura alba & rubra, ac bis petechiis complicata, graviter decubuit, etiamnum, quæ Dei est gratia, sanus & vegetus.

OBSERVATIO LXVIII.

DN. D. DANIEL GÖTTLOB THEBESII

Vera colli subluxatio.

Inter adfectus omisso, de quibus in Appendice ad *Petri BORELLI Observ. physic. med.* agit, *BOOTIUS* refert capitis distortionem: verum adfectus hoc nomine insignitus aut spasmodicus, aut paralyticus est musculorum colli in alterutro latere, cuius indolis pariter eundem agnoscit & parem casum refert *PECHLINUS*, Lib. II. Obs. 31. Nec vera colli subluxatio est, ubi ex inconvenienti motu & inclinato nimis capitis situ, sæpissime dormientibus accidente, musculi capitis & colli flexores alterutro latere nimium tenduntur, ut ab evigilantibus ibidem obtusus in motu dolor, quandoque levis tumor, inde autem impeditior colli agitatio, percipiatur; id quod vulgo exprimunt: *das Genick abgelegen*. Simulata potius est colli distortio, eademque adfectus ratio, qualem gladiatores & saltatores novitii, primis exercitii diebus, in musculis artuum, femoris potissimum, non sine molesta sensatione artuumque temporaria impotentia experiuntur. Colli vero vertebrae sine violentia externa, in subita tantum & violenta capitis reclamatione, veram pati posse subluxationem, sequentes casus confirmabunt. Famulæ in platea incedentis vestigium fallit glacies lubrica, pronoque seu potius supino corpore cadens, ne opposito lapidi faciem

impingat, caput subito & vehementer reclinat : mox attonita quasi jacet, rigido collo & ad tergum reflexo capite, facie livore suffusa, nec a confluentibus hominibus ad vitam ullo modo revocanda; rumore tristis hujus casus impulsus advolat demum e vicinia Chirurgus, qui, perspecto corporis situ, subluxationem colli arguens, illud arreptis auribus extendit & protinus lapsæ vitam restituit, sed subsequenti- bus jam motibus convulsivis, quibus superatis famula demum surgit atque abit, nullo posthac malo tentata. Alio tempore puella sexennis, obesi corporis & colli brevioris, accelerato gressu parietem versus in hypocausto properans; alterum pedem in cursu offendit, atque æquilibrio corporis sublato in lapsum prona, ne parieti proximo allidat, subito, quantum valet, retrahit; quo tergum versus reclinato capite procumbit, voce, sensu motuque destituta, per aliquot horæ momenta in vitam revocari nequit; tandem ab adveniente famula, supra memorati casus quondam spectatrice, capite arripitur & toto corpore pendulo elevatur, tum statim edito clamore ad se redit, sine ulteriore sanitatis offensa.

SCHOLION.

In memoratis casibus colli vertebrae vere subluxatas fuisse, omnes ac singulæ, si curatius examinantur, circumstantiæ satis manifestant: nam non nisi ex spinalis medullæ levi compressione vocis interceptionem omnisque in corpore sensus & motus abolitionem in momento productam fuisse, & per naturalis capitis situs & per extensionem factamque ejus repositionem sensus & motus restitutio, indubium exhibent testimonium. Quo autem modo colli vertebrae hic subluxentur, ex eorum structura explicandum. qua constat, inter primam & secundam vertebrae maximum capitis & colli motum vigere, corpusque secundæ sursum porrecto processu odontoide, singulari artificio instar cardi-

nis uniri cum prima vertebra, eoque varias motuum corporis species præstare: sed cum ille processus inter spinalem medullam & primæ vertebræ posticam partem ascendat, conceptu facile est, qui fiat, ut capite subito & paulo violentius ultra sphæræ limites recurvato, processus odontoides oppositus feratur in reclinatam simul spinalem medullam, eamque premendo male adficiat, qua læsione toti medullæ ac inde oriundis motui partium voluntario inservientibus nervis per consensum communicata, totum corpus corrui semianime. Præterea cum spinalis medulla suum involucrum a meningibus cerebri habeat mutuum, non possunt non eadem pariter adfici & cum rigide tensis colli musculis simul strictæ liberam humorum per caput circulationem turbare; inde in utroque casu aponia, faciei lividus tumor & in famula, ob justo diuturniorem humorum in cerebro stagnationis moram ac fortasse importunam colli extensionem, motus & mentis restitutionem excipientes convulsiones, quas in dissectis vivis animalibus a meningibus varie laceffitibus numquam non excitatas videmus. Colli vertebrae tam complete, quam incomplete (unde angina præfocans) luxari posse, & quibus modis eadem reponantur, docet FORESTUS in *Obs. Chirurg. Lib. 9. Obs. 3. in Schol.* Collum contortum seu opisthono non a casu in superstite relictum exhibet, *Petr. BORELLUS in Observ. physico-medic. Cent. IV. Obs. 18.* de quo conferri meretur *CÆLUS Lib. VIII. Cap. 14.*

OBSERVATIO LXIX.

DN. D. DANIEL GOTTLÖB THEBESII

Oedema pedum strumosum.

Sexagenaria, perquam obesi habitus corporis, ideo & ob her-

herniam, qua laborabat, umbilicalem, vitæ sedentariæ dedita, viginti & aliquot abhinc annis œdemate pedum oneratur, quod temporis mora & cessante mensium fluxu hydropem arcessit ascitem, eumque gravissimum, a quo variis atque optimis remediis, præsertim vino medicato per epicrasin laxante, adhibitis, per insolitum atque diuturnum copiosi feri sanguinolenti e locis uterinis, præter spem liberata, retinuit in utroque pede tumorem œdematosum, qui temporis demum successu in monstruosam figuram & stupendam magnitudinem excrevit, ita, ut nimis relaxata cutis plicas formaverit, quæ sibi invicem suppositæ, tibialium nimis amplorum, negligenter & laxius gestorum more, utrumque pedem, præsertim sinistrum, a genu usque ad plantam pedis circumdant; sinistri pedis in sura ambitus unam & dimidiam ulnam mensura superat: hinc pedes officium denegant & hernia umbilicali, ob pinguissimum aqualiculum, insigniter aucta, abdomen genibus incumbit, in qua miseranda vitæ conditione ultra decem annos instar statuæ animatæ transegit.

SCHOLION.

Natura, optima morborum medicatrix, sæpius præter Medici intentionem sibi met ipsi vias eligit, e quibus vitiosum exturbat. Nostro in casu, ubi ob nimis relaxatum viscerum tonum humorum circulatio tardior, & ob cessantem ultimo menstruorum fluxum humores accumulati stagnationem in abdomine primum subierunt, ac inde œdemata, tandem hydropicum tumorem corpori intulerunt; qui medicamentis aperientibus & evacuantibus in motum acti earum partium, in quibus maxima restagnatio & conjuncta laxitas contigit, vias, menstruo alioquin tempore patulas, & solitas non minus quam insolitas, aperuerunt, e quibus salutariter educta est serosa cum abundante sanguine colluvies.

Nam

Nam, meo quidem iudicio, purpureus latex, e vasculorum arteriosorum uteri circa cervicem nimium dilatatis extremitatibus, serofus vero plurimus ex colli & vaginæ uteri lacunis Graafii ampliatis provenit. Cujusmodi casus mentionem facit RAYGERUS *l. c. Obs. 68.* Tumore gravi hydropico sublato, ultra modum expansa in pedibus cutis, ob præpinguem corporis habitum, ad statum naturali proximum haud rediit, sed pendula suo pondere series plicarum, quibus pedes circumdati erant, effinxit eodem fere modo, quo mulierem ad fontem Freyenvvaldensem accedentem depinxit & uno tantum pede adfectam describendam curavit Chr. MENTZELIUS, in *Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. III. Obs. 14.* quod jure œdema strumosum, illud vero in India orientali S. Thomæ Christianis in alterutro, ut plurimum sinistro, pede familiare ac hæreditarium, a KÆMPFFERO in *Amœnitatibus exotic.* pluribus descriptum & delineatum, Indorum idiomate *Perical* nominatur. Quod autem in tam laxa totius corporis, trunci instar immobilis, compage humorum circulus & vita per plures annos continuari possit, admiratione utique dignum videtur. Ejusmodi œdema utriusque pedis pariter strumosum simulque hæreditarium, describit & delineatum exhibet BLANCARDUS in *Collectan. med. phys. Part. III. Obs. 20.*

OBSERVATIO LXX.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Vulnus sclopetarium, thoracem penetrans, in hypochondriaco - hæmorrhoidario feliciter consolidatum.

Supremus excubiarum Præfectus levis armaturæ equitum Pannonicorum, Cæsareo in exercitu, quos *Husares*

nes vocant, ex Dacia mediterranea oriundus, sanguineo-cholericus, habitus stricti, a multis annis (agit autem jam, dum consulor, trigessimum quintum,) hypochondriacus, atque hæmorrhoidibus cœcis mucosisque vexatus (*b*), elapso anno 1745. Juliique die XVto, prope Oppenheimium, famosum ad Rhenum oppidum, a Gallo milite glande sclopetaria per thoracem pulmonemque dextrum feritur. Intrabat eadem prope papillam mammæ, egrediebatur cito itinere sub scapula, intra quintam & sextam costam veram, cujus medium lacerabat & in festucas comminuebat. Hæmorrhagia erat gravis, sequebatur mox animi defectio. Deferunt sic vulneratum & lipothymicum in curru, quo tormenta legionum bellica vehuntur, Moguntinum. Inhæret vulneri frustulum cruoris coagulati, sicque quadante-nus obturatur. Chirurghi castrenses dilatant dein illud manibus, inflant aërem, egreditur sanguis ex ore, nec vulneratus ad se revertitur. Hæc statum adesse conclamatum edicunt cuncti, nec manus porro admovere, vel deligationem suscipere volunt. Quum autem Generalis Locum tenens *de Baren-Klau* serio, vulneri quo provideatur ac deligatio instituat, juberet, infundunt spiritum quendam ægro, cujus irritatione reviviscere incipiebat. Post aliquot dies incidit symptomata febris, vulneraria dicta, per plures dies continuans. Nullam servat diætam, atque modo hunc, modo illum eligit Chirurgum Medicumque, varia sic exceptus

Actor. Ph. M. Vol. X. Hh me-

(*b*) In Bavaria ante annum, & quod excurrit, antehac cœcis vexabatur hæmorrhoidibus, Medicusque quidam proponit unguentum anodynum, & jubet, ut Tincturæ rad. Gialapp. quantum cochlear capiat, qualibet hebdomade adsumat, simulque sufficientem ejus quantitatem præscribit. Ex errore noster hujus *℥ij.* una vice haurit, & enormes sequuntur secessus cum vitæ periculo. Sic sane acerrime hæmorrhoidalia irritabantur loca,

methodo. Ter iterum rumpitur vulnus posticum, simulque festucae exeunt plures, quae adhuc residuae erant. Mense Decembri in hyberna ad nos veniens, meae se tradit curae. Vulnus anticum diu jam coaluisse cernebam, posticum haud ita pridem. Conquerebatur aeger de dolore pungente atque distendente circa utrumque vulnus, per intervalla tussiebat, alvus segnior erat flatusque multas creabant molestias. Gliscentis febris aberant criteria. Nil praeter mucum tenacem exscreabat, qui, faucibus tenaciter adherens, easdem descensu vel obhaesione irritans, matutinos quandoque excitabat vomitus. Exhibeo laxans, quo mucosa crassa evertuntur. Suadeo ut quotidie matutinis horis capiat Bals. Cacao recent. ʒij. ex infuso theeformi plantarum pectoralium temperatiorum traumaticarum, lacte caprillo admixto. Circa meridiem porrigo Elixir. viscer. balsam. temperatum Hoffmanni. Sub vesperam adsumit pilulas ex terreb. Cypr. succo glycyrrh. Hispan. gummi ammon. depur. mastiche, extr. aquoso myrrhae, thure, styrace, bals. de Mecha vero. Pectori dolenti circa vulnera imponebantur fomentationes ex spec. sedantibus & emollientibus, lacti incoctis. Sic in dies melius habuit, dolores cessabant redibant appetitus, somnus, vires. Multa tenuia & flava inodora reiciebat scretu. Inter haec subito incidit insultus hypochondriacus. Flatus incarcerati mirum distendunt corpus. Ciborum appetentia perit, sitis augetur, extrema frigent, intestina dolor occupat vehemens pressorius, somnum eripiens cum viribus, adparent haemorrhoides caecae grandes atque recti prolapsum mentientes. Noctu umbilico imponit candelae ceraceae accensae portiunculam, ligno tenui annexam, (methodus est Ungaris domestica) & supra hanc vitrum (i) applicat

(i) De hujus efficacia ad colicam chronicam vid. RIVERIUS
Obs. communic. p. m. 379. Obs. XIII.

cat amplum humile, cucurbitam siccam sic e vestigio formans; parum at levaminis hinc sentit. Mane accersitus ego sacculos commendavi ex paregoricis & discutientibus, lacti incoctis, paratos, tuberculis hæmorrhoidalibus frequentius imponendos. Recedebant inde protuberantiæ istæ. Respuit hirudines. Venter inungebatur oleis carminativis coctis & destillatis. Iniciebantur repetitis vicibus clysteres emollientes, large oleosi. Præscripsi pilulas ex Extract. panchym. Croll. Rhabarb. Alex. pulv. ejusd. Gummi ammon. depur. ana ʒβ, olei kaiuput. gutt. Xij. Ess. Millefol. q. s. exhibendo singulo trihorio tertiam illarum portionem. His copiosus educebatur mucus, seu magis pituita, ejusque frustra manum longa & aliquot digitos lata, cohærentiâ per filamenta tenacia instar frustorum glutinis macerati (k). Dolor abdominis exinde minuebatur aliquantulum. Noctu autem, cum pharmaci vires finirentur, redit atrocior, ita ut nullus esset somnus, præ doloris acerbitate, hincque in conclavi obambulare, eiularet, durus & firmus ceterum miles. Continuabantur idcirco clysmata præfata; dedi mane pilulas modo descriptas iterum, additis Theriacæ cœlestis gr. vj. Extr. Castor. gr. iij. (l), eundem cum prioribus observando ordinem. Adhuc copiosior pituitosi magmatis everebatur fex, doloresque successive mulcebantur, insequente dein noctu somno placido & ad horas X. haud interrupto. Iam porro medicamina porriguntur primitus memorata, & licet parum ordinate viveret, in dies tamen feliciter cum sanitate prospera in gratiam revertitur. Levi creatu mucum inodorum album large rejicit, & excitata forti tussi

Hh 2

pa

(k) VALLERIOLA *Lib. I. Obs. 9.* membranam recenset longitudinis 28. palmarum ano exclusam. Vid. HOFFMANNUS *Med. rat. system. Cap. de malo hypochondr. p. m. 256.*

(l) Felix connubium laxantium cum anodynis magni faciunt Clinici felicissimi, RIVERIUS, WEDELIUS, HOFFMANNUS.

parum cruoris floridi, ast sine omni pectoris dolore. Mensis Januar. 1746. calendis Noster, parietibus, hæctenus inclusus, gelu cum regnaret intensius, ventique acriter perfarent aquilonares, uno impetu, ut sic exprimam, equum ascendit, eoque citato 4. milliarium iter emetitur. Redit brevi lassus & tussi sicca dolorosa afflictus. Hæc negligit. Mox aliam, perdurante adhuc dicta tempestate, subit equitationem, in locum æque longe distantem a nobis. Eligit equum animosum, calcitronem, quique sui conscensionem omni vi præpedire tentat; hinc irascitur Noster, humores commovet, ut sudor in facie eruperit, exæstuant præcordia; sanguinem ante urbis portas large mox expuit, nihilominus continuat viam. Corpus, modo sudans, jam perfrigidum fit, postea, equitatione celeriore, denuo incalescit. Sputum cruentum, donec in locum venerit præfixum, continuat, modo fluido, modo densato cruore reiecto. Miram sic amittit purpuræ vitalis portionem. Miserrime adveniens lecto committitur, fricatur; cuncta enim corporis membra algida sunt. Continuat excreatio sanguinea; summe debilis ac exsanguis est. Erumpunt spasmi dextri lateris, faciei maxime (m), cum vertiginosa affectione memoriæque debilitate. Bis solvunt venam, exhibent aliquoties guttas sex Quintæ essentiæ solaris Manchini. Cessant spasmi, remanet autem tussis, pectoris dolor, sputum cruentum, debilitas memoriæ, capitis gravitas ponderosa. Medicus loci accersitus ordinat Balsamum pectorale, ex axung. canis, oleo amygd. dulc. flor. Sulph. balsamo de Copaiba & Peruviano, ex infuso theiformi pectorali & traumatico quotidie sedulo sumendum. Silet successive, mitigata organica commotione, cruoris excreatio. Ad nos revertit. Quum hypo-

(m) Exceptionem ergo admittit Aphorismus: Convulsio vel spasmus ex nimio sanguinis fluxu lethificus. Conf. CAMERARII *Cautel. med. p. 368.*

pochondriaci stomachus pingue illud medicamentum ægre ferret, seponebatur idem suapte, ac meo insuper suafu. Succedunt cœcæ hæmorrhoides internæ dolentes, cum effluxu mucoso aliquali. Solennis jam instituitur curatio cum aquis Selteranis lacti nuptis caprillo, juncto aquæ dulcis batneo, laxante præmissio. Stomacho simul prospicitur Elixirio viscerali balsam. temper. Hoffmanni, Ess. Opobals. veri nobilitato. Fomenta crebrius imponuntur ano emollientia & paregorica; mucus & cruor e cœcis hæmorrhoidibus prodit aliquoties. Soteriæ aquæ plurimum per urinas operantur. Bene viget ciborum appetitus, tranquille dormit; caro corporis accrescit, vires augentur, vividus fit faciei color, pectus nullo, nisi vago atque a flatibus excitato, adficitur dolore, parum tussit, mane magna in copia excreat mucum album, tenuem. Quum per mensem Selteranas cum lacte maritatas potasset, hoc porro averfatur; adicio ergo dulce ejusdem serum. Cœcæ hæmorrhoides, quotidie fere adparentes, pluries cruorem plorant paucum. Tandem annuit consilio de admovendis hirudinibus. Una tantum adhæret, reliquæ averfantur loca, illaque circiter ℥iiij. cruoris evocat. Ex quo alacrius adhuc habet noster. Post 6. dies iterum sanguifugas curo apponendas, cum alvus mucoso-cruenta id suaderet, sanguinisque ℥vj. educebantur, expiciente pectoris summa libertate, cum alias sub hæmorrhoidum motibus aliqualem ejusdem adhuc perceperit oppressionem, donec sanguinem paucum ex faucium isthmo excrearit. Quæ jam cuncta cessant una cum tussi. In dies magis secunda revertit valetudo, verpa, hætenus sepulta, caput cum libidine erigit. Abit firmus & carnosus jam corpore miles in Italiam ultimo Martii ad subeundas bellicas expeditiones. Ex castris ad Parmam die XV. Maii sanitatem florentem per litteras significat gratus.

OBSERVATIO LXXI.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Hæmorrhagia umbilici ex hæmorrhoidibus fluentibus in puero suppressis, per ætatem silens.

Puer ex primo in mundum introitu corpore plenus, parentibus natus habitus stricti, non hæmorrhoidariis, quadriennis subito experitur sanguinis e recto intestino fluxionem, haud assiduam, sed periodicam, & sub alvi depositione duriore certis temporibus, non autem regularibus, notabilem. Transibat tandem eadem in stillicidium sinceri sanguinis continuum. Consulebantur Medici atque Chirurgi varii, tandemque per suffimigium, ano admissum, male sistebatur, postquam biennium duraverat. Ast quid? Umbilicus mirum protrusus plorat pedetentim sanguinem sincerum, mox vero cumulatus profluit iste. Adplicantur species nervinæ, vino incoctæ, quibus prominens umbilicus retrahitur; superhabentur pulveres styptici, sed incasum. Quæ de translatione morbosa adit mater miseri Medicos varios; præscripsere multa, nil vero mutatum de morbo. Puer quum haberet annos XI. & meum poscit auxilium ipsius mater. Profluvium jam tum per quinquennium durans, contingit pedetentim quotidieque promanante sanguine puro. Puer corpore tener est ac consumtus (n), mente docilis

(n) HILDANUS *Cent. I. Obs. 52.* post sanguinis ex umbilico infantuli profluvium totius corporis imbecillitatem, ac tandem mortem notavit. *Conf. Cent. III. Obs. 37.* An in talibus casibus sanguis feratur tantum per thecas apertas vasorum umbilicalium, juxta SCHULZIUM in *Dissert. de vasis umbilicalibus recens natorum & adultorum*, §. X. XVI. XVII. sequ. alio

lis, facie pallidus, statura parvus, dextri hypochondrii junctura est durities non dolorosa, in abdomine incidunt spasmodicæ sensationes, calor intercurrit volaticus crebro, cum horripilationibus alternantibus, urget totius corporis languor; sitis, somnus profundus, appetitus vagus, ventriculi gravitas ex dyipeptis adsumtis; ælvus plerumque debite exoneratur; tussis ægrum vexat periodica, magis vere atque autumno; pulsus celer est, pedes semper frigent. Præscribo 1) Elix. viscerale balsam. temper. Hoffmanni cum liqu. terr. fol. Tartari, Eff. Millefol. Cascarill. aquos. Tinct. Vitriol. mart. Ludov. 2) infusum theeforme ex millef. agrimon. hyper. Virg. aur. semine fœniculi; 3) frequentiorem pediluviorum atque enematum simplicium usum; 4) diætã exactissimam regimenque temperatum. Nil faciunt eadem, (clysmata autem omisere), quin lassitudo increfcit. Diarrhœa cum doloribus infimi ventris accedit. Appetitus ciborum quandoque excedens est. Præbeo Apozema ex plantis aperientibus, paucò lacte caprillo remixtum. Suedeo ut aliquot hirudines intestino recto admoveantur, clysmate prævio. Commendo Selteranas pro solenni cura, junctis pediluviiis domesticis. Negligit mater consilium. Fato relinquitur puer. Cum in præfenti annos hæbeat 24. tandem percipio certius, Parisiis, ubi degit, filere fluxionem umbilicalem, neque etiam recruduisse hæmorrhoidalem, istamque ætate crescente successive sponte cessasse. En machinæ humanæ vim avtomaticam, mirificam sane!

alio dicam tempore atque occasione. Ex vena fieri obtinet HILDANUS *Cent. III. Obs. 37.* COITERUS *Obs. anatom. chirurg. p. 117.* offendit in virgine 35. annorum venam umbilicalem sanguinis copia turgidam atque extensam. De hæmorrhagia ex umbilico parvo consalatur *Commerc. litterar. Nor. 1737. p. 43. & p. 99. not.*

OBSERVATIO LXXII.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Fistula umbilici funesta, cum sectione cadaveris.

Puer annorum XIII. constitutionis tenerioris, diætæ irregularis, parentibus procreatus hæmorrhoidariis a triennio conqueritur de dolore hypochondrii dextri, pressorio, pungente, tactu graviter exacerbato, ventre simul tumente, pathematibusque hæcticæ febris familiaribus. Tandem in consilium accitus, vel hepar, vel mesenterium adfectum iudico, vel utrumque (o). Ordino serum lactis dulce plantis deobstruentibus superfusum, pilulas Mortoni, laxantia rhabarbarina, pulveres salinos viscerales, pediluvia, Selteranas, motum corporis modicum, exactum vitæ regimen. Nil hisce fuit effectum. Magis magisque crescunt tumor dolorque (p). Inopinato ex medio umbilico (q), foramine angusto, effluit pus illaudabile, tumor dolorque minuuntur. Me absente Medicus veteranus e vicinia vocatur. Effluit quotidie stupenda dicti puris copia, magisque decrescit adhuc tumor mollescitque. Hæctica febris infelicia capit

(o) HOFFMANNI Med. rat. system. cap. de Hepatide Obs. I. SCHACHTII Exercitatio de Phthisi ictæria p. 38. FORESTUS Lib. XIX. Obs. 10. HEINRICI Diss. de abscessibus mesenterii. Primam sane originem dedit mesenterii inflammatio, vel hepatis, vel partium musculosarum & membrancearum circa hoc viscus.

(p) Ascitem purulentum dicere liceat. BOERHAAVE Aphor. 936. num. 5. Prax. §. 936. sq. & Aphor. idem. Prax. §. 12 23.

(q) De apostemate mesenterii per umbilicum viam inveniente vid. HILDANUS Cent. II. Obs. 58. Vermes simul excretos hac via notavit FORESTUS Lib. VII. Obs. 35. PLATERUS Obs. Lib. III. p. m. 831.

pit augmenta, nocturna tussi acriter urgente. Tandem ex itinere longinquo redux suadeo, ut apertura dilatetur incisione & injectiones non negligantur, utpote summe hic necessariae. Negligunt parentes consilium. Commendo, ad arcendam ulteriorem corruptionem, ut simul adhibeantur fatus balsamici, ex plantis vino incoctis. Suadeo infusa herbacea cum brodio carnis facta. Temperantia leniter nitrosa laudo, vel Ror. mineral. Angel. Salæ. Inordinatissime cuncta in usum vocantur, vel plane negliguntur. Esculentorum portiones, v. g. petroselini, mororum, panis, nunc animadvertunt adstantes cum chylosa materia (r) a pastu, ex umbilici fistula ferri. Tumor, in hepatis regione ad umbilicum extensus, maximam partem evanescit; hæctica inolescit. Cibi desiderium auctum. Emori mavult miser, quam medicamenta capere. Hæc sic per annum pergunt. Æquinoctio appropinquante verno anni subsequenti pedum œdema accedit, sputum foetidissimum, inappetentia, ex umbilici medio materies effluit foetoris mephitici, copiosa, totum conclave inficiens eminus (s), jungitur hydrocele. Vix de ullo queritur dolore. Vix credas vereque pro impossibili habeas, tantam, quæ in hunc diem effluxit, materiem inhabitare potuisse hocce corpusculum. Circa finem Aprilis & effluxus & sputa memorata foetidissima minuuntur. Sub tractionibus spasticis animam efflat, pelle ossibusque relictis.

(r) Coalitus hic subest læsarum partium ventriculi & intestinorum cum peritonæo & integumentis, maxime in junioribus, facilis. Vid. TEICHMEYER de Exomphalo. COITH de lumbricis intestino perforato &c. RIVERIUS Cent. I. Obs. 92. & Obs. communic. 2. & 3. p. m. 370. WENCKER de virgine ventriculum perforatum &c. HEISTER de Medico nimis timido §. XXIV. SCHULZE de Lumbricis effractoribus.

(s) FORESTUS Obs. Lib. XIX. Obs. 10. in Schol. p. m. 74.

Sectio cadaveris.

Sexto die ab obitu altera cadavere, (Parentes enim jam demum brevem permittebant apertionem,) quæ sequuntur detexi:

1. Corpus totum emaciatum erat, ut cutis ossibus saltim inhæreret.
2. Thorace aperto, pericardium apparebat pleuræ, costis, mediastino quam firmissime adcretum. Continebat idem ad minimum zviij . lymphæ fluidissimæ, non coloratæ.
3. Cor erat flaccidissimum, plane corrugatum. Reperiebatur in ejusdem ventriculo anteriore pondere ziss . concretio polyposa. In postico minus hærebat concrementum.
4. Cuncta cordis atque totius corporis vasa exinanita & collapsa erant.
5. Dexter pulmonum lobus admodum magnus erat & adhuc illæsus. Sinister exiguus conspiciebatur, pleuræ ac costis arctissime connexus, totusque pure corruptus (t).
6. In abdomine contenta cuncta quasi conglutinata membranis intermediis erant, ac si glomeres videas (u). Ventriculus jecori in fundo totus erat adhærens & parvus. Prope orificii sinistri finem in arcu superiori perforatus erat foramine crucigerum æquante. Epar miræ erat molis, pallidum, durum, adinstar frusti carnis bubulæ, apostematibus varie infectum, figuræ plane singularis. Nulla aderat vesicula felleis, naturalis confor-

(t) BOERHAAVE Aphor. 936. n. 4. & Prax. in eundem.

(u) A. N. C. Vol. II. Obs. 65. Vol. III. Obs. 73. Ephem. N. C. Cent. II. p. 385. BLANCARDUS Anat. pract. Cent. I. Obs. 61. Cent. II. Obs. 84.

formationis, sed locum illius occupabat ductus biliaris expansus, bile fluida, aliquantulum flavescente, refertus.

7. Diaphragma hepatis quam firmissime accretum erat.
8. Intestina corrugata conspectui se offerebant ubivis concreta, exinanita, alba. Peritonæo, hic perforato, valde adhærebant, maxime circa umbilicum, in circulo quasi, ex quo sacculus (x) sive cavitas formabatur, cum ventriculi perforatione (num. 5.) respondens, quaque via chylus & modo sumpta alimenta, parum vel nihil immutata, hucusque & olim ferebantur.
9. Ex umbilici apertura sursum, utroque in latere, sinuosa cavitas perforabat musculos abdominales & peritonæum, penetrando usque ad hepar, viscus, uti dictum, varie corruptum, atque peritonæo quam intime adnatum. Quo sic itinere purulenta vehebatur materies; quæve in cavitate ab intestinis, peritonæo adglutinis, formata & facta, (num. 8.) aggesta vel retenta, sine dubio stomachi perforationem, adgrediendo eundem atque vel abscessum formando posthæc apertum, vel erosionem produxit.
10. Lien durissimus erat, nigricans, apostematibus conspurcatus.
11. Renes extra ordinem magni erant, sed adhuc illæsi.
12. Vesica urinaria lotio tota repleta & distenta erat, intestinis & peritonæo nexu juncta vix dissolubili.
13. Omentum evanuit omne.
14. Abdominis æque ac pectoris cavum pure foedissimo, mephitico, repletum erat. Panniculus adiposus, abdominales musculi toti sanie consumpti ac exesi fere erant, sola cute adhuc superstita.

(x) *Commerc. litter. Nor. 1733. p. 290. & 1734. p. 50.*

OBSERVATIO LXXIII.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Cephalæa periodica, excretionē polypinarium membranaceo-pituitosi semper soluta, tandemque febre, diætæ & medicamentis convenientibus penitus profligata.

Vir annorum XL. habitus cachectici, ἀδύνατος, nullius diætæ, cerevisiæ adfuetus pravæ notæ, febribus, hinc & domiciliis, inter aquas stagnantes siti, insalubritate, pluribus per omnem vitam expositus, intempestivo Chinæ usu semper suppressis, ab aliquot annis cephalæa periodica atroci excruciat. Sed habet, quod a puero, maxime post superatas nono ætatis anno variolas mali moris nares habuerit pluries tenaci pituita obstructas, socio dolore vago capitis. Memorata cephalæa, sæviens per intervalla, uti dixi modo, non prius cedit, donec polypus narium membranaceo-pituitosus (y), magis minusve foetens, ex obstructione earundem prævia pridem noscendus, excludatur. Anno 1738. febrem experitur quotidianam continuam, ex quo rarior instat cephalæa minusque frequens descripti concrementi polyposi excretio. Posthæc inculco exquisitum vitæ victusque regimen; ordino quotannis solennem Syvalbænsium aquarum, Wisbadensibus interpositis, & Pilularum de Gummat. Syvii usum; commendo crebriorem corporis motum, medio tempore Sulph. aurat. Antimon. tert. præcipit. cum Scilla pluries exhibeo; meo ex suasu loco

(y) Sub specie coryzæ parem describit polypum BARTHOLI-NUS *Cent. VI. Histor. 37.* & VATERUS *Diff.* qua polypus nasi ex faucibus feliciter extra ctus sistitur.

co Theæ quotidie inservit apozema ex incidentibus. In annos magis sterilefcit polypi proventus, simulque cephalæa minus frequens evadit, ac tandem utraque hæc plane cessant, dimittunt ægrum, obesum jam, corporeque vivacem ac floridum. Salanas cum frequentarem olim Musas, similis casus in Jurium Studiofo obvenit, cui anima per nares fœtida multum hinc erat. Singulis XIV. diebus foetum hujuscemodi enixus est, qualem proxime delineavi, cephalæa semper quoque comite. Cum emolumento is adhibuit Eff. salutis Teichmeyerî. Qui porro hujus valetudo iverit, me fugit. In utroque nulla inquinamenti venerei aderant criteria.

OBSERVATIO LXXIV.

DN. D. LUDOV. GODOFR. KLEIN

Mola intestinorum verminosa.

Puer biennis, pultibus spissis (z) plurimum enutritus, vorax, viscidis scatet sordibus tum primis in viis, tum in pectore cumulatis. Nuper enim asthma adfligebatur mucido ad suffocationis metum gravi; cauto emetici usu servato puerulo. In præsentî alvi laborat obstructione, cum ventris inflatione atque duritie notabili, quibus accedunt vomitus bilis flavæ, internus æstus, tremor maxillæ inferioris atque artuum extremorum. Iniicit mater bis clysterem ex decocto flor. Chamæmeli, oleo olivar. rec. large conditum. Reiciuntur mox lotiones hæ, venter manet idem; tandem caprarum stercoribus familia excluduntur, in fine

li 3

pro-

(z) In caseoso hinc suborto magmate facile progignuntur vermes foventurque. PLATERUS *Obs. Lib. III. p. 844.* VALLE-RIOLA *Lib. I. Obs. 9.*

prodibat globulus durus (a), in terra provolutus, ascaridibus vere innumeris, postquam conterebatur, refertus. Ascarides enim signum sunt voracitatis. Hocce partu exantlato mox venter detumescit omnis, infansque fit alacris. Præscribo laxans rhabarbarinum adiecto calomeli; pultibus interdico; ordino pulvisculum ex Sem. anisi, absorbentibus, rad. Ir. Florent. & exigua Scillæ portione, aliquoties in septimana exhibendum. Optume porro valet.

(*Erbaco Halam missæ d. 20. Octobr. 1752.*)

- (a) *Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. V. Obs. 197. p. 398. VATERUS de calculis in locis inusitatis, §. 3. Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. VI. Append. p. 7. HAMILTON de Prax. regul. p. m. 47. AMATUS LUSITANUS Cent. II. p. 122. GOHLIUS Comp. pract. Lib. VI. Cap. 18. §. 13.*

OBSERVATIO LXXV.

DN. D. IOANN. BERNH. de FISCHER

De Singultu & vagitu uterinis.

Homines nascituros, seu embryones, a valetudine matrum bene vel male valere, extra omne dubium videri posset: idem enim utrosque nutriens sanguis, pro qualitate sua non potest non bonam vel malam utrisque impertiri valetudinem. Interim, licet hæc regula nulla contradictione temeranda videatur, nihilominus sæpe in contrarium abit, videasque matres morbidas, vitioso sanguine repletas, infantes in lucem edere robustos & optime valentes; & e contrario matres robustas & optime valentes infantes morbosos debilesque parere. Inesse itaque infantibus peculiare quid, apparet ex connata ipsis primigenia constitutione, tam quoad organorum constructionem, quam pro-

proprii fluidi constitutionem, quod propria energia, vel male vel bene habere infantes faciat, & temperamentum habitumque corporis constituat.

Embryonis vita & vivacitas ordinarie quidem ex motu ejus judicatur, sanitatis autem ejus non adeo manifesta sunt signa; imo sæpe excessus motus, imprimis in ultimis graviditatis mensibus, male habere embryonem indicat, utpote qui soporem naturalem, ipsi convenientem, incommodo quodam, ex sanguinis acrimonia vel fervore orto, frangit & tollit.

Singultu laborare embryones, in physiologicis nostris vel rarissime, vel nullibi docetur, licet sit res sæpissime occurrens, & tam a matribus absque manus impositione, quam ab aliis impositione manus, perfectissime observabilis. Hinc est, quod ejus ceu raritatis cujusdam mentio fiat in *Ephemerid. Nat. Cur. Dec. II. Ann. VI. Obs. 15.* foetum nempe singultivisse cum multa gravidæ matris molestia; singultusque a nutrimento nimis acri, contractionem diaphragmatis violentam excitante, derivatur: nullatenus autem ad modum fiendi animus vertitur. Quos ego embryones singultientes novi, omnes sane absque incommodo gravidæ placideque singultivisse scio; licet notum sit, embryones sæpissime, ultimis mensibus, inquietudine & motu rudi gravidas fatigare.

Singultus est motus diaphragmatis, ab orificio ventriculi sinistro, communiter relaxato, interdum irritato dependens. Prius videtur sæpius in causa esse apud embryones singultientes, quia non indefinenter singultiant, sed per plurimum horarum, imo etiam dierum intervalla; id quod non contingeret, si orificio irritans quoddam adhæreret. Præterea singultus illorum communiter tantum octavo nonove graviditatis mense observatur: in lucem postea editi bene valent, nisi quod etiam interdum singultiant, æque ut il-
li,

li, quos in utero non singultivisse observaveris. Cum jam singultus sit motus diaphragmatis, & embryo non respirare dicatur, idque rationibus prægnantibus; diaphragma autem etiam sit respirationis organon, quæritur, an diaphragma embryonis moveri possit, absque pulmonum, utpote principalis respirationis organi, nec non, absque thoracis aliquali dilatatione, quemadmodum illud complete in natis infantibus, sub singultu, contingit? Fateor, constructionem pulmonum embryonis vesicularem adeo fortiter interdum in recens natis infantibus sibi conglutinatum esse, ut pulmones aërem non admittant, nisi muscoli arteriæ asperæ, repetita inflatione aëris per os, ad motum dilatatorium, & muscoli thoracis suctione mammillarum ad ejus dilatationem & diaphragmatis motum invitentur: nihilo minus, cum singultus embryonum revera existat, non possum non concludere, in embryone singultiente, præter motum diaphragmatis, dilatari non solum quodammodo thoracem, sed intrare etiam aërem, si non in unum vel alterum vel plane utrumque pulmonum lobum, tamen in arteriam asperam & bronchiorum summitates, tantum, & tanta parcitate, quæ ad singultum embryonis efficiendum sufficiat. Obiicietur equidem, embryonem ne tantillum aëris ullo modo inspirare posse, non solum ob ejus valde complicatos pulmones, sed quod etiam amnii liquor, cui innatat, aëri omnem præcludat ingressum. Verum enim vero, si consideramus, quod liquor amnii non solum sæpissime in minore adsit quantitate, sed non raro plane desit, facile largiemur, embryonem motu corporis talem posse acquirere situm, ut os, vel tantum nares ejus, a liquore amnii non alluantur, & tunc aërem in utero præsentem tantum irritare posse fauces & dicta organa respirationis, quantum sub motu diaphragmatis singultuoso ad singultum sufficit.

Quodsi etiam concedam, in singultu embryonis convelli solum diaphragma, & commoveri incomplete thoracem, aërisque ne tantillum per os vel nares ad arteriam asperam pervenire, quomodo vagitum uterinum enodabimus? Ne dicas, fabulam anilesque opiniones non indigere enodatione, sed explodendas esse: dari enim vagitum uterinum, a multis retro seculis auditum & creditum est, & ne ab antiqua commentatione patrocinium poscere videar, innumerae auctoritates pro existencia vagitus uterini, partim in *Ephem. Nat. Cur.* partim apud alios Autores medicos graves, non aniliter credulos, extant. Quicquid contradicitur, in rei impossibilitate, ob denegatam in totum embryoni respirationem, fundatur, & quicquid audiverint matres praegnantes, vel adstantes, sibilum intestinorum fuisse statuitur.

Si omnia in oeconomia corporis animalis ad consuetas semper fierent regulas, iuste rari tales eventus exploderentur; cum autem quotidie contrarium observamus, falsa declarare, vel interpretari phaenomena non debemus, quae raro & contra Naturae consuetum ordinem fieri observantur.

Non ambigo credere, dari vagitum uterinum, idque tam ex facto, quam possibilitate. Dubia sit fides Autorum, mihi indubia manet fides feminae cujusdam mihi propinquaе, plurium liberorum matris, animi non levis nec superstitiosi, sed prudentis & vere virilis, quae nono graviditatis mense, binis vicibus, uno eodemque die, duplici vagitu, non absque animi consternatione, foetum suum vagivisse audivit, idque die sequenti, durante adhuc animi ejus consternatione, mihi asseveravit. Quem enitebatur postea foetum, femella erat, debilis per omnem vitam, nihilominus viro, anno aetatis XV. nupta, aliquot liberorum facta mater. Fidem facti habeo indubiam, nec insoliti licet & rarioris caussalitate explicatu valde difficilem esse judico. Superstruo autem

ætiologiam vagitus uterini super illam, quam de singultu uterino dedi; fieri enim potuit, ut ipse prægressus singultus organa respiratoria ad aëris ingressum permittendum disposuerit, cum os vel nares embryonis ab alluvio liquoris amnii liberæ fuere: unica tunc facta in suprema bronchia inspiratio, & succedens lentissima aëris exspiratio ad vagitum formandum sufficit, ut non opus sit totam pulmonum expansionem ad vagitum necessariam statuere. Si autem forsan contigerit illa totalis expansio, revera cum indubia suffocatione embryonis id fiat necesse est; quin probabilitas adparet, si infantes validos mortuos enixos videas, illos præmatura pulmonum expansione suffocatos fuisse, & absque insequente vagitu secessisse, id quod pulmonum examen facile demonstraret; cum autem hoc examen aliis in casibus non probatur, quam ubi de infanticidio suspicio est, ita etiam res manet indecisa. Perpendendum præterea est, quod Natura, uti ubique, ita etiam in hoc passu non adeo frequenter a suis regulis recedat, sed communiter adsueta tritaque sua incedat via, & quod hinc vagitus uterinus non sit res quotidiana, sed quod, dato aliquando vagitu, secundum modum fiendi possibilem, postea præcludatur ansa embryoni sæpius talia tentandi, cum interitus periculo.

Dantur præterea multi embryonum, qui ad vagitum edendum plane inepti haberi possunt, nempe illi, quibus supra allegata vesicularum pulmonalium cohæsiō tanta est, ut etiam difficulter admittant aërem jam in lucem editi, quoniam his etiam ipsa bronchia valde arcta erunt; porro illi, quibus funiculus umbilicalis collum circumdedit, nec non quos nasci videmus cum connatis catarrhis & pectoris oppletionibus, quemadmodum & illi, quibus tenax mucus nares obturavit, suctionem mammillarum impediens, aliique.

Recordor, dum hæc scribo, me, vel legisse, vel ipsum audivisse catellos in utero baubantes: recurro absque longa hæsitatione ad *Ephemerides* nostras, & ecce! in earundem *Dec. II. Ann. IX. pag. 93.* non solum observationem de catellis in utero baubantibus reperio, sed simul cum summa animi voluptate hæc a me subscripta lego verba: *Idem audi-vi Amstelodami in cane valde gravida.* Indicem *Ephemeridum* ulterius percurrendo edoceor in eadem *Dec. Ann. X. Obs. 122.* muris minoris foetus in utero sibilasse. His subsidiis fulcitus vix opus fore judico pullos gallinaceos, testis ovorum fissis & non fissis pipientes, pro roboranda possibilitate vagitus uterini allegare, cum pipientes inclusi puli absque omni periculo suffocationis id agere possint.

Rarus nihilominus manet vagitus uterinus, primario, quod natura raro a tramite ordinario aberret, secundario autem, quod, cum eveniat tale quid prægnantibus, hæc attonitæ talia non divulganda, prodigiosa esse judicent, sed partim ob naturam rei insolitæ superstitioso silentio involvenda, partim, ne risui vel malæ interpretationi se exponant: ne dicam, quod plurimæ sine dubio, id, quod audiverunt, sibilum vel flatum ventris fuisse interpretari malunt, quam prodigiosam rem & pro captu vulgi male ominosam.

Interim regeres, si vagitum uterinum dari statuerur, infanticidæ, quæ foetum suum suffocarunt, illum in utero vagivisse dicent, & hinc esse, quod ejus pulmones in aqua supernatent: verum, cum supra dictum sit, ad vagitum uterinum non requiri pulmonum expansionem totalem, nedum incompletam, sed sufficere aëris ingressum ad summa bronchia, & ad hujus lentam expirationem, sollicita inspectio pulmonum, aliæque circumstantiæ judicium formabunt. Nascatur etiam difficultas casum talem forensem decidendi, ast veritas rei nullo offendatur præjudicio.

(*Riga Halam missa d. 8. Decembr. 1752.*) Kk 2 OB-

OBSERVATIO LXXVI.

DN. D. OTTONIS FRIDER. WILHELMI
FRENTZEL

De

*Peculiari quadam febris malignæ catarrhalis
exanthematicæ, purpuraceo-pustularis
specie, vesicali-ulcerosa.*

Laicus quidam, S. Ordinis Seraphici Frater Capucinus: Provincie Rhenanæ, pro vestimentis conficiendis, professionis suæ Lanificus, annorum XLIV. proceræ alias staturæ, & texturæ satis firmæ, hyeme anni proxime elapsi membrorum aliquam per octo dies lassitudinem, cum anorexia persentiscere cœpit; quam horripilationes, per dorsum crebrius sursum excurrentes, cum tensivo ac pressorio, circa scapulas æque ac superius os ventriculi, dolore, aliqua præcordiorum anxietate & angustia, nauseabunda oris afflictione ructibus sursum vergentibus, saporeque putrilaginoso excipiebant. Tertio & quarto die post hæc, in artuum extremitatibus, maxime superioribus, parvæ quædam maculæ rubræ, cum levi pruritu intercutaneo, extra cutim prominebant.

Virum, corporis athleticæ, ita affectum, talia mihi enarrata pro nihilo adhuc reputantem, in conclavi frigido inopinato reperio, cum pretiosis suis gemmis, uti ajebat, rubiniformibus jocantem; at auditis prioribus, hisque conspectis, anguem sub herba latitantem suspicans, suasi, ut, evitando aërem frigidum, in conclave calefactum secedens, futura ulteriora expectaret.

Mane ipsum visitans, signis quibusdam, multas primarum viarum cruditates indicantibus deprehensis, exhibui vomitorium antimoniale, ex syrupi emetici composit. meæ ʒiſſ. in tepido tenuis Theæ potu pro vehiculo: quo assumpto quinque vomitus, & aliquot secessus, cum euphoria, insecuti sunt.

Interea cum motus febriles, ab initio, sub cinere doloso, gliscentes, magis resuscitati, & in æstum majorem, licet non adeo vehementem, eruperint, & exanthemata, in circumferentia paulo latiora reddita, in medio apicis, magis exaltati, pustulas albas formaverint, cum pulsu leni & tardo, & urina coloris saturate aurantii, vix rubicundi, majorique incremente membrorum lassitudine, atque inde sub tali cortice nodoso hydram malignam, insidias struentem, suspicari licuit; hinc præscripsi potiunculam alexipharmacam: Rec. Aqu. lact. alexit. ʒiij. Scord. flor. Sambuc. ana ʒiſſ. Tinctur. bezoard. officinal. secund. Dispensator. Würtenbergic. Diascord. Fracastor. secund. Dispens. Berolin. correct. ana ʒij. Syrup. de Contrayerv. ʒvj. M. De hac, quovis quadrihorio, duo cochlearia assumta sunt, cum regimine imperato, temperate diapnoico, non vero coacto & nimis calido, quod in omni febris acutæ specie, ob summum virium dispendium, tanquam pestem fugio.

Pro potu ordinario, decoctum C. C. cum hord. rad. scorzonæ. citratum inferviebat, hæcque iteratis vicibus porrigebantur. Sub illo tempore, quo cum hisce continuabatur, pustularum incrementum quoad elevationem & ambitum indies adeo auctum fuit, ut in medio secundi & principio tertii septenarii, magnas jamdum vesicas, quales alias ab ambustione externa oriri solent, adæquarent, sero varii coloris, flavescentis, atro-lividi, saturateque carnei, corrupto, turgidas, quæ sphithimæ longitudine successive, cum insigni pellucidæ epidermidis extensæ elevatione, in sui crassi-

tie vera farcimina inflata exhibentes, per universum corpus, maxime vero per extremitates artuum, superiorum æque ac inferiorum, per dorsum & nates, utrumque inguen & scrotum, quod una quasi vesica tali obductum apparebat, dispergebantur, sola præcordiorum regione in tantum libera existente, nisi quod hinc & inde parvæ quædam pustulæ pellucidæ prominebant, ex quibus singulis, partim sponte ruptis, partim incis, magna feri diversimode tincti, male olentis, extillabat quantitas. Caput adfligebatur doloribus obtusis pressoriis & terebrantibus, cum aliquali turgescencia, multis deliriis, noctibus insomnibus, pulsu nunc magis tenso & duro urinaque saturate rubicunda, non vero flammea. Manus erant, cum tendinum subsultibus, tremulæ tussisque, ab initio morbi jamdum sese exserens, sicca magis, quam humida, gravior reddebatur, cum aliqua tamen subinde phlegmatis cujusdam glutinosi excreatione; hinc sequentia ordinabantur medicamenta: Rec. Tinctur. bezoard. Mich. camph. ʒβ. ol. bezoard. Wed. ʒiβ. M. Rec. Pulv. bezoard. Angl. ʒj. Conch. citr. Bezoard. mineral. Succin. alb. ppt. Nitr. crystallif. ana. ʒβ. Cinnab. nat. ppt. ʒj. Camph. gr. ivβ. Aq. lact. alexit. ʒij. C. B. Ceras. nigr. flor. Til. ana ʒj. aqv. C. C. citr. IV. flor. cordial. ana ʒβ. Syrup. acetosif. Citr. Papav. alb. ana ʒij. M. D. ad Vit. Rec. Past. dialth. secund. Dispens. Württemberg. descript. ʒvj. D. ad Chart. Rec. Ferment. acrior. Sapon. nigr. ana ʒij. sem. sinap. contus. herb. Rut. rec. incis. Mj. Cepar. contus. num. ij. Sal. commun. ʒβ. M. F. c. aceto vin. acerrim. massa epispastica.

De primo medicamento mane, præfente majore insultus febrilis tranquillitate, bis, intra quadrihorium, assumebantur XL. guttæ, & de altero a prandio singulo trihorio duo cochlearia, quibus tandem sudor, antea non bene cedens, acidum sulphureum foetidum redolens, melius, cum

aliquali ægroti levamine, erumpere cœpit. His interponerentur, subinde in ore detinendæ & successive deglutendæ Pastæ dialtheæ, Gallis alias *Pâte de Guimauve* dictæ, in Dispensatorio Würtenbergico descriptæ, hauriendo dein aliquot cyathos infusi Theeformis, ex speciebus pectoralibus, quibus humores glutinosi, magis mobiles redditi, in pulposamque consistentiam meabilem redacti, bono cum effectu facilius expectoratione rejiciebantur. Tandem epispasticum, utrisque pedum plantis calide applicatum, intra XXIV. horarum spatium reiterabatur.

Circa hoc tempus sitibunda major, quæ ab initio vix apparebat, oris siccitas notabatur, cum aliqua faucium inflammatione, linguæ excoriatione, & deglutiendi difficultate; hinc potui ordinario pauxillum addebatur nitri antimoniati, atque in usum vocabantur injectiones & gargarismata, sequenti modo parata: Rec. Specier. pro Gargarismat. ℥j. herb. Prunell. Pyrol. ana M℥. Fung. Samb. ʒ℥. flor. Balauft. Chamomill. ana p. I. Caric. pingv. num. iij. Incis. coqu. in aqv. pluvial. q. s. Colat. adde Roob. diamor. Alb. græc. ana ʒiij. Nitr. crystallif. ʒ℥. D. in Fictili & per syringas fiat de die ter injectio tepida, haud impetiosa. Rec. Aqv. Prunell. Salv. ana ʒij. Roob. diamor. ʒ℥. dianuc. ʒij. mell. Rosac. ʒ℥. alum. ust. ʒj. D. pro frequentiori oris gargarizando collutione,

Cum etiam alvus jam ultra 6. dies obstructa fuerit, pro ea referanda clyisma emolliens injiciebatur: Rec. Decoct. specier. emollient. ʒx. ol. flor. Verbasc. ʒj. flor. chamomill. ʒ℥. Vitell. ov. num. I. Nitr. depur. ʒ℥. M.

Oculi, in albugine rubicunde ferocientes, continuo ex ambobus angulis serum plorabant acerrimum, quod undiquaque, circa oculos & per genas, cutim erodebat & quasi sulcos formabat, manifesta causticæ acrimoniæ vestigia, ex quibus tandem crusta quædam atro-fusca sese elevabat

bat, oculos & aliqualem genarum superiorum partem circum circa obducens, adeo, ut intuitu hujus larvæ crustosæ, & magnarum illarum fere per totum corpus sparsarum vesicarum, aspectu horridam sub decubitu figuram, ruptisque vesicis, vix non alterum excoriatum verum repræsentaverit Bartholomæum, sed cum tam intolerabili foetore, ut vix aliquis per dimidium quadrantem horæ, citra summe nauseabundam stomachi subversionem, in hypocausto, satis insuper angusto, commorari potuerit, quod & ipse ego, licet alias minus ad nauseam pronus, tunc præcipue expertus sum, cum, in absentia Chirurgi, vesicatoria applicata ipsemet minus caute aperuerim, unde dein, per os & nares largius attracto expirante vapore foetido, subsequente nocte, præcedentibus ventriculi torminibus, sursum & deorsum ultra duodecim secessus torminosi, cum penitus prostrato per aliquot dies appetitu, summaque circa omne ciborum genus nausea, insecuti fuerunt.

Interim status morbi appropinquans, valde pertinax, vix per octiduum in eodem tenore persistebat, ita ut, an in melius, vel pejus, morbi schema se versurum sit, anceps plane hæserim, inprimis cum æger hoc tempore, sensibus fere privatus, rigidæ instar columnæ decumberet, & saltem suspiriis gemebundis, crebrius ab imo pectore ductis, vitæ adhuc præsentiam manifestaret. Huc accedebat, quod xxvito die tussis, hucusque humida, rursus sicca evaderet, cum sputi suppressione, indeque nata pectoris oppressione & angustia, maxima virium jactura, pulsu intermittente & myuro, urina aquosa, tenui, turbida, ulceribusque colorem aliquomodo obscure lividum contrahentibus; unde etiam curam ejus habentes Confratres nunc actum conclamatumque esse, & mortem fores pulsare, judicarunt.

Cito ergo vocatus, absque mora comparens, funestaque hæc symptomata intuens, illico duo magna vesicatoria ad
suras

furas applicari curo, potiunculamque bezoardicam, cum Julapio cordiali, præscribo: Rec. Pulv. bezoard. Angl. comp. ʒj. alb. Ludov. ʒiʒ. bezoard. mineral. Succin. alb. ppt. Nitr. perlat. ana ʒʒ. aqu. lact. alexit. ʒiiij. epidem. ʒij. theriacal. camph. ʒj. Syrup. de contrayerv. ʒvj. M. D. ad Vitru. Rec. Aqu. ceras. nigr. Flor. Til. Violar. ana ʒj. Naph. iv. Flor. cord. cinnam. bugl. ana ʒʒ. Confect. Alkerm. incompl. ʒj. Julap. perl. ʒiiij. M. D. ad Vitru.

De his quolibet bihorio, alternatim, duo porrigebantur cochlearia, cum interpositis quandoque aliquot cyathis infusi Theeformis, ex speciebus alexipharmaco-pectoralibus parati, subjuncta simul mixtura pro frequentiori externa tepida applicatione, ad omnem gangrænæ & sphacelosæ corruptionis metum eximendum. Rec. Rad. Angelic. Imperat. Scabios. ana ʒʒ. Irid. Florent. ʒij. herb. Scord. Scabios. Hed. terrestr. Capill. vener. ana Mʒ. flor. Scabios. Sambuc. Papav. rh. ana pj. Passul. mai. exacinat. ʒj. cort. Citr. Semin. Anis. stell. ana ʒjʒ. conc. & cont. M. D. ad Chart. Rec. Aqu. Calc. viv. ʒiiij. Spirit. vin. rectificatiss. camph. ʒij. Spirit. matricar. ʒj. M. D. ad Vitru.

Sub vesperam rediens, vesicatoriis apertis, iterumque debito modo deligatis, pessima illa symptomata nondum mitigata deprehendens, iussi, ut cum medicamentis per noctem legitime continuetur, quibus, licet ea minus tranquilla, maximeque inquieta fuerit, id efficiebatur, ut die xxvimo mane urina excreta, saturate & crasse rubicunda, post aliquam temporis moram sedimentum copiosum, ab initio cineritio-fuscum, quasi adustum, postea lateritium saturatum, deposuerit, & sudores, jamdum post mediam noctem leni cum madore inchoantes, calidi, per totum corpus æqualiter prodeuntes, non aquosi, sed fenaces ac viscidi, cum maxima euphoria critice insecuti, naturam, morbi tanti tamque atrocis debellati, victricem indicaverint.

Pro reficiendis ergo & roborandis summe prostratis viribus, & malignitatis reliquiis penitus tollendis, per aliquod adhuc tempus cum his medicamentis pergebatur, majoribus tamen interpositis horarum spatiis. Oculis autem externe frequentius tepide applicabatur sequens collyrium, crustis cum penna anserina illitum, hisque successive decidentibus, visum quoque feliciter recuperabat æger. Rec. Aqu. calcis temper. ʒiʒ. Euphras. flor. Cyan. Calcatripp. ana ʒʒ. Trochisc. ophthalmic. Rhas. ʒʒ. M. D. ad Vitr.

Tandem, ut ulcera, adhuc tenue aliquod serum acre plorantia, probe mundificarentur, detergerentur & ad legitimum denuo consolidationis statum perducerentur (præmaturum enim ad talia accessum, ne ulla, a periphæria ad centrum, malignitatis retrocessioni præberetur ansa, citius suscipiendum haud securum fore judicavi,) sequentia ordinabantur medicamenta : Rec. Pulv. plumb. ust. Lapid. Cancr. ppt. Antimon. diaphoret. Bol. Armen. rubr. ana ʒj. Myrrh. elect. Aloës, Vitriol. alb. ana gr. vi. Mastich. Oliban. Sarcocoll. sangu. Drac. ana ʒʒ. M. F. Pulvis subtiliss. Rec. Empl. de spermat. ranar. camph. ʒij. D. ad chart.

Posteaquam ulcera cum mixtura supra descripta tepide probe elota fuerunt, pulvis iste inspergebatur, emplastrumque desuper imponebatur, ab initio intra xxiv. horas bis, postea semel reiterandum, sicque successive, breve intra temporis spatium, legitima consolidatio, absque deformatione cutis, inducta fuit.

SCHOLION.

Delineatam morbi speciem haud aliud, nisi catarrhale malignum, idque coagulatorium magis, quam dissolutorium, ratione exanthematum, purpuraceo-pustulari-vesicale ulce-

rosam (b) luisse schema, facile, ut spero, quilibet prudentiorum Medicorum mihi largietur, qui singula, in principio & incremento occurrentia, morbum alias a symptomatibus, pro circumstantiarum ratione variantibus, exacte distinguenda signa diagnostica attentius pervestigaverit & consideraverit. Complures equidem, in morbis acutis æque ac chronicis, cum exanthematibus, variæ magnitudinis, figuræ & coloris, extra cutim protuberantibus, cum pustulis & vesiculis, in ulcera quandoque degenerantibus complicatos casus, recensuerunt passim Auctores veteres æque ac recentiores: ita enim venerandus senex noster HIPPOCRATES (c): *Ubi æstu detento ulcuscula in ambitu livida, imbecillo existenti, eruperint, moritur; alioque in loco (d): Permagnos, inquit, æstus affatim & continenter compluit, idque ab Austro magis &cet. deinde vero in pustulas phlyctænales erumpebant, iisque affines, quæ in ambustis fieri solent. De Tonsillarum ulceribus scribit ARETÆVS (e) Crustam vero circumveniunt, rubor excellens & inflammatio, dolor quemadmodum in carbunculo, & exiguæ raræque pustulæ, quas Græci ἕξανθναλά, vocant, orientes, hisque aliæ supervenientes, in unum coalescunt, atque inde latum ulcus efficitur.*

Varia pustularum & papularum genera, stylo perquam claro & elegante, delineat Hippocrates alter Latinus, Ciceroque Medicus *Aurel. Cornel. CELSVS (f) ubi reliquas*

LI 2

inter

(b) Vid. *van SWIETEN* Commentar. in *Boerhaave* Aphorism. Tom. II. §. 723. pag. 397.

(c) *Libr. de Locis in homine, Sect. IV. pag. 90.*

(d) *De morb. vulgar. Lib. II. Sect. VII. Cap. I. p. 73. Edit. Fœsli in Fol.*

(e) *De Caus. & sign. morbor. acut. Lib. I. C. 9. fol. 7. Boerhaave Edit. in fol. Lugd. Batav.*

(f) *De Medicina Lib. V. Cap. 28. §. 15. & 18. p. 336. & 340. Edit. 1735. ab Almeloveen, Basil. 1748. in 8vo.*

inter, in specie de pustula $\varphi\lambda\xi\kappa\omicron$ græcis dicta, hæcce adducit: Paulo durior pustula est, subalbida, acuta, ex qua ipsa, quod exprimitur, humidum est, ex pustulis vero nunquam, & cum ulcuscula fiant, aut aridiora, aut humidiora, & modo tantum cum purigine, modo etiam cum inflammatione ac dolore, exitque aut pus, aut sanies, aut utrumque.

Sic Juvenis cujusdam, per novem jamdum dies ægrotantis, in pestilentiaë gravis principio, totum corpus ulceribus, quæ prius exanthemata fuerunt, fluxissè, annotavit GALENVS (g). Febrem pestilentialem maculas, pulicum moribus alias similes, aliquando etiam majores, proferre, ut vibices, seu livores flagellis inductos, referant, tumque deteriores esse; aliquando vero amplissimas, & integras partes, magnamque corporis partem, brachia nimirum, crura & dorsum occupare, imo ex ejusmodi ebullitionibus cutem in variis partibus elevari, cum rubore quodam, & tumores varios in cute, molles & latos, efficere, observavit *Lazarus RIVERIUS* (h), qui itidem (i) de febre maligna observata talia habet. Die decimo septimo, inquiens, exanthemata & papulæ multæ, per universum corpus sparsæ, singulae magnitudinis fabæ, colore lividæ, quæ cum cutim extimam excederent, carnem subjectam depascendo ulcera cavata reddebant, proinde ac si ferrum candens illa inuisset.

Porro pustulas, seu vesiculas pestilentiales, plsum majus aut fabam minorem ad summum æquantes, humore intus seroso, ut plurimum citrino, imo livido, ad suppurationem inepto, modo plures, modo pauciores, annotavit doctissimus *ETTMÜLLERUS* (k).

Illu-

(g) Method. medend. Lib. V. Cap. 12.

(h) Prax. Medic. de febre pestilent. pag. 140.

(i) Observ. med. morbor. infrequent. Cent. IV. Obs. III. pag. 290.

(k) Oper. Med. Tom. II. Prax. Lib. I. Sect. XV. Cap. 12. p. 643.

Edit. in fol. Genev. 1736.

Illustris b. m. *Frid.* HOFFMANNUS, dum de varii generis pustulosis cutis affectibus agit (l), casum quendam exponit, ubi ex repentina corporis exæstuantis refrigeratione, die altero universum corpus, leviter inflammatum, pustulæ cum insigni dolore obsidebant, quas excipiebant exanthemata, instar Lichenum, tumque pustulæ, in majores sensim vesicas coeuntes, quæ ob insignem puncturium dolorem apertæ, serum plorabant lividum. Sic etiam Perillustris *van SWIETEN* (m) descriptam a celeberr. SYDENHAMIO (n) pustularum cum febricula, per universum fere corpus, eruptionem, urticarum puncturas referentem, & nonnunquam in vesiculas elevatam, aliquoties se vidisse, testatur. Itemque (o) in Galliæ quadam provincia ex purpura grassante illis, qui gravem huncce morbum superabant, exanthematicis, prius in ulcera mutatis, totam fere exesam fuisse cutim. Similiter quoque clariss. *Joann. Frid.* FÜRSTENAU, sub titulo *febris acutæ vesiculoso-erysipelacæ*, casum communicat (p), ubi multæ vesiculæ in toto corpore, maxime circa extremitates, adparentes, forfice apertæ, purulentam tenuem fuderunt materiam, cuticula deinde squamularum more secedente.

Verum, quamvis inter reliquas, modo a celeberrimis Auctoribus enarratas, cutaneas pustularum, in vesiculas & ulcera abeuntium eminentias, HIPPOCRATIS *Pblyctenides*, & RIVERII in febre maligna observata *exanthematum ulcera cava*, propius exanthematicis speciei nostræ efflorescentiis accedant, has tamen non in universum cum gran-

Ll 3 dibus

(l) *Med. ration. system.* Tom. IV. Cap. V. Obs. I. p. 224.

(m) *Comment.* in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. §. 723. p. 401.

(n) *Sect.* VI. Cap. 6. pag. 353.

(o) *Comment.* in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. p. 405.

(p) *Act. phys. med. Acad. Nat. Curios.* Vol. IX. Obs. XVIII. p. 57.

dibus nostris pustularibus vesicis, in ulcera conversis, convenire, quivis ingenii perspicacioris facile ex præmissis cognoscere poterit, quod eo magis mirandum, cum febris cujusdam malignæ catarrhalis producta sint, cui alias non proprium est, neque de essentia competit, ut exanthematibus seu petechiis (unde & *petechizans* alias dicitur,) sit stipata. Quare, etsi morbum delineatum, ob tam immensam, spithamæ longitudine, duorum digitorum transversorum latitudine & altitudine vesicarum extensionem, pro nova plane specie venditare haud cogitem, pro rara tamen minusque crebro observabili habendum illum judico, quamquam lubens ipsemet fatear, quod, etiamsi complures desuper Auctores sedula manu versaverim, nullibi talem reperire mihi contigerit. Vomitoria, & antimonialia quidem, testibus ETTMÜLLERO (q) & BAGLIVIO (r), in febribus ejusmodi malignis, sive a contagiosa quadam, vel externa, vel interna causa productis, salutaria judicata, ex præsentibus signis indicantibus in principio applicata, non solum necessaria, sed quam maxime convenientia & utilia esse, imo præ omnibus purgantibus, periculosa sæpissime & suspecta symptomata post se trahentibus, tutiores magisque laudabiles effectus exserere, passim fere omnes magnæ estimationis viri Medici unanimiter confirmant, eo quod illorum ope partim saburra, in primis viis hærens, uno quasi actu ejicitur & removetur, partim lymphatica catarrhalis materia, a contagio vel externo, una cum aëre, sub inspiratione communicato, vel intra corpus genito, magis spissa, viscida & acris reddita, glandulis profundius inhærens, ex imis pectoris latibulis extricatur, adeoque, sublatis binis istis causis, summam alias, in progressu morbi, circa præ-

(q) Opp. Med. Tom. II. Prax. Lib. I. Sect. XV. Cap. VI. de febr. malign. pag. 608.

(r) Prax. med. Cap. XIII. pag. 142.

præcordia, anxietates & inquietudines producentibus, paulo majori quadam tranquillitate ægrotantes fruuntur, succedente hinc liberiori & magis æquali saluberrima transpiratione.

Præmissio vomitorio bezoardica statim sunt subjungenda, ubi duplicem febris malignæ speciem, alteram dissolutoriam, coagulatoriam alteram, pro varietate suæ causæ, distinctam etiam, per diversa alexipharmaca, medendi methodum postulare, extra omne positum esse dubium existimo. Ipsam autem genuinam horum remediorum differentiam optime demonstrat doctiss. ETTMÜLLERUS (s), duasque in classes ea dividit, alia, inquiens, sunt volatilia salina macra, alia volatilia oleosa aromatica; hæc pro coagulatoriis, illa pro dissolutoriis febrium speciebus, destinata.

Hinc, cum nostra pro causa coagulatos potius humores, quam dissolutos, in sinu suo foverit, uti id ex symptomatibus, æstu scilicet non adeo intenso, siti minus urgente, mitiore capitis dolore, pulsu leni & tardo &c. colligere licuit, ad volatilia oleosa aromatica, ut humores viscidos & spissos de novo fluxiles redderent, sicque hi ita correcti ad motus vitales exercendos iterum apti evaderent, in principio & incremento utique confugiendum fuit, quibus, dum secundum clariss. ETTMÜLLERUM (t) camphora, potentissimum utpote acidi subtilissimi corrigens, & Opium, subtilium particularum acidarum acrimoniæ, varias alias inquietudines & anxietates convulsivas inducentis, optimum temperans, conjungebantur, tanto facilius & felicius salutaris sic impetrari potuit scopus sanationis.

Ad statum vero properante morbo, sepositis volatilibus oleoso-aromaticis, viribus non amplius ea tolerantibus, cum solis fixis bezoardicis, interpositis analepticis, curatio
perfi-

(s) Oper. med. Locis iisdem omnibus citatis, pag. 612.

(t) Lib. cit. loc. iisdem, pag. 609, & 610.

perficienda fuit; at, quod probe notandum, pro diversa circumstantiarum ratione. Cum enim descriptæ speciei status tam pertinax extiterit, ut, sub graviori, rigidæ instar columnæ, ægrotantis decubitu, (qualem in malignis febribus coagulatoriis, in Mosellæ tractu sæpius obviis, frequentissime observavi,) per octiduum in eodem tenore perseverante, in quartum usque septenarium sese extenderit, in quo Natura fere succubisset, uti ex superioribus patet, ob alternativas gravium repente supervenientium symptomatum vicissitudines; utique hinc necesse fuit, ut, ad erigendos motus, ob vim ac diurnitatem morbi & malignitatis vehementiam jam admodum labascentes, viresque hinc deficientes aliqua saltem ratione reparandas & excitandas, bezoardicis fixis paucillum oleosi aromatici, cum analepticis tamen interpositis, jungeretur, quod etiam cum felici adeo successu factum est, ut, postquam nox proxime prægressa valde inquieta fuit, (juxta illud COI (u): *Quibus judicatio contingit, illis nox ante exacerbationem gravis est; quæ vero subsequitur, plerumque levior esse solet;*) die dein vigesimo septimo, (quem ipse HIPPOCRATES (x) reliquos inter, si in eo excretio quædam morbo conveniens contigerit, salutarem deprædicat, his verbis: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni sunt tertio die, & quinto, & septimo, - - & vigesimo primo, & vigesimo septimo, - - Hi enim sudores morbos iudicant. Qui vero non ita sunt, laborem significant, & morbi longitudinem, & recidi-vas,*) perfecta crisis subsequeretur, per urinam & sudorem calidum, universalem, tenacem ac viscidum, sub pulsus exploratione cuti sensibilibiter adhærentem, quem in plurimis morbis tanquam signum

(u) Aphorism. 13. Sect. II.

(x) Aphorism. 36. Sect. IV.

signum principalissimum felicitis morbi solutionis, cum clariss. Job. Gerb. WAGNERO, Medico Lubecensi celeberrimo, habeo, qui (y) raro enim certe, inquit, vel nunquam nos scellit, si sub hoc sudoris charactere, & quando ille manum explorantem & per superficiem corporis pergentem, visciditate sua quasi moratur, - - - bene agi cum ægrotis pronuntiamus. Hæc etenim uti externe spasmum cutis, in compluribus morbis vigentem, solvi, Naturamque vittricem crassiores & morbosas sanguinis & lymphæ particulas foras protrudere produunt; ita eo ipso internarum maxime sensibilibus partium præternaturales tensiones, seu fibram nimis tensam, ad justum tonum redire, indicant.

Quomodo tandem ex febrilibus hisce exanthematibus pustularibus tam grandes vesicæ, vix non per totum corpus disseminatæ, coaluerint, omnium optime, explicat, Perillustr. van SWIETEN (z) hisce verbis: Cum ergo in cute externa appareant exanthemata, patet in vasis cutaneis illa hæere; adeoque ut plurimum pro materia sua habere aliquid, quod hæc vasa transire nequit, sed illa obstruit. Poterit jam hoc fieri vel inspissatis fluidis, vel constrictis vasculis, vel per errorem loci, crassioribus moleculis ingressis minorum vasculorum dilatata orificia, per quorum fines transire nequeunt.

Hisce addo, quod illæ moleculæ, quæ stagnando, pro diverso malignitatis gradu, tantam acrimoniam contrahunt, ut vascula subcutanea & fibrillas nerveas, mediantibus quibus cuticula, sive epidermis, cuti substratæ affixa hæret, dissolvant; vel, gutta guttam a tergo premente, ultra debitum elasticitatis gradum vehementiori facta pressione, indeque enata distensione expansiva, dirumpant, & postea, pro diversa sua intrinseca crassi varie colorato impuro sanguini

Astor. Ph. Med. Vol. X.

Mm

nis

(y) Act. Nat. Cur. Vol. VII. Append. pag. 190. in not.

(z) Comment. in BOERHAAVE Aphor. Tom. II. §. 723. p.

nis fero, ex glandulis subcutaneis exstillanti, locum tandem & spatium concedant, separatam a cute epidermidem in altum elevando, grandioribus hinc oborientibus vesiculis, quæ tandem, facta ruptura, in cutis ulcera abire debent, eadem ratione, sicuti in ambustionibus partium externarum fieri solet; quod eo minus in ejusmodi opificii hominibus mirandum est, cum toto die nil nisi crassos & foetidos vapores oleosos, a lanis variis, hyemali tempore super fornacem calefactis, magis expansos, inspiratione, per os & nares atrahant, indeque accedente simul dispositione ad spissitudinem humorum, ob vitæ genus sedentarium, massam sanguineam variis modis adeo inquinent, ut gravissimi tales affectus maligni tandem inde oriri debeant, sicut in ejusmodi generis hominibus, ante aliquot annos, ulcus aliquod malignum fere cancrosum, in superiore oris labio obortum, itemque dysenteriam quandam particularem, in sex familiis grassantem, circa finem Augusti observavi, cujus historiam suo tempore communicabo.

(Augusta Trevirorum Norimbergam missa,
d. 17. Decembr. 1752.)

OBSERVATIO LXXVII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris biliosa acuta tertio demum mense funesta.

Vir 50. fere annorum, habitus corporis plenioris, temperamenti cholero-sanguinei, elapso vere hæmoptysin expertus, eadem cessante media ætate acidulas Pyramontanas usurpavit, hinc prævia vehementi animi commotione nundinas Brunsvicensis petiit; ibi autem febre acuta continua correptus, per plures ex ordine septimanas lecto

Febris biliosa acuta tertio mense funesta. 275

esto affixus, præter V.Snem varia assumpsit ipsi præscripta remedia alexipharmaca, cum regimine sudorifero, domumque tandem reversus plures capsulas, pulvere rhabarbari plenas, secum attulit, sed non æque frequenter degustavit, quin alia subinde medicamenta, aliunde commendata, neque profus incongrua, adhibuit, inter quæ blandum emeticum, a vicino Pharmacopœo oblatum, notabile ipsi levamen præstitit. Tametsi enim æger, domum reversus, sibi in totum restitutus videretur, ciborum tamen fastidium perpetuum, nausea, inquietudo, vigiliæ & mentis in primis alienatio ac memoriæ defectus, monstri quid alere ægroti propinquis sunt visa. Vocatus in ipso æquinoctii autumnalis die a vicinia Medicus, ægrum quidem felix insidentem, sermocinantem, frequenter sputantem, lectum reformidantem, inquietum, & doctorum factorumque brevi immemorem cum pulsu debili, apprehendit, indeque animi & corporis quietem non commendavit tantum, sed & mediâ quævis, utrique conciliandæ paria, suavit & suggestit, pediluvia nimirum, potum sufficientem, maturum in lectum introitum, silentium, pulverem temperantem & emulsionem papaverinam. Sed omnibus licet curate satis observatis, nox tamen inquieta secuta est. Mane insequente V.Snem in pede, aliquamdiu reluctatus, tandem admisit, quam levis quidem lipothymia, hanc vero somnus placidus, quem aliquot retro diebus non vidit, excepit, a quo evigilans, belle valere & recte ratiocinari visus est. In ipso vero prandio, jusculo vix degustato, ciborum omnium fastidium sensit, uxoris tamen suavit vix una alteraque carnis affatæ buccella assumpta, & modico vini hausto, mox ingenti inquietudine & præcordiali anxietate corripitur & manifesto iterum delirare coepit. Hinc abituriens Medicus ob oris quidem siccitatem, & nauseam simul perpetuam, alvique siccitatem, tincturam papaveris, bellidis, rosarum, & similia

subacida, pulveres nitrosos, absorbentes & diapnoicos, potionem catharticam, ex tamarindis, manna, foliis fennæ & rhabarbaro constantem, ipsumque rhabarbarum & eiusdem tincturam, sal Sedlicense & similia, suo quodlibet tempore & ordine adhibenda, suavit, sed malo indies aucto, neque ullo constanti levamine a medicamentis singulis, sollicitè adhibitis, apparente, urina licet per totum morbi decursum cocta & cum copioso & laudabili sedimento ostensa, accedente tandem sopore & delirio perpetuo, medio Octobri mense vir integerrimus vitam cum morte commutavit.

OBSERVATIO LXXVIII.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Phimosi sectione curata.

Quid Phimosi denotet, nemini non constat, qui in evolvendis libellis & compendiis practicis & chirurgicis vel levem unquam operam impendit. Vno enim ore ab omnibus traditur esse nimia constructio præputii, qua glandis denudatio impeditur. Ast ubi causarum scrutinium instituendum & universa morbi historia iusto ordine recensenda venit, ita frigide & perfunctorie id a multis fieri constat, iusta ut adsit suspicio, a plerisque affectum, minus visum, ex aliena forsitan relatione describi. Quid mihi haud ita pridem acciderit, fideliter enarrabo.

Juvenis xviii. annorum, data occasione, & urgente necessitate a propinquis iussus, pubem ostendit vix lanugine tectam, mentulam autem tumidam & præputio glandi inducto arcte constructam, & urethræ vix exitum relinquentem, una cum tuberculis in præputio & glande copiose pro-pullulantibus, simulque refert, liquamen serosum & glutinosum, modo albicans, modo fuscum & subflavum aut
sub:

subviride, ex urethra subinde extillare. Hæc uti originem mali clare indignant, ita nihil factum est reliqui, quo eidem per interna & externa remedia quantocyus obviam iretur; Tinctura antimonii & succini, una cum infuso theeformi, pulvere temperante cum ossibus sepiæ & æthiope minerali indefinenter, pilulis vero mercurialibus singulis septimanis interne usurpatis; exterius vero aqua calcis vivæ cum spiritu theriacali camphorato, & saccharo saturni permisto, hinc & unguento nutrito, pompholyge, alumine usto, quin & mercurio præcipitato albo & rubro diligenter, & suo quælibet loco & tempore applicatis, non omissis sacculis & fotibus emollientibus & resolventibus, itemque ligaturis tuberculis circumvolutis. Sed licet nonnulla ex iis officium facere & expectationi satisfactura viderentur, ægerque a gonorrhœa brevi liberatus satis belle degeret; malum tamen pertinax eidem cedere constanter renuit, quin post bene longam temporis moram ad sectionem, quam æger una cum propinquis & adstantibus de die in diem distulit, deveniendum fuerit, qua demum facta, præputio nempe leviter & secundum longitudinem inciso, tuberculis autem minoribus æque ac majoribus, sub præputio in glande delitescens & accessionem medicamentis topicis supra descriptis denegantibus, forfice abscissis, & lapide infernali hinc per vices applicato radicitus extirpatis, hæmorrhagia vero modica utrobique succedente congruis remediis cohibita, ægrotus pristinæ valetudini in totum restitutus est. Ex quo elucet, phimosin, nisi conformatio quædam præternaturalis a prima forsan nativitate adfuerit, unice a seminio & contagio venereo originem ducere, & non nisi remediis antiveneris & mercurialibus, licet non salivandi scopo, per intervalla simul usurpatis cedere, eandemque, nisi malum forte recens valde fuerit, absque sectione vix ac ne vix quidem penitus auferri.

OBSERVATIO LXXIX.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Casus ab alto tertio die lethalis.

Tragicum hunc casum, his ipsis diebus h. l. qui accidit, propterea enarrare juvabit, quod non minimum, ad pathologiam & praxin chirurgicam rite instituendam, inde emolumentum obtinere liceat. Juvenis xx. fere annorum ex summa ædium contignatione in pavementum præcipiti casu lapsus, attonitus & motu omni sensuque destitutus tollitur, inde vero in hypocauftum delatus & lecto impositus, stertore & ejulatu, mactandorum suum, quem edere solent, fremitum exacte æmulante, per aliquot horas magnum adstantibus quibuslibet horrorem incutit, nullo ceteroquin vel vocis, vel sensus, vel motus cujuscunque, si tremulos et convulsivos artuum motus excipias, indicio, pulsu etiam neque in carpis, neque in temporibus superstitite. Examinatis probe & lultratis omnibus, in capite tandem raso, prope os temporis sinistrum, manifesta sugillationis indicia apparuere; integumentis igitur cruciatim incisus & pericranio derafo, diu, sed frustra, læsus proprie locus quæsitus, indeque nullum constans levamen neque a V. Sne aut medicamentis internis ex arte exhibitis, laxantibus, cephalicis, temperantibus, antifebrilibus, neque ab externis fotibus, cataplasmatibus, emplastris & similibus, indefinenter applicatis, affulsit; licet enim æger per intervalla mitius malis suis affigi videretur, pulsusque, ab initio plane intermittens, interdum iterum micare in carpo, temporibus & in jugulo videretur, alvusque & urina inter jectigationes tandem, multis frustra applicatis, referantur, brevi tamen omnia rursus deteriora facta sunt, & motus imprimis convulsivi in latere sinistro adparuerunt, maxime vero rhonchi & stertores tertio a casu die iterum sunt aucti, ut,

extre-

extremis imminentibus, deligationem vix adornare ausus fuerit Chirurgus, donec, animo reassumto, sollicitè omnia in cranio denudato perquirens, in osse temporali sinistro tria minuta foraminula, sanguinem, etiam spongia deterfa, minimis licet guttulis transfudantia, & quasi in triangulo collocata, offenderet, indeque de trepanatione, sequenti mane in osse vicino administranda, consilium cum Medico iniret. Sed eadem vespera circa horam decimam, tertio a casu infelici die, juvenis antea robustus, vicens valensque, mundo valedixit.

(*Rintelio Halam missæ, d. 27. Januar. 1753.*)

OBSE^RVATIO LXXX.

DN. D. GOTTLIEB. HENR. KANNEGIES-
SERI

De Spina ventosa.

Humana machina, si vel solam structuræ elegantiam consideremus, licet reliquis corporibus naturalibus omnibus longe excellentior sit æstimanda, innumeris tamen fortunæ vicibus, variisque ægritudinum myriadibus illam deprehendimus obrutam. Nec enim plures humani corporis partes supputantur, quot illi modis morborum cohortes insultant, ut rectius atque ita melius inter Athenientes sagacissimi quondam legumlatoris, SOLONIS verba: *πᾶν ἔστιν ἀνθρώποις συμφορά*, toto suo genere calamitosam hominis conditionem effinxerint. Inter innumera ista mala, quibus mortalium genus a capite ad plantas solet discrucari, *spina* sic dicta *ventosa* tanta doloris acerbitate corrumpit membra, ut nulli etiam medicamini, nulli artificis infatigabilis labori & industriæ cedat, neque etiam amputato, in quo primam figebat sedem, ipso membro, profligetur & extirpetur, sed acerrimum ejus venenum ad

venas serpat omnes, atque sanguinem maligno miasmate inquinando, totum corpus macie consumat, ac partes vicinas eodem infestet modo, donec universa œconomia turbata & destructa corruat. Antequam vero ad affectus hujus considerationem nos propius accingamus, illud juxta Stoici Philosophi, EPICETI, monitum: ἀρχὴ παιδείσεως τῶν ὀνομάτων ἰστῆς ἴσῃ, quum nominis perceptio ad ipsius rei cognitionem viam nobis faciliorem pandat, reali definitioni nominalem descriptionem jure meritoque præmittendam esse arbitramur. Ex divi enim PLATONIS sententia, *nomina essentialiarum vehicula, & veræ rei declarationes sunt dijudicanda.* SCALIGER, *de causis latin. linguæ. Cap. IV. p. 7. I. Bellon. THOLOSATVS de argum. LL. Cap. 1.* Atque ita ad vocis hujus homonymiam quod attinet, ἀκανθῆς græcis omnem spinæ & cardui significat speciem. Veterum Romanorum *acanthus, crapulam, & mamolariam* connotat. *Topiaria, etiam herbe,* quam latini *acanthum* nominare consueverant, ἀκανθεὶ vel ἀκανθῆσι βότρυς tribuunt nomen. THEOPHRASTVS ἀκάνθην Αἴγυπτου, arborem in Ægypto spinosam indigitat; in sensu metaphorico ἀκανθαί, *piscium aculeos, molestias, & sceleratam carnis voluptatem* interdum significant.

Diversa hæc vocis significatio nostrum haud ferit scopum, quum de morbi specie potius, dolorem acutissimum, spinæ punctiōni non dissimilem, comitem habente, in præsentiarum simus locuturi. Quemadmodum vero veteribus τὸ ὀνόματι καὶ τῆ ἀκανθῆς dolorem sive molestias, ventus autem *turgescēntiam*, vel etiam ὑπερέναστικὸν ὕδατος *humoris e-vagationem* sæpe denotat; Ita molestissimi etiam morbi hujus denominationem a doloris & tumoris consortio desumptam esse censemus. Morbi hujus naturam per definitionem παραγματοειδῆς peruestigaturi, spinam ventosam, notabilem carnis inflationem, a nulla causa externa, sed a sola humorum prava constitutione enatam, & cum ossium corruptione atque acutissimo

tissimo doloris sensu conjunctam esse, deprehendimus. *Paulus AMMANNVS*, spinam ventosam designans, asserit, quod sit abscessus corruptorius, aut sphacelismus ossium, non tantum circa articulos, verum etiam circa omnes alijs ossium partes, eorundem substantiam prius, quam periostrium affligens, adultis pariter atque pueris familiaris, ab inflammatione ortum habens, interdum obtuso dolore, colore ossis mutato, nunc cum duritie, nunc cum mollitie ossium, & semper cum sanie tenuiore ac liquida apparens. *Acta Erud. Lips. Ann. 1706. p. 58. Acta Med. Berolin. Dec. 1. Vol. V. p. 60. 87.* Hic adfectus noster ossium quidem destructionem habet conjunctam; minime tamen cum carie proprie sic dicta erit confundendus. Etenim caries ossium ut plurimum a causa violenta externa, periostrium atque ipsam ossis substantiam graviter lædente, e. g. a contusione & medicamentis acerbis rodentibus, &c. capit primordium; vel si a prava humorum, versus periostrium congestorum, qualitate sumserit originem, dolorem quidem, tumorem atque inflammationem habebit sociam; ossis tamen corruptio non ab interioribus confurgit, sed a superficie externa lamellatim ad medullam usque procedit.

Atque ita differentia, inter ventosam spinam & cariem intercedens, in eo præcipue fundata est, quod illa a medulla & membranula, os intus circumvestiente, ducat initium, ac sensim sensimque per universam ossis substantiam ad externum periostrium; hæc vero, nimirum caries, ab exterioribus ad interiora serpat. Rei hujus veritatem singula fere symptomata, adfectum nostrum concomitantia, declarant, atque certis indubitatisque signis confirmant. Etenim ante morbi ingressum, exterior corporis habitus plane in præternaturalem mutatur; sanguinis vero depravatione incremente, languor sæpius membra premit, atque molesta etiam debilitas corpus extenuat. Deinde membrorum juxta arti-

culationes, ossa intra carpi & metacarpi, vel tarfi & metatarfi, obscura, hebetata interdum, (vid. BLEGNY *Zod. Med. Gall.* 1681. WEPFER *Obs.* p. 921. 954. 958. *Acta Erud. Lips.* Anno 1705. 1706. p. 58. 59.) & ad tactum non aucta doloris sensatio consurgit, quam, ætate non obstante, ægrotantes recte distinguere, vel sedem ejus indicare minime valent; & hæc doloris perceptio, in morbi principio magis occulta & per vices iterum remittens, inducias ita fallaces exhibet, ut lue hac infectos periculi imminenti sæpe imperterritos faciat.

Intra morbi illud stadium, periostrium internum, cujus distractio & erosio dolorem istum obtusum efficiebat, jam perforatumprehenditur. Non renitente tamen hoc, sensatio tristis ad tactum augeri minime poterat, integumentis quippe illæsis adhuc existentibus, impetus exterior ad periostrium internum haud quaquam valet pertingere. Quemadmodum vero doloris acerbitas, a periostrii erosione pendens, non perpetim continuat, sed per novos impetus afficit: Ita etiam crebriores ejus recursus, pro diversa humorum acredine, eorundemque velociori ad partem adfectam appulsu, plane dissimilesprehenduntur. Quo igitur magis humores ab acrimonia recedunt, & eorundem circuitus languescit, eo mitiores quoque doloris cruciatus evadunt, majoremque requiem defatigatis largiuntur. Durante hac doloris vicissitudine, qua videlicet intestini cruciatus penitus transeunt, atque iterum revertuntur, humores acres, perforando, & quasi calcinando, ossa contaminata, una cum partibus vicinis, destruunt atque penitus everunt. Hinc solamen illud, a doloris remissione speratum, cito transit, atque morbus nunc aperto prodit ore, novamque ludit tragœdiam. Tunc vero temporis in scenam prodit, ubi acris atque causticæ indolis materia ad periostrium pervenit externum; qua recepta, tenuissimæ hujus membra-

branulæ vascula ultra gradum extenduntur, vellicantur & distrahuntur; unde cruciatus oriuntur atrocissimi, atque carnosæ etiam partes intumescunt, inflantur, & ab aëre quasi distentæ apparent. Hanc partis adfectæ intumescen-
 tiam non in partibus tantummodo mollioribus carnosis, sed in ipsa quoque ossis substantia collocandam esse, sibi habent
 persuasum *M. A. SEVERIN. Pædarthroca. Cap. IV. Petrus de MARCHETTIS Obs. chirurg. edit. Bata-v. p. 168. Domini-
 cus de MARCHETTIS Annot. p. 239.* Ossa vero distensionem
 in trinam istam dimensionem reculare, & consequenter inflam-
 mationi neutiquam esse obnoxia, testatur SERAPIO, Medicus
 suo tempore inter Arabes celebri fama laudatissimus, *Breviar.
 l. XX.* Enim vero inflatio, sive in parte molli, sive ossea con-
 tingat, non unam semper, eandemque servat faciem; sed in
 uno subjecto mollis atque spongiosa apparet, in altero vero
 scirrhosam duritiem sæpe habet conjunctam; nunc magis
 revoluta deprehenditur, nunc vero serpit in latum; mox
 œdematis, atque iterum phlegmonis induit formam. *Georg.
 Abrah. MERKLINUS p. 288. Ephem. N. C. Anno VII. p. 142.*
 Dolor autem, in principio morbi non admodum vehemens
 & instabilis notandus, in progressu tales concipit furias, ut
 miseris neque diu, neque noctu requiem permittat deside-
 ratam; a sua quoque vehementia non desistit, donec in
 parte læsa periostium a corruptione pleniter consumtum
 fuerit. Itaque peracta in quadam corporis regione periostii
 corrosione, latius sese diffundit malum, atque putris ma-
 teria, ex osse promanans, in mollioribus partibus inflam-
 mationem, & post brevem temporis intercapedinem ulcus
 excitat apertum, materiam fundens magis ichorosam, gra-
 viter olentem, quam purulentam & bene coctam.

Talem in modum atrocissimum illud malum suum
 capit primordium, progreditur & tandem ad statum
 pervenit. Equidem pravam hancce ossium constitutio-

nem, vel folis pueris, vel extremis ossium epiphyfis, ubi quippe ossa semper teneriora & molliora deprehenduntur, plerumque accidere, afferunt *M. A. SEVERINUS*, in *Pædarthroc. Cap. IV. & Petr. de MARCHETTIS Obs. chirurg. p. 168.* quia nimirum mollissimi & maxime succulenti sunt fines ossium longiorum, quæ cum aliis coarticulantur, raraque & accomodata est horum structura, ut succos advenientes pro nutrimento accipiant. Attamen morbi atrocissimi illud genus non solis articulis vindicandum esse, exempla prostant innumera. Sic ita spinam ventosam femoris relatam legimus, in *Act. Nat. Cur. Vol. I. Obs. 148. p. 318.* Ossium cranii, nasi, atque oculi orbitæ, palati & costarum ventosam spinam observavit *WEPFERUS*, *Obs. p. 119. 824. 953. 955. 183.* Claviculæ, tibiæ, dorsi vertebris, & superiori maxillæ supervenientis spinæ ventosæ exempla, passim & in diversis locis ab auctoribus notatu recensentur dignissima. *Ephem. N. C. Dec. II. Ann. III. Obs. 131. Acta Med. Berol. Dec. I. Vol. V. p. 54. Acta Erud. Lips. Anno 1699. M. Februar. p. 54. Ephemer. N. C. Dec. II. Ann. VI. Obs. 233.* *Nicolaus FONTANUS*, celeberrimus quondam Batavinus Medicus, patellam, & *BENIVENIUS* de *abdit. cap. 79.* ipsum coxendicis os, a ventosa spina exesum sese annotasse confirmant. Etiam si ista locorum disparitas in medendo haud parum difficultatis adstruere, & sæpe, propter denegatum accessum, salutis spem despondere poterit omnem; juxta tamen diversum illud morbi stadium, ejus eventus inprimis erit discernendus. Primum enim stadium, ubi dolor obtusus tantummodo & occultus percipitur, facilius; secundum, quo integumenta jam tumefacta apparent, ægrius admittit sanationem; tertium, quo singulæ partes exulceratæ & destructæ deprehenduntur, medelam prorsus respuit omnem.

Ad causæ considerationem devoluti, primam eamque proximam tanti mali originem in humore pituitoso stagnante, acriter rodente, medullam, periostium internum, atque reliquas in profundo latitantes partes corrodingente, easque in pessimi moris ulcus convertente, quærendam esse arguimus. Equidem humorum stasis & acrimonia non eandem semper efficaciam ad corpora exerit omnia; sed homines etiam temperie humorum prava scatenentes, cachectici, scorbutici & rhachitici ab ossium corruptione omnihaud raro immunes degunt. Propterea peculiare quoddam aliud acrimoniæ genus, magis in ossa, quam in reliquas corporis partes, sævitiam mordacitatis suæ acerbam exercens, subesse opinamur. Ossâ nutriri, augeri, atque oleo tenui medulloso in decente flexilitate conservari, nemo ibi inficias; exinde vasculis nutrientibus, exilissimis licet, atque numeri indefiniti cellulis, illa exstructa esse requiritur; id quod non ratio solum evincit, sed inprimis etiam experimentum illud cum animalibus vivis tentatum, ossâ quorum radices Rub. tinct. comestione, colore rubro perfusa & eleganter tincta inveniuntur, suadet satiusque confirmat. Præter ossâ, nullam reliquam corporis partem, radices hujus esu tincturam suscipere, taciti quidem demiramur; rei vero hujus causam in succo nutritio, per vasculosam ossis substantiam distribuendo, quærendam esse, nobis consurgit opinio. Etenim humidum nutritium, antequam minutissima ossium vascula ingreditur, ita est subigendum & distrahendum, ut cum suo receptionis subjecto proportionem nanciscatur debitam. Quo vero magis dilutus deprehenditur succus nutritius, eo potentius quoque in tinctoriæ radices particulas secum direptas agere, illasque intimius potest dissolvere. Perinde accidere poterit, quod particulæ acres, viscedine adhuc obvolutæ, absque ulla corporis noxa intra sanguinis massam queant latitare; quam primum vero illæ ad vasculosam of-

sium substantiam apponendæ secedunt, atque partes insuper viscosas in compedibus non tenent, vasculis tenerioribus suam inferunt violentiam, hujusque mali prima evadunt origo.

Præ reliquis tamen ventosæ spinæ obnoxios esse judicamus, quorum systema vasorum validum, decentique robore non deprehenditur destitutum. Etenim vasa quo valentiora existunt, eo quoque majori efficacitate acredinem pituitæ inhærentem propellere, circumducere, minimisque vasculis valent impingere; hinc ad ea etiam loca, in quibus segnior succedit humorum progressus, ad ossa nimirum, facilius pertingit. Ubi itaque in subjectis debilioribus, quibus rhachitide laborantes potissimum sunt adnumerandi, testibus MAYOVIO & CHARLETONIO de *Rhachit.* vasorum contenta haud fortius impelluntur, pituita neque dissolvitur, neque etiam per universum corporis ambitum distribuitur; sed primis ut plurimum latebris sese occultat. Equidem saburra viscosa primis impacta viis, corporis robore deficiente, ad vasculosam ossium substantiam pervenire nequit; verum ad digestionem turbandam, humores gignendos pravos, cachexiam, variasque viscerum obfessiones provehendas pollet efficacitate. Rhachitis, morbus Angliæ colonis frequentissimus, (conf. *Jacob PRIMEROSIUS & SCHULTZBERGERUS, it. Acta Erud. Lips. Ann. 1712. M. Sept. p. 417.*) ossa præ reliquis corporis partibus afficit, eaque graviter deformat. At enim prava hæc solidarum partium conformatio, destructionem & corruptionem haud quaquam trahit in consortium; sed a deficiente & inæquali partium alibilium appositione, & hinc inde robore musculorum prævalente, ossa duntaxat incurvantur & deformantur.

Caussas inter præexistentes naturales, temperamentum calidum & siccum, humores viscosos impactos fortius impellendo, fomitem huic malo largiter subministrare in propa-
tulo

tulo est. Sequiorem sexum a fontico hocce malo, propter uteri atque mensium incommoda, non immunem profus esse, per experientiam constat. *Vid. Acta Med. Berol. Dec. I. Volum. V. p. 37.* Ob validiorem vero corporis habitum, fervidioremque sanguinis temperaturam, sexum nobiliorem huic morbo magis esse obnoxium, perinde habemus comperitum. Ætas infantilis qua vasorum atque ossium textura semper tenuior est reperiunda, illud malum difficilium auget & admittit; & quamvis exempla prostent innumera, quibus spinam ventosam etiam bis pueros infestasse satius poterit comprobari (a); tamen præter *Paulum AMMANNVM*, *Marcus Aurelius SEVERINVS*, fomitem materialem a paterni feminis & menstrui sanguinis inquinamenti non repurgatis derivatum habens, soli ætati teneriori huncce morbum vindicare non dubitat, in *Pædarthroc. descript. cap. IV.* Ex causarum non-naturalium numero potulenta & alimenta, non debita quantitate & qualitate, vel injusto tempore adsumta, suppetias important repentinas. Præsertim vero potus acidus, vinosus ac spirituosus, cibique fumo indurati, sale conditi, vel aromatibus largiter conspersi, aut sanguinis massam condensando, aut ad orgasticum motum eundem concitando, multum omnino damni inferent. Aër vel nimis calidus, vel frigidus; motus excedens vel deficiens; somnus & vigiliæ, animique pathemata, sanguinis massam vel nimis fluxilem reddendo & fortiter impellendo, vel coagulando, suum etiam conferunt solum. Præter causas istas naturales & non-naturales, etiam præter naturam obvenientes ad spinæ ventosæ γένεσιν haud parum contribuunt. Sic cachexia, lues venerea (b), scorbutus (c)

im-

(a) *Vid. Ephem. Nat. Cur. Dec. II. Ann. IV. pag. 157. sq. Paulus NEUCRANTZIUS de Purpura pag. 132. Jo. Maur. HOFFMANNUS in Dissert. de Carie ossium.*

(b) *WEPFERUS, Obs. pag. 954. 955. & Act. Nat. Cur. Decur. II. Ann. V.*

(c) *Petrus FORESTUS Obs. chirurg. Lib. I. Obs. 14.*

immo etiam præpostera mercurialium applicatio (d), & in sexu sequiori fluxus mensium imminutus (e), intricato huic malo sæpe ansam præbuerunt. Quis denique mali exitus sit futurus, ex præcedentibus hætenus dictis haud obscure patebit. Etenim indomitum illud malum sponte sua, atque autocratia naturæ sola nunquam extirpare licebit. Neque etiam tantam acrimoniam demulcere, tam impactam & difficulter alterabilem piritam dissolvere, & ex ossium vasculis, in quibus minimus & maxime tardus humorum circuitus succedit, eandem materiam eruere, non tantæ molis opus esse videtur; & quod maximum, servato vel amputato etiam membro uno, malum illud denuo iterum erumpit in altero. Quo igitur recentius deprehenditur, eo etiam mitius & sanatione facilius æstimandum.

Præter exactam mali hujus notitiam, certæ etiam quædam indicationes auxiliorum inventionem sæpe præbent facillimam. Ne labor igitur omnis studio vanescat inani, morbus quoniam in gradu sit constituendus, in primis erit expendendum. Etenim veram spinam ventosam sese diffundere, atque, uno ossè corrupto, alterum quoque infestare, experientia confirmat quotidiana. Idcirco morbo bene cognito atque plenius perspecto, membrum contaminatum, ne malum ulterius serpere queat, a parte sana remove, æque utile ac necessarium esse judicamus. Conf. *Petr. HARDVINVS de nova artuum amputandiratione*. Quoniam vero atrocissimo isto malo discruciatu, non raro vitæ jacturam libentius facere, quam diram ejusmodi medicationem admittere cupiunt, ea propter miseros, sanationis spe destitutos, non derelinquere, sed pharmaceuticis remediis, si iisdem morbum non radicitus extirpare valemus, tamen

(d) *Gabriel FALLOPIUS, de morbo gallico cap. 76.*

(e) *Act. Medic. Berol. Dec. I. Vol. V. pag. 37.*

tamen allevare & mitigare, manumque sic auxiliatricem porrigere debemus.

Quæ igitur præsidia e fonte pharmaceutico desumuntur, ad scopum triplicem sint directæ; nimirum ut humores viscosi, intra primas latebras hospitantes, vel ad sanguinis massam translati, subigantur & extra corporis limites trajiciantur; deinde ut acrimonia infensa mitigetur & obtemperetur; viæ denique obsessæ referentur, atque ossis corruptio invertatur & corrigatur. Primæ indicationi, decocta lignorum, quæ viscidum attenuando, obstructions auferre, atque transpirationem insensibilem promovendo, sanguinis massam depurare valent, optime satisfaciunt. Conf. SCVL-TETVS in *Armament. chirurg. Lib. II. obs. 83.* Dan. SENNERTVS in *Instit. med. p. 1319.* Neque etiam primarum viarum quiesquillas leniter evacuantes, sociatis simul mercurialibus, utpote utrique correctorio & evacuatorio scopo inservientibus, sunt prætermittenda. Interim tamen haud raro solet accidere, ut atrocissimum malum remediis istis, summa licet cum prudentia adhibitis, cedere recuset; adeoque tunc, si ægrotus membri amputationem reformidaverit, pro referendis viis obstructis, atque corruptione ulteriori avertenda, mercurialia, dosi paulo majori adhibenda erunt, donec viscidum acre per fontes salivales penitus fuerit excretum. Quemadmodum autem mercurialia, decenti tempore & ordine adhibita, in malo hocce intricato sæpius divinæ instar manus sese habent; ita perversa etiam eorundem applicatio proximam pandere solet viam ad superos. Proinde infantes raro admodum ad salivationem sunt disponendi, tennellaque illorum corpora suscipiendo ponderoso hydrargyro & sustinendæ heroicæ tali evacuationi non semper idonea deprehenduntur. Præterea etiam, licet in provectioris ætatis subjectis salivatio longe facilius excitari queat, metuendum tamen est, ne particulæ mercuriales cum ipsa humorum a-

credine connubium subeant, & ad damnum inferendum potentiores evadant. Conf. *M. DONATVS lib. II. Cap. 12. Ephemer. N. C. Dec. III. Ann. V. Obs. 172. ALBERTI Prax. extemp. Cas. XVI.* Itaque magis opportuna æstimatur ista medendi methodus, quæ sudore, quotidie per aliquot horarum spatium excitato, perficitur. Hæc medicationis species, ob teneriorem corporis texturam, & humorum defectum, licet in infantibus cum euphoria non semper adhiberi possit, in ætate tamen magis consistente humores viscidos egregie attenuat, sique eodem tempore decocta lignorum frequentius & largiori in copia simul conjunxerimus, tunc utique, humores viscido-acres attenuatos per hanc viam extra corporis imites ducendo, tutissimi ibimus. Neque etiam quæ foris solent applicari remedia prorsus intermittenda sunt; proinde si non ipsum malum penitus auferri poterit, ad minimum, ut symptomatum vehementia mitigetur, quovis modo allaborandum erit. Hunc in finem varia cataplasmata, ex lini farina, croco & sapone Veneto, cum lacte dulci parata, item emplastrum de ranis cum mercurio, hujusque generis alia, tumorem resolvendi & dolorem mitigandi virtute instructa, in subsidium sunt vocanda. Dicta hæc auxilia, si motibus effrenibus, relicta quamvis eorum causa, compescendis minus succederint, tunc ad potentiora, ossis videlicet abrasionem, perforationem, & cauterii actualis applicationem erit confugiendum. Ubi vero etiam horum vis eluditur, tunc vel in membri excisione, vel amputatione, ultima salutis spes erit collocanda. Conf. *Joann. van HORNE Microt. p. 139. & Aurel. Corn. CELSVS de re med. lib. VIII.*

OBSERVATIO LXXXI.

DN. D. GOTTLIEB HENR. KANNEGIES-
SERI

De Ulcere Telephio.

Si in vocum natalitia paulo curatius inquirimus, tam abstrusæ quædam sæpiusprehenduntur, atque cæcis sese occultant latebris, ut ad illarum originem pervenire, si non plane impossibile, summæ tamen difficultatis plena res sit. Quemadmodum vero artium reliquarum magistri ferme omnes multis rebus nomina, harum naturam & proprietatem quadantenus designantia, interdum solent imponere; sic in Medicorum etiam scholis, morborum quorundam denominationem ab aliis analogis & consimilibus rebus desumere, receptus & usitatus mos est. Atque ita *Epilepsia*, a *cadendo*, quia nimirum isto morbo correpti subito & improvise ad terram voluntur, *caducus*; atque *Icterus*, *abictero*, ejusdem coloris ave, vel ab *auro*, metallorum rege, dicitur *regius*, variique rebelles & chronici morbi, ab Herculis fortitudine quasi prævalida & inexpugnabili, *Herculei* nuncupantur. Pariterque rem omnem immedicabilem & conclamatam, *Telephii*, vel *Chironii ulceris* nomine, ab Auctoribus practicis insigniri, habemus compertum. Unde vero & a quo consimili, vetus & decantatum illud adagium, originem desumerit, adhuc sub iudice lis est. Juxta CELSI, Medicorum Ciceronis, effatum, *Lib. V. Cap. XXVIII. artic. ult.* *ulcus omne magnum, oras duras, callosas & tumentes habens, ex quo non multa, sed tenuis exit sanies, Chironium vel Telephium nuncupatur; odor malus, neque in ulcere, neque in ejus tumore ulla est inflammatio, dolor modicus est. Nihil serpit, ideoque nullum periculum adfert, sed non facile sanescit. Interdum te-*

nuis cicatrix inducitur, deinde iterum rumpitur, ulcusque re-
novatur. Fit maxime in pedibus & cruribus.

PLATO, Philosophorum Homerus, in *Axioccho*, rem
qualemcunque arduam & innumeris difficultatibus plenam,
ulceris nomine generatim his designat verbis: ἀλλή γεωργία
γλυκῆς θήλον, ἀλλ' ἔχ' ὅλον ὡς φασὶν ἔλκος, αἶ εἰ λυπῆς προφα-
σὶν εὐρισκομένον. Specialius vero ἔλκος χειρῶν, *ulcus malignum*
ac sanatu difficillimum Indigitat. Quemadmodum etiam
vocabulum τηλε, cum apostropho τῆλ', *procul, longe, &*
Φαίνομαι, appareo, in conspectum venio, dicitur; unde for-
tassis τηλεφον ἔλκος, *ulcus, cujus sanatio procul vel longe ab-*
est, desumitur.

ARISTOPHANES, in *Acharnensibus*, de homine, præ-
ter nomen adscititium, egregio & præclaro, iniqua tamen
fortuna divexato, hac utitur voce: καὶ τοῖ πρότερον γέπτο γε-
νὲς Τηλεφός εἶναι φάσκον ἐν Πηλῶν. Ita juxta Horatianum illud:
Telephus & Peleus quum pauper & exul uterque, nostrum
proverbium ad TELEPHUM, Mysorum regem, maxime
quadrare videtur, de quo commemoratum legimus, quod
Græcos, regionem suam pervadentes, aggressus, ab ACHIL-
LE in femore fuerit sauciatus, quò vulnere post hæc sanari
non potuisset, nisi eadem hasta, per quam ipse vulneratus,
erat: egregie de hac re differens conf. *Paulus ÆGINETA*
Cent. XIV. Prov. 68. TELEPHUM, Herculis filium, ex
Auge Nympha progenitum, & a cerva nutritum esse traditur
ideo veritati maxime videtur consentaneum, quod TELE-
PHUS; seu Τηλεφός, a voce ἔλαφος, *cerva & θηλασαι, lacta-*
re, suam sortitus sit denominationem. Conf. *APOLLODO-*
RUS Lib. II. Cap. 7. §. 8. HYGINUS Fab. 99. Voca-
bulum τηλεφον de herba vulneraria, αἰξῶν ἀγριον, Portulaca
agrestis dicta, sæpius etiam usurpatur. CHIRONEM CEN-
TAURUM, Phyliræ & Saturni filium, ab Hercule sagitta,
Hydræ Lernææ cruore venenata, fuisse vulneratum, sibi que
ho cc

hocce ic̄tu vulnus acerbum & immedicabile accersivisse, asserit PLINIUS *Histor. natural. Lib. XXV. Cap. 6.*

CRATINO & ACUSILAO perhibentibus, CHIRON, a parentibus quippe immortalibus progenitus, mori quidem nescius fuit, gravissimam vero doloris acerbicatem per t̄sus a Jove efflagitavit & obtinuit, ut morti obnoxius redderetur. CHIRONEM ex continua corporis statione erecta, ulcus pedum insanabile contraxisse, asserit SUIDAS, *Cent. 14. Prov. 68.* Quibus tamen omnibus GALENUS *Pergamenus* vix ac ne vix adstipulatur, sed originem hujus parœmiæ, a CHIRONIS singulari in arte chirurgica dexteritate vult deducere, *de med. method. Lib. II. Cap. 2.* unde etiam *κατὰ χεῖρα γέννατος*, CHIRON est vocatus, quod iste solus & primus videlicet, inveterata, maligna & insanabilia ulcera sanare sciverit.

(*Kilonio Halam missæ d. 10. Februar. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXII.

DN. D. FERDINANDI JACOBI BAJERI

Medicamenta fœtum pellentia vere confortativa.

Monstra dari in medicina, & 78 *Deis* admiranda vestigia in morbis sæpenumero acutis, quos casus ab alto inferre solet, conquassando vehementer partes non minus fluidas ac solidas, præsertim quando gravidæ lapsu præcipiti ruunt, & læsionem violentam, abortus periculo junctam, patiuntur, compertum habemus. Apparenter tale subit uxor viri cujusdam honesti, vitæ stationem ordinate servans, muneris & negotii diligens, quæ ædes circa lucis & noctis confinium intravit, in quarum limine cellæ janua adaperta erat, ita, ut primo statim passu improvide pro-

funda petere cogeretur, scalis e regione dispositis. Respe-
ctu abyssi, saxis arenosis strati, ad minimum viginti pedum
altitudinem emensi, terrorisque immoderati, simul & semel
fatis cedere potuisset; ast, divina favente protectione sur-
rexit, & sollicitè comitata domum rediit. Indeterminata
hactenus latebat detrimenti calamitas, externa salva appa-
rebant, præter hypochondrium dextrum dolorifice contu-
sum, ubi sanguinis extravasati vestigia conspiciebantur, len-
tique embryonis motus, ad sextum usque mensem gestati,
percipiebantur. Tali rerum statu nimium secura mulier so-
la quiete & fotibus cum vino paratis, quos medicina do-
mestica suppeditaverat, per triduum degebat, cum subita-
nea urinæ suppressio ac uteri subsidèntia versus os pubis
præternaturale quidpiam portenderent. Ego accersitus, ad-
hibitis statim variis aliis contra casum comprobatis reme-
diis, ne contraindicantia obtingant, venam salvatellam in
manu sinistra secare, dein pro sublevanda ischuria cathete-
rem urethræ applicare jubeo, ex qua miculæ sanguinis con-
grumati, maximo cum ægrotæ levamine, prodierunt. Po-
stridie nulli plane motus & pulsus fœtui solemnes aderant,
crebriorque mejendi stimulus & lipothymicæ matris rem
conclamatam significabant. Quare in gratiam prægnantis,
quo citius onere morti proximo liberaretur, die XII. Se-
ptembris a. p. partum promoventia præscripsi subsidia, cata-
plasma nimirum vinosum e rad. dictamni albi, meu, levi-
stici, herb. matricariæ, artemisicæ, pulegii, sabinæ, flor. li-
litorum alborum, calendulæ, & pulverem pro duplici præ-
bio, quem hepatis anguillæ ppt. testiculorum equi præpar-
boracis Venetæ ℞. extr. croci gr. j. olei melissæ gt. j. con-
stituebant. Nec defuit vehiculum congruum, aquæ flor.
lillior. alb. artemisicæ, pulegii, melissæ s. vino, addita, pro
re nata, confèctione Alkermes incompleta; ast nulli partu-
riendi conatus subsequèbantur, unde per noctem exhiben-
dam

dam suasi sequentem potiunculam : Rec. Aquæ flor. cheiri f. vino, artemisiæ ana ℥iſſ. hystericæ Augustanor. ℥j. Ægagropilæ subtil. pulverisatæ, succini albi præpar. trochiscor. de myrrha, nitri regenerati, ana ℥j. Syr. de cinnamomo ℥ij. Misceatur, deturque cochleatim. Sequenti die nihil versum atque mutatum fuit, nisi, quod ægra de borborygmis & alvi obstructione conquereretur, rogitans, ut symptomati urgenti occurrerem. Annui votis & ordinavi Massæ pilular. foetid. Mesuræ gr. XII. salis volat. succini gr. ij. Extr. levist. gr. j. M. c. Eff. tabinæ F. pilulæ num. XIII. asperg. elæosacch. melissæ pro una dosi. Nulla exinde purgatio versus vesperam suboriebatur, quapropter stimulicautsa inserviebat haustus, ex infusi laxativi Mannagettæ ℥iſſ. aquæ carminat. Schroed. ℥℞. Syr. de manna ℥ij. qui post bihorium scybala duriora, cum insigni flatuum copia, dejecit, ac iterata vice tantam attulit euphoriam, ut signa fœtus adhuc viventis manifesto patefierent, utero nonnihil versus superiora retrocedente. In maximam igitur spem, & quemadmodum eventus docuit, verissimam adductus sum, ad justum usque partus terminum infantem fore superstitem, siquidem analeptica e fontibus pharmaceuticis & diæticis petita præsidia optime profuerunt, donec sub finem Decembris ejusdem anni filiola sana beneque conformata lucem aspexerit, quæ adhuc vita & communi spiritu fruitur in dulce parentum solatium.

SCHOLION.

Præclara veritatie maxime consona legitur sententia *Τὸ πᾶν* WEDELII Parentis, in Tractatu *de medicamentorum facultatibus cognoscendis & applicandis* Lib. II. Sect. II. Cap. VIII. pag. 193 : *Quæ fœtum promovent, vel confortant naturam, vel stimulant & motum citatiorem reddunt,*
vel

vel mitigant & nervosum genus solantur. Accedit alvi pertinax adstrictio, cui remoram potissimum induxit sanguis congruatus, ab impetuoso saltu supra descripto in intestinis passim collectus, qui tanquam reagens uteri molem nimia expansione versus inferiora propulit & motus foetui proprios sufflamavit. Exturbata autem sic saburra tenaci & viscida, ac restaurato pristino uteri situ, foetus liberiore movendi energiam obtinuit.

(Norimberga Halam missa d. 23. Martii 1753.)

OBSERVATIO LXXXIII.

DN. D. GOTTLÖB CAROLI SPRINGSFELD

De

Rarior quodam Empyemate pectoris, sub quo materia saniosa per singularem canalem, serpendo versus dorsi spinam formatum, ad femoris usque musculos descenderat.

Arceffebar, ut pueri cujusdam corpus dissecarem, quem, uti ex sermonibus adstantium percepi, febris lenta phthifica consumserat. Non interfueram consiliis, neque curationibus hujus demortui, adeoque nihil certi de ejus morbo & morte adducere valeo. Idcirco etiam, quod causa, unde scilicet primus morbus ortum duxerit, mihi non satis fuerit perspecta atque cognita, malui nullam, quam imperfectam morbi historiam præmittere, contentus eorum commemoratione, quæ in cadavere hac occasione detexi. Erat autem puer decem circiter annorum, animi, dum viveret, alacris atque vividi, corporis vero
ema-

emaciati, exsiccati, paullumque distorti. Habebat enim spinam sinuosam, thoracemque sinistrum alia ex parte eminentiorem dextro. Spinæ vertebræ, quæ lumbos formant, præcipue illarum decima tertia, (nam septem illas, quæ cervicem constituunt, omittimus,) decima quarta & decima quinta naturali modo non constitutæ, sed de locis suis ita emotæ reperiabantur, ut earundem posteriores processus, quos *spinosos* Anatomici dicunt, non declives, ut solent, vergerent atque reclinarerentur, sed longe extantiores, & ad dorsi spinam magis recti essent, tuberque quoddam, quod *gibbum* ajunt, formerent, quamvis inferiores vertebræ magis efferrè viderentur. Hoc vitium Græci *λβ, Δωσι* nominant.

Dum manum eminentiori thoraci, sinistro nempe, externe admoverem, in ejus cavo fluctuationem quandam sentiebam, adeo quidem manifestam, ut pectoris empyema non solum animo præfagirem, sed etiam adstantibus, licet contradicentibus nonnullis, prædicerem. Infimus enim venter, propter inflationem & tumorem, quem præ se ferebat, fluidum peregrinum magis continere videbatur, vel potius mentiebatur, quam pectus. Dissecta nunc cute, & separatim rite musculis, thoracem ambientibus, musculi intercostales a fluido incluso ita foras premebantur, tendebanturque ultra costas, ut parum abesset, quin rumperentur.

Facta dein, ancipiti scalpello, levi plaga, perforatisque simul musculis & pleura, intra nonam & decimam costam, eo loco, quo chirurgi pectus pertundere solent, dum pus ex ejus cavo educere volunt, erumpebat cum impetu materia multa, saniosa, modice crassa, livida, mali odoris, colore & spissitudine vini fecibus similis. Præcidi atque reclinavi sternum, omneque sinistri pectoris cavum repletum erat ejusmodi materia feculenta, putri, quæ, priori effusæ addita, quatuor fere libras pondo habebat.

Exempta hæc sanie, toti interno cavo pectoris, præsertim septo transverso, adhærebat materia fusca, foetida, glutinosa, priori multo crassior atque tenacior, quæ Græcis *μύλη* quæ nominatur, & propterea ab altera saniei specie, *ichore* scilicet, a CELSO (f) distinguitur.

Materia hæc saniosa saccum, vel potius canalem, sibi fecerat, qui juxta spinam, ad corporum vertebrarum anteriorem sinisterioreque partem, & illo loco, ubi septum transversum cum vertebris cohæret, lumbos versus descenderat, separaveratque ita septum a spina, ut extra peritonæum, super musculos, quadratum lumbarem, psoam majorem & iliacum, sub vasis emulgentibus renis sinistri, in opere illo peritonæi celluloso, quod *duplicaturam* vulgo nominant, serperet; & deinde ad illud foramen, quo arteriæ & venæ iliacæ, mox femorales (g) dicendæ, una cum tendinibus musculi psoæ & iliaci ex abdomine egrediuntur, sub illo arcu, qui ex tendine musculi oblique externi, cui fibræ ex fascia lata accedunt, fit, & ab inventoribus *ligamentum FALLOPII* vel *POUPARTII* appellatur, exiret. Proserperat autem canalis semper in illo contextu celluloso, quo vasa modo memorata majora, tendinesque dictorum musculorum comprehenduntur atque velantur, quippe quem sibi ab eo, qui sub peritonæo est, adsciscunt. Hunc ideo WINSLOVIUS *alterum peritonæi processum* dixit, quum illum, qui funiculum spermaticum comitatur, *primum* nominavit.

Verum nec hic terminus nec finis canalis hujus erat ulcerosi: progressus enim erat usque ad musculos femur vestientes, præsertim ad originem musculi cruralis, ubi saccum paullo ampliorem sibi effecerat. Hic canalis a principio

(f) Libr. VI. c. 26. 12. 20.

(g) Illustr. de HALLER *Fœm. Anatomic. Fascic. V. crurales* primus merito *femorales* adpellavit. p. 16.

plo tres fere digitos erat latus: quo magis autem descenderat, eo propius ad se accesserat. Formaverat tamen circa decimam septimam octavamque vertebra, intra musculum Psoam majorem, & quadratum lumborum, diverticulum quoddam satis amplum, quod sanie illa crassiore ita repletum erat, ut etiam in regione lumbari, paullo infra costas spurias, foras promineret, atque externe videri ac tangi posset. Omnis autem canalis a materia saniosa, ibi collecta, fere ubique turgescibat.

Sed revertimur ad cavum thoracis, ubi id miratu dignum reperimus, quod omnis pulmo sinister tabe consumptus & peresus esset, ut pulmonis ne reliquæ quidem extarent. Supererant autem principia bronchiorum, nec non vasorum majorum sanguiferorum, arteriæ scilicet & venæ pulmonalis, quæ, vix credibile est dictu! ceu rami detruncati, in summitate rursus constrictæ, denuoque clausæ, apicum digitorum instar, prominebant. Quæritur tantummodo, quid vasa illa majora sanguifera, sanie exesa, adstrinxerit, atque rursus consolidaverit, quum materia saniosa, qua ea immergebantur, tam acris esset, ut ejus acor etiam nares feriret? Quemadmodum incomprehensibile quoque est, quid fluxum sanguinis irruentis, & a vicino corde impulsis, impediverit? Simile spectaculum, & quidem patulis adhuc vasorum finibus, vidit Illust. de HALLER (b): *Morbum pulmonis, inquit, gravissimum vidi in homine, cui post lapsum & diuturnum languorem, pulmo sinister* (notes, sinistrum quoque pulmonem fuisse,) *totus evanuerat. Ejus loco multum viscidæ aquæ, subcætiæ, concrescibilis, ad speciem albuminis, in pectore fuit. Aspera arteria, quod mihi ipsi, qui vidi, credo, alteri non nisi ægrius crederem, & vasa majora ar-*

(b) Programmate de morbis pulmonum. Gættingæ 1749.

teriosa & venosa quasi resecta, patulo sine in pectoris cavum
bia verunt, ut sanguinis effluxum, quid moraretur, ægerrime
invenires. Num structura pulmonum spongiosa, qua
irretita sunt vasa, ad ejusmodi remoram aliquid conferat?
dicere non audeo.

Præterea omnis fere pleura, quæ costas & musculos
tegit, erat derasa atque exesa: musculus intercostalis VER-
HEYENII, quem *costarum depressorem proprium* COWPE-
RUS nominat, consumtus, & plurimæ costæ perioftio erant
denudatæ atque carie infestatæ.

Alterum thoracis cavum perfecte erat sanum, neque
in pleura inflammatio, neque in pulmone scirrhus observa-
batur. De materia etiam illa saniosa ne quicquam quidem in
abdominis transierat cavum. In hoc enim nihil deprehen-
debatur, quod præter naturam erat, nisi quod coli intestini
quædam pars, spithamæ longitudinem æquans, constricta
atque solito angustior reperiretur.

Exenterato abdomine accuratius examinabam dorsi spi-
nam, & sequentia animadvertēbam. Exciderant processus obli-
qui articulares duodecimæ (septem enim superiores cervicis
uti jam monuimus, non numeramus,) vertebræ ita sedibus su-
is, ut processus, qui ex inferiori decima tertia vertebra con-
surgunt, posteriora versus moti, & super processus deorsum
spectantes superioris duodecimæ elati conspicerentur. Quare
& corpus vertebræ superioris ad tres fere lineas corpus infe-
rioris transgrediebatur. Et, licet reliqua quatuor lumborum
vertebrarum corpora intus solito inter se cohærebant modo;
tamen eorum processus spinosi, quia cum superioribus con-
sueto atque naturali non progrediebantur ordine, extus pro-
minere videbantur.

Ulterius autem inquirere & spinam dividere mihi non
licebat, quamvis multis precibus id efflagitarem. Quæritur,
utrum luxatio, quæ quinque abhinc annos facta & male cura-

ta creditur, hujus empyematis fuerit causa? an potius abscessus, seu empyema, ab alia plane diversa, cum tuberculo non connexa, ratione originem duxerit? an prima causa morbi non vertebra, sed pulmonibus tantum inhæserit? an contrarium obtigerit?

Minime incognitus esse potest Aphorismus HIPPOCRATIS (i) Ουδὸς ὑβὸι ἐξ ἀσθματος, ἢ βροχῶν γίνονται πρὸ τῆς ἡβῆς, ἀπολλύονται. *Qui gibbi ex asthma aut tussi fiunt ante pubertatem, moriuntur.* Multum desudarunt eruditi in explicanda sententia hujus Aphorismi. GALENUS, optimus certe HIPPOCRATIS interpres, plurima gibbera ex tuberculis, vertebra ejusque ligamentis insidentibus, non solum oriri credidit, sed etiam, accedente inflammatione & verso pure in saniem, hanc denique in pectus & ipsum pulmonem ex metastasi destillare, tussim & asthma ciere, pulmones exedere, & tabem tandem, quæ hominem tollit, inducere ostendit. Quamvis adversus hanc interpretationem pugnent Hieronymus MERCURIALIS aliique, qui non vertebra, sed pulmones & diaphragma, tumores primum occupare, & dein, respiratione impedita, hominem incurvari, spinæ vertebra concuti, distrahi, emoveri & sic gibbera nasci contendunt: tamen celeberrimus quondam PLATNERUS, Præceptor meus fidelissimus, cujus manes adhuc veneror, GALENI sententiam ex Marci Aurelii SEVERINI, Desiderii JACOTII, Jacobi HOLLERII consensu, & propriis observationibus, cum in Dissertatione de Thoracibus (k), tum etiam in lectissima commentatione, de his, qui ex tuberculis gibberosi fiunt (l), pro more suo, doctissime scilicet, defendit, & experientiis celeberrimorum virorum confirmavit.

Pp 3.

Cer-

(i) *Libr. VI. Aphor. 46.*

(k) §. XXIII. In *Opuscul. Tom. I. p. 139.*

(l) *Opuscul. Tom. II. p. 208.*

Certe, si quid ego in re tam ardua sentio, memoratum juvenis gibberosi, qui tabidus & ἰμπρός factus est, exemplum opinionem GALENI firmare, & susceptam PLATNERI defensionem probare videtur: quippe, quod præcessit, tuberculum, causa, &, quæ hoc consecuta est, tabes, effectus dici meretur.

Sed celebratur his quoque observationibus auctoritas atque fides Senis nostri Coi, qui certam mortem prædixit illis juvenibus, qui gibbi ex asthma aut tussi ante pubertatem fiunt. Minime his vult dicere, asthma & tussim esse causam gibbi; sed gibbos, cum asthma & tussi conjunctos, plerumque lethales esse. Indicatur enim his, materiam ad pulmones vel esse jam delatam, vel adhuc destillare; inde periculum & mortis metus.

Præterea hoc exemplo non solum docemur, omnino fieri posse, ut materia purulenta, vel saniosa, in ejusmodi empyicis descendat ad inguina & femora, ibique suppurationes, abscessus, ulcera atque fistulas efficiat: sed cognoscimus etiam viam, qua materia fertur. Simile fere exemplum vel nuper mihi videre licuit in juvene, tuberculum in lumbis habente, cujus parentibus, HIPPOCRATIS auctoritati atque effato fidens, sinistrum prædixi exitum, qui etiam, ut per literas accepi, aliquot post mensibus secutus est. Scribit enim HIPPOCRATES (m): *Quibus infra septum transversum gibbus existit, nonnullis abscessus ad suppurationem tendentes circa laterum molitudines & in inguina diuturni ac curatu difficiles superveniunt, quorum neutri gibbum solvunt.* Eruditam &, ni fallor, justam hujus difficilis atque dubiæ curationis rationem addit HOLLERIUS, in *Commentario ad supra memoratum Aphorismum 46. Libr. VI. Solvuntur, inquit, gibbi in lumbis, aut per metastasin,*
aut

(m) Libro de Articul. Sect. XXXVIII. p. 794. ed. Lind.

Pulveris scillitici compositi effectus singularis. 303

aut per sympathiam. Per metastasin, si materia, quæ gibbum faciebat, transferatur in partes ignobiles, vera erit solutio. Per sympathiam, ut si pus e lumbis demittitur in ilia, inguina, femur, crus, & illic efficiat novam suppurationem. Et hoc non est sanare, neque solvere, sed agere morbum.

Trahuntur enim in consortium & afficiuntur præter locum jam tentatum, adhuc aliæ partes, id quod per sympathiam indicare voluit. His ita se habentibus, valde dubito, an in priori casu unquam cum fructu abscessus in femore se formasset atque aperuisset, quod alii, qui exitum materiæ per hanc viam parari putabant, credere videbantur? Quare etiam dubito, an Chirurgia, qua pectus vulnere perforatur, & sanies, quæ intus confluit, effunditur, cum spe longioris vitæ institui potuisset? Quæritur solummodo, unde tanta materiæ saniosæ copia venerit, atque originem suam duxerit? certe a sanguine, ex vasis pulmonalibus sanguiferis exesit paulatim destillante.

(Weissenfelsa Halam missa d. 17. April. 1753.)

OBSERVATIO LXXXIV.

DN. D. JOANN. SEBAST. ALBRECHT

Pulveris scillitici compositi effectus singularis.

Ab eo tempore, quo Scillæ marinæ crudæ usus in praxi medica apud Germanos denuo frequentior esse cepit, circiter circa annum trigessimum hujus seculi (n) plures legimus observationes de salutari ejus effectu in asthma, tam convul-

(n) Vid. D. Henr. SCHULZII Prælect. ad Dispensat. Reg. Brandenburg. p. 264.

vulſivo, quam humoroso, pituitoso (o), mea quoque praxi qualicunque confirmatas. Quoniam vero superiori anno ſingulare aliquid circa ejus effectum, in ſubjecto nobilioris ſexus, cachectico, obſervatum fuit, operæ pretium eſſe putavi, illud cum publico communicare. Erat vir annorum ultra ſexaginta, rationibus ſubducendis a juventute addictus, ideoque vitæ ſedentariæ adſuetus, mediocris ſtaturæ, habitus corporis magis carnoſi, quam pinguis. Proxime antecedente anno 1751. conſultandum illi fuit cum ſcorbuto, qui non ſolum gingivas exereſerat adeo, ut omnes dentes vacillarent, & plura ulcera, aphtharum forma, in ore apparent, ſed tandem etiam diutius perfeverantem paralyticam linguæ debilitatem, & ex hac difficultatem loquelæ reliquerat. His malis devictis, anno ſequenti 1752. ſucceſſive cachecticus & œdematoſus tumor, ſub initium veris, pedes occupavit, cum urinæ excretionem parciorem, qui ulteriori progreſſu ultra genua & femora in hydropem tympaniticam, cum maxima ſpirandi difficultate, increvit. Hæmorrhoidalem fluxum vel nunquam, vel inſcius expertus eſt, motus autem hæmorrhoidales jam ante plures annos, ſed tranſitorios ſaltem, in hoc ſubjecto obſervavi. In hoc rerum accipiti ſtatu ſalia digeſtiva, infuſa aperientia & pituitam reſolventia, gummoſa, interpoſitis tonicis, carminativis externis & internis, nec non diuretica, nihil proficiebant. Sudoriferorum uſus, ob ſpirandi difficultatem & inde ortam erecte ſedendi neceſſitatem, non poterat urgeri. Ipſo quoque auro fulminante fruſtraneo conatu exhibitō, inter tot calamitates commode in mentem mihi venit pulveris crudi ſcillitici compoſiti uſus, in *Diſpenſatorio Reg. & Elect. Boruſſ. Brandenb. a Fagino 1734. edito p. 160.* deſcriptus & a celeb. SCHUL-

(o) *Commerc. litt. Noric. 1737. p. 105. 114. ſeq & pluribus aliis. it. laudati celeberr. quondam SCHULZII Diſſ. ſuſtens Scillæ marinæ examen chemicum. Halæ 1739.*

SCHULZIO aliisque commendatus, nec non propria experientia confirmatus. Sed in segniori hoc subjecto speratum eventum non licebat observare ; itaque ausus sum, (nihil enim in historia morbi dissimulandum est,) sequentem pulverem exhibere, cum subjuncto potu copiosiore juris carnis macilenti: Rec. Pulv. rad. Scill. crud. gr. vij. Vincetox. Pimpinell. alb. Bryon. ana gr. iv. Nitri puriss. gr. v. M. F. Pulv. pro una dosi. Terrore obstupui, cum post paucarum horarum intervallum invenirem ægrotum, comitante vomitu, vehementi feбри correptum, turbatis simul mentis operationibus. Sed oblata subinde potiuncula, ex Conch. Citr. Lap. Cancror. nec non Pulvere epilept. March. cum aquis analepticis & diapnoicis parata, spe citius terror evanuit. Nam æger a meridie, alvo soluta largius, somnum tranquillum diuturniorem experiebatur, post quem febris non solum penitus cessavit & mens rediit, sed tanta urinæ copia profuxit, ut intra XXIV. horas non solum omnis in toto corpore tumor disparuerit, sed, quod mirandum magis, æger viribus, restituto nunc appetitu, post paucos dies auctioribus, munera demandata & consueta denuo subire & equo vectus, inter illa, agrorum fructibus pro copia mense Julii decimandis interesse potuerit.

Humidam, ob largiores continuas pluvias, hujus æstatis apud nos non solum, sed etiam in aliis Provinciis, temperiem, crebrioribus exundationibus noxiam, nemo non recenti recolit memoria, ob tristes effectus, quos reliquit. Hæc humida aëris constitutio & ægri indulgentia palati intempestiva, nec non prægressus affectus scorbuticus paralytodes, forsân primariæ fuerunt causæ, quod relaxatus nimium fibrarum tonus non æque potuerit restitui, quin potius æger noster mense Septembri coactus fuerit, tristi fato, priora mala omnia denuo experiri. Ægrotus, effectus hujus pulveris salutaris adhuc memor, ipse auctor erat, ut

ejus usum revocarem, non metuens symptomata, quæ terrorem incusserant. Accedebam votis, exhibito pulvere eadem omnia sequebantur, tam terribilioris, quam salubrioris effectus phænomena, ea tamen differentia, quod vires non omnino, sed parcius & lente redierint, quoad reliqua autem ita valente ægro, ut munere fungi potuerit mandato, usque ad mensis Novembris initium, quo pedum tumor denuo ortus successive augmenta tanta capiebat, ut alvo obstructa & urina parcius fluente, tympaniticus abdominis tumor in priorem molem incretceret & asthmatis magnitudo omnem decubitum in lecto denegaret. Viribus sic magis magisque fractis, consultum non erat tertia vice periculum hujus pulveris heroici facere, sed potius redeundum erat ad mitiora. Ut tamen desiderio ægroti annuerem, dimidiam pulveris superius communicati partem per aliquot dies adsumendam quidem dedi, sed sine omni effectu. Clysteres carminativi, leniter stimulantés, vix quidquam levaminis afferebant. Auri fulminantis secundæ præcipitationis tria grana alvum quidem aperiebant, sed abdominis tumor non imminuebatur. Ne denique quid facile accideret, quod calumniandi occasionem malevolis posset præbere, Pilularum gummosar. balsamicar. usu, interpositis pulveribus digestivis salinis, cum lumbricis & millepedibus mixtis, decocto baccar. Juniperi tostorum, non neglectis carminativis, res agebatur usque ad finem. Quibus subsidiis levamen quidem malorum concessum misere ægrotanti, sed nulla medela, donec mors placida tot malorum fecit finem die XI. Mensis Martii, tot noctibus ardentissimis precibus ab ægroto efflagitatum.

(Coburgo Halam missa d. 21. Junii 1753.)

OBSERVATIO LXXXV.

DN. D. SALENTINI ERNESTI EUGENII
COHAUSEN

*Atrophia Luem veneream excipiens, fonte Selte-
rano, lacti nupto, curata.*

Maximo quidem Hispaniæ commodo incognitas illas Ame-
ricæ plagas detexit & ingentes thesauros in Europam
traduxit immortalis nomine dignus *Christophorus COLUM-
BUS*, sed ut nulla felicitas perfecta esse solet, nec rosa sine
spinis, nec mel sine aculeo: ita ejusdem itineris socios simul
infestissimum corporis humani hostem, contagium scilicet fœ-
tidissimum, malignissimæ & detestabilis antea in Europa in-
cognitæ Luis sic dictæ venereæ, secum detulisse ex Historia
constat. Lues hæc ex Hispaniola ad Hispanias deventa ante
annum 1495. a militibus Hispanis, qui sub *Gonsalvo Fernando*
meruere, in Italiam ad Gallos & Neapolitanos Venere vul-
givaga ita sensim traducta fuit, ut nunc fere nulla Natio ab
hoc contagio libera esse videatur. Confer. *ASTRUC de mor-
bis venereis Lib. I. cap. X. p. 61.* Celeberr. *Rosinus LENTILIUS*,
ejusmodi Laustaurorum & olidissimorum Hircorum infensissi-
mus hostis, quondam luem veneream magis saltem familiarem
clarioris & lautioris fortis hominibus, *pour les hommes de con-
dition*, hodie vero Cerdones & Bajulos frondibus illis coro-
natos incedere indignabundè conqueritur in *Eteodromo med.
pract. pag. 898.* quod etiam verissimum esse quotidiana eheu!
Clinicos nimis frequenter docet experientia: Similis enim inter
plebem, quemadmodum inter majores, est petulantissima la-
scivia, ut quasi sine lege, sine metu passim luxurietur, hac ex ra-
tione tot morbosos lumbifraga Venere enervatos, emaciatos,

imberbes (p) ac præmature impotentes redditos, in sterili matrimonio viventes, videre licet, imo & ipsa licentiosa juvenus, vix ad Venerem potens, ea didicit, & proh dolor! frequenter exercet, *ad quæ charta rubet, quæ scribere penna recusat.* Quot eheu! ex his peregre profecti, reduces pro doctrina reportant venereum virus, pro conditis moribus turpissimam & spurcissimam gonorrhœam, dolorosissimis symptomatibus stipatam, cumque in justo matrimonio licita Venus prolem procreare deberet, effœtum & miasmate venereo coinquinatum semen in feracem quidem uteri agrum effundunt, sed aut nullam, aut imbecillem & morbosam progeniem uxor innocens haud infrequenter concipit, aut rebellem fluorem album, genitalium excoriationem, dolorem urentem & ardentem, quin morbum ipsum gravissimum, vix potentissimis remediis domabilem, ex matrimoniali concubitu reportat, & gravissime pruritus sui poenam luit, ut hoc observans Vir quidam prudentissimus, aliquot filiarum pater, non per jocum, sed serium omnino ceperit consilium, se filiam suam nulli in matrimonium collocare velle, nisi prius viderit procum potenti & non interrupto tractu ad murum copiose & celeriter mingere; talis enim mictio tum potentiam priapi, tum sphincteris & ipsius vesicæ, tum nullum in urethra impedimentum latitare, aperte & solide testari, indeque concludi posse opinabatur, saltem moralem certitudinem nullius absconditi mali adesse: ii enim, qui tardius mingunt, cum ingenti sæpius conatu, lotiumque tenuissimo fluxu, instar fili, emittunt, ac virgam manu premendo illud exprimere coguntur, plerumque a contagio venereo gonorrhœam contraxerunt, quæ carunculas quasdam, urinæ effluxum præpedientes, ut plurimum relinquere solet, & fere infallibile testi-

(p) Vid. *Eustachius RUDIUS de morbis occultis venenatis, Libr. V. Cap. 8. p. 168.*

monium perhibet latitantis vitii, succubæ mulieri semper suspecti & periculosi.

Hos iner referendus etiam erat juvenis quidam vir, aliquot ultra triginta annorum, qui vaga & illicita Venere cum spurcissimis prostibulis enormiter debachatus fuerat, indeque sæpius gonorrhœam contraxerat, quam repetita catharsi, & reiterato coitu cum puella imaginarie non infecta (nam in Medicina facienda haud raro in tales laborantes incidimus, qui a mulieribus fuerunt infecti & male habiti, quas ab hoc morbo alienissimas imo Penelopes esse putabant,) mitigare ac remediis stypticis sedare allaboraverat. Hic ante paucos annos iter in Bataviam susceperat, ibique vehementer admodum & unice quasi Veneri litaverat, unde non solum gonorrhœam perquam malignam, bubonibus ceteroque comitatu stipatam, acquisiverat, sed quoque venereum subtile virus, ad massam sanguineam copiosius delatum, omnes humores adeo inquinaverat, ut morbus ipse gravissimus, cum ingenti multorum symptomatum syndrome miserum hunc diu noctuque torqueret. Variis equidem usus fuit remediis, a chirurgis, imo tonsoribus & agyrtis (pudet enim tales revelare Medico, quod committere non horruerunt,) subinde præscriptis, nec prætermissa fuit salivatio per Draconem mitigatum suscitata, quibus etiam graviora & urgentiora symptomata mitigata fuisse credebantur; sed remanserunt gravissimæ reliquiæ, & inter has imprimis continuo torquens, omnem quietem tam de die, quam de nocte tollens sensusque singulos insigniter debilitans cephalaea. Incassum hinc tentatis pluribus remediis, modo cum, modo sine ratione exhibitis, meam tandem ægrotus hic quæsitivam familiaritatem, & postquam alio sub prætextu aliquoties timide me invisisset, tandem de capitis sui continuo dolore osteocopo intolerabili querelas movebat amarissimas, calidissimis lacrymis comitatas, addens simul, se post ingentes

frustra impensos sumptus ad obeunda sua ulterius officia & commercia plane fere incapacem redditum esse, ac insuper denique justam, quam causæ habeat, suspicionem, scilicet vagæ Veneris abusum, ac inde contractum morbum gallicum, nunc tamen, ut opinabatur curatum, revelans. Enarratam ergo historiæ & symptomatum seriem excutiens & mecum ruminans, Venerei miasmatis reliquias multas adhuc in corpore latere, nec sufficienter expurgatum vel correctum illud esse, ex compluribus circumstantiis deprehendebam; hinc primariam indicationem eo dirigendam esse adferebam, ut illud virus corrigatur ac penitus removeatur, quo obtento singula molesta symptomata, tanquam malæ radice producta, per se cessatura audacter pollicebar. Placuit ægroto, qualecunque tantum solamen anxie flagitanti & speranti, hocce ratiocinium, atque idcirco consilium etiam urgebat therapeuticum. Cum autem habitus satis carnosus, simulque plethoricus & robustus esset, largam in pede venæ sectionem institui jubeo, quam excipiebat catharticum lene hydragogum, quibus peractis ad virulenti istius miasmatis, undiquaque adhuc per corpus diffusi, correctionem & remotionem me accingebam. Bene autem perspicuus, quod per ptyalismum mercurialem, ab aliis jam tentatum & per plures dies continuatum, hic finis obtineri non potuerit, aliam viam ingrediendam esse judicabam, idque magis, cum virus hoc summe activum & admodum multiplicativum in oleosis ac gelatinosis humorum partibus præcipue delitescere & obhærere vel exinde maxime persuasus sim, dum harum resolutione & colliquatione majori optime pestifera illa venerea lues tollitur, testantibus id vel ipsis Americæ incolis, quibus, referene THUANO *Histor. sui temporis Lib. 71.* endemia & maxime familiaris illa est, quique tali inprimis ratione ab ea liberantur, dum a decima hora diei usque ad secundam pomeridianam ardentissimo Soli ægri se exponunt, ac ita depravatum & inquinatum habitum deficcant.

ficcando exhauriunt; cui methodo pariter hinc infisit celebris quondam Batavorum Æsculapius, BOERHAAVIUS, (q) imo ante illum eandem jam observavit clariss. HUTTENIUS, dum acri decocto ligni Gvajaci fere solitarie adhibito miasma illud ex humoribus optime tandem extricari & e toto corpore proscribi posse demonstravit.

Exhibui itaque ægrotanti meo, sub diaphoretico regimine, cum tenuissima diæta (circa quam omnia pingua & quæ copiosum nutrimentum suppeditant, exulare iussi,) saturatum ligni Guaiaci & radice Sarsæparillæ decoctum, in quo ante prandium & cœnam convenientem Tincturæ metallorum dosim quotidie adsumsit; decoctum autem secundarium pro potu ordinario concessi, utque sudorem exinde prodeuntem in lecto probe observet, serio injunxi, ac tandem ad subducendam alvum (quæ segnior sub tali regimine esse solet,) subinde pulpam cassiæ cum mercurio dulci exhibui, aliquoties etiam enema injici curavi. Valetudinis suæ cupidus ceterumque prudens ægrotus his omnibus ad amissim se præstabat obsequiosum, strictissimamque per aliquot hebdomadas non tantum observabat diætam, sed quoque præscriptum decoctum cum Tinctura horis medicis adsumebat, & pro tollenda siti secundarium, fiducia plenus, avide bibebat. Elapsis aliquot, sub tali regimine, diebus, floridior faciei color pallefcere imo albescere incipiebat, rubini in facie efflorescentes desquamabantur, frontis corona exanthematica & nasi rubor disperebat, carnosâ corporis constitutio flaccescebat, compages extensior marcescebat, æger, ceteroquin robustus & vegetus, debilis evadebat; hæc quidem omnia in principio ex eo parum curabantur, quoniam symptomata, ad quæ tollenda omnis Therapiæ intentio collimabat, indices mitiora reddebantur, inprimis autem vehemens illa

(q) Vid. Ejusd. Præfat. ad Aphrodisiacum.

illa cephalalgia sensim tolerabilior fiebat, tandemque plenarie cessabat. Sub hisce autem circumstantiis licet appetitus adhuc constaret, carnosam tamen & musculosam corporis substantiam indies magis magisque disperebat, calor in membris, in ore siccitas persentiebatur, sudores insuper nocturni colliquativi, urina rubra, pulsus quasi febrilis & justo celerior, sitis continua, cum deficiente nutritione, notabantur, ut qui eum conspiciebant, omnes fere de præsente vera hectica suspicionem moverent, quam ipse etiam æger subesse & mortem hinc certissimam adpropinquare verebatur, ac idcirco auxilium medicum ulterius sollicitè implorabat. Modo enarrata ergo symptomata & circumstantias omnes attente considerans & ponderans, has ulterius formabam indicationes: humorum æstum contemperandum, acrimoniam eorum corrigendam, lympham deficientem laudabilem in sanguinis massa restituendam, partiumque ariditatem & rigiditatem emolliendam & relaxandam esse. Hisce ergo intentionibus compendiose satisfactorius, aquam Selteranam, lacti nuptam, optime profuturam & certo satisfacturam esse arguebam; licet enim, teste Illustri Hallensium Machaone, *Frid. HOFFMANNO, in dem Bericht vom Selter-Brunnen, Cap. I. §. 15. p. m. 21.* omnes aquæ foteriæ, sive calidæ, sive frigidæ, tam ob immixtam terram calcariam, quam conjunctum principium salinum spirituoso-minerale, venerea Lue vel gonorrhœa laborantibus noxiæ esse deprehendantur, aquam tamen Selteranam, præcipue lacti commixtam, tuto & commode talibus exhiberi posse ipse concedit, ejusque veritatem usus medocuit. Intrepide igitur jubebam, ut aquæ Selteranæ partes duas, cum una lactis caprilli parte remixtas, mane in lecto a dimidia mensura usque ad unam & dimidiam sensim ascendendo, per sex septimanas potaret; ad subjugandum prædominans in primis viis acidum, æstumque præternaturalem, nocturno tempore in primis affligentem, magis tem-

temperandum, circa noctem pulvisculum absorbentem ex nitro, lapid. Cancr. matre perlar. & magnesia alba porrigebam; ad restaurandum stomachi vigorem & promovendam chyficationem, ante prandium & coenam de Elixirii stomachici temperati (quod in Dispensatorio Viennensi p. 79. descriptum extat,) cum anatica portione animæ rhabarbari convenientem dosin exhibebam. Hoc igitur medicationis genus cum non ingratum deprehenderet, juxta præscriptam methodum diligenter & accurate observavit, elapsoque vix primo octiduo ingens statim percepit levamen; sensim enim illa oris & linguæ siccitas, molesta sitis, æstus internus sudorque colligativus evanuerunt, floridus in facie rediit color, tranquillior successit somnus, aridus corporis habitus mollior redditus fuit, membrorum omnium facilitabatur motus, augebantur indies vires, ac post accuratam per sesquimenstruum spatium horum remediorum continuatorem in integrum per Dei gratiam restitutus comparebat, congratulantibus ipsi & applaudentibus de eo cognatis & amicis, qui brevi ante pro mortis candidato eundem habuerant. Ne autem fortassis (nam subdolo hosti nunquam fidentium esse monent Politici & circumspecti notant Medici,) quidpiam de miasmate venereo in intimis penetralibus occultatum remaneret, quod forte postea resuscitari ac reviviscere, novasque truculentas turbas excitare posset, intactum remaneat, pro ulteriore correctione KUNCKELII morsulos, quos in *Laboratorii chymici Part. III. Cap. 32. p. 434.* atque ex eo *Dispensator. Borusso-Brandenburgicum p. 123.* describit ac specialiter commendat, per aliquot menses cum insigni euphoria sumere jussi, quibus, depulso hæcticæ contabescentiæ metu, æger omnimode ac ex integro reconvalescens priorem recuperavit torosum & succulentum habitum.

Idem fere fatum, dispari tamen modo, prior nempe propria, hæc vero aliena culpa, sustinuit triginta sex annorum, castissima mulier, quæ viro militari (qui vaga & effreni Venere contraxerat Gallicæ Luis contagium,) nupta eidemque accumbens, elapsis paucis diebus pallere incipiebat, succedente per genitalia materiæ acrioris, partes erodentis, copiosa & saniosa excretionem, lassitudine & gravitate omnium membrorum, doloribus artuum osteocopis, nocturno tempore sese exacerbantibus, rodentibus & terebrantibus, scabiosis hinc & inde efflorescentiis siccis, urentibus, &c. quibus miserrime excruciatæ hæc neogama, nil mali suspiciens, solius tantum scorbuti producta & symptomata ea esse tanto confidentius opinabatur, cum ipsius Medicus ordinarius morbum ad hanc classem quoque retulerat, a quo vero cum se inuutiliter circumduci cerneret, nec ullum ex ejus medendi methodo levamen sentiret, celebrem æque ac doctum eminentioris aulæ cujusdam Archiatrum accedit, huiusque sententiam de morbi sui conditione rogat, qui sine omni fuco declarat, quod Lue gallica, & quidem maximo gradu, infecta laboret, ad quæ verba non aliter stupuit, quam quæ Jovis ignibus icta; recollectis tamen animi viribus attonita ægrota, quid in tam fontico, turpi & doloroso malo supersit solaminis, qualisque curationis modus tentandus? suspiriose sciscitabatur. Medicus non nisi a salivatione, per mercurium suscitata, lenimen & sanationem sperandam esse subjungebat; ad durum hoc medicationis genus trepidans exhorruit; ut tamen generose id perferret mali gravissimi exigebat atrocitas, atque Medici expertissimi inque curandis istiusmodi casibus (qui in aulis haud infrequentes esse solent, licet & hac tempestate in Tuguriis observentur) versatissimi facundia & auctoritas jubebat. Confestim itaque ad hanc methodum, sub directione ipsius Medici, sese accingebat; succedebat etiam ad votum ptyalismus, quo

omne venenum partim correctum, partim expulsum ac evacuatum esse credebatur. Remittente autem salivatione ægra adeo vehementi & dolorosa corripiebatur cardialgia, ut vel de convulsionibus universalibus brevi superventuris, vel de suffocatione metuerent adstantes. Exhibebantur anodyna & antispasmodica; applicabantur epithemata; injiciebantur clysteres, sed absque effectu; prior tandem advolabat Medicus, qui omnia absque ullo levamine adhibita fuisse videns, oleum amygdalarum dulcium recenter expressum in largissima dosi, ad uncias quatuor, cum jusculo conquisatum, porrigit, tam laudabili cum effectu, ut dolor illico remitteret. Cum vero per paroxysmos subinde novos moliri videretur recursus, quotidie similem dosin eo usque repeti jussit, donec omnis recidivæ metus penitus evanuerit. Ast nec dum malorum finis erat; cum enim ægotam in sanitatis vado constitutam sperabant, ex Charybdi in Scyllam incidisse eandem adstantes ex ulterioribus novis ingruentibus symptomatibus non suspicabantur tantum, sed certo omnino concludebant. Accedebat enim ingens virium prostratio, universalis corporis macies & contabescencia, cui jungebatur febricula lenta, sitis, continua oris siccitas, urina rubra, interdum pinguedine oleosa tecta, redibant scabiosæ quædam in corpore efflorescentiæ, sudores matutini colliquativi, corpus per se jam admodum debile magis exsiccantes atque vires depascentes; quibus omnibus succedebat lugubris casus, dum Medicus prælaudatus, in quem omnem spem posuerat ægra, morte præmatura occubuit, unde illa prorsus desolata sibi videbatur. In auxilium quidem alii vocabantur, qui nihil prætermittebant, quod ad restituendam oppressam valetudinem necessarium & profuturum autumabant. Præscribebantur hinc innumera remedia, ex omni pharmacie angulo conquisita, ast exiguum saltem, sæpiusque nullum ab iisdem notabatur levamen;

& licet adhuc diurno tempore per aliquot horas orthostadia maneret, multos tamen dolorosos cruciatus in artubus diu noctuque perentiscebatur, magisque subinde invalescens corporis contabescencia infelicem minabatur exitum. Quamquam enim appetitus modice adhuc constaret, nullum tamen inde augmentum corporis, nulla particularum nutritiarum appositio, nulla virium restitutio exinde notabatur. Alium igitur cuneum durissimo huic nodo admovendum esse judicabant adstantes; hinc & ego in consilium vocatus, consideratis omnibus circumstantiis, cum sub rite continuato remediorum hactenus præscriptorum usu nihil fere immutatum, nihilque ex pharmaceuticis auxiliis intentatum relictum esse deprehenderem, aliud medicationis genus, excusso quorundam timore intempestivo, proponebam, aquæ nempe Selteranæ, cum lacte mixtæ, usum per aliquot hebdomadas continuandum. Non displicuit agnatis, admodumque arrisit ægrotæ hoc consilium, utpote quæ medicamentorum copiosorum & variorum, hactenus, spe obtinendæ sanitatis & prolongandæ vitæ, adsumtorum summe pertæsa erat. Felici itaque auspicio sequentem medicationis modum confidenter inchoat, sumendo nempe duas aquæ Selteranæ partes & unam lactis caprilli, (quod in vas calefactum emulgere, hocque dein aquæ fervidæ imponere jussi, admixto simul modico sacchari, ad præpediendum coagulum,) hujusque mixturæ, palato non ingrata, primo dimidiam capiebat mensuram, hancque dosin in dies successive unico vitro augendo, ad sesqui mensuram usque adscendebat, pauxillum subinde corticum aurantium conditorum, inter potandum simul masticando, & ita per decem hebdomadas optato cum successu pergebat, interponendo simul, ad conservandum stomachi tonum, modo dosin pulveris stomachici Birckmanni, modo Elixir. balsam. HOFFMANNI; ad subjugandum prædominans & per ructus se
mani-

manifestans in ventriculo acidum], aliquot guttas liquoris nitri fixi; ad alvum segniozem referendam, vel rhabarbari pulverem, vel enema emolliens, prout circumstantiæ id postulabant, quibus tandem effectum est, ut ardores interni remiserint, oris siccitas & sitis præternaturalis evanuerint, urina rubra naturalem colorem & consistentiam acquisiverit, ægraque talem vigorem receperit, ut extra lectum & domum esse, suaque munia obire potuerit. Quoniam vero teste BAGLIVIO, per experientiam edocto, luis venereæ semel in corpus receptæ character difficulter deleri solet, & ab adhibitis remediis quidem mitescit, sed post longam temporis moram ejusdem producta sæpius reviviscunt; pariter quoque ab hac lege minime exempta mansit mulier ista, quin potius circa æquinoctium vernum dolorosa & pruriginosa varia symptomata, cum imminentis contabescentiæ prodromis, resuscitari observavit. Tunc autem absque ulteriori Medici consilio, juxta methodum jam cognitam, priorem iterum suscepit curationem, bonoque exinde observato effectu, eandem annuatim per trimestre spatium continuando bene huc usque valet.

(*Confluentia Halam missa, d. 12. Jul. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVI.

DN. D. IOANN. CHRISTOPH. REINMANN

Par calculorum felleorum singularium, morbi gravioris complicati, tandemque funesti, causam primariam constituens.

Morbi, qui per longum temporis spatium hominum corpora premunt, (ob eam rem chronici & perniciales dicti,) tandemque penitus opprimunt, ita sæpius sunt comparati, ut

Medici, expertæ alioquin' artis & fidei, causas eorum veras, ob nævos alios nævo velut insperfos, sæpius indagare nequeant, illorum curationem hinc non perficiant & ita oleum atque operam perdant. Quamvis enim anatomicæ sectionis beneficio structuram corporis humani exactius didicerint, quamvis cuncta norint viscerum confinia, nexaque nervis vincula: talia tamen sub uno sæpe malo latent abdita & recondita mala alia, quæ nemo cognitione adsequi, & non nisi post obitum, si anatomico cultro subjiciantur corpora, detegere valet.

Sectione sola, vel structura hujus illiusve partis a naturali ordine recedens, variosque pariens morbos, vel viscerum mutatio & universus situs, vel res præternaturales aliæ, ut concrementa lapidosa & carnosæ, in hoc vel illo viscere, aut etiam vasis sanguiferis hærentia, vel tumores, scirrhî, ulcera variæ indolis, deteguntur, quæ sanitatem non solum turbant, sed etiam, quia sæpissime neque medicamentis, neque instrumentis accessus, pro iisdem tollendis, conceditur, nullam plane medelam admittunt. Hinc vir Illustris fama que celeberrimus, *Fridericus* HOFFMANNUS, quem alterum velut Herophilum & Medicinæ vatem jure meritoque dixeris, quique in perscrutandis morborum causis summe fuit industrius, corpora defunctorum diversissima studiosius dissectit, viscerum constitutionem sollicita cura observavit notavitque, illis solidam morborum historiam superstruxit, & hac investigandi via illi medicinæ parti, quæ practica vocatur, lucem accendit fulgidissimam. Similem quoque operam Medicis industriis & de reparanda ægrotantium sanitate serio sollicitis jam dudum præstiterunt eximia illa Illustris Academiæ Cæsareæ Naturæ Curiosorum Acta, complures perquam raros exponendo casus morborum intricatorum, quorum causæ, antea absconditæ, apertis demum patuerunt cadaveribus, viamque sic monstrando vel ad facillorem cognitionem, vel ad feliciorum cura-

curationem aliorum illis analogorum pariterque admodum obscurorum affectuum morbosorum. Eadem ergo hac intentione casum quendam memoratu haud indignum, nuperime mihi obvium, in præsentiarum delineatum sistere haud dubitavi.

Concernit autem is foeminam quandam honestam, quæ vivendo annos tres & quinquaginta explevit, atque in flore juventutis, ob temperamentum sanguineo-cholericum, largiorem subinde mensium fluxum experta, ac postea, in conjugio læto ac fortunato, liberos quatuor felici partu enixa fuit. Florebat hæc prosperitate valetudinis; nullæ curæ, nullæ ærumnæ, quæ morbis tristioribus occasionem præbere solent, urgebant; ex voto succedebant omnia, imo vota superabant sæpius. Lætissima autem ista prosperorum continuatio, spem præter & opinonem, per obitum filiae unicæ perquam dilectæ conturbabatur. Contristabat hic animum maximopere & incolumitatem ejus pariter ac corporis sic immutabat, ut in gravem quandam melancholiam incideret, sub qua mensium huc usque large fluentium excretio fuit imminuta, supervenientibus simul crebrioribus hæmorrhoidalibus moliminibus.

Huic malo felici cum successu congrua opponebantur medicamenta, ita ut, prodeunte tandem hæmorrhoidali fluxu & regulariter succedente menstrua excretionem, sopito successively animi moerore, non sanitas solum reviviscere, sed florere quoque cœperit, Medicis de meliori statu bene sperantibus, nihilque amplius timentibus. Ast, inopinato plura denuo alia æque gravia supervenerunt mala. Mariti, singulari amore dilecti, mors animum vulnerabat summopere; incendii vis non solum domum devastabat, sed plurimam quoque bonorum partem absumebat; aër, ventos & frigora spirans, corpori erat infestus; diæta crassior & minus adfuenta accedebat, quibus optimus sanitatis status brevi temporis intervallo in
pes-

peffimum convertebatur. Nova domus erat exstruenda, nova fupplex comparanda; novæ curæ, novæ ærumnæ, quibus fe ira fubinde mifcebat; menftrua excretio interdum plane fubfiftebat, interdum parcius fluebat, interdum tanto erumpebat impetu, ut fanguinis quantitas menfuram unam, imo duas æquaret. Recurrebant infuper quoque hæmorrhoides cœcæ, turgentes, variasque novas creabant moleftias.

Per duos annos alvus ad fegnitiem & obftructionem maxime erat proclivis, ac licet ftimulos crebriores ad illam exonerandam sentiret, admodum tamen difficulter ab eo tempore, nec unquam debita in quantitate & qualitate fufficit fumme neceffaria ifta excretio, fiquidem excrementa, gallinarum excrementis fere æqualia, in minima quantitate, fine foetore & colore confueto, creberrime dejiciebantur & fponfe tandem, fub fomno, ex ano elabebantur. Interea tamen ftatum hunc fatis moleftum patienter ferens, munerebus domesticis, quibus curandis femper intenta fuit, confueto more fungebatur; donec inopinato, eoque vehementiffimo infimi ventris dolore cõrriperetur, quem hæmorrhagia gravis & copiofiffima, corpus quali inundans, brevi poft excepit. Ab eo tempore urinæ quoque reddendæ difficultas accessit, ut non nifi guttatim & cum ardore ac vehementioribus fpafticis cruciatibus illa prodiret: rediit quoque poft fex hebdomadam intervallum uteri hæmorrhagia, cum fummo dolorum augmento, ut animum plane abjiceret & facræ coenæ ufû ad placidam analyfin fe fe præpararet.

Lecto ergo tunc fuit adfixa, & brevi poft non hæmorrhagia folum vehemens rediit, fed per alvum etiam materia purulenta & foetida prodiit, quod antequam fieret, tantos dolorum cruciatus infimo in ventre perfenfit, ut furibundæ fimilis in hypocaufto difcurreret, clamoribusque non folum domum, fed plateas quoque repleret. Hujus materiæ placide fluentis excretio per aliquot hebdomades duravit: deinde ve-

ro magna quantitas uno impetu paribusque sub doloribus effusa, odorem cadaverosum & vix tolerabilem reliquit. Hæc molestissima excretio tandem cessavit, alvusque fuit clausa, tumores pedum œdematosi successerunt, qui abdomen quoque occuparunt. Infimi ventris moles mirifice augebatur, nulloque clysterum usu alvus solvi poterat. Adpetitus valde debilitatus erat: juscula & panis butyro illitus sufficiebant. Defectus excretionis alvinæ per integros sex hebdomades durabat, eaque nec medicamentis, nec clysteribus adplicatis moveri potuit. Infimi ventris moles & periphæria de die in diem augebatur majoraque fumebat incrementa, cum artus decrescerent & plane exsiccati viderentur; tandem abdomen eam in magnitudinem extendebatur, ut tympani speciem præberet, digitisque pulsus sonum ederet. Ex his tympanitis, Hydrops & Hydrocardia adparebant, quæ mala conjunctim se sistebant, & incredibiles anxietates creabant, quibus exagitata decumbere non poterat, sed federe tantum cogebatur. Anxietates immensum auctæ omnem patientiæ vim, quam malis gravioribus sæpe opponere possumus, superabant. Hinc efflagitabat sæpius ut abdomen cultro aperiretur, illudque pro misericordiæ documento petebat: omnis cautio adhibenda erat, ne vel manus violentas sibi inferret, vel se præcipitaret ex alto: is tandem erat miseræ apex, ut de salute æterna desperaret, pro impossibili reputans, Deum adeo misericordem in se credentes tantis tormentis cruciari posse.

Cum omnia denique instantem mortem præfagirent, illaque proxime imminere videretur, atrocissimi dolores, qui tantam in corpus & animum ægrôtæ vim intulerunt, penitus remiserunt, ut tranquillata mente cogitationes ad Deum dirigere, seque ad beatum e vita hac excessum componere possiet. Ante vero quam decederet, rogabat, ut corpus post obitum sectione aperiretur, sicque tantorum malorum fons

& origo appareret omnibus & patefceret. Voluit scilicet illa morte sua salutaris etiam esse illis, qui in vita pari calamitate possent torqueri.

Sic victo malo omni placide expiravit, corpusque secundum reliquit, quod ego negotium, qui dextram obligandæ fidei dederam, suscepi, excussisque singulis jam ea, quæ observatu digna deprehensa sunt, cum lectoribus curiosis communicabo.

Morbi vis pectus atque artus plane consumserat: abdomen vero sic erat expansum, ut ejus peripheria triplo, immo quadruplo major comparuerit, quam naturaliter esse solet. Dissectis integumentis communibus abdominis & peritonæo, aër, qui inclusus erat, cum sibilo & summe adverso foetore erumpebat, quo factò abdomen ad dimidium ulnæ, in diametro, collapsum conspiciebatur. Omentum fere penitus erat consumptum, & parvulæ tantummodo ejus cerni poterant partes, quæ dorso ventriculi atque intestino duodeno adhærebant. Intestina, tam tenuia, quam crassa, undecunque erant inflammata; tenuia imprimis, una cum mesenterio, gangræna & sphacelo plane erant corrupta, ita quidem, ut sub levissimo tactu statim dilacerarentur. Crassa intestina mirum in modum a flatibus atque fecibus infarcta & expansa erant, atque inter ea cæcum & coli principium tantæ erant magnitudinis, ut stomachi capacitatem quadruplo superarent. Intestinum quoque colon situm suum naturalem mutaverat, dum a spina dextra ossis ilei, (ubi in statu naturali ascendit & iterum descendit, sub hepate progreditur, transversim abdomen transit, intestinum duodenum & stomachum tegit, & prope spinam sinistram ossis ilei flectitur, curvatur ac descendit.) (r) usque ad medium abdominis secedebat & supra in:

(r) Vid. GARENGEOT Splanchnologia, p. m. 176. §. 34. usque 37.

intestina tenuia & stomachum serpentis instar ascendebat atque in latere sinistro descendebat. Repletio atque expansio hujus intestini prope spinam ossis ilei sinistram, ubi instar litteræ S curvari solet, erat maxima, & intra hujus intestini tunicas musculosas magna erat cavitas, materia purulenta tenui repleta, quæ tunicis, cum moveretur, ruptis, proflu-ebat, & pondus circiter librarum duarum æquabat. Intestinum rectum minimi digiti crassitiem habebat, plane quoque scirrhosum & adeo coarctatum erat, ut ne minimum quidem stylum admitteret; in eo vero dissecto multæ callosæ eminentiæ conspiciebantur.

Viscera reliqua abdominis cum perlustrarentur, hepar magnum & admodum tumidum comparebat, cujus vasa sanguine copioso repleta deprehendebantur: color non adeo rubens & vividus, ut in statu naturali, sed magis obscurus & fuscus erat, nulli autem scirri, aut inflammationes, aut ulcera in eo occurrebant. Dextro hepatis lobo adhærens vesicula fellea corrugata & versus hepar retracta erat, atque in illa ne guttula quidem bilis aut liquoris cujusdam conspiciebatur, sed *par calculorum*, tam in ipsa ejus cavitate, quam immediate supra illam offendebatur, qui accuratiorem quandam, ob singulares aliquas circumstantias, omnino merentur descriptionem.

Differebant autem manifesto inter se, tam figura, quam consistentia, colore & duritie. Inferior, in fundo cystidis hærens, magnitudine nucem moschatam æquabat, colorem subfuscum viridiusculum & nigricantem monstrabat, in superficie undiquaque æqualis & lævigatus, minusque durus, sed admodum friabilis erat, sicque cum iis calculis felleis conveniebat, quos alias sub sectionibus corporum anatomicis inveni, atque in Theatro anatomico senensi majori in copia vidi, qui etiam Illustri TEICHMEYERO b. m. ansam præbuerunt, ut ann. 1742. peculiarem de *Calculis bilariis*

conscripserit Dissertationem inauguralem. Alter super hunc visendus paulloque major calculus, albi coloris, firmæ duritiei, superficiei inæqualis & eminentiis asperis oblongis, quasi cristallinis, cinctus erat, in principio ductus hepatici, ubi hic in cysticum transit, sedem suam fixerat, ejusque eminentiæ asperæ & crySTALLINÆ membranæ hujus ductus & hepatis subjacenti substantiæ adeo arctè erant innexæ, ut cultro anatomico illum inde separare fuerim coactus. Atque hic obicem ibi posuit, quo minus vel ulla bilis guttula per hunc ductum in cystidem transire potuerit, unde illa plane sicca, corrugata, & circa calculos & hepar arctissime concreta adparuit. Delineationem accuratam hujus calculi sistit *Tab. V. Fig. 5.*

Stomachus perexiguus & maxime contractus nihil continebat de iis, quæ alias ingeri solent. Pancreas, eidem subjacens, similis erat figuræ, induratum præterea, scirrhum atque in extremitate dextra corruptum. Lienis superficies externa rugosa conspiciebatur cinerei coloris; tota autem substantia crassa multoque sanguine referta erat. Renis sinistri substantia, inprimis tubulosa interna, plane exulcerata erat, & præter ejus tunicas pelvimque nihil fere amplius restitabat. Hujus renis ureter a pelvi usque ad insertionem in vesicam adeo expansus & dilatatus erat, ut, cum alias minimum saltem stylum admittat, ibi facile viri robusti pollicem capere potuerit, hæcque præternaturalis cavitas materia purulenta flava repleta erat, quæ post aperturam effluebat. Vesica urinaria nihil, quod præter naturam esset, in se continebat, nihilque in eam materiæ purulentæ, in uretere repertæ, penetraverat; collum vesicæ ab utero subjacente scirrhum offi pubis erat adpressum. Uterus totus, tam quoad fundum, quam cervicem atque orificium, substantiæ erat scirrhusæ; sic quoque comparata erant ovaria, dextrum inprimis; singulæ hæ partes præterea inflammatae adparebant, quod ex

colore rubente, quem tam uterus, quam ovaria monstrabant, cognosci poterat. Ceterum in abdominis cavitate magna copia lymphæ extravasatæ, rutilantis, subfuscæ, reperiebatur.

Pectoris cavitate aperta, pulmones integri & illæ si deprehendebantur, & saltim lobus sinister pleuræ usque ad thoracis vertebrae firmiter adhærebat. Pericardium magnam lymphæ copiam in se continebat, quæ post sectionem effluebat. In cordis ventriculis ejusque auriculis nihil sanguinis grumosi, nec quidquam polypo simile animadvertebatur. Quis ergo quæso talia, quæ ordini naturæ adversissima sunt, quæque plurimis in visceribus conspectiora solito erant? quis tantam corruptionem illorum? quis imprimis concrementum lapideum hepatis arctissime connexum, mente sibi concipere, vel ulla ratione hariolari potuisset? ipsum credo Æsculapium hic cœcutivisse. Id quidem Solis veluti cum lumine in oculos incurrebat, ex cessatione menstruorum, ex hæmorrhoidum inordinato fluxu valetudinem adversam ortum traxisse; id certum omnino fuit, hepar se minus recte habere, vasaque venosa, quæ venam portæ constituunt, infarcta esse; id extra omnem dubitationis aleam positum erat, excretionem copiosam materiæ sanguineæ, purulentæ, foetidæ, a stasi & corruptione sanguinis hæmorrhoidalis, intra intestinorum tunicas collecti atque hærentis, originem duxisse; sed nemo ratiocinando potuisset adsequi, ductum hepaticum adeo arctissime calculo esse occlusum, ut ne guttula quidem bilis in cystidem felleam transire potuerit, qui transitus impeditus morbum graviolem reddidit, & funestum eventum eo magis acceleravit, cum, si bilis ad intestina pervenire & hinc liberior alvinæ excretionis successus obtineri potuisset, fortassis ægrotæ medicamentis aptis majus omnino levamen, si non plenarium auxilium, conciliatum fuisset.

Bilem, si rite in hepate secernitur, si in vasis propriis, biliaris dictis, vehitur, si in cystide fellea adservatur, & justo tem-

pore chymo, ex ventriculo exeunti, in intestino duodeno per ductum choledochum communem commiscetur, sal quasi, condimentum & balsamum vitæ esse, omnes, qui artis salutaris periti satis sunt, merito concedunt. Qui vero bilem copiosius in vesicula sua repertam pro veneno habent, illique subitaneæ mortis causam adsignant, næ illi ignorant, magnum discrimen inter bilem, quæ in suis vasis, & eam, quæ extra sua vasa fertur, atque in locis minus convenientibus dominatur, intercedere. In ventriculum enim atque intestina si copiose transit, frequentes vomitus, colicam, diarrhœam, inflammationes, etc. gignit, mortemque accelerat. Ast ubi in locis naturalibus naturalem suam exserit efficaciam, non solum chymi partes oleosas saponis instar solvit, cum aqueis commiscet, & ad bonam chyli secretionem præparat; sed etiam salibus suis, quæ crassiori chyli parti, ad transitum per vasa lactea & glandulas meseraicas minus aptæ & sub fecum nomine per intestina prodeunti, adhærent, membranaceos hos canales ad contractionem stimulat, motum eorum peristalticum intendit, atque excretionem fecum promovet & facilitatem reddit, quæ in illis, qui ictero laborant, ob bilis stimulum deficientem, difficillima & gravissimis cum molestiis conjuncta esse solet.

Quantas autem utilitates liquor bilis balsamicus salinosulphureus, ejusque secretio & ulterior commixtio, si debita ratione & naturali ordine suo succedit, corpori humano præstat; tanta ex adverso damna infert, si partes biliosæ sanguini commixtæ manent, atque non in vasis suis legitimis secretoriis a massa sanguinea separantur. Sanguis enim ejusque crassis & constitutio naturalis vitiatur, indeque obstructions viscerum, icterus, hydrops, aliaque nascuntur mala, chylicificatio impeditur, motus intestinorum peristalticus turbatur atque excretio fecum alvinarum supprimitur, subsequentiibus dein pluribus aliis fonticis pathematibus morboris, quæ
fœ-

foeminae nostrae; cujus historiam recensuimus, corpus vehementissime excruciarunt & morti tandem tradiderunt.

(*Rudolstadio Halam missa d. 8. Septembr. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVII.

DN. D. SEVERINI HEE

De

Cicutā solo lacte curata, deque ejus pariter natura, effectu atque antidotis meditatio.

Occasionem de Cicutā speciatim cogitandi dedit casus sequens ante triennium sub vere in praxi mihi obvius. Puellā duodecim annorum, mendicissimae viduae filia, radices Cicutae majoris, quas extra hortum projecerat vicinus, avide loco radicum Pastinacae colligit, collectas ignitis cineribus subjicit, ut tostis hisce dapibus inemptis famem susteret. Praeparatam ita radicem devorabat impune, dimidiam vero alterius cum comedisset, cardialgia & anxietate insigni corripiebatur, moxque dein currendo & impingendo in obvia quaevis gestibusque aliis amentiam unice praesenti fratri facile indicavit, qui vocem comperiens intersistere, faciem livescere, contremiscere membra languida & enervata, gelidumque per haec decurrere sudorem consilii inops aquam, quae ad manus erat, afflictae propinat, cumque constrictae fauces transitum ab initio denegarent omni fluido, obtrudere illud pergit, donec sensim relaxatis gulae spasmis haustum frigidae infundit. Redux inter haec mater, de causa mali certior facta, radices residuas apportat, & anhela voce lacrymisque obortis morbum filiae mihi indicat harum esum insequentem, petitque consilium. Intelligens radices

ces esse Cicutæ majoris vulgaris, suasi sine mora lac tepidum aut aquam tepidam cum oleo quodam recente aut butyro largiter & ad vomitum usque filiaë porrigere, sique insistere, donec ejiceretur in totum ingesta radix, sique vomitus ex voto minus succederet, mox iterum de eventu me informare. Hisce perceptis ad gurgustium suum properat, amore in natam pedibus addente alas; sed dum nec rediit, ne hospitium ejus mihi constitit, vixi de eventu dubius, donec præterlapso octiduo se iterum sistit & una filiam sospitem & incolumem, cui post lac sæpius hauustum, sine ullo omnino additamento, (nihil enim pingue aderat,) & subsecutos complures vomitus, somnus contigit profundus, quem excepit, continuato ejus usu, mens sana in corpore sano.

Paucis hoc casu incitatus, de notissimo hocce veneno vegetabili acturus, non operosus ero in recensendis; observationibus medicis de diris ejus effectibus; fecere quippe nobis heic otium WEPFERUS in *Histor. Cicut. aquat. S.* ADROYNUS *Traët. de Venenis*, Simon PAULI *Traët. de febr. malign.* STENZELIUS in *Toxicolog.* FRITSCHIUS in *Act. Theolog. Jurid. Med. Phys.* pluresque alii Medici & Botanici bene multi; at brevissime saltem considerabo principium ejus nocivum, symptomata, quæ excitat, antidota, quibus oppugnatur, & rationes, cur a nonnullis deglutiatur impune, cum aliis adeo sit infensum, imo lethale.

In determinando Cicutæ veneno admodum dissentiunt Medici: DIOSCORIDES accusat qualitatem frigidam hisce verbis: Ἐστὶ δὲ τὸ ἐν ὀφθαλμοῖς κατὰ ψύξιν ἀναρῶν. MATTHIOLVS in *comment. in Dioscor. Lib. VI. cap. XI.* taxat e contrario qualitatem frigidam. Dirimit vero optime hanc litem Illustr. van SWIETEN, *Commentar. in Aphor. Boerb. de cognosc. & curand. morb. Tom. I. p. 665.* prudenter monens, quod actu calida, corpori sano applicata, frigida esse possint potentia, circulationis velocitatem & robur minuendo

vel plane tollendo & vitam suffocando. Ipsam Cicutam ut exemplum proponit, qua epota SOCRATES sensit frigescere crura, & hoc frigore supra pubem ascendente placide expiravit. Simon PAULI culpam virulentiae hæerere autumat in sulphure fumoso valde volatili & sale fixo; WEPFERUS in sale volatili oleo involuto; WEDELIUS in sulphure impuro mucilaginoso, nervis inimico, agente vaporositate peregrina; vid. ejus *Amœnitat. mater. med. p. 315.* NEUMANNUS considerat virulentum ut halitum penetrantem subtilissimum & fere incorporeum, ad instar illius, qui observatur in accensis carbonibus, ubi incarceratur, aut in effluviis ascendentibus ex vino & cerevisia, sub fermentatione, aut denique ex croco in magna quantitate congesto & incluso, quæ citissime hominibus gravissima symptomata, imo mortem, incredibili celeritate concitant; vid. ejusd. *Prælect. chem. Part. III. Regn. vegetab. Cap. XIII. de Opio venenat. p. 570. sq. item Tract. de Opio p. 113.* BOERHAAVIUS in *Institut. med. §. 1138.* deleteriam Cicutæ vim quærit in acrimonia violenta & simul viscosa, hancque iterum in *Element. Chem. Part. I. de veget. p. 24.* ponit in spiritu rectore, cui vim peculiarem plantæ cujusvis, tam medicatæ, quam venenatæ, attribuunt Alchemici, quemque mole adeo exiguum esse volunt, ut avolare possit absque ulla fere ponderis jactura, & licet summe volatilis sit, detineri tamen in oleo tenaci, ut hujus lentore inescatus haud temere aufugiat, de quo & egit in dictis *Element. Chemiæ* passim magnus BOERHAAVIUS, & potissimum in ejus *parte altera de artis theor. p. 74. sq.* Ex hisce, ut, abjectis putaminibus, retineantur nuclei, sequentia liquido constant: 1) quod virulentum characteristicum in Cicutâ (uti & Solano, Datura, Opio, Hyoscyamo, Strammonio, etc.) propter insignem subtilitatem per se inseparabile omnino sit & indemonstrabile, 2) quod volatile quidem sit, docente id exsiccatione in loco aprico, qua perit ex maxima

parte virus; 3) non ita tamen volatile, ut calore aut igne quovis aufugiat; decoctioni enim & tostioni subjici potest ad macerationem usque, sine jactura virtutis; 4) quod vis ejus nec pendeat ab aqua, sale, oleo, aut sulphure, sed hisce tamen omnibus reddatur actuosior, atque ita, ut cum antiquis loquar, tota agat substantia. De reliquo ad indolem accedit alcalinam, dum edomatur acidis.

Ex observatione NEUMANNI in *Oper. chem. loc. cit.* virus in radice magis vigere videtur, quam herba; Canis enim, cui succum radicis propinaverat, horrendis convulsionibus, cum vomitu abortis, post novem minuta expiravit, dum alter, qui sorperat succum viridem, post vomitum & motus convulsivos mortem evasit. Ipse in volucrum genere vires Cicutæ exploraturus, infudi columbæ, præeunte BORRICHIO, qui columbas impendit pro examinando opio; vid. ejusd. *Dissert. de Opio p. 30.* expressi ex herba succi drachmam, quæ sibi relicta iterum vacillavit quidem ab initio quasi temulenta, at paulo post solito iterum incedit passu, edit, bibit, nihil aliud, ut videbatur, passa, ita ut suspicarer, columbas pertinere ad aves Cicutam bene ferentes, quales sunt Sturni, juxta GALENUM *Lib. 3. de simplic. medic. facult. Cap. XV.* & Otides, juxta RAJUM in *Catal. plantar. Cantabr. p. 34.* sed visa convaluisse sequenti mane inventa est exanimis. Ingesti dein & alteri columbæ drachmam succi ex radice, quæ pendulis mox alis & demisso capite confedit immota, & ante horæ unius spatium vivere desit. In sectione par hocce ostendebat plane eadem: Tunica interior ventriculi primi membranacei, sive ingluviei, maculis nigris videbatur conspersa & ex parte erosa; in altero ventriculo musculofo firmissima illa interior tunica constricta admodum erat & corrugata, croceoque colore undique tincta, pulmones obsidebant topi, & sanguis ubique in vasis spissus deprehendebatur & congelatus. Ex hisce experimentis discimus, in qui-

quibusdam animantibus succum herbæ fortius, in aliis ignavius agere succo radicis, sed tum tarditatem parili gravitate compensare, cum tamen herbam homines enecando radice haud esse inferiorem multæ testentur observationes; vid. *CARDANUS in Tract. de Venenis, Lib. I. cap. 2.* *SCALIGER Exercitat. 152. ad Subtil. Cardani & Simon PAULI Tract. cit. §. 2.* Confirmant pariter observata in sectione columbarum, quæ conveniunt cum ante notatis ex hominum anatome, quos Cicutâ e medio sustulit, quod hæc operetur arrodendo solida, inferendo iisdem spasmos, & coagulando fluida. Symptomata, ingestam Cicutam excipientia, ut uno fasce strictim carptimque observationes de iisdem complectar, sunt nausea, cardialgia, vomitus, cephalalgia, vertigo, oblivio, somnus profundus, visus imminutio, plenaria cœcitas, surditas totalis, singultus vehemens, dyspnœa, constrictio faucium, spasmus cynicus, frigus extremorum, virium lapsus repentinus, lipothymia, pruritus in cute acerbus, quam interdum conspurcarunt maculæ ex rubro subnigræ, subasperæ & scabræ, tumida corporis inflatio, & in tota ejus superficie color ex cœruleo lividus, sitis intensa, ardor & dolor ventriculi, dysenteria, deliria, in quibus hoc notabile, quod jam ridendo Democritos se gesserint, jam flendo Heraclitos, jam volucres se esse rati ascenderint in sublime, quasi volitaturi, aut in aquam se dederint præcipites, jam sibi visi sint alii & feles & canes videre, jam nudi obvios ad libidinem sollicitaverint, jam denique sibi aliisque violentas intulerint manus. Nonnulli per totam vitam reportarunt maniam, alique decubuerunt misere convulsi. Sæpius invasit epilepsia, apoplexia, imo mors subita & inopinata, de quibus evolvi merentur, præter citatos supra Auctores, *Acta Nat. Cur. Volum. I. Obs. 52. Commerc. litter. Norimb. Ann. 1731. Specim. 23. p. 178. Thom. BARTHOLINUS Histor. Anat. Cent. IV. Hist. 46. Stalpart van der WIEL Observat. rar. Obs. 43. etc.* Inter symptomata

vero rariora, in casu a nobis allato referenda, est spastica faucium contractio. Licet enim Cicutæ operetur, uti jam dictum, inducendo solidis spasmos, non memini tamen inter tot de hoc vegetabili observationes notatum esse gulæ spasmus, si exceperim unicam observationem BAUHINI a SCHENKIO *select. Obs. Lib. VII. tit. de plant. Obs. 4. p. 849.* allegatam, ubi radix Cicutæ commestæ matri & filiæ deglutitionem interceptisse legitur, forte, quia acrimonia Cicutæ venenata, viscido involuta, sub celeriori illo per fauces transitu afficere easdem non valet, nisi tenerior & sensibilis occurrat corporis constitutio; viscoso vero involucro orbata fauces necessario permeando constringet, cum illa omnibus corporis nostri partibus insit facultas, ut ab acris constringantur, id quod duobus sequentibus experimentis probavit laudatus *van SWIETEN loc. cit. p. 636.* Si guttula aceti oculo inspergatur, sic contrahuntur palpebræ, ut nulla fere vi diduci possint. Dum vivi canis nudo intestino olei vitrioli guttulam penicillo applicavit, vidit illud statim sic contrahi, ac si laqueo injecto constrictum fuisset. Spasmus vero pharyngis peculiariter præ omnibus venenis vegetantibus & semper inducit Solanum furiosum, de quo fuisse egit PELARGUS in *Observ. clinicis, Mens. Octobr. Ann. 1722. p. 479. sq.*, quemadmodum inter mineralia maxime omnium tyrannidem hanc exercet mercurius sublimatus, cujus exemplum legere licet apud FORESTUM *Lib. XV. Obs. 30. in Schol. p. 150.* Sontica jam supra enumerata mala satis indicant Cicutam pertinere ad acutissima venena vegetabilia, vixque plantam agnoscere operandi & nocendi celeritate se superiorem, si exceperim Oenanthen succo viroso croceo, quæ ex citata observatione Dn. de WIEL notatu dignissima par hominum exanimavit vix degustata.

Antidota præcipua, quæ Cicutæ aliisque ejusdem indolis vegetabilibus opponuntur, sunt lac tepefactum, aqua

tepidâ, oleum, acetum & vinum. De lacte post WEPFERUM aliosque speciâtim egit D. Georg. WILL, in Dissert. de usu lactis antidoto. Aqua insigni lenitate sua diluit acrimoniam & dolores obtundit; tanta enim prædita est blanditiæ, ut ne membranæ quidem oculi corneæ molestiam creet, sed & in cancro exulcerato, si nervi nudati & semiambesi illa calida foventur, doloris acerbitatem, ex observatione BOERHAAVII, mitiget, ubi alia quæcunque imposita dolorem exasperant. Ipsum vitrioli oleum concentratissimum, quod ignis instar partes corporis, quibus applicatur, uno momento destruit, copia sufficiente aquæ affusa sic enervari potest, ut tuto deglutiatur, id quod de omnibus valet venenis, quæ cum aqua misceri possunt. Hinc inter anodyna & paregorica medicamenta habetur princeps, & ab antiquissimis Medicorum ut antidotum universale extollitur. Oleum dolores & ardores mitigare, rigidas fibras emollire, relaxare spasmos, erosas partes oblinire & ab ulterioresi erosione defendere notissimum est. Acetum commendat summa ejus penetrabilitas, virtus refrigerandi, nervos roborandi, resistendi putredini, resolvendi coagulata & sudorem movendi plane egregia. Vinum laudatur ab his, culpatur ab illis. Qui Cicutam frigidam esse volunt, vinum commendant utpote calefaciens; qui calidam illam esse statuunt, vinum exulare merito jubent, ne igni addatur oleum. Paucis: Medentis intentionem eo dirigi debere constat, ut 1) venenum citissime ejiciatur; 2) sanguis, si inquinatus fuerit, per diaphoresin repurgetur, & 3) partes labefactatæ debite roborentur. Primæ indicationi inservit aqua aut lac, cum vel sine oleo. Quodnam vero horum fluidorum eligitur, aut primo ad manus est, tepidum affatim & illico propinandum & assidue repetendum, ut quam citissime & sufficienter evomatur venenum. Si segnior ad vomitum natura hisce non obtemperet, adjecto

stimulo ex tartaro emetico, Ipecacoanha aut vitriolo albo, quod speciatim commendat experientia doctissimi HALLE-RI in *Not. ad Praelect. Boerhaavii Tom. VI. p. 388.* cum largo vehiculo sollicitanda; imo intali casu oleum per se reliquis si palmam non præripit, facit certe ambiguam; est enim nauseosum magis quam lac vel aqua cum pinguibus; & pariter ab acrimonia hic omnino suspecta alienum. Hoc solo *Sim.* PAULI tribus pauperculis, post esum radicum Hyoscyami gravissime correptis, vomitum excitavit, eoque eosdem, sequentibus alexipharmacis, integre restituit; vid. ejusd. *Quadrip. Botan. p. 347.* Oleum vero huic scopo inserviturum recens sit necesse est; rancidum enim in corpore operatur ad instar veneni, unde & illud merito venenis alcalinis annumerat celeberr. HEISTERUS in *Enchir. med. pract. p. 537.* Facta debita evacuatione *ævo*, si venenum ad intestina penetraverit, enematis vel lacte vel decocto emolliente cum oleo aut laxante congruo succurrendum. Secundæ indicationi, sive corrigendæ sanguinis dyscrasiæ, me quidem iudice, ob datas supra rationes omnium optime impenditur acetum, quod & usum mox habebit, si constrictio faucium aliis remediis transitum denegat. Nullus dubitasset hoc porrigere, si de spasmu pharyngis in commemorato subjecto mihi constitisset. Legimus enim, *Joh. Bapt. PORTAM Mag. natur. Lib. XIV. c. 17.* tam certum fuisse de aceti efficacia in hoc affectu, ut methodum proponat, joci causa (at illiciti) parasitos eludendi, propinando scilicet ante epulas haustum vini, in quo drachma radicis Solani furiosi per duodecim horas macerata est, quem tanta excipiet faucium oclusio, ut ne minimo quidem bolo aut guttula desiderio suo satisfacere possint, nisi haustu aceti, subito hoc incommodum profligante, subleventur. HOECHSTETERUS pariter (si recte memini) gulæ constrictionem ex vino malvatico, radice Consolidæ permixto, obortam, aci-
dis

dis debellavit. Cum itaque acetum parabile sit facile medicamen & ordinario ad manus, porrigi mox debet, præcipue si desideratur (uti procul dubio sæpius fit) canalis flexilis metallicus, quem supra linguam ad membranam, quæ vertebrae anterior succingit, hinc in ventriculum detrudere jubet Jllustr. HALLERUS, ut per eum medicamenta injiciantur. Idem antidotum naribus admovendum, si *Cicuta* halitu suo per hanc viam cerebrum occupaverit, uti NEUMANNO *loc. cit.* post effluvia radice naribus excepta contigit, & facile contingere potuit, dum nusquam in corpore humano nervos tam molles & nudos deprehendi constat, quam in naribus, ideoque heic loci nudum cerebrum facillime affici notum est notius. Locum pariter meretur acetum, si ab ingesto ejusmodi veneno multum temporis præterlapsum fuerit ante adventum medentis. Ante annum circiter rusticus ostendit mihi filium, septimum agentem annum, qui venenum quoddam vegetabile, utriusque ignotum, devoraverat, insequentibus fummis anxietatibus, deliriis aliisque molestis symptomatibus, a quibus quidem post vomitus enormes spontaneos reconvaluit, sed insignem abdominis tumorem, ob interceptum procul dubio in contractis a veneno & clausis intestinis aërem elasticum, retinuit. Hunc interne posca & externe aceto, linteis pannis tepide abdomini admofo, unice restitui. Quoad delectum aceti diversa juvant. WEDELIUS *loc. cit. p. 342.* commendat acetum vini aut destillatum. Acetum antimonii extollitur in *Commerc. litterar. Norimb. Ann. 1733. p. 253.* Aceto bezoardico baccarum Solani furiosi virulentiam infregit feliciter PELARGUS *loc. supr. cit.* Acetum Lavendulæ proficuum observavit Jo. Matth. FABER; vid. ejus *Strychnomania*, aliisque placuerunt alia. At quid multis? Acetum simplex huic scopo sufficiet. Hujus enim unico haustu sceminam, quæ radicem *Cicutæ* comederat, se pristinae restituisse sanita-

anitati commemorat TRAGUS in *Histor. Stirp. Lib. I. Cap. 159.* Hoc etiam tumorem abdominis jam memoratum edomavi. Operæ pariter pretium facient succi vegetabiles acidi & spiritus acidi minerales. Tertiæ indicationi, sive roborandis partibus solidis, sedato jam morbo, optime satisfacit & succurrit vinum; ad ipsum vero virus subjugandum & compescendum nulla solida ratione, nulla fida se commendat experientia. Est autem prudentis Medici, imo Christiani, in applicatione remediorum ejusmodi suspectorum potius cum ratione timide progredi, quam cum suo & ægri periculo animose.

Ratio, cur nonnulli sine dispendio vitæ, imo ulla sanitatis jactura, Cicutam & consimiles herbas comederint, cujus exempla occurrunt apud GALENUM *Lib. II. de simpl. medicam. facultat. Cap. XV.* MEAD *Tract. de Venen. p. 144. Commerc. litterar. Norimb. Ann. 1731. Specim. 47.* & STENZELIUM *Tract. de Venen. Lib. I. p. 12.* partim quærenda est in idiosyncrasia individuali ad vomitum prona & facili, dum perpetua constat experientia, mortem evadere illos, qui venenum bene evomunt; partim in diuturniori ejusmodi vegetabilium decoctione, utpote qua tolli potest vis omnis plantæ medicata & venenata; partim denique in constitutione ventriculi & intestinorum, si cruditates adsunt aut acidum inibi dominatur. Quando enim deglutitum venenum magnam viscosarum cruditatum copiam offendit, tunc virulentia ejusdem notabiliter infringitur, imo penitus supprimitur. Ita quartanarii a fortissimis sæpe vomitoriis non commoventur, imo ex observatione Illustr. TEICHMEYERI in *Med. forens. p. 163.* unum alterumque arsenici granum perferre possunt absque omni injuria. Confirmat hoc ipsum eximius WERLHOFFIUS in *Obser-v. de febr. intermitt. p. 41.* verbis sequentibus: *Frustra id (arsenicum) datum aliquando his auribus ab ipso, qui ministra-verat, percepi, his oculis vidi & horruui.* Quid vero acidum valeat in obtundenda tali virulentia, ex præ-

præcedentibus patet, quibus hanc addam Excellent. *Frider. HOFFMANNI* observationem, in *Med. rat. syst. Tom. IV. Part. III. cap. VI. §. 5. p. 207.* quod hypochondriaci, qui ut plurimum acidum in ventriculo & intestinis fovent, ex hoc fundamento a morbis epidemicis contagiosis, imo peste ipsa, haud facile corripiantur.

Coronidis loco monendum esse censeo, quod ratio quæ me post tot elucubratas de *Cicuta* observationes ad hanc meam leviolem cum eruditis communicandam impulerit, hæc sit potissima, quod tosta cefferit in escam, id quod non recordor me antea legisse, quodque natos inde spasmos composuerit frigida.

(*Otthinia Danorum Halam missa d. 28. Septembr. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXVIII.

DN. D. DANIEL GOTTLOB THEBESII

Tilfitana ventre tympanizans.

Omnium animos in admirationem rapuit variis que sermonibus & judiciis ansam præbuit historia, quam in novis Berolinensibus Ann. 1753. Num. XVII. die 26. Januar. e civitate Prussica, *Tilse* seu *Tilfit* dicta, relatam legimus de in-nuba muliere, XXVIII. annos nata, probæ, ut fertur, famæ, *Catharina Marghoffia*, quæ elapsis abhinc quinque annis per aliquot septimanas pluries ægrotavit, ita, ut III. VI. XII. XXIV. quin XLVIII. horarum spatio tota obrigesceret, trunci instar immobilis; in præsentiarum stupendum nec satis admirandum paroxysmum incurrit, cujus testes fuerunt Medicus & Physicus loci, Chirurgus legionis præsidiariæ, ejusque præfecti, simulque omnis illius urbis clerus, qui non nisi cum commiseratione eundem oculis & auribus perceperunt. Ægrota

nimirum primo artubus contremiscebat, mox toto corpore mirum in modum rigebat, tum in ejus corpore modo ad pedes illius, modo alibi tympani cujusdam sonitus, quorum singuli pulsus significanter atque articulate percipi possunt, audiebantur non eodem solum modo, quo copiae Prussicæ mane & vesperi, nec non ad iter se accingentes utuntur, sed & cum pulsibus longe celerioribus & sat validis; ultimo tales erant pulsationes, quales fabris ferrariis in ferro cudendo familiares. Verum notatu dignissima est observatio, quod, simulac quis auditorum ad lectum portentosæ personæ propius accedit, illico tympanistria sileat ac prorsus acquiescat; quam primum autem ille duos tresve passus a lecto recedat, tympani pulsationes eodem vigore repetat, a tergo seu capite hujus mulieris exactius percipiendas. Elapso aliquo temporis, quo tympani sonitus descripti audiuntur, spatio, ad se redire videtur mulier, multis cum ejulatibus de angore animi & conscientiae quiritans. Mutato licet caute ejus lecto & situ, artubusque extremis ejus denudatis, ne fraus forsan lateat, nihilominus easdem tympani pulsationes plus, quam artificiales, observari fertur, non aliter autem, ac si quis digitis in tabulam valde illis tympanismum militarem imitaretur, non nisi propiore ad lectum tympanizantis adventu auditoris interrumpendum. De hoc admirando feminae statu anonymi cujusdam judicium in iisdem Novis Num. XXIX. & XXX. scriptum traditur, quo autor illum admiratione quidem & notatu quam maxime dignum, sed minime supernaturalem censet, & cum tympanistria animo & corpore simul ipsi laborare videatur, eam catalepticam esse pluribus analogis exemplis adstruere contendit. Verum enim vero tympanismi causam quasi explicaturus optime monet, quod ea aut in corpore, aut extra illud reperienda sit; sed ipsas rationes inde reddere nescius, ænigma hoc Tilsitanis naturæ & artis medicæ peritis resolvendum permittit, eorumque curatori observandi

di studio relinquit commendatum, annexa dubia quæstione, anne varias & artem fere superantes pulsationum exacte militarium modulationes nimis operosa auditorum, rei novitate percussorum, phantasia eorundem animis potius effingat? Si ratio, inquit, extra corpus existeret, explicatu facilius foret, qui fiat, ut per auditoris propiorem accessum tympani sonus desinat, curatiore animadversione dignus eo, quod sit raucus & obtusus, ceu e tabula quadam pulsa editus. Ultimo porismatis lectorem autor admonet, quod nostro seculo supernaturalis causa in ejusmodi casibus non concedatur, nisi de impossibilitate naturalis solida detur convictio. Contra hoc iudicium & dubia ab anonymo prolata autor relationis in iisdem novis publicis Ann. ejusd. Num. XLIII. d. 27. Mart. regerit, quod morbo misere afflictæ personæ longe alia, ac catalepsi, sit ratio, neque auditoribus, qui tympanismum perceperunt & eundem etiam nunc perciperent, ullum auditus ludibrium, & in sono tympani & in variis ejus modulationibus curatius distinguendis, imponat; die autem XIII. Februar. curr. idem tympanismus solido validior ab hora 8. usque ad duodecimam meridianam continuo pulsu in illa auditus sit, ac supra, infra & pone tympanistriam observatores locati fuerint, ut fraudem, si qua lateat, detegerent, quæ vero nulla sit observata: ideo de veritate hujus tympanismi æque ac incorruptis auditorum sensibus quemlibet certiozem iterum facere consultum duxerit.

SCHOLION.

Quo rarior hic casus, eo dignior curatori disquisitione in ejus indolem & causas, quas neque rationis, neque iudicii lati autor reddere valuit. De veritate hujus mirabilis historiæ nullus, dubitandi locus, dum ob singularem prorsus rei novitatem e Prussia ad metropolim regiam non modo

relata, sed & multorum auditorum & spectatorum, quorum plurimis emunctiores nares, nec in omnibus plane corrupti sensus aut corybantiasmus præsumi potest, testimonio bis confirmata, quin iudicio artis medicæ periti illustrata est. Operæ igitur haud leve erit pretium causas, si quæ sunt, naturales hujus fere inauditi casus investigare. Rationes autem hujus tympanismi aut in corpore tympanizantis, aut extra illius corpus quærendas atque inveniendas esse iudici anonymo ambabus largior: in ipso autem corpore eadem existant, necesse est, dum, mutato licet a spectatoribus caute situ & lecto personæ portentificæ, nullus oris vel artuum motus, idem vero tympanismo militari exacte respondens sonitus ab omnibus percipiatur; hinc ut sonitus ipsi, ita & eorundem rationes in corpore existunt. Inquiramus autem anne naturales eaque sufficientes in ipso corpore sint reperiundæ, e quibus plane insolitus & portentosus tympanizandi modus explicari possit. Omnis sonus autem constat ex motu aëris tremulo vel undulatorio; sed cum nullus motus in externis rigidi corporis partibus observetur, ut iste in tympanizantis visceribus excitetur, oportet. Experientia edocti scimus, præ reliquis visceribus canalem intestinorum, aëre semper repletum & male quandoque adfectum, aptum esse producendis varii generis sonis & murmuribus; ita enim frequentes non solum hypochondriacis sunt multifoni borborygmi, verum etiam notorie sequiori sexui perquam familiares, ut sub suffocationibus uterinis nonnumquam haud sine stupore ex imis visceribus audiantur coaxatus, sibilus, crocitus, cucurritus, latratus, balatus, mugitus & similes sonitus, quos non nisi flatu, in intestinorum tubo incarcerati atque huc illuc spasmò & sua ipsorum vi elastica agitati, effingunt. Dantur præterea alii, quibus, alioquin fanis, tantus semper est flatuum apparatus, ut pro lubitu nume-

merosos &, ut quemdam ideo famosum novi virum, vel centum crepitus ventris intra horæ dimidium cum variante euphonia reddere valeant ex habitu pessime adquisito. Sunt & alii atque e mulieribus plures, qui non ex morbosa æque corporis constitutione, sed mala potius adfuetudine frequentes multo & vario cum boatu edunt ructus; quid? quod novi virginem, quæ per quatuor annos paroxysmum hypochondriaco-hystericum eumque terribilem in modum, cum multifonis ructibus, risu & clamore involuntario, plus vice simplici quotidie experta, tantum in eo repetendo habitum nata erat, ut quoties vel sermone quispiam memoriam hujus paroxysmi refricaret, toties in eundem incidere, hiatu oris multo & leviter convulsivo, eoque opisthotono corporisque rigore præviis, boatus pluresque vagitus emittens. Patet itaque, canalem intestinorum tam ex morbosa seu præternaturali, quam ex habituali constitutione multifonum sæpe præbere organum. Jam inquirendum, an ex his causis mirum illud phænomenon nostræ tympanizantis possit explicari. Ex relatione cœlebs nostra quinque annos pluries adfectu quodam laboravit per aliquot quandoque hebdomades perseverante, quo per horas solito plures, quin integros dies, rigida jacuit. Adfectus hic, ni simulatus, non alius fuit, quam uterinus & epilepticus, hystericis familiaris, in quem cœlibes male menstruatae, aut igniculis amoris occulti incensæ, adulta jam ætate inclinant: gravissimus autem is fuit, cum per duos integros dies, ut fertur, riguit. Judicio anonymi utique hic adfectus videtur catochæ seu catalepsi simillimus, quæ per plures horas, uti reliqui epileptici adfectus, ægros detinet. Sic juvenem ex inopinato matrimonio repulso & denegato per integrum diem in sedili, ceu statuam, sedentem TULPIUS *Obs. Lib. I. Cap. 22.* & per tres dies integros correptum atque larga hæmorrhagia narium suborta restitutum adole-

scientem ex ÆTIO FORESTUS *Lib. X. Obs. 42. in Scholio, pag. 369.* referunt. In genere autem de omnibus hisce passionibus, & hysteriis, & epilepticis, est notandum, quod iisdem adstrictæ personæ, nisi omnis artuum motus, omnium tamen sensuum sint expertes, idque signum pathognomonicum & discrimen indubium veram inter & simulatam epilepsiam ejusque speciem, catalepsi præbeat, pluribus in docente *Frid. HOFFMANNO, in Med. ration. system. Tom. IV. Part. III. Cap. IV. §. 4.* Cum vero Tilsitana, ut probe observatum, tympanizare desinat, simulac auditor quidam ad ipsius lectum propius accessit, eoque ad aliquot passus recedente tympanismum protinus repetat, maximi momenti argumentum inde petendum est, quod

- 1) illa in paroxysmo optime sensu valeat & spectatoris propiorem accessum & recessum caute animadvertat;
- 2) pulsiones tympanizantes in ejus potestate sint, eæque ab ipsius arbitrio dependeant, nec ideo eadem pro cataleptica sit habendæ; sed potius
- 3) tympanismus fraus ejus sit artificiose admodum exercita, cujus fidem faciunt variæ illæ non militaris solum tympanismi, sed vel artem ipsam superantes modulationes, quas a statu quodam præternaturali ortas nemo umquam audivit, nec possibiles animo concipere potest. Quæ cum ita sint rationi & experientiæ consona, tympanismus noster ut ex aliis rationibus, iisque, in quibus arbitrium tympanistriæ & facultas, exacte militares tympanizandi modos imitandi, relinquuntur, explicetur, necesse est.

Jam si veterum, qui de magis Pythonissis, necromantis aut dæmoniis scripserunt, monumenta consulimus, passim exempla relata eorum leguntur, e quorum ventre, aut, ut quidam putarunt, pudendis verba & responsa articulatae vocis prodierunt, quos *ventriloquos* vocarunt. Antiquissimum & fere primum de his documentum exhibet HIPPOCRATES, qui in *Libr. V. Popular. Sect. 25.* ait: *Polemarchi*

uxor anginosa - - - respirabat, veluti qui submersi fuerunt respirant: & ex pectore substrepebat, velut qui concluso ore loquuntur: Engastrimythi, quasi ex ventre loquentes, Græcis appellati. In explicatione hujus engastrimythiæ multus est ejus Commentator GALENUS, qui eos, qui non modo immota lingua, sed ore etiam profus clauso peregrinis sermocinantur linguis, *ventriloquos* ideo appellatos esse docet; vid. *Franck de FRANCKENAU in Satyr. med. X. pag. 198.* In Græcia ejusmodi ventriloquos dudum notos, nec adeo raros olim fuisse, non ex adducto solum HIPPOCRATIS libro patet, sed idem ex PHOTII, Patriarchæ Constantinopolitani, epistola colligere licet, quam latine versam exhibet *Phil. CAMERARIUS in Oper. horar. subcisi. v. Cent. III. Cap. II. de Loquela*; inde apparet, Græcos artem hanc variis nominibus, ut *gastromantiæ, engastrimythiæ, enteromantiæ & sternomantiæ* insignivisse. Ventriloquos olim pariter *fatidicorum celebrium* cognomine ornatos fuisse, testis est PLUTARCHUS de *def. Orac. Tom. II. Oper. p. 444.* ubi probe hisce verbis monet: esse nimis, quam puerile & fatuum opinari, ipsum Deum in corpore vatum, quos olim *Engastrimythos Eurycleas*, quod ex ventre sermonem fatidicum promerent, nunc *Pythonas* vocant, se immittere, eorumque ore loqui & voce pro instrumento uti. Fidem igitur meretur, quod illo tempore celebrium Oraculorum antistites fatidici artem per ventrem loquendi calluerint & simulata Spiritus divinatoris præsentia aliis imposuerint. Puellam in Actis Apost. cap. xvi. ventriloquam fuisse jam Autor est AUGUSTINUS. A plurimis doctissimisque sacrarum litterarum interpretibus nostri ævi Theologis & Philosophis, quos interest D. LANGIUS in *Historischen Licht und Recht*, & THOMASIIUS de *Crimine magiæ*, §. 18. saga Endorea habetur ventriloqua. COELIUS RHODIGINUS, vir sui ævi tota Italia celeberrimus, in *antiq. lect. Lib. VIII. Cap. 10.*

ven-

ventriloquam se crebro vidisse testatur, cui vox fuit præternuis, dearticulata & intelligibilis. JORDANUS *Tract. de eo, quod di-vinum & supernaturale est in morbis, &c.* præter plures simul testem profert TERTULLIANUM. Priscorum temporum mos ita ferebat, ut quæcumque vulgarem notitiam excedebant, & quorum ratio non patebat; omnia causis supernaturalibus vel dæmonum præstigiis attribuerentur. Posteaquam autem magis excultæ Philosophiæ studium inscitæ nebulas dispulit, simulque nimiam credulitatem magiæ & miraculorum delevit, compertum atque perspectum est, sine concursu & auxilio dæmonum, sed nefariis tantum hominum artibus præstitas esse præstigas; ita enim JORDANUS *Lib. cit. cap. 34.* notabile exemplum profert de Margarita Eslingensi Ann. 1546. in cujus prætumido ventre auditi sunt gallorum cantus, gallinarum coccyzationes, anserum strepitus, latratus, balatus, grunnitus, mugitus, hinnitus; simulque caute adnotat, quod ipsa, quo miraculo ficto fidem faceret, tandem e latere produxerit innumeros vermes & serpentes; omnia vero lucri causa effinxerit. Ejusdem comoediæ specimen a filia devota Delphensi, ob sui memoriam æternitati consecrandum, plures per annos editum & sub agone confessum, commemorat fufius *Joh. Bapt. de LAMZWEERDE, in naturali molarum uteri historia cap. 25.* in cujus ventre ranarum coaxationes manifesto auditæ sunt, & occultata fraus neque a Theologis, neque Medicis celebribus convocatis, omni licet adhibita opera, detegi potuit. Quod autem homini sit integrum artus eorumque musculosas potissimum partes, quæ voluntariis motibus obediunt, extraordinariis, quin contrariis actionibus usu ita adsuescere, ut videantur supernaturales, testatum non modo faciunt funambuli, ludiones & præstigiatores, sed etiam quam plurimi a Medicis inter simulatos morbos sparsim adnotati casus prorsus singulares, quorum ali-

aliquot notabiles PARÆUS in *Oper. memoriæ* prodidit, & quidem in *Lib. XXIV. cap. 18. pag. 566.* de juniore femina mendica, quæ viperam vivam casu deglutiisse simulabat & tam artificiose musculos abdominis hinc inde motare valebat, ut manu admota explorans vivum in abdominis cavo animal se percepisse jurasset. Similem voluntarie & fati violenter factam abdominis contractionem, conjunctamque præcordiorum elevationem tantam, quanta in convulsivis affectibus deprehenditur, refert de improba muliere SCHAARSCHMIDT in *Relationibus medico-chirurgicis, Part. V. Num. XIV.* Fuisse quosdam scelestos, qui artem calluerunt aërem pro articulata voce in faucibus modulatum clauso ore retinendi & contraria profus via per nares emittendi, ut inde vox quasi e remoto & abdito loco, articulata quidem, sed rauca, auribus percipiatur, instar omnium est illud nostræ ætatis exemplum, quod perhibent *Relationes politica hebdomadaria Halenses Num. XXXI. ann. 1746.* ubi *Christina Langia*, a magistratu serio admonita, fraudem palam & ceu ventriloqua omnibus præsentibus experimentum fecit, in quo nullus oris, sed tantum asperæ arteriæ motus est observatus, in quem casum docte commentatus est laudatus SCHAARSCHMIDT *loc. cit. Num. XV. p. 288. & seqq.* Attamen hic in ea sum sententia, quod illæ personæ Halenses in classem ventriloquorum quandam referendæ sint, sed non omnibus ventriloquis idem per nares sonum mittendi sit modus, quin potius per gulam in ventrem immittendi facultas. *Kenelmus DIGBY*, in *Tract. de natur. corp. cap. 28. pag. 319.* scite describit ventriloquos his verbis: *Illi, quos ventriloquos vocant, imponunt plebi, dum simulantes perhibent ex eorum corpore spiritum quemdam loqui. Singulari enim artificio aërem inspiratum retrahere valent, & dum loquuntur, verba non ab iis ipsis, sed ab alio, qui in iis lateat, genio pro-*

Actor. Ph. Med. Vol. X. Xx nun.

nunciari videntur, cum tamen illi ipsi sint, e quibus proveniunt: nisi enim probe observantur, in eam adducimur opinionem, qua nobis videmur verba ex longinquo loco resonantia audire. Optime etiam ventriloquos descripsit, variisque & veterum & recentiorum autorum prolatis sententiis excussit Celeb. D. WALCH, in *Lexico philosophico subtit. Bauch-Redner*. Cum itaque prolata testimonia & exempla sat validum exhibeant documentum, quod homo valeat non tantum clauso atque immoto ore loqui & vocem formatam ita in corpore occultare, ut vix ac ne vix quidem possit animadverti, quod ipse vocis autor sit; verum etiam, quod maximi est momenti, sonos & voces varii generis in ventre artificiose & arbitrarie æmulari possit: non est, de quo dubitemus, quin nostra Tilsitana tympanizans eodem singulari artificio militares tympani pulsationes in suo ipsius corpore arbitrarie fingat, uti ore easdem imitari ad amusum cuilibet fere datum est. Hujus fiendi modi fidem faciunt indubiam hæc in illa tympanizante momenta: 1) Quod propiore cujusdam auditoris adventu protinus & semper tympanistris fileat, id quod testatur, se sui esse probe consciam atque ab ejus arbitrio, seu rectius ludibrio, dependere tympanismum, minime autem a motu quodam convulsivo excitari; sed ut scelestas se catalepticam simulet, eoque technas occultet, necesse est. Nec obstat hic novissima relatio, qua ab omni tympanizantis regione observatores sunt constituti, & nihilominus ea tympanismum continuaverit non interruptum; nam voti sui primis experimentis jam composita, audacior nunc est in fucis ignaris faciendo. 2) Quod a tergo seu capite ipsius stans auditor validiores tympanismi sonitus percipiat; eadem nimirum ex ratione, quia aër, ore clauso ad tympanismum modificatus, primo in faucibus & egredienti & ambienti aëri per nares undulatorium suum motum imprimat atque sonus breviori via ad aures stantis a

tergo pervenit. 3) Quod sonitus, licet ſat validi percipiuntur, attamen rauci & obtuſi, quaſi ex aſſere aliſſo evocati, quales omnium autorum conſenſu ſunt ventriloquorum. Ita REMIGIUS de *Dæmonolatria Lib. I. cap. 8.* ſonos quaſi e vacuo dolio, & JORDANUS *loc. cit.* ex axillis feminarum, quaſi ex utero aut laguncula provenientes, deſcribunt. Sonus vero ſemper ſit raucus & debilis, ſi in mollia, minus elatiſtica & quæ ſunt inæqualis ſuperficiæ, corpora incidit: inde vox ventriloquorum Halenſium per narium concamerationes pulſa ſemper erat rauca. Si vero ex experientia & probatorum autorum ſententia confirmata æmulus quidam ſonus in ventris cavum, non minus molle, quam inæquale, repreſſus aut quaſi deglutitus eſt, putaret quiſpiam, quod prorſus ſuffocetur aut minus fiat intelligibilis; verum ex phyſicis conſtat, ſonum vel in longinquum ferri integrum, aut auctiorem reddi quandoque, ſi ille arctiori tubo immiſſus ſit, adeoque impediatur, ne natura ſua in plures circulos ſe explicet, in quo etiam ratio conſiſtit variarum tubarum. Analogam autem, ratione figuræ, ſtructuram poſſidet œſophagus cum ventriculo, ut vel inde concipi poſſit, qui fiat, ut ſonus illuc repulſus minime pereat, quin intelligibilis permaneat. Ex hac ratione de hujus tympaniſmi modo non levi conjecturæ locus eſt, quod primi ſonitus ſemper ſint validiores, priuſquam aëre ſonoro pluries repreſſo ventriculi & inteſtinorum cavum nimis repletum, quo repleto & reſpiratio, ob impeditiorem diaphragmatis motum, aëris ad clangentis tympani morem modulatio, præter languefcentes vires, ut deficient, neceſſe eſt; inde pariter eſt, quod ultimo pulſationes quaſi fabrorum ferrariorum malleantium æmulæ ſemper audiantur. Præterea cum noſtra tympaniſtria organis loquelæ & inſpirationi inſervientibus magnam vim in repellendo ſonoro aëre inferre debeat, non mirum, quod abſoluto tympaniſmo multis cum ſuſpiriis

riis finem ; auditoribus vero gravem morbi speciem & facrum conscientiae stimulum simulans, imponat. Fraus vero ejus in tympanizando facili negotio posset detegi, si non extremorum artuum, sed asperae potius arteriae motus a spectatoribus attenderetur, sine cujus ope militares tympani pulsus imitari haud valebit. Ut vero ex supra adductis tympanismus nostrae nil nisi scurrile facinus est; ita si mentem meam liberius exponam, nec sine ratione conjectura facile consequi licet, quin persuasus sum, quod astuta mulier, aut pauperie, aut tædio laboris incitata, priorem aequè morbum, ac tympanismum, simulaverit; sub illo autem, cum spiritum violenter & diutius occultare debuerit, casu tympanismum didicerit, simulque organa respirationis & loquelæ longo tempore ad tympani militaris pulsus imitandum habilia reddiderit: quas enim fraudes & technas, quibus aptissimæ plerumque natae sunt feminae, plebs mendicæ sæpius committat, quo lucrum inde capiat, docet non solum nominatus jam PARÆUS *Lib. XXIV. Cap. 18.* vel ex HIPPOCRATE, sed memoratu pariter dignis exemplis, quorum varia collegerunt, uberius confirmant *Annales phys. med. Vratislaviens. Tentam. XXV. § XXVI. pag. 197. 439. § 557.* Simile notabile exemplum de Sicula refert P. ZACCHIAS, in *Quæst. med. legal. Lib. III. Tit. 2. quæst. 7. n. 8.* quæ funambuli fere mores gesticulata ecstasin in sacris ut plurimum locis simulabat, & vultum vel ictu oculi in mille prope colores commutabat, quo sancta habeatur. Omni itaque jure mulier hæc Tilsitana in numerum ventriloquorum est referenda, ac ob singulare profus ipsi artificium *tympanizantis* cognomine insignienda.

(*Treptoa Halam missa d. 12. Octobr. 1753.*)

OBSERVATIO LXXXIX.

DN. D. HENR. FRIDER. DELII.

Fluxus sanguinis ex aure, a causa externa, non semper læsionis cerebri vel cranii signum.

Ita certe cum capitis vulneribus & læsionibus comparatum est, ut vix magis fallaces, quam dictas, reperias. Prægrandia sæpe vulnera ipsius cerebri, fracturæ cranii enormes, sæpius spem præter & opinionem feliciter sanatæ sunt; læsiones contra, quas leviores primo intuitu iudicavimus, in vitæ discrimen mortales deduxerunt, vel ipsa morte multarunt. In hac ergo fallacium signorum constitutione omni ope niti decet, ut nunquam, ex antiqua jam observatione, læsiones capitis leviores vilipendantur. Neque autem graviores primo intuitu læsiones adeo pertimescendæ sunt, ut ægrotos pro derelictis semper declaremus. Signa enim, quæ communiter læsiones graviores indigitare debent, optatum sæpius effectum post se relinquunt. Circa unum tantum subsistet observatio nostra.

Sanguinis post læsionem capitis externam ex aure fluxum tantum non omnes Medici & Chirurghi pro cerebri vel cranii læsiones signo declarant. Ex antiquioribus placet CELSUM Lib. VIII. Cap. IV. adducere: Ubi calvaria pertusa, inquit, protinus requirendum est, num bilem is homo e vomuerit, num oculi ejus occæcati sint, num obmutuerit, num per nares auresve sanguis ei effluerit, num conciderit, num sine sensu quasi dormiens jacuerit. Hæc enim non nisi osse fracto eveniunt. Hanc fere thesin recentiores etiam tumentur, veluti Illustr. HEISTERUS, Institut. Chirurg. p. m. 140. §. XI. & p. 147. §. XXXIV. PLATNERUS chirurg. §. 535. not. **. celeberr. HEBENSTREITIUS Anthropolog.

forens. p. 329. aliique. Non lubet tantorum virorum observationibus studio contradicere. - Lætum autem ægrotis, lætum Medicis & anatomicæ inquisitioni consentaneum erit, si bina exempla in medium proferam, quibus post casum ab alto, læso capite, sanguis ex aure absque noxa fluxit.

Rusticus ab alto versus vesperam in pavementum cecidit, sine sensu jacet. Excitatur. In hypocaustum ducitur. Confestim succedunt vomitus frequentes, prunorum præcipue semicostorum, quæ (autumni tempus erat) paulo antea magna copia devoraverat. Inspecto capite Chirurgus in occipite læsionem animadvertit. Tonso capillo in minori & contuso vulnere albicans corpusculum conspicitur, & fere pro cerebro habetur. Inquiritur ulterius. Nihil autem erat, quam pisum siccum, qualibus forte pavementum, in quod deciderat, conspersum erat, conquassatum, vulnereque impressum. Peregrino hoc corpusculo educto, Chirurgus, adplicato vulnere balsamo Peruviano, emplastrum & sacculos cum vino coctos superimponit, remque sic bene gestam autumat, præcipue cum dentibus varia corpora fortius comprimere jusserit ægrotum, neque tamen inde ortum capitis dolorem tremoremve expertus fuerit. Interea paratur ægroto jusculum, ad eum refocillandum. Hic comedere incipit, cochleare autem mox deponit. Torvus videt. Ad quæsitam nihil respondet. Cochleare e patella marsupio suo intrudit, e quo iterum pruna profert & comedit. Delirare videtur. Subito autem inarticulatas voces cum aliquo clamore edit, insequentibus fortissimis totius corporis convulsionibus. Has stertor demum pectoris & suffocativa pathemata excipiunt. Exspirare creditur. Confestim Medicus & chirurgus accersuntur, qui, denuo inspecto vulnere, nihil præter jam descripta animadvertunt. Sed *sanguis largiter ex aure fluit, & fluxerat jam ante, id quod grumi coagulati, in externa aure conspicui, indigitabant.* Confestim

vena in pede secatur, quo facto sentire iterum ægrotus videtur. Reponitur, capite tamen nonnihil elevato, in lectum. Præscribitur potio traumatica, discutiens & temperans. Post aliquot horarum decursum iterum ad se redire videtur, & alvum sibi deponendam esse indicat. Ducitur; sed lectus vestimenta que quum fecibus alvinis madida animadvertuntur, exinde sub convulsionibus involuntarie has excretas esse concluditur. Altero die sanguinis ex aure fluxus adhuc observatur. Omnia autem symptomata mitiora erant, febricula tantum vulneraria laborabat noster, qui haud adeo concitati motus temperamento magis phlegmatico ejusdem adscribendi esse videbantur. Vulnus interea digestivis & balsamicis solitis tractabatur, ipseque ægrotus, cujus auris, tertio die expurgata, sanguinem non amplius fundebat, tertia a lapsu hebdomade plane restituebatur.

Novem annorum puer cum aliis commilitonibus cursui & saltui in suprema domus contignatione, ut puerilis ætas solet, indulget. Trabes hinc inde ascendendo e fere decem pedum altitudine lapsum patitur. Exanimis fere in conclave fertur, & sine sensu jacet. Confestim advocatus, circa os temporum sinistrum ingentem & fugillatum tumorem animadverto. Vulnus pollicis magnitudine circa canthum oculi externum conspicio. Palpebræ præ tumore clausæ. *Sanguis e naribus & sinistra aure copiose fluebat.* Cruore vulnus eluitur, neque tamen minus e naribus aureque sanguis stillat. Parantur extemplo sacculi discutiens & speciebus pro cucuphis & cum vino calido applicantur, deligatur unguento digestivo vulnus, & potio temperans offertur. Nocte somno sepultus jacet, potio autem per intervalla exhibetur. Altero die discussus nonnihil tumor, præter oculi chemosin, apparebat. Febre laborat noster. Continuatur antifebrilis & temperans potio. Tertio die adhuc sanguine auris concha madebat. Febris minuitur. Quar-

to die inflammatio oculi major erat, quæ autem unguento digestivo, cui chirurgus oleum tartari foetidum miscere solebat, adscribenda erat, quoque iterum omissa, disparebat. Intra quatuordecim autem dies plane restituebatur noster, nisi quod ex hac læsione ophthalmia interdum laboraret, quæ autem internis temperantibus & laxantibus, nec non externis aquis ophthalmicis consuetis felici cum successu tractabatur.

Quando sanguinis ex aure fluxum, post lapsum aliquem, vel aliam læsionem externam, mali ominis esse judicant Medici & Chirurgi, sine dubio factam esse læsionem cranii & encephali supponunt. Neque negandum est, quod si temporis os fractum seu ruptura vasorum sanguiferorum cerebri vel duræ matris, vel ejusdem sinuum, orta fuerit, admodum inde fonticum oriri & eo majus periculum, quoniam sæpiuscule neque trepanatione, neque alio artificio sanguis in basi cranii extravasatus educi potest.

Quando autem sanguinis ex aurè fluxus nullis, seu non adeo atrocibus symptomatibus stipatus est, atque curationi facile locum relinquit, tam certe adeo enormis læsio supponi nequit. Ergo aliæ viæ adesse possunt, e quibus itidem sanguis ex aure cum minore periculo funditur.

Scilicet quando hæmorrhagia oritur, major vel minor, varia ratione contingit arteriæ alicujus vel venæ præternaturalis apertio. In lapsu, vel ab alia causa externa, partim arteriæ a reagentem quocunque corpore magis premuntur; hinc sanguis per easdem progrediens majori vi contrahitur, & simul secundum directionem vis fortioris premitur. Facilis inde extravasatio. In venis, dato simili & violento casu, e contusione & pressione majore regressus sanguinis impeditur; facilis inde vasis dilatatio, & hæmorrhagia.

Jam, ut faciliorem de reliquo per venas hæmorrhagiam taceamus, si arteriam auricularem seu auditoriam externam consideramus, quæ ab arteria carotide externa oritur, nonne hæc in substrato casu sanguinem fundere potuit, & non semper timendi fluxus sanguinis ex aure subministrare argumentum?

Hæc quidem arteria cavitati tympani nonnullos largitur ramos. Sed hi admodum parvi, ob minorem energiam, utut læsi, minus etiam periculum læsis adferant, ad otalgiam, auditus difficultatem, suppurationes quidem multum conferre possunt, non autem in vitæ discrimen læsos inde venire videtur. Objici forte possit, sanguinem ex aure fluentem nihilo minus in fontem esse posse, si etiam ex encephalo prodiret, quoniam porta aperta sit, per quam facilius egredi datum esset. Scilicet *foramen aliquod tympani statuunt*. Sed, præter ea, quod tamen difficulter hic foret transitus, ipsius foraminis existentia difficillime probatur; plerumque quando id demonstratur, ex improvise tympani membrana perforata est. Fumus Tabaci nondum satis certo experimento per tubam Eustachianam per aures erupit, & si etiam factum fuerit, forte vis adhibita alias sibi paraverit vias. Neque sanguinem in cavitate auris interna extravasatum, ob coagulum, per tam exiguum & prætensum hiatus prodire posse verosimile est, cum aër in meatu auditorio externo contentus hunc transitum impedire possit, ipsumque tympanum, propter ejusdem situm obliquum, itidem sanguinem difficillime & non nisi summa vi, quæ vero in hac interna auris cavitate non liquet, transmittat.

Quod si ergo sanguis post lapsum ex aure fluit, non statim pertimescere oportet. Nihilominus autem debita ægroti cura habenda erit, discutiendo partim stagnantem sanguinem, repurgando affectum locum, roborando debilitatas partes, quoniam in principio sanguinis effluxi origo non sta-

tim liquet. Quodsi vero hic etiam sanguinis fluxus die secundo vel tertio non cessaverit, symptomata autem graviora vix observantur, vel faciliori negotio tolluntur, tum imminentis periculi metus fere evanescit. Imo varia symptomata difficiliora e contusione forte facta pericranii, duræ matris propaginis, & ex ipsius cerebri commotione explicari queunt.

Interim & hoc monendum videtur, ne effluxum forte e vulnere sanguinem & conchæ auris insinuatum, pro ipsa manatione auris cruenta habeamus, neque fulgur inde e pelvi excitetur.

Si vero sub tali sanguinis ex aure fluxu ossium inæqualitas, fracturæ indicium, convulsionum, comatis, cari signa manifesta & perdurantia fuerint, tum ad majoris momenti læsionem concludere par est.

Manationes autem aurium cruentæ vel purulentæ in otalgia varii generis, non externam semper, sed internam agnoscunt causam, hinc hic locorum non explicandæ sunt.

(Erlanga Norimbergam missa d. 20. Octobr. 1753.)

OBSERVATIO XC.

DN. D. FERDINANDI JACOBI BAIERI

Morbi complicati specimen singulare.

Adolescentulus egregiæ indolis magnæque expectationis, octavum ætatis annum nondum emensus, a negotiis jussu parentum subeundis domum rediens, inopinato a cane feroci mordaci tres ictus, non equidem profundos sanguinemque fundentes, in sura pedis sinistri perpetitur. Miser atque infelix, viam regiam incedens, quanta terroris vehementia percussus fuerit, subsequens pallor & tremor abunde

unde fatis indicarunt. Præbebantur illico medicamenta, tam interna, quam externa, quæ morsum canis rabidi sanare solent, methodusque in profliganda hydrophobia adeo sollicitè observabatur, ut non solum stigmata inflicta in blandam suppurationem abirent, verum etiam in tertiam usque septimanam aperta manerent. Morbi vero malignitas exinde apparuit, quod caput illo in latere, quo læsio contigit, in humerum oblique spasmodiceque distorquebatur, & ulcuscula in margine pustulis albicantibus obsidebantur. Insigne levamen attulerunt remedia bezoardica, resolventia & nervina, adhibitis simul topicis, emplastro seorsim de speirmate ceti liberaliter camphorato, ita, ut intra octiduum rigiditas & curvatura sensim sensimque evanesceret, & ægrotus collum in situm positumque naturalem reduceret, parumque doloris in parte affecta sentiret. Quare quieti non nimis indulgendum, sed motus corporis quotidie & moderate instituendus erat. Die decimo atque undecimo juvenem laudabile tenuit desiderium frequentandi scholam, ex qua redux factus vacillationem dentium dolorificam molarium utriusque maxillæ deploravit, masticationis difficilis incommoda ægre ferens. Subsequebatur anorexia & torpor artuum, grave symptoma dentitionis secundæ, quando alveoli impetuosius & vehementius in actus suos rapiuntur, unde spasmodicæ contractiones multis modis variantes, vigiliæ præsertim & pavores oriri solent. Infesta quoque accedit cephalalgia, cui subinde narium hæmorrhagia modica levamen attulit, & critici quidpiam significavit. Æger proin methodo congrua caute suffultus nares crebro scalpere cœpit, a sanguine forsan ibidem restitante inductus; ast longe diversum anguem in herba latitantem phænomenon hoc portendit. Die undevigesimo funeste decurrentis morbi corripiebatur diarrhœa colliquativa, quam mitigare studebamus decocto albo spisso Sydenhamii loco potus ordi-

narii, aliisque leniter incrassantibus & analeptiis, junctis pariter externis medicamentis. Responderunt equidem conatus indicationi, ast intra viginti quatuor horarum spatium abdomen moleste intumuit, ut ad quemvis tactum acerbi obtingerent sensus. Flatuum copiam heic in culpa fuisse quis non judicasset, & enemata lenientia, carminativa, maximopere commendasset? Pro duplici ergo præbio applicabatur clyster, qui statim post fistulæ retractionem crudus, absque ullâ subsidientia expansionis, profluebat. Ad acre igitur magisque stimulans enema progressum fecimus, quod itidem prima vice confestim emanavit, secunda vero multum colluviei aquosæ eduxit, manente nihilominus abdomine in statu pristino. Successit quoque vomitus materiæ tenuis copiosæ nigricantis, cum summa prostratione virium, rediit spasmus particularis affecti lateris, pollicis præcipue pedis a cane mordicus arrepti, animi tamen præsentia ad extremum vitæ halitum integra constitit, id quod e precibus voluntariis, & piis cum adstantibus coadunatis suspiriis intelligere licuit. Finita sic tragoedia, quæ in diem vigesimum usque tertium ludebatur, exenterationem decrevimus, ut cadaver a putredine liberaremus, ac interiora, fucis fallaci hæctenus obducta, inspiceremus. Vix culter anatomicus integumenta communia penetraverat, ecce! latex serosus haud ingrati odoris, quem ab ingestis confortativis acceperat, profiliit. Ab initio Chirurgus incautæ sectionis arguebatur, ipsum intestina leviter vulnerasse, suspicionem vero dimovebat totum systema flatibus turgidum & aliquatenus gangrænosum. Epiploon, omni spoliatum pinguedine planeque absumtum, ceu nuda comparuit membrana vasis intertexta, atrophix prægressæ confectarium. Hepar, uti subjectis junioribus compevit, sat magnum, absque omni labe constitutum erat; vesicula fellis justo ampliore pollebat mole, Ventriculus
parvi

parvi moduli flaccidus, cum forte rescinderetur ab œsophago, duplici quantumvis filo munitus, jam reſeratus quinque lumbricos teretes prægrandes excludebat, qui ſine dubio in itinere ſurſum tendente ob inediã paſſim perforarunt canalem inteſtinorum. Aperto thorace ſiniſter pulmonum lobus pleuræ bifariam adnatus deprehendebatur, aſthmatis aut phthiſeos imminentis certus prodromus; reliqua vero tam mediï, quam infimi ventris viſcera nihil præternaturale ſiſtebant.

SCHOLION.

Terrorem præcipuam fuiſſe cauſſam morbi pernicioſi, & corpus ſubtile fluidumque pueri ab hoc pathemate irrepairabile magis accepiffe damnum, quam adulti, nemo non ultro largietur. *Quibuſcunque enim, docente τῶ πᾶν WEDLIO, ſpirituum textura eſt debilior, obtuſa, diſſipabilis, in illis facilius terror incutitur, & incuſſus morbiſicus evadit.* Hinc genus nervoſum valde perturbatum contracturam colli particularem, deinceps repentinam dentium molarium eruptionem accerſivit. *Diffuſis ſic ſpiritibus, ut ejuſdem verbis utamur, emoriebatur appetitus, & inſenſa lumbricorum pullities, ob defectum cibi aſſumpti, pertinaciſſime inteſtina exfugebant, bonam ſubinde chyli portionem conſumendo, &, quod plane deleterium erat, perforando corrodebant, unde probabiliter glandulæ liquidum ibidem deponentes humidum radicale diſſolverunt, & quicquid potulenti oblatum fuit, in cavum abdominis percolarunt.* Ceterum, crebram narium ſcalptionem in pueris pro ſigno absolute pathognomonico vermium habendam eſſe, manifeſto apparuit.

(*Norimberga Halam miſſa d. 27. Octobr. 1753.*)

OBSERVATIO XCI.

DN. D. ANDREÆ ELIÆ BÜCHNERI

De

Calculis felleis numero quadraginta novem, figuræ & magnitudinis prorsus ejusdem, partim ex abscessu in epigastrio prodeuntibus; partim anatomica sectione in cystide fellea repertis.

Equidem probe novi, in ea medicinæ parte, quam ipsa artis exercitia conficiunt, non omnino desiderari hodie ejusmodi observationes, quæ calculos felleos, partim a vivis hominibus, inter varios multiplicesque adfectus, via solita æque ac insolita emissos, partim vero incisis mortuorum corporibus detectos annotarunt, eos imprimis, qui ob insignem magnitudinem, aut ob majorem copiam, aut denique ob variam & singularem figuram præ aliis notatu atque commemoratu digni sunt æstimati. Ut omittam enim istos auctores, qui passim in ipsorum scriptis non in transcurso solum, sed ex instituto quoque luculentam hujusmodi calculorum mentionem injecerunt; ipsæ etiam Academiæ nostræ cæsareæ Naturæ Curiosorum Ephemerides tam insignem memorabilium hujus generis calculorum numerum jam annotatum habent descriptumque, ut solus ipsorum index, qui *biliosi calculi* inscribitur, in *Synopsi Observationum in dictis Ephemeridibus contentarum* a Clariss. KELLNERO edita, aliquot paginas fecerit suas. Unde facile est intellectu, celebrem quondam *Georgium Francum* a FRANCKENAU ipsi, quam moliebatur; *Lapidinæ microcosmi in abdomine* haud adeo magno cum negotio copiosum ejusmodi calculorum

rum indicem, e veteribus recentioribusque scriptoribus collectum, adjicere potuisse; quam ipse operam in *Ephemerid. Naturæ Curiosor. Dec. II. Ann. VI. Observ. 194. pag. 387.* quondam in se receperat liberaliter. Quæ ut ita sint, nihilo tamen fecius arbitror, novas hujus generis observationes, de felleis his calculis, absconditis sæpe atque non satis perspectis gravissimorum & intricatissimorum morborum causis, institutas, non omnino fore infructuosas; inprimis si accesserint momenta quædam, in ejusmodi exemplis antea nunquam aut saltem non accurate observata. Quo nomine & ipse mihi videor operæ facturum pretium in enarranda hac observatione medica; quam quidem ego jam pridem cum lectoribus communicassem meis, nisi variæ multiplicesque occupationes jam satis multo abhinc tempore, & præsertim eo, quo nova Actorum nostrorum edidi Volumina, me impeditißimum tenuissent, adeoque, vel me invito, quicquid est hujus observationis in hoc demum Volumen rejecissent.

Anno cldlcccxxxix. quum adhuc Erfurti essem, d. xvi. Novembris adiit me nec dexteritatis, nec peritiæ in arte sua expertus Chirurgus quidam, referens, jam inde ab excedente Junio mense dicti anni ipsius curæ commissam esse foeminam, sex supra septuaginta annos natam, quæ, dum festinanter, nocte perobscura, subdiale percucurrisset, ad temonem cujusdam vehiculi forte oppositi graviter alliserit, atque ab insigni hoc quassu apostema acceperit, in regione corporis epigastrica, (quæ videlicet injuriam erat passa,) tres circiter latos digitos ab infima postremaque costa vera lateris dextri, versus scrobiculum cordis, exortum. Hujus autem mali hunc fuisse ortum progressumve, porro commemorabat. Ab initio adfectum hunc locum & leviter tantum indoluisse, & perparum fuisse fugillatum; hinc etiam, quæ simplici alias mederi solent contusioni, adhibita esse remedia, v. c. lotiones cum spiritu vini camphorato, & fomenta cum sac-

culis;

culis, specierum resolventium & discutientium plenis, atque cum vino coctis instituta: quibus sensim cedere visa fuerit fugillatio. Præterlapsis autem tribus circiter quatuorve hebdomadibus foeminam hanc vehementer coepisse queri de exquisitissimis doloribus, modo commemoratum corporis locum intus adficiantibus, ita tamen, ut & tumor abfuerit, & rubor. Continuatum ergo, sed frustra, discutientium usum; auctos potius esse indies, præcipue ab ineunte Septembri mense, dolores, accessisse dein conspicuum tumorem ruboremque, certos nascentis apostematis testes. Rejectis itaque discutientibus, d. xxiii. Octobris coeptum esse hunc locum tractari remediis maturantibus, nimirum emplast. de meliloto malaet. cum gummat. & diachyl. simpl. & frequentius superimposito cataplasmate, ex radic. alth. lilior. alb. herb. malu. flor. chamom. vulgar. sambuc. & summit. millefolii, lacte coctis parato. Abscessum hinc ita esse emollitum, ut celerius suppurans d. xxix. ante dicti mensis, facta incisione, aperiri, atque adeo copioso puris subalbidi & crassi, hoc est, naturalis profluvio via potuerit pandi. Ex eo tempore abscessui quotidie turundam lineam, unguento digestivo, cum æqualibus balsami Peruviani & essentiarum aloës & myrrhæ partibus mixto, inunctam, esse immissam, superinjectumque paullo ante dictum emplastrum, & interdum quoque liquores balsamicos atque leniter traumaticos, syringæ ope, infusos. Interea copiam effluentis puris nonnihil fuisse imminutam, colorem vero & crassitiem seu tenacitatem mansisse eandem. Die denique xvi. Novembris, (quo scilicet primum hujus morbi causa a chirurgo antea laudato conveniebat,) quum consueto more deligandum fuerit apostema, remoto emplastro, extractaque turunda accidisse, ut in hujus abscessus canali aliquid, parvi albidique lapilli speciem habens, deprehensum, facilique negotio, volsellæ ope, inde fuerit eductum. Cui universæ narrationi hoc demum ad-

jecit memoratus iste Chirurgus, quod ipsum hunc lapillum adferret, meamque de illius genere atque natura rogaret sententiam.

Tametsi vero hunc lapillum, (cujus magnitudinem, quantaquanta fuit, exacte exhibet delineatam Tab. v. Fig. 7.) extrinsecus cortex obducebat lævis atque nitens, magisque albicans, quam flavus: insignis tamen ipse levitas, quæ nec ipsum aqua submergi sinebat, permovit me, ut eundem statim ad felleorum calculorum genus referrem. Quod quo certius cognoscerem, tam Chirurgi rogatu, quam ipsa mea curiosiori adeo singularis phænomeni miratione excitatus, constitui ipsam invisere ægrotam & deligationi apostematis adesse. Adfui itaque d. xviii. Novembris, & ecce! semoto fasciarum & omnium, quæ imposita erant, apparatu, mira opportunitate denuo alius hujusce generis lapillus in ipso apostematis ostio se obtulit, quem volsella ipse extraxi, priorique figura, colore atque magnitudine simillimumprehendi; ut adeo exinde in majorem actus fuerim admirationem. Ceteroquin autem indolem abscessus, qualem antea explicaverat chirurgus, prorsus inveni talem. Ad hæc quoque exploranti mihi apostematis hujus canalem vix tres pollices latos (*drey zoll*) recto itinere specillum immittere licuit, visusque mihi est hic canalis inde deorsum obliquo tractu deflectere in ipsum abdominis cavum. Ægrotam, neque dum viribus penitus exhaustam, neque febrientem, edendi vero appetentia pæne expertem, cæterum tantummodo de pariori fecum alvinarum ejectione, alvoque frequenter morante querentemprehendi. Cui accedenti malo interdum suasi proponendum pulverem rhabarbarinum cum cremoris tartari nonnihil remixtum; absolutiorem enim univèrsi morbi curam rogatus non eram. Chirurgus eandem in hætenus servato deligandi apostematis ordine constantiam commendans, illud simul dedi negotii, ut singula in hac muliere porro obser-

vata mecum communicaret, & præcipue mihi referret, simul ac ipsa mortem sit appetitura. Mortem enim, horum malorum finem, sub ipsa licet mediocri symptomatum vehementia, certe accessuram augurabar. Mortuam autem destinaveram cultro anatomico, unde veram hujus prorsus singularis exempli rationem indolemve explicatum iri expectabam.

Verum enim vero vix tres præterierant dies, quum d. xxi. Novembris tertium lapillum, cum prioribus exacte convenientem, afferret Chirurgus; quem quartus d. xxvi. & quintus d. xxx. ejusdem mensis, ejusdem plane indolis, eodemque modo ex abscessu exclusi sequebantur. At ineunte Decembri mense ægram hanc vehemens atque iracunda animi commotio in icterum flavum &, vix præterlapsis quatuordecim diebus, in nigrum conjecit, addiditque statim sub primo impetu haud mitiores comites, febrem lentam, mox ab hæctica exceptam, & subitam nimisque celerem tabem. Quæ omnia eo propinquiorem ultimam denunciabant necessitatem, quo pertinacius ab omni medicamento abstinerebat ægra, tam paupertatis memor, quam vitæ pertæsa. Quamquam autem versus medium Decembris hic abscessus fistulas concipiebat, & purulenta materies parcius quoque profuebat, sensim in saniam conversa putridam, sed minus graviter foetentem; subinde tamen adhuc duo tales, quales ante descripsi, lapillos abscessus ex se emisit; quo facto dein miserrima hæc mulier corpore, summa macie confecto, se exsolvit d. V. Januarii anni clōCCXL. versus vesperam.

Die VI. Januarii mane comperta per Chirurgum hac morte, cum ipso propere me ad defunctæ filiam generumque contuli, incidendi corporis demortui potestatem rogans, ut admirandi hujus exempli veram indagare possem naturam. Quam veniam, licet hæc res in magnas multiplicesque incurreret difficultates, impetravi tandem, hac tamen constituta

conditione, ut eo, quo jam delatum esset, cadaver secarem loco. Intelligite itaque, Lectores, egregium hoc theatrum anatomicum. Scilicet stabulum erat, condendis lignis destinatum, (lignile vulgo vocant,) perobscurum, & quod omne, quicquid erat exigui atque tenebricosi luminis, a patente accipiebat janua, quæ simul vero, ea tempestate, rigidissimo patebat aquiloni, secantium manus haud levi horrore adstringenti. Vicit tamen & hanc difficultatem ingens, qua flagrabar, cupiditas tam accurate sui invicem similium calculorum origines cognoscendi, placuitque, qui alias nunquam placuisset, locus hic nostris laboribus inconueniens atque ineptus. Quoniam vero hic repositæ variæ res, ignem facile concipientes, usu atque luce ardentis candelæ me prohibebant, & ad hæc ipso hoc die immane erat frigus, curatiorem instituere non potui anaten. Hinc primo statim intellexi, omnia hic, quantum brevissime celeriterque fieri posset, esse agenda, mihi que satis esse debere, si, adscito in laboris consortium ante dicto chirurgo, solius hujus abscessus indolem, utpote præcipuum, quod me curiosum tenebat, momentum, fuerim perscrutatus. Quam ob rem pauca hæc, quæ locus valde obscurus atque tenebricosus, & rigidissimus artuum ab acerrimo aquilonis afflatu torpor, pæne tumultuariæ permiserunt observationi, Lectores benevoli facile condonabunt enarranti mihi, certe, si paullo major adfuisset opportunitas, exactius examen anatomicum absolutioremque daturò descriptionem.

Hæc autem observationis nostræ fuit ratio. Integumentis, quæ vocant, communibus remotis, abscessum hunc in regione epigastrica per musculum abdominis oblique descendentem penetrasse, magna que ejusdem atque contigui recti musculi portione exesa, dehinc peritonæum perforasse vidimus. Inde per superiorem marginem jecinoris, (quod hoc loco cum peritonæo arcte coaluerat, & circiter spatio transversæ manus plane friabile atque vietum, reliqua parte scirrhosum,

universim vero colore fusco tinctum erat,) apostema canalem deduxerat, qui eo, quo superne cystis inflectitur fellea, loco, post ductus hepatici insertionem, finiebatur, & inde, quoniam sacculum vesicæ felleæ membranaceum pus exederat, non interrupto itinere in ipsum hoc cavum tendebat, emissosque ex eodem calculos exceperat, & exceptos porro haud impeditè eliminarat. Ipsa cystis ad externum tactum admodum dura & velut lapillis repleta, atque insuper longe magis solito distenta, & in fundo latior sive planior deprehendebatur.

Diffectam porro superne, ubi jam erosa erat, cystidem felleam invenimus adhuc meris hujusmodi calculis, ad reliquorum indolem figuramque exactè accedentibus, refertam; quos singulos nonnihil liquoris tenacis, mucidi albicantisque, & a bilis natura prorsus alieni, interfluebat. Ipsi calculi peculiari ordine tabulatim singuli singulis superinjecti erant, ita, ut eo, quem in Tab. V. Fig. 5. delineandum curavi, modo singuli septem stratum conficerent circulare. Cujus generis strata, sibimet invicem superingesta, sex adhuc cystis fellea comprehendebat, quæ adeo quadraginta duobus constabant calculis; unde, si septem ante memorati seorsimque exclusi lapilli adjiciantur, universus calculorum numerus ad quadraginta novem adsurgit, stratorum vero ad septem. Quod si porro spectata fuerit singulorum calculorum figura, per pyramidem quadrangulam regularem, superne resectam, in basi vero perparum cavatam seu, si mavis, veluti impressionis nota signatam, optime mihi definienda videtur. Cujuslibet calculi altitudo duas aut duas cum dimidia lineas, (quod notissimum mensuræ genus est,) æquabat: illud vero hujus quadranguli latus, quod basin constituebat, paullo minori comprehendebatur mensura. Quam in magnitudine atque figura animadverteram, convenientiam, pondus quoque ipsum servabat. Calculorum enim plerique, dum adhuc recentes nondumque ab ætate siccati erant, quatuor ponderabant grana, nullique plus, quam dimidium aut ad
sum:

summum dodrans unius grani deerat. Coloris respectu extrinsecus ad unum omnes albicabant, passim tamen partim subflavus, partim ruffeolus intermicabat color, & in uno margine conspicua quoque erat nigricans & oblonga quædam macula, quæ ab interiori calculorum fabrica derivari videbatur. Gustus nihil explorare poterat, tactus vero externam superficiem veluti saponè obductam sentiebat.

Porro quoque hi calculi desuper medio dissecti ope acuti cultri, (huic enim facillime, dum recentes erant & submolles, cedebant,) singularem ostendebant structuram. Cortici scilicet exteriori, corneum sive glauco-gryseum, ut ita loqui liceat, colorem æmulanti, proxime vicinæ superne atque magis extrinsecus subflavæ, versus centrum vero subluteæ lamellæ tenerrimæ & se invicem excipientes, quæ quadrangulum formabant acutum; quod denique in ipso centro perexiguum complectebatur nucleum, ex bruno furvoque nigrum, sabulosum, & usquequaque circularibus lamellis circumductum; quæ singula in dissecti ejusmodi & parum lævigati calculi figura ampliori Tab. V. Fig. 9. (cujus naturalem magnitudinem Fig. 8. designat,) distincte possunt videri. Cortici ex omni latere crassities erat semilineæ, structura vero ex innumeris lamellis constans, quarum primæ & exteriores, si sejungebantur, albo colore præditæ erant, reliquæ vero, quo magis interius & versus medium vergebant, eo magis flavo luteove colore tinctæ deprehendebantur. Interioris quadrangularis nuclei, cujus quodlibet latus duas explebat lineas, natura non, qualis corticis fuerat, adeo densa atque exsucca erat, præsertim circa nigricans centrum, & ad hæc linguæ quoque peramarum fellis saporem imprimebat. Contriti hi calculi in subpinguem & silaceum fatiscebant pulverem, neque aqua forti, neque urinæ spiritu solubilem; nisi quod eidem pulveri illa peralbam, hic vero albicantem tantummodo attulerit colorem.

Nec ab oleo vitrioli satis forti color mutabatur. Contra ea tempus atque calor hunc pulverem cum oleo tartari per deliquium ita conjunxerunt, ut perfecte in albidam coiverit massam, aquæ congelatæ haud absimilem, atque priorem alcalinam acredinem perobscurè tantum resipientem.

Difficultatibus itaque his antea expositis ab accuratiori abstractus perscrutatione, qua occultam partium internarum indolem in defuncta hac muliere investigarem: id saltem mihi supereffe negotii existimavi, ut, quos illius corpus comprehenderat, calculos felleos examini subjicerem exquisitiori, ipsorumque partes, quas vulgo dicunt, constitutivas chemica eruerem dissolutione; non omnino nullam inde auguratus utilitatem. Quo animo horum calculorum quindecim, drachmam exacte ponderantes, in subtilem redigendos curavi pulverem, quem retortæ, ut Chemici loquuntur, circiter trium aquæ unciarum capaci, indidi, appositoque excipulo non vehementiorem subjeci ignem, quam qui resinis liquandis suffecisset. Quum retorta inde satis incaluisse, pulvis in humorem rubidum & tenacem, simul tamen ex omni parte fluidum delicuit, sensimque limpida cujusdam aquæ sex septemue guttulæ in excipulum destillarunt. Auxi deinde ignem, vidique moleculas quasdam nigras, floccorum instar, in liquida hac massa fluitantes. Eodem temporis momento superiori retortæ parti aliquot guttulæ oleosæ, colore badio tinctæ, adhæserunt; quibus vero statim iterum defluentibus successit limpidissima quædam atque subpinguis portio, striata serie in retortæ lateribus velut ascendens, unde dein e retortæ collo in receptaculum profluebat; haud alia pæne phænomeni hujus ratione, quam quæ in destillante spiritu vini aut acido quodam, quod vocant, concentrato sæpe numero observatur. Bulliit autem in retorta hic liquor, sed sine spuma. Stillantes modo commemoratas limpidas
guttas

guttas subflavæ dein secutæ sunt, quæ & ipsæ porro magis magisque rubescere, tamque insignem contrahere tenacitatem cœperunt, ut effluxu in lexicipulum pæne prohiberentur. Maxima quoque pars, nebularum instar fluctuantium, sed gravate, in appositum receptaculum evaporavit. Atque ut paucis dicam, ægerrime omnia, quæ in retorto vase supererant, destillarunt, ut pæne igne opus fuisset candefacienti. Denique quum totum perfecte incanduisset vasculum, caput mortuum, quod Chemici dicunt, superfuit ex fusco nigrum, fesquigranum ponderans, & prorsus insipidum; cujus in superiore parte perexigua olei postremo destillantis portio in nigricantem velut resinam coiverat, vixque quartam unius grani partem pondere æquabat. In unum collectus, qualiscunque destillaverat, liquor ex flavo rubuit, præditusque fuit sapore parum empyreumatico, sed in gratiorem desinente; cæteroquin, respectu tam saporis, quam consistentiæ, ut vulgo dicitur, balsami habuit naturam. Præter ea quoque aliqua hujus liquoris pars, quæ multæ innataverat aquæ, omni liberata est empyreumate, & perfecte ad odorem styracis solidi sive calamitæ, ad tenacitatem vero opobalsami accessit. Reliqua vero, quæ sibi relicta erat, portio non omne quidem, sed quantumcunque tamen excussit empyreuma, nigrior facta est, ceterum vero eundem, quem altera aquæ infusa pars sparsit, odorem emisit. Unica hujus olei guttula, candentibus inspersa carbonibus, gratissimum incendit odorem; chartamque eodem inunctam accensamque, ac si terebinthino oleo fuisset illita, lucidissima consumpsit flamma. Hujus, quod sibi soli reliqueram, olei nigricantis nonnihil cum acidissimo vitrioli oleo confudi: quo factò primo huic innatavit, deinde vero agitando, nullis emissis bullis aut vaporibus, cum eodem coit, & leni dein calore admoto tales exiguas cylindræas generavit crystallos, quales alias sal quoddam

urinosum, cum vitrioli oleo commixtum, producere solet: aliqua vero hujus massæ confusæ particula fundum petiit, per-atrum colorem solidamque compagem naçta. Cum aqua forti, spiritu urinæ rectificato, oleo tartari liquato, & ipso spiritu vini rectificatissimo uniri se non passum est hoc oleum. Inter hæc tamen dignum memoratu phænomenum mihi visum est, quod idem hoc oleum, spiritui vini infusum, neque summum, neque infimum occuparet locum, sed in innumerabiles divisum globulos undique fluitaret: unde etiam haud obscure colligi posse arbitror, huic oleo seu, si aliud mavis nomen, balsamo & spiritui vini rectificatissimo eandem inesse gravitatem internam, quam Physici *specificam* appellant.

Atqui demum, quo penitius horum calculorum indolem indagarem, ipsam bilem sub idem revocavi examen. Scilicet fel taurinum leniter exsiccatum a moderato igne prorsus torrefieri curavi. Torrefacto accessit durities æque, ac fragilitas pæne vitrea, colorque ex flavo virens; ad ærem vero talis, qualis ceræ cum therebinthina commixtæ esse solet, tenacitas rediit. Hujus massæ drachmam, retorto vasi inditam & antea exposito modo tractatam fere eadem edere phænomena deprehendi. Siquidem illa primo æque facile, paullo minus tantum limpide deliquit, & postea, in minimas bullas resoluta, primo pauciores lacteas, dein vero copiosiores flavas emisit guttas. Ab auctiori porro igne maxima albicantium vaporum copia excitata est, qui cum phlegmate, quod vocant, & oleo, primo ex flavo rubente, dein crassiori ruberrimo, (qualiter sanguis rubere solet,) in excipulum prodierunt. Ad hæc foetor ea, qua retortæ collum receptaculo commissum erat, parte erumpens fuit gravissimus. In candenti demum vase remansit caput mortuum, coloris respectu cum priori illo prorsus conveniens, sulphureo autem atque salino sapore infectum,

& quatuordecim dimidiique granorum pondus adæquans. Lixivium dein inde paratum ab acidis affusis efferbuit. Quod denique destillayerat, oleum admodum nigrum fuit, atque empyreuma, immo cloacam olevit sapiitque. Ceterum salis volatilis, æque ac prius illud oleum, destillando prodiit omnino nihil.

SCHOLION.

Facturusne operæ sim pretium, dubitari merito posset, si, præsentis usus opportunitate, horum calculorum felleorum origines plenius mihi sumerem excutiendas; quum omne hoc argumentum plurimi doctrina experientiaque illustres Medici partim ex instituto, partim vero in transcurso tantum pertractaverunt. Inter quos, qui peculiariter de hoc differuerunt, præcipue nominandi sunt celeberrimus quondam Heidelbergensium Professor, D. *Daniel NEBELIUS* in ea, quam *de coagulo bilis in vesicula fellea*, anno 1703. conscripsit, Dissertatione, mihi vero hætenus nondum visa; & itidem magni quondam nominis vir & Vitembergensium Professor, D. *Abrahamus VATERUS*, in Dissertatione, qua *calculi in Vesica fellea generationem* anno 1703. explicare annisus est. Verum enim vero quum inter omnes, qui de hoc argumento sententiam dixerunt suam, magna adhuc multiplexque sit varietas; ego quoque, quæ sentio, expromam, & exinde, quoad potuerit, deducam, aut saltem verisimili adsequar conjectura, quo factum sit modo, ut supra descripti calculi fellei eandem, (utpote quod dignissimum memoratu est momentum,) adepti sint figuram magnitudinemque. Nemo, nisi Anatomes sit ignarissimus, non novit, tenacem lentamque esse naturam ejus bilis, quam vesicula asservat fellea; unde etiam fit, ut particulæ facillime inter se coeant suscipiantque co-

Act. Ph. Med. Vol. X. A a a gu.

gulum; quod ipso experimento cum felle taurino instituen-
do fatis superque comprobari potest. Quo facto deinde le-
viores atque fluidiores moleculæ promte a fixioribus ter-
reisve secedunt atque auferuntur. Ablatis vero his fluidis
particulis reliqua fixior densiorque facta massa, pro varia
multiplicique, quam a diverso victu accepit, indole, aut ar-
ctius inter se cohæret & solidam induit compagem, aut in
grumos fatiscit. Quorum phænomenorum primum illud
præsertim e junioribus corporibus desumpto felli accidit, ut-
pote quod ipsa sua natura minorem adhuc lentorem habet,
& copiosioribus aqueis oleosisque, paucioribus vero terreis
atque salinis particulis constat, & vel hanc ob rationem, sal-
tem in infantibus, fere insipidum est; alterum vero phæ-
nomenon ad illam potius pertinet bilem, quam seniores ha-
bent corpora, lentam scilicet illam, peramaram atque sub-
falsam. Revocandi autem sunt ad memoriam Lectorum se-
ptuaginta sex anni isti, quos præsens, de qua hic commen-
tatus sum, mulier nata erat. Qualem enim in tam decrepito
corpore bilis, ea ætate jam summe lentæ atque spissæ, muta-
tionem a stagnatione oriundam potissimum expectemus, nisi
grumosam? Ponamus itaque, (nam a vero propius abesse vi-
detur,) primo bilem hujus vetulæ a qualicunque causâ interna,
speciatim vero ab externa quoque, quam experta erat, injuria,
spissiore siccioremque factam dehiscere cœpisse in grumos
minimos, quos fatis sibi similes haud incommoda finxerimus
conjectura. Atqui hos grumos, aut, si placet aliud no-
men, istos fortassis nucleos fabulosos atque ex-bruno furvo-
que nigros, quos supra descripsi, ex omni parte, æquali al-
lisu, interluerunt particulæ adhuc fluidiores, partim a bi-
lis massa superstites atque separatæ, partim a muco inter-
næ cystidis tunicæ lubricante devenientes. Verum enim
vero fac; & hos liquores a lentore demum esse occupatos,
dum adhuc spatium in cystide capiendis illis suffecit, & inde
haud

haud obscure lamellarum circularium, quæ in calculis supra descriptis nucleum involuebant, origo poterit derivari. Simulac vero comprehendendis illis vesiculæ felleæ capacitas non satis esse cœpit, innatus tunicis cystidis elater propria sua vi fortius in contentas partes renisus est, easque adeo æquali renisu undique compressit atque compegit; unde septem illi in una serie juxta se invicem positi calculi versus centrum arctius propiusque coiverunt atque hac ratione quadrangulum illud acutum formarunt. Postremo denique, quum solus adhuc glandularum cysticarum mucus adstillaret, etiam hic a mora densior factus cortice illo exteriori corneo reliquam circumdedit massam. Atque hæc mihi accomodatissima hujus singularis exempli visa est explicatio, qua si quis veri exposuerit similiorem, statim & me habebit meam ad ipsius sententiam aggregaturum.

Supereft, ut paucis tria hujus generis exempla calculorum felleorum, per abscessus regionum epigastricæ & hypochondriacæ eliminatorum, quæ Ephemerides nostræ habent consignata, hic excitem. Ex his primum, a Jo. JÆNISIO in *Decur. I. Ann. IV. § V. pag. 230. § 231.* plenius expositum, ideo ad memoriam insigne est, quod biennio circiter ducenti hujusmodi calculi, variæ magnitudinis, minimæ quidem, quæ cum lente comparari potuit, maximæ vero ad nucem juglandem accedentis, ex apostemate extracti sunt. In eo autem cum præsentem non convenit exemplo, quod abscessus demum consanuit; quo idem luculenter testatum dedit, ipsum nec in hepar, nec in felleam penetrasse cystidem, sed intestinum, ut verisimile videtur, duodenum perforasse, transmissosque illuc a ductu chole-docho lapillos, simulque a collecta ibidem atque stagnante viscidiori bile auctos & velut nutritos tandem eliminasse. Cum exeso autem intestino forsan denuo coaluit peritonæum incongruumque illius foramen occlusit. Reliqua duo

exempla, quae Rosinus LENTILIUS in *Decur. III. Ann. II. Append. p. 109. & Ann. V. & VI. ejusdem Decur. Append. pag. 128.* exposuit, contractiora sunt atque obscuriora, quam ut inde, si quid ipsis cum praesenti exemplo interesset convenientiae, certo potuerit definiri. Quam ob rem, quam luculenter atque plene potui, hujus memorabilis exempli historiam merito cum Lectoribus meis esse communicandam judicavi.

OBSERVATIO XCII.

D. JOANNIS AMBROSII BEURERI

De varioribus quibusdam Fossilibus.

Quum in tenui mea petrificatorum collectione etiam rariora quaedam regionis nostrae afferrem, quae neque in illustris nostri BAJERI Oryctographia ejusque supplemento, neque ab alio quoquam Lithographo descripta invenio; mihi vero notatu digna videntur, atque si iustum Numen vires vitamque concesserit, a me forte data occasione in publicum proferentur: nunc quaedam eorum sum communicaturus, quae, quo minus sunt vulgaria, eo mihi notatu videntur digniora.

Exhibeo eadem in *Tab. IV. Fig. 3. 4. 5. 6. 7. 8.* delineata; simul vero harum rerum cultores rogo, ut iisdem examinatis cogitata sua de origine naturaeque illorum benevole mecum communicare haud dedignentur.

Inveni petrefacta haecce, ante aliquot jam annos, in lutifodina nobis vicini & ob varias, quas fert, stirpes haud incelebris montis Mauritiani, unacum variis rarioribus conchyliis, echinitarum speciebus eorundemque partibus, nec non apice quodam stellae marinae. Monstrat vero *figura 3.* corpus quoddam petrifactum ab altera parte, in magnitudine naturali, *figurae 4. & 5.* vero sistunt idem illud quoad magni-

magnitudinem nonnihil auctum a superficie superiori ac inferiori. Superficies superior orbiculata prorsus est convexaque, ceu patet ex *Figura 3. & 4.*; ipsa vero hæc convexitas sextam tantum æquat partem totius altitudinis, atque in medio parum est depressa, sic tamen, ut vix oculis id pateat. Plurimis insuper superficies hæc scatet cavitatibus minimis regularibus puncta tantum referentibus ipsamque scabram reddentibus; sinit vero hæc *Fig. 4.* quæ petrifactum hoc in magnitudine aucta refert. Superficies lateralis, quæ altitudine dimidiam tantum æquat partem superficiei superioris, æqualiter quinquepartita est, atque in hac eminent oblongæ quædam partes cordis formam imitantes, quæ apice suo ad superficiem superiorem oriuntur, circa medium latiores evadunt tandemque sic, ut cor referant, terminantur. Depressiores rursus sunt partes hæc in medio, spatia inter ipsas posita triangula sunt æquilatera, in quorum primo atque tertio parva atque acuta cernitur eminentia cardinem referens, in secundo vero, quarto atque quinto, eodem in loco parva est cavitas cardini cuidam recipiendo apta. Plana est superficies inferior, hujus petrifacti, quam sinit *figura, 5.* qua idem magnitudine auctum repræsentatur: æquat illa sextam tantum partem superioris superficiei pentagonumque refert curvilaterum detruncatis angulorum apicibus.

Fig. 6. corpus cernimus, in magnitudine naturali, hexagonum fere æquilaterum. Crassitudine propius ad lineam accedit crassitudinem; Margines habet profunde ferratos. Superior superficies, quam *figura* sinit, in medio plana est, ad latera vero, angulos versus decrescit crassitudo, sicut tamen, ut nisi propius consideraveris, vix id percipias. Singulos prope angulos comparent totidem leves eminentiæ in medio excavatæ, quæ puncta tesserarum fere referunt, atque angulis e regione positæ sunt. In inferiore superficie, quæ plana prorsus est, vix occurrit, quod notatu dignum sit.

Monstrant *Fig. 7. & 8.* corpus in magnitudine naturali a superiori inferiorique superficie. Refert illud pentagonum lateribus inæqualibus, neque etiam crassitudo illius ubique æqualis est: in medio namque extuberat, sed margines versus extenuatur ita, ut vera ejusdem diameter lineam æquet cum dimidia. Margines æque ac in *figura 6.* profunde sunt ferrati, in superiori vero latere, quod reliquis brevius est, circa medium profunda adest incisura. In superiori superficie tres eminent annuli vel puncta, sex illis, quæ in *Figura 6.* vidimus, fere similia, quorum duo ad latus superius posita sunt, tertium vero prope angulum inferiorem reliquis acutiorem situm est. Superficies inferior notatu dignior est illa *figura 6.* quemadmodum *figura 8.* ostendit. Prominet in medio apex ex concursu quatuor triangulorum natus, quæ ipsa, sint licet inæqualis magnitudinis, quum inferiora superiora longitudine superant, crucem formant, similitudine ad crucem Melitensem accedentem, spatia vero intermedia depressiora sunt.

Quum vero tria hæc corpora petrifaceta, quæ singula coloris sunt exalbidi, partes echini cujusdam marini, quem ego quidem noverim, dici vix possint, neque etiam encrini cujusdam vel capitis Medusæ sint fragmenta; lufibus vero naturæ vel lapidibus casu figuratis accenseri nequeant; verisimile mihi videtur, esse eadem partes Zoophyti cujusdam, mihi licet minus noti, sed aliis forte notioris; in hanc vero me deducit sententiã singularis eorundem structura, cardines præsertim cavitatesque cardinibus recipiendis aptæ corporis quod 3. 4. & 5. referunt figuræ, margines item ferrati corporis hexagoni pentagonique ut & annuli illi vel puncta, tesserarum punctis similia, quæ forte ligamentorum quorundam sedes fuerant; nec non spatia elatiora depressioraque. Sed erunt forsan, quos ipsa experientia hac in re certiora edocuit, & a quibus edoceri maximopere cupio. In-
terim

teriam tamen omnem, quantum in me est, navabo operam, ut plurium ejusmodi petrifactorum cohærentium compositionem, spe fretus fore, ut ex plurium comparatione, cujus illa sint originis, nobis innotescat.

(*Norimbergæ exhibita d. 16. Novembr. 1753.*)

OBSERVATIO XCIII.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Variorum symptomatum & excretionum concursu, ex plethora, in cachexia incipiente, vehementer commota, exorto, funesto tandem exitu se terminante.

Virgo honesta undecim annorum & alacrioris indolis, inde ab anno faciem ostendebat pallido-flavescentem, & eo tempore, quo mane e lecto surgere solebat, facies cum toto corporis habitu apparuit solito tumidior; quæ tamen tumiditas interdum plenarie rursus disparere solebat. *Appetitus* interim sibi constabat & *somnus* mansit quietus. Sub omnibus his circumstantiis præcipitis erat iracundiæ & facile irritabilis.

Præterita ætate, certo quodam die, mane, *circa collum* eruperunt *macule rubræ*: & eo ipso die, motionis causa, *ter ascendit turrim*, prope quam hospitium habebat. Hac autem violenta spissorum humorum commotione factum est, ut *maculæ* comparerent *copiosiores*, & latioris ambitus, quam mane visæ sunt: & cum paulo ante collum tantummodo occupassent, jam per universi corporis peripheriam diffusæ erant, & color rubicundus mutabatur in obscuro.

obscurè rufum & nigricantem. Accedebat etiam *febris continua* vehementior. Maculæ porro erumpebant *in lingua & palato*, &, quod mirum videri poterat, *sanguinem fundebant*. Superveniebant his *tormina colica* acuta, & postquam aliquamdiu ægrotam affligerunt, copiosa sequebatur *per alvum sanguinis profusio*, febre adhuc durante.

Febri mederi studui consuetis absorbentibus, nitrosis & diapnoico-analepticis, quibus etiam commode sedata est. Sub initium invadentis morbi suasi venæsectionem, sed eam circumstantes penitus respuebant, sub prætextu, quod talia permittere non audeant, absentibus parentibus; quoniam puellæ convictus certo pretio apud illos conductus esset (*Sie vvaere bey ihnen nur in der Kost*). Convaluit etiam pedetentim & spem fecit recuperatæ sanitatis. Verum, post dies viginti *recidiva* eam corripuit, tolerabilior quidem, sed cum repetita iterum sanguinis excretionem priori modo facta, & concomitantibus prioribus molestis symptomatibus. Post nonum tandem primæ hujus *recidivæ diem recidiva secunda* invaluit, cum febre vehementiore, sed *sine* ulla sanguinis evacuatione, cum plenaria amissione virium, & morte scenam claudente. Corpus post mortem valde intumuit & colorem illum pallido-flavescentem, quo viventes adhuc decolorari solent *cachecticæ*, exhibuit.

SCHOLION.

Operæ videtur pretium in hoc casu clinico, quædam observare, quæ molimina naturæ & apparatus motuum, clendos menses eminus respicientem declarant, & simul docent, quam periculosum subinde esse soleat ægrotis, si Medici impediuntur, ne rationem & experientiam secuti, curationem nistituant. Notamus autem

1) Quod *color* ille pallido-flavescens, incipientis status cachectici initia haud obscure prodiderit, cum toni vitio & habitu corporis tumido, non quidem constante, quotidie tamen observabili. Nec abhorret 2.) ab his circumstantiis indoles puellæ alacrior. Ejusmodi enim subjecta admodum inclinant & fere disponuntur ad matura mensium molimina, quamquam, ob habitus externi decolorationem, sanguinis turgescens abundantia laborare non credantur. Memorabilis præterea in his subjectis esse solet annus *undecimus*, utpote qui *septenarii* annorum vitæ *secundi* dimidium constituit, quo non raro mammæ tument, ipsique menses erumpunt & ordinate continuant.

3) *Facies tumida* prodebat non modo massæ sanguineæ mucidioris turgescens, sed simul partium solidarum flexilium præternaturalem laxitatem, seu toni vitium manifestum; siquidem ob *laxitatem hepatis* concurrentem, minusque exactam bilis secretionem, materiæ biliosæ cum sanguine commixtio & diuturnius consortium, habitum externum non poterat non reddere decolorem & deturpare faciem.

4) Quod vero tumiditas faciei *inter diu subsederit* & disparuerit, mirum non est. Tonus enim, ex consueto, sub somno magis relaxatus, extra lectum, in aëre liberiori magis constringebatur, fibræ firmabantur, sine tamen totius status melioratione.

5) De *appetitu* & *somno* sibi constantibus notamus, quod in tali ætate, in qua natura incremento corporis adhuc intenta est, uterque optime vigere possit, si modo manifestum absit ventriculi vitium.

6) Animus, qui in hoc subjecto observabatur ad præcipitem iracundiam pronior & facile irritabilis, egregie cum reliquis circumstantiis conspirabat. Ita enim & gravidæ comparatæ esse solent, & phthisici plerique. Natura quippe in-

ternis corporis necessitatibus intentius prospiciens, facile indignatur & læditur ab externis, quæ sibi suæque curæ, qua interiori statui providere satagit, impedimento esse existimat, quod illis contingit, in quibus natura mensium fluxum ciere parat, & pro temperamenti ratione citius perficere contendit.

7) Sub his circumstantiis plus simplici vice turrim ascendit & massam sanguinis, sub moliminibus menstruis præparatoris jam turgescens, vehementius commovit, quo factum est, ut natura, ista occasione oblata, partem sanguinis commoti ad peripheriam sub forma macularum rubescentium expelleret & hoc ipso humores, circa nobiliora viscera stagnantes, aliorum transferret, ipsaque viscera a molesta stagnatione aliquantum liberaret.

8) Hæc ipsa tamen humorum translatio ad peripheriam, molimina naturæ, pro mensibus ciendis incepta, non tantum turbavit, sed ad excessum usque concitavit. Hinc maculæ sanguinæ apparuerunt copiosiores, majores & universum corpus occupantes.

9) Accessit tandem febris continua. Duplex enim requirebatur motus therapeuticus, expulsorius nimirum ad peripheriam, & discussorius in peripheria simul.

10) Notatu dignum etiam erat, quod maculæ istæ in ore, palato & lingua sanguinem fuderint. Materia enim macularis, ex acri sero & lentescente lympha mixta, acris fuit, scorbutica & rosiva, hinc vasorum extremitates in ore, quæ per laticem salivalem emollitæ, & per motum humorum progressivum sub febre nimium dilatatæ erant, prompte corrosit, ut hæmorrhagia sequi debuerit, quæ non incongrue pro *passiva* habetur: eam vero simul *activam* fuisse certum est, quia natura sanguinem revera imminuit, licet alio loco, quam quidem primario intendebat, nec sufficienter id perficeret.

11) Ad dolores colicos quod attinet, illi rebus sic stantibus inevitabiles videbantur. Sistebant enim spasmos varios, sanguinem in uteri viciniam, ad intestinum scilicet rectum, dirigentes, restringentes & expulsorios. Quia vero *rectum* cum colo continuum est, ob hanc continuitatem & nervorum consensum spasmi simul extendebantur in *colon*. Hos spasmos secuta est copiosa sanguinis per alvum evacuatio. Nam natura vasa uteri forte magis arcta & spastice contracta invenit, *venas* autem *sedales* magis ad perumpendum dispositas; hinc factum est, quod rarius solet, ut hæmorrhoides loco mensium in tam tenera ætate fluxerint.

12) Febris curatio, quæ spem continuandæ sanitatis faciebat, respectu circulationis humorum velocioris, optatum attulit levamen: hoc ipsum tamen levamen intentioni naturæ, in subjecto alacri, sensibili & plethoræ impatiente neutiquam satisfaciebat; unde sedatis etiam febrilibus motibus, sanguinis imminutionem porro tentabat anno undecimo, adeoque tempore præmaturo, loco insuper incongruo & in hac ætate insueto, moliminibus ominosis, &, velut exitus docuit, pertinacia funesta.

13) Sedata febris, opportunum adhuc fuisset tempus & terminus quasi peremptorius, pro administranda venæsectione & servanda vita, quantum ex regulis artis conjicere licebat. Eo enim natura ducta fuisset, quo ipsa tendebat. Sed cum in Germania Medico plus non liceat, quam parentes & circumstantes in curationibus suorum permittunt; etiam hic venæsectio, tanquam unicum salutis remedium, adhiberi non potuit, quamvis indicatio ad eandem maxime fundata esset, in ætate & sexu, in animi indole, in maculis & excretionem sanguinis per alvum facta.

14) Post dies viginti recidiva, quamquam tolerabilior, sed prioribus molestiis stipata, & repetita sanguinis per alvum excretionem notabilis, manifesto evincit, naturam propo-

fiti adeo fuisse tenacem, ut secunda vice id tentaverit, quod Medicus negligere coactus erat, & quod ipsamet infeliciter exsequi susceperat. Plethora imminuenda erat per fluxum mensium; sed loco uteri, natura elegit venas fedales. Sanguinis quantitas sub priori evacuatione dejecta, nondum satisfecit naturæ intentioni, ideo novo insultu & iterata sanguinis expulsionem levamen molita est, sed cum manifesto sanitatis detrimento. Febris quidem & reliqua symptomata lente mitigare videbantur, sed morbum diuturniorem simul minabantur.

15) Verum enim vero, diuturnitatem morbi, quam metuebant, accelerata mors prævertit. Nono enim post primam recidivam die, *recidiva secunda* supervenit. Febris erat auctior & vires admodum prostratæ. Nam per prægressam sanguinis jacturam fibrarum tonus universaliter erat relaxatus; hinc excretio sanguinis in ultima recidiva nulla secuta est; ut adeo natura sub febre continuante, tanquam sub ultimis motibus eluctatoriis, succumbere coacta, fatisceret.

16) Toni per universum corpus vitiati testimonium præbuit intumescencia cadaveris insueta post mortem, & color pallido-flavescens cachecticis subjectis proprius, cujus initium viveret puella, jam ostendit, & post sanguinis jacturam eo manifestius exhibere debuit. Quam difficilis de reliquo sit praxis clinica, & quam infeliciter evenire soleat ipsis ægrotis, ubi Medicus ea facere non audet, quæ facienda ratio suadet & experientia imperat, is ipse casus probare potest.

OBSERVATIO XCIV.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Scabie ferina in gravida feliciter curata.

Matrona junior, temperamentum sanguineo-cholerici, sub initium veris hujus anni, mense nimirum Aprili, cum octavo mense jam gravida esset, scabie ferina subito & adeo vehementer correpta est, ut universum corpus occuparet, cum pruritu profuso intolerabili & impotentia ambulandi. Coacta hinc erat divaricatis pedibus in lecto decumbere & sub maximis molestiis expectare auxilium. Methodus consue- ta curandi per purgantia & mercurialia non videbatur com- moda nec satis secunda, quoniam purgantia cum aliquo sti- mulo, sicuti non raro diarrhoeae solent, gravidas facile ad spasmos & dolores partus disponunt & abortum excitant. Consultius ergo visum est, curationem huius scabiei eo modo suscipere, quo non tantum massa humorum cacochymico- rum corrigeretur, sed etiam ipsius foetus haberetur ratio, ne sub curatione justo maturius excuteretur. Sero igitur lactis, consueta encheiresi parato, pulvere absorbente & decocto mundificante pro potu ordinario, curationem aggressus sum. Hic vero obstructio alvi pertinacior molestiam creavit inopinatam, cui mederi studui clysteribus emollientibus sine stimulo, quorum effectus adeo fuit laudabilis, ut multas educerent impuritates, cum notabili scabiei decre- mento, ita, ut intra viginti dies gravida pristinae sanitati restituta fuerit ex voto. Justo etiam tempore enixa est infan- tem sanum & robustum, sine ullo morbidæ constitutionis vestigio.

OBSERVATIO XCV.

DN. D. DAVID. SAMUEL. MADAI

De

Morbo, ex polypo aortæ descendentis, cum asthmate spastico & hydrope complicato eoque funesto.

Vir litteratus LIV. annos natus, temperamenti cholericomelancholici, diætæ tenuiori & laborioso vitæ generi adfuetus, herniosus, hæmorrhoidarius & de reliquo satis firmæ constitutionis, per totum vitæ curriculum sex morbis tentatus, quinquies revaluit, sed sexto tandem morbo succubuit. Et quia corpora frequentibus morbis tentata rarius senectutis terminum attingere solent, juvabit eosdem strictim referre, eo ordine, quo subiectum invaserunt.

Anno scilicet ætatis XXXIII. tempore autumnali iter faciens, *febre catarrhali* eaque graviori corripiebatur, quam ob regimen minus congruum *spasmus cynicus* excepit: collectis tamen viribus pedetentim convaluit.

Anno ætatis XXXV. invasit eundem *podagra*, a qua tamen satis commode liberatus est.

Anno ætatis XLI. prandium sumsit cum nausea, quam secuta est *febris tertiana*. Post quartum vero hujus paroxysmum adflixit *febris urticata*. Transeuntibus hisce malis, valetudine usus est tolerabili.

Anno ætatis XLIII. sub insigni quadam animi ægritudine & iteratis commotionibus humorum orgasticis & transpirationis ominosa suppressione, incidit in *febrem acutam*, cum *purpura alba*, quæ duabus *recidi-vis* recurrebat. Post ultimam recidivam nascebatur *abscessus in tibia*, & hoc consolidato, presso pede secutus est *pedum tumor œdematosus*

fus, ad abdomen usque se extendens & tristia portendens fata, quæ sane evitari non poterant.

Anno ætatis quinquagesimo, ob neglectam & alias consuetam venæsectionem, hæmorrhoidibus vexabatur tumentibus. Posthac venæsectiones æquinoctiales accuratius quidem observavit, sed anno vitæ penultimo, in autumno, fatalem sibi contraxit morbum.

Certo nimirum die, cursu celerius instituto, in tertiam usque ædium contignationem ascendit, sanguinem vehementius commovit, & ibi in supremis, ob subitam defatigationem, per horæ dimidium in loco, quem ventus perflabat, infelici ausu quievit, & generando polypo occasionem præbuit. Imo in eodem temporis articulo *dolorem* in pectore sensit *pungentem*, qui nec post consuetam primarum viarum purgationem & subjunctam venæsectionem cessavit, sed ex pungente in dolorem fortius *prementem* mutatus est, & inter sternutandum, tussendum & corporis antrorsum factas inclinationes, acerbius afflixit. Inter hæc ob adversa varia & animi ægritudinem continuantem, insequente vere, febris ipsum invadebat catarrhalis benigna, cum inflammatione laryngis: hæc cum negligentius tractaretur, & æger insuper aëri humido & ventoso maturius se exponeret, quinto post invasionem febrilem die inopinatus & terribilis *catarrhus suffocativus* ægrum corripuit, qui aliquoties quidem, sed minori semper vehementia, impetum exercebat.

Mensibus æstivis huic malo mederi studuit æger, potu nimirum acidularum Pymontanarum, & subjuncto balneo quodam domestico, ex sapone, cineribus clavellatis & lupulo montano parato. Hæc vero curatio aliquoties interrumpebatur per itinera nocturna, tempestate nebulosa & aperto curru facta; quorum consequens fuit *asthma humorosum*. Novo huic affectui obviam ivit æger repetito balneo per triginta dies continuato, quod etiam satis bene cessit.

Sublato autem hocce symptomate, de novo recruduit dolor ille in pectore prefforius, cum angustatione thoracis, respiratione difficili & manifesto *asthmate spastico*, quod vesperi ingruebat, per noctes continuabat & per octiduum durantem agrypniam inducebat. Ubi vero æger præ nimia lassitudine obdormivit, tum levem hunc somnum aut *novus spasmus in brachio & pede dextro* discussit, aut *respiratio ipsa interrumpebatur*, aut *pulsus* per aliquot minuta temporis *intermittebat*. Tandem etiam supervenit *spasmus acutus, sternum introrsum retrahens* & per alternos paroxysmos continuans.

Spatium, quod dolor in sterni medio antea premens occupabat, *latioris jam fiebat ambitus* & ad scrobiculum usque cordis se extendebat. Eodem tempore oriebatur etiam dolor circa os sacrum, sub quo simul *hæmorrhoides cæcæ* protuberabant, sed sponte pariter evanescebant.

Post disparentes hæmorrhoides cæcas invasit secunda vice *asthma humorosum*, cum *tussi* gravi & admodum molesta, cum pauca pituitæ excretionem. Sumebat æger aliquot grana sulphuris antimonii aurati ultimæ præcipitationis; sequebatur vomitus cum asthmatis levamine. Eadem vero nocte in dorso manuum apparuerunt sparsim exanthemata *purpure albæ*, quæ tamen mane non amplius visâ sunt. At novo cuidam symptomati reliquerunt locum; *inflammationi* scilicet *oculi sinistri*, post triduum evanescenti. Hanc vero inflammationem mature cedentem excepit *congestio incompleta* in brachio dextro, & die, post inflammationem oculi, quinto, *tumor dolens plantæ pedis sinistri*, maxime sub ejus digitis, qui tamen post quatrimum disparuit. Interim sibi constabat appetitus, excretio quoque alvina succedebat, urgente tamen, ut in hæmorrhoidariis solet, flatulentia molesta. Hæc acta sunt usque ad diem 23. Decembris anni 1752.

Die 25. ejusdem mensis denuo *invalescebat respiratio difficilis*, & primis diebus Januarii anni curr. *dolor* quoque in *sterno* fiebat *sensibilior*, comitante nimia flatulentia, cum *agrypnia*, *spasmo dextri brachii & pedis*, & sub quavis corporis inclinatione antrosum facta, *respiratio intercepta* erat.

Luna tunc decrescente, more sibi solito, laxans fumere consuevit aliquoties, quo tamen præter pituitam albam, sub torminibus ventris & ardore intestini recti, nihil rejectum est. Nec quidquam levaminis respirationi difficili attulit, sed novo symptomati locum dedit: *spasticis* nimirum & *convulsivis tractionibus in utroque pede*. Has ut demulceret patiens, per biduum sudorem ciere admissus est, qui etiam secutus est copiosus & fœtore gravi molestus, sine ullis exanthematum vestigiis.

Appropinquabat autem terminus jam fatalis, prostratione virium ingravescente, & lipothymiis intercurrentibus. Somnus præterea erat rarus, appetitus læsus, alvus adstricta, & *lipothymia* die Vto Februarii hora nocturna secunda ingruens duravit usque ad duodecimam meridianam. Eodem die secutæ sunt *dejectiones alvinæ*, colliquativæ diarrhœæ similes. Somnus, per horæ dimidium continuus, post se reliquit jectigationes in lecto, respirationem difficiliorem, quam alias. *Abdomen* præterea *hydrope* intumuit. Noctem die VII. Februarii duxit insomnem; urgente siti, unam patellam infuso theæ repletam hausit, quod flatus quidem promovebat, sed vomitum simul excitabat. Hoc labore perfuncto, obdormivit quidem, ast lipothymia non modo recurrebat, sed vehementius quoque, quam antea, affligebat. *Pulsus* tunc sæpe observabatur *intermittens*, & quamvis æger de novo obdormivisset, tamen post somnum tam difficilis respiratio, quam lipothymia eadem continuabant vehementia.

Die VIII. Februarii *abdomen ad scrobiculum usque cordis tumidum, durum ac valde tensum* apparuit. Æger crebrioribus lipothymiis correptus de *frigore insueto* conquestus est. Noctem transegit anxie nimis, & mortis præfagia jamjam nunciabantur.

Die XI. & XII. Februarii *ardor* affigebat febrilis, sensus hebescebant; aderat *singultus* cum deglutitione impedita & tumore abdominis atque pedum nimium aucto, dies XIII. Februarii mortem attulit omnium calamitatum finem.

Magnus tam mire variantium symptomatum numerus in familia defuncti desiderium excitabat intensum, sciendi & inspiciendi, quid anomaliarum in ejus cadavere contineretur. Ideo per Medicum sectionem administrandam curarunt, sub qua sequentia sunt observata.

1) Universum abdomen tumor occupabat hydropicus.
 2) Pedes erant œdematosi.
 3) In pede dextro notabilis erat inflammatio erysipelacea.
 4) Scrotum tumescebat pariter, quo aperto, parum feri effluxerat.

5) Intestina omnia flatibus nimium erant distenta & per totum tractum, una cum mesenterio, undique inflammata.

6) Portio intestinorum per anulum dextrum in scrotum inveniebatur prolapsa.

7) In ventriculo ceterum, pancreate, hepate, liene, renibus, ureteribus, vesica urinaria & vasis sanguiferis majoribus, nihil notabatur præternaturale.

8) Aperto autem thorace, omnia in statu naturali constituta reperiebantur. Pericardium aliquantum continebat feri.

9) Sed sub examine cordis, in principio *aortæ descendentis* inventus est *polypus*, quinque digitos longus & unum latus. Differebat iste polypus ab aliis in eo, quod is, veluti
 alias

Brachium sphacelatum per ἀπορρατῆαν &c. 387

alias observatur, cum valvulis aortæ semilunaribus, aut cum columnis carneis ventriculi sinistri non concreverat: quoad substantiam vero cum aliis polypis veris perfecte conveniebat, nec pro concremento sanguinis grumosi habendus, quale in lenta morte defunctis reperiri solet, & actu etiam in hoc cadavere inveniebatur in sinistro cordis ventriculo.

10) Pulmones naturaliter constituti & sani inventi sunt; sub peripnevmonio tamen passim minutæ concreciones scirrhosæ observabantur, a quibus vero nihil de perpeffis antea incommodis derivandum erat.

(Hala Norimbergam missa d. 19. Novembr. 1753.)

OBSERVATIO XCVI.

DN. D. JOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Brachium sphacelatum per ἀπορρατῆαν Naturæ separatum, ægro superstitè.

Rusticus mercenarius, XL. circiter annorum, duro vitæ genere & laboribus gravissimis exercitus, ingenti trabi lignæ in altum attollendæ occupatus, sed ponderi maximo renitenti resistere non valens, vehementi manus dextræ, carpi & cubiti contusione afficitur, & congruis quidem topicis a Chirurgis mox accersitis deligatur, sed eo cum effectu, ut post primam mox deligationem, vix uno alteroque nycthemero elapso, ossa carpi & metacarpi prorsus contrita apparerent &, cuticula ab integra manu chirothecæ in star detracta, nuda cutis cum manifestis gangrænæ præsentis & sphacelli imminentis indiciis apparerent, ut Medicus simul accersitus, lato prognostico dubio, potiunculam analepticam propinare, Chirurgi vero amputationem manus, ceu unicum præsidium, ægro & adstantibus proponere coacti fuerint.

Æger vero crudele hoc auxilium vehementer deprecatus, altero hinc mane ad pagum, altero vix lapide ab urbe distantem, in quo est domi, cum suis proficiscitur, & Chirurgo, ut se brevi sequerentur sui que curam porro haberent, serio hortatur. His vero tergiversantibus æger alium Chirurgum ex vicinia advocari jubet, qui adventans, cum sphaçeli præsentis, ulterius semper serpentis, & non brachium tantum integrum, sed & regionem intercostalem vicinam dextram occupantis vestigia ex fœtore cadaveroso, putredine, insensibilitate & similibus phænomenis collegisset, parum abest, quin & ipse ægrotum prognostico reliquerit; hic vero singulari Naturæ robore & maxima in illud Deique omnipotentis auxilium fiducia Chirurgum assiduè hortabatur, ne se unquam desereret, nullique remedio, quod in artis potestate est, parceret, solam brachii amputationem, quæ & ipsa hisce circumstantiis præsentibus anceps fuisset auxilium, unice deprecatus. Quare viribus relictis Chirurgus ægrum profundis scarificationibus, defendentibus, balsamicis & mundificantibus assidue tractat, haud omissis roborantibus & cardiacis internis, eo cum eventu, ut partibus in pectore vicinis ægre servatis, musculi & vasa sanguifera in brachio sensim exarescerent, tandemque sponte deciderent, sola ossis humeri eminentia superstite, levi ferræ tractu postea adempta, & congruis præsidiis a corruptione imminente vindicata, ægro in summi Numinis laudem superstite, & laboribus durioribus quoque, manu & brachio sinistro perficiendis, sufficiente.

Exempla fere parallela, eventu licet dispari, ægroque non semper aut non diu superstite annotata occurrunt apud Thom. BARTHOLINUM *Cent. I. Histor. 69. in Annal. med. phys. Vratisl. v. 1724. M. Jun. p. 643. 5 ann. 1725. M. Jun. p. 647. in Commercio litterario Norimb. 1731. p. 34. it. in Selectis physico-œconom. Part. IV. p. 6. Egregia vero hanc*

in rem meletemata, simul & *δυσουρατίας* Naturæ, & *δυσουρίας* licitæ & salutaris paradigmata notatu digna exponuntur in *Selectis medicis Francofurtensibus Tom. III. Vol. II. Obs. I.*

OBSERVATIO XCVII.

DN. D. IOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Malum ischiadicum.

Truculentum hoc malum, quod non os tantum ischii, unde denominatur, sed & partes quaslibet vicinas, a quibus & fomitem & occasionem ulterius sæviendi haud raro nanciscitur, male subinde multare, & quando non adeo altas egit radices, V. Sni, scarificationi, blandis catharticis, & cum regimine diaphoretico & tranquillo adhibitis temperantibus & antispasmodicis similibusque congruis præsiidiis mature adhibitis cedere, sed & quando fixam nactum est sedem, & omnia isthæc ipsamque uestionem, ab HIPPOCRATE *Sec. VI. Aph. 60.* laudatam, eludere, ægrosque non nisi cum morte, dolorum angustiarum & miseriarum plena, deserere solet. Hujus quædam notare licuit exempla, quæ vel ideo hic enarrare juvabit, ut causas antecedentes & occasionales haud vulgares sollicite vitando quilibet illud malum mature declinare nitatur, quod cum invault, omne deinceps auxilium respuere consuevit.

I. Virgo honesta XX. annorum, mensibus rite fluens, doloribus vagis artuum rheumaticis obnoxia, febre corripitur quotidiana, qua per remedia chinata, si non & arsenicalia profligata, corripitur dolore ischiadico cum alvi & urinae frequenti, mensium autem pertinaci suppressione per integrum fere annum sæviante, ut V. Sni, scarificatione, blandis & fortioribus catharticis, diaphoreticis, antispasmodicis internis & externis sollicite usurpatis, ipsaque sal-

vatione mercuriali in tertiam usque septimanam provide administrata, tandem & acidulis Pyrmontanis una cum balneo methodice adhibitis, ægra nullum memoratu dignum aut constans solatium experta, tandem sectione lumborum profunda ad os usque femoris, præsentibus suppurationis indiciiis facta, & notabili puris quantitate exinde prolecta, eo tandem redacta fuit, ut corpore antrorsum inclinato fila per nodos necendo vitam quamvis miseram & afflictam huc usque, duobus interea lustris fere exactis, protrahere valuerit.

II. Vir primarius LV. annorum, qui & ipse, intervallas vitæ causariæ ægritudines, febrilibus subinde insultibus correptus, remedia chinata varia sub forma identidem assumpsit, V. Sni & scarificationi adsuetus quidem, sed utramque diu neglexit, hæmorrhoides interea albas expertus, una cum doloribus ischiadicis, alterum præsertim latus acerbè divexantibus, ejusdem paralyti & atrophia, una cum alvi & urinæ involuntaria excretionè, per aliquot menses laboravit, quibus tandem & febre lenta ac hætica consumptus, exquisito remediorum omnis generis apparatu frustra in usum tracto, vitam cum morte commutavit.

III. Fœmina honesta LV. annorum, per aliquot annos vidua, post mensium per ætatem emanationem variis symptomatibus, imprimisque febrilibus a semestri afflictæ, hinc chinatis remediis, varia sub forma exhibitis, nunquam deinceps ab insultu irregulari febrili liberata, emetico hinc bis propinato semper in deterius prolapsa est. Hinc accedente sopore & delirio, una cum tumore pedis, cruris & femoris sinistri, ad nates extenso, genitalium quoque pruritu & intumescencia, lumborumque excoriatione, Medicus ex vicinia accersitus nihil quidem fecit reliqui, quo malis hisce convenientium ope remediorum obviam iret. Sed ad tumorem & dolorem exquisitum cruris & femoris sinistri, nul-

nullis auxiliis cedentem, accessit tandem gangræna & sphacelus, non crus tantum femurque, sed integrum sensim corpus depascens, idemque varia inter symptomata morti tradens.

IV. Fœmina plebeia, LXIV. annorum, malo ischiadico vehementissimo laborat, cum urinæ ardore, vigiliis, siti, alvo adstricta, appetitu non omnino prostrato. Causam rogata occasionalem, lapsum allegat in stipitem acutum & durum, unde dolorem in latere affecto nunquam deinde remittentem retinuit. Hæc ægra, neque a scarificatione, neque aliis congruis remediis, tempestive adhibitis, ne minimum quidem levamen sentiens, ad empirica remedia delapsa, iisdem quoque frustra usurpatis, paucarum septimanarum spatio doloribus & morbo confecta, diem obiit supremum.

V. Fœmina Lx. annorum, præviis doloribus colicis sibi admodum familiaribus, imo quotidianis, quos haustu vini adusti vel similis aquæ sic dictæ vitæ, aut elixirii spirituosii sopire consuevit, corripitur paresi & malo ischiadico, ut & varice in crure sinistro, ut stipitis instar cruri dextro incumbere, cubito innixa, debuerit. Venæsectione & scarificatione administrata, a medicamentis nonnullis empiricis & drasticis assumtis nil quicquam adjuta, neque alia congrua remedia deinde proposita & parata adhibere aut volens aut valens ægra, medicamentorum & vitæ pertæsa, eadem brevi cum morte commutavit.

SCHOLION.

Ex hisce dilucide apparet, 1) mensium in sexu sequiori & hæmorrhoidale negotium, quocunque modo turbatum, utrobivis scenam ludere; 2) febres prægressas & minus provide tractatas, æque ac 3) medicamenta quælibet spirituosa, ipsaque chinata, aliaque antifebrilia, usu in-

tem-

tempestivo & incongruo, malo ischiadico & producendo & exacerbando frequentem occasionem præbere, neque 4) injurias quaslibet externas ab hac culpa immunes esse.

OBSERVATIO XCVIII.

DN. D. IOANN. HERMANNI FÜRSTENAU

Febris intestinalis.

De hac febris specie dudum a priscis & recentioribus visa & descripta, quam BAGLIVIVS, HOFFMANNVS, BURCHARDVS aliique *mesentericam*, SYDENHAMIUS *novam febrem*, SYLVIVS pro moris & idiomatis belgici *licentia cacatoriam*, nonnulli & *dysentericam* appellant, illustri vero HEISTERVS sub *febris stomachicæ & intestinalis* elogio *Comp. med. pract. Cap. V.* egregie præ reliquis delineatam dedit, exempla nonnulla notatu vel idcirco digna observare licuit, quod ex iisdem causæ antecedentes & occasionales, quarum in præservando æque ac curando maximum mihi pondus semper visum est, attendenti facile innotescant, & manifesto exinde constet, post varios diætæ errores & cruditates in primis viis collectas mensium in sexu sequiori, & hæmorrhoidum, quocunque modo turbatarum, rationem hic quoque vel maxime habendam esse.

1) Vir summe Reverendus, ex superiori Saxoniam nuper in has oras translatus, nuper & maritatus, adeoque multiplici ex capite inconsueto vitæ generi deditus, sensim languore, demum horripilatione, hinc æstu, siti, oris amaritie, nausea, demum & diarrhœa correptus, omnibus hisce symptomatibus alternis diebus exacerbatis, Medicum ex vicinia advocari jubet, qui mox adventans, indicantibus præsentibus, blandum ex radice Ipecacuanhæ emeticum, hinc & absorbentia, digestiva, nitrosa, cum regimine blando

do diaphoretico, demum & emulsionem anodynam & ana-lepticam, nec sine levamine exhibet, ægro interea moræ impatiēte & auxilium aliunde quærendum divergente, id quod non nisi post aliquot septimanarum spatium, ut morbi fert genus, impetravit, pristino hinc vigori restitutus, orbem litteratum alibi magna nominis fama hodieque illustrans.

II) Fœmina 34. annorum, tenerioris texturæ, aliquot liberorum mater, post alumni postremi ablactationem mensium fluxu per decem & quod excurrit septimanas emanante, indeque gravida sit, nec ne, incerta, absque causa manifesta sanguinis stillicidium, hinc brevi ingentem hæmorrhagiam uterinam experta, V. Sine quidem in brachio mox instituta, hinc & temperantibus & roborantibus selectioribus ex consilio Medici adhibitis, abortum, quem metuit, declinare conata est, sed hæmorrhagia illa uterina per plures ex ordine dies, hisce licet diligenter usurpatis, & regimine tranquillo & diapnoico servato, non omissis quoque blandis catharticis, non nisi excreta semel atque iterum mola membranacea remisit, & loturæ instar carniū, more puerperarum, per aliquot dies apparens, tandem plane desiit, ægra loco pristini vigoris febrī tertiana continua cum diarrhœa correpta, & diu afflicta, tandemque exhibitō semel atque iterum blando ex benedicta Ipecacuanhæ radice emetico, temperantibus & stomachicis haud neglectis & pilulis balsamicis, accedente purpura & hæmorrhoidibus cœcis, scarificatione etiam consueta in subsidium vocata ægre & tarde cum valetudine in gratiam rediit.

III.) Fœmina XL. circiter annorum & ipsa tenerioris texturæ, quæ peregre huc adventans maritum aliquot liberorum parentem fecit, sed mature parere desinens per 20. quibus hic fere degit, annos, ab omni morborum insultu immunis mansit, nisi quod ultimis annis parciozem mensium fluxum experta, eidem acidularum Pyrmontanarum usu medelam,

sed frustra, parare laboravit, mansit tamen ὀρθὸς ἀδύρ, donec instante brevi mensium fluxu, uno pastu & brassicam muriaticam & pisa cocta, & Salmonem salitum assumeret, indeque mox male habens altero mane horripilatione, singulis deinde diebus, sed incertis horis, repetente, hinc vero æstu, siti, respiratione difficili, ru&ibus, flatulentia & perpetua inprimis diarrhœa corriperetur. Vocatus mox Medicus emetici, blandi licet, usum ab instantibus, & V. Sne in pede administrata mox apparentibus, & sub ichoribus pituitosi forma per plusculos ex ordine dies continuantibus menstruis decoloribus contraindicari animadvertens, temperantibus, absorbentibus, nitrosis & diaphoreticis cum regimine simili, varia forma usurpatis, interpositis per vices &, urgente conatu irriti tenesmode, blandis catharticis, ex sale cathartico Anglicano, hinc & Rhabbarbaro, foliis Sennæ, manna & tamarindis constante potiuncula sibi familiari eo rem b. D. deduxit, ut post superatum primum septenarium manifesta coctionis indicia ostenderet, nunc etiam ad finem tertii septenarii omnibus signis bonis apparentibus, appetitu & viribus sensim auctis, æstu vero & siti mitigatis, ægra, tardo licet gradu, ad valetudinem pristinam redire videatur.

(Rintelio Halam missæ d. 26. Novembr. 1753.)

OBSERVATIO XCIX.

DN. D. IOHANNIS BERNHARDI DE FISCHER

Motus convulsivi puellæ XIV. annorum inter rariores reputandi.

Licet Casus hic recensendus sui similes apud Auctores inven-

veniat, ut infra demonstrabitur; attamen quoad symptomata, medendi methodum & annexa porismata communicatu dignus censerit poterit.

Puella annorum xiv. vivida, succiplena, nondum menstruata, tempore æstivo se sæpissime balneis frigidis lavat & immergit; autumno insequente se itineri maritimo periculoso & terribulo committit, & ingruente in super hyeme morbo convulsivo, cum anxietatibus & colli in sinistrum latus contorsione, corripitur: abdomen ipsi intumescit subito in dextro latere, ibique durissimum evadit, cum fluctuatione intestinorum, quasi linteamina in aqua hinc inde traherentur: attollitur simul abdomen & totum corpus, ita, ut hoc solummodo calcaneis & vertice fulciatur, sub dorso autem spatium elevationis ad dimidium ulnæ sit. Interdum solummodo pars corporis superior attollitur, & 20. usque ad 50. vicibus, imo interdum ultra 100. vicibus impetuosè reclinator in lectum: his peractis se ingenua erigit, & in his lectum perambulat, garrit varia, seria & ludrica, strophium convolvit, & obvia, & circumstantes, quos dextra torvi oculi pupilla observat, illo percutit, & cum lucens candela admovetur, eo ictus dirigere studet. Interdum aures percipiunt sermones adstantium, tunc verba repetit, acclamata autem & concussa nihil respondet. Vaticinatur in paroxysmo de ejus mora, numerando in digitis horas, quas durabit, cum vero eventu; sub paroxysmi fine spuma ante os venit, tunc modeste se in situm supinum reponit, vultum occupat gratia & venustas, quo ipso interdum hymnum dulcissima melodia cantat; interdum autem illico vomiturit, ructus edit, & bibendum rogat. Paroxysmus interdum per multas durat horas, sed rarius. Communiter quinque vel sex vicibus per diem redit: noctu autem immunis est ægra, & bene dormit. Pedes frigidos sibi sentit, licet tepidi sint. Paroxysmum evidenter breviorē fa-

cit venæsectio in brachio, maxime sinistro, ita, ut ægra interdum ipsa, in paroxysmi quasi lucido momento, mediante digito locum monstret. Paroxysmum duplicare videntur purgantia: evidentissime autem revocatur per pediluvia calida. Variis jam frustra adhibitis applicatur tandem clyster ex herbis carminativis & olei tartari foetidi gutt. xxv. vitello ovi admixtis, & quidem post successive exhibitos pulveres aloëtico-salinos; retinebatur clyster per IV. horas, sub quibus duos patiebatur paroxysmos, his perpeffis IV. sequebantur sedes, nocte insequente autem ægra tribus corripiebatur paroxysmis, quod ante non factum fuerat. Interim biduo post prima contigit menstruatio: pergitur cum Aloe hepat. & nitro, & quidem dosi auctiore (ejus ad gr. vi. vel vii. hujus ℞j.), interponitur Tinct. Tart. cum Terbinth. soluta, & oleo Saponis, unde dolores in offe sacro, & copiosa urina, cum allevatione in præcordiis. Nihilominus notata inenstruatio parcissima est, & die sequente cessat; tentabatur quidem ejus per pediluvia revocatio, sed revocabantur tantum paroxysmi: quarto die rursus parum sanguinis menstrui prodit; notandum autem, quod sub his menstruationis motibus paroxysmi omnium fuerint vehementissimi. Abdomini emplastrum de Galbano imponitur. Sequuntur nunc quidem paroxysmi, ast solito mitiores, cum abdominis mollitie, & aliquando cum insequente sudore per totum corpus. Elapso menstruationis debito intervallo secunda fit menstruatio: comitabantur quidem & hanc paroxysmi, sed adhuc mitiores, illaque absoluta per 3. circiter septimanas a paroxysmis immunis erat ægra, nec de ulla conquesta est molestia, nisi de crurum paralyfi, quæ ad coxas usque facile sibi secari & uri fecit absque sensu. Interim bona de provocandis per pediluvia mensuris opinio fecit, ut illa per quinque dies ante menstruationis terminum adhiberentur, sed ecce! vix per dimidiæ horæ spatium in tali balneo

confederat, cum collum rurfus in finiftrum latus contorque-
retur & os ſpafmo comprimeretur, ut nec loqui, nec bibe-
re, niſi forbillando, potuerit, manente tamen mentis præ-
ſentia & abſque paroxyſmi augmento. Sequitur nihilomi-
nus juſto in termino tertia largior menſtruatio. Evaneſcunt
poſthæc paroxyſmorum recurſus, tandemque etiam cru-
ris paralyſis, adhibitis variis remediis internis & externis,
tollitur, cum ægræ perfecta inſequenti ſanitate.

Cafus in plurimis, ſi non omnibus circumſtantiis huic
ſimiles recenſentur in HOFFMANNI *Medicin. conſultator.*
Part. I. § II. & in *Ephem. N. C. Dec. I. Ann. VIII. IX. §*
X. Dec. II. Ann. VII. Dec. III. Ann. VII. § IX. nec non
in *Annal. med. phyſ. Wratiſl. Tentam. XXVI. Im VI.*
Band derer Abhandlungen der Schwvedifchen Academie de-
rer Wiſſenſchaften, & in *Commentariis Academ. Reg. Scient.*
Parienſ. Ann. 1738. Ipſe ego quoque ex Diario meo duos
adhuc fere ſimiles ſuggerere poſſem caſus. Ex quibus omni-
bus, ut notabiliora recenſeam phænomena, notandum:

1. quod communiter hoc malo tantum corripiantur pueri
vix puberes, & puellæ nondum menſtruatæ, rariſ-
ſime provectioris ætatis ſubjecta;
2. præcedant pandiculationes, levesque pectoris ſuccuſſa-
tiones, uti in Epilepſia, rarius autem talis ſtertor adſit;
3. ingruente paroxyſmo dolorem in ſcrobiculo cordis, vel
in ſiniſtro hypochondrio ſentiant;
4. item præcedentes fornicationes, vel alium quendam
ſenſum in extremitatibus;
5. teneræ communiter ſint conſtitutionis & vivacis ingenii;
6. mens conſtet aliquibus tota, vel per momenta, vel pla-
ne abſit;
7. terrores, frigus, & cibi dyſpepti sæpe pariant hoc ma-
lum;
8. vermes sæpiſſime colludant;

9. deliria adsint, nunc ludicra, nunc seria;
10. vaticinentur;
11. motus corporis stupendi, rotatorii, subsultatorii, Opisthotonos, Catalepsis;
12. alvi obstructio, vel ejus segnities;
13. intestinorum sub paroxysmo fluctuatio, cum abdominis induratione;
14. frigus, ad minimum pallor partium sub paroxysmo;
15. vomituritio & vomitus cum ructibus sub sine paroxysmi;
16. paroxysmi durante menstruo fluxu;
17. hæmorrhoidum fluxus in pueris circa paroxysmos;
18. crurum insequens status paralyticus, &
19. purpuræ rubræ excretio sub paroxysmo.

Consideratio pathologica.

Ad ejusmodi affectus naturam explicandam phænomena ejus primaria sunt consideranda & quidem

1) motus corporis præternaturales & 2) deliria.

Motus corporis præternaturales sunt, qui non ad nutum cogitationum congruarum fiunt, sed proprio irregulari motu, non aliter ac instrumentum quoddam musicum pneumaticum, vel aliud simile, quod irregulari vel spontaneo ingressu aëris agitur. An hi motus ex fluidi nervei inordinato influxu in nervos & musculos, vel ex nervorum elatere debilitato, ex parte impotente & extra æquilibrium agente fiant, non facile decidendum erit, nec multum ad indicationem practicam faciet. Deliria sunt elocutiones cogitationum irregularium. Cogitationes regulares sunt motus tenuissimarum extimarum fibrillarum nervearum, in cerebello, exprimentes simile quid isti rei, quam per sensus accepimus, qui motus si rei exacte conveniunt, similes sunt harmoniæ musicæ & symmetriæ perfectissimæ. Irregulares autem pariunt vel somnia, vel deliria. Vaticinia cum ve-

ro eventu sunt cogitationes perfectissimæ regularitatis rerum, quarum contingentiam futuram mens jam præsentit.

Causa hujus passionis spasticæ miræ est subtractio sanguinis in partibus nerveis, gangliis & plexibus nerveis, maxime in abdomine, orta vel ex ejus stagnatione, vel obstructione in vicinis arteriis. Apparet hoc ex phænomeno externarum partium, spasmis affectarum fere perpetuo, nempe quod sint exsangues & extenuatæ, e. g. in malo ischiadico, quod cessat, simulac muscoli, ex circulo sanguinis in illis renovato, fiunt habitiores & succulenti. Quando animal quoddam a mactatione sanguine suo privatur, quinam musculorum spasmi? Frigus, quando sanguinem in musculis repellit, quales spasmi totius corporis? Juniores, imprimis fibrarum tenuiorum, præ aliis hoc morbo corripiuntur, quia illorum nervi & muscoli vegetioris sunt elateris. Impuberes plus illo ægrotant, quia omne elasticum adhuc abundat in illorum sanguine, nec aliquid jam est ad vesiculas seminales secretum: nondum menstruatae autem, quia sanguis illarum a sulphure organico superfluo nondum depuratus est, hinc vehemens sub ipsa menstruatione paroxysmus: finitur autem vomitu & ructibus comitantibus, quia finito spasmo, qui intestina convellerat, utrumque ventriculi orificium ab eodem etiam liberatur, & ipso vomitu ventriculus pristino redditur statui naturali.

Theses quædam therapeuticae.

Venæsectio brevior reddit paroxysmum, non vero ab eo præservat, imo hoc intuitu culpanda interdum.

Vomitorium iteratum multis profuit.

Purgantia duplicant paroxysmos: moderata tamen in diutinis paroxysmis, & ad curationem prosunt.

Nec clysteres fortiores sunt commendandi: prosunt pægorici, cum sale volatili narcotico parcius conjuncti.

Decocta lignorum & radicum nervinarum profunt: cerevisia vinumque nocent.

Pediluvia calida revocant paroxysmos: tepidissima optime conducunt.

Frictiones utiles sunt & vesicatoria, hæc tamen nuchæ non applicentur.

Monenda quædam ad observationes jam communicatas pertinentia.

Cum in Observatione LXVI. Volum. IX. p. 265. lin. 2. post verbum: *sunt*, magnus hiatus factus fuerit, benevolus Lector rogatur his illum replere verbis: Liquor terræ fol. tart. tartarus tartarif. muria limonum, & similia. *Resinosa*: Summitates pini, &c.

Ulterioris illustrationis gratia sequens adhuc relatio, ex *Ansoniano* haud ita pridem publici juris facto *Itinerario* deprompta, Corollarii loco subjungi posset: Scorbutus multos nautas corripuit, post iter navale IV. mensium, in mari australi, sub latitudinis australis gr. 60. mense Aprili. Mortui sunt multi hoc mense, plures autem mense Majo, ad medietatem Junii usque. Omnes illi, qui jam plures ante annos ossium fracturas experti vel vulnerati fuerunt, vulnera ista recrudescere deprehenderunt; apparenter sani post levem corporis motum mortui conciderunt. Appulsa tandem fuit navis dicto mense Junio ad Insulam Juan Fernandez, ex qua, antequam ægri in illam deferrentur, gramen commune & pisces in navim deportabantur, ex quibus ægri pariter ac sani refectionem senserunt. Omnibus debite aptatis, ægri ex navi in cymbam deportantur: pro traiectione in insulam, sed multi eorum in cymba moriuntur, (exhaustis per motum corporis sub translatione, penitus reliquis vitæ viribus,) complures etiam de reliquis ad vigesimum usque diem in insula decedunt, in qua tamen nasturtium

tium invenerunt & rapas, itemque capras & pisces optimos. Post trium mensium moram navim rursus conscendunt, & post diurnam agitationem sequente anno, mense Majo, rursus in mari, & quidem sub gradu 20. latitud. borealis. Scorbuto denuo corripiuntur, licet hac vice commeatu optimo, & aqua, nunc fluviali, nunc pluviali, abunde fuerint provisi; in insulam autem delati, rursus a Scorbuto liberantur. Præter vapores foetidos putridosque navium subpon-tanos, ciborum dyspeptorum usum, cohabitationem arctam, frigus, animique deiectionem, vapores maris cum aëre hausti, sanguinem specificè scorbutica dyscrasia inquinare valent, non nisi vapore fertilis terræ medicabili.

Circa descriptionem meam *Krakatizæ*, volumini IX. horum Actorum Observ. LXXIX. insertam, hæc monere iustum duco, quod male adpellatum sit hoc Zoophyton *Krakatiza*, & quod *Karakatiza* vocari debeat. Edoctus sum nuper de hac vera denominatione, per alios, qui sæpius hoc Zoophyton comederunt, in Ukraina: apparet etiam nunc, originis græcæ esse vocabulum: Germani isthic locorum vocant *eine See-Spinne*, aranea marina. Præventus nuncupatione falsa, ab initio mihi communicata, tunc temporis, in denominationem justam non inquisivi: monenda autem hæc esse justum duxi, ut possessores Volum. IX. errorem hunc emendare queant.

In eadem hac observatione pag. 339. lin. 24. vocabulo *Atlantici* addatur: *borealis*.

Tandem Observationi LXXV. quæ de *Singultu & vagitu uterinis* agit, & præsentī huic decimo Volumini pag. 254. inserta est, sequentia adhuc adjicienda velim: Abligata jam hac observatione, incidi demum in relationem, quam *no-va Acta Erudit. Lipsiensia Ann. 1740.* de MAZINI conjecturis circa respirationem foetus in utero, septem Dissertationibus stabilitam, exhibent, & sextam illarum maxime meam hic facio, qua pulmones fere perfectorum foetuum, in a-
Actor. Ph. M. Vol. X. Eee quam

quam immerſi, tardius in illam descendunt, quam illi minus perfectorum: aë pulmonum illorum magis expansæ & versus superficiem aquæ elevatæ conſpiciuntur, & post aquæ agitationem facilius superiora petunt; omnia ab elatere aëris in illis contenti derivanda. His positis, certe superior pulmonum limbus in aliquibus adeo aëre elastico refertus esse potest, ut, sub indicatis circumstantiis, ille facile sibi exitum imo reditum, quantum non solum ad singultum, sed etiam ad vagitum sufficit, parare possit, salva complicatione reliquæ pulmonum substantiæ; hinc etiam, ne infanticidæ vagivisse foetum prætendant, & hinc esse, quod pulmones in aqua non subsideant, pars pulmonum, a limbo remotior, examini erit subjienda.

(Riga Halam missa d. 3. Decembr. 1753.)

OBSE RVATIO C.

DN. D. JOANN. GOTTLIEB BOETTICHER

Excrescentia singularis carnosâ ex prægresso diuturno fluore albo in uteri vagina prognata, infelici & lethali operatione extirpata.

Aromatarii & civis Hafniensis uxor LIII. annorum, temperamenti melancholico-cholerici, postquam a multis curis domesticis continuoque mœrore, ex adversa fortuna jugiter suborto, (quippe opibus antea valens jam dura premebatur egestate,) non solum gravioribus hysteriis pathematibus, ut digestionem ciborum depravata, ventriculi inflatione post pastum, frequentibus cardialgiis, multis ructibus, alvi obstructione, continuo mœrore, metu diro vano, vertigine, febre tandem lenta & similibus, sed insimul quoque fluore albo

albo ultra XX. annos gravissime excruciatâ fuit, singulari denique excrescentia in uteri vaginæ vestibulo, & febre lenta continuante, modo vexabatur horrendo. Excrescentia ista totum vaginæ introitum ita occupaverat, ut vix ac ne vix quidem urina exstillare potuerit; coloris erat albissimi, & proxime ad similitudinem apum favi accedebat, siquidem instar lamellarum partes ejus sibi invicem superincumbebant, unde & lamellatim sine ullius doloris sensu, sed cum magno sanguinis profluvio, discerpi & separari poterant, sique uno die frustum imperialis magnitudinem æquans, vel etiam majus, deraderet, altero die pars spoliata, ceu hydra Lernæa resecta, iterum accreta & redintegrata apparebat. Materia, ex qua illa concreta erat, lenta quidem, sed non adeo tenax & renitens deprehendebatur. In aqua temporis tractu liquabatur, sed frustra liquata, instar totidem filorum, in fundo jacebant. In excrescentiæ partibus supremis vasa oculorum aciem fere subterfugientia sanguinea, in fundo autem ejus paulo extantiora notabantur. Quo magis modo dicta illa excrescentia augebatur, eo magis quidem fluor quoque decrescebat albus, sed febris lenta eo altius caput atollebat, eamque atrociter excruciatâ. Antequam ista molestissima excrescentia propullulavit, per duos integros annos fluor albus, gravissimum fœtorem sparsit & valde corrosivus fuit, unde ejus pertæsa ægra medicamenta varia adhibuit adstringentia a Mulo-medico jam adhuc superstite & vivo, sub quorum usu, post exacerbationem febris prægressæ, cum horrore quidem levi, sed capitis doloribus atrocibus, siti intensissima & insomniis gravissimis æstuque mordaci, presso pede subsequuta est memorata intra paucos dies excrescentia. Per omnes dimensiones tam profundas disseminavit radices, ut sine vitæ discrimine, imo sine vitæ ipsius privatione separari & abscindi nequiret. Urgebat ejus separationem a me, sed morem ei gerere nec potui, nec volui;

omnem interea movi lapidem, ut internis remediis convenientibus major humorum affluxus & subsidia ad augmentum præriperentur. Verum enim vero impatiens & pertæsa hujus mali, quandoquidem & ejus maritus nimis morosus ob hoc erat impedimentum, me incio Medicum quendam juniorem, qui mulieribus parturientibus & puerperis auxilio esse suevit, ad se accersiri jussit, qui absque ulla a me petita informatione & sine ulla hujus mali debita investigatione ejus postulatis, in exstirpanda per operationem chirurgicam prædicta excrescentia, facile sed inconsulto anuit, atque opus hoc animo in se suscepit temerario, dissecuitque illam; sed veritati & eventui præsagium antea datum a me apprime correspondebat: matrona enim sub remotione seu separatione hujus calamitosi concrementi, & effreni illam excipiente nullaque arte compescenda hæmorrhagia, animam simul, præter omnem Operatoris expectationem, efflavit. Utrumne hæc excrescentia sub nomine pseudo-polypi venire possit, aliorum judicio lubens relinquam; attamen non procul a veritatis tramite me distare, istam inter pseudo-polypos referri posse si dicam, arbitrarer.

OBSERVATIO CI.

DN. D. JOANN. GOTTLIEB BOETTICHER

Ulcus phagedænicum, sinistre tractatum & neglectum, mortem tandem inferens.

Matrona LXIX. annorum, mater 12. liberorum, tenerioris & gracilis corporis constitutionis, ad iracundiam valde proclivis & nonnullis abhinc annis pathematibus frequentioribus nephriticis obnoxia, postquam per quinque annorum spatium in collo ac pedibus herpete vexata & desœdata fuit, & hinc partes istas sæpius scarificare & cucurbitulas illis

lis apponere permisit, tonsillarum tandem & faucium tumore & inflammatione gravius afflicta fuit, indeque etiam feliciter liberata, per duos annos nulla amplius incommoda sensit, integra & perfecta tunc gaudens sanitate. Elapso vero hoc intervallo ex improvise gravissimis excruciatu doloribus in dextro femore, per plures dies noctesque indefinenter continuantibus, tandemque in exteriori ejus regione in stasin inflammatoriam & demum in abscessum degenerantibus, qui dein apertus insignem materiæ purulentæ, ac demum saniosæ copiam præbuit, postque aliquot hebdomadam decursum, ob neglectam legitimam tractationem, in ulcus phagedænicum transiit. Gestavit hoc per plures menses, absque congrua tam interna, quam externa medicatione, tandemque molestiarum pertæsa, balneatoris cujusdam auxilium imploravit, illumque ut consolidationem plenariam ulceris istius perficere quovis modo adniteretur, instanter rogavit. Impositis ergo ab incauto & imprudente hoc medicastro variis adstringentibus, repellentibus, traumaticis & exsiccantibus, voti sui tandem compos redditur, sed adeo infelici cum eventu, ut, dum saltem materiæ saniosæ profluvium imminui & ulcus præfatum aliquo modo consolidari inciperet, statim tussi sicca admodum molesta & rebeli, cum subsequente inflammatione & exulceratione faucium & uvulæ, deglutitionem assumentorum perquam difficilem reddente, adfligeretur; sed &, impetrato plenario ulceris coalitu febris lenta & demum hætica succederet, miseramque summe emaciatam intra semestre spatium e vivis tolleret.

(*Hafnia Halam missæ d. 7. Decembr. 1753.*)

OBSERVATIO CII.

DN. D. GEORG. HENRICI BEHR

De

Salacitate insigni in Senē nonaginta sex annorum.

Annis senilibus crescentibus Venerem potentiamque coëundi decrescere, opinio est plurimorum artis medicæ peritorum; quam tamen generalis regulæ loco nullo modo esse posse, sequens exemplum ulterius testatur. Senex quidam e plebe, staturæ mediocris, temperamenti cholericis, duriorisque vitæ generis annum nonagesimum sextum jam supergressus, ante tres circiter annos in matrimonium duxit virginem quandam vetulam, annum quoque nonagesimum tertium jamjam agentem, quæ tempore cœlibatus per octuaginta annos, ferie haud interrupta, ancillæ atque coquæ vices optima semper cum valetudine subierat. Maritus hic grandævus tanto cum vigore atque alacritate cum uxore sua concumbit, ut ejaculatione seminis vix peracta, denuo cum ista coëat, & in quavis fere nocte tertium quoque coitum addat. Præter hæc & id notatu dignissimum est, annosum hunc concubitorem tam perfecta nihilominus sanitate tantisque viribus gaudere, quantis homo quadraginta annorum alias esse solet instructus.

✽) ○ (✽
✽

OBSERVATIO CIII.

DN. D. GEORG. HENRICI BEHR

De

Abscessu in pudendo muliebri, ex suppresso fluore albo exorto.

Puella annorum XIX. temperamenti sanguineo-phlegmatici, brevioris staturæ, Veneri non parum addicta, per duos fere annos fluorem album continuo durantem, cum insequente excoriatione partium genitalium, experta fuit. Hæc ab initio a Medico ordinario incidentibus, resolventibus, evacuantibus tonicisque remediis optime tractata, Veneris verolusui intermedio tempore semper incumbens, nullum exinde perferentisebat levamen. De auxilio itaque desperans, a vetula medicastra potiones assumsit sistentes atque adstringentes, iisque fluorem hunc inveteratum derepente suppressit. Verum enim vero, post decursum aliquot septimanarum summis adfecta est cruciatibus arthriticis, quos secuti sunt tumores œdematosi partium corporis inferiorum. Dolores illi etiam tam diu perstiterunt, donec abscessus inter femur dextrum ipsius rimamque pudendi magnam in conspectum venit, qui remediis externis legitimo modo tractatus, quum magnitudinem ovi anserini æquarat, tandem ruptus magna copia materiam mucido-acrem summeque putridam effudit, cum præsentis levamine symptomatum omnium. Abscessu postremum digestivis, balsamicis ac farcoticis convenientibus curato & consolidato, corporeque ægrotæ debito modo expurgato, ad sanitatem, per longum jam tempus amissam, puella hæc rediit.

(Argentorato Halam missæ d. 19. Decembr. 1753.)

OBSERVATIO CIV.

DN. D. IO. WOLFG. FRID. BOENNEKEN

De

Calculis vesicæ humanæ urinariæ.

Ex omnibus, quibus genus humanum afficitur malis, haud exiguum est illud, quod Medicis calculus audit. Calculos vero in omnibus fere corporis humani partibus iisque nobilissimis dari, præcipue vero in renibus, vesica urinaria, & fellea; eosque nulli parcere ætati; partim quoque connatos, partim vero longo tempore successive acquisitos esse, (cujus postremi intuitu ad morbos senectutis referri solent) eosdem vero maxime differre, ratione numeri, dum vel unicus, vel plures; figuræ, dum vel sphaerica, arcuata, spinosa, aspera vel glabra; substantiæ, dum vel foliacea, saxeæ, sabulosa, salina vel tophacea præditi; magnitudinis, dum a parvo sabulo ad ovi, imo pugni magnitudinem; ponderis, dum a grano uno, ad uncias aliquot accreti in corpore humano sunt reperti; eosque porro interdum vesicæ urinariæ firmiter fibrarum membranacearum ope adhærere, crebro autem per longum temporis intervallum sine ullo cruciatu in vesica urinaria absconditos, liberrime tamen jacere, nonnunquam vero sibi diversis modis, summis tamen ut plurimum cum cruciatibus exitum parare; qui, si per urethram contingit, sævissimi, imo intolerabiles utroque in sexu sunt, licet in sequiori præ virili propter dictæ viæ brevitatem & subjacentis vaginæ uteri longe minorem resistantiam, quæ tantam haud impedit, sed potius faciliat extensionem, paulo mitiores sint; illosque, qui in vesica urinaria nidulantur in uno quoque subiecto ab infantia ad senectutem usque diros sæpissime repetitos.

titos quoque data vel levi occasione excitare dolores ac symptomata & artificis dexteritatem & medicamentorum optimorum virtutem eludentia, quis est ex Medicorum peritissimorum tanta cohorte nostri ævi, qui inficiabitur? Frustraneum itaque perficerem opus, crambenque sane millies coctam offerrem, si de calculorum existentia, genesi & affectibus noxiis in C. H. ab illorum præsentia ortis tam ample differere, quam ante dictorum innumera exempla in medium adferre vellem, quum tot libri a celeberrimis Medicis editi hisce sunt referti. Qua de re sufficet Illustrissimæ Academiæ Naturæ Curiosorum observationes multis Voluminibus editas indicasse. Quod autem calculus vesicæ enormis subinde magnitudinis, absque ullo illius præsentia indicio, sive incommodo in sexu sequiori, in femina inquam, ubi occurrente aliquoties graviditatis & partus negotio, ad summam usque senectutem celare suam præsentiam potuerit, deinde quum per aliquod breve tempus licet diris doloribus sat notis, atque ab aliis distinctis sese manifestaverit, absque omni dolore & inscia ægrota per urethram sine prævia vel subsequente urinæ aut cruoris emissionem excretus sit, idque in eadem femina bis, intermedio tamen septem annorum intervallo, contigisse, casus ut opinor erit extraordinarius, attentione, notatu, miratuque dignissimus, quem sequens observatio suppeditabit.

Anno 1745. mense Junio femina quædam septuagenaria, vidua Rabe civis dum in vivis esset & pistoris Reipubl. Suinfurtensis, aliquot liberorum mater, quæ per totius vitæ decursum nunquam indicia præsentis calculi renum vel vesicæ, ullo modo in corpore suo senserat, de doloribus primo pressoriis sub regione pubis, lumborum ac inguinum, deinde ardore urinæ, quæ excreta turbida & viticida erat, insimulque post aliquam moram parcam sedi-

menti mucosi albi deponerat quantitatem, ut plurimum vero de stillicidio ejus auctoque post ejus emissionem dolore, & crebro conatu ad deponendam alvum conqueri coepit. In consilium vocatus, aut calculum, aut viscositatis colluviem, in vesica urinaria latentem suspicabar, huncque in finem sequentem præscribebam formulam: Rec. Extr. Pareiræbravæ, Urt. min. ana ʒj. Sapon. Alicant. ʒij. Solv. in aquæ Veron. & Chærefol. vinos. ana ʒj. colaturæ sumantur mane & vesp. gtt. LX. vel LXX. ex aqua fontana. Quo præscripto medicamento per aliquot dies adhibito dolores sunt ita exacerbati, ut parturientium doloribus similes esse, declararet; tandem penitus cessaverunt, & nocte quadam tranquille dormiebat per trium horarum spatium, quo elapso expergefacta, quum mingendi conatum perciperet, vasculum quoddam receptioni urinæ destinatum, quod ex instituto ad lectum itura adstanti sellæ imposuerat, arripiebat, urinamque mittere conabatur, sed frustra; seponebat itaque vasculum & paulo post bibendi gratia alterum quærit, quod itidem potu ordinario repletum dicto loco aderat, ob defectum autem lucis, manus ejus in id fortuito, quod pro receptione urinæ decretum erat, incidit, & ecce magnum hunc calculum, undique tamen membranaglabra cinctum, cujus icon *Tab. V. Fig. 10.* est adjunctus, reperit. Femina perterrefacta hoc phænomeno improvise, rationem hujus sibi ipsi explicare, calculum hunc prægrandem insensibiliter, absque antecedente, concomitante, vel subsequente urina, vel cruore, & quod maximum, sine ullo dolore ab ipsa excretum esse, sibi persuadere non poterat; id quod tamen certo certius erat, quum confectarium, enormem colli vesicæ, sphincteris, & urethræ extensionem subsequens, monstraverit, felicissimum hunc, intuitu dolorum, quos interdum minutissimi calculi per ure-

thram

De Calculis vesicæ humanæ urinariæ. 411

urthram transitus excitare solet, se enixam esse vesicæ urinariæ partum, quo, nescio quot annos, gravida antea fuerat, siquidem altera die e lecto egressa, & erecta stans, urinam retinere nequibat, quod incommodum in hunc usque diem continuat. Abhinc tamen ab omnibus doloribus calculi libera mansit, licet urinam ultra aliquot horas nec sedendo, nec cubando nec eundo, multo minus stando retinere possit. Calculus hic ponderavit recens ultra ziv . Septem insequentibus annis a calculi symptomatibus haud est vexata, hoc tamen anno, septimana ante Dominicam I. Adventus, denuo doloribus calculum indicantibus corripiebatur, quos in sella quadam sedens patiebatur; iis vero paululum sopitis, tandem lectum petendi animus erat: itaque e sella sua surgens, sonum quendam audiebat, ut lapidis in terram delapsi, quem calculo iterum a se ipsa insensibiliter excreto, ortum esse, minime gentium cogitabat, altera vero die ancilla, quum conclave converreret, sub sella, in qua pridie federat nostra vetula, calculum longe quidem priori minorem & in marginibus valde asperum nec membrana velatum invenit, ac lætabunda eum matronæ suæ exhibuit. Ponderat hic calculus zß . & gr. ij. vid. tab. V. fig. II. Femina hæc adhuc est in vivis ætatis suæ agens septuagesimum septimum. Nulli insuper valetudini adversæ, nisi ipsius senectutis & incontinentiæ urinæ incommodis, hucusque est obnoxia.

Quam felix & fausta autem sit illa femina, cujus mentionem fecimus in priori observatione, quippe quæ calculos prægrandes in vesica urinaria, per multos non solum annos sine dolore sustinuit, sed & tandem ab illis mirifice absque doloribus sub transitu horum per urethram, exceptis iis, qui ante exitum eorum præcesserant, sua sponte est liberata, hisque non obstantibus summam senectutem attingit; tam

certe infelix e contrario erat ille eruditus juvenis, binis vesicæ urinariæ calculis itidem magnis laborans, cujus historiam morbi & mortis brevissime sequentibus enarrabo. B. DN. *Handschuh* Rev. Min. Cand. & Schol. Suinf. Collega quartus meritissimus, ætatis suæ 23. annorum, temperamenti sanguineo-cholericæ, habitus corporis magis spongiosi quam gracilis, sæpissime doloribus dirissimis in regionibus lumborum & pubis, cum pressione pertinaei a gravi quasi pondere in perinæo, conatibusque alvum deponendi frequentibus ut plurimum inanibus vomitibusque, ardore urinæ, stillicidio ejus, ac suppressione interdum per aliquot dies perseverante, horripilationibus, æstu, sitique ingenti affligebatur; quæ symptomata jamjam ab incunabulis hucusque eum creberrime vexarunt, ita, ut vitam degerit miseratu dignissimam. Interdum enim cruciatus ineffabiles passus est, quibus vero vel naturæ *ὀνείρεα* vel medicamentis congruis, decentique diætâ ac regimine sæpius mitigatis, officio cum summa laude, assiduitate atque sufficienti alacritate, non solum præesse, sed & motum corporis vegetum & ambulando & concionando ferre poterat. Anno denique elapso 1752. die 13. Martii incidebat in nephritidem vel inflammationem renum cum tanta ischuria, ut, licet continuo ad mingendum stimularetur, ne guttulam quidem urinæ mittere potuerit; itaque a doloribus & symptomatibus huic morbo familiaribus miserandum in modum torquebatur. Adhibitis igitur remediis temperantibus, mitigantibus, inflammationi resistentibus, discutientibus, urinæque emissionem facilitantibus, haud quidem pellen-tium ope, sed stricturam colli vesicæ & urethræ emollientibus internis æque ac externis, scilicet clysteribus, unguentis, cataplasmatibus relaxantibus & anodynis, venæ sectione quoque haud omissa, ægroto succurrebatur; omnia ve-

ro incassum erant tentata. Auctis enim potius indies inflammationis ac urinæ suppressionis symptomatibus, tandem deliria, tendinum subsultus, lethargus, cum ceteris gangrænæ & sphaceli interni indiciis accesserunt, quæ, remissis denique omnibus doloribus, die 17. Martii miserrimæ vitæ finem fecere; quo factò, urina larga quantitate effluxit. Postea petito meo, ut sectio corporis defuncti permitteretur, mater ejus veneranda superstes indulgebat, hinc sequentia notavi.

I. Abdomen valde tumidum & inflatum erat, ac in pene & scroto enchymomata quædam cernebantur.

II. Remotis integumentis abdominis communibus, tota ejus cavitas liquore urinoso erat repleta.

III. In intestinis tenuibus & crassis nihil p. n. observabatur.

IV. Ventriculus, hepar, bilis, lien, pancreas, cuncta hæc viscera s. n. constituta conspiciebantur.

V. Exemptis vero his, ren dexter æque ac sinister p. n. constitutionem manifestabant, & quidem:

a. Ratione figuræ, quæ non, uti in adultis hominibus fieri solet, phaseoli figuram, sed potius talem, qualis in infantibus recens natis, & vitulis bovinis reperitur, repræsentabat.

b. Ratione magnitudinis: ren enim dexter pugni magnitudinem longe superabat, sinister paulo minor erat.

VI. Ren dexter, quoad maximam ejus partem sphacelo erat correptus, & in hujus margine superiori offendebatur ulcus ruptum, quod materiam putridam, ac teterrime foetentem in cavitatem abdominis effuderat, & in pelvis hujus renis cavitatem adeo dilatata, ut crassissimum pollicem sine ulla difficultate aut vi admitteret, penetraverat.

VII. Ren sinister non ita male erat dispositus, licet quoque inflammatione fuerit adfectus, attamen nec ulcerosus, nec sphacelo correptus erat. Ceterum in tota renum substantia ne mica sabuli reperiebatur.

VIII. Ureteres contra valde constricti apparebant.

IX. Renes succenturiati a statu naturali non recedebant.

X. Vesicæ urinariæ fundus, figura non, uti solet, rotunda, sed magis acuta super ossium pubis symphysin longitudine ad minimum duorum digitorum transversorum prominebat; vesicam quum manu prehenderem, magnum calculum inclusum esse cognoscebam, super quem arctissime erat constricta, eaque incisa reperi calculum nitidum, albi coloris, admodum splendentem, ad instar salium crystalliforum, figuræ oblongæ, fere triangularis, cujus tres superficies glabræ & politæ erant, in singulo vero ejus margine eminentia quædam aspera conspiciebatur monstrante *Tab. V. fig. 12.* Hic calculus recens ponderabat fescunciam cum sesqui drachma. Quo exempto alter major quadratus oblongus quatuor apicibus perquam elegantibus præditus *fig. 15.* reperiebatur, pondus erat æquale unciis duabus & uni drachmæ. Vesica ne guttulam urinæ continebat.

XI. Thoracis viscera erant admodum sana.

XII. Caput defuncti non aperiēbatur, prohibente id ejus matre.

Ceterum ex his recensitis liquet, quam diros cruciat-
tus per brevem vitæ suæ decursum pie defunctus passus sit,
quum statim postquam natus erat, calculi vesicæ indicia pro-
babilia secundum matris adhuc viventis effatum in illo sese
manifestaverint.

(*Norimbergam missa mense Decembri*
1753.)

Nota.

Quum Cel. Auctor ipsos hos calculos, quorum in vtra-
que observatione mentio fit, ad me misit pro figuris eo-
rum parandis, atque illi ad posteriorem observationem per-
tinentes divisi jam erant (*fig. 13. 14. uti videtur istu, fig. 16.*
17. serra) interiorem faciem simul repræsentandam curavi
expositionis loco pauca hæc addens. Uterque calculus in-
tus continebat nucleum quasi *a. b.* obscurioris coloris nec
admodum durum, sed facile rasilem, ex lamellis tamen com-
positum *b.* & intus argillacea ferme valdeque friabili mate-
ria repletum: alter nucleus *a.* integer adhuc erat. Hunc
nucleum in utroque calculo circumdabat alia substantia, al-
ba, paullo solidior *c. d.* & magis splendens, primo intui-
tu marmoreæ similis, sed radulæ pariter facile cedens ita,
ut calcario - salina potius adpareret. Hanc denique exci-
piebat nova crusta manifeste distincta, cum priori tamen
plane conveniens, nisi quod paullo adhuc magis albens &
splen-

APPENDIX

VOLUMEN DECIMUM

ACTORUM

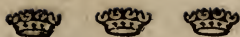
PHYSICO-MEDICORUM

ACADEMIAE CAESAREAE LEO-

POLDINO - CAROLINAE NATIVAE

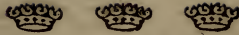
CLASORUM IN GERMANIA

CONTENTA APPENDICIS.

- I. Epidemia verna, quæ Wratislaviam Anno MDCCXXXVII. gravissime afflixit a *Ioanne Gothofredo* de HAHN, Confiliar. Reg. aulico, Acad. Nat. Curios. Adjuncto & Collegii medici & sanitatis Decano. pag. 1. seqq.
- II. *Ioannis Jacobi RITTERI*, Med. Doct. & Academ. Imperial. Nat. Curios. Collegæ, Tentamen Historiæ naturalis Ditionis Rideselio-Avimontanæ, in Floram, Mineralogiam, Faunam & Commentationem de aëre, aquis & locis, &c. divisum. pag. 21. sqq. & pag. 343.
- III. *Ioannis Ambrosii BEURERI*, Xenodochii Norimbergens. ad Spiritum Sanctum Pharmacopœi ordinarii & Acad. Nat. Curios. Collegæ, Examen chemicum Picis liquidæ, tam illius, quæ in Norvvegia, quam ejus, quæ in Thuringia paratur. pag. 157. seqq.
- IV. *Ioannis Antonii Iosephi SCRINCI*, Auratæ militiæ Equitis, Comit. Palat. Cæsar. Praxeos med. Chymix & Phys. experimental. in Cæsar. Regiaque Universit. Pragensi Reg. publ. ac ordinariæ, Meditationes physicæ de Phialis vitreis, quæ casu minimi silicis, in easdem projecti, diffiliunt. pag. 177. sqq.
- V. *FridERICI BOERNERI*, Practici Wolfenbutelensis, Societatum Teutonicar. Gœttingens. Jenens. & Helmstadiens. Sodalis, Acad. Nat. Cur. Collegæ, Disquisitio anatomico-medico-practica, de Tabe sicca lethali, a mirabili duodeni angustia & præternaturali plane ventriculi situ. pag. 225.

- VI. J. H. C. H. S. M. D. Mercurii sopherici delarvati ex Philalethæ Introitu aperto ad oclusum Regis palatium in conspectum Chymiatrorum prodientis Liber III. pag. 245.
- VII. Historica recensio & revelatio celebratissimi Collyrii Anglicani Viri quondam illustri *Hans SLOANE*, quod ipse diu in arcanis habuit, tandem vero Augustissimo Magnæ Britanniæ Regi in publicos usus revelavit, interprete *MENANDRO II*. pag. 285.
- VIII. Memoria D. Joannis Friderici *CRELLII*. pag. 297.
- IX .Memoria D. Joannis Friderici *FÜRSTENAU*. pag. 313.
- X. Memoria D. Joannis Christiani *KVNDMANNI*. pag. 321.
- XI. *Christophori Jacobi TREW*, Acad. Nat. Cur. Directoris Epistola ad Ill. D. Præsidem, qua ipsi Volumen hoc X. feliciter absolvum gratulatur & specilegia quædam in antea annotata addit pag. 345.

EPIDEMIA VERNA

QUAE

VRATISLAVIAM ANNO MDCCXXXVII.

GRAVISSIME AFFLIXIT,

DESCRIPTA

A

JOANNE GOTHOFREDO de HAHN

CONSILIARIO REGIO AULICO

ACADEM. IMPERIAL. NAT. CURIOSOR. ADIUNCTO,

ET COLLEGII MEDICI & SANITATIS DECANO.

REDEMPTION

THE GREAT WORK OF
REDEMPTION
BY THE BLOOD OF CHRIST

JOHN CALVIN'S COMMENTARIES

ON THE BOOKS OF
THE PENTATEUCH
AND THE PROPHETS

ondum obliterata apud nos est memoria Epidemiae vernæ, quæ Silesiam nostram, quindecim retro annis vastavit. Dignam sane eam iudico, cuius memoria his annalibus medicis conferuetur, partim, quod epidemia illa propius accesserit ad sevitiam pestilentiae veræ; partim quod mihi ipsi, eandem descripturo, istius epidemiae squaloribus tabescendum fuerit, adeo, ut ex intimo rei sensu petitaæ sint, quae exponere suscipio, istius luis per Silesiorum Augustam grassatae rationes. Quibus iungere animus est peregrinam illam multis visam medendi methodum, qua servatus vel nunc eloqui valeo, quae tunc sustinui. Quale quid eo liberius iam audire e me ipso licebit cuivis, quo magis ea de re rauci iam facti fuerint vulgi rumores.

SECTIO I.

Prima epidemiae occasio.

Status anni epidemiam praegressi.

Praecesserat annum, numerosis funeribus luctuosum, annus inconsueta cœli inclementia plane illaetabilis. Erat is seculi huius tricesimus sextus, quo iusti poenarum dictatoris Dei iussu cum vario miseriarum genere confictati sumus. Inde enim

a veris istius anni fine ad aestatem anni sequentis exceptit calamitatem calamitas. Neque ulla intra seculum, & quod excurrit, tempora his nostris existere duriora.

Scilicet ostenderat nobis amplissimam foecundae messis spem ver adultus, cum coelum & terra subito praeciderent nobis spem illam, non dubiam amplius visam, sed fere exploratam. Praevias toto Maio pluvias interruptas, tenues, sparsas, gelidas, excipiebant Iunio continentes, densae, calidae, eaeque adeo effusae, ut nubes integrae descendere in humidam terrarum ruinas viderentur. Colliquefcebant talibus protinus altissimae montium nives, augebanturque harum colluvie non minus, quam imbrium repetitione, flumina in immensum, usque adeo, ut disruptis tandem horum molibus excederent ex alveis, stupendaeque causarentur aquarum effusiones. His iunctae piscinarum maximarum exundationes, amoenissimos Silesiae campos in vasta stagnantium aquarum receptacula mutabant, ita quidem, ut Viadri accolae per omnem eius tractum navibus utrimque per agros vicinos & silvas longe lateque vagarentur.

Obtingebat maxima illa hominum memoria Silesiae eluvio sub finem Iunii, mora hucusque vix observata ad medium Augustum perdurans. Nempe & remoram defluo flumini iniiciebat ventus pertinaciter spirans inter Zephyrum & Boream medius, quem *Corum* dicunt, &, quod pessimum erat, nova indies depluebant aquarum augmenta.

Tot tristibus undis ingentes debebantur frumentorum omnis generis thesauri. Nam & quae inaccessa manserant fluminibus loca frumentorum feracia, ea corrumpebant pluviae perennantes, quibus cum messis ipsa turbabatur, tum messis apparatus minuebatur, vitiatis granorum maturitate cohibita aristis.

*Secunda epidemiae occasio.**Annonae caritas.*

Enata inde infueta nobis, atque ultra modum duratura annonae difficultas. Quam cum levare non valeret ingens frumentorum, stupendis sumtibus aliunde accersitorum, copia; tum factum est, inaudito in his terris exemplo, ut non pauci ex plebeis fame conficerentur; longe plures autem morbosis languoribus irretiti vitam traherent ipsa morte acerbiorum. Quam multi victum in silvis conquirentes glandibus, herbis crudis, arborum corticibus & turionibus aliquamdiu victitabant. Imo vero non abstinebat a cadaverum comestione esura plebis libido. Neque illa modo, & recens morticina tantum deripiebat, sed iamiam putrorem spirantia, qualia vix igne digesta a vide quidam ingurgitabant. Horrendum dictu, & creditu difficile, nihilo tamen minus verum, aliquos in vicinia ruricolae abortivum iuenculum, quem, ut indevoratus maneret, statim defodi iusserat herus, effodisse iterum, & carniam desiderio in epulum vertisse. Ferale certe dicendum & mortiferum.

Eiusmodi comestiones quanquam locum non invenirent intra urbem: permultos tamen & in hac premebat inedia, usque adeo, ut & delicatuli contemptissimis quandoque cibis delectarentur. Neque adeo rara erant pauperulorum exempla, qui boum recens maclatorum cruore, farina remixto, ignibusque leviter tosto, se exsatiabant. Praecipue autem mediae fortis homines corrumpebat & parcior, & deterior per omnia victus: Furfuraceum enim panem anhelabant, qui ante similagineum saepe fuerant aspernati: Talique ratione multi opipare & apparate vivere ante soliti, in morbos praecipitabantur, subtractis gulae irritamentis.

Iunctam fastidio commiserationem excitat adhucdum tristis.

stis recordatio hominum fame exhaustorum, qui pallidi, flavi, & ut terrae filii, fusci tota urbe nobis quotidie occurrabant. Quales ingenti numero aliunde ad nos pervenerant spe panis allecti. Horum aliqui ad extremum vitae halitum cum fame colluctati subito exanimis sub dio occumbebant. Plures fame & morbo elanguidi in valetudinarium deportabantur.

Tertia epidemiae occasio.

Vitiatus aër.

Neque vero hoc satis! Ipsa coeli magnam partem sublata puritas erat. Aëre nos ambiente, silentibus ventis, per longum temporis tractum non bene ficcato, sed palustri & ex stagnatione quasi putrescente. Magnopere enim morborum productionibus velificabant domicilia restagnantium aquarum fordibus delibuta. Erant quippe non tantum cellae omnes, sed & complures domus, in declivioribus locis sitae, sentinis aliquamdiu repletæ. Ipsae vero diffusae per terras aquae tam pravae indolis deprehendebantur, ut non homines tantum tactu laederent, sed & bruta squaloribus adsueta. Equorum sane pilos cito cadere faciebant, cutemque exulcerabant.

Quin imo venenosam plane indolem acquisiverant aquae stagnando, immensa insectorum copia conspurcatae. Quo ipso & acorem & abominabilem foetorem spirabant, hominum ideo non minus, quam bestiarum naribus & linguis intolerabiles.

Magno inde rei pecuariae damno eveniebat, ut animantibus & deficeret potus salubris, & pabula exhiberentur aquarum vitio corrupta. Quo ipso carnes & succi illorum morbida labe inficiebantur, quam proxime ad homines, qui illis vescebantur, transitura.

Status epidemicus.

Hac coeli, terrae & rerum facie, saluberrima alias Silesia nostra sequenti anno in valetudinarium mutabatur, pluribus incolarum millibus fatale. Scilicet elumbes, tot lubricorum retro mensium squaloribus, fibrae minus pares erant iustis & ad debitas functiones suffecturis tensionibus siue erectionibus. Fatiscibat macerata earum compages, ubi postmodum vel siccis caloribus, vel frigoris rigoribus tentaretur. Et visa mihi tunc princeps & vera sic dictae *malignitatis* febrium illarum ratio latere in hebetato, si non penitus destructo, fibrarum & vasorum minimorum elatere. Quanquam culpa neutiquam vacarent, spurca illa humiditatum effluvia, corporis nostri spiraculis recepta, humoribusque inquilinis admixta. Fas erit rem declarare exemplis! Fas etiam erit, Hippocratico more, mortuos praecipue memorare. Hi enim prae convalescentibus morbi atrociam loquuntur.

SECTIO II.

Aeger I.

Antesignanum epidemiae vernaе sisto hiemalem aegrum, Februar.
 ruricolam XL. annos natum. Febris hunc prehendebat IV.
 continua. Comites febris erant subitus virium lapsus, I.
 capitis & praecordiorum dolor gravis, fluxio alvi, pervigilium, IV.
 iniquies, delirium. Quae insuperabilia morbi symptomata excipiebat die vndecima his ipsis insuperabilior obitus. XI.

Plures pagatim habitantes tali ratione decumbebant, labem quam proxime urbi tradituri. In his inter alios bini ad rabiem deliri, adstantes pugnis caedentes eosque conspuentes, servabantur.

Aeger II.

Primum in urbe malignae epidemiae exemplum se mihi offerebat Liberi Baronis de S. vxor. Foemina tenella, aduersaeque fortunae miseris immersa. Haec, triginta annos nata, subito elanguida fiebat. Dolor capitis illico atrox. Sitis, & sequenti die importuni menses. Exin vomitus bilis alvufque biliola. Sputa viscida. Syncopticus rigor. Ardor partium internus. Linguae, quasi candente ferro compressae, sicca glabrities & restrictio. Vox aentibus faucibus nulla. Angina sine tumore pessima. Repetebant interdum tenacis pituitae vomitus aluique deleterius fluor. Os sine medela siccum. Iactatio. Supinus torpor. Mors inter convulsiones gemebunda.

I.
II.
IV.
VII.
IX.
XIII.

Binae foemellae, idem fatum appetiturae, feliciter eluctabantur, internis ignibus mature in externas partes versis. Alteram faciei erysipelas tertia die securam reddebat. Alteram carbunculosa digiti exulceratio, secunda die oborta. Sed haec meostrouo demum spatio convaluit.

Aeger III.

Pari fere raptu jugulabatur foemina nobilis, viginti septem annos nata, florida, sed articularium dolorum longinquitate viciata. Inopinato hanc destituebant consueti articularum dolores. Mox languor aderat adeo anxius, vt primo morbi momento algida exspirare videretur. Post tale morbi deleterii gelu aestus adeo vehemens, vt aegra, comburi se existimans, vociferaret sine remissione: *Emorior! Emorior! celerrima mors properat!* Parcum tandem ab effuse depluente sudore levamen. Articularium dolorum post noctem irrequietam reditus. Sed hic internas partes non liberans. Quarum vires verendo alvi profluvio corruebant, milio ardente externam superficiem destruentem.

Februar.
XXIV.
. I.

fluente. Quarta die spes restitutionis inter sudores & acerrimas alvi evacuationes colliqueſcebat. Urgebant ſimul & ſummae praecordiorum anxietates, & intolerabile artuum rheuma, & miliare ardore. Aegra poſt noctem calamitoſam rigida, inani gulae ſpaſmo, & irritato vomendi conatu vexabatur. Mens leviter aliena. Dimiſſio involuntaria lotii. Stillae narium. Sputa viſcida. Pavores. Mors epileptica.

IV.

V.

VI.

VII.

Ex rebus fere aequae anguſtis ſe extricabat vir L. annorum, bilioſus et fuſcus, talisque per omnia, quales prae reliquis epidemiae ſuccumbebant. Non levarat immanem praecordiorum & capitis dolorem copioſe miſſus tertia die ſanguis. Vigil permanebat & delirus uſque ad undecimam morbi diem, qua mori viſus ſervabatur graui ophthalmia, milio copioſo, effuſoque ſudore.

Aeger IV.

Rapidiore adhuc incendii decurſu conflagrabat vir, ſicci & ad cineres parati habitus, XL. annos natus. Ingens hunc terror in febrem praecipitabat. Cardialgicus mox vomebat bilem. Exin aeſtuabat, ferociſſime dolentibus capite & abdomine. Lotium poſt inquietam noctem nigrum. Repetitio vomitus. Sudor effuſus. Tertia die delirus livebat totus, non ſecus atque apoplectici poſt obitum. Moriebatur inter ſaeva abdominis tormenta, exactis morbi vix pluribus, quam quinquaginta horis.

Mart.

XX.

I.

II.

III.

Qui apoplexiam acutiſſimam febrem credunt, acutiſſimam febrem non inconcinne ſiderationis aliquam ſpeciem dixerint, cum aequae ſubito pereant, quos corripunt ambae, quin imo non raro iunctis ſuccumbant.

*Aeger V.*Mart.
XXII.

I.

Matrona nobilis, XLVI. annos nata, densi & obesi corporis, a nocturno amicae funere redux febrieat. Ansam morbo dederant moeror, & foeda, quae e tumulo spirabant, effluvia. Fluxerant modo ante menses. Vires protinus destruebat cardiacus dolor atrox. Nox inde vigil. Amaror oris. Mador sine levamine. Urina biliosa. Sitis. Algor cum fervore alternus. Mox sudor colliquativus. Quarta milii confluentis aderat copia. Huius pustulae adeo confertim extuberabant, ut multiplicato ordine sibi invicem insiderent. Turgebat illo ignitorum tuberculorum agmine corporis ambitus. Splendebat fusco rubore torva facies. Rugiebat venter. Urgebat vesicae stimulus. Repetebant menses.

II.

III.

IV.

Artus rheumate torquebantur. Tali praecipitati funeris apparatu circumvallata nostra, quinta die anxia, quasi e vinculis se extricatura, seolvebat, suspiriosa, lurido pallore marcida, βέφσαλμος, aphona, stertens, subito exspirans. Vasorum cutaneorum apicibus igne sacro, non secus ac pulveris pyrii accensione, destructis.

V.

Artus rheumate torquebantur. Tali praecipitati funeris apparatu circumvallata nostra, quinta die anxia, quasi e vinculis se extricatura, seolvebat, suspiriosa, lurido pallore marcida, βέφσαλμος, aphona, stertens, subito exspirans. Vasorum cutaneorum apicibus igne sacro, non secus ac pulveris pyrii accensione, destructis.

*Aeger VI.*Mart.
XVII.

I.

Propius ad carbunculorum ingenium accedebant feralia eiusmodi exanthemata in foemina masculi roboris & egregiae

III.

IV.

VI.

staturae. Hanc XXX. annos natam, tentabat subitum frigus cum nausea, artuum, praecordiorum & capitis acerbo dolore. Lactanti novem menses, inordinate simul, & ea die iterum florebat venter. Tertia morbi die facies, nucha, artus, mox totum corpus, quasi virgis caesa, vibicibus perfundebantur. Vibicati illi rubores protinus in vesiculas mutabantur, acerrimo halitu ardorem intolerabilem excitantes. Subsistebant istae vesiculae, praevio bilis vomitu. Inde cutis pallor & virium ad animi deliquium depressio.

pressio. Sudor revocabat elevationem vesicularum, harumque ardorem, non vero spem vitae, quam praescindebant alvi biliosa fluxio, & vertiginosus languor & vomitus repetitus bilis, totidem incendii interni testes. Inde in sphacelum praeceps discedebat nostra fusco livore offusa.

VII.
X.

XI.

Inter convalescentes comparanda cum hac alia quaedam foemina, cui anginosa febre decumbenti tandem efflorebant decima sexta demum die in humero & tibia carbunculosae eiusmodi vesiculae, ex macularum & miliarium confluxu exsurgentes, cutem adurentes, alte depascentes, aegram vero menstruo spatio salvam dimittentes.

SECTIO III.

Cum increbrescerent effervente magis magisque epidemia & morbi & mortes, iisdemque praeventendis minus paria essent iuncta Medicorum consilia; excitabatur attentio aulae, iuebaturque singulis dierum septimanis denuntiare, quot quisque Medicorum aegros, et qua spe in se susceperit, & quos ex his vel servaverit, vel amiserit. Vbi quidem, subducto postmodum calculo, comparuit, Vratislaviam nostram duplo maiorem solito civium suorum numerum isto anno amisisse. Tria quippe mortuorum millia intra vrbis moenia sepulta.

Experiebamur tunc Medici, quam apposite olim malignae epidemiae characterem in eo posuerit HIPPOCRATES, quando, quae alias a prudente Medico in morborum curationibus cum fructu suscipiuntur, omni fere successu carent. Aequae enim parum proficiebant, qui reiterata sanguinis missione praeventere incendii vniuersalis progressum annitebantur, quam qui illa penitus abstinebant; quia panicus quidam terror suspectam multis

reddiderat venae sectionem, eo, quod ex orci faucibus eripere non valuerat eos, qui illam admiserant protinus. Erat autem & tam praeceps periculi maturitas, & tam fubitus vbiuis virium lapsus, vt antequam quid factu opus esset decerneret auxiliaturus, fato proximus saepe haberetur aeger, sola analepsi refocillandus.

His rerum angustiis, & consilio patris senis excitatus, ignis elemento destructori, inusitata methodo, opponere decernebam infestum ignibus elementum aquae, iugi ablutione frigida vel praevertere, vel delere tentans ignes sacros, tot florentibus & vegetis corporibus ruinosos.

Aeger VII.

Aprilis
XVIII.

- M**ercator XXXII. annos natus, floridus natura, sed inter moeres fuscus in orthostadio, mox febriens, capitisque dolore & nausea affectus. Permittentibus id viribus altera die mittebamus sanguinem, qui inflammatorius. Vesperi vomebat aeger, tertia die maculosus. Maculae morbillis aemulae, inconstantes. Mador. Mox praecordiorum intolerabilis dolor & delirium. Quasi ex temulentia vacillans extra lectum vagabatur siccus. Oculo altero dilatato, altero connivente, vtroque gramiOSO & caliginoso, lingua laevi, arida, candente; sputo resinoso; vrina biliosa. Enimvero his omnibus cum minus prompte mederentur consuetae potiones, citratae, nitratae, aceto analptico gratissimae, assatim aegro, sibi parum conscio, ingestae; tum ad externas illas humectationes confugiebamus, indefessa opera spongiis omnem corporis ambitum demulcentes. Id consequamur, vt sensim sputa resinosa fierent magis mobilia; vt flaccida & fusca facies conspiceretur magis turgidula; vt felicius procederet blandus mador; vt resipisceret, haecenus vel loquax nimium, vel taciturnus ex delirio aeger.
- I.
II.
III.
IV.
V.
VI.
VIII.
XIV.

Aeger

Aeger VIII.

Inierat autem societatem cum epidemica febre nostra apparatus quidam apoplexiae, ex oculorum inaequalitate in praecedente aegro diiudicandus, in pluribus aliis funesti eventus praecursor. Vir athleta, XLVI. annos natus, decubuerat tres dies febre continua, quam malus epidemiae mos vnice suspectam reddebat. Quarta vero, ecce! die oculi sinistri conniventia latentem in herba anguem prodebat. Linquebatur aeger animo, alvumque largius solutam experiebatur. Dolores capitis, a primo morbi momento praesentes, inerescebant. Totum latus sinistrum subdebile. Lingua balbutiens. Vrina involuntaria. Mens confusa. Sudor excedens. Singultus. Vellitatio lecti. Miliium. Pudendorum tubercula carbunculosa, inflammato ambitu & dolente. Sedes nigrae effusae, cum herniae scrotalis, qua laborabat noster, disparitione. Vndecima frigebant anima & sudor & mox exanimis aeger, recusata ablutione, illotis manibus tumultum petiturus.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

XI.

Aeger IX.

Ablutionis e contra promptum auxilium experiebamur, in periculo magis quam hic evidenti. Nobilissima foemina, consanguinitatis mihi vinculo iuncta, XLIII. annos nata, inter domesticas occupationes quasi conquassata concidebat. Facies primo momento Hippocratica, artubus glacie perfusis & tremulis. Tenesmus vteri, vesicae & alui, cum impetuosa contentorum exturbatione. Horror repetitus ad quemvis aëris contactum. Vomitus post quaevis ingesta. Turgor abdominis. Videbatur mihi advolanti non morbo corripit aegra, sed siderata mori, vix-

Mazii die
XXVIII.

I.

- que amplius cum morte colluctari. Pharmaco, ob vomitus, non erat locus, neque venae sectioni, ob algida & emarcida membra. Iugi ablutione artuum glacies difflebat inter gemebundos angores. Sitis tandem invitabat potum. Calorem excipiebat aestus. Clysmi solabantur partes abdominis internas. Quarta die magis sibi conscia aegra caput quasi a percussione dolere conquerebatur. Abdomen mire inflatum. Faeces albae. Ichor vterinus cum conatu aliquo abortibus solenni.
- V. Non enim fluxerat vterus binos menses. Stupor femoris sinistri
- VIII. quasi a paralyti. Octava demum die certa rediturae sanitatis spes duorum tandem mensium spatio confirmata. Quo transacto
- LX. calculus reddebatur. Uterus iterum florebat. Vires recuperabantur.

Aeger X.

Maii die
XXX.

- O**mni remediorum genere, vna ablutione excepta, instructus servari non poterat Vir LXIV. annos natus, inter mercatorum primos spectabilis. Robustus corpore, mente feruidus, in omni actione rapidus. Reprefferat modo morbi, eum quasi praetentantis, insidias venae sectione consueta vernali; cum nihil mali veritus aliquo vespertini frigoris sensu monitus lectum peteret, per tres horas non bene refocillandus. Nullus aderat gravioris morbi apparatus, praeter absentiam adsuetae alacritatis, qua lecto continebatur noster, tertia die sparsas per thoracem miliares pustulas observans. Quarta demum calor febrilis exurgebat, viribus sine causa magis fractis, milioque evanido. Epidemiae malitia cautus, verebar, ne externis parcens tecte faeviret in interna morbus. Huiusque eventus indicium futurum adstantibus declaro, si vel bilis vomitus, vel sedes tales proxime sequantur. Vtrumque succedebat, bile bis per vomitum, ter per

per alvum reddita. Quo ipso momento homini hernioso, uti
Aegro VIII. undecimam diem exitalem futuram pronuntio; id-
que eo maiore cum fiducia, quo magis in ea suspicione me con-
firmarent presso pede insequens sopor, cum cardialgia, ructu &
spu tenaci. Adiungitur mihi Medicus copiosa praxi non in-
celebris. Accitur Chirurgus, herniam diiudicaturus. Vterque
securos nos esse de interna inflammatione iubebat; praecipue,
cum extra lectum sedentem deprehenderent aegrum, dentes
expurgantem, mihi que vel ob solam taciturnitatem suspectum,
septima vero die balbutientem, substupidum & quaedam incaute
eloquentem. Cum in ea praedictione perseverarem, vitae &
morbi eundem futurum exitum, convocatur Medicus tertius.
Adplicantur nostro omnium consensu Vesicantia. Propinquantur
pharmaca, quae cuius videbantur selectissima. Sequitur nox,
adstantium testimonio, sat pacata. Redditur vrina naturali pro-
pinqua. Micat pulsus vel HIPPOCRATEM fallere aptus. Ma-
det cutis. Respondet alvus. Suscitata interim tot speciosis
circumstantiis restitutionis spem deprimunt sicciior lingua, facies
ultra, quam aegrum decebat, splendens, calor auctus, micturi-
tio, impudens consurgendi libido, hacque repressa, vrinae in-
voluntaria dimissio. Accedebant ad haec lenia deliria & vix pro-
talibus agnita, quia, circa nummos & numeros occupata, decere
mercatores videbantur. Suspectissima mihi nihilominus, mor-
tis que certiores praenuntii, quam sinistra cornix. Mentis quippe
errores illi nona die post comatosam noctem magis declarati.
Luridae tunc maculae comparebant. Totidem nova mortis pro-
perantis symbola, emarcidae cuti insculpta. Ad quorum conspe-
ctum parum aberat adstantium vnus, quin sine febre delirasset.
Victoriam in Medicorum manibus esse ratus, eo, quod exanthe-
mata

VI.]

VII.

VIII.

IX.

X. mata critica eruperint feliciter. Critica certe! sed ad mortem! maturius, quam praemonueram, decima nempe die, consequentem.

Aeger XI.

I. In stationem aegri praecedentis, quem vix amplius respirantem inviseram, succedebam ipse. Pransurus domum redux mensae loco lectum occupo, quadragesimo quarto aetatis anno constitutus. Persenseram inter vix superabiles labores infestum aliquamdiu nuchae dolorem. Hic isto mane solito ferventior febrem epidemicam invitabat absque praevio horroris sensu. Saevus ille dolor, ex nucha ortum ducens, totum tunc ambiebat caput. Funesta experientia me edocturus quid sit periculosa illa HIPPOCRATIS *επειδημίν* sive *corona dolorum*. Ferebat caput, frigentibus pedibus, spasmo ad abdomen rigidis. Augescente de momento in momentum dolore, horror aderat ad quemvis aëris attactum. Languor mox ab initio extremus.

II. Nox inquieta & sudans. Oculi gravissime dolentes. Rheuma omnes artus quasi comminuens. Parca tertio mane remissio dolorum, mox intensiorum; febre, praevio torpore, aucta. Nox clamorosa nuchae & capitis cruciatu atrox. Post hanc dies nocte peior. Pedum glacies nondum egelata. Tristibus his symptomatibus iungebantur pavores, mentisque debilitas suspecta; manibus hoc biduo vibicatis, tendinumque subsultu tremulis; milio per dorsum sparso. Vomitus praeterea, aphtharum ventriculi testis. Ab hac die abluitio frigida universalis in usum vocata, cum antea particularis tantum obtinisset. Octavo pulsus tremulus observabatur. Gemitus a dolorum ferocia perennes. Nona vomitus grumum cruoris emoliebatur. Obtinebat tunc

III.
IV.
V.
VI.
VII.
VIII.
X. X.

tunc rerum ab aliquo mentis deliro stupore incuria. Vndecima XI.
sudor, armistitium aliquot horarum producens, opportuno corti-
cicis vsui locum concedebat, cum iam exitialis languor quaevis
pessima minaretur. Loquela difficilis & balbutiens. Angina
aphthosa. Stridor dentium. Risus Sardonicus. Spasmi cynici. XII.
Obauditio. Screatus. Id interim consequeremur corticis vsu, XIII.
vt quotidiana exacerbatio tardius, & die decima quarta, quae XIV.
tota comatosa fuerat, sub noctem demum ingrueret. Sed gravi-
tate tarditatem compensabat, violento frigore totum corpus
quatiente. Mox algidus aderat sudor, deficiente loquela; di-
missa citra voluntatis imperium vrina. Media nocte glaciali isto XV.
frigore rigidus, mori visus, frigida ablutione revocor. Redeunte XVI.
cum auditu aliqua spe vitae. Loquela diu difficilis & tarda, quasi apa-
ralysi. Nec nisi operoso corporis conatu, et parturiente quodam nisu
verba emoliebar praeter rorem sesquipedalia. Dentium repur-
gatione occupatus, quod symptoma, non optimae notae (Aeger
X. dies II), partim aphthoideae oris cuti defluae, partim novis
aphthis germinantibus tribuo. Ea die suspectissima extra lectum XVII.
versandi libido statim summa infirmitate reprimebatur. Abhinc
tamen prima cibi cupiditas. Impetu in cucumeres & carnem bu-
bulam acto, desiderio vix cito satis implendo. Sudor abunde de-
fluebat dum caperem cibum. Hoc deglutito, somno abripiebar. XX.
Quisvis tunc strepitus aures feriebat moleste; praecipue curruum XXII.
praetervehentium. Oculis recentia & peregrina erant obiecta XXV. II
quaevis. Collectis tantillum viribus, subita noctu aderat cholera, XXXVI
effusam per diem exturbans contentorum copiam. Morbus
quadraginta dierum ambitu iudicabatur. Surarum spasms cum XLVIII.
duritie negotium adhuc facientibus. Epidermis sensim omnis
deflus. Vnguium emortuorum & incurvorum regeneratio ra-
App. Act. Med. Ph. Vol. X. c *bella*

bella mense demum Augusto malorum agmen claudebat. Vigente morbo alvus bis officii mōnita cremore tartari.

Testabitur fusior paulo haec historia de gravitate morbi. Testetur iam quoque aliqua commemoratio curationis de susceptorum aequitate. Dubia quidem ea nonnullis visa, mox frequenti experientia & imitatione comprobata. Obieceram feбри, more mihi solenni, mox a principio potiones largas saturate nitratas, citratas, analepticas ipsamque aquam simplicem saccharo blande saponaceam, gulaeque, destillatas aquas fastidienti, acceptam. Fraena inieceram saevienti dolori remedio nocturno, semper ad dolorum gradus demenso, sumtis nempe vel pilularum de cynoglossō sex, septem granis, vel extracti aquosi Opii grano vnico. Vtrumque pharmacum magno semper mihi solatio erat, aut praeventendo febrile pervigilium, aut moderando ineffabiles dolorum cruciatus. Ab alexipharmacis calidis adeo alienus, vt cum aliquando Essentiam alexipharmacam obtruderet, mihi tunc opem laturus Dn. de HELWIG non renuerem tantum, sed more febrientibus, dum calent, solenni, quasi leni temulentia actus regererem: *me ne nomen quidem eiusmodi pharmaci ferre posse, nedum pharmacum ipsum.* Quam ingenuitatem saepe dein risu profecuti sumus ambo. Cum interim increveret morbus, isque meo, aegri sensu, & Medicorum practicoaton iudicio pro inexpugnabili aestimaretur; tum septima die advolans Pater optimus, aqua frigida restinguere protinus febriles ignes, auctoritate senem Medicum decente, iubebat. Iugiter ergo spongiis abluabar. Sancteque testor, nunquam non refici ad breve temporis momentum languentes marcidae cutis fibras me persensisse. Succedebat, repurgatis hac ope poris, perspiratio liberior ac sudor

dor modestus, videbanturque cutis obturacula promptius spongia remota, quam pharmaci interni virtute. Recreabat praeterea hiantia, & purum aërem sitientia cutis ora, liberior aëris accessus. Neque enim salutarem iudicabamus atmosphaeram, aegri & circumstantium exhalationibus impraegnata. Fenestris ergo apertis, secus atque id nostratum mos ferebat, libero aëri aditum concedebamus. Lectum de die alium occupabam, alium de nocte, peraccommodo interrumpendis caloribus instituto. Indusia frequentius permutabam, ne scilicet, quae exhalabant, sanguinis recrementa resorberentur per vias patulas. Cautela a circumspetto seculi decimi sexti Medico, RONSSEO, in elegantibus Epistolis commendata: *An tersa mundaque lintamina puerperis & aegrotis conveniant?*

Die morbi decima, dubio valde rerum eventu, consilium inibam cum patre, de salute mea sollicito, de Cortice sumendo. Prima ergo temporis momenta sequentis noctis arripiebamus, sumendo vndecima die ab hora tertia matutina ad septimam singulis horis selectissimi huius drachmam vnam. Bene adhucdum recordor, me non tantum pharmacum hoc tanquam delicosum quendam cibum, masticando devorasse, sed et mox a prima dosi gratissimum quendam sensum per totum corpus diffusum, me percepisse. Quinque adeoque ea die deglutitae drachmae, duodecima quatuor iisdem horis, decima tertia tres tantum, & quarta decima non nisi vnica. Destituente me illo gustu grato. Ea interim ipsa die visa febris se recepisse, repetito sub noctem frigore omnes adhuc nervos intendebat, aut peritura aegrum, aut peritura. Et quanquam parum abesset, quin tunc succumberem morbo, apoplecticum apparatus in societatem adsciscenti,

perfenſi tamen, illo ipſo impetu fractas eius vires rediturae va-
letudinis ſpem revocaſſe. Iuges illae ablutiones, quibus hucus-
que recreatus fueram, ea ipſa die, qua mori videbar, non ne-
gligebantur. Licet enim totus algidus algido ſudore perfunde-
rer, non ſecus ac liquefactae glaciae immerſus; frigida tamen ab-
luebar; maritum ſervatura chariſſima coniuge lethales madores
ocius diluente. Morbi tandem, reliquiae menſtrua equitatione
ſeliciter ſubactae.

Humida tali medendi methodo plures abhinc ſervati etiam
e deſperatiſſimis. Meo quippe exemplo excitati non facile con-
tranitebantur aegri. Quanquam non deſuerant, qui, ſiniſtro
prius iudicio abrepti, publice aſſeruerant: Moriendum mihi ne-
ceſſario quidem ex capitali lethalis morbi ratione. Quodſi vero
vel hoc minime eſſet, moriendum mihi tamen ob medendi ratio-
nem perverſam, contra medicae artis leges mihi ſilio a patre
applicatam. Sumſit autem ſibi hanc provinciam coniunctiſſimus
frater, Svidnicenſium Medicus, vt antiquiſſimam hanc medendi
methodum contra iniquos obtrectatores ſingulari tractatu:

Krafft und Würckung des friſchen Waſſers,
vindicaret, quali labore hic ſuperfedere
commode poſſum.

JOANNIS JACOBI RITTERI
MEDICINAE DOCTORIS
ET IMPERIALIS ACADEMIAE NATVRAE
CVRIOSORVM COLLEGAE
TENTAMEN
HISTORIAE NATVRAE
DITIONIS
RIEDESELIO-
AVIMONTANAE
IN
QVATVOR PARTES,
NEMPE
FLORAM,
MINERALOGIAM,
FAVNAM ET
COMMENTATIVNCVLAM
DE AERE, AQVIS ET LOCIS ETC.
DIVISVM,

JOHN JACOB RITTER

MEDICINE DOCTOR

ET IMPRINTALIS DE BERNIA PATRIS

ET IMPRINTALIS DE BERNIA PATRIS

TEXTUS

INSTRUMENTA VITAE

DE BERNIA

RIEDELIO

AVIMONTANA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

DE BERNIA

LECTOR BENEVOLE.

Ratio et consuetudo suadent, vt quaedam ob huius opusculi imperfectionem moneam. Deliciae studii naturalis ex SCHEVCHZERI Patriis scriptis haustae, BOVRGVETI et HALLERI commercio fotae, mobili praeter spem vita, mutata saepius licet fede, immobiles haesere animo. Hinc quoque in Ditione RIEDESELIO-AVIMONTANA Physicus Ao. 1744. constitutus, intuens eam, me temperare nequiu, quin statim consilium de perlustranda, iuxta recepta tria regna, hac Ditione, deque consignando visorum catalogo caperem. Mensè Augusto eiusd. anni me prima vice huic applicans proposito, parergon hoc inter praxin medicam et labores iuuentuti dicatos annis 1744-1745. 1746. et trimestri primo anni 1747. magna prosequutus fui voluptate. Quo tempore ad Cathedram Frisiae Franequeranam medicam vocatus, hanc deserui inuitus regionem, simulque cepto metam posui; schedas vero mecum vehens in ordinem redigere, easque sub *Tentaminis Historiae naturalis Auimontanae* Titulo, et auspicio *Illustr. Riedeseliorum* (*) luci exponere publicae, sic dulce dulcis morae monumentum perennare in animo statueram, de negato ibi proposito, ex Frisia in Heluetiam, inde in Germaniam Silesiamque schedas vectas, varias ob ratio-

* Ex Illustrissima hac Familia ab omni aeuo non modo Viri sago Togaque clari, sed etiam Botanophili prodire, teste TABERNAEMONTANO, MATHIOLI commentatore, vernaculo Opere *Francos. ad Moen* Fol. 1586. qui GEORGII RIEDESEL, Hassiae Mareschalli, Haereditarii in *Ludvvigs Eck*. sub articulo: *Stoechas*, p. 238. honorificam facit mentionem.

Praefatio.

tiones obliuioni iam destinaram. Stetissem huic proposito, nisi ab ILLVSTRI Academ: Natur: Curiosorum Praefide BÜCHNERO, litteris tam publicis, quam priuatis, exhortatus, officiique membri Societatis vt et Symboli: *Nunquam otiosus*, memor; opusculum tandem ex schedis operose collectum, aliquali systematico ordine concinnare, mutassem animum et quicquid sit, imperfectum potius, quam nullum offerre malu obsecundans, praecipue, quum nihil oblatu dignius mihi ad manus sit. Collaturus vires meas, laborem medicum primum, subiecti ambitum, morae breuitatem, parergon cum hoc conamine, me plura non praestitisse facile largiturus erit aequus Lector. Praestiti quid et quantum valui absque vlla gloriae cupidine; contentus etenim sorte mea vltra tumulum, nec gloriolam, nec famam, nec aliud quodcunque munus ambio, satur horum omnium. In asylo et terrae angulo

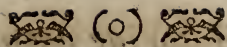
- - - - - quo fontes adire remotos
atque haurire queam vitae praecepta beatæ,
locatus, quem nec elogia, nec epicrises eruditorum turbare
valent vnquam, quo

priuatusque magis viuo beatior rege. HORATIVS
Opusculum ob materiae diuersitatem in quatuor diuisi partes. Prima sistit *Floram*; secunda *Mineralogiam*; tertia *Faunam Riedesliam* iuxta LINNAEI Systema; quarta *Commentatiunculam de aëre, aquis et locis, indole, morbis et medicina incolarum*. Synopsin historico-ecclesiastico-politico-literariam, nisi a scopo alieni quid fuisset, addidissem; sed lubricam hanc prouinciam suscipiat me aptior; qui enim lapsu in Historia naturali erronea profert, sibi soli; qui vero in Historia politica, sint falsa, aut vera, v. gr. circa feudorum praecipue originem, producit, duobus nocet simul. Vestigia me terrent; quoad Historiam naturalem tentasse sufficit; nunc addere facile.

(Dabam Peilauiae Silesiorum, festo Paschatis, 1752.)

PRAE-

PRAEMONENDA

circa

FLORAM RIEDESELIAM.

Ratio reddenda huius Florulae, ne negligentiae tribuatur, quod otium non suppeditavit. Incepi plantas legere mense Augusto 1744, desii Martio 1747. Operam in plantis colligendis ZEHNERVS, Pharmacopoeus peritissimus, gratusque comes, contulit, qui solers multas a me praeteruisas plantas apportavit. Plantas iuxta methodum RIVINO - RVPPIANAM ut plurimum; classem primam et secundam iuxta ILLVSTR. HALLERI *Enumerationem Stirpium Helueticarum*, sequentes vero iuxta RVPPII *Floram Jenensem* disposui.

Plantis transmissis plerisque nomina *Praeceptor* HALLERVS imposuit, falsa emendavit, impropria correxit benevolus; et si quae adhuc incongrua remanserint, id mihitribuendum. Haec iterum grato animo profiteri jubet religio erga tantum Virum (*). Synonyma plantarum, nominum extensio, ex *Eius Enumeratione* desumpta, mei sunt laboris. Quibusdam plantis RVPPII denominationem primam apposui; reliquis aut RVPPII, aut TOVRNEFORTII aut *Praeceptoris* nomen tanquam primum synonymum addidi. Synonyma sparsim haud accuratius determinanda adiunxi; eo quod Botanici, veteres praesertim, vni eademque plantae diuersa, aut diuersis plantis idem apponant. Methodum RVPPIANAM potissimum sequutus, genera retinui quaedam separata, quae opportune iunxit HALLERVS Opere citato; v. gr. Viscariam a Lychnide, etc. quaedam monente Eo in notis ad RVPPIVM v. g. pagg. 57. 88. 96. 100. 131. etc. mutavi, se-

App. Act. Med. Ph. Vol. X.

d

para-

☞ Confer BOERNERI *Leben der Aerzte und Naturforscher*, Tom. II. Fasc. I. P. 149. seq.

26 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

paratas RVPIO iunxi plantas; quaedam vero conscius reliqui immutata, quae acutioribus modernis Botanicis errores forte, et quidem iure, videbuntur; mutassem lubens, si vires et instituti ratio, et relegendarum plantarum tam recentium, quam siccarum (Hortus siccus enim in Heluetia iacet) occasio, tulissent. Sed notandum rogo, me Florulam, non Systema Plantarum tentasse, nec me lites intendere Botanicas, nec Botanici famam ambire. Correctiones aequo feram animo, nec regeram Correctori critico. Auctores consului sequentes:

- (1) *Illustr. Halleri Enumerationem Stirpium Helueticarum*, fol. Göttingae 1742. per H. E. breuitatis gratia indicatam.
- (2) *Eiusd. Opuscula Botanica* 8vo 1748. (3) *Eiusd. RVPII Floram Fenensem* Edit. secund. 8vo Jenae 1745. (4) *Institutiones Rei Herbariae TOVRNEFORTII* 4to Parisiis 1719.
- (5) LINNAEI *Amoenitates Academicas* 8vo Holmiae et Lipsiae 1749. reliquos in hoc opusculo citatos ad fidem horum transcripti.

Quemadmodum synonyma molestam confusionem, sic termini: *maximus, minimus, medius*, etc. speciebus distinguendis adhibiti, ambiguitatem, (nonne scala Botanicis communi recepta tollendam?) creant. Tempus, quo plantae flores exhibent, quantum licuit, addidi, variabile singulo anno reiterassem, si copia mrae ibi fuisset mihi maior, tumque sequentia adstruxissem Corollaria:

- 1) An inter loca Ditionis Riedesellae sub iisdem solis, aprici aut umbrosi, sicci aut humidi qualitatibus, sit Climatis varietas?
- 2) Ex huius regionis plantarum tempore flores protrudendi cum vicinarum regionum, v. gr. Wetteraviae, Franconiae, Hassiae collatione constitisset, num citius vel serius, qua magnitudine, quo tempore prodeant flores, habita temperatum ratione?

- 3) Observationibus botanicis sub diuersae longitudinis locis institutis innotesceret; quæ tempore plantae citius aut tardius progerminarent? an citius versus aequatorem, an serius versus polos? an proximitas vel distantia ab aequatore, telluris inclinatio ad solem, sit vnica ratio huius variabilis temporis florendi? an soli indoles inde excludenda?
- 4) Num lex constans vbique terrarum, quod Lichenes corticibus arborum, lapidibus, tegulis; plantae bulbiferae vdo-
 fis, plerumque acres; Viscum arboribus, musci syluis, etc. radices insigant? Cur musci Lichenesque hyeme potissimum, Thymelaea mense Februario, reliquae plantae Germaniae etc. a Martio ad Septembrim floeant? an ex indole plantae aut soli?
- 5) An quibusdam regionibus sit planta annua, quae aliis perennis? vti acute monet LINNAEVS *Amoen. Acad. de viribus plantarum* p. 428.
- 6) An vera amicitia plantarum existet? v. gr. moschatellinae cum acetosella; arnicae cum sphagno mollissimo, rorella, etc.? Frumenta, quae vere exotica sunt, enumerare methodice omisi studio. In vires plantarum denuo, et quidem clinice inquirere, operae pretium foret, vt tandem aliquid certi statuatur, erroresque Dispensatoriorum, operum de materia medica, et Chymicorum (differunt enim vires partium igne extortarum a substantiae plantarum toto coelo,) emendantur; ne amplius in Medicinam cadat iustum alias vituperium: quartam modo partem eius veram, caetera inania esse. Labor certe Academicarum quaestionum ieiunarum et in Praxi clinica inutilium: de Theoria lunae, motu planetarum, de legibus et communicatione motus, de directione ventorum, figura graadinis, propagatione luminis, etc. solutionibus dignior. Dolendum sane, vires plantarum,

adhibita licet vltra ducentorum seculorum spatium opera, tanta premi incertitudine: Nonne superstitio; schola chemica; praeiudicia auctoritatis; nimia iam notitiae virium opinio; confusa in formulis sesquipedalibus earum farrago; huius neglectus causa? Solus huic disquisitioni impar publice haec proposui candidus, hinc dubia, circa vim plantarum in propria praxi inuito nata, sparsim adieci.

CLASSIS PRIMA.
PLANTAE APETALAE
STAMINIBVS CONSPICVIS,
SECTIO PRIMA.

Simplicissimae similes Semine inconspicuo, ILLVSTR. de HALLER *Enum. stirp. Helvet. p. 1.*

Flore carentes RVPII *Flor. Jenens. Class. XVII. p. 351.*

I. *Conserua Plinii.*

Conserua filis longissimis et simplicissimis. HALLER *Enum. n. 6.*

p. 2. RVPP. p. 352. prope *Lauterbach* in riuis.

II. *Boletus* petiolo rugoso, pileolo celluloso ouali. HALLER *Enum.*

n. 3. p. 24. RVPP. p. 361. ibidem cum praecedente.

2. *Boletus* pileolo conico. HALLER *Enum. n. 4. p. 6. RVPP.* cit. pag. circa arcem *Eisenbach* in agris.

III. *Agarico-polyporus* lineis versicoloribus violaceis et ochroleucis in Fago. HALLER. *Enum. n. 4. p. 426. in der Schneisse am Schoenberg.*

2. *Agarico-polyporus* lineis nigricantibus, oris paululum flavescens. *in der Hard.* Varietas prioris,

3. *Aga-*

3. *Agarico-polyporus lineis* superne e flavo viridibus, inferne
 flavescentibus stramine perforatus, in malo putrida sylve-
 stri, poris tenuissimis. Forte est *Agarico-polyporus ful-
 vus poris tenuissimis* HALLER *Enum.* p. 27. n. 6. RVPP.
 p. 361?
4. *Agarico-polyporus maximus*, digitatus, flavescens, laminis
 breuissimis HALLER *Enum.* n. 12. p. 28. RVPP. p. 362.
ad Fagum am Ochsenkopf. Incolis edulis. An *Agaricus*
esculentus TOVRNEFORTII?
5. *Agarico-polyporus fimbriatus.* An varietas prioris? crescit
 ibid. cum praeced.

IV. *Fungus pileolatus maior*, gelatinosus, coccineus.

an *fungus exiguus conicus striatus, dilute rubellus*? HAL-
 LER *Enum.* n. 78. p. 49. *bey der Steinmühle zu Lauter-
 bach.*

2. *Fungus oris intus reflexis, lamellis spadiceis* HALLER
Enum. n. 98. p. 54. *bey der Thongrube.*

SECTIO SECVNDA.

Plantae

quibus Florum et Seminum analoga corpuscula simul. Lichenes.
 HALLER *Enum.* p. 62. RVPP. p. 374.

(a) *Corniculati et Pyxidati.* HALLER *Enum.* p.
 63 — 67.

1. *Lichen pyxidatus cinereus tubulosus.* HALLER *Enum.* n. 9.
 p. 64. RVPP. p. 381. *in Fago bey Rigsfeld.*
2. *Lichen tubulatus, pyxidatus prolifer.* HALLER *Enum.* n.
 15. p. 65. RVPP. l. c. *ad saxa auf dem Eichberg.*
3. *Lichen corniculatus et pyxidatus albidus, minor et gracilior*
 MI HELI HALLER *Enum.* n. 22. p. 66. *ad semitam ver-
 sus arcem Eisenbach.*

30 *Tentaminis Historiae naturalis Pars 1.*

(b) *Fruticosi*. HALLER *Enum.* p. 70.

Usneae DILLENII.

4. *Lichen cinereus capillaceo folio minor*. I. R. H. HALLER
Enum. n. 46. p. 70.

Muscus arboreus cum orbiculis trichodes. RVPP. p. 383. ad
fata et arbores zu *Eisenbach*.

(c) *Pulmonarii*. HALLER *Enum.* p. 71—82.

5. *Lichen pulmonarius*, mollior, dichotomus, superne cine-
reus, inferne albus, receptaculis florum interna parte
ferrugineis. MICHELI. HALLER. *Enum.* n. 57. p. 71.

Lichen arboreus, capillaceus, ramosus, cinereus. RVPP. p.
376. forte? in Pruno.

6. *Lichen cinereus latifolius ramosus* MICHELI. HALLER *Enum.*
n. 52. RVPP. cit.

— puluerulentus in ramis quercus putridis.

7. *Lichen cinereus angustior scutis in marginibus segmento-*
rum Vaillant. HALLER *Enum.* n. 53. p. cit. RVPP. cit.

— in *Oxyacantha* DIOSCORIDIS. zu *Eisenbach*.

8. *Lichen pulmonarius rufescens durior in amplas lacinias di-*
visus MICHELI. HALLER *Enum.* n. 54. p. 72. in Pruno
ibid.

9. *Lichen arboreus, siue Pulmonaria arborea*. J. B. HALLER
Enum. n. 56. p. 73. RVPP. p. 375. ad quercus circa
Rigsfeld.

10. *Lichen pulmonarius, maior, inferne obtusus, desuper è*
cinereo-virescens, receptaculis florum nigricantibus pri-
imum circinatis, deinde teretibus. MICHELI. HALLER
Enum. n. 58. p. 73. ad terram in sylvis et *Landenhausferstein*.

11. *Lichen pulmonarius crustae modo saxi adhaerens pullus*
MICHELI. HALLER *Enum.* n. 68. p. 75. in ramis quercus
putridis RVPP. p. 378.

12. *Lichen pulmonarius* arboribus adnascens, tenuiter diuisus, inferne nigricans, superne obscurus et verrucis, per exiguis vndique exasperatus, receptaculis florum concoloribus MICHELI. HALLER Enum. n. 69. p. 76. RVPP. p. 379. Crescit cum praecedente.
13. *Lichen* DIOSCORIDIS et PLINII secundus colore flauescente. HALLER Enum. n. 70. p. 76.
— *crustaceus flauus*, arborum pariter atque saxorum regularumque. RVPP. p. 378 in ramis quercus putridis.
14. *Lichen saxatilis flauescens* DIOSCORIDIS, odore myrrhae. An varietas prioris, an noua species? ad saxa.
15. *Lichen pulmonarius crispus*, inferne nigerrimus et glaber, superne cinereus, receptaculis florum subobscuris MICHELI. HALLER Enum. p. 77. n. 35. RVPP. p. 372. ad saxa zu Eisenbach.
16. *Lichen pulmonarius* foliis eleganter diuisis, inferne nigerimis et scirrhosis, superne lacunatis et glauco-cinereis, receptaculis florum fusco-virentibus MICHELI. HALLER Enum. n. 76. p. 77.
An Lichenoides vulgatissimum cinereo-glaucum lacunatum et cirrhosum DILLENII, RVPP? ibid. ad saxa.
17. *Lichen pulmonarius saxatilis cinereus tenuius laciniatus*, seminibus crassissimis cylindricis. HALLER Enum. n. 77. p. 77. infrequens ad saxa.
18. *Lichen pulmonarius* foliolis tenuiter diuisis, scutellis nigris albo margine cinctis.
An *Lichen pulmonarius vulgatissimus*, superne albo cinereus, inferne nigricans, segmentis angustis et eleganter diuisis, receptaculis florum nigricantibus MICHELI? HALLER Enum. n. 78. p. 77.
— *crustaceus*, cinereus, arborum, saxorum et regularum. RVPP. p. 378. ad saxa et arbores circa Eisenbach.

32 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

19. *Lichen pulmonarius* arboribus adnascens, desuper cinereus, subtus anthracinus, segmentis teretibus, tubulosis crebre diuisis, ad extremitates hiantibus, et veluti cristatis, receptaculis florum rubris MICHELI. HALLER *Enum.* n. 80. p. 78. ad saxa circa *Eisenbach*.
  20. *Lichen cinereus*, arboreus, marginibus fimbriatis VAILLANT, HALLER *Enum.* n. 85. p. 79. I. R. H.
Muscus arboreus, capitulis cauis C. B. P. RVPP. p. 379. in Horto zu *Eisenbach*.
  21. *Lichen cinereus minor*, marginibus pilosis VAILLANT. HALLER *Enum.* n. 86. p. 79. crescit ibid. cum praeced.
  22. *Lichen pulmonarius saxatilis* farinaceus, coloris aurantii, foliis magis adpressis, receptaculis florum coccineis MICHELI. HALLER *Enum.* n. 100. p. 81.
- (d) *Crustacei, scutis floralibus ornati* HALLER *Enum.* p. 82—85.
23. *Lichen saxo adhaerens*, crustaceus, verrucosus, candicans, scutellis concoloribus. HALLER. *Enum.* n. 109. p. 83. RVPP. p. 379. crescit ibid.
  24. *Lichen crustaceus*, arboribus adnascens, ex cinereo - albicans, receptaculis florum crebris subfuscis, limbo albo crenato cinctis MICHELI. HALLER, *Enum.* n. 111. p. 83. RVPP. cit. cum praeced.
  25. *Lichen crustaceus saxatilis*, farinaceus, sabobscurus, receptaculis florum nigris, minoribus et tumentibus, MICHELI. HALLER *Enum.* n. 114. p. 83. RVPP. ibid. ad saxa nigra versus *Eisenbach*.
  26. *Lichen crustaceus saxatilis*, luteus, nigris lineis varius, MICHELI. HALLER *Enum.* n. 123. p. 84. crescit cum praeced.

affine *Lichen - Agaricis*.

27. *Ceratosperrum* nigrum, discoides minimum ex cortice Pruni.
HALLER *Enum.* p. 768. a. & MICHELI. infrequens zu *Ei-*
senbach.

SECTIO TERTIA.

Plantæ

corpusculis staminum & seminum analogis donatæ.

MUSCI. HALLER *Enum. Helvet.* p. 92. RUPP. *Class.*
XVII. p. 388. seq.

- I. *Lycopodium* caule repente, foliis patulis, pediculis spica gemina
terminatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 92.
— — *Officinarum &* TABERNÆMONT. RUPP. p. 385. in pra-
tis aridis bey *Angersbach.* De usu & incolis superstitioso
confer. RUPP. p. 386.
- II. *Fontinalis major*, foliis triangularibus, complicatis, capitulis
foliorum alis sessilibus DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1.
p. 95. *Muscus apocarpos, aquaticus, foliis triangularibus*
complicatis acutissimis, in flagellis longis, Potamogetonis cu-
jusdam instar fluitantibus RUPP. p. 387. in rivis zu *Frischborn.*
- III. *Sphagnum* palustre candicans, mollissimum, angustifolium.
HALLER *Enum.* n. 2. p. 96. *auf der alten Wiese zu Angers-*
bach, an Muscus squamosus, palustris candicans mollissimus,
TOURNEF. RUPP. 388?
- IV. *Polytrichum* vulgare & majus, capsula quadrangulari DILLE-
NII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 106.
Muscus capillaceus major, pediculo & capitulo crassioribus T.
RUPP. 394.
2. *Polytrichum* vulgare seu femina. Varietas, utrumque in der
Schneisse am Schænberg.
- App. Act. Med. Ph. Vol. X.* V.

34 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

V. *Bryum aureum capitulis reflexis pyriformibus, Calyptra quadrangulari, foliis in bulbi formam congestis* DILLENII. HALLER *Enum.* n. 34. p. 115.

Muscus capillaceus folio rotundiore, capsula oblonga incurva. J. R. H. RUPP. p. 400. crescit cum Arnica, Sphagno (III) Rorella, copiose auf der alten Wiese circa Angersbach. An amicitia earum?

2. *Bryum trichoides, capitulis reflexis, pediculis in medietate rubris, summa luteo virentibus* DILLENII. HALLER *Enum.* n. 38. p. 116.

Muscus capillaceus minimus, capitulo nutante, pediculo purpureo. J. R. H. RUPP. cit. zu Frischborn.

3. *Bryum trichoides, hirsutie canescens, capitulis subrotundis reflexis in perbrevis pediculis* DILLENII. HALLER *Enum.* n. 40. p. 117. RUPP. *ibid.* ubique ad saxa nigricantia, gegen Maar, Sickendorf, Eisenbach.

4. *Bryum perangustis foliis & cauliculis foliis rarioribus cinctis, capitulis erectis, e furculis annotinis egredientibus* DILLENII. HALLER *Enum.* n. 16. p. 111. in der Schneisse cum N° IV.

f. *Bryum nitidum, Serpylli rotundis foliis* HALLER *Enum.* n. 33. p. 115. *Muscus palustris major Serpylli folio* J. R. H. RUPP. p. 399 ad lapidem scaturiginis am Huttenberg.

6. *Anium majus ramulis longioribus biforcatis* DILLENII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 119. bey Lauterbach.

Muscis adfines Plantæ.

1. *Marchantia major capitulo stellato, radiis teretibus, capsularum seminalium crenis in longiusculum quasi pilum desinentibus* MICHELI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 127.

Lichen petraeus latifolius, sive *Hepatica officinarum* C. B. P. 362. RVPP. 405. In der Schneisse am Schönberg.

2. *Marchantia capitulo non dissecto*. HALLER Enum. n. 2. p. cit. *Lichen petraeus umbellatus* C. B. P. ibid. RVPP. cit. bey Eisenbach.

I. *Lenticula aquatica trifulca*. C. B.

Lenticularia ramosa monorrhiza, foliis oblongis, pediculis longioribus donatis MICHELI. HALLER Enum. n. 2. p. 128. an RVPP. 55? ad fontes rivi in monte Sonnenberg, prope Angersbach M. Junio, & in palude prati zu Blixenroth.

SECTIO QUARTA.

PLANTAE SEMINIFERAE.

Floribus & apicibus inconspicuis. HALLER Enum. p. 130.

Epiphylliospermæ. RUPP. Class. XVII. l. p. 342.

I. *Osmunda foliis lunatis*. HALLER Enum. n. 1. p. 130.

Lunaria RIVINI RVPP. p. 347. M. Majo zu Eisenbach und Eichberg, infrequens, habitus pinguis, ægre siccescens.

II. *Ophioglossum* HALLER Enum. n. 1. p. 131. RVPP. ibid. Majo & Junio in pratis aridis cum *Hispidula* & *Osmunda*, rara. bey Maar. Amicæ plantæ?

III. *Struthiopteris* CORDI. HALLER Enum. n. 1. p. 123. V.

Filicestrum septentrionale & palustre. AMMAN. Plant. Ruthen. p. 343. Junio am Ochsenkopf im Rudlofer Wald.

IV. *Filix femina* FUCHSI & Officinar.

Thelypteris DIOSCORIDIS. RVPP. p. 342.

Filix pinnis ramorum non pinnatis pinnulis non dentatis. HALLER Enum. n. 1. p. 133. floret Junio auf dem Landenhausser Stein. Odoris expers.

36 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

Nota: Mons iste est acervus fragmentorum lapidis arenarii prismaticorum, parallelipedorum, inordinate, attamen humana quasi opera, cumulatorum. An diluvii, an terræ motus opus?

2. *Filix major glabra*, mari accedens.

Filix non ramosa, petiolis tenuissimis & tenuissime dentatis. RVPP. p. 343.

Polypodium ramorum pinnis obtusis ellipticis, crenis imis pinnarum bifidis. HALLER Enum. n. 6. p. 139. Augusto, am Huttenberg.

3. *Filix mollis minor*, sive glabra, vulgari mari, non ramosæ, accedens. RVPP. ibid.

an *Polypodium pinnis ramorum integris frequentibus, ordinatim decreescentibus*, HALLER Enum. n. 4. p. 139? auf der Wartenbach M. Junio.

4. *Filix mas non ramosa, dentata* C. B. RVPP. ibid.

Polypodium fronde duplicato-pinnata, foliolis obtusis crenatis, petiolo strigoso. HALLER Enum. n. 5. p. 139. Junio zu Freyensteinau.

5. *Filix major*, non ramosa, dentata. Varietas præcedentis aut num. 1? Olet uti *Geranium Robertianum*. Habitus succulentus. Crescit cum omnibus Filicum speciebus ibid. cum num. 1.

6. *Filix ramosa minor* I. B. III.

Filix ramosa minor, pinnulis dentatis. RVPP. ibid.

Polypodium pinnis ramorum pinnatis, pinnulis confertis, oblongis, integerrimis. HALLER Enum. n. 11. p. 144. Junio bey der Steinmühle; inter saxa am Ochsenkopf.

7. *Filix nigris maculis punctata* C. B. Varietas præcedentis. HALLER Enum, n. 11. II, ibid. RVPP. 344. ad margines fylvarum.

8. *Filicula saxatilis* regia Fumaritæ pinnulis VAILLANT. *Filicula fontana major, sive Adiantum album Filicis folio.* RVPP. p. 255.

Polypodium fronde duplicato-pinnata, pinnis remotis, foliolis subrotundis incis. HALLER Enum. n. 9. p. 140. Majo am Hopfenberg, infrequens.

9. *Filix Rhatica tenuissime dentata* I. B. III. RVPP. 344. subalpina Helvetis planta.

Polypodium pinnis ramorum laxè pinnatis, pinnulis acute dentatis. HALLER Enum. n. 10. p. 140. Junio an der Wartenbach infrequens,

V. *Trichomanes* sive *Polytrichum officin.* C. B. P. 356. RVPP. 346.

Asplenium fronde pinnata foliolis subrotundis crenatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 3. p. 135. Maio ad rivum bey der Steinhühle circa saxa copiose.

VI. *Ruta muraria* I. R. H.

Muraria RIVINI. RVPP. 347.

Asplenium ramis duplicato ramosis pinnis serratis equalibus & laxè dispositis. HALLER Enum. n. 7. p. 137. Majo ad saxa murosque infrequens.

VII. *Polypodium vulgare* C. B. P. RVPP. 346.

Polypodium pinnatum, pinnis lanceolatis integris LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 137. Junio bey Eisenbach und Landenhausers-stein.

VIII. *Equisetum aruense, longioribus fetis.* C. B. P. 16. RVPP. p. 348.

Equisetum caulibus floriferis a foliolis diversis. HALLER Enum. n. 7. p. 144 zu Angersbach.

2. *Equisetum palustre minus polystachion* C. B. P. RVPP. p. 349.

Equisetum multiflorum, caule tetragono, verticillis rarioribus

38 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

bus. HALLER Enum. 3. p. 143. *im Reichlofer-Wald im Grund nach Frischborn.*

3. *Equisetum palustre polytachion minus cum capitulo absque fetis.* An Varietas vetustior prioris? HALLER Enum. V.
 4. *Equisetum palustre majus cum capitulis absque fetis maturius;* an *Equisetum caule simplicissimo vaginis profunde setis.* HALLER Enum. n. 1. p. 143?
 an *Equisetum foliis nudum, non ramosum, sive junceum* RUPP. *ibid.*? *bey Angersbach auf der Hermanswiese.*

5. *Equisetum palustre majus.*
 an *Equisetum sulcis in caule plurimis verticillis densissimis* HALLER Enum. n. 4. p. 143? *bey Heblos.*

6. *Equisetum palustre longioribus fetis.* C. B. P. 15. RVPP. 348.
Equisetum caule non sulcato, latissimo, verticillis densissimis. HALLER Enum. n. 6. p. 144. *Augusto zu Reichloos ad stagna, gesuncknen Wiese, paludes.*

7. *Equisetum sylvestre tenuissimum densissimis fetis* I. R. H. RVPP. *ibid.*

Equisetum verticillis ad folia numerosis HALLER Enum. n. 5. p. *ibid.* *Junio circa Eisenbach, ad stagnum.*

Nota: Plantarum harum genera ILLVSTR. HALLERI servato proposui ordine; sequentia vero Alphabetice disponam, ut Indicis vice fungatur ordo. Adfinitatem exposuere systematici. Liceat & mihi hunc selegisse ordinem, donec lex sancita prodeat, cui se omnes Botanici adstrinxerint, quorum systemata hucusque ingenii potius, quam naturæ factus videntur.

CLASSIS SECUNDA.

PLANTAE APETALAE.

Seminiferae & Staminiferae HALLER Enum. Helvet. p. 145. Flore imperfecto conglomerato RVPP. Class. XVI. p. 326. seqq.

SECTIO PRIMA.

Coniferae.

I. *Abies rubra* TRAGI.

Abies tenuiore folio, fructu deorsum inflexo I. R. H. RVPP. 335.

Abies foliis apice acuminatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 147. fata fuit bey Maar a termite læditur, quem alit.

II. *Juniperus vulgaris fruticosa* C. B. P. RVPP. p. 336.

Juniperus foliis sessilibus patentibus ROYEN. HALLER Enum. n. 1. p. 146. Varietas humilior dumosa a (arboream β non vidi) bey Landenbausen.

III. *Pinus sylvestris vulgaris* RUPP. 335.

Pinus foliis geminis, cono pendulo, nucleis strigosis. HALLER Enum. n. 1. 149. auf der Wartenbach und zu Wernges.

SECTIO SECUNDA.

Fuliferae.

I. *Alnus rotundifolia, glutinosa viridis* C. B. P. HALLER Enum. n. 1. p. 157. RVPP. 329. am Wasser nach Angersbach.

II. *Betula foliis acuminatis serratis* LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 158. *Betula* DODON. Pempt. RVPP. 330.

Betula

40 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

Betula foliis cordatis serratis LINNÆI *Flor. Lapon.* p. 345.

Betula mas. BYRGHARDT *iter Sabothicum* p. 126. Plura synonyma vide in LINNÆI *Amœnit. Academ.* sub titulo *Betula Nana.* p. 3.

2. *Betula foliis orbiculatis crenatis* LINNÆI. *Flor. Lapon.* 266. Tab. VI. fig. 4. HALLER *Enum.* n. 2. *ibid.*

Betula pyri folio.

Betula folio rotundiore serrato.

Plura synonyma vid. in LINNÆI *Amœnit. Academ.* p. 4.

Utraque in *Angersbacher Forst* copiose. Livoni è succo fermentato spiritum potabilem stillant. Hæcæ duas species jam distinxeram antequam ILLVSTR. HALLERI LINNÆIque Opera pervoluissẽm.

Observat. Folia juniorum majora, quam adutorum fruticum.

- III. *Carpinus* RVELLII. RVPP. 329. HALLER *Enum.* n. 1. p. 158. copiose in *Wald* versus *Schliz* (Siliciam).

- IV. *Corylus sylvestr.* seu vulgar. RVPP. cit.

Corylus stipulis ovatis obtusis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 159. vbique ad sepes.

* *Nux juglans* L. B. 1. 241. RVPP. cit. in *Burg-Garten*, infrequens. An indigena?

- V. *Fagus* RVELLII. RVPP. 328. HALLER *Enum.* n. 1. p. 160. pleræque sylvæ spontaneæ ex eo, quercubusque constant.

- VI. *Populus tremula* C. B. RVPP. p. 334.

Populus foliis subrotundis, dentato-angulatis, utrinque laevibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 156. *zuvisehen Eisenbach und Frischborn*, infrequens.

- VII. *Quercus latifolia*, mas, quæ brevi pediculo est C. B. P. RVPP. p. 328. *Quercus foliis annuis, oblongis, superne latioribus,*

sinubus

sinibus acutioribus, angulis obtusis LINNÆI. HALLER

Enum. n. 1. p. 159.

VIII. *Salix amygdalino folio*, utrinque uirente I. B. RVPP. 331.

Salix foliis ellipticis lanceolatis, utrinque glabris & ridentibus non auriculatis HALLER Enum. n. 4. p. 152. ad rivum versus Angersbach.

2. *Salix angustis & longissimis foliis crispis, subtus albicantibus* I. B. HALLER Enum. n. 22. p. 155. ibid. cum præced.

3. *Salix folio ex rotunditate acuminato* RVPP. 333.

Salix folio rugoso obiter serrato, subtus lanuginoso, julo crassissimo HALLER Enum. n. 17. p. 155. crescit ibid.

4. *Salix caprea rotundifolia* TABERNÆMONTANI.

Salix latifolia, rotunda C. B. P. RVPP. 332. ILLVSTR. de HALLER hanc speciem ad priorem refert p. 155. RVPPIVS p. 333. separat. Crescit ibid. cum prioribus.

SECTIO TERTIA.

Non Juliferæ.

Petalis obscurissimis, fructu vario, HALLER Enum. p. 161. Icostemones plerumque?

I. *Cerui Spina* RIVINI & CORDI. RVPP. 94.

Rhamnus catharticus C. B. P.

Rhamnus spinosus, foliis ovatis, acuminatis, serratis. HALLER Enum. n. 1. p. 163. ad viam nach Dirlamen, ad sepes der Spittal-Wiese, infrequens.

II. *Frangula* DODON. I. R. H. RVPP. p. 44.

Frangula ora folii integra. HALLER Enum. I. p. 164. in der Münz am Hopfenberg.

III. *Hedera arborea* C. B. RVPP. 158.

Hedera foliis lobatis & ovatis HALLER Enum. n. 1. p.

App. Act. Med. Ph. Vol. X.

£

p. 65.

42 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

p. 65. zu Eisenbach ad muros. Folia aceto macerata fonticulis inflammatis imponunt incolæ.

IV. *Viscum* baccis albis C. B. P. RVPP. 42.

— — HALLER *Enum.* n. 1. p. 162.

— — *Corylinum*, rarum.

— — *Pyrinum*, frequentius ad urbem.

— — *Tiliaceum*, rarum. Varietates ex relatione ZEHNERI.

SECTIO QUARTA.

Isofemones monosperma. HALLER *Enum.* p. 167.

I. *Bistorta* foliis imis appendiculatis, femine triquetra HAL-
LER *Enum.* n. 1. p. 178.

Bistorta major radice magis intorta. C. B. RVPP. p. 98. copiose in pratis circa *Blizenroth.* Aqua stillatitia fatua.

II. *Chenopodium* Betæ folio RVPP. 339.

Chenopodium foliis integris, obtuse acuminatis, racemis per caulem nudis, ramosis. HALLER *Enum.* n. 7. p. 176. M. Augusto ad agrorum margines.

2. *Chenopodium* folio sinuato candicante I. R. H. RVPP. 338.

Chenopodium foliis inferioribus ovatis, acutis, summis linearilanceolatis. LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 175. M. Julio inter olera, ad sepes circa *Angersbach.*

3. *Chenopodium* foliis sinuatis candicantibus minoribus. Varietas prioris, forte β HALLER. l. c. ? Augusto ad moenia murosque, habitus lignosus.

4. *Chenopodium* folio subrotundo. Forte varietas II. ? ad margines agrorum.

5. *Chenopodium* folio triangulo RVPP. 338.

Chenopodium foliis triangularibus sagittatis, margine infegerrimis. LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 174. In suburbio ad sepes.

6. *Che-*

6. *Chenopodium*. Pes anserinus II. TABERNÆMONTANI.
RVPP. 337.

Chenopodium stramonei folio VAILLANTII.

Chenopodium folio leui, paucis et amplissimis dentibus inciso, ramis floriferis laxis & ramosis HALLER Enum. n. 2. p. 174. ad agrorum margines.

III. *Fagopyrum scandens vulgare* RVPP. 99.

Fagopyrum scandens semine calyce incluso HALLER Enum. n. 2. p. 173. Augusto ad saxa semitæ am Hopfenberg.

IV. *Fraxinus excelsior* RVPP. 334.

Fraxinus apetalæ HALLER Enum. n. 1. p. 167. rara circa Eisenbach. Vis decantata ligni vulneraria vana.

V. *Herniaria glabra* I. B. RVPP. 340.

Herniaria calycibus bractea nudis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 182. am Rothen Rain. M. Augusto, & urbe infrequens.

An semen ejus repetitis vicibus ante paroxysmum, ad drachmæ pondus oblatum, febrim fuget, periculum faciendum?

VI. *Lapathum acetosum* sexu distinctum, foliorum sagittatorum hamis longis & divergentibus, HALLER Enum. n. 1. p. 168.

Acetosa aruensis lanceolata RVPP. 58. am Eichberg copiose.

2. *Acetosa minima lanceolata*. Varietas.

Acetosa minima tota rubra MENZELII. HALLER l. c. Majo ad viam versus die Schlagmühle.

3. *Lapathum acetosum* sexu distinctum, foliorum sagittatorum hamis brevibus HALLER Enum. n. 2. p. 168. ibid.

Acetosa pratensis latifolia, imis foliis lanceolatis C. B. I. R. H.

4. *Lapathum folio minus acuto* RVPP. 58.

Lapathum involucro seminis dentato, foliis obtusis, ora crispula HALLER Enum. n. 13. p. 172. Crescit ad altitudi-

44 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars 1.*

nem 8. pedum in sylva umbrosa ad arcem dirutam *Nawburg.* Julio.

5. *Lapathum* involucris feminis planis, foliis crispis HALLER ex schedis.

Lapathum sylvestre folio subrotundo, feminis involucro recto, seu plano MORISONII, HALLER Enum. n. 7. p. 171. *an der Steger.*

6. *Lapathum aquaticum* folio cubitali RVPP. 57. HALLER Enum. n. 9. p. ibid.

An Lapathum aquaticum feminis valvis levibus? HALLER ex schedis.

Lapathum maximum aquaticum RVPP. cit. Copiose floret Junio ad rivum *in der Steger.* Aqua stillatitia fatua.

- VII. *Perchepier* HALLER Enum. n. 1. p. 184.

Alchymilla montana minima RVPP. p. 64. copiose in suburbio.

- VIII. *Persicaria mitis maculosa* RVPP. 97.

Persicaria foliis non serratis, pene glabris, vaginis florum ciliaribus spicis densioribus HALLER Enum. n. 2. a. p. 180. Septembre ad rivum versus *die Schlagmühle* copiose. Vulgus amuletum ex hac planta contra odontalgiam parat.

2. *Persicaria mitis maculis ferrum equinum referentibus* RVPP. cit. Varietas β HALLER cit. Augusto in udosis copiose. Aqua stillatitia fatua.

- IX. *Polygonum vulgare*, oblongo angustoque folio C. B. RVPP. 96.

Polygonum LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 182. flores longo pediculo ex alis foliorum; *bey Angersbach.*

2. *Polygonum* brevi angustoque folio RVPP. cit. Varietas prioris HALLER l. c. ad vias publicas copiose *im Eisenbacher Wald.* Julio. Folia dimidiæ longitudinis prioris, habitus lignosus, repens.

- X. *Ulmus campestris* C. B. RVPP. 338.
Ulmus fructu membranaceo LINNÆI, HALLER *Enum.*
 n. I. p. 167. Stockhausen & Rudloos infrequens.
- XI. *Urtica urens maxima* C. B. RVPP. 327.
Urtica foliis oblongo cordatis LINNÆI, HALLER *Enum.*
 n. I. p. 177. Majo zu Hopmansfeld.
2. *Urtica urens minor* C. B. P. RVPP. *ibid.*
Urtica foliis ovatis, amentis cylindraccis, androgyna LINNÆI, HALLER *Enum.* n. 2. p. 178. Augusto floret ad montia. Aqua stillatitia fatua.

SECTIO QUINTA.

*Plantæ, quibus pauciora stamina, quam
 segmenta floris.*

- I. *Alchymilla vulgaris* C. B. P. 319. RVPP. 64.
Alchymilla folio integro stellato polygonio HALLER *Enum.*
 n. I. p. 184. Augusto am Eichberg; ad vias publicas copiose.

SECTIO SEXTA.

*Plantæ quibus stamina duplo plura, quam
 segmenta floris.*

Diplostemones. HALLER *Enum.* 186.

- I. *Chrysoxylum foliis amplioribus* I. R. H. RVPP. 73.
Chrysoxylum foliis alternis HALLER *Enum.* n. I. p. 189.
 Maio floret ad saxa rivuli, quibus itur ad Eisenbach, infrequens.
- II. *Knauvel* RIVINI. RVPP. p. 3.
Knauvel annuum majus flore minori, HALLER *Enum.* n. I. p. 186. in agris.

46 Tentaminis Historiae naturalis Pars I.

III. *Laureola* folio deciduo RVPP. 40.

1. *Thymelaea floribus spicatis sub foliis ellipticis modice acuminatis, levibus, mollibusque* HALLER Enum. n. 3. p. 188. in der Schneisse am Schoen. Februario zwischen Eisenbach und Frischborn. Cortex ejusdem cum nucleo acredinis.

2. *Thymelaea Lauri* folio non deciduo. I. R. H.

Thymelaea floribus inter folia acuminata laevia duraque HALLER Enum. n. 4. ibid. Folia superne virentia, inferne incana laevia, in apice caulis in umbellam disposita, fructus niger. Im Rudlofer Wald, in der gesuncknen Wiese frequens.

SECTIO SEPTIMA.

Plantæ, quibus ter & quater plura stamina quam segmenta floris sunt.

I. *Asarum* DIOSCORIDIS RVPP. 62. HALLER Enum. n. 1. p. 195. Julio am Eichbergs-Gipfel & circa urbem copiose in incultis.

II. *Mercurialis montana* perennis RVPP. 327.

Mercurialis caule simplicissimo foliis scabris LINNÆI. HALLER Enum. n. 2. p. 195. am Hopfenberg, Junio.

2. *Mercurialis spicata* sive femina RVPP. ibid.

Mercurialis caule brachiato foliis glabris LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 194. Julio, Naxburg, Landenbauer-Stein, Blauekappe. Junior letalis ovibus; adultiori antidotum Theriaca.

III. *Potamogeton* foliis crispis, seu lactuca ranarum C. B. P. 193. RVPP. 63.

Potamogeton foliorum oris plicatis & molliter spinosis HALLER Enum. n. 5. p. 200. im Stockhauser Teich copiose.

2. *Potamogeton rotundifolium* RVPP. 64.

Potamogeton foliis oblongo ovalibus petiolatis LINNÆI.
HALLER *Enum.* n. 1. p. 199. *ibid.*

IV. *Tithymalus cyparissias*, foliis punctis croceis notatis C. B.

Esula punctis croceis notata C. B. RVPP. 269.

Tithymalus foliis ad caulem linearibus obtusis, radiis umbella plurimis petalis lanatis HALLER *Enum.* n. 11. p. 193. β . floret Majo zu Eisenbach, infrequens.

2. *Tithymalus helioscopius* C. B. P. 291.

Esula foliis sequa RVPP. 272.

Tithymalus non acris, foliis serratis, rotunde terminatis, radiis umbella quinis, latissimis HALLER *Enum.* n. 14. p. 194. circa urbem copiose.

3. *Tithymalus leptophyllos* CAMERARII.

Esula tenuifolia seu exigua Tragi RVPP. cit.

Tithymalus foliis ad caulem linearibus, obtusis, sub floribus lanceolatis, petalis argute bicornibus HALLER *Enum.* n. 12. p. 193. floret Augusto, infrequens ad margines agrorum.

4. *Tithymalus rotundifolius non crenatus* I. R. H.

Esula rotundifolia non crenata RVPP. *ibid.*

Tithymalus foliis ad caulem ovatis, sub floribus binis cordatis, obtusissimis, umbella radiis paucis vagisque HALLER *Enum.* n. 13. *ibid.* ad sepes, bey Maar, infrequens.

SECTIO OCTAVA.

GRAMINA.

HALLER *Enum. Helvet.* p. 203.

RVPP. *Class. XV. I.* p. 304.

(A.) SPICATA.

I. *Gramen anthoxanton, spicatum* I. B. RVPP. 327.

Gramen

48 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

Gramen pratense, spica flavescente C. B. P. 3. HALLER
Enum. n. 1. p. 230. ubique in pratis.

2. *Gramen avenaceum elatius, juba longe splendente* RAIL. HAL-
LER *Enum.* n. 11. p. 225.

An gramen avenaceum pratense glumis xerampelinis cras-
sioribus & splendidibus praecocius RVPP. p. 318? *am*
Hopfenberg inter saxa.

3. *Gramen* (avenaceum) *spica cristata subhirtutum* C. B. HALLER
Enum. n. 26. p. 127. in pratis *bey Steckhausen.*

Gramen pratense cristatum, seu spica cristata levi C. B.
HALLER *Enum.* n. 1. p. 232.

(B.) PANICVLATA.

1. *Gramen avenaceum, panicula sparsa, locustis majoribus & ari-*
statis I. R. H. HALLER *Enum.* n. 5. p. 228. RVPP. 315. in
der Steger.

2. *Gramen paniculatum, autumnale, panicula angustiore, ex vi-*
ridi nigricante I. R. H. RVPP. 310.

Gramen arundinaceum, enode, minus sylvaticum C. B.
HALLER *Enum.* n. 21. β. p. 216. ad vias publicas, *Blaue*
Kappe.

3. *Gramen capillatum* I. B. 11. 264.

Gramen segetum altissima panicula sparsa SCHEVCHZE-
RI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 229. in pratis frequens. In-
colis Acker-Strausgras.

4. *Gramen pratense paniculatum elatius, panicula laxa hetero-*
malla SCEVCHZERI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 210. *auf*
der Gesuncknen Wiese.

5. *Gramen paniculatum spicis crassioribus & breuioribus* I. R. H.
RVPP. 309.

Gramen asperum I. B.

Gramen spicatum folio aspero. HALLER *Enum.* n. 2, p. 231.
im Wald nach Hopmansfeld.

6. *Gramen pratense paniculatum molle.* C. B. P. 2. RVPP. 312.
HALLER *Enum.* n. 8, p. 225. I. R. H. Incolis Schilmen in-
ter segetes copiose depascit frumenta.

7. *Gramen pratense*, folio molliore, an dem Bach zu Rümlos; an
varietas num. 5? infrequens.

8. *Gramen sylvaticum*, panicula miliacea sparsa. C. B. P. 8. RVPP.
313. HALLER *Enum.* n. 1, p. 219. zu Hopmansfeld, in-
frequens.

9. *Gramen paniculatum*, minus, locustis parvis, tremulis. I. R. H.
RVPP. 315.

Gramen tremulam minus panicula parva C. B. HALLER
Enum. n. 5. β. p. 213. Blaue-Kappe cum 2. Incolis Flic-
deren.

(C.) TYPHOIDÆA.

1. *Gramen typhoides*, asperum, alterum C. B. HALLER *Enum.* n.
3. p. 231. in aridis gegen dem Huttenberg.

2. *Gramen spicatum*, spica cylindracea molli & densa. I. R. H.
RVPP. 309.

Gramen typhoides molle C. B. HALLER *Enum.* n. 7. p. 229.
in pratis copiose.

3. *Gramen spicatum*, spica cylindracea longissima. I. R. H. RVPP.
308.

Gramen typhoides maximum, spica longissima. HALLER
Enum. n. 5. p. 232. in pratis.

(D.) GRAMINIBVS ADFINES.

HALLER 234. RVPP. 318.

(a) CYPEROIDES.

50 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

1. *Carex spicis obesis, subrotundis, in summo caule se alterne contingentibus.* HALLER *Enum.* n. 7. p. 244.
An *Carex polystachos* RVPP. 324? in pratis frequens.
2. *Cyperoides nigro-luteum vernum majus.* HALLER. *Enum.* n. 30. p. 240. infrequens. RVPP. 320. I. R. H.
3. *Cyperoides nigro-luteum vernum minus* I. R. H. RVPP. cit. HALLER *Enum.* n. 31. p. cit. ubique.
4. *Cyperoides spica pendula longiore & angustiore* I. R. H. RVPP. 322.
Cyperoides latifolium, spicis seminalibus semimasculis, ex longis petiolis pendulis. HALLER *Enum.* n. 26. p. 239. in pratis zu Eisenbach.
5. *Cyperoides latifolium, spica ruffa, seu caule triangulo.* I. R. H. RVPP. 320.
Cyperoides foliis latis & asperis spicis plurimis fere sessilibus duabus androgynis. HALLER *Enum.* n. 29. p. 239. in paludosis.
6. *Cyperoides spica ruffa, capsulis tumidioribus.*
An *Cyperoides spicis nigris nutantibus* RVPP. 321?
Cyperoides spicis femininis pendulis turgidis & obtusis, atrorubentibus HALLER *Enum.* n. 33. p. 240.
7. *Cyperus minimus, panicula sparsa, flavescente.* I. R. H. RVPP. 319. HALLER *Enum.* n. 1. p. 246. ad rivum versus Eisenbach.
8. *Cyperus minimus, panicula sparsa nigricante* I. R. H. RVPP. cit. HALLER *Enum.* n. 2. p. 247.
9. *Cyperoides vesicarium majus* DILLENII.
Cyperoides spicis maribus gracillimis, femininis rectis, capsulis ventricosis, collo longo & bifido. HALLER *Enum.* n. 38. p. 281. infrequens zu Eisenbach.

(b) JVNCI. HALLER p. 252.

1. *Acorum legitimum*. RVPP. 325.

Acorus HALLER Enum. n. 1. p. 259. in stagno bey der Papiermühle und Scharfrichters Teich, juncoidi proximus MICHELI.

2. *Juncus foliis articulosi, floribus umbellatis* I. R. H. RVPP. 145.
Class. VI.

Juncus foliis articulosi ramosa panicula ramis semel ramosis. HALLER Enum. n. 11. p. 255. bey dem Steg zwischen Rigsfeld und Altenschlirf, infrequens.

3. *Juncus foliis planis, latioribus, panicula umbellata, floribus minimis* HALLER Enum. n. 20. p. 258.

Cyperella altissima montana RVPP. 144. in der Schneisse auf dem Schwenberg.

4. *Juncus foliis planis, panicula sparsa ramosa* HALLER Enum. n. 15. p. 256.

Cyperella nemorensis, capitulis in singulis petiolis latifolia RVPP. ibid. crescit ibid.

5. *Juncus levis panicula sparsa major* C. B. P. RVPP. 145.

Juncus culmo aphylo, durior, panicula magis sparsa. HALLER Enum. n. 1. p. 252. in der Hard bey Stockhausen, ad corbes nassasque utilis HALLER l. c. p. 253.

6. *Juncus levis panicula non sparsa* C. B. P. 12. RVPP. ibid.

Juncus caule aphylo mollior, panicula compactiori HALLER Enum. n. 2. ibid. in pratis udosis bey der Wartenbach, ad lucernas utilis HALLER l. c.

7. *Juncus palustris humilior, panicula laxissima* RVPP. 145.

Gramen junceum bufonium Tab. 225.

Juncus foliis angulatis, culmo trichotomo, floribus solitariis sessilibus ROYEN. HALLER Enum. n. 8. p. 254. in udosis.

52 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

8. *Juncus villosus capitulis Pfyllii* I. R. H. *Cyperella capitulis Pfyllii.* RVPP. 143.
Juncus foliis planis, pilosis, panicula in spicas congesta. HALLER Enum. n. 14. p. 256. in pratis udosis circa *Eisenbach*.
9. *Linagrostis*, spica multiplici RVPP. 325.
Linagrostis foliis planis, spicis multiplicibus. HALLER Enum. n. 1. pag. 250. copiose in udosis circa *Stockhausen*; signum soli sterilis, Germ. *Riedfeder*.
10. *Scirpus planifolius*, caule triquetro, panicula foliis insidente. HALLER Enum. n. 1. p. 247. ad fossas irriguas bey *Rudloos*.
11. *Scirpus palustris altissimus* I. R. H.
Scirpus teres, panicula sub apice culmi ramosa. HALLER Enum. n. 2. ibid. bey der *Leim-Grube zu Angersbach*.
12. *Scirpus Equiseti capitulo majori* I. R. H. RVPP. 319.
Scirpus caule aphylo, spica imbricata terete. HALLER Enum. n. 5. p. 248. in pratis circa *Maar*.
- (c) *Graminibus adfines.*
13. *Sparganium ramosum* RVPP. 325.
Sparganium culmo erecto, foliis triquetris. HALLER Enum. n. 1. p. 259. in rivis zu *Rumloos*.

NB. Penuriam forte miratus sciat B. L. collectionem plantarum tribus periodis: prima, arbores, frutices, herbasque; secunda, gramina; tertia, muscos, fungos, lichenes adfinesque, absolvendam mihi proposuisse; sed prima nondum absoluta avocatus hanc deserui regionem; cursorie lectas heic tantum recensui plantas. Reliquarum successori Botanophilo spicilegium relicturus largum.

CLASSIS TERTIA.

Methodo Riviniano - Ruppiana.

PLANTÆ

Flore regulari monopetalo. RVPP. Class. I. p. I.*Petalodæ.*

Seminiferæ Stamiferæ HALLER Enum. Helvet. 422.

*Isostemones.*I. *Seminibus nudis gemellis* RVPP. 3.I. *Aparixæ vulgaris.* C. B. P. p. 334. RVPP. p. 5.*Galium caulis angulis foliisque ora & nervo serratis.* HALLER Enum. n. 3. p. 459. Julio ad sepes.II. *Asperula sylvatica* RVPP. 6.*Rubeola foliis octonis, seminibus hispidis ex summo caule paniculata.* HALLER Enum. n. 1. p. 457. floret Junio, Julio, Augusto bey Eisenbach am Ochsenkopf, Rudloos.III. *Cruciata hirsuta.* RVPP. 5. C. B.*Galium foliis quaternis, flosculis in alis confertis* LINNÆI. HALLER Enum. n. 10. p. 462.IV. *Galium album latifolium pratense.* RVPP. p. 4.*Galium caule quadrangulo, foliis octonis, glabris, acumina- tis* HALLER Enum. n. 7. p. 461. Incolis Weis Gelenck. Kraut; exsiccata calide tumoribus frigidis imposita incolis, discutit eos. Frequens.a. *Galium luteum* C. B. RVPP. p. 3.*Galium foliis octonis, gracilissimis, confertissimis, spica flava, caulem terminante.* HALLER Enum. n. 9. p. 461. in udosis.3. *Galium album, latifolium, sylvaticum.* RVPP. 4.

54 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

Galium caule tereti, fulcrato, foliis octonis, glaucis & obtusis. HALLER Enum. n. 8. p. ibid. Julio floret in der Steger.

II. *Seminibus nudis quaternis.* RVPP. 8. (III.)

I. *Buglossum angustifolium* C. B. RVPP. 12.

Buglossum floribus longe spicatis. HALLER Enum. n. 1. p. 523. Naxburg. Aqua stillatitia fatua.

II. *Consolida* RIVINI. RVPP. 8.

Consolida flore albo RVELLII.

Symphytum foliis ovato-lanceolatis, caule alato. HALLER Enum. n. 1. p. 514. ad sepes gegen der Mühle zwischen Lauterbach und Angersbach.

III. *Cynoglossum majus vulgare.* C. B. RVPP. 12.

Cynoglossum foliis amplexicaulibus, lingulatis, mollibus, hirsutis. HALLER Enum. n. 2. p. 52. floret Junio ad vias sepesque circa Eisenbach.

IV. *Echioides flore albo* RIVINI. RVPP. 218.

Lithospermum seminibus rugosis, corollis vix calycem superantibus. HALLER Enum. n. 3. p. 518. Majo zu Eisenbach auf der Mauer des Thores zu Burgfriedberg in Wetteravia: infrequens.

1. *Echioides flore coeruleo* RIVINI. RVPP. ibid.

Lycopsis foliis lingulatis, sinuatis, coeruleo flore. HALLER Enum. n. 1. p. 523. floret Julio ad sepes gegen dem Steinbruch. Naxburg.

V. *Myosotis aruensis subhirsuta flore majore.* I. R. H.

Alfene hirsuta, magno flore, vasculo corniculato. RVPP. III. class. XV.

Myosotis foliis oblongis, obtusis, flore calycem excedente. HALLER Enum. n. 3. p. 384. floret Junio am Billstein, bey Frischborn, am Eichberg, copiose.

2. *Myosotis minor aruenfis.* RVPP, p. 10.
Scorpiurus annuus flore parve. HALLER Enum. n. 1. 519.
 Junio in agris.

3. *Myosotis palustris minima flore albo.* Varietas β . HALLER
 l. c. bey Frischborn im Grund.

4. *Myosotis palustris major perennis.* RVPP. 10.
Scorpiurus perennis floribus majoribus. HALLER Enum.
 n. 2. p. 520. crescit ibid.

III. *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. 13. (IV.)

I. *Alcea folio rotundo, laciniato.* C. B. P. RVPP. 16.

Malva caule erecto, foliis imis subrotundis, superioribus tenuiter divisis. HALLER Enum. n. 4. p. 363. floret Septembri zu Altschlirf, zwischen Eisenbach und Frischborn, inter saxa.

2. *Alcea hirsuta* C. B. P.

Althaa foliis trifidis. HALLER Enum. n. 1. p. 364. Floret Julio in der Naxburg. Lanugo longa, incolis Flugkraut. Aqua stillatitia fatua.

II. *Malva sylvestris folio rotundo.* C. B. RVPP. 13. flore albo.

Malva caule repente, foliis cordato-orbicularibus obsolete quinquelobis LINNÆI. HALLER Enum. n. 2. p. 363, β . floret copiose Julio ad muros viasque publicas.

2. *Malva sylvestris folio sinuato* C. B. RVPP. ibid.

Malva caule erecto foliis fere palmatis, obsolete serratis. HALLER Enum. n. 1. p. 362. im Reichloser-Wald. Aqua stillatitia fatua officin.

IV. *Seminibus tectis, Capsula*

1. *Simplici.* RVPP. 16. V.

I. *Anagallis flore phoeniceo.* C. B. P. 252. RVPP. 19. HALLER Enum. n. 1. p. 481. floret Junio in agris bey der Münz.

II. *Cen-*

56 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

II. *Centaureum* flore phoeniceo. RVPP. 22.

Centaureum minus C. B. P. p. 278.

Gentiana foliis trinerviis, ovatis, floribus umbellatis, tubo strictissimo. HALLER *Enum.* n. 4. p. 475. floret Augusto, Septembri in pratis ficcis infrequens; variat solum quovis anno.

III. *Gentianella* cœrulea oris pilosis. C. B. P. RVPP. 21. Aqua stillatitia fatua.

Gentiana pratensis flore lanuginoso HALLER ex schedis.

Gentiana foliis amplexicaulis floribus sauce barbata. HALLER *Enum.* n. 1. p. 473. floret Julio bey dem Steinbruch zu Freyensteinau.

IV. *Menyanthes* TOVRNEFORTII & RIVINI. RVPP. 22. Aqua stillatitia fatua.

Trifolium fibrinum TABERNAEMONTANI & Officin.

Menoanthes foliis ternatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 487. Junio bey Blizenroth und Rumlos copiose.

V. *Nummularia erecta* RIVINI. RVPP. 18.

Lysimachia lutea major qua DIOSCORIDIS. C. B. P. 245.

Lysimachia foliis ovato-lanceolatis, floribus ad summos ramos spicatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 480. floret Julio zu Altenschlirf, Eisenbach, frequens.

2. *Nummularia lupina* sive officin. RVPP. *ibid.*

Lysimachia, foliis subrotundis, solitariis, caule procumbente LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 481. Majo in faxosis, Junio zu Eisenbach floret.

VI. *Primula veris* major, floribus luteis, odoratis DODONÆI RVPP. 17.

Primula foliis rugosis, hirsutis, spica inclinata, flore flavo majori odoro. HALLER *Enum.* n. 3. p. 483. floret Majo in pratis.

2. *Primula fylvatica* flore pallido & inodoro. RVPP. ibid.

Primula foliis rugosis, hirsutis, spica inclinata, flore pallido majori inodoro HALLER Enum. n. 2. p. ibid. Majo bey Bli-zenroth.

(2) *Capsula bipartita*. RVPP. p. 24.

- I. *Cuscuta minor* RVPP. 27. C. B. P.

Cuscuta aphyllis minor HALLER Enum. n. 1. β p. 469. le-gi Junio ad viam versus stagnum zu Eisenbach. Vrticas obrepit.

(3) *Capsula tripartita*. RVPP. 27.

- I. *Campanula minor rotundifolia*. RVPP. 31. not. (a)

Campanula caerulea GESNERI.

Campanula foliis radicalibus serratis cordatis, caulinis li-nearibus integris. HALLER Enum. n. 4. p. 495. in der Münz; floret Junio zwischen Altenschlirf und Stock-hausen.

2. *Campanula Echii folio*. C. B. P. RVPP. 29.

Campanula foliis amplexicaulibus asperis, floribus fascicu-latis exiguis. HALLER Enum. n. 5. p. 492. Junio in der Steger copiose ad altitudinem 8. 9. 10. pedum.

3. *Campanula hortensis rapunculi radice*. C. B. P. p. 94. RVPP. 30.

Campanula foliis subasperis, imis longius cordatis, reliquis longe acuminatis, serratis ala uniflora. HALLER Enum. n. 2. p. 491. floret Julio cum prima.

4. *Campanula pratensis, flore conglomerato caeruleo*. RVPP. 29.

a. *Campanula floribus sessilibus congestis, latioribus foliis insidentibus*. HALLER Enum. n. 4. p. 492. ad saxa am Hopfenberg. floret Julio.

b. — — flore albo β. varietas ibid.

c. — — — ex albo & caeruleo variegato.

58 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

d. *Campanula* floribus in alis foliorum. An varietas? cre-
scit cum præcedente.

5. *Campanula* perficæ folio CLVSII. RVPP. 30.

Campanula foliis linearibus, serratis, floribus diffitis, longis-
sime petiolatis. HALLER Enum. n. 12. p. 494. crescit ibid.

6. *Campanula* vulgatiore, foliis urticæ, vel major et asperior. C.
B. P. 94. RVPP. 29.

Campanula foliis asperis, imis cordatis, reliquis longe acu-
minatis, serratis, calycibus hirtis, ala multiflora. HAL-
LER Enum. n. 1. p. 490. floret Junio am Huttenberg und
Eisenbach.

7. *Campanula* radice esculenta, flore cœruleo. RVPP. 30.

Campanula foliis undulatis, subhispidis, caule ramosissimo.
HALLER Enum. n. 11. p. 494. ibid. cum præced. frequens.

II. *Colchicum commune*. C. B. RVPP. 35. HALLER Enum. n. 1.
p. 283.

Hermodactylus CÆSALPINI, L. X. floret Septembre in
udosis im Grund nach Frischborn und Wartenbach. Semen
etiam gallinis lethale.

III. *Convolvulus minor aruensis*, flore roseo. C. B. P. pag. 294.
RVPP. 28.

Convolvulus foliis sagittatis, mucrone longissime cœunte pe-
tiolo unifloro. HALLER Enum. n. 2. p. 489. floret Julio am
Hopfenberg.

IV. *Fasione*. LINNÆI Gen. 677. ed. II. 819.

Rapuntium capitulis Scabiosa C. B. RVPP. 31.

Fasione foliis lineari-lanceolatis, obsolete serratis. HAL-
LER Enum. n. 1. p. 496. in pratis bey Lauterbach; floret
Junio copiose.

V. *Iris palustris lutea* TABERNÆMONTANI. RVPP. 33.

Iris inberbis, lutea, neruo folii eminente. HALLER Enum.

n. 4. p. 281. Majo & Junio floret *an der Bach ob Stockhausen; am kleinen Teich zu Eisenbach*; infrequens.

VI. *Polemonium vulgare cœruleum* I. R. H. LINNÆVS n. 131. HALLER Enum. n. 1. p. 490. RVPP. 31. floret Augusto *am rothen Rain*, quâ itur versus *Frischborn*, in acclivi rarissimum. Planta Helvetis alpina.

(4) *Capsula quadripartita*. RVPP. 37. (4)

I. *Chamenerion altissimum sylvaticum*. RVPP. 37.

Epilobium spicatum, flore difformi, foliorum nervo eminente, ora leuiter serrata. HALLER Enum. n. 1. p. 408. copiose im *Stockhauser Wald* ad 6. 8. pedum altitudinem.

2. *Chamenerium glabrum angustifolium*. I. R. H.

Chamenerium palustre, folio saligno, molli & angusto. I. R. H. RVPP. 37? corrupte. (a)

Epilobium foliis angustis, obiter dentatis. HALLER Enum. n. 6. p. 410. in palude intra *Rudlos & Landenhausen*.

3. *Chamenerion glabrum latifolium maius*. RVPP. ibid.

Epilobium foliis ex ovato lanceolatis, serratis, levissime hirsutis. HALLER Enum. n. 5. p. 409. floret Augusto ad vias rivosque *Blizenroth*.

4. *Chamenerion palustre, hirsutum, parvo flore*. RVPP. 38. C.B.

Epilobium foliis longis, dentatis, villosis, flore parvo. HALLER Enum. n. 7. p. 410. floret Augusto ad ripas *gegen der Oehlmühle*. Folia sicca succedaneum *Thee Boy*.

II. *Stramonium* sive *Datura*. RVPP. ibid.

Stramonium fructu erecto (oblongo) calyce pentagono. HALLER Enum. n. 1. p. 489. Augusto floret in suburbio *gegen der Mühle*, cum Solano.

2. *Stramonium* pomo rotundo erecto I. R. H. 118.

An *Stramonium fructu rotundo, deorsum spectante & aspe-*

60 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

ro, RVPP. 39, aut varietas prioris? in fimetis & marginibus agrorum.

V. *Seminibus tectis, bacca*

(seu fructu molli)

(1) **MONOPYRENA**. RVPP. VI. p. 40. &c.

I. *Opulus* RVELLII p. 281. HALLER *Enum.* n. 1. p. 463. RVPP. p. 42. bey Schadges.

(2) **BACCA TRIPYRENA**. RVPP. 44. (3)

I. *Sambucus* fructu in umbella nigro. C. B. P. RVPP. 44.

Sambucus arborea, umbellatis floribus. HALLER *Enum.* n. 1. p. 466. ad hortos urbis.

2. *Sambucus* racemosa acinis rubris I. B. RVPP. 45.

Sambucus arborea floribus spicatis HALLER *Enum.* n. 3. p. 467. bey Schadges.

(3.) **BACCA TETRAPYRENA**. RVPP. (5) p. 45.

I. *Ligustrum* I. B. RVPP. ibid. HALLER *Enum.* n. 1. p. 527. copiose ad sepes.

(4) **BACCA POLYPYRENA**. RVPP. (4) p. 46.

I. *Lilium Convallium* TOVRNEFORTII & Officinar. RVP. 51.

Polygonatum bifolium scapo florifero aphylo HALLER *Enum.* n. 1. p. 286. floret Majo, zu Eisenbach, infrequens. In fundo floris adsunt punctula purpurea circularia. HALLER species Polygonati.

II. *Moschatellina* TOVRNEFORTII. RV P. 52. HALLER *Enum.*

n. 1. p. 412. floret Majo, ad semitam versus Eisenbach sub Oxiantha DIOSCORIDIS, infrequens. Jungitur opportune.

III. *Plantago* latifolia, incana C. B. RVPP. 88.

Plantago foliis ovato-lanceolatis pubescentibus LINNÆI Hort. CLIFF. HALLER *Enum.* 4. p. 472. Incolis Rappenkraut;

krout ; floret Junio *am Eichberg*, *Blizenroth* copiose.
Aqua stillatitia fatua.

2. *Plantago angustifolia major* C. B. RVPP. 89.

Plantago foliis lanceolatis, spica subovata LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 471. floret Majo ad saxa *am Hopfenberg*, infrequens.

3. *Plantago latifolia glabra* C. B. RVPP. 88.

Plantago foliis ovatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 472. in pratis siccis, quæ, juxta HALLERVM & RVPPIVM simul, ad Sectionem *monopetalarum capsula biloculari* pertineret, si innovare RVPPIVM animus foret.

IV. *Polygonatum latifolium vulgare* C. B. RVPP. 51. *Sigillum Salomonis* I. B.

Polygonatum foliis alternis petiolis pendulis multifloris. HALLER *Enum.* n. 4. p. 487. floret Majo & Junio copiose *im Oberwald*, raro circa urbem. ZEHNERVS legit.

V. *Solanum scandens*, seu *Dulcamara* RVPP. 49.

Solanum foliis aliis trifidis, aliis simplicibus HALLER *Enum.* n. 1. p. 507. floret Julio, Augusto, ad rivos infrequens.

2. *Solanum* Officinar. acinis nigricantibus. RVPP. 48.

Solanum foliis angulosis, undulatis caule levi. HALLER *Enum.* n. 2. a. p. 507. in incultis locis.

3. *Solanum hortense* baccis rubris CAMERARII. Varietas prioris β. HALLER *Enum.* n. 2. p. 507. Junio *am Hopfenberg*.
Aqua stillatitia fatua.

VI. *Vaccinium RIVINI*. RVPP. 52.

Vitis idæa I. R. H. *Myrtillus* TABERNÆMONTANI.

Vaccinium caule angustato, foliis serratis annuis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 415. fructum fert Julio, Augusto. In sylvis passim versus lapidicinam & *Eisenbach*.

62 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

2. *Vaccinium* foliis oblongis crenatis fructu albo. RVPP. *ibid.*
HALLER *β. I. c. bey Stockhausen*, infrequens.
3. *Vaccinium* foliis Buxi, semper virens, baccis rubris. RVPP.
ibid.
Vaccinium foliis perennantibus obverse ovatis LINNÆI.
HALLER *Enum. n. 1. p. 414. in sylvis versus Rigsfeld co-*
piose.
4. *Vaccinium* altissimum, foliis subrotundis exalbidis. RVPP.
ibid.
Vaccinium foliis annuis exalbidis LINNÆI. HALLER *E-*
num. n. 2. p. 414. bey Freyenstein in sylvis.

CLASSIS QVARTA.

Plantæ

Flore regulari dipetalo. RVPP. *Class. II. p. 54.*

I. *Circea Lutetiana* LOBELII. RVPP. 55.

Circea major foliis longioribus obiter crenatis. HALLER
Enum. n. 1. p. 56. floret Julio, circa rudera arcis Naxburg;
infrequens.

CLASSIS QVINTA.

Plantæ

Flore regulari tripetalo. RVPP. *Class. III. p. 56.*

(1) *Semine nudo unico.* RVPP. *ibid. (1)*

RVPPIVS hic recenset *Lapatha*; quæ vero jam duce ILLVSTR.
HALLERO cum *Fagopyro*, *Chenopodio* ad *Class. secun-*
dæ Sect. IV. retuli vid. ejus not. (a) p. 57. RVPP.

(2) *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. (III.) p. 60.

I. *Alisma* RIVINI CORDI & RVPP. 60.

Plantago aquatica latifolia. C. B. P.

Damasonium panicula verticillata, petiolic ramosis, siliquis monospermis. HALLER Enum. n. 1. p. 300. Floret Augusto, Septembri copiose in fossis bey Blizenroth, Stockhausen & Eisenbach.

CLASSIS SEXTA.

Plantæ

Flore regulari tetrapetalo. RVPP. Class. IV. p. 62.

(1) *Seminibus binis proprio loculo inclusis.*

I. *Sanguisorba major pratensis.* RVPP. 63.

Pimpinella tetrastemon, foliis oblonge cordatis, spica brevi, HALLER Enum. n. 1. p. 469. Junio copiose in pratis ficcis bey Maar. Incolis Smid-Kraut.

Bis posita RVPPIO hæc planta p. 3. ad Class. I. p. 63. ad Class. IV. Dubius eam ad hanc classem retuli, cum nunc ad monopetalas regulares referenda videatur. I. R. H. 156. imo proprium in hac methodo titulum requirat. HALLER in not. (a) p. 64. ob semina tecta loculis.

(2) *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. (III) p. 68.

I. *Tormentilla sylvestris* C. B. P. RVPP. 67.

Potentilla foliis quinatis, flore tetrapetalo, caule recto. HALLER Enum. n. 11. p. 341. Junio in faxis am Eichberg. Aqua stillatitia fatua.

(3) *Seminibus tectis, Capsula*

(1) *simplici.* RVPP. p. 70. IV.

I. *Chelidonium, seu Chelidonia* I. B. RVPP. 71.

Chelidonium lobis subrotundis, HALLER Enum. n. 1. p. 305. floret Julio in suburbio, ad arcem Eisenbach. Aqua stillatitia fatua.

II. *Papaver erraticum majus* C. B. RVPP. 70.

Papaver foliis pinnatifidis, hispidis, fructu subrotundo LINNÆI.

64 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

NÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 303. in agris zu *Freyensteinau* copiose, variat fertilitas ejus quotannis. Extractum ejus dupla dosi succedaneum Opii.

III. *Raphanistrum* segetum, flore luteo. I. R. H. RVPP. 72.

Raphanus siliquis teretibus articulatis, unilocularibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 555. II. Junio ad agrorum margines, *Eisenbach*.

2. *Raphanistrum* folio rotundiore, varietas ibid.

(2) *Bipartita*

(α) *Longiori sive Siliqua*. RVPP. 74. (3)

Meizostemones. HALLER l. c. p. 547. seqq.

staminibus sesquialteris.

I. *Accipitrina* RIVINI & LONICERI. RVPP. 81.

Sisymbrium pinnis foliorum pinnatis, pinnulis subhirsutis, linearibus. HALLER *Enum.* n. 7. p. 554. Augusto floret, in suburbio, infrequens.

II. *Alliaria* MATHIOLI. RVPP. 78.

Hesperis allium redolens MORISONI.

Sisymbrium foliis cordatis retusis. HALLER *Enum.* n. 15. p. 553. legi Junio auf der *Wartenbach*.

III. *Cardamine* sylvatica hirsuta, flore lacteo, parvo RVPP. 80.

Cardamine foliis pinnatis, imorum pinnis angulosis, superiorum oblongis & strictis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 559. Majo floret in pratis frequens.

IV. *Dentaria* heptaphyllos, baccifera, C. B. P. RVPP. 80.

Dentaria foliis inferioribus pinnatis, supernis simplicibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 557. im *Rudlofer Wald*, am *totden Kinde*, (adest ibi tumulus occisi infantis) copiose, & zu *Hopmansfeld*. Helvetia ea caret. HALLER *Opusc. Botan. Iter Hercyn.* §. X. p. 100. & *Enum. Helvet.* l. c.

V. *Erisimum* vulgare C. B. RVPP. 82.

Sisym.

Sisymbrium foliis pinnatis, extremo lobo triangulo, siliquis erectis, cauli appressis. HALLER Enum. n. 9. p. 551. floret Augusto in suburbio & ad rivos, infrequens.

* *Napum sylvestrem* C. B. P. RVPP. 83. in fossis irriguis bey Angersbach, indigenis annumerare non audeo.

VI. *Raphanus minor oblongus* C. B. RVPP. 72.

Sisymbrium foliis simplicibus dentatis serratis. HALLER Enum. n. 1. p. 548? legi Septembri ad rivum prope der Schlagmühle: an indigena?

VII. *Sisymbrium aquaticum* MATHIOLI. RVPP. 80.

Sisymbrium foliis pinnatis, angulosis, floribus super folia vix elatis. HALLER Enum. n. 5. p. 549. legi Julio an dem Bach der Papiermühle.

2. *Sisymbrium annuum, Nasturtii folio supinum.*

An varietas supina *Sisymbrii pinnis profunde serratis dissitis.* HALLER Enum. n. 5. p. 548?

An *Cardamine foliis pinnatis, pinnis subrotundis angulosis* HALLER Enum. n. 3. p. 558?

Cardamine flore majore, elatior, RVPP. 80? Junio in rivis bey Angersbach.

3. *Sisymbrium Erucæ folio glabro,* I. R. H. RVPP, ibid.

Barbarea I. B. DODON.

Sisymbrium foliis pinnatis, pinna extrema amplissima, subrotunda. HALLER Enum. n. 6. p. 549. ad rivos & fossas irriguas circa Angersbach & Eisenbach, floret Julio copiose.

Nº. I. II. V. VI. VII. *Sisymbrii* species sub RVPP II denominatione positæ exstant.

VIII. *Turritis foliis inferioribus cichoraceis, ceteris perfoliatæ* I. R. H. RVPP. 78.

Turritis foliis radicalibus dentatis, hispida, caulinis integerrima. App. Act. Med. Ph. Vol. X.

66 Tentaminis] *Historiae naturalis Pars I.*

tegerrimis, amplexicaulibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 2. p. 560. Junio floret auf der Wartenbach, infrequens.

(β) *breviori vel silicula* RVPP. 83.

I. *Alysson* segetum, foliis auriculatis, acutis. I. R. H. RVPP. 85.

Alysson foliis scabris, sagittatis, leviter dentatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 537. floret Julio in pratis gegen Angersbach.

2. *Alysson* Polygoni folio, caule nudo. RVPP. 84.

Draba caulibus nudis, foliis incisiss LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 538. floret Aprili ad margines agrorum gegen Maar.

3. *Alyssum* incanum, luteum, Serpylli folio majus I. R. H. RVPP. ibid.

Clypeola annua, siliqua biloculari emarginata, stylo brevi. HALLER *Enum.* n. 1. p. 540. floret Augusto.

II. *Bursa pastoris* major, folio sinuato RVPP. 87.

Nasturtium siliquis verticaliter cordatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. β . floret Junio bey Lauterbach, an dem Hopfenberg und Wartenbach.

2. *Bursa pastoris* folio oblongo non sinuato. Varietas β HALLER l. c. prioris RVPP. ibid. Legi Majo am Hopfenberg & Eisenbach.

3. *Bursa pastoris* folio acuminato.

An Iberis MATHIOLI RVPP. 86?

An Nasturtium foliis imis multifidis, superioribus integris, perangustis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 543? floret Majo ibid. cum præced.

4. *Bursa pastoris* minima LOBELII.

Iberis foliis pinnatis, caule nudo, non ramoso. HALLER *Enum.* n. 1. p. 542. floret ibid.

III. *Thlaspi* aruense, siliquis latis C. B. RVP. 86.

Nasturtium (Thlaspi) siliculis orbiculatis, foliis oblongis
den-

dentatis glabris LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 5. p. 545.
flore Majo zu Eisenbach und bey der Schlagmühle.

2. *Thlaspi vulgatum* I. B. RVPP. 85.

Nasturtium (*Thlaspi*) *siliculis subrotundis, foliis sagittatis dentatis incanis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 3. p. 544.
ad agrorum margines.

(3) *Quadrifaria*. RVPP. (3.) p. 89.

I. *Erica vulgaris* flore purpureo. RVPP. 90.

Erica foliis imbricatis glabris. HALLER *Enum.* n. 1. p. 419. Legi florentem Julio in sylva arida ad lapidicinam und Kuhlberg copiose. Planta Helvetis subalpina.

4. *Seminibus rectis, bacca* RVPP. 92. (5.)

(r) *Dipyrena et bipartita* (2.)

I. *Unifolium* DODONÆI. RVPP. 93. HALLER *Enum.* n. 1. p. 288. flore Majo am Huttenberg, gesuncknen Wiese, infrequens.

(2) *Polyprena.* RVPP. 94. (4).

I. *Paris* RIVINI RVPP. *ibid.*

Paris foliis quaternis LINNÆI, HALLER *Enum.* n. 1. p. 412. flore Majo am Eichberg, gesuncknen Wiese, bey Angersbach, Ochsenkopf.

II. *Christophoriana vulgaris nostras racemosa, & ramosa* MORISONII. RVPP. *ibid.*

Christophoriana HALLER *Enum.* n. 1. pag. 306. Incolis Feuer-Kraut, flore Junio auf der gesuncknen Wiese, infrequens.

CLASSIS SEPTIMA.

RVPP. *Class.* V. p. 95.

Plantæ

Flore regulari pentapetalo.

Dyplostemones HALLER l. c. p. 364.

I. *Semine nudo unico.*

I. *Agrimonia officinar.* RVPP. 100.

Agrimonia foliis pinnatis, fructibus hispida ROYEN. HALLER *Enum.* n. 1. p. 407. Septembri floret in agris montosis circa *Eisenbach*.

II. *Polygonum littoreum minus, flosculis spadiceo-albicantibus* C. B. RVPP. 96.

Corrigiola caule florum fasciculis terminato LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 391. ad ripas arenosas infrequens.

II. *Seminibus nudis geminis.* RVPP. 101.

I. *Acer campestre & minus* C. B. RVPP. *ibid.*

Acer foliis semitrilobis, lobis obtuse incis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 421. *bey Stockhausen.*

2. *Acer montanum candidum* C. B. RVPP. *ibid.*

Acer major CORDI.

Acer foliis quinquangulis, undique serratis. HALLER *Enum.* n. 2. p. *ibid.* ad sepes.

III. *Seminibus nudis plurimis.* RVPP. *ibid.*

Gymnopolyspermæ HALLER p. 319. *seq.*

I. *Caryophyllata vulgaris* C. B. RVPP. 108.

Caryophyllata pinnis paucioribus, rhomboideis tubarum sine uncinato HALLER *Enum.* n. 1. p. 835. Junio floret ad sepes zu *Schatges, Stockhausen,* frequens.

2. *Caryophyllata aquatica nutante flore* C. B. RVPP. *ibid.*

Caryophyllata pinnis frequentioribus, extrema semitrifida, flore connivente, nutante. HALLER *Enum.* n. 4. p. 336. Junio ad rivos, udosa, frequens.

II. *Fragaria vulgaris* C. B. fructu rotundo RVPP. 108.

Fragaria flagellis reptans LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 343. floret Junio ubique ad sepes sylvasque.

2. *Fra-*

2. *Fragaria vulgaris*, fructu rubro oblongo.

An varietas, an species distincta? posterius videtur, ob fructus veram differentiam, folia rhomboidea hispidera; floret Julio in arenosis zu *Stockhausen*.

- III. *Pentaphylloides alatum argenteum*. RVPP. 107.

Anserina officinarum.

Potentilla repens, scapo unifloro, pinnis plurimis confertis, minoribus intermixtis. HALLER Enum. n. 2. p. 338. floret Junio copiose in suburbio. Aqua stillatitia fatua.

- IV. *Quinquefolium minus repens lanuginosum luteum* C.B. RVPP. 106. HALLER Enum. n. 7. p. 340. Majo ad arenosa v. gr. am *Hopfenberg*.

2. *Quinquefolium folio argenteo* C. B. RVPP. 106.

Potentilla foliis quaternatis, angustissimis subtus tomentosis, caule erecto. HALLER Enum. n. 10. p. 341. floret Junio ad margines viarum zu *Freyensteinau*.

- V. *Ranunculus aruensis echinatus* C. B. RVPP. 103.

Ranunculus seminibus aculeatis, foliis decompositis linearibus LINNÆI. HALLER Enum. n. 5. p. 323. floret Junio in aruis.

2. *Ranunculus aquaticus folio rotundo & capillaceo* C. B. RVPP. 104.

Ranunculus foliis inferioribus capillaceis, superioribus peltatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 16. p. 328. floret Majo zu *Frischborn*, *Sonnenberg*, bey *Angersbach*, copiose.

3. *Ranunculus aquaticus Cotyledonis folio* RVPP. 103. flore albo, caule geniculato, I. R. H.

An *Ranunculus foliis omnibus capillaceis circumscriptione oblongis* HALLER Enum. n. 19. p. 329? Majo ad stagnum zu *Eisenbach*, forte No. 18. ob folia rotundiora.

4. *Ranunculus pratensis, erectus, dulcis*. RVPP. 102.

Ranunculus caule ex geniculis radicato foliorum lobis pectiolatis. HALLER Enum. n. 7. II. p. 324. floret Majo ubique.

70 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

5. *Ranunculus* rectus flore pleno.

Ranunculus caule erecto, multifloro, folio pentagono, lobis sessilibus, flore pleno. HALLER *Enum.* n. 7. 7. crescit ibid.

6. *Ranunculus* erectus acris, flore saturate luteo C. B. RVPP. 102.

Ranunculus caule erecto, multifloro, folio pentagono, lobis sessilibus, HALLER *Enum.* n. 7. p. 324. Junio im *Rudlofer Wald.*

7. *Ranunculus* longifolius, palustris major C. B. RVPP. 104.

Ranunculus erectus, foliis longis sessilibus, capitulo squamulis distincto. HALLER *Enum.* n. 2. p. 322. floret Junio in fossis zu *Angersbach.*

8. *Ranunculus* pratensis, repens hirsutus C. B. RVPP. 102. an varietas No. 4. copiose bey *Lauterbach.*

9. *Ranunculus* montanus, folio Aconiti, magno flore. RVPP. 102.

Ranunculus hirsutus *Geranii columbini majoris* folio CORDI.

Ranunculus foliis quinatis, lanceolatis, inciso serratis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 9. p. 325. Majo am *Eichberg,* & prato cui nomen: *große Eisenbach.*

10. *Ranunculus* radice verticilli modo rotunda C. B. P. 178. RVPP. 103.

Ranunculus radice simplici, subglobosa LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 6. p. 323. zu *Eisenbach.*

11. *Ranunculus* ramosus, vel sylvaticus, folio rotundo. C. B. RVPP. 101.

Ranunculus foliis radicalibus, reniformibus, crenatis, caulinis digitatis sessilibus. ROYEN. HALLER *Enum.* n. 14. p. 327. Majo in pratis copiose.

VI. *Tilia femina*, folio majore C. B. RVPP. 100.

Tilia foliis amplioribus, subhirsutis. HALLER Enum. n. 1. p. 375. ad templum cœmeterii.

2. *Tilia* folio minore I. B. I. RVPP. ibid.

Tilia folio glabro, duriori, minori. HALLER Enum. n. 2. p. 358. ad mœnia ex sylvis allata.

IV. *Seminibus tectis, capsula*

(1) *Simplici* RVPP. 109.

I. *Alfina* altissima nemorum C. B. RVPP. 109.

Alfina aquatica major HORT. OXON.

Alfina foliis cordatis, petalis bipartitis. HALLER Enum. n. 4. p. 386. floret Julio an dem Bach bey der Stadt, folia fugacia tenerrima.

2. *Alfina* gramineo folio, flore minore. RVPP. 110.

Alfina foliis gramineis, petalis bipartitis. HALLER Enum. n. 2. p. 306. floret Junio am Billstein & pratis.

3. *Alfina* gramineo folio ampliore. RVPP. 109.

Alfina foliis gramineis, asperis, petalis semibifidis. HALLER Enum. n. 3. p. 386. floret Julio am Huttenberg passim.

4. *Alfina* media C. B. RVPP. 109.

Alfina pentastemon, petalis bipartitis. HALLER Enum. n. 5. p. ibid. legi florentem Februario 1747. alias floret Aprili.

5. *Alfina* minor multicaulis RAIL. in aridis.

Arenaria multicaulis Serpyllifolia. RVPP. 114.

Alfina foliis lanceolatis, petalis integris calycis magnitudine. HALLER Enum. n. 16. p. 389.

6. *Alfina* minima flore fugaci. I. R. H.

Spergula graminea, annua, foliis obscure virentibus, flore tetrapetalo. RVPP. 73.

Alfina

72 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

Alsine tetrapetala, foliis angustis, in origine latescens. HALLER Enum. n. 20. p. 390. Junio ad culmen montis bey Schadges & vias publicas.

Nota. Ad tetrapetalas merito pertinentem retinui, ob nominis affinitatem ovariique formam.

7. *Alsine folio Plantaginis* CHABR. I. B. III. 363.

Arenaria Plantaginis folio RVPP. 113.

Alsine foliis lanceolatis, trinerviis, petalis integris. HALLER Enum. n. 18. p. 390. crescit ibid. cum præced.

8. *Alsine*, Spergula dicta major C. B. P. 251.

Arenaria aruensis vulgator. RVPP. 112.

Alsine foliis verticillatis, petiolis ramosis, petalis integris. HALLER Enum. n. 7. p. 387. legi unice ad margines agrorum versus Wallenroda.

II. *Caryophyllus montanus* I. TABERNÆMONT.

Tunica sylvestris, vulgaris multiflora. RVPP. 118.

Tunica calyce universali aristato floribus breviori HALLER Enum. n. 4. p. 382. legi Junio ad aprica zu Stockhausen am Weinberg dicta.

2. *Caryophyllus sylvestris* prolifer. C. B. P. 209.

Tunica sylvestris, fasciculatis floribus. RVPP. 119.

Tunica calyce universali peculiaribus majori, cartilagineo mutico. HALLER Enum. n. 2. p. 381. floret Septembri ad rivum der Schlagmühle.

III. *Lychnis sylvestris* sive aquatica purpurea simplex. C. B. P. 264. RVPP. 115.

Lychnis sexu distincta foliis ovatis acutis. HALLER Enum. n. 3. p. 377. Flores spicati in meo specimine, floret Junio zu Stockhausen ad sepes.

2. *Lychnis purpurea pratensis angustifolia* flore laciniato.

Lychnis

Lychnis pratensis flore laciniato simplici. RVPP. 116.

Lychnis petalis quadrifidis longissimis. HALLER Enum. n. 4. p. 378. legi Junio zu Stockhausen.

3. *Lychnis flore laciniato albo.* Varietas β . HALLER Enum. n. 4. p. 378. Junio am Eichberg.

4. *Lychnis sylvestris, alba, simplex* C. B. RVPP. 115. Forte varietas No. 1. HALLER Enum. n. 3. II. p. 377? floret ad rivos zu Stockhausen, an vere differat?

5. *Lychnis montana latifolia alba;* lecta Blizenroth, Eisenback, Frischhorn?

6. *Lychnis segetum major* C. B. RVPP. ibid.

Lychnis calycis laciniis petalorum longitudinem superantibus. HALLER Enum. n. 2. p. 376. Julio inter segetes bey Alteschlirf.

7. *Lychnis segetum folio latiore hirsuta.* Varietas prioris. Junio auf der alten Wiese.

IV. *Parnassia* RIVINI. RVPP. 114. floret Augusto in udosis ad suburbium. Baccas ad Erysipelas valere, incolis fertur.

V. *Rorella vulgaris & officinarum.* RVPP. ibid.

Ros solis folio subrotundo C. B. P. 309.

Rorella caule simplici, foliis rotundis, retusis. HALLER Enum. n. 2. p. 372. legi Augusto in udosis circa Rudlos, Stockhausen. Acris, nociva, licet laudet WEDELIVS,

(2) *Gemella.* RVPP. 122.

I. *Saxifraga rotundifolia, alba.* RVPP. ibid.

Saxifraga foliis reniformibus, lobatis, caule ramoso, radice granulosa LINNÆI. HALLER Enum. n. 6. p. 401. floret Majo in pratis copiose. Ejus vires tam nephriticæ, quam lithonripticæ ex analogia soli arenosi, quo crescit, falsæ. Aqua ejus stillatitia fatua. TROLLES Examen rigor. Diff. p. 2. 3. 4to 1740.

74 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

(3) *Capsula tripartita.* RVPP. 123.

Hypericum vulgare C. B. P. 279. RVPP. *ibid.*

I *Hypericum floribus trigynis, caule annuo, foliis punctatis, obtusis* LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 360. *floret Junio am Hopfenberg & Naxburg.*

2. *Hypericum minus supinum; vel supinum glabrum.* C. B. P. RVPP. 124.

Hypericum humifusum foliis perforatis, punctis in margine nigris notatis. HALLER *Enum.* n. 2. *ibid.* *floret Julio, Augusto, ad rivum frigidissimum zu Eisenbach, infrequens.*

3. *Hypericum elegantissimum non ramosum.* RVPP. 124.

Hypericum foliorum ora punctata, calyce serrato. HALLER *Enum.* n. 4. p. 361. *Julio in der Steger hinter Stockhausen.*

II. *Muscipula pratensis, vesicaria.* RVPP. 125.

Lychnis qua Been album C. B. P. 205.

Viscago calyce inflato, ovali, petalis serratis, calyce serrato. HALLER *Enum.* n. 2. p. 373. *am Hopfenberg.*

(4) *Capsula quinquepartita* RVPP. 126.

I. *Anacampteros maxima* I. B. III. RVPP. 129.

Scdum foliis ovalibus, serratis, umbellis ex alis foliorum. HALLER *Enum.* n. 6. p. 395. *legi Augusto in petrosis am Hopfenberg. Amuletum vanum.*

II. *Acetosella vulgaris & officin.* RVPP. 127.

Oxys radice dentata, foliis ternatis, scapo nudo, uniflora HALLER *Enum.* n. 1. p. 364. *floret Majo ad viam versus Bizenroch cum Moschatellina, infrequens. Aqua stillatitia fatua.*

III. *Geranium Robertianum* RIVINI, RVPP. 287.

Gera-

Geranium Cicutæ folio minus & supinum C. B.

Geranium pedunculis multifloris, calycibus pentaphyllis foliis duplicato pinnatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 14. p. 369. floret Majo zu Eisenbach, Junio Freyensteinau, Augusto zu Stockhausen.

2. *Geranium Robertianum officin.* RVPP. 286.

Geranium pedunculis bifloris, foliis quinquepartitis, lobis pinnatifidis LINNÆI. HALLER Enum. n. 12. p. 369. floret Julio ad muros arcis Eisenbach.

3. *Geranium Robertianum, flore albo, varietas β.* HALLER I. c. floret Julio ad agrorum margines am Eichberg, semitam saxosam.

4. *Geranium Robertianum flore albo & rubro in eodem caule.* Varietas prioris. Legi ibid.

5. *Geranium Batrachioides, seu gratia Dei Germanorum.* C. B. P. p. 89. I. R. H.

Gruinalis pratensis, foliis Ranunculi, Aconitive, RVPIO falsum nomen. 129.

Geranium pedunculis bifloris, foliis peltatis, multipartitis, rugosis, pinnato-laciniatis, acutis LINNÆI. HALLER Enum. n. 8. p. 367. habitus hirsutus. Majo zu Eisenbach.

6. *Geranium foliæ Maluæ rotundo* C. B.

Gruinalis foliæ Maluæ rotundo. RVPP. 131.

Geranium foliis reniformibus, semiquinquifidis, mollibus & latissimis. HALLER Enum. n. 5. p. 366. Junio zu Eisenbach Rothen Rain.

7. *Gruinalis aruensis flore cæruleo purpureo, radice ruberrima.* RVPP. ibid.

Geranium columbinum maximum foliis dissectis RAIL. *Geranium foliis ad nervum quinquifidis, pediculis breviori-*

76 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

bus, caule erecto. HALLER Enum. n. 6. p. 366. legi Junio in agris zwischen Schadges und Stockhausen am Rothen Rain.

8. *Gruinalis aruensis* foliis Maluæ profunde sectis, floribus longis, pediculis insidentibus. RVPP. ibid.

Geranium foliis ad nervum quinquifidis, pediculo longissimo, caule prostrato. HALLER Enum. n. 7. p. 367. Julio Naxburg, infrequens.

9. *Geranium batrachioides* palustre flore sanguineo. RVPP. 287. idem quod:

Gruinalis prætensis maxima, folio Aconiti; minus profunde laciniato. RVPP. 129.

Geranium aconitifolium nostras RIVINI.

Geranium foliis rugosis, semitribobis, latioribus, lobis dentatis, lateralibus bipartitis, floribus purpureis. HALLER Enum. n. 9. p. 367. Julio am Eichberg copiose, Stockhausen.

Nota. Hæc planta flore regulari: *Gruinalis* p. 129. flore vero irregulari: *Geranium* audit RVPPIO p. 286. Præstat tamen ob characterem utrique communem conjungere ad modum *Illustr.* HALLERI l. c. p. 365. licet ob levem floris irregularitatem RIVINVS & ex eo RVPPIVS separent.

- IV. *Sedum* minus luteum, folio acuto C. B. RVPP. 128.

Sedum foliis teretibus, in spinulam terminatis, umbella sparsa. HALLER Enum. n. 15. p. 397. legi Junio bey Esenebach & mœnia frequens.

2. *Sedum palustre*, subhirsutum purpureum. C. B. P. 285. RVPP. ibid.

Sedum foliis planioribus, ellipticis, petiolis subhirsutis, in summo caule congestis. HALLER Enum, n. 16. p. ibid. Junio am Hopfenberg ad laxa,

3. *Sedum minimum* luteum, non acre, RVPP. *ibid.*
Sedum foliis conicis, floribus in alis sessilibus majoribus, luteis. HALLER *Enum.* n. 12. p. 396.

4. *Sedum minus teretifolium* album C. B. RVPP. *ibid.*
Sedum foliis oblongis, obtusis teretiusculis, sessilibus, patentibus, panicula ramosa LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 18. p. 398. *Billstein.* Aqua stillatitia fatua.

V. *Viscaria* RIVINI. RVPP. 126.

Lychnis sylvestris, viscosa, rubra, angustifolia C. B. P. 205.
 an eadem HALLERO vocata:

Viscago foliis imis petiolatis, floribus verticillatim spicatis, petalis indivisis, sexu distinctis. HALLER *Enum.* n. 5. p. 375? saltem eadem descriptio, synonyma licet differant. Floret Junio ad culmen montis saxosi bey Schadges, infrequens.

(5) *Capsula decem loculamantis discreta.* RVPP. (5) 131.

1. *Linum sativum.* C. B. P. 214. RVPP. *ibid.*

In agris copiose seritur, optimeque succedit, ut subjectum sit maximi incolarum commercii. *Linum* maturum abscissum, in fasciculos ligatum, rivis, lapidibus oneratum immergunt spatio 14. dierum circiter. Hinc caules putrescunt; rivi vero odorem & saporem piscibus letalem, hominibusque gravem contrahunt. Invaluit mos, retinuit eum consuetudo, antiquitatis amor. Silesiaci illud Soli exponunt absque immersione in aquas. Utilitas & uberior proventus locum *Lino* inter floras concedunt merito.

(6) *Capsula multiplici* RVPP. 132.

Multifiliquæ HALLER l. c. p. 298.

1. *Caltha palustris* flore simplici. C. B. RVPP. *ibid.*

Populago DILLENII, HALLER *Enum.* n. 1. p. 319. floret Majo in fossis irriguis cum *Chelidonio* minore versus *Blitzenroth.*

78 Tentaminis Historiae naturalis Pars I.

II. *Vlmaria* DODONÆI & CLVSII. I. B. III. RVPP. 101.

Regina prati DODONÆI.

Filipendula foliis ex ovalibus acutis extremo trilobato, minimis pinnulis intermistis. HALLER Enum. n. 2. p. 306.

Legi Septembri ad rivos zu Stockhausen.

V. *Seminibus tectis, bacca*

(1) *Monopyrena.* RVPP. 132.

Pomifera. HALLER 345. l. c.

I. *Cerasus sylvestris* fructu subdulci, nigro colore inficiente. RVPP. 134. C. B.

Cerasus foliis ovato lanceolatis. ROYEN. HALLER Enum. n. 1. p. 356.

2. *Cerasus* fructu subdulci rubro. I. B. varietas HALLER l. c.

γ. ad margines sylvarum infrequens auf der gesuncknen Wiese.

II. *Prunus sylvestris* C. B. RVPP. 133.

Prunus spinosa, foliis obtusis, saepe trifidis LINNÆI. HALLER Enum. n. 6. p. 355. Martio floret bey Wernges und Blizenroth, infrequens.

(2) *Trippyrena.* RVPP. (3) p. 136.

I. *Oxyacantha vulgaris.* RVPP. ibid. DIOSCORIDIS.

Crategus spinosa, foliis obtusis, saepe trifidis. HALLER Enum. n. 4. p. 354. bey Blizenroth, ad sepes.

(3) *Polypyrena.* RVPP. (5) p. 158.

I. *Malus sylvestris* fructu valde acerbo. RVPP. 141.

Pirus foliis serratis, pomis basi concavis LINNÆI. HALLER Enum. n. 2. p. 351. in agris sterilibus Lanzenhayn.

II. *Pirus sylvestris.* C. B. RVPP. 140.

Pyrus foliis serratis, pomis basi productis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. ibid. Rigsfeld.

- III. *Rosa sylvestris* foliis odoratis C. B. I. R. H.
Rosa Eglanteria TABERNÆMONTANI. RVPP. 139.
 not. (a).
Rosa foliis subtus rubiginosis & odoratis. HALLER Enum.
 n. 7. p. 350, floret Julio zu Hopmansfeld & Blizenroth ad
 sepes.
2. *Rosa sylvestris* vulgaris flore odorato incarnato C. B. P. I. R.
 H. RVPP. l. c.
Rosa foliis & fructu rotundo levibus, calycis foliolis divi-
sis. HALLER Enum. n. 5. p. 349. Julio Freyenstein.
- IV. *Rubus repens* fructu caesio. C. B. RVPP. 143.
Rubus caule aculeato foliis ternatis LINNÆI. HALLER E-
 num. n. 2 p. 344. Augusto ad sepes bey Maar.
2. *Rubus vulgaris*, seu *Rubus* fructu nigro. RVPP. 142.
Rubus foliis ternatis & quinatis, costa spinosa, fructu ni-
gro & levi. HALLER Enum. n. 4. p. 345. zu Freyensteinan
 in Sylva.
3. *Rubus idæus spinosus.* C. B. RVPP. ibid.
Rubus idæus spinosus fructu rubro. I. B.
Rubus foliis ternatis & quinatis, costa plerumque inermi,
fructu rubro, villosa. HALLER Enum. n. 3. p. 344. ubi-
 que ad sepes. Aqua stillatitia fatua.
- V. *Sorbus aucuparia* I. B. 1. 62.
Aucuparia RIVINI. RVPP. 140.
Sorbus foliis pinnatis, glabris, fructu minimo. HALLER
 Enum. n. 1. p. 350. Naxburg.
2. *Sorbus* foliis pinnatis, inferne tomentosis, fructu majori.
 HALLER Enum. n. 2. p. 351.
Sorbus domestica Auctorum HALLER ibid. zu Eisenbach
 circa urbem: an vere indigena?

CLASSIS OCTAVA.

RVPP. VI. p. 143.

P L A N T Æ

*Flore regulari hexapetalo**Liliaceæ.* HALLER 279. l. c.I. *Seminibus testis capsula*(1) *bipartita.* RVPP. (2) p. 146.

- I. *Salicaria vulgaris purpurea*, foliis oblongis I. R. H. RVPP. ib.
Salicaria floribus spicatis, foliis conjugatis. HALLER Enum. n. 1. p. 405. floret Julio in udosis bey *Blixenroth*, zwischen *Altenschlirf* und *Stockhausen*.

(2) *Tripartita.* RVPP. 148.

- I. *Martagon sylvaticum.* RVPP. 148.

Lilium floribus reflexis montanum flore rubente, C. B. P.
Lilium foliis verticillatis, floribus reflexis, corollis revolutis. HALLER Enum. n. 1. p. 289. Legi Junio an der *Münz*, am *Hopfenberg*, und *Hopmansfeld*, infrequens.

- II. *Ornithogalum luteum* C. B. seu *pallidum majus* C. B. RVPP. 149.

Phalangium radice subrotunda, foliis & floribus umbellatis. HALLER Enum. n. 5. p. 293. floret Aprili in agris bey *Sickendorf*, cum *Veronica Hæderulæ folio*, & *Eisenbach*, infrequens. An amicitia?

2. *Ornithogalum angustifolium bulbiferum.* C. B. RVPP. 150.
 Varietas ibid. cum præced.

II. *Semine testis**Bacca dipyrrena.* RVPP. 150. (1)

- I. *Berberis vulgaris & officinarum.* RVPP. ibid.

Berberis spinis triplicibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 424. in sepibus & dumetis circa *Eisenbach und Stockhausen.* Ex relatione ZEHNERI.

CLASSIS NONA.

RVPP. VII. p. 158.

PLANTÆ

Flore regulari polypetalo.

Gymnopolysperma. HALLER & BOERHAAVE,

I. *Seminibus nudis.*

- I. *Ficaria vulgaris.* RVPP. 159. HALLER *Enum.* n. 1. p. 321.
Chelidonium minus RVELLII & officin. Floret Majo cum
Caltha palustri bey Blizenroth; infrequens.
- II. *Nemorosa* flore roseo, albo expanso. RVPP. 160.
Anemone semine levi, petalis senis ellipticis. HALLER
Enum. n. 2. p. 330. floret copiose in sylvā versus *Eisenbach.*
2. *Nemorosa* flore albo; an
Anemone sylvestris alba, major C. B. RVPP. 161? varietas? ibid. cum præcedente.

II. *Seminibus tectis capsula multiplici.* RVPP. 162.

- I. *Aquilegia sylvestris* C. B. RVPP. 164.
Aquilegia foliis rotundo-lobatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 310. floret Junio zwischen *Altenschlurf und Stockhausen.*
- II. *Trollius.*
Ranunculus flore globoso, quibusdam *Trollius flos.* I. B. III. RVPP. p. 162.

Helleborus uniflorus, petalis & filiquis plurimis. HALLER
Enum. n. 4. p. 318. ad sepes gegen Maar, infrequens.

CLASSIS DECIMA.

RVPP. VIII. p. 167.

Plantæ

Flore regulari composito.

I. *ex regularibus & irregularibus simul.*

(I) *Seminibus solidis.*

Radiata HALLERO plerumque.

I. *Bellis sylvestris minor* C. B. RVPP. 172.

Bellis scapo nudo unifloro LINNÆI. HALLER Enum. n. 1.
p. 722, floret Augusto in pascuis suburbanis. Aqua stilla-
titia fatua.

II. *Chamamelum vulgare*. RVPP. 173.

Leucanthemum DIOSCORIDIS. C. B. P.

*Matricaria foliis pinnatis, pinnis latis, capillariter mul-
tifidis.* HALLER. Enum. n. 1. p. 718. Junio copiose am
Eichberg & margines agrorum.

2. *Chamamelum foliis pene glabris, pinnis pinnatis, pinnulis
latiusculis.* HALLER Enum. n. 3. p. 717. *ibid.* gegen An-
gersbach.

III. *Leucanthemum vulgare*. I. R. H. RVPP. 170.

Bellis major DODONÆI.

*Matricaria foliis imis petiolatis, ad caulem auritis & ser-
ratis.* HALLER Enum. n. 3. B. p. 720. floret Junio, Au-
gusto ad urbem, *Eichberg, Wartenbach, Altviefse*, ad
sepes.

2. *Leucanthemum montanum*, folio obtuso crenato. I. R. H.
HALLER l. c. g. ad sepes circa urbem; *Kalbsaug* Incolis.

IV. *Ma-*

IV. *Matricaria vulgaris*. C. B. RVPP. 173.

Matricaria foliis pinnatis, pinnis latis, incis, semiflosculis brevissimis. HALLER Enum. n. 2. p. 719. Junio in ruderos; am Stockhauser Garten.

V. *Millefolium vulgare album* C. B. RVPP. 174.

Achillea pinnis foliorum plurimis, longe aequalibus, pinnatis, pinnulis trifidis & quinquefidis. HALLER Enum. n. 8. p. 715. floret Junio & Augusto in pratis ficcis zu Freyensteinau. Vires nimium decantatae.

2. *Millefolium vulgare purpureum minus* C. B. P. RVPP. ibid. varietas, ad agros.

VI. *Ptarmica vulgaris* folio longo serrato, flore albo. I. B. III. RVPP, ibid.

Achillea foliis integris, minutissimae serratis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 712. Julio in humectis circa Angersbach, Altschlirf, Naxberg, frequenter.

No. II, III. & IV. sunt species *Matricariae* HALLERO l. c. V. & VI. species *Achilleae* HALLERO; *Millefolii* TOURNEFORTIO.

VII. *Verbena* foliis tripartito divis. RVPP. 168.

Bidens foliis tripartito divis. HALLER Enum. n. 1. p. 709. ad fimeta, aquas stagnantes, fossas bey Blizenroth.

2. *Verbena minima* DILLENII.

Verbena semine bi-vel-tridentato, folio integro. RVPP. ibid.

Bidens foliis longe ellipticis, serratis, indivis. HALLER Enum. n. 2. varietas β. autumnno zu Blizenroth, ad fimeta.

(2) *Seminibus papposis.* RVPP. 175.

I. *Arnica* SCHROEDERI RVPP. ibid.

Arnica foliis ovatis integris, conjugatis. HALLER Enum.

84 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

n.2. p. 737. floret Junio copiose, &, quantum innotuit, unice
auf der Altenwiese cum Rore solis & Sphagno mollissimo.
 Vnicum exemplar am *Stockhauser Weeg*. Vires adeo de-
 cantatae, mihi, praeter motus, dubiae; ulterius & quidem
 clinice explorandae.

II. *Aster* praetensis autumnalis Conyzæ folio I. R. H. RVPP. 181.
*Aster foliis amplexicaulibus, crispis subtus incanis, luteo
 flore radiato.* HALLER Enum. n. 3. p. 726. Julio am *Eich-
 berg*, infrequens.

2. *Aster* montanus luteus, falicis folio glabro. C. B. P. RVPP.
 180.

*Aster foliis longissime lanceolatis, utrinque levibus, rari-
 ter dentatis, floribus luteis in umbella infrequente.* HAL-
 LER Enum. n. 9. p. 728. Julio am *Eichberg*, infrequens.

III. *Jacobaea* vulgaris laciniata. C. B. RVPP. 176.

*Senecio foliis pinnatis, pinnis multiformibus dentatis, flori-
 bus umbellatis luteis.* HALLER Enum. n. 3. p. 731. Augu-
 sto ad urbem, & in monte versus *Angersbach*.

2. *Jacobaea* viscosa & hirsuta. RVPP. 177.

*Senecio foliis pinguibus, pinnatis, pinnis alterne breuissi-
 mis, radiis perexiguis.* HALLER Enum. n. 5. p. 732. flo-
 ret Augusto ad sepes.

3. *Jacobaea Alpina* foliis longioribus ferratis I. R. H. RVPP.
 176.

Consolida aurea TABERNÆMONTANI.

*Senecio foliis longe ellipticis acute ferratis, floribus umbel-
 latis,* HALLER Enum. n. 9. p. 734. Julio in *Oberwald*
 copiose, inde ZEHNERVS.

4. *Jacobaea nemorensis*, latiore, rigidiore folio RVPP. 177.

*Senecio foliis ovato-lanceolatis, subtus hirsutis, floribus
 umbel-*

umbellatis. HALLER *Enum.* n. 10. p. 734. floret Julio in fylvis arcis *Naxburg*, frequenter, jungitur ad modum HALLERI.

IV. *Senecio minor vulgaris* C. B. RVPP. 191.

Senecio foliis pinnato-sinuatis, amplexicaulibus, floribus nudis sparsis. HALLER *Enum.* n. 7. p. 733. floret Augusto copiose gegen *Angersbach*. *Officinalis* quibusdam.

V. *Tussilago* *Officinarum* I. R. H. RVPP. 176.

Petasites scapo unifloro, flosculis in ambitu ligulatis. HALLER *Enum.* n. 6. p. 708. copiose in agris & ad ripas. *Agrestis* folia minora, crassiora, lanuginosiora. *Aqua stillatitia fatua*.

VI. *Virga aurea latifolia ferrata* C. B. RVPP. 181.

Solidago caule erecto, racemis alternis erectis. LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 721. floret Augusto in saxosis am *Hopfenberg*, semitas, copiose zu *Naxburg*. *Aqua stillatitia fatua*. No. III. IV. sunt species *Senecionis* LINNÆI & HALLERI p. 730. *Jacobææ* I. R. H.

II. *Ex regularibus tantum*

(1) *Seminibus papposis*. RVPP. 185.

Capitatae, floribus omnibus androgynis. HALLER
l. c. p. 674.

1. *Carduus caule crispo*. I. B. III. RVPP. 186.

Carduus in avena proveniens TRAGI.

Cirsium foliis semipinnatis, spinosis, capitulis oblongis mitioribus. HALLER *Enum.* n. 5. a. p. 680. Varietas glabra in fegetibus. *Vulgatissimum* ad sepes viasque.

2. *Carduus Eriocephalos* DODONÆI.

Carduus capite rotundo, tomentoso C. B. P. RVPP *ibid*.

Cirsium foliis spinosis, hirsutis, semipinnatis, pinnis semibilibis,

86 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

lobis, capite rigente, tomentoso sphaerico. HALLER *Enum.* n. 6. *ibid.* *rarum, am Eichberg, floret Septembri.*

3. *Carduus nutans* I. B. III. 56. RVPP. *ibid.*

Carduus foliorum laciniis complicatis & spinosis, capitulo spinoso nutante. HALLER *Enum.* n. 1. p. 676. *Septembri ad saxosa, arida.*

- II. *Cirsium acanthoides, flore ochroleuco* VAILLANT.

Cirsium inerme, floribus inter flavescencia folia congestis HALLER *Enum.* n. 4. p. 679.

Cnicus pratensis, Acanthifolio, flore flavescente. I. R. H. RVPP. 189. *floret Julio, Augusto, ad sepes rivosque zu Bli-zenroth, Stokhausen.*

2. *Cirsium acaulos flore albo* I. R. H. RVPP. 188.

Cirsium caule floris longitudine HALLER *Enum.* n. 11. p. 682. *placenta edulis ætate. Junio am Eichberg. Sicca variationem cœli indicat.*

3. *Cirsium acaulos flore purpureo* I. R. H. *varietas γ.* HALLER l. c. *Junio zu Eisenbach.*

4. *Cirsium pratense polycephalon vulgare* I. R. H. RVPP. *ibid.*

Cirsium caule pene nudo, alis crispis obducto, capitulis mitibus, in vertice congestis. HALLER *Enum.* n. 8. p. 681. *floret Julio versus Lapidicinam.*

- III. *Cyanus montanus latifolius* I. R. H. RVPP. 182.

Cyanus foliis integris, subtus tomentosus, caule alato. HALLER *Enum.* n. 5. p. 692. *Calycis squamæ ciliis nigris cinctæ. Floret Junio, in cacumine monticuli saxosi zu Schadges.*

2. *Cyanus segetum flore cœruleo* C. B. RVPP.

Cyanus flosculis radicalibus latissimis, septifidis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 691. *Junio copiose in agris am Eichberg.*

- IV. *Elichrysum montanum, folio rotundiore.* RVPP. 193.

Gnaphalium sexubus tota planta distinctis. HALLER Enum. n. 1. p. 698. floret Junio am Eichberg und Billstein, in aridis.

2. *Elichrysum* flore albo, folio longiore C. B.

Gnaphalium flore albo &c. HALLER Enum. n. 1. β. varietas flosculis omnibus femininis.

3. *Elichrysum* flore ex albo & purpureo variegato. Varietas No. 1. α. flosculis omnibus androgynis; floret ibidem cum prioribus.

4. *Elichrysum* spicatum I. R. H. RVPP. ibid.

Gnaphalium ramis spicatis frequentissimis, alis foliorum insidentibus. HALLER Enum. n. 5. p. 700. floret Augusto zu Eisenbach.

5. *Elichrysum* annum, floribus conglobatis, saxatile. RVPP. ibid.

Gnaphalium foliis mollissimis, tomentosus obtusis, umbella argentea caulem terminante. HALLER Enum. n. 4. p. 699. Augusto ad acclivia paludesque.

6. *Filago* feu herba impia DODONÆI.

Gnaphalium vulgare majus C. B. P.

Gnaphalium caule dichotomo, sphaeris floralibus in angulo divisionis sessilibus. HALLER Enum. n. 10. p. 702. in aridis circa Eisenbach abunde.

- V. *Facaa* nigra, pratensis latifolia C. B. RVPP. 183.

Rhaponticum foliis squalidis, tomentosus, inferioribus ad basin sempinnatis, superioribus integris. HALLER Enum. n. 3. α. p. 688. floret Julio in pratis bey Maar, copiose circa Eisenbach.

2. *Facaa* pratensis folio integro Scabiosæ simili hirsuto. An varietas β vocata.

83 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

- Jacaa humilis pratensis incana, folio integro* AMBROS?
legi *Naxburgi*.
3. *Jacaa vulgaris laciniata flore purpureo* I. R. H. RVPP. 184.
Cyanus foliis pinnatis, pinnis obtusis, dentatis HALLER
Enum. n. 2. p. 690. altissima crescit *ibid*.
No. I. 2. II. 2. 3. 4. HALLERO sunt *Cirsia* I. R. H. *Cardui*;
III. 2. V. 3. HALLERO *Cyani* I. R. H. *Jacææ*.
- VI. *Lappa & Bardana officin.* I. R. H. RVPP. 189.
Lappa capitulis glabris majoribus HALLER *Enum.* n. 2. p.
675. Junio copiose *bey Lauterbach und der Schlagmühle*.
2. *Lappa minor montana, capitulis tomentosus, seu capitulis*
DIOSCORIDIS. An ea, quæ RVPPIO?
Lappa major montana, capitulis tomentosus, seu Arcium
DIOSCORIDIS. p. 189?
Lappa capitulis & foliorum facie inferiore tomentosus,
HALLER *Enum.* n. 1. p. *ibid. in der Hard.*
- VII. *Petasites major & vulgaris* C. B. RVPP. 190.
Petasites floribus spicatis, flosculis omnibus androgynis.
HALLER *Enum.* n. 1. p. 706. *Aprili & Majo in dem Bach*
zu Eisenbach copiose.
(2) *Seminibus non papposis sive solidis.* RVPP. 195.
- Absinthium Ponticum seu Romanum officin.* RVPP. 196. ad hor-
tulum suburbii legi, sed valde suspicor non esse indigenam
plantam, sed inde elapsam.
- I. *Artemisia vulgaris major* C. B. RVPP. *ibid*.
Artemisia foliis planis semipinnatis, pinnis rariter denta-
tis, floribus erectis, dense spicatis. HALLER *Enum.* n. 5.
p. 696 *floret Augusto ad rivum auf denen Angersbacher*
Wiesen, bey dem Steeg gegen Eisenbach und Hopfenberg.
Artemisia hæc, virgibus scil. rubentibus (4) HALLER *Enum.*
l. c.

l. c. caulis lignosior, summitatum folia in tres lacinias divisa. Contra albæ seu frutice candido (β) caulis debilior, ex rubro & albo variegatus, apicis folia non laciniata, angusta, oblonga; nonne cum BLAIRIO duæ potius species, quam varietates?

III. *Plantæ flore regulari, composito ex irregularibus tantum.*

(1) *Seminibus papposis* RVPP. 197.

Composita Cichoracea. HALLER p. 739.

I. *Dens leonis* latiore folio C. B. RVPP. ibid.

Taraxacum pinnis foliorum triangularibus. HALLER Enum. n. 1. a. p. 739. am Hopfenberg.

II. *Hieracium* majus angustifolium erectum, caule lævi C. B. RVPP. 198.

Hieracioides foliis ad terram serratis ad caulem pinnatis, pinnis alterne majoribus, caule pene nudo multifloro. HALLER Enum. n. 2. p. 750. floret Julio in der Steeger.

2. *Hieracium* Chondrillæ folio glabrum C. B.

Hieracioides foliis variis, glabris, caule ramosissimo. HALLER Enum. n. 4. p. 751. a. Julio ad vias umbrosas.

3. *Hieracium* murorum, folio pilosissimo C. B. RVPP. 201.

Pulmonaria Gallorum GESNERI.

Hieracium foliis ad terram pilosis, acute dentatis, caule brachiato, pene nudo. HALLER Enum. n. 12. p. 745. Infrequens am Toden-Kinde, im Rudlofer Wald, ad muros arcis Eisenbach.

4. *Hieracium* fruticosum, latifolium, hirsutum C. B. P. 129. RVPP. 200.

Hieracium caule continuo folioso, foliis ellipticis acuminatis, firmis, dentatis. HALLER Enum. n. 17. p. 747. Julio auf dem Eichberg.

90 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

5. *Hieracium latifolium glabrum* RVPP. *ibid.*

Hieracium foliis amplexicaulibus, minute dentatis HALLER *Enum.* n. 20. p. 748. *ibid.*

6. *Hieracium Dentis Leonis folio, obtuso majus* C. B. RVPP. 197.

Hypochoeris vulgaris major, ex schedis HALLERI.

Hypochoeris dentibus foliorum rectangulis, caule nudo ramoso. HALLER *Enum.* n. 1. p. 759. Junio zu Stockhausen, Freyenstein.

7. *Hieracium minus Dentis leonis folio subaspero* C. B. RVPP. 199. Majo zu Eisenbach, Hard, ad sepes frequens. Varietas aut eadem?

III. *Pilosella major repens, minus hirsuta.* RVPP. 203.

Hieracium piloselloides vulgare VAILLANT.

Hieracium foliis virentibus pilosis, ovato-lanceolatis, scapo simplici multifloro. HALLER *Enum.* n. 3. p. 743. Junio ad vias publicas, Eichberg, Huttenberg, frequens.

2. *Pilosella montana, hispida, parvo flore.* RVPP. 203.

Hieracium Pilosella folio erectum majus I. R. H.

Hieracium foliis longe lingulatis, pilosis, caule imo folioso, erecto, multifloro. HALLER *Enum.* n. 5. I. p. 743. ad muros laxaque, Eichberg.

IV. *Prenanthes flore luteo* LINNÆI.

Chondrilla Sonchi folio, flore luteo pallescente. I. R. H. RVPP. 206.

Prenanthes flosculis quinis, foliis pinnato-hastatis. HALLER *Enum.* n. 2. p. 755. Junio am Hopfenberg, Stockhausen, in der Hard. infrequens.

V. *Sonchus repens, multis Hieracium majus.* RVPP. 205.

Sonchus foliis sempinnatis, rigidiusculis, calycibus nigris & hispidis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 752. Julio in agris.

2. *Sonchus lævis laciniatus, latifolius.* RVPP. 205.

Sonchus foliis lavibus & teneris, calycibus glabris. HALLER Enum. n. 3. 7. Julio ad mœnia, infrequens.

Sereno cœlo flores pandere, ingruentibus imbribus complicare vidit LINNÆVS ante me, & me incscio. Vid. ejus *Amœnit. Botan.* (Sponsal. plantar.) p. 335. Borea complicatos, Fauonio expansos; cœlo nubilo & tranquillo, horis matutinis, clausos; meridianis sole radiante apertos, itidem observavi in Frisia 17^r/₈ 47. In plantæ hujus, sociarumque irritabilitatem ulterius inquirendum Naturæ Curiosis. LINNÆI Opusc. an. 1749. legi.

VI. *Taraxaconoides vulgaris hirsutus* VAILLANT.

An *Hieracium Dentis leonis folio monoclonon* C. B. RVPP. 197? (ad No. I. hujus Sect.)

Taraxacum foliis asperis, triangulariter dentatis, pappo plumoso, calycæ hispido. HALLER Enum. n. 6. p. 741. floret Junio zu Eisenbach in der Hard, Stockhausen.

VII. *Tragopogon pratense, luteum majus* C. B. RVPP. 208.

Tragopogon foliis carinatis amplexicaulibus, gramineis, flore luteo. HALLER Enum. n. 1. p. 758. floret Julio, legi ad montem arcis Eisenbach, in vicinia horti; an vere indigena? Aquæ stillatitiæ hujus Sect. III. fatuæ.

(2) *Seminibus non papposis sive solidis.* RVPP. 208.

Cichoraceæ. HALLER.I. *Cichorium sylvestre sive officin.* RVPP. *ibid.*

Cichorium foliis pinnatis, pinnis triangularibus dentatis. HALLER Enum. n. 1. p. 761. Julio in suburbio, ad viam gegen Angersbach, in sterilibus frequens. Aqua stillatitia TRALLESIO fatua l. c.

II. *Lampfana* DODONÆI. RVPP. 209.

92 Tentaminis Historiae naturalis Pars I.

Lampsana foliis imis ad petiolum pinnatis, superioribus lanceolatis serratis. HALLER Enum. n. 1. p. 759. floret Augusto am Hopfenberg ad sepes, inter olera. Vires saponaceæ.

IV. *Planta flore composito ex polypetalo & regularibus* RVPP. 212.

Capitata. HALLER 675.

I. *Carlina sylvestris, vulgaris* CLVSII.

Carlina caulescens, magno flore C. B. RVPP. ibid.

Carlina caule ramoso, floribus umbellatis. HALLER Enum. n. 1. p. 685. floret Augusto, ad faxa viarum.

CLASSIS VNDECIMA.

RVPP. IX.

PLANTÆ

Flore irregulari monopetalo.

I. *Semin^o nudo unico.*

Gymnosperma, BOERHAAVE.

Dysfacea HALLERO 662.

1. *Scabiosa pratensis hirsuta officin.* RVPP. 215.

Scabiosa caule & foliis subhirsutis, imis ovatis, superioribus semipinnatis. HALLER Enum. n. 1. a. p. 669. Junio legi am Hutzenberg am Gipfel bey Schadges, cum Cyano.

2. *Scabiosa latifolia rubro flore* C. B.

Scabiosa foliis ovato-lanceolatis, per oram serratis & subhirsutis, caule hispido. HALLER Enum. n. 4. p. 671. legi Junio am Rothen-Rain.

II. *Valeriana palustris major* C. B. RVPP. 214.

Valeriana foliis omnibus pinnatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 662. legi Junio bey Lauterbach.

2. *Valeriana sylvestris nigra*. An varietas prioris? in udosis
zu Freyensteinau eod.

3. *Valeriana palustris*, floribus ex alis foliorum. HALLER ex
schedis, RVPPIO non notata.

*An Valeriana foliis imis ovalibus, superioribus plerumque
pinnatis, sexu distincta.* HALLER Enum. n. 2. p. 663?
odor suavissimus, floret Majo zu Eisenbach und bey der
Schlagmühle, infrequens.

III. *Valerianella aruensis præcox*, humilis, semine compresso
MORISON. RVPP. 215.

*Valerianella caule dichotomo, foliis oblongis, rariter inci-
sis, seminis mucrone simplici.* HALLER Enum. n. 1, p. 666.
floret Junio copiose zu Eisenbach.

2. *Valerianella aruensis*, serotina, altior semine turgidiori,
MORISON. RVPP. ibid.

*Valerianella caule dichotomo foliis oblongis plerumque ser-
ratis, seminis corona tridentata.* HALLER Enum. n. 2.
ibid. floret Julio copiose in aruis gegen Eisenbach und An-
gersbach.

II. *Seminibus nudis quaternis.* RVPP. 218.

Gymnotetrasperma verticillata RIVINI.

Ringentes. ROYEN.

Dimeizones. HALLER.

I. *Acinos* RIVINI. RVPP. 233.

*Clinopodium verticillis paucifloris, ab imo ad summum di-
spersis.* HALLER Enum. n. 3. p. 654. floret Septembri am
Eichberg.

II. *Betonica* RIVINI & officin. RVPP. 230.

Betonica purpurea C. B.

*Betonica foliis inter verticillos in vertice congestos brevis-
simis*

94 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

simis & integris, HALLER *Enum.* n. 3. p. 646. floret Junio *am Eichberg & Eisenbach* copiose: folia latiora, saturatius virentia.

2. *Betonica* purpurea, spica longiori ZAN. Varietas serotina, altior, ramosior. HALLER *Enum.* n. ibid. III. p. cit. Planta alta, odoratior priore, folia angustiora, in apricis ad scopulos *am Eichberg*, RVPPIO non notata.

III. *Bugula montana* RIVINI. RVPP. 231.

Bugula foliis angulose dentatis, caule simplici. HALLER *Enum.* n. 3. p. 635. floret Junio in apricis *zu Freyensteinau*.

IV. *Cardiaca* J. B. III. RVPP. 228. RIVIN.

Cardiaca foliis trilobis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 639. floret Julio ad rudera arcis *Naxburg*.

V. *Cassida palustris vulgatio* flore cœruleo I. R. H. RVPP. 223.

Tertianaria I. B. TABERNÆMONTANI.

Cassida foliis cordatis, longe decrecentibus, serratis, floribus gemellis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 635. floret Junio *am Teich zu Eisenbach und Steeger*. Differuit Amicus EICHROTH, Bada-Durlacensis Med. D. de *Tertianaria* BASILEÆ 1737. 4to. Vires dubiæ Cortici Peruviano certissime secundæ. Legi eam quoque 1744. in Hassia infer. ad Cataractas artificiales Rege haud indignas arcis *Weisenstein*, haud procul *Cassellis* focio CI, HVBERO P. P. &c.

VI. *Clinopodium* Origano simile elatius, RVPP. 233.

Clinopodium verticillis densissimis, dissitis, foliis ex menta ovatis acuminatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 653. floret Julio *bey Eisenbach*.

Ob figuram floris feminumque nudorum numerum huc pertinet *Asperifolium*.

VII. *Echium vulgare* C. B. RVPP. 218.

Echium foliis lingulatis, hispida ex singulis alis spicatum
HAL-

HALLER *Enum.* n. 513. floret Junio zu Freyensteinau, Augusto zu Eisenbach, ad vias publicas, copiose.

VIII. *Galeopsis* procerior, calyculis aculeatis, flore purpurascente I. R. H.

Cannabis spuria RIVINI. RVPP. 226.

Galeopsis, foliis & caule fulcrato hispidis, flore duplo, calyce longiore. HALLER *Enum.* n. 1. p. 644. Legi Julio ad sepes zu Stockhausen.

2. *Galeopsis* patula segetum, purpurascente flore. I. R. H.

Ladanum segetum RIVINI. RVPP. ibid.

Galeopsis foliis longe ellipticis, subhirsutis. HALLER *Enum.* n. 4. p. 645. floret Septembri ad segetes.

IX. *Hedera* terrestris RIVINI. RVPP. 232.

Chamaelema caulibus procumbentibus, radicatis, foliis cordiformibus, petiolatis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 652. floret Majo zu Eisenbach und an der Burgmauer zu Lauterbach.

X. *Horminum* pratense RIVINI. RVPP. 222.

Salvia foliis lanceolatis, verticillis raris & diffisis HALLER *Enum.* n. 1. p. 638. in apricis zu Eisenbach.

XI. *Lamium* purpureum, non foetens, folio oblongo C. B.

Galeopsis RIVINI. RVPP. 224.

Laminum foliis diffisis cordatis, acutis. HALLER *Enum.* n. 1. a. p. 640. Septembri bey Blitzenroth.

2. *Lamium* vulgare album, sive Archangelica flore albo PARKINSON. RVPP. 225. Varietas HALLERO sibi prioris β . l. c. p. 641. floret Junio & Julio bey der Steinhöhle, Angersbach.

3. *Lamium* flore luteo RIVINI.

Galeopsis sive *Urtica* iners flore luteo I. B. RVPP. 227.

Cardiaca foliis cordiformibus. HALLER *Enum.* n. 2. p.

96 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars 1.*

640. Majo *am Hopfenberg*, infrequens; juxta HALLERVM l. c. ad No. IV. pertineret.

4. *Lamium purpureum fœtidum*, folio subrotundo, seu Galeoplis DIOSCORIDIS. C. B. P. 230.

Galeopsis minor RIVINI. RVPP. 224.

Lamium foliis cordatis, obtusis, in summo caule congestis. HALLER Enum. n. 2. p. 641. Junio copiose *bey Lauterbach*.

5. *Lamium folio caulem ambiente* C. B. P.

Galeopsis folio caulem ambiente RIVINI. RVPP. 225.

Lamium foliis superioribus amplexicaulibus. HALLER Enum. n. 3. p. ibid. Odor suavis; floret Junio in agris *bey der Münz*. Vires Lamii albi (2) dubiæ in fluore albo, a CARLIO licet in *Therapia* p. 293. decantatæ.

- XII. *Lycopus palustris*, glaber I. R. H. RVPP. 230.

Lycopus HALLER Enum. n. 1. p. 660. *bey Blizenroth*.

- XIII. *Mentha aruensis verticillata, hirsuta* I. B. RVPP. 229. Odor nauseosus dulcis.

Mentha floribus verticillatis, foliis ovatis, acutis serratis LINNÆI. HALLER Enum. n. 4. p. 658. Julio in suburbanis pratis humidis frequens.

Nobilis Succus inde *Thee succedaneum* paravit teste LINNÆO in Itin. Goth. Occid. *Stockholm*, 1747. Biblioth. raisonnée Tom. 39. P. II. p. 2791.

- XIV. *Origanum sylvestre* C. B. P. p. 65. RVPP. 235.

Origanum spicis foliosis, brevissimis, coloratis, umbellatis. HALLER Enum. n. 1. p. 656. ad sylvas.

- XV. *Prunella* RIVINI. RVPP. 224.

Prunella foliis dentatis, spica folio minore. HALLER Enum. n. 1. p. 636. floret Augusto *am Hopfenberg*, *Blizenroth*, ubique folia hirsuta inordinatim posita.

98 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars I.*

LINNÆI, HALLER *Enum.* n. 1. p. 642. Julio floret in sylva Naxburg, in der Hard und Eisenbacher Wald.

3. *Stachys aruensis minima* RIVINI. RUPP.

An *Betonica foliis inter dissitos verticillos longioribus ellipticis, serratis.* HALLER *Enum.* n. 1. p. 645? Augusto ad muros arenaeque infrequens.

XIX. *Verbena* RIVINI. RVPP. 236.

Verbena foliis laciniatis superioribus tripartitis, spicis angustis longissimis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 661. Junio in incultis infrequens. Aqua stillatitia fatua.

III. *Seminibus testis capsula*

(1) bipartita. RUPP. (2) p. 238.

HALLERO ut supra.

I. *Antirrhinum aruense* RIVINI. RUPP. 241.

Antirrhinum floribus sparsis sessilibus, calyce brevioribus, calcare destitutis. HALLER *Enum.* n. 8. p. 615. Julio, Augusto im Reichloser Wald, Septembri in aruis, v. gr. in der Münz; infrequens.

II. *Euphrasia officin.* C. B. RUPP. 240. flore cœruleo.

Euphrasia foliis ovatis acute dentatis LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 628. floret Augusto, Septembri in pratis humidis copiose.

2. *Euphrasia ramosa, pratensis* flore albo, varietas. Julio in pratis siccis Angersbach. *Euphrasiæ vires ophthalmicæ a signatura desumptæ, falsæ.* Aqua stillatitia ejus fatua TRALLES l. c.

III. *Hyoscyamus vulgaris vel niger* RVPP. 248.

Hyoscyamus foliis amplexicaulibus LINNÆI. HALLER *Enum.* n. 1. p. 512. floret Julio ad vias publicas in suburbio, Eisenbach infrequens.

IV. Li:

IV. *Linaria* RIVINI & officin. RVPP. 242.

Antirrhinum foliis linearibus, ascendentibus, congestis ramis spica densa florali terminatis. HALLER Enum. n. 6. p. 614. copiose Augusto am Eichberg.

1. *Linaria pumila*, vulgatio, aruenfis I. R. H. RVPP. ibid.

Antirrhinum foliis longis, obtusis viscidis, caule erecto ramosissimo calcare brevi. HALLER Enum. n. 7. p. 615. Junio copiose in agris am Eichberg.

Vnguento ex No. IV. nimis tribuitur virium.

V. *Melampyrum sylvaticum* RIVINI. RVPP. 239.

Melampyrum spica laxissima, foliis inter flores laciniatis, patentibus. HALLER Enum. n. 3. p. 626. Junio in Sylva versüs Hopmansfeld; frequens in Silesia legi.

2. *Melampyrum montanum* RIVINI. RVPP. ibid.

Melampyrum floribus sparsis, sessilibus, binatis, foliis superioribus incisiss. HALLER Enum. n. 4. p. ibid. Augusto am Eichberg.

VI. *Odontites* RIVINI & TABERNÆMONTANI. RVPP. ibid.

Odontites foliis inter flores serratis. HALLER Enum. n. 1. p. 627. Julio versüs Angersbach, in acclivibus, & Naxburg.

VII. *Pedicularis* RIVINI. RVPP. 240.

Pedicularis caule ramoso, erecto, calyce bifido. HALLER Enum. n. 4. p. 621. Junio bey der Eichmühle, in udis copiose.

2. *Pedicularis humilior.* RVPP. ibid.

Pedicularis caule ramoso, procumbente, floribus sparsis obtusis. HALLER Enum. n. 5. p. 622. Junio in Beerwald.

VIII. *Scrophularia* RIVINI & officin. RVPP. 241.

Scrophularia foliis cordatis, conjugatis, caule & ramis spi-

ca nuda paniculata terminatis, HALLER Enum. n. 2. p. 619. Julio an dem Bach nach Eisenbach, Septembri zu Freyensteinau.

IX. *Verbascum mas*, latifolium, luteum, C. B. P. RVPP. 247.

Verbascum foliis ovato-acutis utrinque tomentosis, floribus in spica densissima sessilibus. HALLER Enum. n. 1. p. 507. Julio ad sepes bey Lauterbach, infrequens.

2. *Verbascum nigrum* flore ex luteo purpurascente C. B. P. RVPP. ibid.

Verbascum foliis serratis, superne rugosis, inferne subhirsutis, petiolis ramosis, staminum barba purpurascente. HALLER Enum. n. 3. flore luteo β . p. 511. Julio floret ad rivos, mœnia, sepes Altschlirf, in der Hard, Stockhausen.

X. *Veronica aquatica major* folio oblongo MORISON.

Beccabunga folio oblongo major. RVPP. 246.

Veronica aquatica foliis ovatis acuminatis ex alis racemosa. HALLER Enum. n. 2. p. 528. Julio in fossis bey Schützenhaus & Blizenroth.

2. *Veronica aquatica, angustifolia scutellata* C. B. RVPP. 244. RIVINI.

Veronica foliis linearilanceolatis integris, ramis laxefloriferis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. II. p. 527. 528. legi unice Junio in palude, cui nomen der Keller, ad viam inter Rudlos & Landeshausen copiose.

3. *Veronica foliis Chamædryos* RIVINI. RVPP. 245.

Veronica flosculis oblongis pediculis insidentibus Chamædryos folio I. R. H.

Veronica foliis cordatis, crenatis floribus solitariis pedunculatis. ROYEN. HALLER Enum. n. 16. p. 534. floret Junio in arenosis, bey der Oelmühle, flore cœruleo.

4. *Veronica Chamædryos* folio, flore cœruleo, pediculis florum brevioribus; legi Augusto locis aridis ibid. an varietas, an species?
5. *Veronica Chamædryos* folio, flore albo; legi ibid. Varietas num. 3.
6. *Veronica Chamædryos* folio, flore ex albo & cœruleo variegato. Varietas. ibid. eod. cum præcedentibus. 3. 4. 5.
7. *Veronica* flosculis cauliculis adhærentibus MORIS. RVPP. ibid.
Veronica foliis subrotundis crenatis, petiolis calyce brevioribus. HALLER Enum. n. 15. p. 533. floret Majo am Hopfenberg, Augusto zu Eisenbach, in asperis, infrequens.
8. *Veronica Hederulæ* folio RIVINI. RVPP. ibid.
Veronica foliis latis, quinquelobis, calycis segmentis sagittatis. HALLER Enum. n. 17. p. 539. flore albo & cœruleo in agris bey Sickendorff, cum Ornithogalo floret Aprili, & in suburbio, infrequens.
9. *Veronica pratensis latifolia* RIVINI. RVPP. 244:
Veronica foliis cordatis, superioribus majoribus acutioribus ex alis racemosa. HALLER Enum. n. 5. p. 529. Legi Junio bey Lauterbach ad fepes copiose.
10. *Veronica montana* RIVINI. RVPP. ibid.
Veronica foliis imis cordatis superioribus angustioribus ellipticis, ex alis racemosa. HALLER Enum. n. 6. p. ibid. Reichloos.
11. *Veronica Rutæ* folio RIVINI. RVPP. 245.
Veronica foliis trifidis & quinquedidis HALLER Enum. n. 18. p. 538. floret Aprili in agris bey Lauterbach, Majo zu Eisenbach.
12. *Veronica officin.* RVPP. 244.
Veronica foliis ficcis, ovatis serratis, caule procumbente,

102 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

ex alis racemosa. HALLER *Enum.* n. 7. p. 530. Augusto in sylvis copiosissime; ad sepes infrequens. Aqua stillantia fatua. Infusum præstat.

13. *Veronica Serpillifolia pratensis* C. B.

Veronica erecta sylvestris RIVINI. RVPP. *ibid.*

Veronica foliis ovatis, raro crenatis, floribus longe spicatis, glabris, fructu bifido. HALLER *Enum.* n. 14. p. 533. floret Majo ad saxosa am Hopfenberg, Rothen-Rain, infrequens.

(2) *Capsula tripartita.* RVPP. (3) 248.

I. *Rapunculus corniculatus* spica longiore RIVINI. RVPP. 248.

Rapunculus foliis imis cordatis, superioribus angustis, spica cylindrica longissima. HALLER *Enum.* n. 5. flore albo α . p. 498. floret Junio bey Eisenbach, und Steinmühle.

2. *Rapunculus corniculatus* spica breviori, *ibid.* flore cœruleo. Varietas prioris HALLER I. c. β . Junio copiosissime auf denen Wiesen bey Blizenroth. Incolis: unsers Herrn-Gotts-Bärtgen. Incola calidioris Helvetiae. HALLER I, c.

IV. *Seminibus testis bacca*

Polypyrena. RVPP. 248.

I. *Belladonna* majoribus foliis & floribus T.

Belladonna CLVSII. HALLER *Enum.* n. 1. p. 507. RVPP. 252. Infusum radices in spiritu frumenti, loco aquæ sic dictæ *vita* assumptum, deliria excitavit. Baccæ a gallinis innoxie commestæ, proprio experimento.

II. *Xylosteum* RIVINI. RVPP. 250.

Caprifolium floribus geminis, foliis ovatis, lanuginosis integerrimis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 464. ad sepes infrequens. Incolis: Seeibolz.

CLASSIS DVODECIMA.

RVPP. X. p. 252.

Plantæ

Flore irregulari tripetalo.

Papilionaceis affines. HALLER.

1. *Polygala major* C. B. RVPP. cit.
Polygala foliis omnibus acutis. HALLER *Enum.* n. 1. p. 606.
 flore cœruleo γ . *am Eichberg.*
2. *Polygala* flore albo. Varietas HALLER β . Majo in pratis
 ficcis, infrequens.
3. *Polygala* flore ex albo & purpureo variegato. Varietas δ .
 HALLER l. c. Junio *am Wernerberg, zwischen Angers-*
bach und Landenhausen, infrequens.
4. *Polygala vulgaris* C. B. RVPP. 253.
Polygala foliis imis subrotundis, superioribus angustis,
acutis. HALLER *Enum.* n. 2 *ibid.* Majo ad sepes frequens.

CLASSIS DECIMA TERTIA.

RVPP. XI. *ibid.*

PLANTÆ

Flore irregulari tetrapetalo.

Meizostemones. HALLER 565.

Leguminose. BOERHAAVE.

I. Seminibus testis.

(1) *Capsula simplici.* RVPP. *ibid.*

I. *Fumaria* DIOSCORIDIS & officin. RVPP. cit.

Fumaria pericarpis monospermis LINNÆI. HALLER *E-*
num. n. 3. p. 605. Augusto ad sepes *am Eichberg*, infre-
 quens. 2. *Fic-*

2. *Fumaria* bulbosa, radice rotunda non cava major. C. B. P.

P. 144.

Split radice rotunda non cava. RVPP, 268.

Fumaria caule non ramoso, multifolia, radice bulbosa solida, foliis inter flores digitatis. HALLER Enum. n. 2. p. 605. Aprili ibid.

3. *Fumaria* bulbosa radice cava, flore purpureo. I. B.

Split sylvaticum præcox, radice rotunda. RVPP. ibid.

Fumaria caule simplici bifolio, radice cava, foliis inter flores integris. HALLER Enum. n. 1. p. 604. floret Aprili in dumetis circa *Eisenbach & Eichberg.*

4. *Fumaria* flore albo, varietas γ . HALLER.

5. *Fumaria* flore ex albo & carneo variegato. Varietas egregia 3. 4. 5. copiose florent ad hortulum arcis *Eisenbach.* Aqua stillatitia fatua.

II. *Genistella* RIVINI. RVPP. 266.

Genista tinctoria germanica C. B. P.

Genista foliis confertis, ovalibus, acutis, floribus sessilibus spicatis. HALLER Enum. n. 1. p. 592. Junio ad sepes zu *Freyensteinau*, infrequens.

2. *Genistella* spinosa RIVINI. RVPP. ibid.

Genista foliis ovato-lanceolatis, spinis in ramis senescentibus ramosis. HALLER Enum. n. 3. p. 593. Junio am *Eichberg, Asberg, Ochsenkopf*, copiose.

3. *Genista* RIVINI & officin. german. RVPP. 265.

Genista foliorum parte prima cauli adnata elliptica; alera patente lanceolata. HALLER Enum. n. 4. p. ibid. Junio legi florentem in sylva, zwischen *Rudloos und Angersbach*, copiosissime.

III. *Impatiens* RIVINI. RVPP. 262.

Balsamina lutea C. B. Bas. p. 88.

Impatiens pedunculis solitariis multifloris. HALLER Enum. n. 1. p. 505. LINN. Hort. Cliffort. Julio in umbrosis, ad ruderosa, ad viam, quæ ducit ad Eisenbach, ad rivum infrequens, bey der Eichmühle am Eichberg, Naxburg.

IV. *Lathyrus pratensis* RIVINI. RVPP. 260.

Lathyrus foliis binatis, acutis, capreolo non ramoso. HALLER Enum. n. 10. p. 597. floret Julio bey der Papiermühle.

V. *Lens* RIVINI. RVPP. 258. HALLER Enum. n. 1. p. 601. feritur bey Landenhäusen. Legumina, etsi non indigena, solent in florâ recipi. HALLER l. c. p. 602.

VI. *Lotus* RIVINI. RVPP. 267.

Lotus floribus umbellatis, siliquis pendulis, caule erecto. HALLER Enum. n. 2. p. 571. floret Junio am Eichberg.

VII. *Medica sylvestris*, floribus croceis I. R. H.

Falcata RIVINI. RUPP. 264.

Medica caule procumbente, siliqua semel inflexa, floribus racemosis, siliqua reniformi monosperma. HALLER Enum. n. 4. p. 579. Augusto floret zu Angersbach, infrequens.

VIII. *Melilotus minima* RIVINI. RUPP. 256.

Medicago capsulis reniformibus I. R. H.

Medica floribus racemosis, siliqua reniformi monosperma. HALLER Enum. n. 4. p. 579. Augusto floret zu Angersbach, infrequens.

2. *Melilotus officinarum* Germaniæ C. B. P. RUPP. ibid.

Melilotus siliquis turgidis, brevibus, obscure transversim rugosis. HALLER Enum. n. 1. p. 587. Junio ad marginem agri zwischen Angersbach und Maar unice.

IX. *Orobis* RIVINI. RVPP. 258.

Orobis caule simplicissimo, foliolis pluribus ovatis acutissimo. LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 602. floret Maio am Eichberg. Incolis Ring-Kraut. Infusum contra Lumbaginem valet.

106 *Tentaminis Historiae naturalis Pars I.*

2. *Orobus sylvaticus*, foliis oblongis glabris T.
Orobus caule non ramoso, foliis imis ovatis, supernis ellipticis acutis. HALLER *Enum.* n. 3. p. 603.
Orobus radice tuberosa RIVINI. Augusto floret am Hopfenberg. RVPP. *ibid.*
3. *Orobus sylvaticus* flore purpureo, Asphodeli radice. I. R. H. 393.
An *Orobus caule ramoso*, HALLER *Enum.* n. 4. p. 603?
RVPPIO non notatus. Majo florentem legi am Eichberg, Junio auf der Wartenbach.
- X. *Trifolium aruense humile*, spicatum, sive *Lagopus*. C. B. 328.
Lagopus DODON. RVPP. 255.
Trifolium spicis villosis, calyce & denticulis plumosis. HALLER *Enum.* n. 9. p. 583. ad sepes.
2. *Trifolium* folio longo flore purpureo RIVINI.
Trifolium spicis villosis, foliis insidentibus, vaginarum caudis latioribus. HALLER *Enum.* n. 12. p. 585. RVPP. 254. Junio infrequens zu Stockhausen. Folia macula alba in centro notata, margo hirsutus.
3. *Trifolium* RIVINI. RUPP. *ibid.*
Trifolium spicis villosis, foliis insidentibus, vaginarum caudis capillaribus. HALLER *Enum.* n. 13. p. *ibid.* frequens ubique Junio.
4. *Trifolium* flore albo RIVINI. RUPP. *ibid.*
Trifolium pratense album C. B.
An *Trifolium caule erecto, spicis albis densis brevibusque terminato, foliis nervosis, inferne subhirsutis.* HALLER *Enum.* n. 8. p. 583? in humidis, bey Lauterbach.
5. *Trifolium lupulinum* non ramosum, flore saturate luteo.
HALLER ex schedis.

An *Lupulinum montanum capitulis spadiceis* RUPP. 256?
Trifolium racemis ovalibus strepentibus, maximis, caule erecto, non diffuso. HALLER Enum. n. 3. p. 581? Junio, infrequens in der Münz, auf der Alten-Wiese.

6. *Trifolium pratense, capitulo lupuli minimum.* HALLER ex schedis.

Lupulinum minimum. RUPP. ibid. juxta HALLERVM esset varietas β . No. VIII, mihi videtur.

Trifolium racemis rarioribus strepentibus, caule erecto, non diffuso, No. 2. p. ibid. Junio legi, infrequens, bey Frischborn.

7. *Trifolium pratense luteum capitulo lupuli* C. B. I. R. H.

Lupulinum RIVINI. RUPP. 256.

Trifolium racemis ovalibus strepentibus, caule diffuso. HALLER Enum. n. 1. p. 580. in agris bey Eisenbach.

XI. *Vicia multiflora* C. B. I. R. H.

Cracca RIVINI. RUPP. 261.

Vicia foliis linearibus hirsutis, siliquis subhirsutis, racematis pendulis. HALLER Enum. n. 8. p. 600. Julio, ad saxa Naxburg, bey Heblös.

2. *Vicia sepium folio longiore.* HALLER ex schedis.

An *Vicia sepium* RIVINI. RUPP. ibid?

Vicia siliquis erectis, foliis ex ovatis obtuse decreescentibus. HALLER Enum. n. 4. p. 599.

3. *Vicia angustifolia* RIVINI. RUPP. ibid?

Vicia sylvestris, semine parvo & nigro frugum CHABRÆI.

Vicia siliquis sessilibus erectis, foliis imis ovatis, superioribus linearibus. HALLER Enum. n. 2. p. 598. Junio am Eichberg, circa sepes, auf der Wartenbach.

4. *Vicia* RIVINI. RUPP. 261. parce feritur.

Vicia siliquis sessilibus, foliis retusis latefcentibus. HALLER Enum. n. 1. p. 598.

5. *Vicia pulchrum*, genus multifolium, *Galega* quibusdam. I. B. II.

Cracca sylvatica, rotundifolia, floribus ex albo & cœruleo variis. RVPP. 262.

Vicia foliis ovatis, siliquis racemosis pendulis. HALLER Enum. n. 6. p. 599. floret Septembri *gegen der Papiermühle.* Egregiæ hujus plantæ egregiam Iconem vid. Tab. XIV. HALLER l. c. Subalpina Planta.

CLASSIS DECIMA QVARTA.

RVPP. (XII.)

PLANTÆ

Flore irregulari pentapetalo.

I. *Seminibus nudis gemellis.* RVPP. 274.

Hystemones seminibus binis flore coronatis pentapetalo. HALLER 425. l. c.

Umbellifera BOERHAAVE.

I. *Carum* RIVINI. RVPP. 281.

Cuminum pratense, Carui officin. C. B. P.

CARVM CORDI. HALLER Enum. n. 1. p. 428. Julio in pratis zu Freyensteinau. Dissertuit J. Chr. EHRMANN de Cumino. Argentor. 1733. 4to.

II. *Caucalis* RIVINI. RUPP. 278.

Caucalis annua flore rubente. I. R. H.

Caucalis involucro exteriori angustifolio, laciniis foliorum latis. HALLER Enum. n. 3. p. 449. ad rivos zu Eisenbach.

III. *Cerefolium* sylvestre RIVINI. RVPP. 283.

Charophyllum seminibus levibus nituis, nervo foliorum sub-

hir-

hirsuto. HALLER *Enum.* n. 2. p. 452. Julio zu Freyensei-
nau in pratis. Semen recens contritum Citri odorem
 spirat.

IV. *Cicuta* RIVINI. RUPP. 284. HALLER *Enum.* n. 1. p. 434.
 Augusta floret ad viam ab arce *Eisenbach* versus *stagnum*.
 Folia nigris maculis notata. Flos ex carneo & viridi va-
 riogatus, feminis involucrium sulcatum hians, sæpe pro
 femine ipso sumitur. Semen Avenæ excorticatæ simile.
 Differuit DRESIGIVS: *Cicuta Atheniensium pœna publica*
Lipsia 1734. 4to.

V. *Daucus vulgaris* CLVSII.

Staphylinus RIVINI. RUPP. 278.

Daucus seminibus hispida. HALLER *Enum.* n. 1. p. 450.
 ubique ad sepes.

VI. *Myrrhis* RIVINI. RUPP. 282.

Myrrhis pinnulis semipinnatis, ordinatim decrefcentibus.
 HALLER *Enum.* n. 1. p. 453. vulgaris ad sepes.

VII. *Oreoselinum* Apii folio majus T.

Ceruarua RIVINI. RUPP. 274.

Selinum pinnis pinnatis, pinnulis appendiculatis, circum-
ferratis triangularibus. HALLER *Enum.* n. 4. p. 444. Ju-
 lio ad rivos bey *Blizenroth*.

VIII. *Podagraria* RIVINI. RUPP. 279. HALLER *Enum.* n. 1. p.
 427. Majo zu *Stockhausen*, Junio zu *Hopmansfeld*.

IX. *Sphondylium* RIVINI. RUPP. 275.

Sphondylium pinnatum, pinnis hirsutis, quinquefidis. HAL-
 LER *Enum.* n. 1. p. 447. In agris suburbanis. Ex planta
 fermentata spiritus grati odoris & saporis paratur. GME-
 LIN *flor. Sibiric. Bibliothec. raisonnée* Tom. 39. P. II. p.
 312. 1747.

X. *Sanicula officin.* C. B. RUPP. 279. HALLER *Enum.* n. 1. 449.

in fylvis ubique præsertim zu Eisenbach. Aqua stillatitia fatua.

XI, *Tragoselinum majus umbella candida* T.

Pimpinella saxifraga major, umbella candida. RUPP. 285.

C. B. P. 159.

Tragoselinum pinnis semilobatis, circumferratis. HALLER Enum. n. 1. p. 428. Legi Augusto zu Eisenbach, *Alten-schlirf*. Niinix tribuuntur vires.

II. *Seminibus tectis capsula.*

(1) *Simplici* (RUPP. IV. 1.) p. 288.

I. *Viola inodora* RIVINI. RUPP. I. c.

Viola caulibus ascendentibus floriferis, foliis cordatis. HAL- LER Enum. n. 4. p. 501. LINN. Hort. Cliff. Septembri copiose zu Eisenbach, nemoribusque.

2. *Viola officin.* RUPP. I. c.

Viola acaulis, stolonibus teretibus reptatricibus, peduncu- lis radicatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 500. ad se- pes, variat quotannis proventus.

3. *Viola bicolor* RIVINI. RUPP. 289.

Viola bicolor aruensis C. B. I. R. H.

Viola caule procumbente, foliis sub ramis laciniatis, flore parvo bicolore. HALLER Enum. n. 12. p. 504. Junio ad agrorum margines zu Freyensteinau.

(2) *Tripartita.* RUPP. 290. (2).

I. *Delphinium segetum* flore cœruleo. I. R. H. RUPP. ibid.

Delphinium radice fibrosa foliis tenuissime divisis. HAL- LER Enum. n. 1. p. 314. Julio in agris.

II, *Napellus* flore minore RIVINI. RUPP. ibid.

Aconitum cœruleum seu Napellus C. B.

Aconitum foliorum laciniis linearibus superne latioribus,
linea

linea exaratis LINNÆI. HALLER Enum. n. 2. p. 312. Legi florens Augusto nach Eisenbach, ad collem arcis, ad sepes gegen Blizenroth auf der-Schlerferwiese, infrequens. Odor innoxius.

(3) *Quinquupartita*. (RUPPIO peculiaris Class. XIII. an errore?) p. 291.

I. *Pyrola* RIVINI. RUPP. 292. flore albo.

Pyrola foliis obiter serratis, subrotundis, racemosis floribus, tuba recta. Legi Junio zu Freyensteinau, Naxburg, Ziegenberg.

2. *Pyrola* staminibus & pistillis declinatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 3. ibid. flore ex albo & carneo variegato.

Pyrola folio rotundo RIVINI. RUPP. ibid. am Ochsenkopf im Asberg, infrequens.

CLASSIS DECIMA QVINTA.

(RUPP. XIV. p. 293.)

Plantæ

Flore irregulari hexapetalo.

Monocotyledones orchidea. HALLER 262.

I. *Ophrys* RUPP. 295.

Ophrys bifolia C. B. P.

Ophrys foliis ovatis LINNÆI. HALLER Enum. n. 1. p. 277. Junio auf der gesuncknen Wiese, infrequens.

2. *Ophrys* aphylla. HALLER Enum. n. 2. p. 278.

Nidus avis VAILL. RUPP. ibid. am Ochsenkopf unice.

II. *Orchis* alba bifolia minor, calcari oblongo. C. B. P.

Satyrrium RIVINI. RUPP. 299.

Orchis radicibus conicis, labello lingulato, simplicissimo. HALLER Enum. n. 12. p. 266. Junio ad margines sylvarum zu Rigsfeld, infrequens.

2. Or-

2. *Orchis mascula*. RIVINI. RUPP. 295.
Orchis radicibus subrotundis, brachiolis labelli brevioribus, spinula ex divisione medi trunculi eminente. HALLER Enum. n. 1. p. 262. Junio am Eichberg, Rigsfeld.
3. *Orchis fucum referens, colore rubiginoso.* C. B. P. RUPP. 299.
Orchis radicibus subrotundis, calcare nullo, labello holoserico, vario, latissimo integro, mucrone ex medio demittente. HALLER Enum. n. 16. p. 268. Majo gegen Angersbach.
4. *Orchis* RIVINI. RUPP. 298.
Orchis morio femina C. B. angustifolia non maculata.
Orchis radicibus subrotundis, cucullo clauso, lineato, labello ampliter trifido crenato. HALLER Enum. n. 11. II. p. 266. Majo ad urbem.
5. *Orchis morio femina elatior, flore roseo.* Varietas prioris. HALLER Enum. I, c. α. γ. J. R. H. ibid.
6. *Orchis morio femina carneo flore.* Varietas prioris. Majo am Hopfenberg.
7. *Orchis morio mas, foliis maculatis.* C. B. RUPP. 297.
Orchis radicibus subrotundis, cucullo sparso, labello ampliter trifido, crenato flore concolore. HALLER Enum. n. 10. p. 265. Majo gegen Angersbach. Folia magnis maculis notata albis. Hæc est officinalis. Vires aphrodisiacæ suspectæ. Salab Persis minime tale oretenus accepi.
8. *Orchis morio mas, radicibus tribus subrotundis, folio maculato.* An varietas prioris triplici radice aut bulbo? ib.
9. *Orchis morio mas, foliis parvis maculis nigris notatis.* Varietas No. 7. ibid.
10. *Orchis morio mas, foliis maculis purpureis parvis notatis.* Varietas, Majo in udis.

11. *Orchis morio mas maculata*, radice fibrosa. An varietas radice fibrosa No. 7. HALLER *Enum.* No. 10. an:
Orchis radicibus multis, cylindricis, labello trifido, calcare brevissimo. HALLER *Enum.* n. 21. p. 270? Majo ad montem zu Angersbach.
12. *Orchis palmata pratensis angustifolia minor*, flore odoratissimo C. B. P.
Palmata angustifolia non maculosa RIVINI, RVPP. 300.
Orchis radicibus palmatis, calcare ovario longiore, labello aequaliter trifido unicolore. HALLER *Enum.* n. 26. p. 271. γ. 272. Junio im Grund nach Frischborn.
13. *Orchis palmata latioribus foliis non maculosis.* Varietas II. HALLER *Enum.* n. 10.
Orchis palmata pratensis maxima C. B. P. I. R. H. RVPP. ibid. Hircum olet quodammodo, ibid, cum priore, in der Münz.
14. *Orchis palmata montana, maculata* C. B. P. flore purpureo. An *Palmata angustifolia* RIVINI. RUPP. 299?
Orchis palmata angustifolia, purpurea maculata. HALLER *Enum.* n. 29. p. 273. Junio auf der gesunckpen Wiese.
15. *Orchis palmata montana maculata* flore albo. Varietas prioris. HALLER l. c. β. Julio zu Hopmansfeld.
16. *Orchis palmata pratensis non maculata.*
Orchis radicibus palmatis, calcare crasso, ovario breviori, labello lineis picto. HALLER *Enum.* n. 27. p. 272.
17. *Orchis palmata pratensis foliis parvis maculis conspersis.* I. R. H.
An *Palmata maculatis foliis* RIVINI. RUPP. 300?
Varietas β. n. 28. HALLER *Enum.* p. 273. & No. mihi 16. Folia alterna. Majo & Junio in pratis gegen Blizenroth und Hopmansfeld.

114 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars II.*

18. *Orchis* flore conglobato RIVINI. RUPP. 296.

Orchis spicata folio maculato, flore purpureo. HALLER
ex schedis.

Orchis radicibus subrotundis, spica densa, labello æqualiter tripartito, calcare ovarii latitudine. HALLER *Enum.* n. 8. p. 264. folia conjugata. Radix ex triplici Testiculo, Majo *gegen Blizenroth* frequens.

Nota. Inter synonyma difficilis mihi & confusæ plantæ operose apposita, errores irrepsisse involuntarios tectosque hucusque, ab æquo Lectore condonandos, facile concedam.

PARS SECUNDA.

Mineralogia Riedeselia.

PRAEMONENDA.

Peculiarem mineralia legendi periodum statueram; sed ob moræ brevitatem, laboris botanici copiam, animum huic scopo æqualibus viribus applicare non valueram; attamen non reticebo, quæ cursorie mineralia offendi.

Norma mihi LINNÆI *Systema Naturæ* Edit. Halens. 1747. fuit.

CLASSIS PRIMA.

PETRÆ, LAPIDES SIMPLICES.

ORDO I.

VITRESCENTES.

Chalybe percussi scintillantes, amorphi. LINNÆI
Syst. p. 6.

I. COS particulis æqualibus, friabilibus, cinereus ab una, flavescens

vescens ab altera parte. Inter lapides calcareos invenitur, pedis quadrati mole *am Kulberg.*

Cos particulis inæqualibus rigidis LINNÆI p. 6.

1. *Lapis arenarius* griseus, in cacumine montis *Kulberg.*
2. *Lapis arenarius* albidior, fragmentis asperioribus. Ad ripas frequens.
3. *Lapis arenarius* flavescens pallidior. Adest lapidicina, ex qua lapides molares, angulares ad ædificia, &c. cæduntur. Observant Lapidicidæ, hunc lapidem in plaga meridionali molliorem, & cæsu faciliorem, quam in septentrionali esse.
4. *Lapis arenarius* nivei coloris. In pulverem redactus, vasa polit stannea, Copiose ad ripas fluviorum. Incolis *Silbersand.*
5. *Lapis arenarius* carneo colore; ex hoc cæduntur tumuli, *auf den Sonnenberg, bey Angersbach und Lauterbach.*
6. *Lapis molaris* albidus. Copiose *auf dem Wernerberg.*
7. *Lapis molaris* gryseus, ponderosus, superficie siliculis minimis conspersa, *bey Lauterbach.*
8. *Lapis arenarius* subrufus, fragmentis crystallinis copiosis intermixtus.

An *Species Granilis spurii? am Kulberg.* Inde Templum nouum construitur.

II. QVARTZVM, constat fragmentis angulatis, acutis, pellucidis. LINN. *ibid.*

QVARTZVM aqueo. album. LINNÆI *Syst. Nat.* p. 6.

1. *Silex albus* aqueus sphericus. Copiose *am Kulberg.* Similes in Anglia & Helvetia reperiuntur. Index mineræ Martis.
2. *Silex* pellucidior subrotundus infrequens.

116 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars II.*

3. *Silex* albido-pellucidus, ex siliculis pellucidis conflatus. Vnicus in rivo.

4. *Silex* cinereus, ex minoribus conflatus, venis Quarzi intermixtus, parvæ molis, *am Kulberg.*

III. SILEX constat fragmentis hinc convexis, inde concavis, subdiaphanis. LINN. *ibid.*

A. 1. *Silices* pellucidi in lapide arenario.

an *Nucleus Lapidis arenarii?* in agris infrequens. Gallis: *Cailloux du Roin.*

2. PSEUDO GRANATVS, *bey dem Ochsenkopf.*

Silex saturate rubens subdiaphanus. Polituram admittit. Mineralogis index mineræ Solis, ferri; confer. HENKE. LII Scripta mineralogica parva. Attulit MÜLLER Jctus Archigrammateus Lauterbacensis.

3. *Silex* cinereus cum fluore spatheo in rivis infrequens.

B. 1. PYROMACHVS niger, micis cœruleis, ponderosus, copiose ubique.

Pyrites niger. Ob pondus, colorem, videtur minera Martis; quod indagandum.

2. *Pyromachus* niger, ponderosus cujus interior substantia alveolos cylindricos vermium continet. Incolis *Waakenstein.* Mœnia, muros, domosque inde construunt Incolæ. Tota regio iis abundat, unde alveoli?

3. *Pyromachus* niger ponderosus, perdurus, solidus, venis Quarzi flavescens. Incolis itidem *Waakenstein.* Ad margines agrorum sepium ad instar accumulatur. In sylvis copiam maximam, studio quasi ibi coacervatam, reperi.

4. *Pyromachus* ex gryseo & subflavo variegatus. Rarus ad rivum *Angersbach.*

5. *Pyromachus* durissimus, ex cœruleo & nigro variegatus, subro-

subrotundus, infrequens. Molitores eos axibus rotarum, ad frictionem impediendam, supponunt. Cortex porosus, quasi adustus; irregulares frequentiores rotundis. Incolis itidem *Waakensteine*. Ob pondus & colorem videtur itidem minera Martis uti H. I. & B. I. unde pori?

6. *Pyromachus* flavescens rotundus, prope patibulum.

An *Pseudo-Achates* LINNÆI?

ORDO II.

CALCARI.

Vsti & aqua suffocati in farinam reducibiles.

LINN. *Syst.* p. 7.

I. MARMOR constat fragmentis indeterminatis. LINN. *Syst. Nat.*

(4) p. 7.

1. *Lapis calcareus* carnei coloris, Marmoris facie. Tantæ reperiuntur molis, ut inde lapides molares cædi possent.

2. *Lapis calcareus* e cinereo-flavo variegatus. Polituram recipit. Rarus. Ad pavimenta idoneus foret.

3. *Lapis calcareus*, Quarzi calaminarisque perfusus venis, *am Kulberg*.

4. *Lapis calcareus* ex rubris, flavis, carneis, cœruleis fragmentis compositus, Quarzi venis perfusus, porosus, vermibus quasi erosus, *ibid.*

An *Marmor immaturum*?

5. *Lapis calcareus* vulgaris niger. Inde Calx uritur.

II. SCHISTVS constat fragmentis fissilibus. LINN. (6.) p. 7.

1. *Schistus* niger durus, clangosus, *bey Almerod* unice & parce, tectis inserviens.

2. *Schistus* ruber copiosissime *am Weeg nach Wernges*; inde ædificia construuntur.

3. *Schistus* lateritii coloris.

ORDO III.

APYRI.

Ignæ docimastico vix destructibiles. LINN. *System.* p. 8.

I. MICA particulis squamosis distinctis.

Mica vulgaris LINNÆI, bey Blizenroth.

CLASSIS SECUNDA.

MINERÆ, LAPIDES COMPOSITI.

ORDO I.

(LINN. III. p. 11.)

I. MERCVRIALIA certo caloris gradu fluida, Regulo convexo, opaca, nitida.

ZINCVM

1. *Lapis arenarius* flavescens porosus. Ex collatione patet : esse lapidis Calaminaris cellulosi flavescents species. Vbi que in agris.

Zincum terreum LINNÆI.

Lapis Calaminaris minus cellulosus. Similem misit ex Anglia amicissimus D. d'ACOSTA, gente Judæus, Societ. Reg. Scient. Londin. & Antiqu. Membrum, &c.

2. *Lapis Calaminaris*, species cum Quarzi venis & pyrite gryseo mixta. Lapis fere rotundus. Crusta ejus lapidea, nucleus cellulosus, cellulæ irregulares, retiformes. Prope patibulum.

3. *Fluor* ex minera ferri ochrea, pyrite cœruleo, mica splendente conflatus. Ad sunt cavitates irregulares, parvæ, fluore siliceo intus vestitæ. Est proprie

Lapi-

Lapidis Calaminaris minus cellulosi flavescens altera species. Similem producit Anglia.

II. FERRVM (LINN. 25. p. 11.)

1. *Minera Martis fusca.*

An Ferrum petra vitrescente destitutum?

Minera Martis dura LINNÆI? bey Lauterbach in der sogenannten Eisenkaute, in via, qua itur versus Dirlamen. Effodiebatur olim, inde ad Blizenrodam deferebatur; sed opera ob ligni penuriam & ferri deteriozem qualitatem deferta sunt.

2. *Lapis ferrugineus*, seu *Minera Martis pauper*, ex fragmentis crystallinis, ferreis, micaceis, conflatus.

Nucleus martialis ex minimis constat crystallis. Inde Rupes integræ constant am Kulberg. Similem ex Anglia accepi a supradicto Amico, qui in urbe Londinensi ipsa effoditur.

3. *Minera Martis* cum mica splendente, prope patibulum.

4. *Lapis rufescens* Marte mixtus, colore rubro digitos vti rubrica afficit. Fragmentis crystallinis admixtus im Kulberg.

5. *Minera Martis* carnei coloris, ibid.

III. PLVMBVM (27) & ARGENTVM (29) LINN. p. 12. simul.

1. *Minera Luna & Argenti* cum Quarzo pauper. Von Meuschen, ad limites Ditionis Hasso - Darmstad. & Riedeselia. Desertæ nunc fodinæ.

Not. Ferrum princeps ex hac Classe remedium. Succedit Mercurius, &c. cætera suspecta, nisi noxia.

CLASSIS TERTIA.
FOSSILIA, LAPIDES AGGREGATI.
ORDO I.

LINN. p. 137. *System.*

TERRÆ constant particulis pulverulentis.

I. ARENA constat lapidibus imminutis LINN. (34.)

1. Arena flava.	} zu Rudloos.
2. Arena alba.	
3. Arena grysea tenuior.	

De reliquarum specierum existentia ne dubium quidem.

II. ARGILLA constat particulis lubricis tenaciter cohærentibus,
LINN. (32.)

1. *Argilla saturate lutea, particulis albis intermixta impura, zu Rudloos.*
2. *Argilla figulina, ibid.*
Argilla vitrescens, tessellata LINNÆI.
3. *Argilla vitrescens, calcinatione rubescens LINNÆI.*

III. OCHRA constat mercurialibus proprio Vitriolo solutis, LINNÆI (35.)

1. *Ochra flava.*
Ochra ferri lutea LINNÆI, Pictoribus inferuit. Am Kulberg.

A. IV. MARGA constat terra farinacea apyra indurata, LINN. (36.)

1. *Marga alba von Rudloos. Figuli inde vitreationem albam parant.*
2. *Marga flavescens, ibid.*
3. *Marga laponacea ex flavo & cœruleo variegata; paucam Mineram Martis condit.*

B. TERRA BOLARIS.

1. *Terra bolaris* fusco nigra, animalculorum cellulas, materia alba vestitas, condens; adstringens. *Blizenroda.*
2. *Terra bolaris* rubra, *bey der Eisenkaute am Weeg.* Inde color ruber.
3. *Terra bolaris* lateritia.
4. *Terra bolaris* saponacea, rubra.
5. *Bolus* ex rubro & carneo variegata, adstringens, saponacea, ad pigmenta. *Am Roten Rain.*
6. *Terra bolaris* flava.
An *Ochra flava*? Exinde pigmentum elegans paratur.
7. *Terra bolaris* pallidior, ejusdem indolis. *Von Rudloos.*
8. *Terra bolaris* rubra, crassior pinguis, variegata, *beym Hintersteeg.* Forte fimi vices gereret, modo tentaretur.

ORDO II.

CONCRETA e particulis terrestribus coalita, sunt LINN. p. 14.

I. PVMEX, generatum in Elemento igneo.

Pumex cinereus porosus.

Pumex pyrita cinereus LINN. *am Kulberg.*

2. *Pumex* cellulosus, spongiosus, niger, levis. Inter *Hebloos* & *Rumloos* effoditur uterque; Incolis *Tugstein.* Pistores & figuli fornaces inde construunt ignis patientissimas. Vestigia ignis luculenta sistit perpassi.
3. *Pumex* cinereus, spongiosus, porosus; ex lamellis imbricatum positis conflatus. *Am Kulberg*; eadem ignis perpassi signa ac prioris.

INCERTI ORDINIS.

1. *Fluor* ex *Quarzo* & arena rubra *am Kulberg.*
2. An *Quarzum* nigrum porosum? prope patibulum.

3. *Concrementum* lapideum ex Spatho, Pyrite & Mica argentea, von Meuches.

Determinet hosce lapides accuratius qui potest; ego non. Prescribenda omnia ex hac Classe & prima remedia interna e materia medica. TRALLES *Examen rigorosius.*

Nulla petrificata, opera licet data, reperi.

CORONIDIS loco addam descriptionem *Lapidis polyedri*, qui copiosissime ex colle, quadrantis horæ ab urbe meridiem versus distante, prominet; in varios effoditur usus, utilissimus.

(a) Sunt aut Parallelepieda, aut Prismata, basi pentagona, & hexagona rariora pentagonis. Diameter eorum 6. 7. 8. 10. pollicum; longitudo 3. 4. 5. 6. 8. pedum Francofurt. Pentagoni adeo copiosi, ut pars mœniorum inde constructa fuerit maxima. Termini ubique jacent, tempori omnia alias rodenti, & vi curruum, &c. resistentes. E terra aut perpendiculari, aut inclinato sub variis angulis situ, prominent ad altitudinem 1. 2. 3. 4. pedum. In medio collis adest Stratum pentagonorum perpendicularare ad latera arcte, favorum ad instar, sese tangentium, in semicirculi figura. Quodcunque Prisma aliis cinctum. In basi & vicina collis strata horizontalia horum adsunt, ex quibus quotidie effodiuntur usui mechanico destinandi. Si fides fossoribus habenda, strata stratis incumbunt ibi.

Iconem Collis *Billstein* Incolis subiunxi Tab. I. ut et basium Lapidum polyedrorum quorundam.

Fig. I. Parallelepiededi irregularis basis dimensionem exhibet: $AC = 19''$. $AB = 12''$. $CD = 12''$. $BD = 15''$ Longitudo = pedum 4.

Fig. II. a. Prismatis pentagoni irregularis Basin sistit: $AB = 14''$ $BC = 9''$ $CD = 12''$. $DE = 15''$. $EA = 5''$. Longitudo prioris.

Fig.

Fig. II. b. Prismatis pentagoni regularis fere basin sistit :
 $AB = 6''$. $BC = EF = 5''$. $CD = DE = 6''$. Longitudo prioris.

Fig. III. Prismatis hexagoni irregularis basin sistit. $AB = 7''$.
 $BC = 6''$ $CD = 9''$ $DE = 2\frac{1}{2}''$. $EF = 4\frac{1}{2}''$. $FA = 9''$.
 Longitudo 5 — 6 pedum.

Fig. IV. Prismatis hexagoni basin fere regularem exhibet:
 $AB = ED = 4\frac{1}{2}''$ $BC = CD = EF = FA = 3\frac{1}{2}''$. Longitudo 3 — $3\frac{1}{2}$ pedum.

(b) Lapides Fig. I. & II. ad occidentalem, *Blizenroth* versus, plagam effodiuntur; ad orientalem vero pentagoni, pedum 3. 4. 5. 6. longitudinis, diametri 5. 6. pollicum. Sunt Silice duriores, leves, politi arte quasi: tactu, uti Pyrites. Soli expositi crystallina lutea fragmenta, Oryzæ vel Milii mole, exhibent micantia. Sonora fragmenta; durities tanta, ut nec aqua forti, nec Regis solubilis eorum pulvis. Color ex cœruleo nigrescens. Durities, color, fragmenta subdiaphana minuta, ad silices referre hos lapides suadent tamdiu, usque dum intimior Silicum disquisitio eam affinitatem aut roborarit, aut destruxerit.

(c) Lapides fig. III. IV. diametri 6 — 9 pollic. videntur molliores, ad lapidem calcareum seu Marmor accedere. Tempestates superficiem ex nigro-cœruleam reddidere incanam. Igne docimastico examinandi (an differant) essent ulterius; cui operi ZEHNERUS par esset.

(d) Origo (juxta HENCKELII Tractatum gravem de lapidum origine, & LINNÆUM *System. Nat. Obs.* in regn. lapid. p. 78. 8.) ad Crystallisationem referri videtur. Salibus in fluido solutis, evaporatione vi ignis facta, in hanc formam conflati; terræ motu dein e sinu terræ sub varia inclina-

tionem ad superficiem terræ elevati. Forte conveniret Nomen a Cl. CAPPELLER, Med. D. Lucernensi in *Prodr. Crystallographia* p. 25. adductum.

BASALTES Mifenus, *figura trabis erecta*, minimum quatuor angulos habens, sed rarius; *ut plurimum 5. vel 6. ad summum 7. foris levis, ferrugineus, ponderosus, duritie velut Adamas; maximus sesquipedum crassus*, altus pedum 14. AGRICOLA de Nat. Fossil. Lib. VII. GESNER. Fig. lap. p. 21. a? LESSER *Lithotheol.* p. 443. §. 314. lapidum hexagonorum nominatenus mentionem facit; dubito, num nostrorum quosdam viderit, aut velit? Cl. BRÜCKMANNI in *Thesaur. subterr. Brunsvic.* p. 36. lapides pentagoni eo minus conveniunt, quo magis juxta Eum ad Echinus marinos pertinerent. In *Volum. Academ. Nat. Cur. VII. p. 341.* lapides prismaticos itidem describit a nostris diversissimos. Præter hos nullus mihi notus Auctor nostros describit lapides polyedros notatu dignos.

(c) In monte, cui Arx Saxonica *Königsstein* superstructa, tales inveniri certus audivi. *Budinga* Wetteravix tales, ut & ad mœnia Urbis Colonienfis *Linx*, ad ripam Rheni sitæ, An. 1747. tales colore, mole, figura, duritie Lauterbacensibus similes vidi, ex monte proximo effodi, ibique perpendiculares sitos, accepi.

Ad mœnia urbis itidem Colonienfis *Neufsi* (Neufs) tria milliaria Colonix Agrippinx distantis. & in pago *Wonen* ejusdem Ditionis, similes itidem observavi Mense Augusto 1748. Non dubito, fore plurima adhuc loca tales lapides sistentia polyedros. Quænam eorum vera origo? quæ figuræ, coloris, duritiei, situs varii, copix in hoc lo-

co, caussa? num mineram Martis continent? resolvat
me doctior.

PARS TERTIA.

PRÆMONENDA.

Catalogum Quadrupedum, Avium, Piscium ab Amico MÜLLER Archigrammat. fidum accepi, juxta LINNÆUM sisto Systematicum. Insecta tam ex LIEBKNECHTII Tr. de Diluvio, quam propriis observatis lecta, itidem systematice propono, ne Faunæ quid decedat, & tentamen sit, quibusdam numeris absolutum saltem. Species colligere, conservare, recensere, materiæ ubertas, otii brevitatis, viresque non permiserunt. Suppleat, cui volupe, & interest; facile nunc est addere. RAIUM & LINNÆUM imitari aliis forte datum; non mihi.

CLASSIS PRIMA.

QUADRUPEDA.

Corpus pilosum. Pedes quatuor. Femina viviparæ, lactiferæ.

ORDO I. LINN. 2. p. 43.

FERÆ. Dentes acuti, primores utrinque sex. Canini longiores.

I. FELIS. LINN. 8. p. 43. Edit. Hal. 1747.

1. Felis cauda elongata, auribus aequalibus.

Felis domestica seu Catus RAI 170. colore variant, an indigenæ?

II. MUSTELA LINN. 9. p. 44.

1. Martes RAI 200. rarus.

2. Mustela colore albo; rara.

3. — — — fusco, caudæ extremitas alba.

4. Putorius.

126 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars III.*

III. CANIS LINN. 13. p. c.

1. *Canis cauda recurva.*

Canes omnes varietates sunt, nec distinctæ species;
an vere indigeni?

2. *Canis cauda recta, corpore brevior.*

Lupus RALL. 173. *im Oberwald.*

3. *Canis cauda recta longitudine corporis.*

Vulpes RALL 177. varietates.

Vulpes apice caudæ albo, incolis: *R. fuchs.*

— — — — nigro, incolis: *Brandfuchs.*

IV. MELES LINN. 14. p. 45. *Oberwald.*

Meles unguibus anticis longissimis.

Taxus seu Meles RALL, 185. rarus.

V. ERINACEUS LINN. 15. p. c.

1. *Erinaceus spinosus aculeatus.*

Echinus seu Erinaceus terrestris RALL, 231.

Capite { canino — caninus.
          { suillo — suillus.

VI. TALPA LINN. 16. p. c.

1. *Talpa caudata.*

Talpa RALL 236. Cor falsum antepilepticum.

VII. VESPERTILIO LINN. 17. p. c.

1. *Vespertilio caudatus, naso oreque simplici.*

Vespertilio RALL 243.

ORDO II.

GLIRES. Dentes primores duo utrinque; canini nulli;
mammæ octoventricales.

I. LEPUS LINN. 19. p. c.

1. *Lepus cauda abrupta, pupillis atris.*

Lepus RALL 204. copiose ubique.

2. *Lepus — — pupillis rubris.*

Cuniculus RAI 205. Domi nutritur pueris. An indigena? Tali Leporum remedium vanum.

II. SCIURUS LINN. 20. p. c.

1. *Sciurus solis palmis saliens.*

Sciurus vulgaris RAI, 214. frequens.

2. — — colore atro, infrequens.

III. MUS domesticus major, seu *Rattus* RAI 217.

1. *Mus domesticus vulgaris* seu minor RAI 218.

2. *Mus agrestis*, capite grandi, brachyurus, perpetua siti cruciantur.

ORDO III.

YUMENTA.

Dentes (ab Ord. 1. 2. diversi) anomali.

I. SOREX. LINN. 25. p. c.

Mus araneus RAI 239, rarus.

II. EQUUS LINN. 26. p. c.

1. *Equus cauda undique setosa.*

Equus RAI 62. Indigeni non adeo copiosi. Ratione molis ad Helveticos, uti hi ad Frisios se habent.

III. SUS LINN. 27. p. 49.

Sus dorso antichi setoso, cauda pilosa.

1. *Sus agrestis*, seu *Aper* RAI 96. *im Oberwald.* Dens Apriners plane remedium. De eo Cl. JUNCKERUS sibi contradicit *Therap. general.* Tab. XV. p. 125. Tab. XX. p. 179. TRALLES Exam. rigoros. p. 266. Cap. XV. §. 1.

2. *Sus domesticus*, copiose.

ORDO IV.

Dentes incisores inferiores præsentés, superiores nulli; canini nulli, molares utrinque, Mammæ inguinales, Pedes unguulati.

128 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars III.*

I. CERVUS LINN. 29. p. c.

1. Cervus cornubus ramosis teretibus erectis, copiose *im Oberwald sylvisque.*

Caprea PLINII, *Capreolus* vulgo RAI 89.

2. Cervus cornubus ramosis teretibus incurvatis.

Cervus RAI 84. LINN. p. 50. Quæ AGRICOLA, ETTMÜLLERUS, GRABIUS aliique de Cervi viribus ebuccinant medicamentosis, vana sunt. Cervi typhæ caroque bonum præstant nutrimentum, prætereaque nihil. Vi ignis extorta volatilia non superiora aliis volatilibus; TRALLES l. c. Cap. I. §. 10. p. 15. A Cornu Cervi usto vermes infantum fugatos vidi; an Anthelminticum ideo; non dixerim?

II. CAPRA LINN. 31. p. c.

1. Capra cornubus carinatis, arcuatis.

Capra domestica RAI 77.

Jussu superiorum parcius coluntur, noxiæ arboribus Vere.

III. OVIS LINN. 31. p. 51.

1. Ovis cornubus compressis lunatis.

Ovis domestica RAI 73. Copiose coluntur; bis quotannis tonduntur. Lana pro ratione soli, pabuli, mollior, aut durior, cauda abscinditur dimidia, fecus ac in Frisia, ubi integra manet.

IV. BOS LINN. 32. p. c.

1. Bos cornubus teretibus flexis.

Bos domesticus RAI. 70.

2. VACCA. Ubera exigua. Copiose coluntur; magna copia ut & boum Francofurtum ducitur mastanda. Vesturæ inserviunt. Moles uti equorum (Ord. III, II.) altitudo vix

4. ped.

CLASSIS SECUNDA.

A V E S.

Corpus plumosum; pedes duo; alæ duæ; rostrum osseum;
Femina oviparæ.

ORDO I. LINN. p. 52.

ACCIPITRES. Rostrum uncinatum.

I. STRIX LINN. 34. p. c.

1. Bubo.
2. Noctua, in sylvis.
3. Ulula, varietates.

II. FALCO LINN. 35. p. c.

1. Accipiter, infrequens.
2. Falco: varietates, raræ.
2. Lanio {major.
          {minor.
4. Milvus, frequentior.
5. — — aquaticus.
6. Nifus.
7. Vultur. rari *im Oberwald.*

ORDO II. LINN. p. c.

PICÆ.

Rostrum superne compressum, convexum.

I. CORACIAS LINN. 37. p. c.

1. Pica.

II. CORVUS LINN. 38. p. c.

1. Corvus, hyeme etiam rara.
2. Cornix, copiose autumno nebuloso.
3. Monedula, rarior.

III. CUCULUS LINN. 39. p. 53. in sylvis.

App. Act. Med. Pb. Vol. X.

f

IV.

IV. PICUS LINN. 40. p. c.

1. Picus niger.
2. Picus viridis.
3. Picus varius.

V. UPUPA LINN. 43. p. c. rarior.

Nota: Feræ plurimæ; Tigrides; Leones; Aves carnivoræ (Ord. I.) nihil; reliqua animalia pro ratione molis, motus, cibi, parce bibunt. Notent sibi hoc hydropotatophili inconsulti.

ORDO III.

MACRORHYNCHÆ.

Rostrum cranio aliquoties longius. Nares oblongæ, e quibus versus rostri apicem sulcus.

I. CICONIA peregrina, rarior æstare LINN. 46. p. c.

II. ARDEA LINN. 47. p. c.

1. Ardea cinerea, rara.

ORDO IV.

ANSERES.

Os dentato-ferratum.

I. ANAS LINN. 50. p. 54.

1. Anser domesticus.
2. Boschas.
3. Querquedula.

II. MERGUS LINN. 51. p. c. rarior.

III. FULICA LINN. 55. p. c.

1. Gallinula aquatica, rara.

ORDO V.

SCOLOPACES.

Rostrum subcylindraceum, teretiusculum, obtusiusculum.

LINN. p. 55.

I. FRINGA LINN. 58. p. c.

1. Vanellus.

II. NUMENIUS LINN. 59. p. c.

1. Galinula; frequens vere & autumnno.

2. Limosa.

3. Numenius aquaticus.

ORDO VI.

GALLINÆ.

Rostrum conico-recurvum.

I. OTIS LINN. 62. p. c.

1. Tarda; rarissima, *Landenhausen* semel visa.

II. CRAX LINN. 64. p. c.

1. Cœq' d'Inde. Gall. 301. peregrina.

III. TETRAO LINN. 67. p. 56.

1. Bonasia, rara *im Oberwald*.

2. Coturnix, rara transiens.

3. Perdix, frequens pro veris siccitate.

4. Tetrao, rara.

5. Urogallus, rarus *im Oberwald*.

No. 1. 3. 4. 5. objectum venationis regiæ.

ORDO VII.

PASSERES.

Rostrum conico-attenuatum, LINN. p. c.

I. COLUMBA LINN.

132 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars III.*

1. Columba variorum colorum. An vere indigena?
2. Oenas, rara.
3. Turtur, rar.

II. FRINGILLA. LINN. 69. p. c.

1. Carduelis.
2. Emberiza.
3. Fringilla; plures varietates.
4. Linaria vulgaris.
5. Linaria rubra.
6. Luteola.
7. Passer domesticus.
8. — torquatus.

Cerebrum passerum male aphrodisiacum audit.

III. LOXIA. LINN. 71. p. c.

1. Coccothraustes.
2. Pyrrhula; Incolis: *Blutfinck.*

IV. AMPELIS. LINN. 71. p. c.

1. Garrulus Bohemicus.

V. TURDUS. LINN. 72. p. 57.

1. Merula aquatica.
2. — — terrestris.
3. | pilaris.
4. | viscivorus.
5. | Iliacus.
6. | major.

An huc pertineat Halcyon? rarus.

VI. STURNUS. LINN. 73. p. c.

1. Sturnus copiose autumnno.

VII. ALAUDA. LINN. 74. infrequens; frequentior in vicinia Sicilia, *Schliz.*

VIII. MOTACILLA. LINN. 75. p. c.

1. Erithacus; infrequens.

2. Ficedula.
3. Luscinia; infrequens. Vere hospes.
4. Motacilla, copiose.
5. Oenanthe.
6. Regulus {major.
minor.
7. Rutililla.
8. Troglodytes.

IX. PARUS. LINN. 76. p. c.

- Parus { cristatus.
caudatus.
major.
palustris, copiosi.

X. HIRUNDO LINN. 78. p. c.

- { domestica.
1. Hirundo { riparia transeuns.
palustris æstivalis.

Inepte inde Aqua Hirundinum cum Castoreo paratur; nul-
læ iis vires antihystericæ. Aqua hæc facile acescit.

MANTISSA. In vicinæ pago: *Nieder-Joss*, Ditionis
Silicianæ, ante aliquot annos ex colle effossa fuere ossicula
diffracta, rostra, &c. avium, munda, Cl. RITTERO,
Conre&. Hefeldensi *Commentat. de Zoolitho Dendroid.*
p. 9. & Ven. LESSERO, Past. Nordhuf. *Lithotheol.* No. XII.
p. 565. notissima. Falsa inde etymologia montosæ regio-
nis: *Vogelsberg*; ossiculis hisce haud dubie a Mustelis vulg.
(Class. I. Ord. I. II. 3.) ibidem congestis.

CLASSIS TERTIA.

AMPHIBIA.

*Corpus nudum vel squamosum; dentes molares nulli, reli-
qui acuti; pinna nullæ radiatæ.*

ORDO I.

REPTILIA. Pedes quatuor.

I. RANA. LINN. 80. p. 58.

1. Rana {aquatica, præparata ex ea fatua,
[arborea.

2. Bufo, infrequens. Lupis falsum antidotum.

II. LACERTA. LINN. 81. p. c.

1. Lacertus vulgaris, infrequens in apricis, demum torrida æstate visibiles.

Infusi oleosi Lacertarum vires explorandæ sano iudicio ad Strumas.

ORDO II.

SERPENTIA. Pedes nulli.

I. ANGUIS. LINN. 82. p. c.

1. Cæcilia, infrequens,

2. Natrix, rara.

3. Serpens aquaticus, rarus.

Exulent e materia medica omnia e Serpentibus præparata, partesque.

COROLLARIUM. Ad limites Hassiæ inferioris, haud procul a *Buchenau*, reperi in rivulo Amphibium, cuius corporis pars anterior Lacertæ similis, posterior piscis. Cauda verticalis, in medietate inferiore duo corpora globosa, quasi duo testiculi. Cutis glabra. Ichthyologis etsi cognitum: mihi saltem, quoad descriptionem, auctorem, iconem, nomenque incognitum.

CLASSIS QUARTA.

PISCES.

Corpus nudum vel squamosum; pedes nulli; pinna semper.

ORDO I. LINN. (2.) p. 59.

CHONDROPTERYGII. Pinnæ cartilagineæ.

I. PETROMYZON. LINN. 91. p. 60.

1. Enneophthalmus; frequens.

2. Mustela fluviatilis. Spina ejus falsum antepilepticum.

ORDO II. LINN. 4. p. 61.

ACANTHOPTERYGII. Pinnæ ossæ; radiis quibusdam aculeatis.

I. COTTUS. LINN. 99. p. c. rarior in piscinis.

II. PERCA. LINN. 102. p. c.

1. Asper Pisciculus, Incolis STACHELFÖRZGEN, rarus in rivis.

2. Cernua.

3. Perca. Lapis earum nullius virtutis.

III. SPARUS. LINN. 104. p. 62.

1. Salpa, in piscinis rarior.

ORDO III.

MALACOPTERYGII. Pinnæ ossæ, radiis omnibus inermibus.

I. MURÆNA. LINN. 114. p. c.

1. Anguilla, in rivis, piscinisque paludosis.

II. ESOX. LINN. 122. p. 64.

1. Lucius in rivis piscinisque frequens. Mandibulæ ejus iners remedium antipleuriticum HELMONTIO primo suafore. Fel ejus, ut & Anguillæ, optimum detergens oculorum maculas.

III. SALMO. LINN. 123. p. c.

1. Carpio in piscinis copiose.

Lapis seu ossiculum ejus in capite inutile remedium; quantum in re medica inane!

2. Trut-

136 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars III.*

2. Trutta in rivis, delicati saporis, regia.

IV. COREGONUS. LINN. 125. p. c.

1. Albula, rarior in rivis.

2. Thymallus.

V. CYPRINUS. LINN. 129. p. 65.

1. Cyprinus nobilis.

2. Barbulus.

3. Gobio.

4. Phoxinus.

VI. COBITIS. LINN. 130. p. c.

1. Barbatula.

2. Mustela fossilis rara.

Usus Quadrupedum, Avium, Piscium, culinaris potius,
quam medicus.

CLASSIS QUINTA.

INSECTA.

Corpus ossibus cutis loco tectum; *caput* antennis instru-
ctum.

ORDO I.

COLEOPTERA. Elytra bina.

I. SCARABÆUS. LINN. 132. p. 66.

1. Fullo.

2. Lucanus.

3. Pilularius.

4. Rhinocerus, rarus.

5. Scarabæus cornutus, frequentior.

Cervus volans.

6. Viridulus.

II. CURCULIO. LINN. 137. p. c.

III. GYRINUS. LINN. 138. p. c.

1. Pulex

1. *Pulex plantarum*. Pro anni tempestate variabilis copia. Alliciuntur a radice *Chenopodii folio sagittato* HALLER *Enum.* n. 1. p. 174. in areas hortorum sati; intactas reliquas plantas relinquunt.

2. *Scarabæus aquaticus*.

IV. BUPRESTIS. LINN. 142. p. 67.

V. CARABUS. LINN. 143. p. c.

1. *Scarabæus fœtidus*.

VI. CICINDELA. LINN. 144. p. c.

1. *Cantharis mariana*, seu *St. Johannis*, æstate calida demum volitans.

VII. CERAMBYX. LINN. 146. p. c.

1. *Capricornus*, in arborum truncis.

VIII. NOTOPEDA. LINN. 147. p. c.

1. *Scarabæus elasticus*.

An pediculus pulsatorius vulgo?

IX. CANTHARIS. LINN. 148. p. c.

1. *Cantharis*. Augusto fervido semel observavi *am Rothensrain*, 1746.

X. FORFICULA. LINN. 150. p. c.

1. *Auricularia*.

XI. BLATTA. LINN. 151. p. c.

1. *Scarabæus tardipes*.

ORDO II.

GYMNAPTERA. Alæ duæ seu quatuor, Elytra nulla.

I. PAPILIO. LINN. 153. p. 68.

Species observet, cui *Papilionis Sirenæ*. Erucarum in arboribus nidulantium oleum Lini letale, proprio experimento.

II. APIS. LINN. 159. p. 68.

App. Act. Med. Pl. Vol. X.

138 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars III.*

1. Apes parcius, ob frigus, coluntur.

2. Bombylius.

3. Crabro.

4. Vespa.

III, ICHNEUMON. LINN. 160. p. c.

1. Ichneumon.

2. Musca tripitis, rarior.

IV. MUSCA. LINN. 161. p. 69.

1. Culex.

2. Musca domestica { glabra.
                                  { hirsuta.
                                  { stridens.
                                  { variæ.

Piper muscis letale.

3. Oestrum. Cervorum Caprearumque cutim perforant, in tunica cellulosa nidulantes, omnem depascunt adipem maximo pruritu.

4. Tabanus.

ORDO III.

HEMIPTERÆ. Alæ seu Elytra nec præsentia, nec absentia.

I. STAPHYLINUS. LINN. 163. p. c.

1. Blatta lucifuga.

II. FORMICA. LINN. 164.

1. Formica { rubra. Vires medicatæ acido-volatiles.
                  { atra.

III. GRYLLUS. LINN. 166.

1. Gryllus domesticus, stridore molestus.

2. Gryllo-talpa, ex observat: MULLERI.

3. Locusta { major.
                  { minor.

IV. CI-

IV. CICADA. LINN. 167. p. c.

V. CIMEX. LINN. 168. p. c.

1. Cimex lectularius. Num cocti cum Fabis numero 7. juxta *neuv universal English Dispensator*. 8vo p. 502. b. Londin. 1747. incipiente paroxysmo dati, quartanam fugant? experiendum. Extirpatio eorum omnem artem & superstitionem, remediaque varia elusit hucusque. Pauperibus frequentior.
2. Orfodachne.

ORDO IV.

APTERA. Alæ nullæ.

I. PEDICULUS. LINN. 171. p. 70.

1. Pediculus humanus. Spiritu Vini necandus.
2. Pediculus quadrupedum.
3. Pediculus avium.
4. Pediculus vegetabilium. Pauperibus, Nautis, Militibus, Viatoribus nimis notus.

II. PULEX. LINN. 172. p. c.

1. Pulex vulgaris.

III. ACARUS. LINN. 176. p. c.

1. Pediculus scabiei.
2. Pediculus phtiriaseos pudendorum.
3. Ricinus.

IV. ARANEA. LINN. 177. p. c.

1. Araneus, corpore sphaerico, ex dorso parit aranulas, observante PRIZIER, Consil. Hassiac.
2. Phalangium; taceo varietates.

V. CANCER. LINN. 180. p. c.

1. Cancer fluviatilis, in rivis frequens. Lapidés ejus absorbentes modo acidum; & quidem præstant infantibus. Cæteræ vires hyperbolicæ.

VI. ONISCUS. LINN. 180. p. c.

1. Millepes.
2. Afellus aquaticus.

Insectorum vires nocivæ potius, quam salutares. Usus in medicina cautus sit.

CLASSIS QUARTA.

VERMES.

Corporis muscoli ab una parte basi cuidam affixi.

ORDO I.

I. LUMBRICUS. LINN. 185. p. 71.

1. Intestinum terræ.

Lumbrici intestinorum una eademque species.

Vires antispasmodicæ; sed ne nimis laudentur varia inde præparata.

II. HIRUDO. LINN. 186. p. c.

1. Sanguifuga, in rivis *zu Stockhausen*, rara.

ORDO II.

ZOOPHYTA nuda, artubus instructa.

I. LIMAX. LINN. 188. p. c.

1. Limax {
    albus, hyeme cochlea tectus.
    niger.
    ruber.

Antiphthiticum incrassans eorum jusculum, proprio experimento.

ORDO III.

TESTACEA testâ tegmine heterogeneo.

I. CONCHA. LINN. n. 198. p. 72.

1. Chama, in piscina *zu Eisenbach*.

2. My-

Mytulus, ibid.

Ostracodermata, ob lapideam indolem, stomachum gravant, ideo parcius solito porrigenda.

Animalium observatur gradatio. Ascendendo; Quadrupedum: Elephas; Piscium: Cetus; Avium: Aquila; Amphibiorum: Crocodilus; Insectorum: Scarabæus, &c. termini videntur. Descendendo terminus ultimus hucusque latet. An indefinitus? Animalia recensere difficile. Insecta; immo eorum Insecta oculis sistere; difficilius. Rationem, tam τὸ ὄντι, quam τὸ διότι eorum; majoris noxæ, minoris incertique usus; structuræ; generationis; evolutionis, &c. difficillimum. Felicius forte Nepetibus ævum.

PARS QUARTA.

DE AËRE, AQUIS, ET LOCIS RIEDESELIANIS COMMENTATIUNCULA.

PRAEMONENDA.

Ad Historiam naturalem aliquo modo perfectam, Quadrans ad Poli altitudinem; Libra Muschenbrœckiana ad aquas ponderandas; Barometron, Thermometron, &c. series observationum meteorologicarum; Mensura Nivis, ad normam Academiae Parisinae; Instrumenta Geometrica, ad montium altitudinem, regionum locorumque situm dimetienda, Viscerum terræ inspectio; Stratorum situs, materiae crassities, &c. requiruntur. Hisce omnibus destitutus, quæ per inopiam licuit, præstiti.

I. DE LOCIS.

§. I.

REGIO Riedeselio-Avimontana tota est mediterranea. Altitudo Poli 50 36' circiter. Latitudo, scilicet von Fleschenbach

142 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars IV.*

versus *Schwarz*, decem horarum circiter maxima. Longitudo maxima, scil. von *Dirlamen* per *Eisenbach* versus *Landenhausen* 14. horarum circiter.

§. II.

Hæc Ditus orientem versus *Fuldensi* & *Siliciensi* (*Schlitiffensi* in vetustis Codicibus), Meridiem versus *Fuldensi* iterum & *Ifenburgico*. *Birsteinensi*; Occasum versus *Hasso*. *Darmstadeni* & *Ifenburgensi*; Septentrionem versus *Hassa*. *Cassellanæ* Regionibus conterminat.

§. III.

Solum (exceptis vicis *Maar* & *Landenhausen*, ubi arenosum) glareâ humoque mixtum, lapidibus nigris (*Pyromachis*, Mineralog. Class. I. B. 2. 3. 5.), mundo coævis, conspersum, vicina Wetteravia frigidius licet, attamen radiis solaribus, lapidibus iis exceptis, calidum redditur. Omnia ad vitam necessaria, (excepto Vino *), multo labore profert; quo sterilius solum, eo laboriosiores incolæ. Pares labores eorum divitiæ, & vice versa.

§. IV.

Fructus, v. gr. Poma, Pyraque acerbiora, magisque adstringentia Wetteravicis, Franconiisque. Pulpa horum nec adeo mollis, nec adeo succulenta; circa medium granulosa, integro mense serius maturescunt vicinis regionibus. Ubertas non semper cum iis communis, sed quandoque inverse se habet; immo infrequens. Ver tardum, frigidum. Venti frigidi. Pruinæ pistilla florum quovis fere anno destruunt; ideo cultura arborum difficilis, in altum ruri raro crescunt erectæ. Eruçæ magnam fructuum copiam destruunt rodendo, nec algidissima hyems eos interi-

*) Vini cultura, ob inclementem Jovem, non succedit. Tentamen a multis retro annis in aprico declivi versus *Stockhausen*, sed frustraneo successu, factum, nomen *Weinberg* superstes indicare videtur.

interimere valet. Frumenta degenerant. Ustilago vere pluvisso frumenta corripit, comesta temulentiam, mixta pani, ciet.

§. V.

Fagorum, Quercuum sylvæ copiosæ spontaneæ. *Abietina* unica, & quidem sata circa *Maar*. Ob sylvarum copiam incolæ erant ligni prodigi olim, nunc Superiorum jussu coerciti. *Torsam* adesse nullus dubito; modo effossio tentetur.

§. VI.

SOLI indoles circa Urbem talis: Primo anno Frumentum, secundo hordeum aut avena; tertio, & quidem vere, linum feritur. Autumno sequente fimo tegitur, frumentum denuo feritur; sic nunquam, aliis vero locis per annum quiescit.

§. VII.

DITIO in plures præfecturas divisâ, variam exhibet Soli indolem.

1. Præfectura *Freyensteinau*, ultimus hujus Ditionis meridiem versus terminus, altissima, sylvis non adeo abundat. Solum aliquo modo argillaceum. Avena copiose colitur; Pascua bona. Vaccarum ubertas; quarum *morbis epidemicus* An. 1746. magnam fecit stragem.

Nota: „Erat morbus inflammatorius (an ex contagio? etenim „ non semper inde, sed ab aëris vicissitudine tales mor- „ bos oriri, docuit TRALLES, *Exam. rigor. Cap. 19. §. „ 21. p. 415. seq.* Conf. BOERHAAVE *Chym. Tom. I. p. „ 407. & Aphorism. pract. §. 1407. 1408.*) pecudum, „ quem aut in castris Gallorum, quo comæatum vehe- „ rant, aut nimio labore, æstu, aqua contraxere. Non „ me temperare possum, quin hac occasione de hujus „ morbi indole mentem meam (salvo meliori) aperiam, „ cum ejus in Frisia quoque stragem centum millia vi- „ derim mœstus. Morbus vere inflammatorius a Syno- „ cho

„ cho putrida Veterum seu Febre maligna modernorum
 „ parum, etsi, solo subjecto differt. Humano more igitur tractandus: v. gr. Venæ sectione pro gradu & ratione morbi, subjectique; exploratione pulsus; inspectione linguæ, oculorum; tegendo corpus & defendendo illud a refrigerio aëris humido-calidi (omnium nocentissimi); mutando stabula, aërem, accenso pulvere pyrio, sulphure, saccharo, pomorum corticibus, prunis inspergendo. Interne decoctis antiphlogisticis, nitratis, acidulis vegetabilibus, saponaceis, camphoratis, aceto; potu farinoso diluto, clysteribus similibus, fetaceis, &c. Exulent igitur bezoardica, terrea fatua; Theriaca, Asa foetida, rad. Gentianæ, Ruta, Salvia, Absinthium & similia; noxia. Periculum faciendum, num pellis detracta coriatoribus parabilis absque noxa foret? adhuc sub iudice lis est: num contagium post mortem pilis ut tubulis capillaribus adhæreat activum? aut cum morte simul cesset energia? hoc vero similis videtur, excepto Contagio pestilentiali vero. Lues hæc omnium Academiarum, Collegiorum medicorum hucusque fefellit operam, eaque agyrtarum risui, rusticorumque exposuit planctui. Interest Reipublicæ, ut conjunctis viribus in hujus diri morbi indolem, v. g. juxta BOERHAAVE *Aphor. cit.* §. 1412. inquireretur, deinde methodus medendi, sublata rusticorum (jussu Superiorum) obstinatione, superstitione, rationalis adhiberetur. Cui ipsi Conductores, Pastores, Coloni, immo Domini, novitate percussi, refragantur. Vis consuetudinis & præjudicii ratione fortior! „

2. Præfectura *Engelroda*, fines hujus Ditionis versus occasum constituit. Pascua ibi abundantia. Solum lapidosum (§. III).

Frumentum ponderosum, avena rarior. Panis niger, gravis ventriculo inaduetis; ad marginem tractus montosus, sylvis densissimis refertus. Incolis *Oberwald* adest. Conf. §. VIII. seq.

3. Præfectura *Altenschlirf* in centro fere jacet montosa. Rupes et pascua paludosa continet, frumenta producit, sylvasque linumque.
4. Præfectura *Stockhausen* montosa itidem, sylvis, paludibus abundat. Linum copiose feritur, ad orientem tangit *Fuldensem* regionem.
5. Præfectura *Landenhausen* planior. Solum habet arenosum (§. III.). Frumento abundat. Sylvæ copiosæ. Coelum mitius, calidius. Ideo *Wetteravia minor* incolis audit. Fines iidem cum priori.
6. Præfectura *Lauterbacensis*, montosa, abundat Lino, pascuis, frumento, riisque. Solum circa Urbem argillaceum; longius ab ea, lapidosum; versus *Sickendorf* rupeum; versus *Hebloos* paludosum. Panis uti (2). Gramen pascuorum, exceptis floribus, vix ultra tres pollices altum. Tempus primi foenicii raro ante medium aut finem Iunii; secundum mense Septembre incidit. Fagopyrum satur quoque. Orientem versus, *Silicia* limites.
7. Præfectura *Oberobmen* in *Hassia* superiore sita solo gaudet argillaceo-arenoso; pascua, frumenta producit, &c.

§. VIII.

TOTA Regio montosa, collium tractu vagorum, parallelo situ inter se ab occasu orientem versus, constat. De montibus Avimontanis hisce in parodo egit *LIEBKNECHT* Tract. *de Diluv. univers. Sect. II. Cap. III. §. 26. p. 300.* Versus occasum est Collium catena elatior, a Septentrione ad Meridiem protracta, sylvosa, *Oberwald* (§. VII. 2.) dicta, cuius initium: *Hassia*, finis *Mœni*
App. Act. Med. Ph. Vol. X. t lit.

146 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars IV.*

littora in Franconia. Hæc catena Hassiam inferiorem & Ditionem Riedesliam a Wetteravia separat. Hyems ibi semper algidissima. Nivis fyrtes ad altitudinem 10. 12. 15. 18. ulnarum ventis coacervatæ, ventorum ope, incolis *Windvveben*, sylvas domosque obruunt, viasque delent, mense præsertim Decembri & Ianuario.

§. IX.

CACUMINA montium sylvas ferunt; hinc altitudo eorum vix subalpina; itaque multum abest, quin cum Helveticis aut Hercynicis sint ejusdem altitudinis. Viæ omnes asperæ, lapidosæ, rupeæ, raro argillaceæ, rarius arenosæ.

II. DE AËRE ET VENTIS.

§. I.

Venti omnes universales, vehementes circa æquinoctia, a Borea cælum serenum frigidum; a Favonio procellæ, pluvix; ab Austro calidus humidus; ab Euro æstate frigidiusculus, hyeme frigidus siccus inducitur aër. Boreas incolis *Hessenvvindaudit*. Ferrum aëri expositum longo demum spatio rubiginem contrahit; hinc aër siccus. Nebulæ in vallibus Vere et Autumno frequentes.

§. II.

Ver inconstans, ventosum; æstas calida sicca; autumnus serenus tranquillus; circa finem Octobris nebulosus; hyems sicca, frigida, multa nive constante; Borea flante ut plurimum. Conf. 15. I. §. VIII. Rigor eius æquat Helveticum. Tonitrua pro æstatis calore frequentia satis. Auroram borealem hyeme sæpius observavi; tempus vero excidit.

§. III.

Clima cujusque pagi ab altero differt; attentus singula quavis hora hoc observare valet. Urbs *Lauterbach* †) mitiori gaudet

†) *Lauterbacum* An. 1261, a BARTOCHO a LEYPOLD, Abbate Fuldenfi

det cœlo, utraque hyeme 1744 — 1745; 1745 — 1746. nix ad altitudinem 8. pollicum in urbe & adjacente regione cecidit, cum in vicinis pagis ad 12. 16. poll. & in montibus tribus Leucis distantibus (S. I. §. VIII.) ad toridem pedes delapsa fuerit.

Arx *Eisenbach* *) vetustissima †) RIEDESELIORUM Sedes, in anfractibus montium sita, sylvisque cincta, algidiore premitur cœlo.

III. DE AQUIS

Fluminibus, Rivis, Fontibus.

§. I.

Orientem versus ex pluribus fluviolis innominatis oritur *Silicia* (vulgo *Schliz*) fluvius, ad urbem ejusdem Nominis cum *Fulda* confluens.

§. II.

Occidentem, seu *Wetteraviam* versus, fluvii, v. gr. *Nidda*, *Horlosa*, *Wettera*, in montibus *Oberwald* (Sect. I. §. VII. VIII.) oriuntur, cum *Mœno*, &c. confluentes; ibidem *Ohma* fl. in prato: *das heilig Blut*, scaturit, cum *Lahna* confluit; circa *Engelrodam* ortus rivus *Catharina*, vulgo *der Catharinen-Bach*, in *Niddam* abit, cumque ea *Mœno* jungitur. *Salza* prope *Freyenstein* *Siliciæ* fontium (§. I.) unus, *Altenfell* rivus, itidem prope *Landenhausen* oriuntur, *Siliciam* petentes. Rivi fluviique itaque ex hac regione defluunt, qui cum *Vifurgi* (§. I.) ad *Mare*

t 2

Balti-

densi 49mo (BERTHOO II. Abbate 46mo BROWER l. c. L. IV. p. 310.) mœniis cinctum & foveis pro munimento. VALENTIN MÜNZER Chronogr. 4to, 1550. p. 145. b. Bernæ impressa.

*) Idem BARTOCHUS An. 1261. (1269. BROWER l. c.) Arces *Eisenbach* & *Wartenbach* destruxit.

†) *Vetustissima*. In limine *Portæ* conclavis spatiosi Inscriptio exstat: *Johannes & Volper Riedeseli* An. 1580. hanc vetustissimam (*urantes*) Domum renovarunt.

Balticum; & alii, qui cum Rheno ad Oceanum Germanicum migrant.

§. III.

Rivi in vallorum angustiis placide decurrunt, rarissime per rupes saxaque. Lapsu temporis excavati alvei nulla vestigia inveni. Circa Urbem copiosi limpidissimi, an inde nomen ejus? aut a fluvio *Luther*, qui prope *Crainfeld*, Ditionis Hasso-Darmstadtinæ hodie; in Buchoniæ vero olim finium pago, scaturit, haudque procul ab hac Urbe Regionem Riedeseliæ transfluens Fuldam intrat. BROWER *Antiquit. Fuldens.* Lib. I. Cap. IV. p. 16. Cap. XI. p. 149. Fol. *Antwerpen* 1612.

Cataracta Rivi unica ad stagnum Arcis Eisenbach, altitudinis pedum 15. haud inamœni strepitus adest.

§. IV.

Aqua pleræque puræ, limpidæ, dulces, leves, mites, sitim extinguentes, spirituosæ, si ita fari licet. In Urbe ad ripam fluvii fons, cui nomen *Röhrborn*, & alius in arce *Eisenbach* optimi; quo Machina hydraulica truditur, scaturigo *Rosenborn* dicta.

§. V.

Quorundam pondus specificum libra exploratus inveni sequens:

1. Mensura erat Aqua Endiviæ, quæ vasculo inclusa ponderabat ʒiſs. gr. 30.
2. *Aqua pluvialis filtrata* ʒiſs gr. 47.
3. *Röhrborn* §. IV. — ʒiſs — 43.
4. *Burgbrunn* ibid. — ʒiſs — 52.
Ventriculum gravat; asper.
5. *Schadgesbrunn*. — ʒiſs — 35.
Magnæ famæ, mitis, dulcis, spirituosus.
6. *Altenchlirf* in pago. — ʒiſs — 35.

Suavissima, mitissima.

7. *Rosenborn* §. IV. — — Ziß gr. 44.

Dulcis sitim bene extinguit.

Ex Observatione ZEHNERI

8. *Eichbrunn*. — — Ziß — 28.

9. *Papiermühle*. — — Ziß — 28.

Aquarum qualitas singulo pago variat, omnes cito calefcunt, cito frigesunt. No. 3. 5. 7. ad Vitri parietes spatio quadrantis horæ bullulas copiosas demittunt.

§. VI.

In lapidicina montis *Kulberg* duæ scaturigines adsunt frigidissimæ, *Kalkborn* dictæ. In tractus montosi *Oberwald* loco quodam fons adesse dicitur, nomine *Schwarzenborn*, cujus arena aurifera effet.

1. Aqua fontana in *Stockhausen* gravis, aspera, vappida, sitim non extinguit, huic similis in *Maar & Landenhausen* Sect. I. §. III.

2. In *Freyenstein* levior, vappida tamen, nec sitim bene extinguit.

3. In *Hopmansfeld & Engelroda* levis, dulcis, secunda *Lauterbacensi* §. IV.

4. In *Oberohm* vappida. Omnes quotquot gustavi folia Thee: Boy bene extrahunt.

Salini fontis vestigia haud procul a *Landenhausen* in conspectum veniunt, forte ex vicinia, *Salzschlerf* Fuldensi, ubi salinæ mediocris proventus?

IV. OECONOMICA.

§. I.

Hyeme Boves stramine tam fecalino, quam hordeaceo: Vaccæ hordeaceo, avenaceo, cum paxillo fœni paleæque, condimento muriatico ex foliis brassicæ capitatae, crispæ, lactucæ, betæ, furfure, nutriuntur. Lac vero inde acorem contrahit.

§. II.

Lac mulsum vasis figulinis non vitreatis excipiunt, tectum loco servant calido incolæ. Cremor innatans in aliud vas collectus copiosus, acidus in butyrum compingitur singulo demum octiduo. Ex residuo lactis terrestri Caseos pugni magnitudine formant, quibus pro gustu Cuminum admiscent. Serum acidum turbidum usui medico inutile. Cuius regionis peculiaris mos, cui, licet optimo non semper, tenaciter adhærent adsueta. Vaccæ lactis libras octo ad maximum quotidie reddunt. Caro bovina boni saporis.

§. III.

Olera hortensia ægre & tarde proveniunt, vernalia præcipue. *Annona* alendis incolis non semper sufficit. Inopia ex vicina *Wetteravia* & *Hassia* annis sterilibus refarcitur. Frumenti tertia pars farinæ; altera spiritui; tertia cerevisiæ impenditur. Cerevisiam ex polenta aëre siccata (*Lufft-Malz*) salubriorem præ furno siccata (*Dærr-Malz*) ægris observavi. Ex *Rapistræ* semine circa *Angersbach* culti olei copia exprimitur alendis flammis.

§. IV.

Farinam nimio fermento & aqua calida miscent, nec per debitum temporis spatium furno permittunt pistores. Hinc panis acidus, gravis, iners, tenax; crusta tenuis; nimius usus glutinosum lentorem, sodam, ventriculo gravitatem; infantibus *Rhachitidem*, *Achores*, *Scabiem* excitat.

§. V.

Butyrum incolis, utut *Septentrionalibus*, in deliciis; contra *Meridionalibus* nauseabundum. Spiritus frumenti usus frequens.

V. INCOLARUM.

A. Indoles.

(a) *Animi.*

Nota. A potiori fit denominatio.

§. I.

Ingeniosi, integri, candidi, mansueti, prudentes, cultui Religionis addictissimi. Hyeme otiosiores libros Theologicos & Historicos evoluunt avidi. Sobrii, parcimoniæ, œconomiæ studentes; aliquantulum superstitiosi. Amore Patriæ detenti, ægre & raro ad externos, licet modo ad Hassos vicinos, aut migrant, aut ibi breui commorantur, Patriam suam optimam rati. Artifices patria arte contenti, apud extraneos nullus ejus augmentum sperantes, patrios Lares sedulo custodiunt. Hinc iussu Superiorum ad itinera coacti fuere sapienter. Mercaturæ incumbentes urbanitatem, vicinis Veteravicus & Fuldenibus neglectam, contraxerunt gratam omnibus.

(b) *Corporis.*

§. II.

Statura mediocris & ultra ad 5. ped. 6. poll.; 6. pedes 2. 3. 4. poll. Robusti, tenaces, laboris patientes, corpus gracile. Hyeme texturæ, æstate agriculturæ incumbunt gravi pares labori. Quivis artifex multiplex, Textor, Faber, Sartor, Sutor, Scrinarius, &c. duro simplici victui adueti. Brassica muriatica, Ciceres, lac, toto anni spatio absque nausea cibus illis gratus. Incolæ in *Rebgeshayn*, quibus Ver nunquam, toto anno radice *Solani tuberosi esculenta* (*Tartoffeln* dicta) vescuntur, scabiosi plurimi; ceterum bene valentes. Frigoris adeo impatientes, ut diebus canicularibus, imbre subito ingruente, aut flante Borea, fornacem calefaciant agiles; porta, fenestris patulis. Subjectum commercii: Lana, Linum, Lintea, Butyrum, Jumenta.

§. III.

Cives speciatim morum suavitatem, cum antiquo Germanorum candore jungunt gratissimi, humani, benefici, pacifici, infucati. De liberorum educatione & conquerendis mercatura, itineribus, honesto labore, industriaque bonis, solliciti, Superis obedientissimi, Alma & parentibus digna juvenus.

§. IV.

§. IV.

Architecturam modernorum nec *Architecti*, nec *ædificantes* sequuntur. *Domicilia* absque *Symmetria* & *Eurythmia* trabibus quercinis nimis & nimis solidis construunt. *Interstitia* ramis faginis intortis implent. *Argillam* postea iniiciunt stramine mistam, exsiccatam dealbant, calce obducunt. *Hypocausta* demissa (§. I.)

B. Morbi.

§. I.

Oculis, *Rheumatismis*, *Hæctica*, *Arthritide*, *Scabie* potissimum laborant, *Apoplexia* infrequens, plurimi morbi in hæcticam abeunt lethalem. Aestate 1745. 1746. dysenteria; Hyeme 1746. morbilli & variolæ grassatæ benignæ. Singulo Vere febres catarthales benignæ observatæ. *Vulnera* capitis, majora licet aut periculosa, facile; pedum uero, licet levia visa, difficillime sanabilia.

§. II.

Febres intermittentes rarissimæ incolis, præcipue assidue in patria degentibus. Si qui iis laborabant, ex *Wetteravia* aut vicinia reduces secum reportabant, errore diætæ, conscii.

§. III.

Tabula morborum alphabetica. Numerus laborantium civium plerumque ab Ao. 1744 – 1747.

Abortus	—	—	—	—	—	4.
Angina	—	—	—	—	—	1.
Ani procidentia	—	—	—	—	—	1.
Apoplexia	—	—	—	—	—	4.
Arthritis	—	—	—	—	—	21.
Asthmata varia	—	—	—	—	—	20.
Aurium morbi	—	—	—	—	—	4.
Calculus renum	—	—	—	—	—	1.
Cancer Mammarum	—	—	—	—	—	2.

Nota.

Nota. Cancer Mammæ exulceratus, Cortice Peruviano sanatus. Cortex in Belgio diro huic morbo felici cum successu opponitur, modo sequerentur hanc methodum timidi Germani.

Cancer membrorum	—	—	—	2.
Carcinoma nasi	—	—	—	1.

Morbus parum adhuc descriptus.

Catarrhus suffocativus	—	—	—	1.
Chlorosis	—	—	—	14.
Colicæ variæ	—	—	—	25.
Epilepsia	—	—	—	6.

Nota. Epilepticum puerum 14. annorum Corticis Peruviani ope sanatum vidi.

Febres	{continuæ	—	—	—	37.
	{erysipelacæ	—	—	—	31.
	{intermittentes (§. II.)	—	—	—	19.
	{petechiales	—	—	—	2.

Hæmoptysis	—	—	—	4.
Hæctica	—	—	—	20.
Hemicrania	—	—	—	2.
Herniæ plerumque adultorum	—	—	—	6.
Hydrops. An a nimio usu Spiritus frumenti?				15.
Icterus	—	—	—	8.
Leucophlegmatia	—	—	—	2.
Lues venerea	—	—	—	1.
Melancholia	—	—	—	7.
Meliceris in manu	—	—	—	1.
Ophthalmiæ variæ	—	—	—	100.

& quidem pauperum colonorum plerumque.

Palpebrarum Spasmus	—	—	—	1.
Suffusio seu Cataracta	—	—	—	4.

154 *Tentaminis Historiæ naturalis Pars IV.*

Uvæ Paralyfis	—	—	—	—	1.
Paralyfis membrorum	—	—	—	—	4.
Passio	[hypochondriaca	—	—	—	4.
	[hysterica	—	—	—	87.
Phthisis pulmonalis.	—	—	—	—	12.
Pleuritis	—	—	—	—	27.
Pulmonum tubercula	—	—	—	—	2.
Ranula linguæ.	—	—	—	—	1.
Rhachitis	—	—	—	—	6.
Rheumatismus	—	—	—	—	36.
Scabiosi, pauperes coloni maxime	—	—	—	—	80.
Scorbutus	—	—	—	—	5.
Scrophulæ	—	—	—	—	3.
Secundinarum retentio	—	—	—	—	2.
Serpigo in colonis	—	—	—	—	11.
Stranguria	—	—	—	—	10.
Strumæ infrequentes	—	—	—	—	4.

Nota. A contentis aquarum mineralibus minime, sed a frigiditate nivea oriri videntur Strumæ. In Belgio foederato, Frisia præsertim, nullæ cernuntur; nil frigidi, sed cerevisia, Theæque vulgo bibitur ibi infusum.

Sudores nimii	—	—	—	—	2.
<i>Nota.</i> Eos cum Febre lenta Cortice itidem sanatos scio.					
Tabes dorsalis, incurabilis mihi	—	—	—	—	1.
Tusses variæ	—	—	—	—	26.
Ventriculi morbi; anorexia, foda, cardialgia, &c.	—	—	—	—	57.
Vertigo	[caduca in colono	—	—	—	1.
	[idiopathica	—	—	—	1.
Uteri	[hæmorrhagia	—	—	—	12.
	[inflammatio	—	—	—	1.
Vesicæ hæmorrhagia	—	—	—	—	1.
Vomitus cruentus	—	—	—	—	1.

Taceo vulnera, ulcera, abscessus, fistulas, fracturas, luxationes, casui potius, quam aëri, indolique tribuenda Incolarum. Defunctorum numerus in urbe quotannis circiter 90. ad 95.

C. Medicina.

§. I.

Morbo quovis quocunque tempore, immo æstate fervida correpti, lignum fornace accendunt seduli adstantes, optimum remedium censentes. Superstitiosi, aut morbos fascinatione, aut amuletis et incantamentis fugandos persuasi, Agyrtas quandoque sequuntur. An erroris præ veritate majus imperium? Ad primum morbi sensum quisque suus Medicus purgans assumit, v. gr. ex radice Hellebori albi in 11. 13. 15. frustula $\frac{1}{2}$ lineæ longitud. dissecti, in vino aut spiritu frumenti per noctem infusa, quandoque Colocynthidis ʒʒ. aut ʒj. infusæ assumunt, vehementissimo immo sæpius deleterio effectû; quo major sedium numerus, immo ad lypothymiam usque, eo major ipsis sanitatis spes, majorque in medentem fiducia.

§. II.

In febribus intermittentibus radice Gentianæ rasæ, in spiritu frumenti semihorio ante paroxysmum hausta utuntur. Ter aut quater repetito hoc remedio fugatur febris primaria & recidiva. In omnibus morbis ad vinum confugiunt; recens puerperis copiose absque notabili noxa propinant. Præjudicium, de Venæsectionis in pede præstantia, ad rusticos migravit quoque ei tenaciter inhærentes.

Nota „ Nonne incitia Medicorum in anatomicis & physiologi-
 „ cis, defectus sanæ theoriæ, una cum præjudicio au-
 „ thoritatis, mater hujus methodi? Hac occasione eru-
 „ diri cuperem; num (1) hæc consuetudo Gallorum præ-
 „ judicio de plethora & spissitudine sanguinis ianitur?
 „ (2) ane nimius Ven. Sect. usus a tempore STAHLII
 „ circa initium hujus Seculi ortus sit? (3) an homini non
 „ adueto, Ven. Sect. prophylactica metu futuri, licet
 „ ignoti, morbi suadenda sit? (4) an Ven. Sect. morbos
 „ e longinquo, cognitos licet (excipio morbos periodi-
 „ cos, v. gr. Hæmorrhagias, motus spastico-congesto-

„ rios ea jam certissime sublato,) avertat? (f) nonne
 „ subjectum prius explorandum, num (a) justam, aut (b)
 „ nimiam, aut (c) justo minorem sanguinis quantitatem
 „ habeat? Nonne inde tres diversi effectus distinguendi
 „ sequuntur? (6) an Ven. Sect. adfecti eam sine sanitatis
 „ dispendio omittere audeant, si non plethorici fuerint.

§. III.

Sitim in pleuritide, colicæ speciebus variis, Diarrhœa, Dysenteris, aqua frigida extinctam vidi robustissimis. Uroscopia ab agyrtis, mulierculis, opilionibus, magno exercetur applausu. Venæ sectioni prophylacticæ vernali & autumnali æque laboriosi Coloni, ac otiosi Nobiles civesque, adfecti.

§. IV.

In Scabiæ, morbo huic regioni, mea quidem sententia, endemio, contagioso, optimo cum successu adhibent

1. Spiritum Vitrioli, quocum loca tangunt scabiosa, dolores inde ferentes patienter.
2. Unguento mercuriali dubio eventu se inungunt.
3. Corticem interiorem frangulæ butyro adhibent torrefactam.
4. Erysipelati mammaram celypum calidam imponunt.
5. Quiete & abstinentia gravissima superant morbos.
6. Plurimi vitam ad 60. 70. 80. 90. annos protrahunt, robustissimi, laboriosi, sobrii quidem, pauperes plerumque. Longævitas sobrietatis æque sub æquatore ac Polis merx.

§. V.

An quævis regio sufficientia & adæquata remedia producat, uti quidam Medicorum pie volunt? sane de re medica actum esset, si Opio, Castoreo, Cinnamomo, Camphora, Cortice Peruviano, Rhæo, Vino, Mercurio, &c. careremus exoticis; sine quibus Medicus esse nollem.

§. VI.

Medicus in morbis chronicis, Vires vitæ in acutis omnia perficiunt.

T A N T U M.

IOANNIS AMBROSII
BEVRERI

Academ. Imperial. Nat. Curiosor. Collegæ,

EXAMEN CHEMICVM

PICIS LIQVIDÆ

tam illius, quæ in Norvvegia, quam ejus,
quæ in Thuringia paratur.

IOANNIS AMBROSI
BEVERII

ANNO DOMINI MDCCLXXII

EXAMEN CHEMICUM
PISIS LIQVIDE

IN HOC EXAMINE PARTICIPAVIT

FRANCISCVS BUCHNERVS

MUNICH

A. & Q.

Licet pix liquida, qua navigantes multum utuntur, a vicinis nostris, in terris scilicet Bambergensibus atque in Palatinatu superiore, etiam conficiatur, atque ego ejusdem picis liquidæ examen instituere chemicum mihi proposuerim: non tamen eam, quam in vicinia parant, sed illam, quam in Norwegia Thuringiaque perficiunt, examinare volui: binas namque hæc species illas esse, ex quibus Angli, ob virtutes medicas adeo celebratum infusum illud picis liquidæ conficiunt, verisimile videtur. Ante omnia itaque de obtinenda sufficiente quantitate utriusque hujus picis liquidæ sollicitus fui, atque hinc amicum meum carissimum, Dn. *Jo. Mauritium PERTHES*, Pharmacopœum apud Erfurtenses celeberrimum, nec non Chemicum exercitatissimum, precibus exoravi, ut iter in sylvas Thuringiæ, atque ad loca illa, ubi picem parant, susciperet, mihi que, quæ ibidem viderit, transcriberet, picemque liquidam mitteret. Obtinui hinc ab eodem non tantum relationem de modo, quo picem ibidem parant, sed etiam varia ex pice producta, nec non picem liquidam ipsam, ita, ut hanc æque ac illam, quæ in Norwegia conficitur, quæque mihi similiter transmissa fuit, examinare potuerim.

De ipso conficiendi modo non multa jam sum dicturus, quippe quod varii jam egerunt Auctores; priusquam tamen ipsa experimenta a me instituta in medium proferam, paucis monendum esse duxi, parari picem in Thuringiæ sylvis ex pinu atque abiete, esseque picem liquidam productum tertiæ quartæque destillationis; picem namque, quam hisce eliciunt, miscent invicem, doliis indunt aliasque in regiones transmittunt. Fit dein per ulteriorem coctionem, ex pice liquida, pix illa sicca atque dura, quam *picem nigram*, seu *navalem* appellant, quæque no-

stris

stris in terris ad varias chemicas, physicas, mechanicas œconomicasque adhibetur operationes; quum contra picem liquidam, aliis in regionibus, præsertim vero in Saxonia inferiori, ad illinendas naves rotarumque axungiam in usum vocent.

His præmissis ad ipsum nunc progredior examen picis liquidæ Norwegicæ atque Thuringicæ, quæ initio statim odore saporeque inter se differre mihi videbantur. Illa enim odore pollet fortiore magisque balsamico hac, quæ etiam linguam sapore minus balsamico, minus resinoso, minus acri, minus amariuculo empyreumaticoque, quam illa, afficit. Differunt insuper colore & consistentia: color namque, quem pix liquida Thuringicæ fuscum ostendit, subniger apparet in Norwegica, quæ etiam crassiorem, firmiorem & pinguiusculam habet consistentiam, quum illa unctuosior sit digitisque adhæreat.

Binas hæc picis liquidæ species eadem pertractavi ratione, eodem semper observato pondere, atque hinc sequentia obtinui producta.

Paravi primo infusum picis liquidæ ratione a summe reverendo Episcopo Cloynensi, Dn. D. BERCKLEY †), descripta, deprehendique infusum picis liquidæ Thuringicæ 1.) coloris fuisse magis fusci plusque in superficie ostendisse olei tenuioris, quam infusum picis liquidæ Norwegicæ; 2.) odoris autem erat debilioris, 3.) saporisque paululum tantum aciduli.

Ablatis accuratissime partibus tenuioribus oleosis utriusque infusi, in contenta eorundem, ope sequentium liquidorum atque menstruorum, inquisivi.

Infusum picis liquidæ Norwegicæ,	Infusum picis liquidæ Thuringicæ,
1.) reddebat Syrupum Violarum pulchre rubrum,	1.) leviter rubrum.

	2.) Oleum
--	-----------

†) Vid. *Inquiries concerning the virtues of Tar water &c.* London. 1744. 8vo.

2.) Oleum tartari per deliquium instillatum fundum petit: quælibet enim gutta illico descendit, dein color ejusdem albus in rubrum abit tandemque tam obscura evadit, ut omnem perdat pelluciditatem. Eodem tempore attrahit eadem, florum instar, nonnihil ex partibus gummoso-viscosis & oleosis, quæ similiter sensim sensimque rubescunt, donec tandem omnis portio rubro tingatur colore, dumque hæc fiunt, levis percipitur effervescentia. Post quietem diuturniorem magma lentum atque nigrum præcipitatur in fundum, infuso ipso crasso, nec non ex rubro fusco remanente.

3.) Luna in acido nitri soluta infusum aliquatenus reddit rubrum, post aliquot dies secedit metallum cum partibus nonnihil gummosis nigricantibus, infusum vero colorem induit ex rubro fuscum.

4.) Solutio mercurii in aqua forti non mutat infusum per aliquot temporis momenta, illudque clarum relinquit, postea vero redditur aliquatenus turbidum,

2.) Quælibet gutta hujus olei per omne statim dispergitur infusum, cum levi quadam effervescentia. Infusum ipsum colorem induit saturate flavum, & post quietem aliquot dierum præcipitatur in fundum materia viscosa ex nigro fusca, in superficie vero comparent particulæ tenuiores oleosæ.

3.) Non mutatur hinc infusum sub initio, post aliquot vero dies præcipitatur metallum colore nigro tinctum, liquidum supernatans turbidum evadit, nec non ex flavo fuscum.

4) Redditur infusi color illico saturatior, post aliquot dies fit præcipitatio liquorque evadit turbidus.

dum, subsequente leviori præcipatione.

5.) Una tantum gutta solutionis martis in aqua forti primo omni liquori colorem saturate viridem, postea plane nigrum conciliat. Post aliquot dies præcipitatur metallum cum particulis nonnullis viscosis, liquore nigro manente.

6.) Solutio vitrioli martis illico colorem producit plane nigrum.

7.) Cum solutione Salis ammoniaci fixi lenis oritur effervescencia, liquor evadit turbidus saturateque flavus.

8.) Non effervescit oleum Vitrioli cum infuso, hoc autem redditur sensim sensimque turbidum sedimentumque deponit album.

9.) Spiritus nitri, nec non

10.) spiritus Salis communis infusum obscurius reddunt, nonnullasque olei guttulas separant.

11.) Solutio Colophonii in alcali fixo facta nihil nisi purpureum in infuso produxit colorem.

12.) Spiritus salis ammoniaci aquosus lenem excitavit effervescen-

5.) Ab hac infusum initio saturate redditur flavum, dein ex nigro fuscum. Reliqua eadem se habent ratione.

6) Color fit ex nigro fuscus.

7.) Lenior effervescencia, liquor redditur ex fusco ruber.

8.) Eadem.

9.)
10.) } nulla sensibilis mutatio.

11.) Effervescencia levis, color ex fusco ruber.

12.) Similis, sed levior effervescencia, post quietem præcipitarum

vescentiam separatoque volatili tatum comparebat viscosum, so-
quodam liquidum reddidit pur- lutione fusca evadente.
pureum.

13.) Acetum destillatum nul-
lam edidit mutationem.

13.) Nec hic ulla mutatio.

Utrumque horum infusorum particulas continere acidas, præter saporem, ostendunt plurima experimentorum allatorum: syrupus enim Violarum ab iisdem redditur ruber, alcalia fixa & volatilia excitant in iisdem levem effervescentiam, abiguntque partem urinofam; præcipitationes autem metallorum ostendunt, nexas esse particulas acidas cum terra tenui, salisque essentialis instar admisceri infuso. Quum vero insuper multis scateat particulis oleosis & viscoso-gummosis, non tam prompte actionem suam in illud exferunt acida vitriolica, acidaque reliqua; turbidum hinc redditur infusum, admistisque variis solutionibus color oritur varius.

Destillavi porro mensuram unam seu uncias xxxij. infusi ex pice liquida Norwegica parati, ex maris balneo, obtinuique sub initium liquorem debilem empyreumaticum, tandem vero valde acidum, priore magis oleosum magisque empyreumaticum. Bini hi liquores, invicem misti, gratioris erant saporis quam infusum ipsum. Residuum formam habebat extracti spissioris, pondus vero drachmas sex & grana decem, sapore, ipso destillato deprehendebatur acidius.

Eadem destillatio cum infuso picis liquidæ Thuringicæ instituta, eadem exhibuit producta, minus tamen acida. Residuum sic satis acidum unciam ponderabat unam,

Affudi porro unciis duabus picis liquidæ Norwegicæ sufficientem quantitatem aquæ calidæ, sicque paravi lixivium, quod per filtrum missum, in balneo maris in consistentiam redegi Syrupi liquidioris, atque postea in cellam seposui & per sat longum tem-

pus ibidem reliqui, visurus, utrum in eodem crystallo nascerentur, quas quum minus obtinerem, solutionem denuo igni exposui, donec consistentiam mellis haberet, quo facto iterum illud in locum posui frigidum, atque tunc obtinui granosum salinum, ob intermixtas vero partes viscosas gummosasque, tenacius extractum, duas drachmas ponderans. Occupabant partes salinæ, pelliculæ instar, extracti superficiem, pars vero ejusdem media & infima sapore carebant acido. Sub evaporationis finem elevabatur vapor, aceti instar acidus, liquidum autem, quod sensim sensimque turbidius reddebatur, multum præbebat olei crassi. Quum itaque nulla ratione sal obtinerem siccum, neque tantum suppeteret picis liquidæ, ut alia instituere possem experimenta, naturam salis hujus examinaturus, pelliculam hanc salinam ab extracto caute separavi. Partem illius solvi denuo in aqua destillata simplici, parti hujus solutionis filtratæ admiscui solutionem nitri antimoniati, & postquam vitrum per aliquot momenta manu fovi, tenuem mox animadverti effervescentiam, liberato simul acido nitri ex nitro antimoniato, separatisque partibus quibusdam viscosis & oleosis, solutioni spumæ vel pelliculæ instar innatantibus, quæ diebus nonnullis elapsis sub forma præcipitati nigri & tenacis in fundum cadebant, solutio vero eundem servabat colorem.

Aliam ejusdem solutionis partem miscui cum acido vitriolico concentrato, reddebatur solutio hinc illico turbida coloremque contrahens ex flavo fuscum, nullam tamen observavi effervescentiam, licet post aliquot momenta subtilius inde separaretur acidum.

Tertiæ hujus solutionis parti addidi oleum tartari per deliquium, oriebatur tunc levis valde effervescentia, quæ solutionem crassam turbidamque reddebat coloreque saturate rubro tingebat; sub ipsa effervescentiâ odor percipiebatur ingratus.

Acidum vitriolicum concentratum ipsi magmati salino, extracti formam habenti, additum, non statim illud aggrediebatur, fiebat tamen sensim sensimque solutio quædam, atque hac facta contrahebat supernatans liquidum colorem ex rubro fuscum, eodemque tempore spargebat illud odorem resinofum valde gratum. Post aliquot dies singularem inveni partium separationem; in fundo enim vitri hærebat resina admodum compacta, huic supernatabat materia quædam tenax, parte solutionis aquosa clara existente.

In pice liquida Thuringica, eadem ratione examinata, nulum ejusmodi sal substantiale detegere potui. Coibant quidem partes acidæ sub leni evaporatione extracti, minus tamen quam in pice liquida Norwegica conspectui sese offerebant. Institui tamen cum extracto hoc aquoso salino, denuo in aqua frigida soluto, eadem experimenta modo recensita, observavique eadem phænomena, lentiora tamen debilioraque.

Confirmant itaque hæc quoque experimenta, rectificatio scilicet infusi, partiumque salinarum extractio, adesse in infuso hoc revera sal quoddam essentialiale, partibus oleosis, viscosis, gummosisque ita nexum, ut vix ac ne vix quidem purum ab eis separari possit. Patet insuper, picem liquidam Thuringicam partes salinas habere subtiliores, quum nulla ratione in corpus redigi possint salinum, atque etiam ope menstruorum detectæ lentiolem debiliolemque actionem exferant.

Miscui porro uncias octo picis liquidæ Norwegicæ cum sufficiente aquæ quantitate, atque dein institui in maris balneo destillationem ad siccitatem usque. Obtinui sic 1) olei ætherei, coloris ex flavo rubri, drachmas duas, odorem spargentes odo-

ri olei Cinnamomi fere similem; 2) liquorem oleo empyreumatico imprægnatum, acidulum; 3) liquorem impurum quidem, admodum tamen acidum; residuum vero picem referebat navalem.

Eandem destillationem institui quoque cum eadem quantitate picis liquidæ Thuringicæ, atque hinc omnia modo indicata obtinui quidem producta, hac tamen cum differentia, ut oleum æthereum, magis flavum, non gratum illum aromaticumque picis liquidæ Norwegicæ odorem, sed odorem empyreumaticum debiliorem olei Pini spargeret, drachmasque duas & scrupulum unum ponderaret. Liquor etiam ille valde acidus tertio loco supra indicatus, jam minus erat acidus, plus vero continebat olei.

Utriusque picis liquidæ sumsi porro unciam unam, cui primo affudi s. q. spiritus vini rectificatissimi, quumque hic nihil amplius extraheret, aquam adhibui destillatam simplicem. Postea eandem institui cum simili quantitate picis extractionem, ita, ut primo aqua uterer, deinde vero spiritu vini rectificatissimo, atque sic sequentia nactus sum extracta:

Uncia una picis liquidæ Norwegicæ dedit, facta primo extractione cum spiritu vini rectificatissimo,

Uncia una picis liquidæ Thuringicæ, eadem ratione tractata, dedit

1.) Extracti spirituosi Imi
drachmas sex,

1.) Extracti spirituosi Imi
drachmas sex, grana 40.

2.) Extracti aquosi Ildi
drachmam semis.

2.) Extracti aquosi Ildi
grana duo.

3.) Re-

3.) Re-

3.) Residuum ponderabat
scrupulum unum, gra-
num unum.

3.) Residui grana decem &
octo.

Uncia una, cui primo aqua,
dein spiritus vini rectificatiss.
affundebatur, exhibuit

Uncia una eodem menstruo
affuso:

1.) Extracti aquosi Imi drach-
mas duas.

1.) Extracti aquosi Imi scru-
pulos duos.

2.) Extracti spirituosii Iidi
drachmastres, grana 48.

2.) Extracti spirituosii Iidi
drachmas sex.

3.) Residui grana 14.

3.) Residui scrupulum unum.

Spiritus abstractitius odo-
rem, saporem speciemque ha-
bet olei, affusaque aqua valde
lactescit, & aliquamdiu in quie-
te relictus in superficie oleum
exhibet. In aqua abstractitia
percipiuntur similiter odore,
partes oleosæ essentielles, atque
dum abstrahitur, abripit denuo
secum particulas quasdam sub-
tiles oleosæ essentielles, quas
extracta sat copiose admixtas ha-
bent, sapore valde acida depre-
henditur.

Eadem ratione se etiam ha-
bent spiritus abstractitius & aqua
abstractitia, quoad odorem sa-
poremque. Continent tamen
menstrua hæc plures particulas
oleosæ, quas etiam in superfi-
cie separatas ostendunt.

Extractum resinofum prioris speciei, subtilem subjecti sui
servat odorem, linguamque sapore suo balsamico & amariuscule
acrius

acrius ferit. Extractum aquosum caret odore, saporem habet initio acido-salsum, tandem vero empyreumaticum, amariusculum atque adstringentem. Color insuper ipsi est magis nigricans, atque ad aërem facile liquefcit. Residuum Extracti spirituosum spongiosum erat colorisque ex nigro fusci. Residuum contra Extracti aquosi, paleare magis, splendens, & pallide fusci coloris, referebat fere paleas seminis lini expressi.

Ab extracto resinoso picis Thuringicæ separabatur, sub abstractione spiritus vini, scrupulus insuper unus olei ætherei. Extractum ipsum eundem quidem, ac extractum picis Norwegicæ, debiliorem tamen spargebat odorem; sapor etiam minus erat aromaticus & acris. Extractum aquosum omni similiter destitutum odore, saporis erat aciduli, subamari & adstringentis: aëri expositum minus liquefcit. Residuum extracti spirituosum pulverem referebat tenuem, cui subtiliores quædam admistæ erant fibræ ligneæ. Colorem habebat saturate fuscum, simulque sat erat ponderosum, licet moles residui picis Norwegicæ quadruplo esset major. Eadem ratione se habebat residuum extracti aquosi, si colorem excipias magis ex rubro fuscum, atque adeo ab illo picis liquidæ Norwegicæ prorsus differt. Bina filtra oleo multo erant imprægnata.

Ostendunt bina hæc experimenta satis superque, differre duas hæc picis liquidæ species quoad mixtionem internam. Proprium scilicet est pici liquidæ Norwegicæ oleum æthereum aromaticum, residuum spongiosum, propriæ ipsi porro sunt partes acidæ copiosiores, nec non sal essentielle verum. Pix contra li-
quida

quida Thuringiæ plures ostendit partes resinofas oleofasque , pauciores vero debilioresque partes acidas.

Pix hinc liquida Norwegiæ magis videtur arte esse parata , quam illa Thuringiæ , hujusque rei causa , mea quidem sententia , inventu haud est difficilis : quum enim maritimis præsertim in locis pix liquida ad conservandas adhibeatur naves ; pura vero minus lenta minusque durabilis sit , atque adeo brevi temporis spatio , a Solis æque radiis ac a pluviis destruatür minusque efficax reddatur , non mirum est , si homines tentarint , qua ratione illam redderent meliorem durabilioremque.

Hujus rei desiderium innuit etiam celeberrimus nullique secundus Chemicus , Dn. D. NEUMANNUS , Præceptor olim meus ad cineres usque venerandus , in lectione illa chemica , quam ante viginti quinque annos , *de Pice navali* , jam publice habuit , quamque hæres ejus dignissimus , clariss. Dn. D. C. H. KESSEL , ex manuscriptis beati Viri benevole mecum communicare voluit : quum enim Vir excellentissimus in lectione illa rationem reddat , cur in pontibus tectisque pice obductis , pix sensim sensimque evanescat , variaque loca denudata relinquat , &c. mentionem etiam injicit picis liquidæ , simulque addit , eandem etiam ob rationem minus contentos esse navigantes pice liquida vulgari , quotidieque eosdem novas excogitare miscelas novaque additamenta , quæ eandem reddant durabiliorem , atque si interdum compositionem invenerint aliquamdiu durantem , multum illos lucrari.

Prostant quidem variis in libris multæ harum compositionum, quas tamen, quum huc minus spectent, lubens omitto, firmiter ceterum persuasus, consideratis productis picis liquidæ Norwegicæ, oleo scilicet ejusdem essentiali residuoque illo spongioso, admistum illam habere oleum lini expressum, vel aliud ejusmodi oleum. Ad indagandam rei hujus veritatem, ex ligno Pini oleum destillavi essentialia admodum fragrans; oleo huic æqualem admiscui olei lini recens expressi quantitatem, binæque tam diu agitavi, donec perfecte unirentur: obtinui hinc oleum æque pellucidum ac antea, minus tamen fragrans, sed odorem picis liquidæ spirans: Addidi miscelæ huic q. s. aquæ simplicis, eandemque ex balneo maris destillavi, eo cum effectu, ut oleum quidem obtinerem destillatum, oleo tamen destillato picis liquidæ Norwegicæ minus simile. Addidi hinc nonnihil olei tartari foetidi, miscelamque probe agitavam & digestam destillavi denuo, atque sic obtinui simile oleum æthereum Cinnamomum spirans, ac antea ex pice liquida Norwegicæ obtinueram.

Confirmant hæc insuper pinguedo illa picis hujus liquidæ, qua digiti minus, quam pice Thuringica, inficiuntur, nec non sæpius jam memoratum residuum illud paleare, splendidum, pallide fuscum seminique lini expresso simillimum, quæ in pice liquida Thuringicæ pura minus adsunt.

Partes hæ pingues, crassæ & oleosæ, ligant reliquas picem liquidam constituentés partes, partem præsertim acidam, eum in modum, ut nec ipsæ tam facile separentur, nec etiam Solis radii in easdem adeo prompte agere, ipsamque miscelam corrumpere possint; eandemque etiam ob rationem in pice hac liquida magis illæ sunt corporeæ, quam in pice Thuringica.

Sed redeo ad experimenta reliqua a me cum pice liquida instituta. Sumsi scilicet utriusque picis uncias octo, eademque vitreæ indidi retortæ, dein destillavi lento arenæ igne atque sic obtinui destillata quinque sequentia:

Ex pice liquida Norwegica
obtinui ope lenissimi ignis:

Pix liquida Thuringiæ præ-
buit:

1.) Liquorem ex albo flavum, simulque cum illo drachmam semis olei rubri grati odoris, quale etiam in destillatione in balneo maris nactus sum, quodque superficiei hujus liquoris innatabat. Liquor hic odorem aliquem habet a partibus oleosis essentialibus, sapor ipsi est acidulus, pondere vero refert unciam unam & drachmam unam.

1.) Liquorem phlegmaticum ponderis uncie unius; aliquate nus flavum, & una cum illo olei subtilioris drachmam unam. Liquor eundem spirabat odorem ac oleum, sapor ejus parum erat acidulus.

2.) Destillatum secundum simile rursus præbebat oleum subtile, magis tamen jam empyreumaticum, colorisque purpurei. Ponderabat illud drachmas duas cum dimidia; Liqueur reliquus, magis nunc acidus, drachmas quinque & grana decem.

3.) Destillatum tertium oleum præbuit magis ex rubro fuscum, magisque empyreumaticum, ponderis uncia dimidia, & granorum XL, liquor multo acidior pondus habebat uncia dimidia & granorum XL.

4.) Sub quarta destillatione prodibat oleum empyreumaticum crassum, unciam unam, drachmam unam & scrupulum dimidium ponderans. Liqueur ex flavo erat ruber, saporemque habebat spiritus tartari re-

ctifi-

2.) Liqueur hic secundus, non nihil acidulus atque flavus, unciam unam, cum scrupulo uno & dimidio, pondere æquavit. Oleum, quod simul cum eo transiverat, crassius magisque rubrum & empyreumate quodam inquinatum, unciam ponderavit dimidiam.

3.) Acidior multo liqueur atque subruber ponderabat drachmas sex; oleum crassius coloris saturatoris magisque empyreumaticum, æquabat pondere drachmas septem cum scrupulo uno & dimidio.

4.) Liqueur quartus similis ferre erat debiliori spiritui tartari rectificato, ponderis drachmæ unius & dimidia; oleum consistentiæ erat præfus crassæ, odoris admodum fœtidi, ponderabat unciam unam cum drachma una.

5.)

ificati. Pondus ipsius erat un-
cia una cum scrupulo uno.

5.) Destillatum quintum o-
leum erat empyreumaticum
valde crassum, tenax fetidum-
que, pondere uncix unius &
drachmarum duarum.

5.) Expulit ignis fortissimus
oleum empyreumaticum feti-
dissimum, tenax, particulisque
piceis inquinatum, ponderis
uncix unius & drachmarum sex
cum dimidia.

In retorta restabat terra levis,
spongiosa, splendens atque ni-
gra, pondere unciam unam &
drachmas duas æquans.

Residuum ejusdem qualitatis
atque coloris ponderabat un-
ciam unam.

Diverforum horum oleorum utriusque speciei picis liquidæ
partem aliquam, e. g. Olei No. 1. 4. & 5. commisi cum spiritu
vini rectificatissimo & cum aqua destillata simplici digestioni, si-
mulque observavi, oleum No. 1. sola agitatione in spiritu fuisse
solutum spiritumque colore tinxisse croceo; aqua contra attraxit
oleo admistum spiritum, reddiditque oleum supernatans perfecte
lucidum. Oleum No. 4. solvit quidem spiritus initio in calore;
postquam vero solutio hæc refriguit, turbatur eadem, pars ma-
xima cadit denuo in fundum, spiritusque denuo pellucidus co-
lorem contrahit saturate rubrum. Aqua huic oleo admista eun-
dem habet effectum ac cum oleo No. 1. simul tamen hæc ob-
servatur differentia, quod oleum paululum turbidum atque gra-

vius in superficiei centro colligatur atque bullæ instar in aqua hæreat.

Oleum No. 5. tingit spiritum colore floride flavo, aqua nihil ex eodem extrahit, oleum crassum natat supra, pix infra aquam, extractiones omnes aquosæ erant acidulæ.

Caput mortuum, cui frigidam affudi, dilute flavam præbuit solutionem, hæc exhibuit post evaporationem $\frac{1}{2}$ granum corporis cujusdam salini, quod cum oleo tartari per deliquium facile miscebatur, syrupum violarum viridem reddebat, cumque acido vitriolico absque odore sensibili effervescebat. Residuum siccatum, denuo aqua calida affusa digestum, lixivium præbuit, ex quo ratione modo indicata obtinui $\frac{3}{4}$ gran. salini cujusdam, quod similiter cum oleo tartari facile miscebatur, syrupum violarum cœruleo potius, quam viridi tingebat colore, cum acido vero vitriolico concentrato mistum post fortiorem effervescentiam acidum vegetabile, acido aceti simile, separabat. Utrumque sal liquecebat facillime in aëre vel aqua. Cohærent cum partibus hisce salinis partes viscoso-gummoso-salinæ: sub crebriori enim filtratione repetitaque digestionem, secedunt semper redduntque solutionem turbidam, atque ex hac præcipitantur denuo post quietem.

Tres hæ oleorum species, ex pice liquida Thuringiæ paratæ eademque ratione tractatæ, ostendunt, habere se oleum No. 1, adhibito utroque liquore, eadem ratione ac oleum No. 1. ex pice liquida Norwegiæ. Idem etiam notandum est de oleo No. 4. si exci-

excipias, quod oleum hoc, ex solutione spirituoſa præcipitatum, faciem induat reſinæ liquidæ. Nullam quoque oftendit differentiam experimentum cum aqua inſtitutum; ſeparatur enim ſub digeſtione æque, ac ex oleo picis liquidæ Norwegiæ, oleum ſubtilius ſuperficieſi innataas, oleum vero craſſius ſecedit pelliculæ inſtar in fundum vaſis. No. 5. exhibet ſolutionem ſpiritus vini factam ex ſtavo fuſcam, reſiduum craſſius adhæret fundo: In digeſtione cum aqua ſimpl. ſeparabatur nonnihil olei ſubtilioris empyreumatici, pars reliqua non ſolvebatur. Contraxit exin ſpiritus ſaporem oleoſum, empyreumaticum, aqua nullum.

Ex capite mortuo obtinui ope aquæ frigidæ lixivium, quod paulo plus $\frac{1}{4}$ gran. ſalini præbuit, quod omnia tentamina alcali fixum eſſe oftendebant. Ope aquæ calidæ extraxi adhuc ultra $\frac{1}{2}$ gran. partium ſalinarum, quæ, inſtituto examine, ſal referebant eſſentiale.

Confirmant deſtillatio hæc, & tria illa diverſa, ejuſdem ope, obtenta olea, nec non cum iisdem inſtituta experimenta, eaſdem partes conſtitutivas, quas priora jam oftenderant experimenta, earundemque nexum arctiorem. Eſt itaque pix liquida mixtum terreo- viſcoſo- gummoſo- aquoſo- ſalino- reſinoſo- oleoſum, h. e. partes picem liquidam conſtituentes ſunt partes terreæ, viſcoſo- gummoſæ, aquoſæ, acido- ſalinæ, reſinoſæ & oleoſæ.

Differunt tamen binæ picis liquidæ ſpecies, in eo, quod pix liquida Norwegiæ pluribus ſcateat partibus aquoſis, viſcoſo- gummoſis, terreis atque acido- ſalis, quemadmodum extractiones cum ſpiritu vini & aqua inſtitutæ, nec non deſtillatio igne aperto optime:

176 *Examen chemicum Picis liquidæ.*

optime monstrant. Pix contra liquida Thuringiæ plures habet partes oleoso-resinosas: elicit namque aqua in extractione secunda 2. tantum grana, extractio vero aquosa Ima præbuit $\frac{2}{3}$ part. minus quam pix liquida Norwegiæ.

Partes ceterum salinæ essential'es, quas pix liquida Norwegiæ majori copia continet, efficacius reddunt infusum ex ipsa paratum; hoc itaque præferendum erit infuso picis liquidæ Thuringiæ, quod ad medicum attinet usum, licet & hoc arte æque forsitan efficax reddi possit.

Addo tandem, medicamentum illud Anglicum, præter meritum, ab aliquo tempore in Germania adeo celebratum commendatumque, medicinam illam universalem, *Essentiam picis liquidæ D. D. Caroli* HOMPSWOOD puta, nihil esse aliud, quam simplicem extractionem spirituosam picis liquidæ Norwegicæ cum spiritu vini tartarifato paratam, adeo, ut pretium, quo venditur, (venit autem uncia una floreno,) nimis lucrosum videatur.

**IOANN. ANTONII IOSEPHI
SCRINCI,**

Auratae Militiae Equitis, Sacrae Aulae Lateranen-
sis & Apostolici Palatii Comitis, Philosophiae & Medicinae
Doctores, nec non in Alma Caesarea Regiaque Vniversitate Caro-
lo-Ferdinandea Pragensi Praxeos medicae, Chymiae & Phy-
sicae experimentalis Professoris Regii Publici
ac Ordinarii,

MEDITATIONES PHYSICAE

de

PHIALIS VITREIS,

QUAE

CASU MINIMI SILICIS,

**IN EASDEM PROJECTI,
DISSILIUNT.**

IOANN. ANTONII JOSEPHI
SCOTTI

PHYSICUS
IN REGIA UNIVERSITATE
PADOVAE
PROFESSOR

DE
MUTATIONIBUS PHYSICIS

PHILIS VITRIS

PHYSICIS
IN REGIA UNIVERSITATE
PADOVAE
PROFESSOR

§. I.

Eo vivimus seculo, quo præstantissimorum Philosophorum *Introitus* labore atque industria naturalium rerum phænomena accuratissime investigantur, causæque, quantum possibile, indagantur. Vero Philosopho dedecori est, hypotheses confingere; fas est magis veræ causæ ignorantiam fateri, quam ficta atque sterilia obtrudere. Intellectus veritatis cupidus, eamque naturaliter appetens, quomodo confictis consolari atque satiari poterit? Philosophus etiam non tantum magna scrutatur naturæ mysteria, verum obijciuntur ei quandoque phænomena primo intuitu non quidem tantæ utilitatis, sed sola curiositate intellectum alliciunt; quorum interim indago, si rem ulterius prosequamur, fecunda & utilis quandoque evadit, saltem in aliarum causarum indagatione. Varia vitrorum phænomena eruditi ubi a Philosophis proposita fuere, ut lachrymæ vitreæ, mira vitri electricitas, per vocem humanam ruptio, & quæ his similia sunt. Nuperrime novum phænomenon in phialis vitreis comparuit, per casum minimi filicis dissiliantibus. Meretur curiosum hoc phænomenon, ut in causam illius inquiremus *).

§. II.

- *) Argumentum hoc, acutorum ingeniorum examine dignum, singulari studio historice & physice jam pertractavit Clarissimus Tubingensium Professor Ordinarius, Dn. M. Georgius Wolfgangus KRAFFTUS, in duabus Dissertationibus academicis, quarum prior plagg. 3 $\frac{1}{4}$. cum instrumenti effigie, Mense Julio 1748. et posterior (prioris supplementum sententiæque prolatae apologia) plagg. 2. Mense Septembri 1750. utraque vero de *Phialis vitreis ab injecto siliice dissiliantibus*, inscripta prodiit Tubingæ, litteris Cottaiianis in 4to. Sed quoniam harum Dissertationum & novæ hujus lucubrationis ann. 1751. jam communicatæ contenta non omni ex parte sunt eadem, atque præterea phænomeni hujus mirandi explicatio nondum ab omni dubio liberata videtur, ulterior ejusdem investigatio supervacanea haud erit. C. J. TREW.

§. II.

*Describitur
phiala &
ipsum experimen-
tum.*

Phialæ hæc cavæ sunt, collo longiori constant, ventre ampliori, deinde fundo crassiore, atque nucleo. Talem phialam vitream monstrat *Tab. II. Fig. 2.* in qua *AA.* collum, *BB.* venter phialæ, *DD.* pars fundi inferior, & crassior, *CC.* pars superior atque tenuior fundi, simulque ejusdem initium, *E.* nucleus parti crassiori fundi cohærens, *F.* concavitas interior nuclei. Igitur collum in ventrem phialæ, venter in fundum, fundus in nucleum desinit, semperque in ruptione phialarum remanet, atque a phiala separatur. In hanc igitur phialam vitream cavam, si minimam partem silicis, quæ vel tertiam, aut quartam partem grani ponderet, inieceris, ut ea cavum fundum phialæ *F.* attingat, illico rumpitur in plurima fragmenta, remanente nucleo *E.* aut diaphano, & integro, aut plurimis rimis interflincto. Idem succedit cum adamante, rubino, granato, crystallo montana, arena, & chalybe. Sed hæc omnia fusius per subsequentes deducemus paragraphos.

§. III.

*Plumbum
omniaque
metalla in-
jecta non
rumpunt
phialas.*

Glandes plumbeas quum in phialam nostram injecissem, illa non rumpebatur. Aliquando unam majorem glandem injeci, impetu utcunque competenti, quandoque plures minores, ruptio phialæ tamen non sequebatur. Idem accidit, dum frustra cupri, aurichalci, argenti, ferri & auri in phialam immisi, ut nempe ea semper integra maneret. Imo licet agitaverim frustra in phiala jacentia, ut major fieret attritus, tamen ruptio non sequebatur. Sæpius hoc ipsum experimentum repetii in plurimis phialis eodem semper cum successu.

§. IV.

*Proponitur
principale
experimentum.*

Sed ut clarius supra dicta phænomena pateant, principale experimentum cum omnibus recensero circumstantiis: Apprehendi-

henditur manu sinistra phiala inter pollicem atque indicem, aut pluribus, si placet, digitis. Inter pollicem vero & indicem manus dextræ micula silicis tenetur in quacunque altitudine supra cavum collum phialæ, ordinarie digiti ad ipsam colli extremitatem ponuntur, & tandem micula silicis e digitis dimittitur, ut cadendo fundum cavum phialæ vitreæ attingat. Dum silex fundum phialæ attingit, aut immediate, aut intra aliquod temporis spatium phiala rumpitur, cum crepitu & fragore, in plurima fragmenta, non vero in pulverem, ut contingit in lachrymis vitreis. Remanet nucleus fundi, sive integer & diaphanus, sive plurimis rimis per totam nuclei profunditatem interstinctus; turbant hæ rimæ diaphaneitatem nuclei. Collum phialæ cum maxima parte ventris ruptione separatur a fundo, plurima vero fragmenta fundus phialæ patitur, venter tantum rimas quasdam accipit, quæ quandoque in collum extenduntur. Quando plures rimæ concurrunt in ventre, etiam hic in fragmenta dissolvitur. Notandum vero hic singulariter est, quod collum & maxima pars ventris ex tenuiori conflata sint vitro, fundus vero & nucleus totus quantus solidus sit, maxime vero nucleus, hinc multo crassior. Incipit vero fundus circa CC. *Fig. 2. Tab. II.* uti supra monuimus; ubi respectively tenuior est, circa medium crassior, ad nucleum ipsum crassissimus. Unde simul nucleus pondus agit respectu integræ phialæ.

§. V.

Experimentum hoc cum septuaginta tentavi phialis, eodem semper cum successu, nempe ruptione phialæ. Interim ne quid dissimulem, nunquam ponderavi partem silicis injectam in phialam. Ordinarie autem miculam accepi, quæ, ut opinor, quandoque quartam, quandoque sextam partem grani ponderabat, ad summum quandoque dimidium granum, aliquando granum circiter.

Experimentum hoc sæpius institutum fuit cum quadam differentia temporis & ponderis ipsius silicis.

Interim observavi, quod si nimis exigua micula filicis fuerat, id est valde tenuis, tardius sequeretur ruptio phialæ; si vero micula filicis paululum gravior fuerat, immediate sequebatur effectus. Pariter non stricte numeravi temporis differentiam, quandoque enim immediate diffiluerunt phialæ per filicem, dum hic ejus fundum cavum attigerat, quandoque intercedebant duæ, tres, sex, viginti, triginta, & ultra secundæ unius minuti horarii; semper tamen major particula filicis celeriore[m] produxit effectum, minor vero plerumque tardiore[m]. Præterea nullus dubito, quin quædam intercedat differentia inter phialas, respectu tensionis elasticæ fibrarum vitrearum, ex quibus præcipue fundus phialæ conflatus est. Vix enim exacta similitudo inter duo corpora in natura haberi potest. Unde pariter in phiala, ubi fibræ fundum constituentes magis tensæ & elasticæ sunt, etiam per majorem partem filicis irritatæ, tardius effectum ponunt. Taceo, quod una phiala citius altera refrigerari possit; hinc plures igniculos intra se conclusos habeat. Quæ omnia in posterioribus §§. magis elucescent.

§. VI.

*Adferuntur
alia mate-
ria, quæ
eundem ef-
fectum rup-
tionis phia-
larum pro-
ducunt.*

Miculam adamantis, forte dimidii grani, accepi, & statim ruptio phialæ sequebatur, uti cum silice. Idem cum tantillo carbunculi, forte unius quartæ partis grani, tentavi, & effectus sequebatur, ruptio nempe phialæ. Præterea miculam crystalli montanæ accepi circiter unius quartæ partis grani, & pariter diffiliit phiala ferme inter duas horæ secundas. Apponam hic, quæ Auctor anonymus habet, de quo inferius: *Alterius adamantis pondus $\frac{2}{3}$ gr. omnino constabat, suoque casu fundum phiala feriens in plures partes ferme prompte comminuit. Alterius vero longe minus $\frac{1}{8}$ grani partem vix æquabat, ac quinto in phialam casui disrupto cessit post sexagesimam circiter hora partem.* Idem expe-

experimentum sapius habuit Marchio POLENUS adamantis usu, cujus pondus grana duo aquabat; nihilque invenit, quod promptius, quam adamas, phialas perderet, ut ex eis literis, ad me nuperrime scriptis accepi. Smaragdus vero granorum duorum & $\frac{1}{2}$ pondo, primo sui casu admodum prompte phialam fregit. Carbunculus vero pondo $\frac{1}{2}$ gr. altero sui casu haud ita multo post alteram in frustra soluit. Simul ac comperii a minimo adamantis ac carbunculi frustulo phialarum disruptionem praestari, crystalli minima montana usum iterum tentare aggressus sum. Erat vero ita exigua, ut sensus tantum non fugeret & vix $\frac{1}{10}$ gr. partem aquaret. In primo quidem experimento phiala crepuit, altero vero crystalli casu non admodum quidem promte: intercessit enim fere horæ pars sexagesima. In altero vero experimento, a quinto ejusdem casu, eodem ferme temporis intervallo inter casum & phialæ ruinam intercepto, dissiluit. Alio tempore sabulum accipi arenosum, arenula forte quartam partem grani ponderabat, & ruptio pariter sequebatur, ferme uti cum silice bonæ notæ, & tentavi repetitis vicibus experimentum eodem cum successu. Alio tempore frustum vitri accepi, fragmentum videlicet ex disruptis phialis, quod circiter granum unum & ultra ponderabat, sed non statim in frustra dissiluit phiala; agitavi aliquantulum partem vitri in fundo phialæ jacentem, & primo fere post duo horæ minuta in quiete reposita phiala crepuit. Partem chalybis, pondere unius grani circiter, accepi injecique in phialam, & prompte solvebatur phiala uti cum silice, si chalybs bonæ notæ fuit, aut frustulum majus; tardius vero perdebatur phiala intra aliquot scilicet secundas, si hic vilioris notæ fuit. Ferrum vero injectum, quanquam pondere unius drachmæ fuisset, & insuper in fundo phialæ agitatum, phialam dissilire non fecit. Similiter omnia metalla fecerunt, quocumque pondere in phialam injecta fuissent, aut quocumque impetu, imò agitata in fundo phialæ.

Ebur-

Eburneum globulum pondere granorum circiter 27. consueta methodo ad fundum phialæ immisi, idque aliquoties, sæpius phialam agitando, non tamen sequebatur hujus ruptio intra octo saltem minuta horaria; exempto tandem globulo eburneo ulteriorem effectum experiri nolui.

§. VII.

*Curiosum
adfertur
cum ferro &
chalybe ex-
perimentum.*

Cum anonymus supra laudatus Auctor singulariter causam ruptarum phialarum ponat in corporis in phialam injecti elatere, sequens feci experimentum: Filum ferreum in aliquot contorti spiras; notum autem est, quod filum ejusmodi ferreum, antea non elasticum, per talem contorsionem spiralem admodum elasticum evadat; ponderabat autem fere grana duo filum hoc spirale ferreum. Dum in phialam illud projecissem, non procuravit ejusdem rupturam, etiamsi illud satis agitassem; sed postquam candentem feci hanc spiram, atque in aqua frigida extinxi, ut quasi chalybea evaderet, & tandem refrigeratam & siccam in phialæ fundum projeci, crepuit hæc intra 4. ferme horæ secundas.

§. VIII.

*Phiala li-
quoribus im-
posita qua-
lem effectum
præbuerint.*

Imposui phialam in aquam æstivo tempore, prout illa domi pro usu domestico asservatur; immissa tantilla particula silicis æque crepuit prompte, ac si in aquam imposita non fuisset. In aliis liquoribus periculum non feci; eundem certe effectum secutum fuisse opinor. Verum alio tempore aquam eandem in phialam infudi, eamque ad dimidium ferme replevi, immissa exigua particula silicis, unde æque prompte crepuit. Deinde alio experimento oleo olivarum ad altitudinem pollicis phialam replevi, quæ immisso silice modico non dissiluit, sed arrepto frustulo paulisper majori, ferme dimidii grani, postquam aliquoties phialam agitassem, circiter intra 20. horæ secundas crepuit.

puit. Injuncto in phialam hydrargyro, & quidem notabili ejus portione, ad unciam semis, hæc tamen non dissiluit, licet fortiter mercurium agitassem. Deinde horizontaliter posita phiala, miculam filicis imposui eamque lente ad fundum dimisi, unde non crepuit phiala; postquam vero aliquantum agitassem, perdebat. Interim suadente Anonymo periculum feci, phialamque cum omni præcautione in candentes imposui carbones, sed brevi crepuit. Binas igitur alias sumpsi, magnaque patientia, manibus tenendo, tantum leniter calefeci, ut non adeo sensibilibus incallescere, tamen ambæ dissilierunt.

§. IX.

Phialas plures periculo exposui: Primo manibus tenendo, valido impetu nucleum phialæ ad mensam allidebam, idque repetitis vicibus, nec tamen rumpebatur phiala. Deinde, situ horizontali phiala posita in mensa, repetitis mallei ictibus nucleum atque fundum concutiebam, verum irritò conatu; integræ enim persistebant phialæ. Postquam vero in easdem, modo enarratis periculis expositas phialas, miculam filicis injecissem, prompte dissiluerunt. Magnum frustum filicis optimæ notæ sumpsi, prius in situm horizontalem phialam in mensa reponendo, nempe ut in ipsum fundum allisio fieret, & primo minorem partem filicis dilabi feci, ut delapsu suo fundum phialæ concuteret, sed notanter externe, phiala integra subsistente. Præterea magnum frustum optimi filicis ita e manibus dimisi, ut impetu satis valido in fundum phialæ externe impingeret, sed irritò pariter conatu. Tandem arrepta sinistra manu phiala, dextra vero magno frusto filicis valido impetu phialam atterebam, quasi scintillas excussurus, ita ut post quemlibet ictum stria notabilis e fundo vitri externe abrasa fuerit, eodem tamen plane successu integræ semper persistebant phialæ. Ergo in easdem his periculis expositas

phialas, consueto modo miculam silicis delabi feci in fundum, & prompte omnes dissiluerunt.

§. X.

Experimentum cum phialarum abruptione.

Plurimas sumpsi phialas, atque ab iisdem unam partem colli post alteram abrumpebam usque ad ventrem phialæ, nulla vero crepuit; verum injecto silice statim omnes crepuerunt. Alias accepi phialas, in quibus non tantum collum abrumpebam, sed ipsum totum ventrem, integer tamen semper fundus cum nucleo remansit; sed illapsu silicis in cavum fundi crepuit hic ipse, prouti fit dum in integras phialas silex projicitur, manseruntque prorsus eadem fragmenta. Ergo apprehensâ forcipe collum cum ventre abrupi, & tandem juste applicata forcipe ad fundi principium CC. (vid. Fig. V. Tab. I.) illum tetendi, sed non sequebatur ruptio, nisi sufficiens & fortis tensio fuisset. Interim eadem posuit fragmenta fundus ruptus, ac dum integra phiala silice frangitur.

§. XI.

Phiala vitrea in vacuo Antliæ pneumaticæ aque rum-puntur.

Comparata vitrea campana, quam aliunde in promptu habui cum omni apparatu necessario, & machina taliter facta, ut in instrumentum aut silicem, aut quamcunque aliam rem imponere possem, & pro lubitu delapsum procurare cujuscunque corporis in fundum phialæ; hoc inquam apparatu, campana ad orbem antliæ pneumaticæ imposita fuit, & silex dimissus, evacuato prius aëre ex recipiente; sed pariter prompte crepuit phiala cum omnibus circumstantiis, uti in aëre libero. Denique corpora illa, quæ in aëre libero ruptionem phialæ non faciebant, ea pariter in vacuo integras conservabant phialas.

§. XII.

Paravi cylindrum ligneum cavum, in quem commode phialam imponere potui, & applicato hoc cylindro verticaliter cum phiala ad eam machinam, in qua alias experimenta electrica fiunt, manu sinistra apprehenso collo phialæ, in cavum cylindrum impositæ, manu dextra vero pistillum ligneum tenebam corio obductum, hoc fundo cavo phialæ leniter apprimebam, alius vero rotam agitabat. Hoc attritu circiter intra decem secundas horarias perfecte crepuit phiala cum omnibus circumstantiis, sicut fit, dum silex immittitur. Interim idem experimentum repetii, non tamen rumpebatur phiala; seposui hinc eandem ad mensam, ubi ex improvise dissiluit in similia fragmenta, ut aliæ. Repetii cum aliis phialis idem experimentum 5. Aprilis hujus anni, pomeridiano tempore, quo instabat pluvia, non tamen secuta est. Cum vero effectus, aliquoties a me bono successu visi, sequi nollent, causam rescire volens, an forte in ipsis vitris hæreat, injeci in phialam silicem saltem granorum duorum, sæpissime agitavi, multoties casum silicis in fundum repetii, idque satis fortiter atque violenter, non tamen phiala dissiluit; rem vero hanc saltem per sex horæ minuta protraxi. Exempto silice reposui phialam, quæ sponte rumpebatur post alia sex minuta horaria. Dubius an forte hæc phiala singularis foret, aliam prehendi, in quam eandem partem silicis immisi repetitis vicibus, idque violenter, perdi tamen noluit phiala. Seposui eandem pariter, relicto in ipsa silice; post octo circiter minuta accedens deprehendi phialam integram. Cœpi denuo silicem agitare, unde tandem intra duas horæ secundas dissiluit. Protractum fuit hoc experimentum saltem per quindecim minuta horaria. Admirandus partem silicis accepi saltem 25. granorum pondere, eamque in novam phialam injeci; crepuit phiala intra duas horæ secundas. Hæc videns filius meus

Attritu electrico aque rumpuntur phialæ.

natu major, qui omnibus experimentis interfuerat, rogavit, ut phialam una cum eodem filice in supra memoratam reponerem machinam, quod & feci, ego manu phialam in cylindro cavo ligneo sustinui, agitabat hic rotam, ubi satis violentus attritus silicis ad vitrum factus est, non tamen crepuit phiala, idque saltem per septem minuta horaria. Reposui igitur eandem una cum filice in mensam, ubi sponte intra tria horæ minuta dissiluit. Admirationem meam auxit, quod eundem silicem adhibuerim quo in omnibus aliis experimentis usus fui, cumque ultra centum & quinquaginta phialas jam tentassem in diversis experimentis, semper tamen desideratus sequebatur effectus; verum hac die aliquid insoliti accidit. Nec potui in diversitatem vitri, aut phialarum, causam conjicere, dum omnes phialæ meæ ex albo vitro in eadem officina vitriaria, una eademque die, præterito anno confectæ fuerant. Recordor quoque, quod cum anno præterito, mensibus, Junio, Julio & Augusto phialas has vitreas experimentis subjecissem, per casum silicis longe promptius illæ crepuerint, quam hyemali tempore, saltem plerumque. Ex his conclusi, certam aëris temperiem, præsertim calidiorem, phialas magis disponere, ut per casum silicis tanto promptius dissiliant; sed in §§. subsequenibus dabitur de his dicendi locus.

§. XIII.

Fragmenta
ruptarum
phialarum
considerantur.

Pertractatis experimentis phialarum vitrearum, accedo ad ipsorum fragmentorum considerationem. *Fig. VII. & VIII. Tab. I. & Fig. 3. 4. & 5. Tab. II.* tria monstrant fragmenta & quidem *Fig. VII. Tab. I.* H. partem convexam fragmenti, ubi BB. pars ventris est, CC. pars fundi tenuior, DD. pars fundi crassior, E. appendicula a nucleo abrupta, I. rimæ per fundum excurrentes, & sæpissime in ventrem extensæ. *Fig. VIII. Tab. I.* ejusdem fragmenti partem concavam H. demonstrat, ubi itidem BB. pars ven-

ventris, CC. pars fundi crassior, E. appendicula a nucleo abrupta, I. rimæ per fundum excurrentes, K. vitri ipsius crassities semper tenuior versus fundi principium. *Fig. 3. Tab. II.* aliud fragmentum demonstrat, ubi H. partem convexam fragmenti, BB. partem ventris, CC. principium fundi, DD. partem crassiorem & inferiorem fundi, E. appendiculæ a nucleo abruptæ partem convexam, & I. rimas per fundum excurrentes, denotant *Fig. 4. Tab. II.* ejusdem fragmenti partem concavam H. demonstrat. BB. est pars ventris, CC. pars superior & tenuior fundi, DD. pars crassior, E. appendiculæ ad nucleum pertinentis pars concava, I. rimæ per fundum excurrentes, K. vitri soliditas versus principium fundi, & ventrem semper tenuior. *Fig. 5.* ejusdem Tab. novum monstrat fragmentum, ubi H. partem convexam, I. partem concavam, B. partem ventris, C. principium fundi in parte convexa, D. partem crassiorem fundi in parte concava fragmenti, & E. appendiculæ a nucleo avulsæ concavitatem indicat. *Fig. IX. Tab. I.* nucleum avulsam monstrat. E. denotat convexitatem & soliditatem nuclei, m. m. rimas quandoque per totam nuclei soliditatem excurrentes, atque nucleum minus diaphanum reddentes; quandoque autem nucleus totus quantus diaphanus, sine rimis, remanet. F. sistit concavitatem interiorem nuclei politam & i. i. i. i. i. i. vestigia avulsarum fibrarum in nuclei parte superiore. *Fig. X. Tab. I.* exhibet eundem nucleum ab altera parte, ubi F. indicat concavitatem interiorem nuclei politam, & i. i. i. i. i. i. vestigia avulsarum fibrarum, nempe partis crassioris fundi, & superioris atque exterioris partis nuclei. Rarius rimæ ad collum phialæ se extendunt, sed ordinarie tantum per ventrem hinc inde distribuuntur, sæpius concurrunt, ut phialæ disruptione venter in plures partes secedat. Sed, quod præcipuum est, rimæ omnes inchoantur, ubi pars fundi crassissima nucleo jungitur, prouti videre est in *Fig. 6. Tab. II.* ubi in m. m. m. nempe

nempe superiore parte nuclei, rimæ inchoantur, atque insimulatiores sunt, sed notanter rimæ hæ inchoantur a parte interiore & superiore nuclei, uti clarum est ex phialarum fragmentis *Fig. VII. & VIII.* præsertim *Fig. IX. & X. Tab. I.* itemque *Fig. 3. & 4. Tab. II.* ubi I. I. & i. i. i. i. vestigia in nucleo sunt abruptarum fibrarum externarum nuclei. Corona superior nuclei m. m. m. *Fig. 6.* aut si mavis pars crassissima fundi, ubi nucleo jungitur, plenissima semper est rimis, ita quidem, ut vitrum diaphaneitatem perdat. Voco hanc partem *coronam*, quæ in latitudine quandoque habet lineam Parisinam, quandoque minus, nempe quia modo dictæ rimæ in gyrum circumferuntur. Nucleus in multis phialis ruptis totus pellucidus remanet, dum ab iisdem avulsus est, nempe in iis, ut observavi, quæ tam prompte non crepuerunt. In illis vero, quæ quasi majori vi dissiluerunt, rimæ per totam nuclei soliditatem se extendunt, jam plures, jam numero pauciores. Nuclei superius cavum *F. Fig. X. Tab. I.* semper politum deprehendi, nec memini rimas in eodem me deprehendisse. De his omnibus ut certior fierem, plurimarum phialarum fragmenta cera junxi, ut tanto perfectius intueri possem, qualiter phialæ dehiscant. Unam harum monstrat *Fig. 6. Tab. II.* ubi AA. collum phialæ, BB. ventrem, CC. principium fundi, DD. partem fundi inferiorem & crassiorem, g. concavitatem interiorem nuclei, f. nucleum ipsum, e. e. & m. m. m. coronam ac n. n. n. rimas per fundum in ventrem excurrentes designant.

§. XIV.

Quomodo
nostra phia-
la conficiantur
in officinis
vitriariis.

Quædam nunc dicenda sunt de phialarum in officinis vitriariis confectio. Artifex consueto instrumento partem liquefacti vitri recipit, eamque flatu distendit juxta ideam mente conceptam, aliisque adhibitis enchiresibus in arte vitriaria. Et uti alias vitra hoc modo confecta in aliam fornacem reponuntur pariter

riter calidam, non tamen adeo ferventem, ut ea est, ubi vitrum liquefcit, quam germanice vocant *einen Kühl-Ofen*, ut vitrum calidiffimum fucceffive per gradus refrigeretur, neque tam fragile evadat; ita e contrario phialæ noftræ in fornacem modo nominatam non deponuntur, verum in libero aëre fubitaneo quali frigore defervefcunt, & refrigerantur. Contingit igitur, ut complures in opere hoc, dum ita fubitaneæ aëri exponuntur, fponfe crepent, multæ vero fubfiftant. Meretur rei dignitas, ut prius in caufam hujus effectus inquiramus, ut tandem recto tramite ad fcopum noftrum perveniamus.

§. XV.

Priusquam vero hoc aggrediamur, pauca de *fibris vitreis Vitrum elasticis* præmittam. Vitrum in tenerrimas diduci poffe fibras, ^{potest perfici, ut ex fibris elasticis conficit.} multa experimenta doceant. Numquid artifices norunt in tenera fila vitra diducere, quæ omnia notabilem habent elaterem? Detineo domi meæ fibras vitreas, quæ conficiuntur ut lachrymæ vitreæ, quæ admirabilem profus habent elaterem, ita ut elaflice refiliant, tremant; verbo quidquid de filo ferreo elaflico dici potefl, poffideant. Interim quodfi nimium tendantur, rumpuntur & in pulverem concidunt, ut lacrymæ vitreæ. Quod hoc vero in filis ferreis, aut laminis elaflicis non contingat, ut quoque, dum nimia tensione rumpuntur, in fcobem diffiliant, totum videtur ex diverfa natura metalli atque vitri deducendum efle. Poffunt igitur vitra omnia confiderari, quali ex meris fibris aut filis, certo nexu inter fe junctis, confiant. Probant hoc lachrymæ vitreæ; nunquam enim hæ, rupto apice aut cauda, diffilirent, nifi omnes fibræ, ventrem lacrymæ vitreæ conflituentes, in apice hoc convenirent.

§. XVI

*Natura vitri
conside-
ratur.*

Natura vitri fragilis est, nec malleo duci atque extendi potest, neque multum flecti, ni prompte diffiliat, aut rimas agat. Contrario modo omnia se habent in metallis aliisque solidis corporibus. Igitur fragilitas vitri præcipue ex minimarum molecularum nexu atque cohæsione repetenda esse videtur. Vitrum ex arena, aut silice mundo, atque Soda, aut apud alios cineribus componitur clavellatis; dum hæc omnia in pulverem confusa certa proportione sibi commiscuntur, atque igne vehementi in corpus tale liquantur, quod *vitrum* appellamus. Verum quis adeo hospes est nostris temporibus in Philosophia, ut ignoret, salium quorumcunque figuram mirifice inter se differre. Olim jam *Olaus BORRICHIUS* observaverat, salia per incinerationem parata, si oculis armatis lustrentur, figura variare, ut quodlibet sal, ex alia desumptum herba, aliam etiam monstrat molis suæ terminationem. Præterea notum est, sal commune, ut vocant, cubicam, nitrum pyramidalem, alia denique salia aliam & aliam monstrare figuram, si bonis intueamur microscopiis, quam etiam quodlibet sal, quantum hucusque per experimenta innotuit, constanter servat. Silices, ut sabulum arenosum, si itidem per vitra augmenta oculis subjiciantur, prorsus irregularem in minimis suis exhibent terminationem, prout notissimum est ex omnium recentiorum Philosophorum observationibus, qui de hoc argumento scriptis suis aliquid prodidere. Periculum feci, an possibile esset in tenero vitri polline, aut, si mavis, in micula exigua, quæ nudis oculis nullo modo distingui poterat, deprehendere adhuc figuram salium, atque arenularum, dictarumque partium nexum. Apposui igitur tenerrimum pollinem (nempe ex ipsissimis phialis nostris ruptis) apte microscopio, quod capillum humanum auxit, ut diameter capilli per hoc vitrum visi saltem quinque lineas Parisinas æquaverit (quamquam perfectiora
mibi

mihî sint); miræ ergo apparebant figuræ molis jam majoris, jam minoris. Moleculæ omnes majores plurimis rimis, aut striis latioribus interstinctæ fuerant, quæ ex toto nigræ apparebant, nulloque modo pellucebant. Striæ ipsæ prorsus irregulares fuerunt, aut inæqualis figuræ, continebantque in medio sui similia corpuscula. Mediocres quædam moleculæ instar rupium abruptarum prodierunt, spatia vacua habentes, ex quibus irregularis figuræ corpora excussa fuere. Imo hoc modo dictæ particulæ, ex diversis aliis minoribus constabant moleculis, quarum aliæ opacæ, aliæ diaphanæ apparebant, aliæ ex majoribus moleculis, ex lamellis satis teneris atque diaphanis, ubi plures sibi apponebantur, constabant. Varia puncta nigricantia irregularis figuræ inter lamellas continebantur. Cum vero similia puncta, verum pellucida, extra lamellas deprehenderem, recte conjeci hanc obscuritatem punctorum inde provenire, quod inter plures locentur lamellas. Quædam pars lamellarum lineis interstincta fuerat pellucidis, quasi fibræ essent. Curiosum videre fuit, quod aliæ moleculæ cuneiformes se intra lamellas insinuaverint, abruptæque fuerint, quia ad extremitatem superficierum harum lamellarum positæ erant. Minores denique prioribus particulæ dignæ mihi visæ fuerunt, quas curiosiori indagine scrutarer. Varias irregulares sistebant figuras, modo instar clavorum, ubi quædam molecula cuspidem agebat, alia caput clavi. Deinde omnium minimæ aut ad rotundam, aut ellipticam, tandemque ad eam accedebant figuram, quam satis distinguere non potui. Rotundæ aut ellipticæ plerumque diaphanæ fuerunt, aliæ vero alterius figuræ opacæ. Interim adeo exiguæ ad supra nominatum microscopium comparatæ fuerunt, ut saltem quinquaginta minimis ejusmodi moleculis opus fuisset pro conficienda linea Parisina. Dixi *saltem*, licet nullus dubitem, quod longe plures ad hanc mensuram complendam necessariæ fuissent. Ergo habebit

se diameter talis moleculæ, ad diametrum capilli humani, per idem microscopium visi, ut 1. ad 250. Minor igitur talis erit molecula capillo humano 62500. ex computo consueto.

§. XVII.

Ratio exponitur cur vitrum fragile sit.

Ex his, opinor, satis clare fragilitatis vitri causam deducere poterimus. Vitra ex fibris componuntur, quæ in directum, aut juxta longitudinem sibi adhærent, ex qua adhæsione etiam peluciditas vitri deducenda erit. Fibras vero satis teneras esse, constabit, si magnitudinem molecularum, aut, ut verius dicam, exiguam molem, ex quibus hæ componuntur, perpendas, nempe eam, quam præcedenti §. attigimus. Fibræ vero ex tam irregularibus moleculis conflata, nexu firmo sibi cohærere nequeunt, aut fibra quælibet seorsim sumpta, atque ex similibus corpusculis conflata, infirmam habebit cohæsionem. Componantur ad invicem in mensa, per longitudinem cubi & sphærulæ plures, ita ut intra duos cubos sphærula interponatur (aut si placet etiam alterius figuræ) quodsi utraque manu extrema hujus lineæ appresseris, erit quædam cohæsiō, ut eadem hinc inde, agitari possit; quodsi vero eandem flectere tentaveris, separatio sequetur. Ita sibi minimæ moleculæ, fibram vitream constituentes, non satis firmo nexu cohærent. Si enim plus justo tendantur, aut curventur, ut modo artificialis nominata linea, statim a se invicem recedent. Facilis igitur hic recessus atque separatio unius moleculæ ab altera, quæ fibram vitream constituit, nominanda erit fibræ vitreæ fragilitas, aut causam fragilitatis vitri efficiet. Cohæsiō vero fibrarum vitrearum in longitudinem, lateralis nempe, pariter infirma erit. Concipi enim potest quælibet fibra vitrea ut tenuis cylinder; duo autem cylindri, per longitudinem sibi appositi, in linea tantum contactum habent, qui satis exiguus erit. Addit laudatus Anonymus: *Illud addo, a vehementissimi*

etiam

etiam ignis vi atque astu vitri fragilitatem esse repetendam. Animadvertit enim diligentissimus natura investigator REAUMURIUS, massam ex salibus & arena conflatam, modico igne coctam, in lateritiam materiam converti, aucto vero magis magisque igne in vitream transformari. Si vero ignis ea vis sit, ut inter utramque veluti media intersit, in puram puram murrhina (vulgo porcellana) transferri; lateritiam vero massam murrhina solidiorem, hanc vero esse vitrea longe firmiorem, ex eo etiam constat, quod vasa murrhina, ferventibus liquoribus plena, raro dirumpantur, quod frequentissime vitro accidit: præterea lateritiam massam omnino opacam, murrhinam vero longe minus obscuram in pellucidam vergere, vitream vero omnino pellucidam sensibus objici ac representari. Opinor vero, vehementissimum ignem maximum attritum inter moleculas vitrum constituentes producere, easque subtiliores reddere (id est magis, & magis dividere, ut semper simpliciores atque minus compositæ evadant moleculæ, quælibet tamen juxta speciem suam); hæc omnia per microscopium confirmantur. Unde ex similibus tenerioribus masculis pariles prodibunt fibræ, quæ, dum in directum sibi cohærent, pellucidum componunt corpus. Minori vero igne crassiores fiunt moleculæ, nec non plures sibi adhærent, unde necessario opacitatem producent, dum pauciora intervalla faciunt pro transitu radiorum luminis. Massa vitrescens vero ex tenerioribus conflata fibris, natura sua fragilioribus, fragilior erit utique alia vitrescente massa, quæ tamen ex crassioribus respective resultat fibris.

§. XVIII.

Contrario modo se habent omnia in metallis: Hæc malleo cedunt, ductilia sunt, firmo inter se junguntur nexu, neque ten- Que sit dif-
sa facile rumpuntur; & ita quoque alia corpora. Causa in sequen- ferentia in-
 ter vitra
 fragilia &
 metalla.

tibus consistere videtur: Fibrae metallorum (metalla ex fibris constare multa suadent, id est ex lamellis, aut tenerrimis superficiebus, quae tandem ex fibris constant,) primo ex moleculis terrae naturae, aut mercurio, corpore aequo denso; verbo: ex densissimis (saltem particulis multum massae possidentibus (quod eorum gravitas docet) constant. Hinc per adeo densas massas minus penetrare valent radii luminosi, unde opaca sunt metalla. Deinde eadem fibrae metallicae vario nexu inter se implicitae esse videntur, id est, dum una alteram superequitat, aut dum plures circa se convolutae sunt. Imo in varia flexae, sibi quae implicitae, miros nexos variasque cohaesionum species efficere possunt. In vegetabilia microscopio lustrata, quam miros nexos inter se habent! modo superequitatione, jam aliter inter se junguntur, unde divisioni suae multum resistunt. Armillae, quae sexui sequiori in ornatum cedunt, ex pilis equinis confectae, tantum certo nexu, varioque inflexu non solummodo in fortiter cohaerens corpus, verum elasticum quoque transeunt. Tibialia ex filis laneis, aut ex sericis confecta, similiter solo simplici inflexu fibrarum, atque mutua implicatione, firmiter satis sibi cohaerent, imo pariter leges elateris ferunt. Aqua, non elastica, neque farina, sibi tamen juncta, mutua implicatione pastam conficiunt tenacem, undiquaque expansilem & ductilem. Non adeo absurda opinio est, ad ductilitatem metallorum explicandam, si asseras, ex tenerrimis lamellis & has ex fibris, metalla constare; quod forte etiam probabili argumento comprobare liceret. Jam si lamella lamellae superimposita sit, poterit quaelibet a subjacente ad notabile spatium elongari absque totali separatione. Lepidam asseram paritatem. Inter machinas, quae in mechanicis adferuntur, una deprehenditur, quae *rostrum ciconiae* vocatur, germanice *Storch-Schnabel*. Componitur haec ex meris lamellis per crucem sibi impositis; in puncto vero medii contactus axis adest, qui

qui simul clavum agit, circa quem ambæ lamellæ moveri possunt, extremæ vero machinæ hujus lamellæ tantum ad angulos cohærent, & deinde per axes aliis junguntur. Hoc instrumentum subitanee elongari potest, si extremitates utraque manu apprehendantur, & subitaneo impetu elongentur; modo iterum in latitudinem contrahi potest, si manibus retractio tentetur. Quod si supponas, metalla ex certis atque specificis constare lamellis, quæ tamen certo nexu, qualicunque tandem, sibi cohærent, suppone ut hoc instrumentum, aut machina, conceptus facilis erit, quomodo absque divisione jam in longitudinem sine notabili latitudine, v. gr. dum ex iisdem fila fiunt, diduci possint; modo vero in latitudinem magnam absque singulari profunditate extendi, v. gr. bractæ teneræ auri. Verum de his satis.

§. XIX.

Calor & frigus multum vitra immutare possunt. Quis non novit, si liquor calidus in vitra frigida infundatur, hæc dissilire, aut saltem rimas agere? Ferrum durum atque candens in solidum convertitur chalybem, multumque contrahitur. Imo non tantum vitrum, sed & metalla aliaque corpora animalia, vegetabilia, &c. a frigore multum contrahi, a calore vero dilatari, nonnisi hospes in moderna Philosophia ignorare potest. Terra gelu contracta dehiscit, aut rimas agit, & quæ his similia sunt. Ex quibus satis perspicue constat, per frigus vitrum molle, liquidum, aut saltem potenter excalefactum, plus minus contrahi, id est, fibras vitreas multum ad se invicem accedere, unam ad alteram fortiter apprimi, & hoc tanto certius, que vitrum unum magis subirance refrigeratum fuerit altero. His suppositis:

§. XX.

Quæstio sequens tanto facilius solvi poterit: Cur nempe multæ ex pbialis nostris, dum in officinis conficiuntur vitriariis, sponte

pent sponte,
alia vero
non ?

sponte crepent, aliae vero persistant? Opinor ego ad plures causas rem referendam esse, videlicet & vitri naturam, singularem figuram atque structuram phialarum, praesertim circa fundum & nucleum; deinde aëris frigidi in ferventissimas impressionem. Ordine hæc exponemus, & quidem quod concernit singularem vitri figuram atque structuram, ut plurimum circa finem fundi, nec non principium nuclei, quodue praecipue hic lateat causa, prouti & prima origo ruptionis, poterit facile deduci per experimentum §. X. ubi, abrupto collo & ventre phialæ, hæc tamen non dissilit, nisi tensio fiat in ea parte fundi, ubi fibræ circulares, aut arcus fibrosi coeunt, uti videre est in *Fig. V. Tab. I.* in C & C, aut etiam paulo inferius. Imo phialam ita abruptam, uti figura hæc exhibet, frangit adhuc cadens silex, cujus causam in posterioribus adferemus §. §. Concepi igitur in phialis nostris fibras vitreas fundi ita dispositas esse, uti *Fig. V. Tab. I.* exhibet. Nempe ad C. & C. inchoantur omnes arcus fibrosi (id est fibræ vitreæ in arcum flexæ), attamen inæqualiter tensi, deinde sua flexura, in D. & D. annectuntur nucleo H, nempe non omnes arcus intermedii fundi ipsius ad extremitatem C. & C. perveniunt: verum tantum extremi, sive hi partem exteriorem fundi phialæ faciant in D. & D, aut paulo inferius in E. & E, sive partem interiorem, seu cavitati phialæ proximam, nempe in G & G. Unde a parte crassissima fundi D. & D. etiam non nisi extremi arcus modo nominati nucleo annectuntur. Imo nec hac interpretatione opus est, dum nucleus fluidus tanquam pondus fibras omnes, quæ crassissimam partem fundi constituunt, tendit, hinc elongatæ tenuiori superficie superiori, atque exteriori parti nuclei annectuntur in DD. & EE fibræ separatæ, prouti eandem *Fig. VI. Tab. I* exhibet, ubi C. principium fundi tenuius est, D. pars crassior fundi, G. flexura fibræ & nuclei principium superius atque externum, Flexura vero talis fibrarum tantum continuatur usque ad H,

H, ubi iterum, prouti modo dictum fuerat, fibræ concurrunt in tenuiorem superficiem. Illæ vero fibræ vitreæ, quæ remanentem concavitatem nuclei efficiunt (vid. *Fig. IX. Tab. I. F.*) reliquumque nuclei corpus ex fibris forte circularibus, aut qualitercunque sibi implicatis, constant. Ex ita ordinatis fibris fundus constituitur, & in nucleum continuatur, eique connectitur, idque in gyrum, seu fundus ex meris similibus constat fibris in nucleum continuatis, uti *Fig. V. & VI. Tab. I.* monstrant. Hoc enim phialarum ruptarum fragmenta videntur docere, uti ex *Fig. VII. & VIII. Tab. I.* manifestum fiet, ubi talis curvatura fibrarum ceruitur. Semper enim appendicula E, fundo D, adhæret, atque per hanc appendiculam fundus nucleo annexus fuerat. Ergo in *Fig. 3. Tab. II.* fibræ omnes a ventris principio B, B. continuantur in principium fundi CC. Tendunt tandem in partem crassissimam fundi DD, hæc vero in appendiculam E continuatur. Totum vero hoc fragmentum ita incurvatum est, uti figura phialæ fert. Præterea constat ex meris fibris, ergo ex fibris taliter incurvatis, quod tandem fibræ exteriores fundi, aut partem ejus convexam constituentes, cum omnibus intermediis fibris, nec non interiorem, aut concavam partem fundi constituentibus taliter flectantur atque concurrant, prouti ante paulo monuimus, docere potest *Fig. 4. Tab. II.* ubi pars concava ejusdem fragmenti exhibetur, BB. pars ventris, H concavitas, CC. & DD. fundus, K soliditas vitri. Inde ergo apparet, quod fibræ ex B, K. C. D. exteriores cum interioribus I. I. concurrant in appendicula E, taliterque flexæ sint. Appendicula vero hæc avellit a nuclei parte superiore & exteriori, uti *Fig. IX. & X. Tab. I.* docent, ubi i. i. i. i. i. i. vestigia sunt avulsæ appendiculæ a nucleo. Confirmatur præterea quod nucleus semper ex toto a diffilientibus phialis, uti eum exhibent figuræ modo citatæ; i. i. i. i. i. i. enim sunt vestigia avulsarum fibrarum a superiore & exteriori parte nuclei, prouti

prouti modo dictum fuerat. Continuatur hæc vestigia in gyrum, prouti ex iisdem figuris cernere licet, unde semper totus avellitur nucleus, quod certe fieri non posset, nisi talis foret & flexura, & connexio fibrarum in superiorem atque exteriorem partem nuclei. Confirmatur secundo, quod concavitas interior nuclei F. *Fig. IX. Tab. I.* semper polita maneat, manifesto indicio, quod fibræ illæ, ab hac cavitate F. inchoatæ, reliquumque corpus nuclei constituentes, separatæ sint a reliquis fibris corpus nuclei constituentibus, aut ad minimum, si ab appendicula E. *Fig. 4. Tab. II.* continentur in reliquum corpus nuclei E. *Fig. IX. Tab. I.* saltem in fine appendiculæ E. maxima tensio fibrarum ad ruptionem fiat, ita ut continuitas fibrarum harum solvatur. Argumento posset esse, quod multi nuclei innumeras rimas, nucleum obscurantes, exhibeant post phialarum ruptionem, quod forte fieri non posset, nisi fibrarum connexio per universum nucleum foret. Insuper ruptarum phialarum pollinem microscopio intuebar, arreptaque minima scobe, quam opinabar a fundi principio CC. *Fig. V. Tab. I.* avulsam fuisse, admirabili spectaculo manifeste conspexi, ex tenuissimis, minimis, atque diaphanis eandem constare fibris, quæ eo ordine decurrebant jungenturque, quem concepi atque hic apposui: Nempe pulcherrimo ordine a se invicem distantes fibræ in apice, aut principio fundi CC. concurrebant.

§. XXI.

Verum nec dum textura phialæ satis declarata est; nexus enim fundi cum nucleo adhuc clarius dilucidandus restat, siquidem nucleus pondus addit, facitque ut fibra a fundo in nucleum excurrentes magis tendatur. Quodsi enim animi oculis vitrum adhuc fluidum intuearis sub actuali artificis operatione, necessario gravior nucleus fibras omnes a fundo in nucleum excurrentes

circa

circa finem fundi DD. atque principium nuclei EE. & GG. magis tendet, quam extensæ erunt illæ, quæ principium fundi CC. constituunt. Vide *Fig. V. Tab. I.* Hoc comprobatur primo experimentum §. X. adductum; ubi, licet forcipe principium fundi *Fig. V. Tab. I.* CC. tendam, non tamen ibi rumpitur fundus, sed in fine DD. ubi nucleo adhæret. Causa nulla alia esse potest, quam quod fibræ circa finem fundi DD. atque principium nuclei EE. & GG. magis tensæ sint respective, quam circa principium fundi CC. Unde phiala non rumpitur circa principium fundi CC, verum circa finem DD. &c. ob tensas ibidem fibras. Secundo clarissime & evidenter rem oculis intueri possumus in phialis per silicem ruptis, & denuo cera coadunatis, prouti plures tales phialas adunavi accurate. Tunc enim manifeste apparet, ruptionis initium in dicto loco fieri. Nam in gyrum circa superiorem partem nuclei, & inferiorem fundi millenæ parvulæ rimæ sunt, quæ quasi coronam efformant, in latitudine unius lineæ Parisinæ circiter, & tandem pauca quædam in fundi partem superiorem, aliæ pauciores adhuc in ventrem exporriguntur, prouti clare videre est in *Fig. 6. Tab. II.* ubi CC. principium fundi, DD. ejusdem finis, e. e. nuclei principium. Spatium, quod inter e. & m. interjacet, *coronam* voco, seu millenas rimas in gyrum excurrentes, id est circa totam convexitatem phialæ in hoc loco n. n. n. rimæ aliquæ per fundum excurrentes, atque quandoque in ventrem exporrectæ, si duæ, aut tres tales rimæ concurrant, unum constituunt fragmentum.

§. XXII.

His ita præmissis facilius jam supra proposita quæstio solvi poterit: Cur nempe in officinis vitriariis multæ phialæ post earum confectionem sponte crepent, aliæ vero integræ persistant? Nempe candens, aut saltem maxime excalescens phiala non reponitur

Solutio quæstionis §.

XX. propositæ.

in fornacem secundariam, prouti moris est in officinis vitriariis, ut videlicet sensim atque sensim tepescat refrigereturque, verum immediate frigido exponitur aëri. Ergo, prouti supra §. XIX. demonstravimus, quod frigus cuncta corpora constringat; constringentur igitur etiam omnes fibræ vitreæ, gyrum phialæ constituentes, & quidem exteriores multo celerius, imo subito; contrahunt nempe se versus interiora omnes arcus fibrosi, externam phialæ superficiem componentes, dum interim interiores, id est cavo phialæ propiores, adhuc ferme fluxiles sunt, hinc multum comprimuntur arcus interiores ab externis versus cavum phialæ se recipientibus. Verum quidem est, quod simul arcus fibrosi, cavo phialæ propiores, subito constringantur, aut saltem celerius multo, quam si in fornacem secundariam repositæ fuissent phialæ. Interim multo magis id fiet in arcubus fibrosis exterioribus, quos aër frigidus pleno alveo alluit, semperque novus accedens materiam caloris a phialis vitreis celerrime aufert atque transfert. Cum vero quilibet arcus elasticus, aut ex quacunque alia materia constans, tanto magis tensus sit, quanto magis curvatus est, nemo negabit, arcus ejusdem materiæ tanto magis tenso esse, quanto magis curvati sunt, id est quanto magis portiones sunt circuli minoris. Jam vero arcus fibrosi vitrei interiores, nempe cavitati phialæ magis propinqui nostrarum lagenarum, nemine contradicente, portiones sunt minoris circuli, sicque etiam magis tensi. Accedit, quod a contractione exteriorum fibrarum versus interiora, deinde versus centrum proprium arcus interiores adhuc magis comprimantur, & hinc etiam ex hac causa magis tendantur. Præterea fibræ phialarum nostrarum elasticæ sunt, §. XV. insuper ex materia admodum fragili conflata, §. XVI. mirumne igitur erit, quodsi ultra modum arcus fibrosi interiores tendantur, juxta leges omnium corporum elasticorum tandem frangantur, aut rumpantur, & hoc tanto magis, si naturæ fragi-

fragilis sint. Verum necdum solutio integra quæstionis propositæ adest; cur enim non omnes perduntur phialæ? dico id casu fieri: Nam cum una phiala prorsus similis non sit alteri, tum in fibrarum elatere, fragilitate, tensione, pondere nuclei, &c. neque una tam celeriter, aut æque potenter refrigeretur, quam altera, sic ex his causis concurrentibus magna varietas oriri potest. Nempe ex phialæ, quarum fibræ interiores portiones sunt circuli adhuc minoris, quam alterius, etiam tensæ evadent, etiam si idem pondus nuclei sibi annexum haberent; ideoque si majus illud fuerit, aut si diutius fluidæ perstiterint, omnino etiam a nucleo magis tendi poterunt. Huc accedit, quod fibræ in una phiala forte teneriores esse possint, quam in altera. Proinde si una phiala citius refrigeretur, subitanea constrictio in hac major erit, quam in illa, quæ respective tardius calorem amisit. Unde si plures causæ concurrant in una phiala, nimis tendendo arcus fibrosos interiores, tunc eosdem dissilire facient. Hæc omnia vero si non contingant iisdem gradibus in aliis phialis, tunc ex etiam persistent integræ. Ruptio vero semper contingit circa finem fundi atque initium nuclei, uti supra probavimus. Nam ibi fibræ illæ maxime tensæ sunt, quia primo constant ex fibris interioribus, seu cavitati phialæ propioribus, quæ portiones minorum circulorum sunt, & maxime tensorum; deinde ex arcibus fibrosis exterioribus, firmiter atque dense sibi incumbentibus & cohærentibus, atque versus interiora contractis, & ideo interiores arcus fibrosos magis comprimuntibus. Accedit vel maxime, quod hoc in loco fibris pondus nuclei appendatur, unde etiam maxime tensæ sunt. Hinc si paulo major tensio accedat, nempe quæ ad fibram rumpendam sufficit, mirum non erit, quod in modo dictis confinibus ruptio phialæ exordium sumat.

*Cur casus
filicis phia-
lam perdat.*

Nunc vero agendum est de causa, cur phialæ nostræ per casum filicis frangantur? Primo ruptionem phialarum a vi corporis delabentis non dependere certum est; hoc enim ex experimentis §. IV. comprobamus. Frustra enim metallorum longe graviora phialam non perdunt, quod tamen fit per miculam filicis. Alia ratio igitur adferenda erit. Admodum speciosam adfert Anonymus quidam in opusculo eruditionis, & doctrinæ pleno, cui titulus est: *De phialis vitreis ex minimi filicis casu dissiliantibus a croasis. Patavii, Typis Seminarii, 1743.* Ita enim pag. 17. & 18. loquitur: *Nostis, quid in ipsam phialam, adhuc ferverescentem, jam ante induxerit subitus aëris frigidioris occursum, de quo ante locuti sumus, compagem scilicet tantum non labefactavit, intimamque vitri texturam, fibris distentis ac fatiscentibus, propemodum perdidit. Quodsi nova vis fibras excutiat, percellat atque distendat, nemo dubitat, quin phiala puncto temporis sit interitura: Verum vis apta vitreis hisce fibris excutiendis non a mole duntaxat corporis in fundum incidentis, sed potissimum a materia ingenio ducitur ac natura. Nihil vero aliud de adamantis, crystalli montana, ac filicis ingenio, phialis perdendis apto, hæcenus nobis consistit, nisi firmitas, elastica vis, vibrationi, fibris jam distentis præstanda, admodum opportuna. Tremor vero ac vibratio fibras magis magisque tendit atque producit, & ad disruptionem citius maturandam disponit. Dum enim fibra tensa vibrantur, in arcum quodammodo flectuntur atque curvantur: propterea sese habent chorda distenta & quiescentes ad easdem, ad vibrationem oscillationemque sollicitatas, veluti subtensa ad arcus; hæc vero semper istis breviores sunt atque contractiores, antequam evanescant, seu ultimam rationem invicem habeant. Vitrum verum quadantenus tensum frangitur ac dissolvitur, ejusque natura vix modicæ contentioni ferenda par esse solet; simulac vero fibra, in aliquo*

quo sui puncto percussa, in oscillationes reciprocas abiuerint, a summo ad oppositam partem impressas vires e vestigio deferunt ac propagant. Quod si aliquibus corporis distenti punctis inaequalis firmitas insit, ibi dirumpi corpus necesse est, ubi ejus partes minus invicem adhaerescunt. Demum observando didici, vitri texturam ab improvise frigoris occurso non aequaliter quaque versus debilitari. Nam partes convexo propiores, utpote citius contractae, massam solidiorem consciunt, reliqua vero cavitati proxima, utpote seignius deservescens, stratum quoddam constant minus densum, ac tenue, secum ipso cohaerens quidem, sed longe minus cum interioribus fundi sinibus inaequaliter refrigerentibus. Id ex phialarum fragmentis, diligenter animadversis, frequentissime deprehenderam. Ita enim, sicut a me descripta sunt, extrema atque intima fundi partes expressa oculis objiciebantur. Quae quum ita sint, si in cavam phiala superficiem, ruina proximam, tenui strato constantem, admodum elasticum corpus incidat, necesse erit, ut fibra vitrea ejusdem strati concussa impressionem receptam ad intimos, & hiulcos ejusdem sinus deferant, novo vero impulsu distraeta & contenta, subito dirumpantur. Ad dissolvendam vero integram phialarum compagem, ruinamque citius praestandam, in fundi ipsius gravitate non exiguum inesse momentum puto. Nam animadverti, saepe evenire, ut basis in terram decidat ferme integra, a reliquis circumstantibus partibus omnino discreta ac semota. Quod rei spectaculum ad hanc conjecturam animum induxit meum, diffractis scilicet principibus fibris, reciproca vibratione plus aquo distentis, reliquas propemodum labefactatas ab ipso fundi pondere, tantum non subsidente, dissiluisse. Quae cum mecum ipse sedulo reputarem, & singula ad germanam philosophandi trutinam revocarem, alia inveni mechanicis legibus consona, alia experimentis & observationibus confirmata, nihil vero hypothesebus fictum ac temere enunciatum. Nam & corporum elasticorum

mutuo congressu vibrationes ac tremitus gigni constat: fibras vero proinde oportere distendi, distentas vero levi negotio disrupti, vitri natura, compages in ipsa constructione labefactata, experimenta denique non levem afferunt conjecturam. Nonne fides testudinea, prope vitreos scyphos excussa, tremulos motus in istis excitant? liquores vero, quibus pleni sunt, a vitri tremitu, digitis confricati, undas figurant ac formant? Nonne MUSCHENBROEKIUS monuit eos, qui experimenta ad vitri firmitatem astimandam perficerent, ut locum solitarium, & ab omni tremitu suspicione ac periculo omnino semotum deligerent? Deprehenderit enim a curruum in trivio proximo decurrentium strepitum, ab ipso pedum incessu, a tremore denique multo citius vitra frangi, quam illi antea contigerat, in tacita sede ac secessu eadem experimenta instituenti. Nonne a Daniele MORHOFIO elucubratio edita adhuc extat, in qua sermonem instituit de scypho vitreo per certum humana vocis sonum fracto, quod sapius ab ænopa factitatum suis ipse oculis hausit ac vidit, quod deinceps BARTOLO aliisque rem tentantibus ex voto cessit, dum ingenti illo fragore, quem majora tormenta bellica explosa edunt, vitrei scyphi non disrumpuntur. Hujus rei veritatem magis magisque mihi suadet sera quarundam phialarum dissolutio, silicis casum aliquanto post consecuta, aut inopinus crepitus, qui sine ullo corporis dimissi ictu interdum contingit. Illud enim nos monet, etiam a silicis casu in fundo phiala aliquid diu perstare concitum, quod vitri fibras tandem dissolvit ac fundit: hoc vero arguit ejusdem fibras vel a strepitu circumedito commotas, vel a calore productas, vel a bruma contractas, vel simili alia causa excussas concidisse. Deinde pag. 16. & 17. sequentia præmittit: Neque illud minus verum, scilicet elastica corpora, vitrum præcipue, percussa statim tremiscere, vibrari, reciproco itu ac reditu concuti, oscillationes conficere, sicuti fidibus testudineis excussis usu venit, quod etiam sonus ipse corporum sese invicem collidentium docet non obscure.

re. Tremitus vero hujusmodi per fibram integram propagantur, diuque perstant, antequam omnis motus desinat atque evanescat. Contra vero plumbum, metallum mixtum, stannum; utpote longe minus elastica, longe minus resiliunt, figuram pristinam integram non recipiunt. Quin imo contusionem aperte pra se ferunt. Hinc minus vibrantur ac tremunt, sonusque satis densus & crassus in aures incidit. Præterea corpora contusioni recipienda opportuna, si in magis elastica incidant, minus ista excutiunt, & ad tremitum longe minorem provocant atque pelliciunt. Quum enim tremulas fibrarum vibrationes vis elastica corporis gignat, eo validiores illas fore necesse est, quo validius corpus compressum resilit; minus autem resilit corpus elasticum, in molle aut minus elasticum incidens, quam si in alterum sibi simillimum impigisset. Pars enim non exigua vis insita, in contusione alteri corpori inducenda usurpata, omnino intercidit, nec amplius dum, compressione absoluta, corpora sese restituant, amplius ut ita dicam reviviscit, nec vibrationem superioribus recipiam iterum excitat atque instaurat; qua non ex meo sensu deprompta, sed ex acustices, & collisionum doctrina hausta nemo non intelligit. Illud enim constat, plurimos effectus, minima natura opera editos, oculis exhiberi, qui, ut ait POLENUS, a majoribus ejusdem generis causis non producuntur; quemadmodum MONTANARIUS prodidit, qui perspicua experientia didicit, vinum tremore quodam perexiguo excitum omnino corrumpi, quod a violentiore nihil incommodi pertimesceret. Idem Philosophus aliud experimentum instituit, quo excita cithara chorda ad sonitum alteram incitabat, qua ad aliam citharam proxime positam pertinebat, & ad eundem tonum erat comparata; quod tamen minime contigit altera crassiore ac tensiore percussa, tametsi sonum longe majorem remitteret. Fateor egregia hæc atque erudita esse, non potui tamen ab animo meo impetrare, ut is plenarium his præberet assensum. Saltem dictam causam assero non esse primariam, ad
sum;

summum concurrentem. Liceat mihi quaedam dubia modeste in contrarium proferre. Cur enim filum ferreum satis elasticum §. VII. in phialam irruens, eandem dissiliere non facit, nisi reddatur chalybeum? Præterea globulus eburneus §. VI. satis elasticus atque ponderosus, cur pariter non rupit phialam? & cur ictus mallei fortes §. IX. phialam non perdunt? Cur fuscina, aut alio elastico instrumento, etiam chalybeo, ad sonum edendum phialæ nostræ percussæ non dissiliunt? num quid tremula hic vibratio a corpore elastico, fibris vitreis, rupturæ proximis, induci posset, aut revera inducitur? & quanquam reponi possit, non quamcunque tremulam vibrationem hic sufficere, ad fibras elasticas rumpendas, verum proportionatam, quod scyphi Morhofiani docent, & alia, quæ supra ex laudatissimo Auctore attulimus; sed hæc omnia nec dum convincunt. Dubium enim semper remanet, cur solus silex, adamas, gemmæ quaedam atque chalybs tantum hanc proprietatem habeant, ut adeo proportionatas vibrationes tremulas in elasticas phialarum vitrearum fibras inducere possint, & non itidem alia corpora vel æque, vel magis elastica? præsertim cum tantilla micula silicis, adamantis, &c. casu suo non videatur posse, nisi valde exiguas, si tamen aliquas, tremulas vibrationes in fibras vitreas inducere. Nam omnia, quæ motus vibratorios in corpora elastica introducere valent, semper notabilem quandam impressionem supponere videntur. Non igitur tremulæ vibrationes fibrarum vitrearum, a corpore elastico in phialam elapso productæ, principalis saltem causa videntur phænomeni nostri. Tensionem vero fibrarum requiri, nullus dubito, hoc enim experimentum §. X. comprobat, ubi tensione solius fundi per forcipem phiala æque dissilit, ac per casum silicis, sed quærendum restat, quomodo casus silicis hanc tensionem efficere possit, ut phiala perdatur.

§. XXIV.

Antequam vero ad ipsam phænomeni nostri solutionem me accingam, pauca præmittere placet. In omnibus corporibus ignem elementarem hærere, nemo facile dubitabit, majori vero quantitate igniculos in uno corpore congregari, in alio minori, pariter certum est. Ferrum, chalybem, silicem, gemmas plurimas, vitrum, in se copiosum accumulatum habere ignem elementarem, plurima suadent. Deinde pariter ignem, aut igniculos in corporibus in quiete positos esse posse, id est minori motu agitari, aequè perspicuum esse videtur. Potest vero ignis hic attritu in corporibus sæpe ita excitari, ut satis manifeste se prodatur effectibus suis, comburendo nempe, adurendo, accendendo. Infinitus certe forem, imo superflua adferrem, si hæc, adeo omnibus moderno seculo manifesta, comprobare studeam. Unum tamen alterumve liceat proponere, ut tanto luculentius de causa phænomeni differere possimus. Quid notius est, quam ferrum frigidum mallei ictibus candens fieri posse, quod toties expertus sum. Illud vero denuo ad pristinum redit frigus, si amplius mallei ictibus non exagitetur. Interim toties, quoties libuerit, experimentum in uno eodemque ferro repetere licet. Cur ferrum frigidum non candet, cum tamen ignem intra se contineat? nisi asseras igniculos in eodem in quiete positos esse, seu minori motu agitari. Non enim dici potest, quod sub actuali mallei ictu aliunde ignis in ferrum transferatur; sed cur mallei ictibus cussum ferrum candescit? nisi quod inter igniculos locatur, qui hoc concussu exagitantur, atque in rapidissimum ciantur motum, uti natura ignis comburentis requirit; & hoc tamdiu, donec cessantibus ictibus mallei hæc exagitatio attritusque desinat, sensimque igniculi ad quietem denuo redeant.

*Ignis elementaris
adeft in
omnibus
corporibus.*

§. XXV.

Aliud exemplum in vitro electrico habetur.

Verum luculentius exemplum in vitro electrico habetur. Notissimum enim est, tubos, aut vasa vitrea, per attritum exagitata, non modo lucem spargere, sed & flammam producere, haecque in spatia satis diffusa propagare, atque demum accendere. Deinde iterum cessante attritu, pariter omnes modo enarrati effectus cessant. Nempe per vitri attritum latitantes sat copiose in eodem igniculi in celerem abripiuntur motum eundemque specificum; & cum natura ignis in lucendo atque urendo consistat, mirum non est, quod ignis electricus tales pariter producat effectus, sed seposito attritu hi ipsi igniculi denuo in intimos atque tenerrimos recedunt vitri poros solitamque quietem, aut saltem alii ex atmosphæra se in loca ab igniculis vacua recipiunt, eundem effectum producturi, si in eundem motum denuo concitati fuerint,

§. XXVI.

Vera ratio nostri phaenomeni adfertur.

His ita suppositis, opinor sequentem phaenomeni nostri esse causam. Vitra tanto calore furni liquata, atque subito refrigerata, ingentem quantitatem ignis elementaris intra tenerrimos poros suos retinent. Nam & omnia alia vitra eundem intra sinus suos absconditum tenent, quod omnia electricitatis phaenomena jam satis aperte docent, magis vero phialæ nostræ, quarum pori subitaneo stringuntur frigore. Secundo fibræ omnes vitreæ, elasticæ, fragiles atque multum tensæ sunt, præsertim eæ, quæ cavitati inferiori phialæ propiores sunt, atque nucleo adhærent, juxta dicta §§. superiorum. Dum igitur micula sili-
cis in fundum phialæ pervenit, attritu suo igniculos latentes in celerem concitat motum, nempe qui intra fibras, fundum phialæ constituentes, continentur. Hic igitur ignis, in motum concitatus, jam citius, modo tardius reliquos igniculos, per fundi præ-

præsertim & nuclei spatia distributos, in eodem igni proprios concitat motus. Expansivus igitur, nec non cum impetu conjunctus motus hic est; subintrans ergo in fibras interiores (id est cavitati atque nucleo propiores), laxius sibi cohærentes multumque tensas, easdem magis tendit, nempe dum inter interstitia harum fibrarum motus hi expansivi fiunt, arcus fibrosi in parte convexa magis comprimuntur, sicque plus justo tenduntur; cumque naturæ fragilis sint, minusque firmiter nucleo cohærent, tandem rumpuntur, & ab eodem avelluntur, quæ omnia dum per gyrum phialæ fiunt, cogitur hæc in fragmenta dissilire. Singula hæc confirmantur primo experimento §. XII. Cur enim attritu pistilli phiala æque frangitur in similia prorsus fragmenta, uti silice aut adamante? nisi quod pistillo hoc consimilis in phiala sequatur attritus, prouti fit in machinis electricis? Ibi verò hoc attritu revera ignis producitur satis notis experimentis. Imo possem plura addere, quæ manifestius rem confirmarent, nisi brevitati studerem. Secundo, cur juxta experimentum §. VII. tantum chalybs, & non ferrum ruptionem phialarum efficit? nisi quod chalybs cum vitro allisus aptior sit ad ignem concipiendum. Tertio, cur nullum corpus, ut ut grave, phialas dissilire facit, licet forti attritu affricetur, ut metalla, &c.? quia nullum ex his corporibus solo attritu, præsertim leviori, in flammam erumpit. Quarto, cur adamas & gemmæ multæ phialas perdunt? quia hæc corpora ad silicis accedunt naturam. Deinde subtilissimum atque copiosum continent ignem, quod de adamante, in tenebris lucente, constat, nec non aliis quibusdam gemmis. Deinde gemmæ attritu concussæ apud artifices manifestas edunt flammulas. Nec dici potest, quod elater illabentis corporis, ut silicis aut adamantis, tremulas vibrationes in fibris phialarum nostrarum producat, per quas tandem hæ ipsæ rumpantur. Cur enim filum ferreum, satis elasticum §. VII. in fun-

dum phialæ cadens, eandem non diffilire fecit? Cur §. VI. globulus eburneus, utcunque ponderosus atque elasticus, eundem non produxit effectum, nisi quod hic solo suo illapsu in fundum phialæ flammam non produxerit? Idem de ferro elastico §. VII. dicendum.

§. XXVII.

*Cur flix
cum chalybe,
aut simi-
lium corpo-
rum collisio
scintillas
producant?*

Si autem quæras, cur hoc flix, adamas, gemmæ quædam, chalybs & non alia corpora faciant? rationem dedi præcedenti §. si quæras denuo, cur flix, si cum chalybe aut vitro atteratur, & sic de aliis gemmis, scintillas producat? dico id fieri, quia hæc corpora plus de igne elementari continent, quam alia. Nemo enim inficiabitur, unum corpus plus de igne elementari possidere, quam alterum. Verum ut magis specificè loquar, adamas gemmæque purissimæ ad siliceam accedunt naturam, & hinc flix vilior quasi gemma est, & prouti purus adamas copiosum purumque continet ignem elementarem, qui tanto magis conspectui nostro se offert, ob adamantis puritatem ac diaphaneitatem, ita pariter flix copiosum ignem elementarem possidet, licet forte non in eadem quantitate neque puritate. E corporibus vero copiosum ignem elementarem continentibus, attritu facillime hic in motus naturæ suæ convenientes excitatur, id est in scintillas aut flammam. Unde mirum non est, attritu ad vitrum e silice scintillas elici posse, licet adeo subtiles, ut in conspectum non prodeant, & vice versa allisu silicis ad phialas nostras ex hisipsis. Itaque duplici concurrente causa, tanto facilius scintilla in phialis nostris produci, nec non ea efficere poterit, quæ §. XXVI. attulimus. Ex eadem causa chalybis attritus, tanquam durior, facilius e phialis nostris satis rigidis, igneque electrico plenis, scintillas evocabit, quam ferri mollioris. Et quanquam ferrum copiosos pariter igniculos possideat, non tamen per silicis attritum tam prompte spargit scintillas, ac chalybs. Nempe primo cha-

chalybs durior facit, ut filex allifus fortiorem patiat attritum, quam in ferro molliori. Idem fit cum chalybe in phialis nostris, quod hic durior majori attritu suo facilius ignem in phialis latentem concitet. Deinde extinctione candentis ferri in frigida plures de novo chalybi sociantur igniculi, atque ob frigus accedens, chalybisque contractionem, retinentur. Unde chalybs, tanquam corpus rigidum durumque, atque igne elementari plenum, filicem æmulabitur, qui æque ut corpus durum, rigidum igniculisque plenum, considerari potest. Hinc uti filex, cum chalybe attritus, promptius dat flammam, ita pariter chalybs cum vitreis nostris phialis.

§. XXVIII.

Scintillam vero genitam in phialis nostri reliquum ignem electricum, intra easdem latentem, concitare posse, ut impetu violentiore easdem disiciat, phænomena electrica satis suadent. Hem! quam celeriter hic se per corpora propagat ad distantiam incredibilem, & tandem accendit? Imo impetus fatis fortes, quandoque dolorosos, in corporibus producit. Pauca apponam ex Patris *Andrea GORDON* Philosophia utili & jucunda, Tom. III. pag. mihi 283. 284. 285. *Globulus ligneus, e filo serico pendulus, admoto digito electrificato quaqua versum trahitur, quemadmodum & filum metallicum densius pari modo suspensum. Globulum ferreum, cujus diameter paulo plus digito continet, asserculo electrificato imposui, atque ad illius latus dimisi globulum longe minorem, e subere sectum & e filo serico pendulum, qui mox in orbem gyrare inchoavit circa globulum majorem. Statera bilancibus imposui aequalia plurium, v. g. 3. aut 4. librarum pondera, & quæta statera reddita, alteri ponderi digitum electrificatum admovi, unde pondus hoc mox attollitur, qui motus alternus tamdiu durat, quamdiu ponderi alteri applicatur digitus electrificatus. Acus, e filo serico dimissa, juxta latus tubi electrificati nunc attrahitur, nunc repellitur,*

*Explicatur
magis modo,
quomodo
ignis electricus
phialas perdat.*

sicque motus penduli amulatur exacte, præprimis si acus repulsa impingat in corpus non electrificatum. Inde motus fui ad tentandum & explorandum tinnitum corporis sonori electrificati. Duo igitur vitra minora, formam calicis amulantia & vino bibendo destinata, sic juxta se invicem collocavi, ut unum insisteret asserculo electrificato, indeque, electricitate communicata, imbueretur; alterum vero in corpore non electrificato poneretur ad distantiam unius digiti a priori vitro electrificato. Hac inter dimisi pistillum e filo serico (quod alligatum fuit ligno non electrificato superimpendenti,) pendulum. Pistillum mox fuit a vitro electrificato attractum, & paulo post repulsum in vitrum non electrificatum, atque in utroque vitro sonum edidit, sive tinnitum. Ob diuturnam vero cohesionem res non adeo placuit. Quare duo tintinnabula sic adhibui, ut unum e filo ferreo, quod tubo electrificato apponebam, suspenderetur, alterum vero e corpore non electrificato ad eandem cum priori altitudinem & distantiam unius digiti ab invicem suspendi. Tum vero pistillum, intra tintinnabula dimissum, juxta modo dicta de vitris, attractum a tintinnabulo electrificato, atque mox repulsum in tintinnabulum non electrificatum, exactum & optatum edidit sonum sive tinnitum, quod tamdiu duravit, quam frictio corporis electrici. Ex his & pluribus aliis, ni fallor, satis manifeste apparet, ignem electricum satis violentos impetus facere posse. Cum vero hic intra fibras teneras, elasticas, multum tenfas fragilesque phialarum nostrarum repositus sit, poterit hic motu suo impetuoso facillime, supra explicato modo, easdem concutere, magis tendere, & ita disponere, ut prorsus tandem diffiliant.

§. XXIX.

Restat denique, ut paucis adhuc experimentorum rationes adferamus. Quod ergo principale attinet phænomenon, de eo, ut opinor, satis jam dictum fuit. Interim tamen silicis casus

juxta

Sur una
phiala
citius dis-
filiat alte-
ra? & alia

juxta §. V. quandam introduxit temporis differentiam; nempe quædam citius, quædam vero phialæ tardius perdebantur. Hujus differentiæ ratio in eo consistere videtur, quod nempe in illis phialis, quæ tardius dissiliebant, levior attritus factus fuerit, per quem ignis electricus non in satis repentinum ac subitaneum motum concitatus fuit, unde tardius per corpus phialæ (liceat ita loqui) accensus fuit. Pluribus ergo vibrationibus tremulis, nec non compressionibus arcuum fibroforum opus fuit, ut ruptio sequeretur. Contrarium dicendum erit, ubi vegetior attritus a silice cadente in vitro excitatus fuit. Taceo, quod circumstantiæ illæ §. V. notatæ, pariter hic in considerationem trahi debeant; eæ nempe, quæ concernunt differentiam phialarum in structura. Quæ de silice attulimus, ea pariter de adamante, nec non gemmis pretiosis asserimus, nisi hæc differentia forte admitenda fuerit, quod adamas promptius rumpat. Cur chalybs & non ferrum phialam dirumpat §. XXVII. diximus. Arena §. VI. non nisi filix est, ergo quæ de silice differuimus, ea pariter ad sabulum arenosum applicamus. Quod vero vitri frustulum eodem §. tardius phialam crepare fecerit, hoc ex singulari vitri natura deducendum esse videtur. Nam & vitrum tantum attritum facere non potest; est enim in pondere levius silice. Deinde forte adhuc aliæ rationes adferri possent: est enim tale corpus, quod copiam igniculorum in se continet, quive attritu facile excutiuntur, quod phænomena electrica docent. Quapropter simul aptum corpus est ad phialas nostras perdendas, juxta explicata §. XXVIII. Cur metalla phialas non rumpant, facilis ratio est; hæc enim igniculos e phialis nostris, aut propriis corporibus, evocare minime valent, confirmante experientia. Nam quamquam metalla quomodocunque inter se atterantur, scintillas tamen non edunt, ignem non spargunt, &c. excepto ferro, de quo specia-

lia

lia jam attulimus; hæc autem necessaria sunt, ut phialæ nostræ dissiliant. Pariter globus eburneus §. VI. & filum ferreum spirale §. VII. phialas non perdebant, quia non sufficit illapsus corporis elastici in fundum phialæ, neque tremulæ vibrationes arcuum fibrosoforum, qui fundum phialæ constituunt, sed talis attritus, ut igniculi intra phialas latentes in celere concitentur motum. Quod hydrargyro §. VIII. injecto phialæ non crepent, ratio est, quod illud minime aptum sit electrico attritui producendo, minus etiam igniculis aut scintillis provocandis.

§. XXX.

Phialæ in aquam impositæ aut si in has aqua infundatur, jactu silicis æque crepant §. VIII. Aqua enim ignis electrici motum non turbat, nec impedit scintillas electricas, id quod omnia phænomena electricitatis docent, cum non modo aqua ipsa electricitatem acquirere possit, sed hac ipsa, tali electricitate prædita, etiam spiritus vini accendi. Quod vero tardior fuerit ruptionis successus in illa phiala, cui oleum olivarum infusum fuerat, ratio est, quod hoc lentore suo sufficientem attritum, deinde & proportionatum impulsum in fundum phialæ impediverit. Ad focum vero mediocri calore calefactas phialas §. VIII. crepuisse, facile dilucidari, nec aliter fieri posse opinabar. Numquid celerius electricus ignis in motum cietur, si vitra electrica tantillum tepescant, quam si hæc frigida sint? Ita pariter calore igniculi, intra phialas nostras latentes facilius concitantur ad suos motus, quibus tandem explicatis modis phialas perdunt. Quod vero attritu electrico §. XII. pariter dissiluerint phialæ nostræ, sicuti fit cum silice, confirmat sententiam meam eamque extra dubium ponit; ita enim ignis electricus concitatur. Quantarum vero hic sit virium, supra paucis attingimus, satisque capax ille est ad
tam

*Rationes
quorundam
experimento-
rum §.
VIII. &
XII. adfer-
runtur.*

tam fragilem phialam perdendam. Deinde quod hæc omnia experientia in vacuo §. XII. pariter succedant, nullum scrupulum movere potest. Nihil enim habet aër atmosphæricus cum phialis nostris commune, & satis convicti sunt ab aliis Auctores ii, qui hoc asseruerunt, referente Anonymo nostro. Ita enim p. 20. loquitur: *Neque rectius si sentiunt, qui ab aëre intra fundi fibras vel satis compresso, vel admodum raro, phenomenon repetunt. Alii enim putant, aërem phialis intimum esse extimo longe rariorem, & idcirco excussis nonnihil silicis casu fibris atque abruptis, aërem intra irrumpere magna vi, & undequaque in latera urgentem niti, hinc prompta disruptio. Verum hæc & alia satis refutant experientia in vacuo spatio habita, ubi extimo densiore jam exhausto, quicumque superstes est, ad æquilibrium cum intimo redactus est, vel minimum ab ipso distat. Non defuerunt, qui dicerent, aërem satis compressum intra laxiores vitri sinus delitescere, ibique ab extimis phiala partibus, puncto temporis in unum contractis, veluti transfugam & extorrem ad intima recessisse. Hinc violenter a circumstantibus vitri lateribus undequaque compressum aditum, ac fugam, qua datur, guarere: ex silicis vero jactu vitri compagem omnino labefactatam vinci, & ab aëris elastico superari, atque his similia occurrant, que de lachrymis vitreis perhibentur. Sed hæc omnia a laudato Anonymo egregie refutantur. Quod vero juxta eundem §. phialæ non rumpantur, si silex, versa in situm horizontalem lagena, lente in fundum dimittatur, denotat non quemcumque attritum sufficere ad ignem elementarem, aut electricum, concitandum, verum ut is proportionatus sit, necesse est; hinc paulisper fortiori agitatione rumpitur.*

§. XXXI.

*Cur phiala,
a quibus
collum atque
venter ab-
ruptus fue-
rat, non dis-
siliant?*

Quænam vero ratio est juxta §. X. quod collum integrum, venter totus auferri aut diffringi possit, non dissiliente tamen fundo phialæ? Quodsi vero in taliter nudatam phialam, ubi nempe fundus solus cum nucleo superest, silicem denuo injeceris, prompte hæc dissiliet, ac si adhuc integra foret. Denique si fundum forcipe tendas, eodem modo, ac cum silice phiala crepat. Cur ergo non, si collum, aut venter dematur? Respondeo, considerandam primo esse figuram phialarum, earundemque in officinis vitriariis refrigerationem. Quodsi figuram 2. Tab. II. intuearis, etsi enim extrema pars colli phialæ crassior sit, hæc tamen crassities vitri vix ad quartam partem pollicis extenditur. Collum reliquum AA, & venter BB, ex vitro valde tenui, & ferme ejusdem crassitiei, constant. Aliter vero fundus phialæ constitutus est, tenuior enim hic in sui principio CC. est, semperque magis atque magis crassescit, donec in fine DD. crassissimus evadat. Jam si paucula ex §. XXI. & XXII. repetamus, diximus ibidem arcus fibrosos fundi exteriores DD, Fig. V. Tab. I. per subitaneum atmosphæræ frigus multum versus interiora contrahi, magis curvari atque tendi, dum interni, & nucleo viciniore, nec non cavitati phialæ, adhuc molles quasi atque flexiles sunt; hinc ab exterioribus arcibus adhuc magis comprimi. Intermedii vero arcus pariter inæqualiter tenduntur, qui a frigore atmosphærico non tam subito contrahuntur, prouti illi exteriores. Ut taceam, nucleum ponderis vices agere, quod fibras tanto magis (dum vitrum adhuc fluidum est) præsertim exteriores atque superiori parti nuclei adhærentes, efficaciter tendit. Fibræ vero hæ vitreæ elasticæ sunt atque fragiles, insuperque maxime circa fundi finem nucleique principium tensæ. Hinc mirum non est, quod si fun-
dus

duſ magis tendatur, nimia tenſio fibram elaticam atque fragilem abrumpat a nucleo perdatque. Idem eſt cum caſu ſilicis, ſi hic in phialam ita abruptam dimittatur. Nam duplicem phænomeni noſtri rationem in §§. ſuperioribus attulimus. Primo fibras haſ eſſe elaticas atque fragiles; deinde per ſubitaneam atmophæræ refrigerationem exteriores magis contrahi verſus interiora, & ſic magis inſimul tendi; interiores vero arcus, id eſt cavitati phialæ vicinioreſ, utpote circuli minoris, aliunde magis tenſos eſſe, ab exterioribus autem adhuc plus comprimi atque tendi; hinc quali in maximo elatere conſtitutos eſſe, ita, ut, ſi alia accedat cauſa, hæ iptæ, ob nimiam tenſionem, rumpantur. Ignem vero electricum talem cauſam conſtituere poſſe, id eſt, motu ſuo fibras haſ magis tendere, §. XXVI. itidem evicimus. Longe aliter cum collo atque ventre phialæ reſ comparata eſt. Primo ibi fibræ omneſ in longitudinem excurrunt; deinde licet in ventre curventur, ob æqualem tamen hujuſ cum collo craſſitiem, æqualis ferme tenſio eſt. Et licet collum atque venter a pondere fundi ac nuclei tantillum forte tendantur, æqualis tamen tenſio ſit. Præterea quod caput rei eſt, tenue cum ventre collum iſdem gradibus eodemque tempore refrigerantur, hinc æqualis ſit contractio in ſuperficie externa æque, ac interna; quare primo nulla fibra magis præ altera tenſa evadet. Omnium minime fibræ hæ multum, aut inæqualiter curvantur atque tenduntur, prouti contingit fibris, quæ fundum phialæ, nec non ſuperiorem atque anteriorem partem nuclei conſtituunt. Igitur licet collum cum ventre a fundo ſeparatur, nulla tamen ruptio phialæ ſequi poſteſt. Primo cum fibræ colli atque ventris longe minus elaticæ ſint minusque tenſæ, quapropter ruptio tantum fiet, ubi tenſio fibrarumque elater maximus deprehenditur; hic autem, juxta ſuperius probata, in

fundo atque nuclei principio adest. Accedit, quod omnes fibræ fundum constituentes cum fibris ventris atque colli non adeo magnam cohæsiõnem habere videantur, sintque quasi alterius ordinis. Hinc facile sine læsiõne fundi ab hoc ipso avelli possunt. Nempe ubi fundus inchoatur, semper plus massæ vitreæ accrescit, ad finem fundi usque; constabit igitur fundus ex pluribus atque novis fibris, seu arcubus fibrosis, hinc magis tensis etiam; prouti hæc omnia fusius in superioribus deducta fuerunt. Opinor causas has esse sufficientes ad phænomenon hoc explicandum.

§. XXXII.

*Cur malleo
percussæ
phialæ no-
stræ non
dissiliant?*

Ultimum igitur phænomenon nunc explicandum assumimus: Cur utcumque fortis allisio nuclei ad mensam, aut similis concussio facta cum malleo ad nucleum & fundum, phialam non perdat? nempe ad phialæ ruptionem requiritur, ut fibræ fundum constituentes magis flecti atque tendi possint, ut minima tandem curvatio fibram rumpat atque a nucleo avellat. Ut hæc vero fiat, quælibet fibra, seu arcus fibrosus, debet posse magis curvari versus interiora, id est versus cavitatem phialæ. Verum exteriores arcus fibrosi fundi, subitaneo atmosphæræ frigore constrieti versusque interiora fortiter compressi, non modo densissime sibi apprimuntur, verum insimul forti cohæsiõne adhærent, adeoque corpus durum constituunt. Accedat nunc ictus mallei, hic tamen non poterit, ob dictas causas, arcuum fibrosorum majorem curvaturam atque tensionem recessumque versus interiora procurare, cum fibræ profundius jacentes exterioribus respective non cedant, nisi fortissima forte foret mallei percussio, ut phialam violenter diffringeret. Ex eadem

eadem ratione flex fortiter ad fundum phialæ externæ allisus eandem non perdit. Primo, ubi tam denso agmine arcus fibrosi sibi cohærent, pauciora saltem spatia admittent, in quibus ignis electricus contineri posset. Plus vero continebitur inter laxiora spatia arcuum magis interiorum. Hinc concitetur etiam ignis hic elementaris in motum per filicis allisionem, minor tamen quantitas ejusdem minorem etiam producet effectum, præsertim in fibris adeo fortiter inter se cohærentibus. Præterea in tam denso agmine fibrarum non poterit hic ignis concitatus tam facile motum receptum aliis moleculis igneis communicare. Tandem nondum constat, quod impetus ab igne electrico concitati, æquiparari possint forti mallei ictui? Quodsi igitur mallei percussio hanc arcuum fibrosorum cohærentiam vincere non valeat, minus hoc efficiet ignis electricus.

§. XXXIII.

Adhuc restat dicendum, quænam differentia sit inter dissolutionem phialarum nostrarum, atque lachrymarum vitrearum. Que sit differentia inter phialarum nostrarum rptionem atque lachrymarum vitrearum? Notum enim est, lachrymas vitreas conicam quasi figuram habere, ventrem nempe latiore in tenue filum, quod caudam vocant, abeuntem. Basis inferior ventris non plana est, sed ferme spherica. Quodsi cauda tendatur aliquantulum, in scorbem, aut pulverem lachryma dissilit vitrea. Ceterum tota solida est, nisi quod quandoque bullas aëreas intra se contineat. Conficitur pariter in officinis vitriariis, ubi fluidum adhuc vitrum pondere suo delabatur, & hanc, quam repræsentat lachryma, efficit figuram. Immittitur vero statim in frigidam; hinc plurimæ pereunt, nisi artifex moderamen adhibeat, ut candentem adhuc lachrymam in frigidam non imponat. De

causa hujus effectus variae circumferuntur sententiae. Placet nobis ea, quam Perillustri L. B. de WOLFF adfert in Opusculis germanicis, *Nützliche Versuche* nuncupatis, *Tom. III. Cap. III. pag. 94.* Totam rem in compendio adferam. Vitrum ex filamentis, aut fibris elasticis, interim tamen fragilibus, constare, supra demonstravimus. Unde pariter lachryma vitrea ex similibus constabit fibris, quae tamen omnes in tenui conveniunt apice. Vitrum enim dum fluidum est, pondere suo deorsum fertur, hinc omnes fibrae tunc tenduntur. Cum vero apex lachrymae, id est cauda, instrumento artificis, aut massae reliquae vitri in instrumento adhæreat, omnesque fibrae vitreae sibi junctae sint, sequitur easdem in cauda summe attenuatas esse, (conveniunt enim ibidem cunctae,) non aliter ac si pastam ex aqua & farina, suo modo fluxilem tamen atque figuram lacrymae nostrae repraesentantem haberes, eamque suspensam digito teneres, nunquid hæc pondere suo deorsum feretur, cauda vero, licet ventri cohæreat, aut omnibus fibris, quae ventrem constituunt, multum tamen attenuabitur? Nihilominus certum erit, quod omnes fibrae pastae hujus in cauda conveniant, licet multum attenuatae. Dum vero lacryma nostra in frigidam dimittitur, subito omnes fibrae se contrahunt versus interiora, denso agmine sibi cohærent, & ad se invicem apprimuntur, hinc venter lacrymae durus evadit. Verum tali modo tenduntur adhuc magis: prout enim chorda musica, dum in longitudinem nimis tenditur, ideo rigida daraque fit, quod nempe filamenta chordam constituentia juxta latitudinem sibi multum appri-

pri-

primantur; ita pariter, dum fibræ vitreæ, lacrymam constituentes, denso agmine sibi multum adhærent, atque ad se invicem apprimuntur, similia sequuntur. Imo quælibet fibra insuper contrahitur, atque abbreviatur in longitudine, contracta vero curvatur atque tenditur, ut taceam, quod dum vitrum adhuc fluidum fuerat, fibræ omnes jam tum magis elongatæ, & insuper a pondere ventris tensæ fuerint. Jam vero uti chorda nimis tensa rumpitur, non minus hoc fiet in fibris vitreis lacrymarum nostrarum, dum plus justo tenduntur: quando enim cauda lacrymæ vitreæ magis tenditur, omnes fibræ ventris, in cauda adunatæ, magis flectuntur atque tenduntur, hinc tandem rumpuntur. Quodsi enim conum haberes ex meris chordis musicis confectum, quæ in apice quodam convenirent, atque insuper quælibet chorda mensæ firmiter annexa foret, apex vero coni fortiter a manu tenderetur, tandemque vel ab alio, vel a te ipso, omnes chordæ in apice convenientes cultro discinderes, nunquid violento resultu omnes chordæ a se invicem recederent? Idem fit cum nostris lacrymis vitreis, dum cauda abrumpitur. Quod vero diffilientes chordæ integræ maneant, fibræ vero vitreæ lacrymarum nostrarum in tenuem plus minus concidant pulverem, hoc ex sola diversa natura vitri atque chordarum evenit. Chordarum enim minimæ fibræ tenaces sunt, varioque implexu sibi intricatæ, nec non forti cohæsione junguntur. Fibræ vero vitreæ fragiles sunt, longèque infirmiori nexu sibi junguntur, ut supra explicavimus. Hinc mirum non est, quod

quod adeo fragiles fibræ (ob nimis præcipitem subitanæque, & quidem satis validam refrigerationem, uti ea est, quam lacrymæ vitreæ sustinent,) in pulverem concidunt. Et hæc sunt, quæ circa hujus phænomeni enodationem adferre volumus, quæ omnia festinanter proferenda erant. Erudiri cupimus, non leges ferre.

FRIDERICI BOERNERI

Artis Salutaris Doctoris & Practici Wolfenbutelensis,
Academiae Cæsareæ Naturæ Curiosorum et Societatum Teu-
tonicarum Göttingensis, Jenensis & Helmsta-
diensis Sodalis,

DE

TABE SICCA LETHALI
A MIRABILI DVODENI
ANGUSTIA

& præternaturali plane Ventriculi
situ,

DISQVISITIO

Anatomico-Medico-Practica
*Academiae Cæsareæ Naturæ Curiosorum Penſi
Ordinarii loco oblata.*

FRIEDRICH BORNER

Als einziger Buchhändler & Buchbinderei
in der Stadt Leipzig, unter dem
Namen des Buchhändlers & Buchbinders
in der Stadt Leipzig

DE

TABE SICCA LETHALI

A MIRABILI DYODEMI

ANGUSTIA

Et per se in hunc Versum

1804

DISPOSITIO

ABBONDIATO - M. L. L. - P. B. B. A.

Abbondiato - M. L. L. - P. B. B. A.

in hunc Versum

V I R O

Illustri Magnifico Excellentissimo atque
Experientissimo

DOMINO
ANDREÆ ELIÆ
BÜCHNERO
S. R. I. NOBILI

Consiliario, Archiatro & Comiti Palatino Cæ-
sareo, Potentiss. Borussia Regis Consiliario Intimo & in
Regia Fridericiana Halensi Philosophiæ Naturalis & Medicinæ
Professori Publico

Academiæ Scientiarum Regiæ
Berolinensis Sodali

Cæsareæque Naturæ Curiosorum

P R Æ S I D I

Longe Gravissimo;

Nec non

VIRI S

Magnificis Experientissimis

Amplissimis

Ejusdem Academiae Cæsareæ

DIRECTORI
ADJUNCTIS

Reliquisque Collegis

Munerum Meritorumque Splendore

Maxime Conspicuis

&c.

S. P. D.

D. FRIDERICVS BOERNER

Practicus Wolfenbutelensis

& dictæ Academiae Cæsareæ

CINEAS II.

A. & O.

Et dudum quidem mearum fuisset partium, PRÆSES
MAGNIFICE, COLLEGÆ CONJUNCTISSIMI,
non quod leges solum a majoribus nostris sapien-
tissime sancitæ requirunt, symbolum meum ad Vestros
conferre labores, verum & TIBI imprimis ILLVSTRIS
BÜCHNERE gratissimam publice declarare mentem,
quod tam clarissimorum, & in omni scientia natura-
li atque medicina exercitatissimorum Virorum cohorti
adscribere me, publicoque ornare diplomate, pro be-
nevolo TVO in me favore, volueris. At enim ve-
ro, quum dignum aliquod tantorum virorum iudicio
argumentum, Davus ego non Oedipus, in scriniis meis
non invenire potuerim, hincque in Vestrum prodire conspe-
ctum jure meo meritoque dubitaverim, spem mihi facio
certissimam, fore, ut diuturno silentio impetretis veniam.
Ne tamen mutus semper in expeditione Argonautica sim
spectator, utque leges aliqua ex parte pro virium mearum
observem modulo, silere diutius haud volui, sed potius pe-
riculum facere, quid valeant humeri, quid ferre recusent.
Offero autem Vobis sacrumque esse cupio casum anato-
mico-medico-practicum rarissimum, nec forsan ubivis ob-
vium, inter practica negotia obortum, quem ut æqui bo-
nique consulatis vestroque dignemini applausu, humanissi-
me rogitō. Omni enim ex parte nisi spei vestræ, legibus-
que Academicis satisfaciat, iisdem tamen eum etiam non
ff 3 plane

plane indignum fore sperare possum. Gratulor mihi autem cæterum, impenseque lætor, quod propioris ad Vos, vellusque aureum aditus, jus nunc habeam atque occasionem, hincque est, quod TIBI, PRÆSES GRAVISSIME, devinctissimum gratissimumque declarem animum, quod TV januam ad illum aperire inque amplissimum hoc consortium recipere me benevole volueris. Deum precor, ut TE, Vosque omnes, COLLEGAS CONJUNCTISSIMOS, omnibus felicitatum generibus beare, diu diuque sospites, salvosque & incolumes servare, Vestris ceptis annuere laboresque, quos in mortalium salutem suscipitis, secundare, ipsam vero nostram Academiam, amabile illud consortium, quod per centum nunc stetit annos, hocque ipso anno, suum, quæ Dei est gratia, celebrare potest Jubilæum, hanc ipsam inquam nostram Academiam factam tectamque diu adhuc diuque conservare velit quam clementissime. Valete, Viri amantissimi, & Historiam Academiae nostræ, a primo ejus ortu ad hunc usque diem, proxime a me expectate. Valete iterum, meque mutuo amore prosequi pergite. Scribebam Wolfenbuteli, ipsis Calendis Novembris, Anno Academiae seculari primo, qui est centesimus, P. C. N. MDCCLII.

§. I.

Tot, tantæ, tamque graves cognitu sæpe sanatuque difficillimæ, quibus a primo statim ortu ad ultimum usque vitæ nostræ, miseros nos mortales subjectos ubique videmus, halitum, sunt ægritudines, ut eas & nosse tantum, ne dicam omnium earum avertere impetum, suæque corpus restituere integritati, vix ac ne vix quidem unius sufficere videatur hominis ætas. Sive enim ætatem & vel in utero matris latitantes adhuc, vel recens admodum natos puerulos; vel adultos; vel ad senium jam consideres perductos: sive sexum nobiliorem peræque contempleris ac sequiorem: sive omnes, quibus undiquaque cinctum se videt mortalium genus, enumeres morbos, diversasque eorum species: innumera ubique, quæ fragilem nostri corporis machinam & simul & diversimode invadunt, invenies pericula. At vero, quot bone DEUS! adhuc sunt incognita, quotque morborum latitant causæ, quæ, nisi cultro anatomico defunctorum subjiuntur cadavera, indicari plane nequeunt semperque & oculatissimos fugiunt Medicos a).

§. II.

Liceat jam unico hoc in præsentī probare exemplo, omni memoria dignissimo.

Vir

a) Supervacaneum jam foret, pluribus in præsentī insignem illam maximeque eximiam, quam in Medicina Præctica Anatome præstat, demonstrare utilitatem. Præclare jam hac opera perfuncti sunt, qui legi merentur: Jo. SIGLICIUS, *Disp. De Anatomica scientia medicina oculo. Lipsiæ 1619.* Aug. Henr. FASCHIUS, *Disp. de Anatome, quod sit columna Præcos. Jenæ 1674.* Polyc. Gottl. SCHACHER, *Progr. de Anatomia, præstantissimo totius medicinae fundamento. Lipsi. 1701.* alique plures.

Vir erat quinquaginta & quod excurrit annorum, levioris conditionis, temperationis, quam dicunt, cholericæ - melancholicæ, vitam plerumque agens sedentariam, victu adsuetus duro, crasso, salito fumosoque, quem in deliciis habere solet Saxonie inferioris vulgus, potum ordinarium negligens, spirituosum autem nimis strenuus amator, certo certius sibi habens persuasum, quod ante sex circiter annos ab anicula quadam fuerit incantatus. Is postquam a compluribus Medicis petierat consilia, circumforaneorum etiam & aliorum ejusmodi farinæ hominum, qui fingunt se Medicos perque mortes experimenta facere solent, usus fuerat medicaminibus, & quicquid illi porrexerant, avide devoraverat, tandem & me adit, consiliaque & auxilia contra morbum suum postulat.

§. III.

Repræsentabat autem sceleton ille magis & mortis imaginem, quam hominem. Vix cutis ossibus hærebat, omneque corpus a vertice ad calcem macie erat absumptum. In hypochondrio sinistro tumor conspiciebatur oblongus, renitens, mollis, modo supra, modo infra leniori nisu declinabilis, a diaphragmate ad pubem usque extensus. Hunc pro ovis venditabat, quæ anicula illa fascinatione sua effecisset. Appetitus erat nullus, alvus pertinacissime obstructa, ita ut post octo demum sæpe dies, scybala perpauca indurata educerentur. Adest nausea, ad vomendum conatus, quinimo interdum etiam vomitus ipse. Pulsus durus, inordinatus; somnus inquietus.

§. IV.

Probe igitur pensitata hominis morborum facie, cum injuria quondam externa læsionem accepisse negat atque pernegat, fomitentem

mitem mali viscerum obstructioni atoniæque ventriculi, forsitan etiam vermibus, infensissimis illis primarum viarum hostibus, debere auguror hincque mediis morbum aperientibus, resolventibus, leniter evacuantibus, diluentibus, congruis itemque clysteribus, postmodum roborantibus, sed inprimis tamen convenienti oppugnare laboro diætata. At enim vero, cum in malo inveterato tardius ægrotantis desiderio responderet successus, ille vero repentinum & cum indignatione posceret auxilium, cujus spem facere illi non poteram, methodo meæ & mihi, ut solet vulgus, qui varius & mutabilis est, iterum valedicit, & octo tandem circiter septimanas post, morbo totus consumptus, diem suum obit.

§. V.

Nacta, altera post obitum die, facultate, cultro cadaver subiiciendi anatomico, duobus aliis Medicis clarissimis, chirurgoque in arte sua exercitatissimo in consortium vocatis, cadaver aperiebatur. Sed o quam stupendum spectaculum! quam mirabilis adspectus! Incisis enim & dissectis integumentis communibus, musculisque abdominalibus, peritonæi, omenti & mesenterii ne vestigium quidem. Intestinatorum canalis confusum chaos. In hypochondrio autem sinistro, a diaphragmate ad pubem fere usque, en saccum oblongum membranaceum, expansum, flatibusque impletum, totam occupantem regionem! Ecqualis saccus? ventriculus erat situ suo naturali motus, (vid. Fig. 1. Tab. II.) corruptus, inversus, infra discedens umbilicum, verumque representans saccum. Inquirendo ergo pergitur, intestina contemplantur, & ecce novum spectaculum! in duodeno enim sistit se nobis callosâ quædam ruginosaque angustia, pollicis excedens latitudinem, ita coarctata, ut ne te-

niffima quidem iniicere per eam valeamus fluida. Hepar fatis est magnum, sed ita putridum atque corruptum, ut digitis etiam conterere illud facili possemus negotio; vesicæ autem felles nullum plane vestigium & lienis magna induratio. Qua diuturni igitur morbi mortisque tandem ipsius causa cognita, reliquæ cavitates non sunt incisæ. En igitur exemplum plane rarissimum, cujus fide, nisi testis fuerim oculatus, ipse dubitarem! En! *tabem siccam lethalem, ex mirabili duodeni angustia & praternaturali plane ventriculi situ.*

§. VI.

Operæ igitur pretium fore existimo, cum *tabes* quoad veram suam non solum indolem atque naturam curatori digna sit inquisitione, verum etiam tanquam genus a compluribus aliis similibus fere ægritudinibus probe sit distinguenda *b)*, neque minus variæ ejusdem dentur causæ; data hac commoda occasione, paulo curatius in naturam lethiferi hujus maximeque intricati morbi, principesque ejus, nostro, quod objectum nobis est, præeunte potissimum exemplo, inquirere causas.

§. VII.

Et profecto, maxima me subit admiratio, si practicos scriptores, quique morborum dederunt notitiam, hac in re consulo. Plerique enim genus cum specie confundunt, alii sicco plane illud prætereunt pede. Solus ex antiquis est CELSUS, Medicorum ornatissimus, ex recentioribus autem, ut ego quidem opinor,

b) Legi hic inprimis merentur, quæ beatus *Christianus Godfrid STENZEL*, Præceptor æternum devenerandus, *Disp. de tabis & phthisicis convenientia & differentia, Viteberg. 1744.* habita, doctè hac de re disputavit.

nor, *Augustus Quirinus* RIVINUS, Medicus hujus seculi celeberrimus, æternumque Lipsiæ suæ & meæ ornamentum, qui ex instituto & præclare hoc argumentum pertractarunt.

§. VIII.

ILLE enim elegantissimis suis de *Medicina* Commentariis, de *tabe ejusque speciebus*, singulari agit capite c), & quamvis in propriam ejus, quatenus morborum quorundam genus est, strictim non inquit naturam, multo tamen studio, multoque labore species tabis considerandas sumit, quæ autem nostræ in præsentia non sunt arenæ. Hic vero RIVINUS, in *notitia morborum compendiosa*, libello brevissimo quidem, sed eruditissimo etiam d), nervose admodum & eleganter hunc in morbum commentatur, dum, *Nutritionis*, scribit, *errorum duosunt genera*, unum, *si excedit*, alterum, *si deficiat*. — — — *Deficit autem nutritio non modo in hac vel illa parte, quod ariduram vel atrophiam dicimus manus, pedis, &c. sed & in universo corpore, quando tabes, cujus species est Marasmus senilis, totum consumit hominem &c.* Et hinc rectissime etiam *Franciscus SYLVIUS* e) maciem inter distinguere mihi videtur atque tabem, dum per eam, ubi sola absimitur neque æque restituitur pinguedo, per hanc autem, si simul minuitur caro, intelligere mavult.

§. IX.

Quare & mihi quidem *tabes* ille corporis nostri præternaturalis est status, ubi ex succi nutriticii, debitæque ejus distributionis

gg 2

c) *Libro III. cap. XXII.*

d) Juxta editionem a *Nepote ejus Excellentiss. LANGGUTHIO Witebergæ* 1744. 12. evulgatam S. 44. P. 55.

e) *Prax. Medic. Lib. I. cap. XXXVII. §. 6.*

tionis defectu, omnis successive absumitur atque exsiccatur caro, ut sceleton potius, quam corpus carne vestitum æger dici debeat. Et inde quidem patere opinor, omnem illam triplici potissimum causæ, vel scilicet plenario succi nutritii defectui, vel malæ etiam illius qualitati, vel impeditæ succi illius secretioni, unioni, aut jam uniti avulsioni, suos debere natales,

§. X.

Principem autem harum omnium atque primariam succi nutritii esse defectum, nemo negabit. Hic vero cum varias iterum habere possit causas, summa illæ utique perquirendæ sunt sedulitate. Vel enim sufficientis alimenti inopia; vel ventriculi atonia; vel alimentorum per varias excretiones præternaturales, lienteriam, v. c. celiacam, vomitum, &c. reiectione; vel quando a vermibus consumitur; vel copiosa etiam, ex RUYSCHII observatione, salivæ profusione; vel si excretionibus nimis exhauritur; vel si œsophagus etiam, ventriculus & intestinorum canalis vitio quodam laboret, succum illum, quo nutrimur, vitalem deficere posse, practici scriptores uno consentent ore.

§. XI.

Hæcque ultima, ipsius nempe ventriculi & intestinorum canalis memorabile maxime vitium, cum & prima summeque manifesta in nostro quoque exemplo sit causa, potiora ejus utique adduxisse juvabit momenta. Etenim non quidem nobis desunt & aliæ hujus rei singulares observationes; uti tabem ex œsophagi tumore generatam RUYSCHIIUS f), a vitio mesenterii repetendam

f) *Advers. Anatom. Dec. I. Obs. 10. p. 24.*

tendam BONTIUS *g*), ex ventriculi depravata conformatione SCHENCKIUS *b*), ex œsophagi constrictione STORCHIUS *i*), ex callosa pylori angustia LANGGUTIUS *k*), Præceptor meus atque fautor æternum devenerandus, ex ventriculo, situ suo moto SCHURIGIUS *l*), ex foramine ventriculi præternaturali & calloso Experientissimus DELIUS, fautor meus singulariter colendus *m*), ex angustia ventriculi & pyloro scirrhuso HELWIGIUS *n*), ex aliisque notabilibus causis observarunt literisque consignarunt alii: hæc tamen omnes, an cum nostra hac, de tam mirando ventriculi situ & duodeni angustia maxime memorabili, indeque orta comparandæ sint tabe lethali, anceps sane hæreo.

§. XII.

Vides enim hic totum partium abdominis primarumque viarum systema obscurum, confusum, corruptum & functionibus
 gg 3: suis

g) De Medicina Indorum Libr. III. cap. 2. p. 80. quæ cum notatu utique dignissima sint, repetiisse hic iuvabit. Ita vero scribit: *Sepe hic (in India) sine manifesta causâ agri contabescunt ac emaciantur, feбри nulla, vel saltem lenissima malo huic se jungente sine magno doloris sensu, gravitas tantum quedam sentitur circa umbilicum ac hypochondria. Hoc malum præter obstructionem viscerum, sæpe habet causam latentem, in venis meseraicis, vel in ipsa mesenterii substantia, quæ abscessum sæpiissime patitur, quod in dissectis cadaveribus non semel observari, immo reperi aliquando totum mesenterium absumentum, ac tamen intestina cohærebant, aut inter se potius confundebantur, nullo ordine, tenuibus pelliculis sive membranulis adnatis. Ita miseri mortales ad extremam maciem perducti, ut etiam sceleta magis, quam corpora carne vestita, dici possint, absumpto calore nativo, vita excedunt.*

b) Observat. Med. Lib. III. fol. 367.

i) Vid. Illustr. BÜCHNERI Miscell. phys. med. Vol. I. p. 461.

k) Progr. de tabe sicca lethali ex callosa pylori angustia, Viteb. 1750.

l) Chylogog. Cap. VI. §. 14.

m) Amanit. Med. Dec. V.

n) Act. Acad. Nat. Cur. Vol. IV. Obs. 107.

fuis peragendis impar plane, minusque idoneum. Vides primum illud alimentorum, quibus nutrimur, receptaculum communeque, quod omnibus partibus succum suppeditat nutritium, corporis humani penum, ventriculum puto, qui naturaliter immediate sub diaphragmate in sinistro potissimum hypochondrio, hepar inter & lienem oblique situs conspicitur, & cum œsophago intestinorumque canali arctissime cohæret, situ suo, uti jam indicavi, motum, ruptisque ligamentis protrusum in longitudinem infra umbilicum o), intestina autem confusum repræsentantia chaos, eaque rebus sic se habentibus vix ac ne vix quidem valere, ut alimenta in ore comminuta, pro more suo, magis adhuc dividere, firmitus cohærentia a se sejungere, diluere, solvere, fluidiora reddere & virtutis bilis chylicationis negotium absolvere possint. Vides in duodeno, altero quasi ventriculo, in quod per pylorum devolui alias solent alimenta, mirabilem illam ruginosam callosamque angustiam, ut & tenuissima quidem fluida per eam ad reliqua intestina vix penetrare queant. Vides omentum, utilissimum illud, quo contra frigus externum foven-

- o) Dari autem & varios adhuc alios ventriculi errores, e.g. quando vel errore naturæ, vel post diaphragmatis vulnera, in thorace inventus fuerit; quando orificium superius, quod in sinistro ordinarie reperitur latere, in dextro positum fuerit, pylorusque in latus reclinarit sinistrum; quando admodum parvus, vel nimis magnus, latus, distentus, vel duplex etiam, vel nullus plane adfuerit ventriculus; innumera fere clarissimorum virorum testantur observationes, quas pene omnes multo collegit studio SCHURIGIUS *Chylalog. Cap. VI.* Nullibi tamen de tam vitioso ventriculi situ, uti noster est, aliquid me legisse recordor. Meminit quidem Nicol. de BLEGNY, *Zodiac. Gall. Ann. I. M. Febr. obs. 2. p. 44.* prolapsus ejusdem ventriculi ab usu ptarmici cujusdam pulveris ex Helleboro parati, generati; sed cum tantummodo sint conjecturæ, corpusque non fuerit dissectum, de fide observationis utique dubitamus.

foventur, ipsoque suo motu juvantur intestina, reticulum, una cum peritonæo ruptum absumptumque. Vides & mesenterium, cujus in colligandis intestinis suoque in situ atque ordine retinendis, tam insignis est usus, consumptum *p*). Vides præter hepatis corruptum lienemque induratum, plenarium etiam vesicæ felleæ, cujus eximius tamen neque minus in negotio nutritionis usus est, defectum. Vides secretiones & excretiones omnes turbatas. Vides principes ac primarias, unde contabuerit noster, causas.

§. XIII.

Sed ad alias etiam tabis, nostro potissimum præeunte exemplo, pergendum est causas, magis adhuc eam sustentantes foventesque. Harumque altera quidem ex victu illo duro, crasso, fumoso salitoque, quo usus est noster, dum viveret; altera ex nimia potus ordinarii abstinentia; altera ex spirituosorum liquorum abusu; altera ex nimia quiete & exercitiorum corporis defectu erit deducenda. Quod ut eo clarius elucescat, despiciamus omnes singulatim.

§. XIV.

Deduximus reliquos tabis in nostro natales primum quidem ex victu illo, quem in deliciis habere solitus est, duro. Cum enim cibi potusque unicum illud sint medium, ex quibus chylus, liquor ille, qui sanguini totique corpori humano novam præbet pro nutritione materiem, pluresque tam in solidis, quam fluidis, excitat mutationes, constituitur; quid valeant illi in constituenda

p) Conf. quæ supra ex BONTII Traæt. de *Medicina Indorum*, quem *Prosp. ALPINI* de *Medic. Aegyptior. Commentar.* adjectum legimus, *Libr. III. Cap. 2.* allegavimus, notatu omnino dignissima,

da corporis valetudine, facile est visu. Antiquum enim Physiologorum est axioma, qualem alimentorum naturam, talem etiam esse chylum; qualem chylum, talem sanguinem; qualem sanguinem, talem succum nutritium; qualem succum nutritium, talem solidorum & fluidorum constitutionem; qualem denique solidorum & fluidorum constitutionem, talem sanitatem. Ecquæ igitur ex victu crasso, duro Brunsvicensiumque fumoso ac salito, in ægris inprimis corporibus orietur sanitas? Quamvis enim inter omnes quidem constat, eoque lubentissime etiam concesserim, in nullo ciborum genere absolutam deprehendi nocendi vim, sed respectivam duntaxat, pro cuiusvis nimirum corporis, dyscrasiæ, partium etiam & primarum viarum constitutione; alia tamen aliis etiam magis esse nociva, sanus nemo dubitabit q).

§. XV.

His autem merito quidem suo annumerare vix dubito cibos crassos, hoc est, illos, quorum major est cohæsiō, quam ut a calore menstruoque ventriculi in chylum, decenti tempore, resolvi queant, qui quippe, quam noxii sint sanitati, vix dici potest. Cum enim pondere illi suo in ventriculo non solum magis cohæreant, hincque quasdam tantum ventriculi ad sensum usque premant fibras; verum etiam ciborum deficientium instar, hoc est, qui concoqui nequeunt; noceant: fieri inde videmus, ut partes amissæ non solum non restituantur, sed etiam, quia

q) Commendanda hoc loco est Experientiss. D. D. Ernesti Ludovici BRUCKMANNI, vestigiis paternis cum laude insistentis, Affinis mei dilectissimi, Disputatio inauguralis pro Gradu Doctoris Helmstadii sub præsidio Excell. FABRICII, Fautoris mei singulariter colendi, anno 1751. habita, exhibens: *noxios ex cibis oriundos effectus.*

quã pars feri aquosa per transpirationem aliasque excretiones semper abire solet, salina vero relinquitur, hæcque a non assumptis non temperatur, fluida corporis magis reddantur acris fæcesque indurentur.

§. XVI.

Sed hæ nondum omnes sunt noxæ, quæ ex cibis crassis ori-ri solent. Plura sunt, quibus scatent, detrimenta. Nocent enim etiam porro tanquam corpora cruda, & quidem tam in primis viis, quam in ipsa etiam massa sanguinea, non uno modo. Pro diversa enim partium miscela, nocivam suam exercent virtutem; jam adstringendo, si particulæ terreæ sunt, tartareæ, austere; jam rodendo, si sunt acres; jam in vasis lacteis subsistendo, hincque obstructionem inducendo, si nimis magnæ partes sunt atque viscidæ, ut in præsentî taceam, quod flatulentorum quoque instar (cum omnia corpora, quo magis densa sunt, eo majorem etiam aëris contineant quantitatem), nocere possint.

§. XVII.

Ecquid autem cibi duri, fumo saleque indurati atque exsiccati? Parum sane abest, quin affirmem crassorum indoli maxime esse æquales eodemque agere modo, præcipue autem in eo nocivas exercere vires, quod corporis nostri humores nimis absorbeant. Exsiccati enim cum sint, multum adhæsione in se recipere possunt menstrui, & cum fibræ humido privatæ, rigidæ fiant ac debiles, concoctio etiam in ventriculo valde corrupta fieri debet riteque peragi haud potest r).

App. Act. Med. Ph. Vol. X.

hh

§. XVIII.

r) Plura dabit Mich. ALBERTI Disputatione de *victu fumoso*, Respondente T. E. GROHMANN, Hale 1743. habita, & Joh. Frider. SCHOEPFFER, Medicus quondam Brunsvicensis clarissimus, sed præmaturo fato

§. XVIII.

Equidem is ego plane non sum, qui ab omni victus fumosi salitque usu homines prohiberet, inprimis ubi consuetudo, altera natura, uti apud nostrates, multum etiam facit, sed potius fanis, quibus, ex CELSI effato s), omnia sana sunt, lubentissime concedo; an vero tam ægrotis etiam proffit, & an non ad varios disponere queat morbos abusus, affirmare ego quidem haud maluerim.

§. XIX.

Tertio inter causas tabis potiores notari meretur loco, nimis pertinax a potu ordinario abstinencia, inprimis nimix simul si indulgeamus quieti, vitamque amemus sedentariam, malum hoc fovens magis augensque. Cum enim tres ferme partes liquidas ad unam solidi in sanguine humano referendas esse, exquisitoribus ratiociniis dudum a Physicis sit stabilitum; facili negotio inde potest colligi, quod ad solidi hanc fluidique proportionem, major etiam potus, quam ciborum copia, semper assumi debeat. Ecquid ergo si contrarium accidit? Nonne spissus ac tenax sanguini induceretur lentor, humores tardius circumirent in orbem, secretiones impediuntur, calor vero suo privabitur temperamento, spirituumque impediuntur secretio, alvus contractetur, tardius procedet transpiratio, abdominisque viscera humorum tenacitate obstructionibus subjicientur, & innumera alia, larga messe in sanitatis detrimentum prodibunt inde pericula?

Nonne

fato humanis ereptus, Disp. inaug. de *Carne salita & fumo indurata*, sub præsidio Excell. SEGNERI *Gottingæ* 1736. habita, in qua autem multa inveniet Lector *παραδοξα*.

- s) *Lib. I. Cap. I.* Sanus homo, qui & bene valet, & suæ spontis est, nullis obligare se legibus debet, ac neque medico, neque jatroalipta egere.

Nonne & hic noster ægrotus ipsi illi suo morbo lethifero magis commodam subministravit occasionem spissosque jam humores adhuc reddidit spissiores?

§. XX.

Sed quo utilius magisque necessarium est, uti ex dictis patet, ut satis bibamus, eo perniciosius etiam est, si uti noster consuevit, spirituum ardentium paululum liberius indulgeamus potationi, qua quippe omne ventriculi consumitur acidum, appetentia sensim imminuitur, abolitur, digestio turbatur, ructus oriuntur nidorosi, amaricantes, vomitus biliosi biliosæque & putridæ diarrhœæ, humores alcalescunt, succi coagulantur, morbisque maxime chronicis, qui difficillimæ semper sunt curationis, solidorum destructione nutrimenti defectu, obstructionibus implicamur †). Uti enim massæ sanguinæ calorem motumque, ita etiam salium actionem spirituosus potus semper auget, hinc feri fusionem atque excretionem impedit, serum coagulat, vasa fortius pellendo extendit, turgidumque reddendo sanguinem eadem debilitat & ad rupturam disponit ‡).

§. XXI.

Et quid ultima, quam inter tabis causas numeravimus, nimia scilicet ab exercitiis corporis abstinentia, nimiusque quietis
h h 2 amor?

†) Cujus rei satis evidentem experientiam præstantissimorum virorum auctoritatibus stabilivit *Frid. HOFFMANNUS Med. rat. Systemat. Tom. II. p. 384.* Et valde damnosum illum morem, quod spirituosis abutantur homines potibus, eorumque abusu inutiles se reddant reipublicæ, publica coercendum esse lege optimo jure & sapientissime putat *Anthropolog. Forens. Cap. II. §. 13.* Magnificus Vir, *Joh. Ernest. HEBENSTREIT*, in Academia Lipsiensi Medicus hodie Primarius.

‡) Vid. *Meyer ABRAHAMOWIZ* disp. de *Spirituosorum liquorum noxa atque utilitate. Hala 1743.* hab. & *Joh. Wilhelm ALBRECHT* disp. de *Spiritu vini ejusque usu & abusu. Resp. C. H. Papen. Getting. 1735.*

amor? Hac profecto totum genus nervosum torporem quandam induit, sanguinis generatur plethora, cruor vitalis ad minimos & extremos non rite progreditur ramulos, obstructions nascuntur, humorque ab infarciēte materia interclusus, ab ejusdem compedibus expedire sese nequit. Hac calor natus sepelitur, in ventriculo gignuntur cruditates, lentorum humorum aggeritur apparatus, gravissimorumque morborum fecundo proventu sparguntur semina z).

§. XXII.

Quæ cum ita sint, facili negotio quilibet poterit intelligere, quibus potissimum causis suos tabes nostri debuerit natales, quibusque suffulta fuerit, atque magis magisque adaucta. Unde vero ægrotus vitam duxerit, cum chylificatio in ventriculo perverso arctatoque duodeno perfici haud potuerit, ego quidem affirmare haud ausim. Interim habent hic forsā, in quo sese exerceant ii, qui per vasa ventriculi resorbentia, nutritionem, si diis placet, actuatam fuisse asserunt.

- z) Plura hac de re vide sis, in Disp. mea, quam pro Gradu Doctoris publici juris feci *Helmstadii*. 1748. de *arte gymnastica nova*, ubi de ea ex instituto exposui.

MERCURII
SOPHICI DELARVATI

ex

PHILALETHÆ
INTROITU APERTO

ad occlusum Regis Palatium
in conspectum Chymiatrorum prodientis

sive

COMMENTARII

decem prima obscurissima illius Auctoris

Capita

de Mercurii sophici præparatione

perspicue per ignem dilucidantis

Liber III.

AUCTORE

J. H. C. H. S. M. D.

Opusculi Protophyfici

LIBER TERTIUS.

Chaos & Aër Sophorum.

PRÆFATIO.

Non est fere res in mundo alicujus momenti, cui non opus suum comparârint Philosophi; inprimis vero primordia. Ille illud Mundi Chaos Sapientiæ filiis considerandum proposuerunt. Ita *Testamenti Theorici Capite 77. LULLIUS: Sicut omnes res facta fuerunt ex una sola re per potentiam supremam seminificam, & exiuerunt a nostra confusa globosa voluntate Divina miraculosa: sic lapis noster natus est, & exiuit ab una composita massa confusa, in qua omnia sua quatuor elementa sunt contenta per naturam creata, de qua per voluntatem Dei & operationem natura noster Lapis postea nascitur.* Hoc paucis (altem verbis complexus est HERMES in Tabula Smaragdina: *Ita Mundus creatus est: nempe sicut in opere Sophico ceu speculo quodam non obscure adumbratur.* Mundi genesin narravit Protophycographus *Moyse*: Ejus fiendi modum explicant Philosophi, præsertim Hermetici, qui supremi Conditoris processum, in mundi majoris creatione observatum sub Sophiæ labore clarissime quoque exprimi & observari contestantur. Prima mundi materia erat Aqua Hylealis, cui incubabat *Ruach Elohim*, sive Dei Spiritus, in qua, ceu informi quadam massa chaotica, elementa omnia invicem confusa, gravia levibus, aquæ terræ, lux tenebris erant permixta, donec supremus Creator dixit, & facta sunt, mandavit & creata sunt; id est, donec jussu Omnipotentis principium seu

feu elementum quodlibet, pro gravitatis & levitatis ut & motus ratione, destinatum sibi locum occupavit, subtilissima quidem materia in lucem contracta, minus mobili in aërem & aquam condensata, gravissima & crassissima in terram compacta. De quorum quidem Principiorum natura, separatione & mixtura ut & figuris ac motu cum subtilissima ingenia jam ex professo eleganter & fuse tractarint, nolo hic actum agere. HERMES tamen meus Cartesianus, appendicis loco forte inferius adnectendus, aliqua a nemine animadversa elucidabit.

Hoc saltem loco paucis fas est insinuare, etiam in operis Hermetici principio dari informe chaos, & quidem solutione facta sub specie aquæ, sive substantiæ liquorosæ, super quam Spiritus, totius operis architectus & primum mobile, ascendit & fluctuat. Notandum, aquam hanc paulatim inspissari, penitus obscurari & sic ingruere veluti tenebras super abyssum, misceri omnia elementa instar picis, & sic oriri Chaos Philosophorum, de quo hoc libro ad PHILALETHÆ manufectionem agemus, tandem fieri separationem materiarum, aquæ a terra, & apparere aridum; obscuri & fœculenti a claro, & emergere lucem, & ultimo terram imprægnari semine auri infinitis fructibus multiplicabili. Quæ tamen omnia ex uno universali principio successive eruuntur, ita ut præcipuorum Philosophorum plures scientiæ Hermeticæ doctrinam speculativam a mundi majoris creatione ordiantur, artisque filis serio inculcent considerandam atque opere ipso analogice exprimendam. Unde RIPLÆUS a mundi quoque genesi tractatum suum *duodecim Portarum* inchoavit & addit: *Hoc principium unum esse potest ad declarationem nostri benedicti lapidis. Nam quemadmodum ex una massa creata sunt omnia, sic in nostra secreta practica hoc ipsum debet esse, nam omnia nostra secreta ex una oriuntur imagine.* Totum opus philosophicum, inquit *Physica Cabalistica*, nil aliud est, quam novum creare cœlum & novam terram, detrahere illud ad infima,
& hanc

& hanc elevare ad suprema, & imitari conditorem in mundi creatione ex aqua. Non negari quidem potest, hic aliquam esse analogiam, & inter macrocosmi & mundi sophici opus parallelissimum; sed diffidendum quoque non est, etiam hic plurimum datum esse a Philosophis subtili imaginationi, quatenus terminis tantum metaphoricis Lucis & Tenebrarum materiæ putrefactionem & depurationem, terminis cœli & terræ materiam volatilem & fixam, termino Chaos Philosophici primam utriusque subiecti mixturam ænigmatice expresserunt.

Quod dum non tantum Sophisticis, sed & Viris alias eruditissimis ob ignorantiam principiorum in sensu Adeptorum proprio intelligere esset impossibile, etiam non minus illi Chymiotæchniæ beneficio in polymorpho Vulcani theatro Chaos aliquod repræsentare sibi præsumperunt, idque potissimum in regulo Antimonii, in quo, ut TOLLIIUS in *Manuductione ad cœlum chymicum* scribit, omnia primum confusa sola fusione ita segregantur, ac in suas singula partes discedunt, ut Ovidianarum Metamorphoseon initium hujus esse credas descriptionem. Quomodo in majoris mundi creatione tenebræ super terram fuerint, & post has lux facta sit, per regulum Antimonii stellatum in *Fortuitis*, Cap. 31. fuse ostendere conatur. Quid enim non in eo quærit? & terram nigram, & aquam albicantem, & aërem flavescentem, & aetherem omnino rubentem, imo omnia in omnibus, ita penitissime persuasus fuit hic Sapientiæ insanientis antistes sophorum genuinum Chaos esse Regulum Antimonii stellatum quod tamen artificem ad interitum redigere, hoc est ad suis frustrationem & bonorum dilapidationem, pridem monuit *Michael MAIERUS*, in secretiori Philosophia versatissimus. Ne igitur in eandem errorum abyssum præcipitentur & simili ignorantie nocte involvantur, quicumque Philælethinum scrutando Chaos mundi sophici elementa quærent in Antimonio, fortassis, quod & majoris mundi

chara-

charactere est signatum, Caput PHILALETHÆ quintum, quod *Chaos Philosophorum* tractat, obscurissima involutum caligine in lucem Sophicæ veritatis afferam, & notis perpetuis illustrabo.

CAPUT I.

Chaos Philosophorum.

Posteaquam PHILALETHA prioribus capitibus de Mercurii Sophici principiis constituentibus, eorum numero & natura egerat, nunc de eorum mixtura, & in hac comparentibus phænomenis discursum non minus invidia, quam ingenio plenum exorditur. Ubi præliminariter notandum, principia Mercurii Sophici præxima mixta, confusa & nondum in homogeneam unitatem redacta, a Philosophis appellari *Chaos natura*, eo quod illi insit Spiritus universalis, sperma mundi, vis & vigor universæ naturæ. Quantumvis etiam ESPAGNETO *Canon. 39.* aliisque, Aurum incrudatum & in Mercurio Sophico in primam materiam solum dicatur Chaos & totus mundus, cui omnia operi necessaria insunt, quia illa unica materia Lapidi perficiendo sufficit. PHILALETHÆ autem intentio ex ipso textu elucidato patefcet.

Filius Philosophorum audiat Sophos unanimiter concludentes: opus hoc esse Creationi universi æstimandum. In initio igitur creavit Deus cælum & terram, & erat terra inanis & vacua, & ferebatur Dei Spiritus super aquarum faciem; & dixit Deus esto lux, & lux erat. Verba hæc artis filio sat erunt.

Esto lux, & lux erat. An verba hæc artis filio satis erunt? an

hæc artificem ex inscitæ eruent tenebris? quot non ad formulas suas quotidie ingeminant, esto lux, & lux nulla illis etiam ad ignem oritur? Non ignorant Deum creasse cœlum & terram, sed quemodo filius artis creatoris imitator esse debeat, hoc nesciunt, nil autem in opere suo adimpleri magis vident, quam terram fuisse inanem & vacuum. Nam hoc re ipsa experiuntur, dum nullos ex terra, quam tot indefessis subigunt laboribus, progerminare fructus dolentes & querulantes conspiciunt. Certe apud hos verum Chaos est, confusa & perturbata sunt omnia, ut saltem in hoc opus illorum primo mundi statui perfecte assimiletur. Quam clare igitur licet, singula explicabo.

In operis Sophici principio duo conspiciuntur realiter & numero saltem distincta, Aqua & Terra, colore quoque, loco ac situ ceu centrīs disparata. Terra locum infimum occupat, cui aqua supernatat, illa vacua ac inanis est, quia nondum a spiritu igneo fecundata, nondum imprægnata semine. Super hanc subtilissimus Spiritus continua undulatione movetur, ceu unicum agens & movens, qui perpetua ascensione ac descensione Cœlum Philosophorum constituit. Maximum igitur in eo artificium consistit, ut filius artis, non dominus & Creator, sed imitator naturæ primæ naturantis & auxiliator secundæ naturatæ, dividat aquas ab aquis, ut lux inclusa appareat, id est, ut Mercurii principia e tenebroso Chaos, in quod per resolutionem & putrefactionem naturaliter præcipitata sunt, rursus extricentur, & in purissimæ lucis seu lucidissimæ puritatis candorem afferantur, quod *Minera Philosophica* Auctor monet. *Posito, inquit, nostro Philosophico Chaos studete filii ab ipso extrahere lucem, qua lux nihil aliud est, quam Sol noster, qui albus & nitidus oritur in horizonte hamispherii Philosophici.* Hæc paucis dicta sunt, sed proh quantæ molis opus! Verbo fiat in momento lux primæva

constituta fuit, sed quam longo ac tædiolo labore ea in opere successive, & vix tandem erumpit!

Invide PHILALETHA: Esto lux, & lux erat. Quomodo tandem artis filio hæc fat erunt? sane vix sufficient, nisi re ipsa fuerit in sphaera lucis constitutus, sed tum neque his indiget. Pandam igitur hoc quoque mysterium. Primæva lux a Creatore omnipotenti ante solem condita in ipsum globum solarem (neque enim quia bona erat, rursus annihilata est) veluti in centrum concentrata est, & nil quidem est aliud, quam Spiritus igneus summe activus & vivificus, qui ipsi luci inhabitans immediata motuum, qui in natura sunt, causa est generalis, mundi quasi archeus, a quo & seminibus vigor, & singulis naturæ mixtis vita conceditur. Igneus hic lucis Spiritus non tantum corpora ingreditur elementaria, sed & animalibus & plantis se sociat, imo cum mineralibus se colligat & devincit. Terræ densitas ad eum transmittendum & recipiendum apta est, & aquæ quoque humiditas ad retinendum: in aëre autem basin stabilem non invenit, sed per eum veluti cribrum aliis sese insinuat elementatis corporibus. Spiritus hic igneus, ipse est Sophorum Mercurius, virgineus & purissimus, quamdiu in via est & a sole descendit; nabit autem in triplici naturæ regno subjectis, quibus influit, & amittit virginitatem istam & puritatem, quia corpora quævis elementa impura sunt & fœculenta, ideoque hunc Spiritum labe inquinant & simplicitate spoliant. Etsi vero in mixtorum quorumcunque naturalium productionibus, præsertim illis, quæ per se passiva nullum ex principio vitali intrinseco motum habent, concurrat, cumque iis uniat & concentret, unde & Philosophi suum Mercurium ubique & in omnibus mundi rebus inveniri asserunt, docuit tamen eos experientia, duo duntaxat dari mundi subjecta, in quibus magis activus, magisque fortis, imo magis simplex & purus reperitur, si a fœculentia materiarum terrestrium & a sulphure,

phure, quod propter naturæ igneæ similitudinem deperit, malignante seu arsenicali, per sagacem artificem liberetur. Sic enim rursus fit lux, id est primævus ille lucis Spiritus, substantia luminosa subtilissima & maxime activa, cui impressum sigillam omnipotentis, & qui nonnullis censetur esse ille ipse Spiritus Dei in creatione aquis incubans, nova quasi creatione, seu potius separatione e Chao prodit in medium. De Spiritu namque qui ferebatur super aquas, testatur S. AUGUSTINUS, eam fuisse *Creaturam vitalem*, cui Omnipotens tribuit vim sibi serviendi ad operandum in iis, quæ gignuntur; ideo & ejus expresse meminit PHILALETHA. Designatus autem est, ob activitatem, nomine *Spiritus*, & ob respectum Conditoris *Spiritus Dei*. Nempe igneus ille Spiritus movens & vivificans, immediate habitans in luce solari, sed sine corpore, mediate in duobus istis subjectis, sed corpore indutus, unde non ibi, sed hic quærendus, spiritualis enim natura, ab omni corporeo velo absoluta, tangi nequit, nec capi, nec disponi aut præparari ad artem. Jam, credo, noscet artis filius, quomodo hæc verba: *Fiat Lux!* sat esse possint. Quo quidem iatuitu ego dico: *Teova sapientia fundavit terram, statuit cælos intelligentia, scientia ejus abyssi divisa sunt, & superiores nubes destillant rorem.* Proverb. III. 19. 20.

Verum notate amplius. Dicitur Spiritus Domini ferebatur super faciem aquarum; non dicitur ferri super terram, quia hæc ceu materiam subjectam non attingit aut permeat, nisi aqua mediante, in quam dum agit, oritur lux, id est, emicat centralis formæ species & decor expulsis tenebris, seu terræ impunitatibus, quæ aquis interpositæ densissimam faciunt umbram seu abyssi faciem.

Notate porro: Duplex est causa, agens & materialis. Agentem causam Stoici *cælum* appellarunt, materialem autem *terram*, ut perhibet VARRO; idem Sophi intendunt, nam si substantia illa

illa activa in aqua deficiat, nullus fit terræ motus, nulla alteratio, nulla productio. Consideratione demum hoc est dignum. *Moyſes* ſemper conjunxit duo, invicem quaſi comparata & connexa, nempe cœlum & terram vacuum & inane, abyſſum & tenebras, Spiritum Dei & aquas, lucem & corpora, quæ omnia artis filio attendenda ſunt. Sunt autem hic quatuor diverſi conjunctionis modi. Copulanda 1. cœlum & terra, id eſt, materia ſpiritualis & fixa, tanquam cauſa efficiens patienti, & transmutans transmutabili. 2. Coniunguntur tenebræ abyſſo, ut ſubſtantię accidens, quod lux accedens fugat, prout cœlum implet terræ inanitatem. 3. Spiritus Dei aquæ jungitur, ſicut ſpiritualis natura corpori, & artifex operi. 4. Lux & corpora coniunguntur uti forma ſubjecto. Terra igitur philoſophica corpus eſt vacuum, inane, tenebroſum, immobile. Lux vegetat, excitat, illuminat, Spiritus agit, movet, cœlum informat, perficit. Et ſic PHILALETHA erit, explicatus. Tu tantum recôgita *opus natura eſſe opus intelligentiæ*, ut aſſerunt Peripatetici, ſed nec minus opus artis Hermeticæ eſſe opus maximæ intelligentiæ, quod Bardos & Bœotas excludit.

Etenim cœlum cum terra oportet coniungi ſuper thorum amicitie, ſic in honore per univerſam vitam regnabis.

Coniungere cœlum cum terra in literali ſenſu abſurdum eſt, in Sophico neutiquam paradoxum. Hinc tot de cœli & terræ conjugio ænigmata Philoſophi propoſuerunt. Oportet namque fieri terram cœlificatam & cœlum terrificatum, & hæc duo ceu conjuges non tantum jungi propinquiſſime, ſed unum in alterius viciffim abire penitus naturam. *Hinc Guido de MONTANOR* toties, inquit, *reiterandum eſt cœlum ſuper terram, donec terra fiat cœleſtis & ſpiritualis, & cœlum fiat terreſtre, & jungatur*

cum terra, tunc completum est opus. Hoc autem sic intelligendum est. Cœlum est ille Philosophorum primordialis Spiritus, sic appellatus, quia est igneus vigor solaris, seu Solis spiritus a globo Solis mediante luce per universum diffusus, & chalybi Sopherum (aliis magneti) incorporatus, ex quo magno artificio extrahitur. Terra est pars compositi Sophici altera, & terra quidem virginea, centrum terræ, limus Adamæicus, verbo sal fixum metallorum, quæ duo ceu Mercurii Sophici jam multoties deprædicata principia necesse est fortiri indivisibilem in radice nexum, & in substantiam abire homogeneousam inseparabiliter: sine quo artificio Artista nec inter Adeptos honorem, nec in triplex naturæ regnum imperium obtinebit. Et hoc est, quod hic insinuare voluit PHILALETHA, qui in *Fonte chymico-Philosophico* idem fere repetit: *Cælum cum terra conjunge super ignem amicitia, & in firmamenti medio avem Hermetis videbis; naturas ne confundas, sed divides & reconjungas, & in honore per vitam totam regnabis.* O quam felix ille est naturæ mysta, qui mirandum hoc cœli terræque conjugium in thoro regali aureo potest conciliare!

Terra est corpus grave, mineralium matrix, quod in se illa occulte servet, licet arbores & animalia in lucem preferat. Cælum est, in quo luminaria magna cum astris circumvolvuntur, suasque vires trans aëra ad inferiora dimittit. At in principio confusa simul omnia fecere Chaos. Ecce sancte veritatem propalavi!

Quis est, qui hæc ceu notissima, utpote partim a sacro Cosmologo in revelata mundi generis dictata, partim ex ipso visu &

quoti.

quotidiana experientia sufficienter cognita ignoret? Quis ergo iste Philosophi genius, crepare multa, ubi nihil novi attulit, & jactitare elata voce Veritatis antiquissimæ jam a mundi ortu notæ propalationem? Terram esse corpus grave, esse mineralium matricem, proferre arbores & animalia etiam noverunt ii, qui ne a limine quidem Philosophiam salutarunt. Nesciunt autem, quod terra Sophicæ artis corpus sit quoque grave, multo subigenda labore, prius quam in aëra se attollat, priusquam reddatur fecunda & viva. Nesciunt quæ illa sit terra, de qua ZADITH: *Hæc terra est mater mirabilium & mater cælorum, & mater duorum fumorum, & est totum, & ex ipsa trahitur totum, quo indigent in opere suo.*

Nemo, nisi cæcus, non videt in cælo circumvolvi cum astris magna luminaria; eorum vires in inferioribus quis non experitur? sed non omnibus patet, quomodo virtus cœlestis ad terram transferatur, in eaque constituat subjectum illud terrene-cœlicum, in quo ceu principio & veluti primævo Chaos cuncta sint ad artem necessaria; videtur huc collimare PHILALETHA. Audiamus, quæ de hisce amplius pandat mysteria.

Chaos etenim nostrum est quasi mineralis terra, coagulationis suæ respectu, & tamen aër volatilis, intra quod est cælum Philosophorum in centro suo, quod centrum est revera astrale, irradians terram usque ad superficiem suo jubare.

Chaos Philosophicum duas patitur phasés: coagulationem, & sic terra est, sublimationem & destillationem, & sic est aër volatilis, in cujus centro latitat Quinta essentia astralis, quæ terram physicam radicaliter & centraliter purificat, clarificat, & illustrat,

lustrat. Esse quasi non est esse. Aër itaque, seu Spiritus Sophorum volatilis, non est terra mineralis, quia ab omni terrestri- tate est defæcatissimus, sed quasi talis, quia aptitudinem retinet coagulari ab ipso Sale centrali, quæ terra dicitur, quam non mi- nus in centro, quam superficie irradiat. His nunc suppositis an putas te intelligere *cælum Philalethinum*, in quo luminaria ma- gna cum astris circumvoluuntur? si nondum scis, edisseram. Nil movetur in orbem præter immortalia & incorrupta corpora. Tamen si vero astra sint talia, non tamen motui circulari idonea sunt, nisi a Divino quodam motore extrinseco vel intrinseco, et- iam, ut alii sentiunt, illis concreato principio, versentur & ro- tentur. Pari ratione neque ipsa astra Philosophica, neque terra Sophica circuitioni, rotationi & circulationi, per quam perficiuntur, sunt apta, nisi a Spiritu primo mobili, qui in cælo Phi- losophorum est, & totus est aër volatilis, moveantur, eleventur, exaltentur. Hic enim tam subtilis est, ut omnia corpora pene- tret sublunaria, & usque ad centrum terræ perveniat, forman- do mineralia, & terræ superficiem irradiet, fovendo & produ- cendo vegetabilia. Nullibi autem reperitur, nisi in Chaos Sopho- rum, quod quasi mineralis terra est, & rursus in terram quasi minerali & quasi metallicam coagulando reducitur.

Et quis Magus tam prudens, qui ex hisce colligat novum regem natum cunctis præpol- lentem, fratrum suorum a labe originali re- demptorem, quem oportet mori & in altum tolli, ut carnem suam & sanguinem in mundi vitam det?

Indicavit PHILALETHA primum mundi Chaos, lucis or- tum, & cœli terræque macrocosmicæ recensuit quædam attri- buta,

buta, & cœli denique cum terra mysticum proposuit connubium. Certe jam necesse est Magum esse admodum prudentem, qui ex iis possit colligere novum Regem natum. Quæ enim horum omnium combinatio est ad regis natales? & quæ sequela ad fratrum a labe redemptionem? concubuit cœlum & terra, ut antiqui tradunt Mythologi, ex quorum concubitu Saturnus & Rhea, nec non Titanes generati sunt, & fortassis etiam iste novus rex PHILALETHA præpollens. Statuere id de macrocosmi cœlo ac globo terreno absurdum fuit & mera insania; de terra autem & cœlo Philosophico id ipsum intelligere, an Magi erit prudentis? ita sane judicavit PHILALETHA, licet discursus hic cum præcedentibus non sat eleganter sit connexus. Intentio Ejus hæc est, aut ni fallor esse videtur.

Omnibus metallis imperfectis connata est originalis labe, quæ quo minus ad perfectionem pervenerint, impedit. Deficit nempe illis verus succus & sanguis, id est Sulphur purissimum & fixissimum, quod instar animæ eorum corpora a corruptione, situ & morte tueatur. Neque vero ulla spes est eadem ab istis fore liberanda, nisi proprius eorum frater, scilicet aurum, metallum perfectissimum, illis sulphuream suam animam, sed post mortem in putrefactione, & per resurrectionem in vivificatione Sophia glorificatam multiplicatamque, infundat. Id autem fieri haud posse unanimis Adeptorum consensus est, nisi substantia quædam præpotens & dominans in regnum metallicum a sapiente Mago producat, quæ aurum solvat, mortificet, volatiliset, ejusque sulphur plusquam perfectum seu virtutis intentione exuberans efficiat. Quod Ens summe potestativum illud ipsum est, quod ex aëre volatili ejusque centro, cœlo Philosophorum, & terra veluti minerali generatur, de quo exclamat Auctor *Massæ Solis & Luna Lib. III. O quam mirabiliter natura*
App. Act. Med. Ph. Vol. X. k k *per*

per gummi hoc vertit aurum in Spiritum, & quam mirabili modo eminet cunctaque superat!

Bone Deus quam mirifica hæc sunt tua opera! a te hoc factum est; miraculum apparet in oculis nostris. Gratias ago tibi Pater Domine cæli & terræ, quod absconderis hæc a sapientibus & revelaris ea parvulis.

Mirifica sunt omnia Sapientissimi Creatoris opera: & magis stupendum est miraculum in culice & termite exilissimo, quam in magno Philosophorum lapide, vel universum Oceanum, si foret argentum vivum, juxta nonnullorum hyperbolen in aurum purissimum tingente. Merito tamen exclamat MERCURIUS: *Magnum ô Asclepi miraculum est homo: cui tanta a Conditore ter glorioso concessa est omnium simul in unum constituentium naturæ mysteriorum possessio, vel in unico lapilli granulo conclusa. Est opus Hermeticum Divinæ potentiae clarissimum speculum, quod dum Philosophorum oculis inspiciendum conceditur, nec ipsa mens capit, præsertim in secunda operatione, quæ omnem humanæ sapientiæ rationem excedit, ita ut HERMES a solo Deo se illius notitiam consecutum esse testetur. Confirmat hoc experientia, qua constat mirandam hanc scientiam mundi sapientibus & viris alias ingeniosissimis & doctissimis, imo etiam in Spagyria versatissimis manere ut plurimum absconditam, revelari autem quandoque pauperi, parvulo ac humili, qui pro tam immenso beneficio Patri Domino cæli ac terræ gratias acturus est indefinenter, cumque thesaurum Dei solius majori gloriæ ac proximi indigentis utilitati impensurus.*

COROLLARIUM.

Chaos Sophorum clarius adumbratum & detectum.

Magna hic molior & hactenus tentata a nemine. Quae de Chaos retulit PHILALETHA, vulgaria sunt, & ex aliorum quoque scriptis satis nota; parum tamen lucis ad ipsam praxin contribuunt. De modo & ratione fiendi vel nihil dixit, vel parcissime. Combinabo itaque cum HERMETE CARTESIUM, & ex hujus subtili Philosophia artis longe subtilissimæ phænomena explicabo. Nihil enim in Pyrotechnia præstantius, quam ad poros & dispositionem ac motum particularum minimarum probe attendere; unde & LULLIUS in *Cod. Cap. 54.* monet: *Si quis discendi horum gratia aliquo fortunio adstans in opere fuerit sagax & pervidens, quamplurima imo multa & maxima videndo dupliciter poterit adipisci; multa enim signa videri possunt in opere, qualia providens secrete debet in mente sua retinere & recondere, & assidue causas eorum proprie investigare, si veritatis amator cupit existere.* Ita LULLIUS, qui nec ipse particularum minimarum configurationes & poros neglexit, ut suo loco ostendatur.

Producam hic saltem in majorem lucem Chaos Philosophicum, ex cujus phænomenis tum primum ad oculum didici, istam CARTESII de materiis mundi primigeniis speculationem ex praxi Philosophici operis esse deductam, cui infatigabili quoque labore insudavit. Collegi, quomodo ex diversæ formæ & magnitudinis particularum motu & combinatione in separatione materiae mundi chaoticæ exorta sint elementa, ut vere Sophi dixerint opus suum majoris mundi creationi assimilari. In primordiali Chao macrocosmico erant omnia contra naturæ leges posita, quippe levia versus centrum erant depressa, gravia circa massæ peripheriam

pheriam subsistebant, quod in operatione prima principiorum Mercurii Sophici quoque conspicitur; terra enim licet gravis sit, & in principio locum infimum obtineat, elevatur ad aquæ superficiem, imo ita levis fit, ut incipiat natare; sicuti enim glacies, licet ponderosa, in aqua natat, ob copiam materiæ subtilis, quam includit: ita corpus grave Philosophorum, cum quo congelatus est Spiritus, natat, & aliquando insulam, interdum alias figuras repræsentat, & inprimis instar globorum apparet, unde Auctor *Conjugii Solis & Lunæ* Lib. III. *Notâ si non sunt globi, non natabit, sed submergetur as ad latera vasis nec confringentur dissolvendo, etiamsi per annum assatur, hoc expertum est.* Disgregatæ quoque & dispersæ sunt terræ moleculæ per universam aquæ massam, quæ nigredine indies crescente magis deformatæ eam inquinant, & obscuram & tenebrosam reddunt. Ipse interim Spiritus quasi in profundum abyssi & intra aquæ sphæram demittitur, ut hæc mixtionis philosophicæ phasis merito dici possit *terra tenebrosa & operta mortis caligine.*

Ratio hujus phænomeni hæc est, quod particulæ terrestres, solutione & putrefactione philosophica attenuatæ, & in globulos minutissimos redactæ, fluidi Mercurialis poris ita evadunt proportionatæ, ut eorum interstitia omni ex parte sic occupent, ut lucem incidentem nec admittant, nec trajiciant. Opaca namque materia elementi tertii materiam secundam pellucidam obscurat, id quod per autopsiam patet, cujus rationem Sophi duntaxat a posteriori, ex sulphure impuriore materiæ inexistente deduxerunt; alii vero, qui caliginis seu nigredinis hujus causam reddere non potuerunt, contenti fuere, quod parabolice per mortem, tenebras Cimmerias, infernum, eam designarent, quibus tamen re ipsa nihil explicarunt. Neque in priorum sententia sufficit pro causâ statuere impuritatem quandam sulphuris e centro extractam, cum id quoque satis improprie prolatum

latum sit; nil enim, nisi ab omni fœculentia depuratissimum, opus ingreditur. Dum igitur poruli mercuriales a globulis terræ penitus obstruuntur, nigredo oritur, id quod LULLIUS dicit in *Codic. Nunquam opus nigrescit, donec a terra extrahitur tinctura per suaves destillationes, & in ventre Mercurii deportetur.* Tinctura terræ isti globuli sunt, venter Mercurii ejus poruli. Quando vero poruli ab istis globulis liberantur (id quod artificiali destillatione fieri potest, ad opus tamen penitus inutile) tum mox rursus lux emicat & spirituum claritas. Philosophi hic miras fingunt clypsos: Solem ajunt se ad centrum reduxisse, ideo in terra meras conspici tenebras, longo autem tempore & subtili artificio eum rursus ad peripheriam reduci, sicque lucem pristinam imo puriorem comparere. Multa non nemo addit de impuro Lucifero, qui cœlesti materiæ præsidere ac dominari annitur, eum vult e cœlio ad imam abyssum esse deiiciendum, scilicet fœculentam & nigram materiam ad fundum esse præcipitandam, & quæ sunt innumeræ ejusmodi parabolæ, quæ tamen pariter nil dicunt & nil explicant. Lux in Chao Sophico tandem oritur non ob revulsos ex Mercurii poris terræ globulos, hoc enim vergeret in operis perniciem, cum utriusque intendatur radicalis & perpetua unio, sed quando ipsi globuli perenni circulatione & materiæ subtilissimæ trajectione porulos quoque & spatiola consequuntur luci transmittendæ apta. Hos enim nisi obtinerent, non possent auri particulas, ipsa luce immensum crassiores, qui artis unicus scopus est, in se suscipere, ut Aurum in Mercurio sicut glacies in aqua calida liqueceret.

Magna proin hic inter Philosophos contentio & quæstio oritur, num eorum Mercurius debeat esse corpus pellucidum, an vero instar lunæ opacum, lucem saltem reflectens? patet namque ex Adeptorum scriptis, alios in Mercurio suo manifestam densitatem & opacitatem, alios vero pelluciditatem stabilire. Ita

BERNARDUS *Trevisanus* in *Epist. ad Thom. de Bonon.* scribit, Elixir & Azoth non esse diaphana, non transparentia, aut instar oculi lacrymæ clara. Rationem addit, quia eo casu terra in proportione aquam dimisisset, illaque esset separata, quæ alias, aquæ partes inspissans, inducit opacitatem. E contra THOMAS *de BONONIA* perhibet, aquam suam Mercurialem esse clarissimam & perspicuam, spiritualement tamen, ut faciat Aurum merum spiritum. Controversia hæc ex principiis CARTESII facile deciditur; scilicet terræ globuli minus bene dissoluti & perforati opacitatis causa fuere in menstruo Comitum BERNARDI, iidem exactius dissoluti, & per circulationes cum materia subtilissima seu spiritu igneo dilatati limpiditatis & luciditatis causa in solvente Mercuriali THOMÆ *de BONONIA*; ita LULLIUS in *Testamento Novissimo* Cælum suum clarum pronunciat, & serenum, & resplendens instar stellæ cœli: de quo & PARASINUS in *Appendice Elucidarii* ait: *Tum quintam Essentiam adamante lucidiorem & clariorem videbis, quæ stellarum claritatem superat, adeo ut dubium sit, an in vitro contineatur nec ne.* Terra foliata Hermetis a me olim visa tota quoque perspicua & pellucida erat. Tu igitur quisquis vulgi Mercurio infudas, serio perpende, an corpus ejus opacum unquam perducatur ad hanc diaphaneitatem.

Quandocumque igitur particulæ terræ attenuatæ occupant poros aquæ, quod fit in solutione prima physica, quæ illud Chaos est, luciditas mutatur in obscuritatem &, ut LULLIUS loquitur, *in naturam atramenti terrestris, non capiendæ formam claræ & cœlestinam, sicut apparet post evaporationem dictæ aquæ, & suam congelationem in forma lapillorum croceorum, quæ croceitas a terreatate pontica & sulphurea procedit.* Quos lapillos croceos & ipse vidi ac tetigi, vitro philosophico per infortunium ri-

mam agente, & spiritu paulatim & insensibiliter evaporato; sic damno doctus sum LULLIUM vera scripsisse.

Terra autem ingreditur poros fluidi Mercurialis, & ipsi pori eam lubenter suscipiunt ob figuræ & texturæ convenientiam, quam similitudinem & magnetismum appellarunt. Quos quidem globulos dum materia subtilissima continuo pertransiens perforat (unde LULLIUS in *Theor. Test. c. 14.* corpus sic resolutum eleganter vocat *Lapidem perforatum & porosum*.) & aqua continuo rotatu abluit, mundat, nitidosque ac fulgentes reddit (quam *abluitionem nigredinis* dicunt Adepti), tandem omnia in forma argenti vivi purissimi & lucidissimi comparent, unde RIPLÆUS *Porta 6.* in humido suo mercuriali recenset albedinem noctu clarissimelucentem, quam alii propterea *lunariam noctilucam, aquam glacialemlucidam* nominarunt, ut idcirco alii non male dixerint, fluidum illud Mercuriale ex primo lucido, cui inest verus naturæ ignis, componi. Conspecto hoc in Chao Sophico candore vere artifex dicere potest: *Fiat lux, & facta est.*

Jam propriis oculis visa breviter quoque narrabo. Credas autem me in omnibus exactissime observandis fuisse lynceum. Non enim nisi maxime sensatus artifex, operi fere semper adstans & dexterrime utens instrumentis, ista conspiciet. In circulatione materiæ physicæ chaoticæ, quæ quodammodo pinguis & unguinosa apparebat, tria observavi: inprimis aquam manifeste crassam, cui particulæ minimæ lucidæ, globulares, summe agiles, quæ circa proprium centrum movebantur, quasi ab argento vivo decisa corpuscula, innatabant. Cartesii diceres globulos primi elementi; ascendunt namque cum spiritu igneo. Deim conspexi globulos adhuc alios majores, manifeste unctuosos seu oleosos, propria circumscriptione gaudentes, qui nec aquæ prædictæ crassiori, nec ipsis illis prioribus globulis, ad mutuum licet frequentem concursum & contactum, miscebantur,

nisi

nisi in inferiori ista aquarum colluvie, ubi omnia in Chaos relabebantur. Hanc Cartesii materiam secundi elementi non inepte crederes. Certe spectaculum hoc mihi admodum confirmavit subtilissimi hujus Philosophi, de triplicis materiæ, lucidæ, pelucidæ & opacæ naturali conformatione, doctrinam. Vidi namque particularum subtilissimarum, sive sphaerularum minutissimarum separationem, quas, quia activissimæ erant, censui esse primæ lucis portiunculas. Conspexi in continuata gyratione aliorum lævium corpusculorum seu globulorum grossiorum, minus tamen, licet quoque mobilium, expressionem, quos judicavi naturæ esse aëreæ. Conspexi aquam identidem grossam ad vasis latera descendere, & revera nil esse aliud, quam aliarum particularum longularum fluidam congeriem, quam aquam esse non dubitavi. Et trium harum molecularum, môle atque figura diversarum, insensibiliter quidem in vapore aureo ascendentium, sensibiliter vero relabentium incredibilem numerum, per omnes vasis dimensiones continuo volvi, & ad centrum noctes diesque revolvi, per plures septimanas non sine singulari mentis & oculorum recreatione observavi. Quamvis & irregulares quædam crassioresque particulas alicubi in vase extra aquarum ambitum (cujus ratio mihi haud ignota est,) coaluisse & ramosas figuras exhibuisse spectarim.

Quoad materiam elementi tertii, sive terram, in Chao hoc adnotavi eam obtinuisse superficies omnino planas & cubicas, ut aliis planis facile accederent, sicque se totas omnino tangendo circa liquidi Mercurialis meditullium quiescerent ac concreverent, quod equidem spectavi invitus. Hæc enim particularum figura causa est, quod terra cum longiusculis aqueis, utpote alienæ figuræ, tam difficulter & tam tarde se jungat, quod *solutionem* vocant Philosophi. Interim dum istæ particulæ seu corpuscula terrea in mutuos amplexus ruerent, & partim ad superficiem

ficiem fluidarum usque ascenderent, partim inæqualiter descenderent, aliud sese obtulit curiosum phænomenon. Foveæ nempe quædam & lacunæ, veluti aquarum vortices & cataractæ, repræsentabantur, & ipsæ terræ particulæ conglomeratæ, ultra aquarum superficiem in medio exsurgentes, montes & scopulos referebant, ut non absque insigni voluptate me majus magni fundum & internam faciem quasi introspicere putarem, & vel inde concluderem, non inepte a Philosophis suas aquas mari mediterraneo fuisse comparatas. Et hæc de Chaos Philosophico. Alia phænomena inferius detegendi dabitur occasio.

CAPUT II.

Aër Sophorum.

Primus Philosophiæ adeptæ labor est, separare aquas ab aquis, constituere aërem & formare Chaos, in quibus ipsa praxis consistit. Etsi enim materia secunda Philosophorum dicatur aër, quia aëre congelato abundat, qui quamdiu in sua sphæra diffunditur, & in raritate persistit, manus haud madefacit; materia tamen quoque eorum prima hoc nomen sibi vindicat jam tum etiam apud Philosophos antiquissimos, unde SENDIVOGIUS in *Epilog. 12. Tract.* ait: *Aër veterum Philosophorum materia.* Aër itaque in opere dominatur, & quas in majori mundo exercet operationes, has analogice etiam in Sophico exerit, quod hoc capite ostendere conatur PHILALETHA.

Expansum siue firmamentum aër in sacris vocatur, idque non citra secretum insigne, quoniam scilicet aër fermentalis est aquarum separator: pariter & aër noster. Est ergo opus nostrum revera Systema majoris mundi.

Pergit PHILALETHA in analogia creationis mundi, & ascendit ad aërem & firmamentum. Volunt namque BASILIUS & ORIGENES, aliique plures aliud esse apud *Moysem*, cœlum & terram primo die, aliud aridum & firmamentum die secundo, quod in artis processu etiam se ita habere perhibent Adepti. Sacer hic Physicus aquas dividit ab aquis medio firmamento; ubi regio aëris, quæ corpora illa supra mediæ aëris regionem purissima & immixta a mixtis inferioribus, ex fœculenta & crassiore parte mundani corporis constantibus, quasi aquas ab aquis discriminat & distinguit, in sacris literis *firmamentum* dicitur, ut explicat in *Heptaplo Joannes* PICUS, Comes Mirandulanus. Firmamentum itaque medium est inter aquas supercelestes, quæ in unum locum congregatæ sunt (sicut omnis planetarum virtus in uno Sole est concinnata) & inter aquas, quæ sub cœlo sunt, quæ in unum quoque collectæ dictæ sunt mare, in quo omnes colliguntur astrorum influxus. PHILALETHA igitur inquit *id non citra secretum insigne*, quod tamen subticuit; sed vos attendite ad sphæram firmamenti, ad centrum solis & ad centrum maris fixum, attendite naturam mediæ, & substantiam Mercurii mediæ. Considerate, aquas inferiores a superiorum influxu locupletari & fœcundari haud posse, nisi per medium inter utrasque collocatam. Aër in opere Sophico dividit vel ad oculum aquas ab aquis, scilicet graves a levibus, puras ab impuris, imo nulla aqua arti est utilis, nisi quam aër sic divisit. Non possum hic silentio præterire, quod aliquando in vase meo spectavi firmamentum, dum solutionem corporis physici intenderem. Vidi in meditullio aquarum oriri interstitium aliquod, seu firmamentum salinum. Superiores aquæ erant colore igneo, inferiores lazareo, dum ad candelæ lumen de nocte chaos meum transpicerem: circa limbum vero superiorem duo circuli apprime flavi conspiciebantur; quæ tamen omnia laboris frustranei fuere phænomena.

nomena. Errores enim docent, & nox nocti indicat scientiam. Tu vero quisquis vulgi Mercurio, aut cuicumque alii metallico operam collocas, an in eo aquas separabis ab aquis? Mercurius aquæ quidem fructus est, sed in quo aquæ semen ita in ipsum fructum indissolubili nexu coaluit, ut radicaliter omnem divisionem, arte aut natura possibilem, respuat. Opus autem tibi est aquis, non ut putas metaphoricis, ast realibus, non fluidis tantum, sed & certo respectu liquidis, nisi quod aphilosophon est, in mari Sophorum velis aquam negare. Separatio itaque aquarum ab aquis primus labor est, adeo quidem necessarius, ut sine ejus vera praxi coetera omnia sint frustranea. Lege Fr. BASILII VALENTINI textum *Lib. de rebus nat. & supernat. c. 3.* hic a me verbotenus latine redditum, & num aërem & aquam Sophicam capias tecum perpende. „ Rerum omnium visibilium & comprehensibilium materia est spiritus Mercurii, qui purus est aër, & hinc „ inde volitat sine alis, & est ventus movens, qui post expulsio- „ nem ex suo habitaculo per Vulcanum in suum chaos fugatur „ in quod recedit & in elementa resolvitur, ubi more magnetico „ a sideribus attrahitur propter amorem, quia ab iis primun- „ exivit & generatus est, quia simile appetit, & suscipit simile „ Si autem spiritus hic Mercurii capi & corporificari potest, tunc „ se resolvit in corpus & evadit Aqua pura & clara transparentis, „ quia est prima aqua spiritualis & prima radix Mercurialis mine- „ raliū, spirituosā, insensibilis, incombustibilis absque com- „ mixtione terrestris aquositatis, & est Aqua Coelica, de qua „ multi scripserunt. „ Ita Fr. BASILIUS, quæ si intelligis, nec aër Sophorum, nec aqua, nec firmamentum tibi poterunt manere incognita.

Quoniam ut aquæ subtus firmamentum videntur & apparent nobis, qui supra terram

vivimus. At superiores aquæ visum nostrum fugiunt, quia tum late a nobis distant. Pariter & in macrocosmo nostro aquæ sunt minerales excentrales, quæ apparent; at quæ intus clauduntur, visum nostrum fugiunt, & tamen revera extant.

Duplex in Chao Sophico aqua est, *centralis & excentralis*. Excentralis & visibilis in Spiritu, centralis & invisibilis in terra. Hæc enim licet originaliter quoque fuerit aqua, coagulata tamen est, suamque aquam radicalem in centro claudit, neque videri, tangi, aut sub sensum artificis cadere potest, nisi cum aqua sibi proxima in unam mixtionis formam, in primam nempe materiam liquidam, non tamen aqueam, sed viscoso-unctuosam, convertatur. Sic enim aqua firmamenti sophici excentralis centrales evocat aquas in terra clausas, quæ & ipsa prius in conspectum duxit aquas centricas ipsius firmamenti, quod Mysterium est a Sophis obvelatum. Etsi enim per decem annos terram in igne etiam debito retinueris, non fient aquæ ejus centrales, quod me experientia docuit, nisi mediante Sophorum aëre, quem ipsa terra fecit apparere, unde jam subjungit PHILALETHA:

Hæc sunt de quibus auctor novi luminis, quæ sunt & non apparent, donec artifici placeat.

SENDIVOGIUS hic non loquitur de aquis centralibus corporum nostrorum, sed de ipso aëris Philosophici occulto centro, in quo etiam sunt aquæ, licet non appareant elementalium aquarum nubibus atque nebulis involutæ, ut eas extra centrum protrahere opus sit labore plenissimum: nisi enim aquam igneam mineralem a phlegmatica separaveris, possibilis in æternum non est aquæ constans in igne fixatio, unde quicumque in rore, aqua
pluvia

pluvia, aliisque meteoris solvens quærunt Philosophicum, iis serio perpendendum adscribo incomparabilis HELMONTII postulatum, *Progymnasm. Meteor. n. X. Experiri illis (Spagyris) erat perfacile, aquam, quocumque modo, arte vel naturali proportione, fuerit terrae nupta, nunquam tamen constantiam in igne acquirere, ut neque vere unquam terrae radicaliter jungi.* Ex quo non obscure colligetur, qualis debeat esse Sophorum aqua, quæ eorum terræ nupta unitur radicaliter & constantiam in igne acquirit perfectissimam.

Quemadmodum ergo aër distinguit inter aquas, sic & aër noster omnem aquarum excentralium, ad aquas quæ in centro sunt, ingressum prohibet. Etenim si ingrederentur & miscerentur, tum statim unione indissolubili coalescerent.

Aëris aqua excentralis admodum difficilem ingressum habet ad centralem aquam corporum, qui tamen ingressus omnino necessarius est, ut aqua fiat per aquam, sive ut obscure Veteres loquebantur, Mercurius per Mercurium. Quamprimum enim facta est utriusque aquæ radicalis penetratio, etiam sequitur indissolubilis unio. Dum corpora facta sunt aqua per aquam in qua sunt, tum omnia aër & vapor sunt, homogenea & indivisibilia. Quia natura naturam amplectitur, retinet, nunquam dimittit. In operis limine conspexi aliquando aquam ingredi corpora, sed animadverti ad eorum centrum non fuisse admissam, nam illa non diu post ad pristinam soliditatem redibant. Quia enim a Chao non sequestraveram sat caute & perite aquas excentrales (non enim noveram istas, quæ intus claudebantur), sic quidem ex parte fiebat solutio, quæ tamen non erat Philosophica, cum nulla sequeretur corporum attenuatio, nulla sublimatio, nulla in-

diffolubilis unio. Sic didici, quantum interfit Chaos ab humore hydropico superfluo purgare, quod mox infra monet PHILALETHA. Et sic multoties irritis tentatæ solutionis experimentis, tandem intellexi, aquas excentrales aëris non ingredi aquas corporum centrales, cujus ratio mox patebit.

Dicam itaque sulphur externum vaporosum comburens adhærere pertinaciter Chao nostro, cujus tyrannidi non valens resistere avolat purum ab igne sub specie pulveris sicci. Tu si aridam hanc terram aqua sui generis rigare sciveris, poros terræ laxabis, & externus hic fur cum operationibus nequitiae foras projicietur. Purgabitur aqua per additamentum sulphuris veri a sorde leprosa, & ab humore hydropico superfluo, habebisque in posse Comitum a Trevis fontinam, cujus aquæ sunt proprie Dianæ Virgini dicatæ.

Hic ad praxin & artis mysteria tacito pede procedit. Docet enim depurationem Chaos sive aëris Sophici, in quo tria statuit excrementa: 1. Sulphur externum vaporosum comburens & ex toto combustibile; 2. sordem leprosam, per quam superfluitas fæculenta terrea intelligitur; 3. humorem hydropicum, per quem innuit aquas inutiles excentrales. Hi sunt morbi. Indicationes horum curativas has ponit. Terra arida riganda est, laxandi ejus pori, addendum sulphur verum. Remedium, quibus hisce indicationibus satisfacit, unicum ponit, nempe aquam sui generis, quam terra arida Sophorum magneticæ attrahit, naturam enim habet fontinæ Trevisanæ, quæ regem transeuntem semper ad

ad se trahit, sicque ejus pori laxantur per humidum unctuosum, & additionem sulphuris fixi incombustibilis, unde tum aqua seu fons Virginis Dianæ, in quem nuda ingreditur, id est, aqua aëris centralis purissima exoritur. Hujus praxin ipse PHILALETHA in *Fonte Chem. Phil.* ulterius insinuat, obscuro quidem, at ex dictis non adeo difficulter intelligibili Aenigmate. Attendas igitur, inquit, huic secreto, in locis Saturninis reperitur herbula quædam saturnia dicta, cujus ramuli apparent sicci, verum in radice succus abundat. Hanc tu colligens herbam una cum radice tecum portabis, donec ad montis pedem veneris, subter quem Vulcani ministerio fodiens herbam tuam sepelies, quæ statim poros montis permeat, terram ejus laxando. Tum demum ad summitatem scandens facillime perforabis usque ad genua & infundes aquæ pinguis ac siccæ tantum, ut ad imum montis descendens impositam herbam madefaciat, quia statim madefacta una cum aqua instar fumi ascendit, & rapit secum spiritum montis fursum ferens secum, qui spiritus est ignea vis miscens se aquæ, & in illa habitans, est aqua cui immisisti viaculum tuum, sive vas aut furnus, spiritus Saturniæ, & fumus albificans & vapor montis est ignis, & hæc omnia sunt Mercurius, sic habes Saturniam vegetabilem regalem & mineralem herbam, & totam aquæ nostræ secretum sub ænigmatico sermone descriptum.

Hic igitur omnia dixit, quæ hoc capite intendit explanare, seu potius obscurare magis. Fusores Antimonii hic rursum intelligunt Regulum suum, cui sulphur vaporosum externum adhæret, quod ab igne sub specie fumi per sublimationem avolat in pulverem seu flores siccos; adjecto tamen Nitro, seu aqua sui generis, laxatis poris instar scoriarum separatur, ejusque loco sulphur verum a Marte recipit, quo mediante depuratur: ita illi.

Dicam quoque errorem meum. Non purgaveram Chaos a sulphure externo vaporoso. Comperi tamen nihilominus poros

terræ laxasse, & solviffe spe mea citius. Verum produxi fontem veneno infectum, a Mercurii Sophici via ad liquoris alcahestini avium delapsus. Aderat enim fur cum operatoribus nequitiae, siquidem ea fuit fontinae virulentia seu violentia, ut vitri spississimi (quod curiositatis causa affervo) internis parietibus profundas undique foveas insculperit, vitrumque erosum solverit in Alcohol subtilissimum; interim quod satis mirari non potui, relicta in fundo terra crocea Chaos in collum vasis elatum adhærebat instar Stanni foliati, figura perfecte rotunda, quod non uti prius instar aquæ crassioris defluebat, sed in globulos veluti mercuriales sese recolligens ex alto recidebat. Phænomenon hætenus a nemine quod dicam observatum. Verum ob vitri fatiscentiam & instantes rimas laborem coactus sum finire; ex eo autem primum didici, quid sint *nummi artis*, quorum non semel in *Turba Philosophorum* fit mentio. Terra enim adhærens foliata exacte referebat nummulos Gothicos argenteos, quos alii patellas iridis appellant. Colligebam inde Chaos illud, etiamsi nihil de Mercurio vulgi aliove metallico participaret, induere posse formam seu speciem Argenti vivi communis, ut non obscure pateret ratio, quare Sophi solvens suum Mercurium seu Argentum vivum appellarint.

Hic fur est nequam arsenicali malignitate armatus, quem juvenis alatus horret & fugit, & licet aqua centralis sit hujus sponsa, tamen amorem suum erga illum ardentissimum non audet exerere ob latronis insidias, cujus technæ sunt vere inevitabiles.

BECCHERUS per hunc & priorem textum Reguli martialis mercurificationem a PHILALETHA intelligi opinatus est, aliisque persuadere voluit. Nempe in Regulo sulphur quoddam arsenicale est, quod amalgamationem Mercurii cum Regulo impedit,

dit, sicque ingressum aquæ mineralis excentralis, nempe Argenti vivi communis, in aquam centralem Reguli, nempe Mercurii ejus, prohibet, mercurificationemque arcet. Hoc sulphur vaporosum externum comburens vocat furem & nequam arsenicali malignitate armatum, quem juvenis alatus Mercurius exhorrescit. Ita ille.

Explicabo id clarius & magis philosophice. Sulphur illud externum a Philosophis censetur esse naturæ arsenicalis sive malignæ, eo quod impedimentum sit, quo minus mercurialis Spiritus cum aqua centrali terræ desponsetur. Si enim arsenicali malignitate comate eorundem tentetur connubium, amor ardentissimus, id est, utriusque in radice copula non sequetur, id quod Artistarum plurimi non attendunt, nescientes quis sit obex, dum corpora in aquam radicaliter solvi renuunt. Unde Auctor noster eleganti metaphora sulphur illud Latronis, utpote qui totum corpus mortificat & perimit, & furis, qui labores & impensas quaslibet quasi furatur, insidias & technas appellat inevitabiles, impossibile namque est artificem in primis tentaminibus has ita calere, ut non multoties in præparatione hallucinetur, quam multa enim hic sint devia, vix lynceus observat.

Accedit, quod hic adhuc alio collimet PHILALETHA & magnum aliud mysterium, non tam doceat, quam subinnuat. Dixerat namque priori textu sulphur vaporosum externum adhaerere Chao; jam vero adducit malignitatem arsenicalem, quam ipse juvenis alatus, id est, aër, sive Mercurius Sophicus fugiat. Animadvertendum igitur est hic, eum loqui de corpore sive terra; Ejus enim aqua centralis duntaxat illa sponsa est, quam iste appetit, perhorrescit tamen ac fugit ob sulphur arsenicale. Naturæ enim Symmistæ docent, in subjecto philosophico duplicem esse terram, scilicet mercurificantem, ex qua per separationem sulphuris arsenicalis fiat Mercurius Philosophorum, & arsenifican-

tem, ex qua Alcahest paretur: liquidem utrumque solvens ex eodem conficitur subjecto, sed diverse modificato: Alcahest ex terra sulphurea arsenicali falis, Mercurius Sophicus ex mercuriali. In cujus præparatione igitur sulphur illud arsenicale penitus erit separandum, ut obtineatur sola & purissima terra mercurificans seu mercurialis, cujus centrum ipse alatus juvenis, ab omni quoque sulphure externo combustibili liberatus, ingrediatur, sicque, ut loquuntur Sophi, sponsus nudus cum sponsa nuda, id est, immaculatus cum virgine thorum conjugalem ascendat. Et hæc explicatio vere est philosophica, quam rudiori aliquo exemplo illustrabo in regno vegetabili.

Sal Tartari terra fixa est, & tamen, juxta LULLIUM aliosque Adeptos, reddi potest volatilis. Spiritus Vini rectificatissimus volatilis est, & tamen cum ea figi posse creditur, quamvis utrumque opus sit Herculeum. Spiritus Vini volatilis & sal Tartari fixum ejusdem sunt radicis ac profapiæ, & tamen experientia docet utriusque non fieri connubium & unionem indissolubilem, ut terra in aquam & aqua in terram convertatur fiatque unum omnino homogeneous. Certe non sine magna ratione LULLIUS in præparatione aquæ suæ cœlicæ, sive Mercurii, hoc exemplo usus est. Jam igitur scrutare causam, quare hic pariter alatus juvenis non possit exerere ardentissimum suum amorem erga hanc sponsam radice & profapia sibi connatam, & quare potius illam fugiat. Quam si invenisti, ad Regnum minerale analogice argumentare & cogita, quid illis sit addendum, quid demendum, ut inseparabili nexu coalescant.

Esto hic tibi Diana propitia, quæ feras domare novit, cujus vineæ columbæ pennis suis aëris malignitatem temperabunt, quod per poros facile ingreditur adolescens, concutit

*cutit statim peroleos, nubemque tetricam
suscitat. Tu undas superinduces ad lunæ us-
que candorem, atque ita tenebræ, quæ super
abyssi faciem erant, per spiritum se in aquis
moventem discutientur.*

Subtilissima & obscurissima est hæc allegoria in sensu philo-
sophico, explicatu facilis & aperta juxta processum hodie sat no-
tum chemicis, & a non uno clare satis publicatum, vtrumque
pandam. Qui Argentum vivum vulgi in Mercurium philosophi-
cum redigere allaborant, illud mediante Regulo martiali purga-
re, ab humore hydropico liberare, & igne seu sulphur Martis
animare intendunt. Sicuti enim in fusione Reguli cum Marte
pars Reguli mercurialis dimisso proprio sulphure Ferri sulphur
apprehendit sibi que sociat, ita quoque in Argento vivo vulgi
idem futurum, sicque Mercurium duplicatum igneum genera-
tum iri sperant. Compererunt autem juvenem alatum, id est
vulgi Mercurium, horrere & fugere connubium cum Regulo mar-
tiali, licet hujus centrum, id est Mercurius, ipsi sit sponsa, quia
copia sulphuris arsenicalis ipsius Reguli impedit mixtionem amal-
gamatoriam cum Argento vivo. Jam igitur singulare excogita-
runt artificium, quo istam sulphuris malignitatem temperarent,
& in poros Reguli ingressum Mercurio facilitarent. Ad quod
elegerunt Dianæ binas columbas, id est Lunam & Venerem (non-
nulli illam solitarie, alii utramque) & Regulo martiali colliqua-
runt sicque magis reddiderunt metallicum, ut jam cum Mercu-
rio amalgamatio expetita ad votum succederet. Quem quidem
a Regulo isto per destillationem toties cohobando repetierunt &
singulis vicibus cum sale & aceto vel etiam aqua fricando & ab-
luendo, ut in suis experimentis diversimode docet ipse PHILA-
LETHA, ab omni nigredine mundarunt, donec lunæ gereret

candorem, & omnes tenebræ super abyssi faciem, id est impuritas nigra in superficie Mercurii apparens, essent tandem ablata. Qua quidem enchiresi Mercurii Sophici creationem esse completam crediderunt. Et hanc quoque ipsiusmet PHILALETHAE fuisse intentionem sustinet PANTALEON, cum interim quoad fiendi modum false increpando, qui tamen Andabatarum more cum hoste fictitio pugnat, sententiam PHILALETHAE forte nunquam somniatam infestat, heterodoxa fingit postulata in Philosophia Hermetica, contra quæ ridiculo assultu insurgit; PANTALEON male explicat sic male docet.

Paulo aliter sentit BECCHERUS, qui hoc saltem processu paratum lunæ Mercurium SUCHTENII & PHILALETHAE esse scribit Tr. *Concord. Mercur. Luna*, & ipsum potius Mercurium ex regulo Antimonii martiali sine argento confectum indubitato verum & genuinum Philosophorum esse statuit; unde per bias Dianæ columbas non Argentum, sed salia alcalia & urinosa (aves enim sunt & volare debent, Luna autem fixa est) intelligit, quæ malignitatem sulphuris arsenicalis in Regulo ita contemperant & domant, ut mercurificetur. Cujus methodum in *Supplemento secundo Physica subterranea Thes. 6.* fuse ostendere allaborat, quo curiosum lectorem brevitatis causa remittimus. Verum nec BECCHERUS, nec PANTALEON hac sua tam speciosa theoria unquam facti sunt adepti. Experientia namque fatuorum magistra jam pluries docuit viros in Pyrosophia exercitatissimos mercurium istum Antimonii qualicumque columbarum artificio sat laboriose paratum mansisse, ut ante, operi Sophico plane ineptum, & Philosophorum regem noluisse sophisticum hunc hermaphroditum pro sponsa sibi devincire. Sic eventus docuit conceptus hos duntaxat esse imaginarios. Possideo drachmas duas pulveris instar Cinnabaris rubicundi, ex tali Mercurio, cum Auro magnam partem jam fixato, parati, multis tamen adhuc globulis Mercuriali-

rialibus vivis et nec dum mutatis permixti, quem ex ovo philosophico artificis, labore Sophico nondum absoluto mortui, exemplum mecum ante plures annos communicavit magni in Germania Principis Archiater, in quo desideratam tingendi potentiam frustra quæsieris.

Hæc præmissis intellectu facilior erit ipse sensus vere philosophicus. Tria itaque sunt, quæ hoc textu proponit PHILALETHA: 1. temperationem Sulphuris per Dianæ columbas; 2. phænomena, quæ in ipsa operatione comparent; 3. ipsius Mercurii sic præparati nitorem & elegantiam. Quo ad Dianæ columbas (quarum fundamentalem scientiam sequenti libro proponam) hic prævie notandum, nihil concipi debere ab ipso Aëre philosophico diversum, vera etenim Sophorum Diana est, & Fr. BASILII Venus Aphrodita, quæ hominum corda novit, multoque magis domare feras tam physicas, quam philosophicas. Ex hoc veluti e Dianæ luce provolant binæ columbæ, particulæ puta sulphuris veri volatiles, quæ aëri philosophico mixtæ medium aliquod, seu quidam quasi paranympus evadunt, a quo ingressus alati juvenis ad sponsam, Mercurii inquam ad terræ fixæ centrum, conciliatur. Hæc etenim particulæ, quia ex ipsa terra sunt, facile secum ad hujus penetralia ipsum spiritum deducunt. Ipsa terra instar magnetis sulphur arsenicale attrahit & suum spiritum simul temperat & a se purum dimittit.

Speculemur nunc phænomena & explicemus, quid sit. *Adolescens statim concutit peroledos, nubemque tetricam excitat.* Aër elementalis mundanus suos non minus, quam terra, fundos habet, quos Adepti vocant *peroledos*. Varia aëri ut terræ strata sunt, & sicut aquæ sua sunt barathra, suæ voragines, ita portæ sunt in peroledis, quas periti *cataraëtas* & *valvas cæli* dixerunt; in peroledis autem venti, rores, nubes, aliique aëris fructus continentur, qui prout eorum valvæ juxta Blas stellarum, cui pa-

rent, aperiuntur, in visibilem mundum effusi mutationes temperum inducunt, ut acutissimus philosophatur HELMONTIUS *Tr. Gas aqua, §. 25. 30. 31.* Simili ratione in aëre sophico dantur Peroledi, quorum januas aperit iste adolescens, scilicet Blas illud subtilissimum spiritus mercurialis, quod varia aëris strata movet, unde mox ex Gas in vaporem resoluto apparent nubes, mox ex his concretis aqua, excitat quoque nebulas tetricas, id est halitus & vapores foetidos, qui varia in cœlo philosophico meteo-
ra, irides, Dracones volantes, aliaque stupenda phænomena produ-
cunt, quæ tamen in undas deorsum relabentia tandem corpus nigredine oblitum abluunt ad Lunæ usque candorem, & tenebras in putrefactione ortas discutunt, de quibus ipse HERMES ait: *Hoc peracto vivit in putrefactione, & fusca nubes, qua super ipsum fuerant, & in suo corpore antequam moreretur revertuntur.* LULLIUS in Cod. Cap. 31. *Sume ex eonebulam, quam peperit, tenebrosam, & infunde super eam de aqua separata ab eo, &c.* Turba Philosophorum hac habet: *Cum videris nigredinem illi aqua imminere, scias totum corpus liquefactum esse, & tunc oportet ignem lenem continuare, donec conceperit nebulam, quam parit, tenebrosam.*

Ite nunc, qui in fusione Reguli antimoniæ putatis concuti peroledos, & fumos in ejus præparatione surgentes creditis esse istas nubes tetricas & nigras adeo a Sophis expetitas. Considerate, num non sint potius aridæ, & omni humido, aqua & spiritu, corpori ad Lunæ usque candorem abluendo necessariis, penitus destitutæ. *Mundi enim regeneratio fit, inquit ESPAGNETUS, a Spiritu igneo in aqua forma descendente, aqua enim Philosophorum ignis est. Aër autem Philosophorum, inquit ZADITH, est fumus subtilis in sensibus, & est ignis, & ex igne est, hoc est, generatur ex igne & nutritur, propter quod debet reduci ad ignem.*

Sic jubente Deo lux apparebit. Lucem e tenebris separa septima vice, eritque creatio haec sophica Mercurii completa, eritque septimus tibi dies Sabbathum quietis, a quo tempore ad anni usque revolutionem possis expectare generationem supernaturalis Solis filii, qui circa finem seculorum in mundum veniet, ut a labe cuncta suos fratres liberet.

Paragraphus hic ultimus etsi nil mysterii videatur continere, sufficit tamen ad solvendum totius rei nodum; nam & ex eo omnium prædictorum aut veritatem aut falsitatem colliges, si enim PHILALETHA intelligi debeat ad literam totus processus foret falsissimus. Quia intra septem dies fieri nequit Mercurii Sophici completi creatio, quæ fere totidem menses, ex Adeptorum omnium consensu, requirit, licet principia ejus materialia vera intra septimanam sic adaptari & depurari queant, ut nullus restet labor, nisi ut jungantur & debite decoquantur ad Mercurii Sophici complementum. Mercurius Philosophorum duplicatus non præparatur opera manuali & destillationibus aut sublimationibus mechanicis, ut Sophistæ sibi persuadent, sed operationibus mere physicis in vase unico ex utroque semine masculino & femineo debita proportione junctis. Neque juxta Philosophos recentiores necessaria est lucis a tenebris separatio, seu corporis & spiritus depuratio septies repetita, sed quinque ablutiones juxta FLAMELLUM corpus sufficienti candore imbuunt. Ergo totum hoc, & quod hætenus docuit PHILALETHA, non de ipso opere sophico & Mercurii duplicati generatione intelligendum est, sed de eius duntaxat principiorum adaptatione, & prima præparatione, quæ intra dies septem absolvi potest.

Hoc

Hoc enim absolute Artifici Sabbathum quietis est; nulla enim opera manuali amplius indiget, nisi ut principia hæc ovo philosophico inclusa, ignæ debito in verum mercuriale fluidum excoquantur. A cujus operis, quod *Herculeum* vocant, sine computando intra anni revolutionem Solis filius perfectus, licet nondum summa tingendi potestate imbutus, potest generari. Qui aliter PHILALETHAM intelligit, in via erroris est. Sophistæ enim desinant ubi deberent incipere. Chymici Stibiales, depurato & animato per Regulam martialem Argento vivo vulgi, quod a sagacioribus septem dierum spatio fieri posset, arbitrantur Mercurium Sophicum esse creatum. Sophi vero, depuratis intra totidem fere dies Mercurii sui principis constituentibus, tum primum spermata conjungunt, & sub maxima quiete, nisi quod igni suo invigilent, seu vel septem mensium nunquam interrupta coctione in solvens homogeneum convertunt. Tantum distant æra lupinis. Tu quisquis cupis has transire ærumnas, meditare, de quo Mercurio loquantur Philosophi, an de composito & vere duplicato. Hac enim non attenta in eorum scriptis ubique distinctione, inextricabiles oriuntur confusiones. PHILALETHA si de Mercurii Sophici principis eorumque præparatione philosophice, certe non sine multa obscuritate & invidia est locutus, quam utramque, quantum potui, studui remove. Adjiciam nunc

COROLLARIUM.

De Aëre Philosophorum.

An ergo Sophorum peculiaris Aër est? numquid communem omnes inspirant aërem, seu Sophus sit, seu Asophus? Certe hic admodum in macrocosmo diversus est. Alius, quem in Boeotia inspirat crassioris Minervæ Melibæus, alius, quem in Insula Lemno

Lemno Pyræmon. Sophistæ etiam suum aërem habent, in quo arces & castella sine fundamento fabricantur. Aër autem sophicus in multis convenit, ut & discrepat ab aëre microcosmico. Dicam paucis discrimen.

Aër Sophorum, inquit SENDIVOGIUS, Tr. de Sulph. *volatile quid est, sed fixatur, & quando fixum est, penetrabile reddit corpus.* Aër mundanus nunquam fixari potest: deberet enim posse reduci in terram, & ideo prius in aquam in quam eam condensari plane impossibile est, ut probavit HELMONTIUS Tr. de *Aëre*. Aëris autem sophici vis integra est juxta HERMETEM, si versus fuerit in terram. Aëris & aquæ elementum in macrocosmo sunt impermutabilia, si autem in opere non essent inter se mutabilia, ars vana foret. Notandum igitur (ut innumeras alias distinctiones, ex LULLIO facile colligendas, præteream) Philosophos per Aërem suum quid indicare a communi aëre toto, ut ajunt, cælo diversum, licet appellationis huius causas habeant gravissimas. Ego ex HELMONTIO & CARTE-SIO illis novas superaddam.

CARTESIUS aërem specularum constare ex meris globulis, qui, cum se secundum omnes extremitates tangere nequeant, necessario interstitia seu spatia relinquunt, quæ cum vacua esse non possint, materia mundi subtilissima replentur, nempe materia primi elementi, quæ ignem constituit. Hæc exactissime quadrant Sophorum aëri, qui cum ex globulis quoque constet, etiam intra se ignem claudit. Unde LULLIUS Cod. c. 47. *Ipse ignis non est, nisi corpus ad ultimum subtiliatum, & in ventre aëris jam occultum ex quo manifestissime constat, quod aër est Spiritus ignem deferens; Lapis est ignis deportatus in ventre aëris. Quod Hermeticæ & Cartesianæ Physicæ stabilit harmoniam.*

Elementum aëris extra quidem leve esse, intus vero grave, statuit SENDIVOGIUS. Ipsi quoque Cartesiani aëris columnam

admodum gravem esse, ejusque vim pressivam curiosis experimentis comprobarunt. Aër Sophorum quoque licet in sua raritate sit levissimus, congelatus tamen ponderis est gravissimi, & ipsi auro præponderat. Quo enim quid subtilius est, & magis ad naturam Spiritus accedit, eo magis se penetrare, constringi ac condensari potest, unde gravitas oritur, quod eleganter probat LUDOV. de COMITIBUS, *Tr. de Metall. Lib. II. C. 5.*

Aër mundanus compressionem sui admittit; ita teste HELMONTIO aër in canna ferrea ulnæ unius potest comprimi ad digitos circiter quindecim, cujus compressi aëris expansione contingit spiculi per asserem transmissio, non minus, quam si a sclopeto propellatur. Aëris sophici compressio & compactio in unum partibus longe pluribus fieri potest, cujus in projectione Tincturæ ea postmodum est expansio & elasticitas, ut vel in momento profundissima metallorum centra penetrare, & una ejus particula aliquot millenas possit trajicere & transmutare.

Spiritus participat de natura aëris, aër autem de natura aquæ & ignis; in opere ergo corpus terreum non potest fieri spiritus igneus, nisi fiat aër, nec aër, nisi fiat aqua: ergo aqua proximum & primum est elementum, in quod terra est reducenda, ideoque artis clavis & Mercurii principium. Aër itaque Philosophorum ens est mediæ naturæ, seu mediam retinens naturam duorum extremorum, aquæ scilicet & ignis, unde *substantia media Mercurii* appellatur. Jam vero quantæ difficultatis sit ejusmodi conversio, discere possumus ex doctrinæ Cartesianæ fundamentis. Non enim facile est corpuscula cubica in longa, nisi subdivisionibus multis, mutare, nec oblonga in globulos reducere, nisi rursus major fiat subsectio. Ex globulis vero ut fiat materia Sophocosmi subtilissima, quam suum ignem vocant, ulterius porro attenuandi erunt in minutissimas atomos naturæ possibiles, quales & ipse tandem præ se fert Lapis Philosophorum, cujus pulvisculo nihil in mundo volunt esse subtilius Adepti. In ipsa itaque

que philosophica putrefactione, quam satis apte nonnulli vocant, *putridi fractionem*, necesse est omnes particulas secari, subdividi, separari & figuris ac magnitudine mutatis invicem transmutari, ut elementa chymica ordine extrahantur. De qua figurarum transmutatione eleganter *Author Rosarii: Fac de masculo & femina circulum rotundum, & de eo extrahere quadrangulum, ex quadrangulo triangulare, & de hoc circulum rotundum, & habes Lapidem Philosophorum.*

Aër mundanus corpora volatilifiat, ut arcano experimento confirmat HELMONTIUS *Tr. Blas. Hum. §. 45.* quod ita exacte convenit Sophorum aëri, ut de hoc potius, quam mundano, eum putem fuisse locutum: Verba sic se habent; *Si aër (arcanum capiat qui potest) inprimis volatilifiat Sulphur concreti, cum omni-moda separatione sui salis, hoc sal, quod alioquin in carbone fixaretur in alcali per ignem, fit totum volatile ac sursum scandit in specie liquida, quandoque, & non raro, in forma sublimati, habetque totam concreti crasin &c.* Innuit hic quidem salis Tartari volatilifandi arcanum, qui juxta LULLIUM typus est præparationis Mercurii Sophici. Discite igitur Sophorum aërem, & mysterium intelligetis.

Aër mundanus corpora tenacia in aquam resolvit, quod probatum vide apud HELMONTIUM *l. c. §. 35.* Aër autem Sophicus proh quam tenacis compagis, quam firmæ texturæ corpus primum minerale & postea metallicum fixissimum in aquam resolvit! & hanc proprietatem præ reliquis omnibus attendunt Sophi & ipse quoque PHILALETHA, dum & aërem firmamentalem & sophicum asserit aquarum separatorem. Quæcunque in aërem mundanum super mediam regionem elevantur, in primam sui transeunt materiam atque pristinam Elementi aquæ indolem recuperant, ut eleganter ostendit prælaudatus HELMONTIUS *Tr. Compl. atque Mist. Element. figment. §. 38.* in aëre sophico

dum subtiliata corpora elevantur, in primam quoque sui materiam, aquam scilicet viscosam relabuntur; aqua enim quæcunque elementalis arti est inutilis. Audite elegantem aëris sophici paraphrasin, quam *Clangor Buccina* intonat: *Cum corpus mundatum fuerit, & cum spiritu incorporatum, sublimatione ascendit, tunc ambo facta sunt vapor unctuosus, & ab urentibus substantiis spoliatus, aër subtilis clarus nimia penetrationis, anima a vitiis & inquinamentis liberata, quia inuncta suo corpori mundato mediante spiritu, id est, aqua Mercuriali purificata, transit in ens purissimum & incorruptibile, & nisi fiat vapor, nihil in opere hujus artis peregisti.* Perpendite verba singula, nam pondus habent.

Ego tractatulum hunc de Chao & Aëre Sophorum finio. Fuerunt tenebræ super faciem abyssi. Et intellectus humanus profunda abyssus est, & super hunc quoque tenebræ sunt, nec lux illi oritur, donec Spiritus Domini super eum feratur, cujus lumine illustrati videamus & cognoscamus naturæ abdita. Non impletur luce oculus, nisi ad solem conversus, nec mens nostra luce, nisi ad nos convertatur is qui dixit: *Fiat lux, & facta est.* Cæcutimus nisi Sol supercœlestis ita tenebras nostras discutiat, ut scientiæ nobis oriatur claritas, per quam agnoscendo Creaturas ad ipsum Creatorem convertamur, quem ubi aliquando intuebimur, verum nobis erit Sabbathum quietis non ad annorum revolutiones, sed in perpetuas æternitates. Dum supernaturalis solis filium Theandrum, qui circa finem Seculorum in mundum venit a morte fratres suos liberans, remoto velo felices aspiciemus. Utinam! ah utinam!

Finis Libri Tertii.

HISTORICA
RECENSIO & REVELATIO
CELEBRATISSIMI
COLLYRII ANGLICANI
VIRI QUONDAM ILLUSTRIS
HANS SLOANE

KILLAGHA HIBERNI,

Magnæ Britanniae Regis Archiatri primarii, Baronis, Præ-
sidis Societatis Scientiarum meritissimi, & Societati Scientiarum
Parisiensi, Madritensi, Berolinensi atque Scoticæ Edinbur-
genfi Adscripti, quod Ipse diu in arcanis habuit,
tandem vero

Augustissimo Magnæ Britanniae Regi

in publicos usus revelavit paucis pagellis, quibus

Titulum præfixit:

*An Account of a most efficacious Medicine for so-
reness, weakness and several other distempers of the Eyes,
by Sir Hans Sloane Bart. Physician thro his Majesty &c.
London, Printed for Dan. Browne, at the Black-
Swan, without Temple-Bar, MDCCXLV.*

interprete

MENANDRO II.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1892

PHYSICS

1892

1892

1892

1892

HISTORICA

Collyrii Anglicani recensio.

Ere esse putaram reipublicæ medicæ, seu verius publicæ utilitatis, historicam recensionem Collyrii ab Illustri SLOANE correcti, diuque ab ipso in arcanis habitum, cum *Illustri* S. R. I. ACADEMIA NATURÆ CURIOSORUM communicare; quoniam ob effectus præsentissimos, quos in oculorum curatione edidit, non tantum Magnæ Britanniæ cives, sed Belgas etiam, Gallos, Germanos & coloniarum in America Britannicarum plures, in admirationem rapuit, & sui desiderium ardentissimum excitavit quidem, sed a possessore, nullo, tametsi maximi pretii præmio, ejus revelatio impetrari poterat. Tam severæ occultationis causa, non erat lucri commodum; maximas enim consecutus erat opes & fortunas amplissimas: sed fides, quam olim dederat illi, a quo acceperat. Mortuo vero amico, cui vivo fidem numquam mutaverat, typis tandem exscribi curavit, *Augustissimo Regi* dedicavit, atque ita, quo de universo genere humano bene mereret, publici juris fecit. Quæ igitur per XVI. pagellas ipse differuit, interpretata dabimus:

* * *

In ipso naturæ scrutinio practico, connato quodam desiderio actus, semper affectavi illud, quod esset tutissimum. Ea propter in eam omni tempore incubui curam, ut materias medicamentorum veras, & curationes invenirem fidas. In omnibus tamen observationibus meis nullam observavi tutiorem, quam illam, quæ in praxi D. *Luke* RUGELEY in curatione morborum & infirmitatum, quibus oculi affici solent, se mihi sæpissime obtulit.

Ut vero hoc medicamentum ipse eruerem, omnem navavi operam: Aggressus etenim sum negotium una cum erudito quodam Pharmacopœo, sociam mihi operam ferente, cum quo laudatus RUGELEY æque ac ego, conjunctissime vivebamus. Verum enim vero, adhibita licet omni accuratione, nihil tamen quidquam de hujus remedii expiscari poteramus compositione.

Post hujus Medici mortem, summa qua valebam industria, omnes ejus libros, scriptaque singula perquisivi, & ejus inprimis *Materiam Medicam* a se consignatam. Sed irritus etiam iste erat, quem suscepi, labor: donec tandem non nemo ad me accederet, cujus opera, ut equidem conjeceram, in præparando illo collyrio D. RUGELEY usus erat. Ab isthoc homine obtinui remedii formulas, pollicendo certum præmium adfirmandoque, me in ipsius detrimentum, nulli umquam mortalium revelaturum esse. Formulas illas, quas hoc modo obtinui, sua manu scripserat D. RUGELEY; ego vero easdem mutavi, correxi, iisdemque per annos oppido multos usus sum. *Formula Collyrii:*

Recipe *Tutia* ppt. *unciam unam,*
Lapid. Hamatit. ppt. *scrupulos duos,*
Aloës optima ppt. *grana duodecim,*
Margaritarum ppt. *grana quatuor.*

Cum summa circumspectione comminue singula in mortario porphyriano, seu marmoreo, ope pistilli ejusdem materiæ. Admisce sufficientem quantitatem *pinguedinis viperarum*, ut linimenti acquirat consistentiam, & quotidie mane vesperique applicari possit, pro commoditate ægrorum, veluti in sequentibus exposituri sumus.

Postea vero quam correcto hoc remedio, experimenta fecissem, diffiteri non poteram, quod ejus me compositio in sui admirationem converterit, quoniam ejus effectus tam erat certus & indubius, ut si vel centum hominibus applicatum esset, ne in

uno quidem eius falleret efficacia. Excepto illo casu, ubi oculis laboratur, malo *venereo* læsis, utpote quibus incassum semper applicari solet.

Quum per annos jam aliquot istud arcanum possedissem, in scriptis quibusdam, *Theod.* MAYERNE manu exaratis, inveni, quod etiam is hujus *linimenti* notitiam habuerit, & *Pharmacopœa* a se conscriptæ illud inseruerit. Aliquantum vero post, cognovi, quod ipse hujus linimenti inventor non esset, sed illud auctorem sui cognosceret *Matthaum* LISTERUM Collegii Medici Sodalem, qui cum MAYERNEO communicaverat, & tam eximiam curationem in Matriona quadam perfecerat, quam D. THEODORUS in extraordinariis habendam esse censuit. Probabile itaque videtur, MAYERNEUM, laudatum hoc medicamentum cum D. *Thoma* RUGELEY, patre nimirum Doctoris *Luke* RUGELEY, communicasse. Compertum enim habeo, collegas fuisse, & inter se amicissimos.

Ceterum methodus, qua applicatio linimenti mihi quam optime cessit, talis erat: *Primo* venam secari curavi; *deinde* vesicatorium in nucha & post aures applicui, ad educendos humores acres. *Porro* pro inflammationis gradu & serosæ acredinis quantitate, inter scapulas foniculum excitavi, quo expeditior esset effluxus: quem in finem vesicatorium insuper applicui, quod manationem feri juvaret, eamque constanter conservaret. Oculos *aqua fontana* eluendos, semper suasi; quippe quæ quædam prærogativam habet, præ omni spiritu, sive simplex is fuerit, sive compositus. Remedia *interna*, quæ mea experientia observavi probatissima, ista sunt: *Conserua* scilicet *Fl. Roris-marini*, *Pulvis Antepilepticus* æque ac *Pulvis ad Guttetam* *).

App. Art. Med. Pb. Vol. X.

OO

EX

*) Nota. Ita quidem habet Exemplar Anglicum: *Antiepileptic Powders* Such as *Pulvis ad Guttetam*. Hic vero *Pulvis* dici solet de *Gutteta*. Exhibet illum *Codex Medicamentarius seu Pharmacopœa Parisiensis* Anno MDCCLXXXII. forma Quarta editus p. 61.

Ex herbis sumantur *Herba Betonica, Salvia, Rorismarini, Euphrasia*, rad. *Valeriana silvestris, Castoreum* &c. Laventur lingua & fiant species pro infuso Theæformi; omnibus sive simul sumtis, sive quibusdam solummodo delectis. Ita quoque de *Spiritu Lavendula composito* & *Sale volatili oleoso*, fiat essentia.

Quod si inflammationis contingeret reversio, e venis temporalibus eduxi vel per applicatas hircudines, vel per cucurbitulas inter scapulas apprimendas, sanguinis uncias sex; quod admodum conducit ægrotis. Linimentum ipsum applicatur ope penicilli ex pilis fibrinis compacti, palpebris parumper hiantibus.

Dum vero in curandis oculorum morbis occuparer, sæpe miratus sum, curationis successum non respondisse votis; progrediente autem tempore deprehendi, causam subesse *febrem intermittentem*. Quoties enim paroxysmus aderat, toties pejus evenit

PULVIS DE GUTTETA,

Recipe *Rad. Pœonia maris*
Seminis ejusdem
Diptamni albi
Visci Querni ana Unciam semiss.
Seminis Atriplicis Drachmas duas
Cranii humani Drachmas tres
Corallii rubri preparati
Hyacinthorum preparatorum ana Drachmam unam
Ungula Alois preparata Unciam semiss.
Foliorum Auri Drachmam unam.

Misce fiat Pulvis.

In Germaniæ officinis species hujus Pulveris sunt quidem eadem, sed pondus earum non modo differt a præscripto pondere *Codiciis Parisiensis*, verum, monstrosa pariter dosis *foliorum auri* prorsus omittitur, tamquam ingrediens vere inutile & ventriculo molestum, licet ad splendorem pulveris faciat, & hominibus plebeiis adeo gratum sit, ut multum fiduciæ inde ponant in medicamentis auro micantibus,

evenit oculis, quorum affectus magis reddebatur refractarius. Quamprimum vero illa curata esset remedio appropriato, *Cortice* scilicet *Peruviano*, etiam oculorum curatio ex sententia successit.

Hoc *Linimentum* multum opis tulit illis, quorum oculi *membrana* quadam *opaca* tecti erant, quam post se relinquunt cicatrices ulcusculorum in tunica transparente: id quod accidit hominibus illustri loco natis, frequentius vero plebeiis. Isthoc malo affecti adeo privabantur visu, ut duce usi, ad me accesserint; sed post aliquod temporis intervallum, visus illis tam feliciter restitutus est, ut sine duce, viam ad ædes meas ducentem, invenire potuerint. Quo ipso mihi admodum fiebat satis.

Linimentum istud non tantum egregie conducit in enarratis casibus, sed etiam in doloribus oculorum nimis, quibus cephalalgia excitari solet. Ita bene memini cujusdam Matronæ, quæ cum eam primum inviserem, effrenatis ejusmodi oculorum & capitis correpta erat doloribus, ut tanti mali impatientissima, intra unum nychthemeron *Laudani liquidi*, si recte memini, guttas quinquaginta, ternis vicibus sumeret. Per meum vero *Linimentum*, tam illa, quam alii multi, ab hoc malo liberati sunt, sine adhibito opio.

Domino ANISSON, qui cum *Duce de AUMONT* huc missus erat, id negotii datum fuit, ut *pacta* cum Britannis iniret *emporetica*. Is etiam a quibusdam amicis litteras commendatitias e *Gallia* mihi attulerat. Ego vero ejus oculos admodum infirmos & male affectos esse observavi; qui tamen post applicatum meum *Linimentum* perfecte curati sunt.

Effectum tam præclarum, cum in semet ipso expertus esset Dn. ANISSON, pro certo mihi affirmavit, se operam daturum, ut Rex Galliarum, arcanum hoc redimat, pretio etiamsi vellem maximo. Quoniam de civibus suis bene mereri, eosque hoc modo

sibi devincire confueverat. Ego e contrario, me fidem dedisse, illi contestatus sum, quod hocce arcanum numquam vulgare vellem. Magis enim expedit, publicis id dicare usibus, quam sententiam jam tum foui, cum junior essem; quare illud etiam publicæ utilitati destinatum esse volui in *Introductione mea in Historiam naturalem Insula Iamaica de Cathartico*; addito monito, quod Mercurius, in oculorum morbis, qui per hoc *Linimentum* curati sunt, omnino esset noxius.

Ubi simul observatu dignum, illud scilicet hominibus oculis laborantibus admodum solenne esse, ut oculos umbraculis aliisque similibus tegere studeant; quod sæpe curationem remouetur: quia ejusmodi regimen oculorum justo calidius est. Quamobrem semper illis suasi, ut, quamprimum lucem perferre oculi possent, tegumenta illa ab oculis removerent.

Doctore *Wilb.* STOKEHAM, *Nobili* ac erudito, semper familiariter usus sum. Erat is Regis WILHELMI III. *Archiater*, & *Patavii* non solum per aliquot annos cum celeberrimo Universitatis illius Medico conversatus est, sed *Venetis* etiam TACHENIO, magno illi Chymico familiaris fuit. Iste mihi retulit, quod eximiam *pinguedinis viperinae* virtutem in morbis oculorum expertus sit. Quid? quod & *Dan.* LUDOVICI in *Pharmacia moderno seculo accommodanda*, Gothæ 1671. 12mo, illam eundem in finem commendaverit. Idem profecto admodum rationaliter disseruit, monendo, pinguedinem viperarum longe præstantiorem esse, pinguedine porci (veluti formula mea originalis habuit). Observavi etiam, addita hac pinguedine, *Linimenti* mei virtutem adeo exaltatam esse, ut miracula mihi præstitisse visus sim.

Cum præterea ad celandum hoc arcanum, proprii quæstus causa minus tenerer, aperui tandem D. ARBUTHNOT:

ubi

ubi experimentis repetitis palam fiebat, in curandis oculorum morbis, *soliis pinguedinis viperina*, eandem æque esse virtutem, ac si cum reliquis simplicibus commixta esset. Ex litteris Missionariorum itidem didici, pinguedinem viperarum in *India Orientali* oculorum morbis adhiberi solere.

Observatum est a naturæ scrutatoribus, serpentes singulis annis suas deponere non modo exuvias, sed & oculorum suorum tenue quoddam tegumentum. Cur vero non æque pinguedinem rejiciant, phænomenon est, quod aliis disquirendum relinquo.

Erat quidam vir in Chirurgia præstantissimus, quem in praxi mea semper magni feceram; is admodum dissuadebat olei usum in morbis oculorum: quantum vero conijcere valeo, intellexit ille *oleum olivarum*. Ego autem ultro fateor, me in oculorum morbis numquam oleo usum esse, nec solo, nec aliis speciebus remixto, quoniam semper ea remedia adhibere timui, quæ non modo dubia essent, sed nocere etiam possent. Ad *oleum olivarum* quod attinet, sæpius id observavi apud homines plebeios, quibus *Linimentum* meum exhibueram, eos, linimento, quod ordinarie post aliquod tempus siccum evadit, oleo olivarum adfuso, liquiditatem reddere conatos esse, atque sic oculis applicasse; quo tamen facto, molestiæ haud leves ac querelæ ortæ sunt. Id quod, me iudice, calidis acribus olei particulis tribuendum reor, licet blandum alias, ac interne externeque demulcens habeatur remedium. Qua occasione probe reminiscor illorum, quæ cum *Montispeffulani* agerem, Dn. MAGNOL aliique mihi familiaritate juncti, narravere: se nimirum aliquando cuniculis, quos domi suæ alebant, ob consueta

fueti pabuli penuriam, *folia olea* exhibuisse, quæ *urinam cruentam* ciebant.

Jam antea dixi, obstrictum me fuisse ad celandum hocce arcanum, quod etiam ad hoc usque tempus religiose observavi. Quod vero nunc illud revelem, id omnium approbatione me facturum esse arbitror. Mihi etenim alia quoque sub fide silentii tradita sunt remedia. Exceptis his remediis paucioribus, in praxi mea numquam arcana iactavi, sed in meis consultationibus & casibus arduis libere semper aperteque rem egi: in quibusdam vero secutus sum exemplum illorum Medicorum, qui ob *morum philosophiam*, qua incluti erant, magnam laudem consecuti sunt, & quibus solenne erat, remedia, quæ sua industria invenerunt, occultare, secundum illud: *Artis est celare Artem*. Numquam tamen eo inclinabat animus, ut omnia occultare vellem, quemadmodum quidam *monopolista* Medici fuerunt, qui omnia sibi tantum servata esse volunt, uti ex sequentibus manifestum fiet.

Illustris Eques Robertus de SOUTHWELL; Regiæ Societatis Præses dignissimus & omnium bene merentium Patronus, & inprimis *Capitanei Dampier*, aliquando mihi retulit, *Dampierium* in familiari colloquio sibi narrasse, quod incluta familia *de Exmouth* in *Devonshire*, infallibile quoddam remedium possideret, quo morsus rabidi canis aliorumque animalium, tam in homine, quam animalibus sanare valeret. Obtestatus sum illico *Illustrem Dn. Robertum*, ut, si quocumque modo fieri posset, per laudatum *Capitaneum* illud remedium mihi procuraret

reve-

revelandum, ob eximium, quem publico præstare posset, usum. Dedit Dn. *Robertus* petitioni meæ locum, effecitque, ut opera illius *Capitanei* illud arcanum mecum communicaretur. Quo, ubi potitus eram, plene ac secundum omnes circumstantias, quas in applicatione observari oportet, descripsi, & in *Transactionibus philosophicis No. CCXXXVII.* publici juris feci. Quædam vero ab epitomatore, ibidem ommissa erant. Postea vero quam in manus meas illa rursus incidissent, *Illustris* Dn. *Roberto* pro certo adfirmavi, ibi per errorem quemdam *Auriculam Juda* tamquam præcipuum ingrediens commendari, quoniam *interne* sumtum illud vegetabile perniciem adferret. Majorem ergo in modum rogavi, ut *herba* ibidem *commendata*, unicum exemplar mihi tradendum curare vellet, quemadmodum in ipsa formula consignatum est, ut examini illam subijcere possem, itemque dosin medicamenti, ut scirem, quanta propinanda esset portio. Utrumque quod petii, laudata familia ad me transmisit; & ego illico detexi, præcipuum ingrediens non esse *Auriculam Juda*, sed *Herbam Lichenis cinerei terrestris*; quam plantam primus in *Catalogo suo Herbarum Anglicarum* notam fecit Dn. RAY, anno 1670. qui simul mirabatur, hanc ab aliis, qui antea de re botanica commentati sunt, omissam esse. Observavi itaque hujus vegetabilis usum esse longe maximum & generi humano nimium quantum salutarem. Istud remedium una cum epistola seu Dissertatione, observationibus meis locupletata, publici juris feci: sine quâ isthæc mea relatio nullius fuisset effectus aut ponderis,

296 *Historica Collyrii Anglicani recensio.*

Eodem tempore de hac ipsa re certiores feci viros celeberrimos, Dn. PETIVER, Dn. DOODY, Dn. RAND aliosque Botanicos; iisdemque hoc vegetabile detexi ac simul suasi, ut sufficientem semper in promptu haberent hujus *Lichenis* quantitatem, qua, data occasione, prodesse possent. Quod etiam factum, & æque felici semper successu adhibitum fuit, ac alias.**)

F I N I S.

Altonæ, die XXVIII. Aprilis, MDCCLIII.

***) De hoc & antecedenti remedio conf. *Commerc. Litterar. Norimbergense* an, 1745, hebd. L. p. 397, no. II.

CHR. JAC. TREW.

MEMORIA

VIRI MAGNIFICI, ILLUSTRIS AC EXPERIENTISSIMI

D O M I N I

IOANNIS FRIDERICI
CRELLII,

Academiæ Juliæ Carolinæ Vice-Rectoris, Phi-
losophiæ & Medicinæ Doctoris, Anatomïæ, Physiologiæ &
Pharmacïæ Professoris Publici ordinarii, & Imperialis
Academ. Nat. Curiosor. Collegæ,

d. XIX. Maii Ann. MDCCXLVII.

placida morte extincti,

ex

funebri Programme

depromta.

In lucem hanc editus est beatus noster CRELLIUS, anno MDCCVII. die VI. Januarii. Germana patria ipsi fuit Lipsia, magnum illud atque celebre bonarum artium emporium. Genus suum traxit a Patre in laude & memoria omnium eruditorum versante, *Ludovico Christiano* CRELLIO, S. S. Theol. Licentiato, Philosophiæ primæ ac rationalis Professore publico ordinario, Collegii minoris Principum socio & Seniore, Scholæque Nicolaitanæ Rectore *), & a matre, *Catharina Charitate, Christiani* PACKBUSCHII, Jurium Doctoris, Scabinatus Electoralis Senioris, & Consistorii Assessoris filia. Avum paternum agnovit *M. Henricum* CRELLIUM, Pastorem & Superintendentem Neostadii ad Ericas optime meritum **). Proavum veneratus est *M. Michaellem* CRELLIUM, Ecclesiæ cathedralis Altenburgensis Pastorem vigilantissimum. Hac stirpe oriundus noster, sacrosancto regenerationis lavacro tinctus, nomine *Johannis Friderici* libro vitæ adscriptus est. Prima literarum fundamenta in Lyceo Nicolaitano celeberrimo, in quo natus atque educatus est, jecit, cujus collegis omnibus ac singulis debitas semper decrevit grates, atque inprimis *Dn. M. DRESLERI*, & *Dn. M. ORTLOBII*, Facult. Philosophic. Assessorum, navatam in expoliendis studiis suis operam, gratissima adgnovit mente. Neque tamen ultimam felicitatis suæ partem arbitratus est, quod eundem & patrem & præceptorem venerari sibi datum fuerit. Hic enim exemplo suo eum ita conformabat, ut quamvis ætate minus profectus esset, in humanioribus tamen, quas dicunt literis, multos alios jam longe antecelleret. Horum itaque ex consilio ad altiora se adcingens, anno MDCCXXII. Rectore Magnifico, *Ulrico* JUNIO, Mathematicum Prof. P. in numerum

*) Vid. Programma Academiæ Lipsiensis, in funere ejus publice propositum. Ann. 1733.

***) Vid. *Joh. Christiani* THOMÆ aufgegangenenes Licht am Abend. Conf. die unschuldigen Nachrichten, de anno 1723. p. 70.

merum civium academicorum relatus, oratione de *studii Botanici, & cum primis Riviniani Systematis præstantia, ejusque cum studio morali comparatione* habita, scholæ vale dixit ultimum.

Antequam vero ad Medicinæ tractationem, cuius amore a teneris captus erat, adcederet: ne illotis manibus sacra ejus pollueret, Philosophorum primum scholas adiit, atque per anni spatium lectionibus philosophicis summe Reverendi Dn. D. OLEA-RII interfuit, & in collegio quoque disputatorio, sub ejus præsidio florente, non parum in contraversiis philosophicis adcuratius investigandis profecit. Cum autem Physices inprimis cognitionem adcuratam Medico esse necessariam probe intelligeret, theoriam ejus a venerando parente traditam, experimentis ab experientissimo Dn. D. LEHMANNO, atque excellentissimo Dn. D. MENZIO, in studiosorum gratiam institutis, illustrare atque confirmare adlaboravit. Mathefeos etiam elementa, quatenus illa Medico in cognitione corporis humani lucem fœnerari queunt, præeunte D. POETIO delibare studuit. Linguae quoque vernaculæ culturam, cuivis utilem, negligendam haud esse duxit, eidemque in collegio oratoriæ germanicæ, tum theoretico, tum practico, Viri plurimum Reverendi, Dn. RABNERI, ad D. Thomæ Diaconi, interfuit. Hisce præsidiiis instructus, protinus in medicas scholas se contulit, & gratiosæ Facultatis tum temporis Decanum, virum maximum, *Augustum Quirinum RIVINUM*, potissimas artis salutaris disciplinas, in cursu, quem dicunt, medico, privatim prælegentem, per quinque annorum spatium magno cum emolumento audivit. Cujus singularem in se, in supeditandis consiliis saluberrimis, conatibusque ipsius quavis ratione promovendis, benevolentiam, laudibus semper ad cœlum usque *Noster* extulit. Singulas quoque Medicinæ partes, ductu excellentissimorum Dominorum Professorum sigillatim pertractavit. Cursum anatomicum in prælectionibus D. WALTHERI, postea Regis Poloniæ Consilarii & Archiatri, circa finem anni

superioris Lipsiæ defuncti, bis absolvit. Pluribus etiam demonstrationibus publicis magnorum virorum SCHACHERI, WALTHERI atque QUELMALZII, Doctorum medicæ artis Lipsiensium celeberrimorum interfuit. Botanicis D. RIVINI, RICHTERI atque LISCHWIZII, (qui singuli *vidi in ægyptis* sunt) lectionibus, herbarum cognitionem adcuratam sibi comparare studuit. Materiæ medicæ historiam ab excellentissimo WALTHERO audiebat. Chymicæ fundamenta ex institutione experientissimi QUELMALZII; Anatomici tunc Professoris publici, necessarias simul enchirases ipso opere declarantis, hausit. In chirurgicis excellentissimi D. PLATNERI, Collegii Medici tunc Decani & Professoris primarii, manu ductione profecit. Morborum historiam, genuinamque medendi methodum ex collegio publico magnifici SCHACHERI, atque privato experientissimi D. KÜCHLERI, Medici celeberrimi, sibi familiarem reddidit. Atque probe gnarus quantum tyroni adferat emolumenti, si ductu senioris Medici ad lectos ægrotorum accedere liceat, in nosocomio decumbentes sub auspicio magnifici Dn. *Michaelis Ernesti* ETTMÜLLERI, Facultatis medicæ Senioris, visitavit. Ut vero patronis etiam atque præceptoribus studiorum suorum rationes redderet, disputando subinde ingenii vires periclitari sustinuit; atque primum sub præsidio D. QUELMALZII, dissertationem physicam *de Magnete* in cathedra philosophica defendit. An. MDCCXXIII. cum ab inclito Sophorum ordine jura Baccalaureatus obtinuisset, *theses de officio erga calumniatores* commilitonibus discutiendas proposuit. Eodem anno festo Nativitatis Christi in Templo Paulino orationem, *de Magorum ex oriente erga salvatorem pietate*, recitavit. Anno MDCCXXV. mense Febuario, sub præsidio Venerandi Parentis, dissertationem *de Antonio Musa, Cas. Augusti Medico*, proprio Marte elaboratam, defendit. Paulo post Magistri titulo ornatus, oratione solemnium *memoriam Heinricianam* in auditorio philosophico renovavit. Eodem anno in col-

collegio disputatorio publico, in quo, sub præsidio Cel. D. BAU-
 ERI, *Bohniæ circulus anatomico-physiologicus* ad examen revo-
 cabatur, tum respondendo *de respiratione*, mense Julio, *de chy-
 lificatione & chyli depuratione* mense Augusto, tum opponendo
 aliquoties in publicum prodiit. Jura quoque Magisterii disserta-
 tione *de obligatione ad inventionem novorum*, in Auditorio phi-
 losophico præsidendo defensa, confirmavit. Anno MDCCXXVI.
 mense Decembri a gratiosissimo Medicorum ordine, Baccalaureus
 Medicinæ creatus est. Anno MDCCXXVIII. mense Decembri
 lectiones pro licentia, *de variis vires remedium explorandi mo-
 dis*, publicas absolvit. Anno MDCCXXIX. mense Julio, altero
 examine superato, licentiam summos in arte medica honores pe-
 tendi impetravit. Anno MDCCXXXII. postquam diligenter
 legendo ac medicinam exercendo, animum in re medica obfir-
 maverat, (cujus rei testimonium universa Lipsiensis Academia
 perhibuit *), ne nimis festinans artem medicam, effato HIPPO-
 CRATIS longam ac difficilem, ingrederetur, gradum Doctoris
 tandem adsumsit.

Dissertatio ejus inauguralis egit *de morbo gravissimo, Melan-
 cholia nimirum hysterica*, quam sub præsidio celeberrimi Poly-
 carpi Theophili SCHACHERI, tunc Medici ordinis Senioris atque
 Decani perpetui, anno MDCCXXII. Lipsiæ habuit. Dum se
 autem ad vitam academicam probe præparaverat, brevi post ipse
 scholas medicas in Academia patria non sine applausu bonorum
 aperire cœpit. In numero egregiorum auditorum imprimis *Fu-
 stus Godofredus GÜNZIUS* fuit, qui sub ipsius præsidio Anno
 MDCCXXXIV. doctam publice Dissertationem, de *Mammarum*

pp 3

fabri-

*) Vid. Programma Lipsiense supra dictum, in quo sequentibus verbis
 animum suum venerandi Academiæ hujus Patres declarant: *Suscipit quatuor
 filios, ex quibus quartus JOANNES FRIDERICUS, Philosophiæ & Medicinæ
 Doctor, non minus agrotis salutaribus consiliis, quam studiose Juventuti præla-
 tionibus medicis inserviens.*

fabrica, defendit, et nunc etiam inter præcipuos Medicinæ Professores Lipsienses cluit, ac potissimum per libellum, quem *de curandi calculum viis atque de herniis*, haud adeo pridem publicavit, celebris est. Cumque etiam in medicina facienda, curandisque ægrotis, scientiam suam publice probavisset, illustris Senatus Lipsiensis inde commotus est, ut mox An. MDCCXXXIII. præ aliis *nostrum* CRELLIUM Scholæ S. Thomæ Medicum præfecerit, atque anno subsequenti etiam Medicum pauperum, annuo stipendio constituto, esse voluerit. Quibus in functionibus, & discipulis celeberrimi istius Lycei, & pauperibus quam plurima præstitit & amoris & charitatis & humanitatis officia. Præterea & in Actis Eruditorum Lipsiensibus concinnandis atque elaborandis per plures annos sedulum se socium & adiutorem præbuit, multorumque librorum & medicorum & philosophicorum recensionem & epitomen, maximo cum iudicio confecit. His itaque rebus præclare gestis fieri aliter non potuit, quam quod, cum locus in Collegio medico (quod *Facultatem* vulgo adpellitant) Vitebergensi, anno MDCCXXXVI. morte *Viri illustris atque doctissimi, D. Johannis Godofredi de BERGER, Potentissimi Polonorum Regis Archiatri atque Consilarii*, qui per Physiologiam suam medicam, librumque doctissimum de Thermarum Carolinarum natura, effectibus & usu, pluribusque perdoctis Dissertationibus Vitebergæ habitis, percelebris est, vacuus factus esset, fama que ejus ad aulam magni hujus Regis quoque pervenerit, hic diu non dubitavit, quin CRELLIUM *nostrum*, ut locum hunc rursus suppleret, Lipsia Vitebergam ad hanc spartam suscipiendam vocaverit, ubi etiam frater ipsius germanus natu major, Vir Illustris atque Consultissimus, *Christophorus Ludovicus* CRELLIUS, *Potentissimi Polonorum Regis Consiliarius aulicus atque Appellationum Jctus celeberrimus*, Jura jam per plures annos summa cum laude atque applausu docebat, atque nunc etiam tradit. Dum itaque abitum adornabat, Medicus doctissi-

mus Lipsiensis *D. Polycarpus Fridericus* SCHACHERUS, modo laudati SCHACHERI filius dignissimus, CRELLIO *nostro* schediasmate quodam erudito, in quo de *precipuis Lipsiæ ornamentis* disferit, nouam spartam congratulatus est, *ipsumque* jam inter præcipua Lipsiæ ornamenta retulisse videtur. Cum vero anno MDCCXXXVII. Vitebergam bono cum Deo ingressus esset, tempus haud laceravit, sed statim programme, quo gravissimis rationibus ostendit, *observationes in partibus corporis humani morbidis, ad illustrandam corporis sani æconomiam temere non esse applicandas*, cives academicos ad audiendam orationem solemnem suam inauguralem, qua ostendere allaboravit, *litterarum studia corporis sanitati non adeo esse inimica, ut nonnulli & cum primis Celebris quondam Georgius Francus de FRANCKENAU*, olim *in peculiari oratiuncula ea proclamauerat*, invitavit, & hoc facto prælectionum suarum & publicarum & privatarum primordia cepit. Oratio autem ista publici juris facta non est. In programme suo, cujus paulo ante mentionem iniecimus, miro quodam fato effectum est, ut doctrinam de *glandulis*, quam magnus *oster* HEISTERUS, qui postea fover *Ejus* factus est, antea in *Compendii sui anatomici Tomo secundo*, parte ea, qua de glandulis agit, quam græco vocabulo *Adenologiam* vocare solent Medici, gravissimis argumentis primus fere proposuerat, uberior quasi aperiret, & ex peculiari animorum consensione confirmaret. Eodem hoc anno Dissertationem quoque edidit anatomicam, de *Valvula vena cava Eustachiana*, qua non solum insignem suam in arte anatomica scientiam demonstravit, verum etiam varia circa hanc partem dubia, variasque hac de re sententias penitus peruestigavit, atque veram & genuinam eruere studuit. Huic etiam Dissertationi illustris HALLERUS, in Programme anatomico, Gœttingæ paulo post edito, meritas suas laudes tribuit. Anno MDCCXXXVIII. Programma elaboravit, quo *Panegyrim medicam* indixit, inque eo de *Opii ratione agendi*

& noxis ipsius, docte differuit, aliudque paulo post, quo ostendit, *morbos saepe blandis remediis curari non posse*, verum haud raro ad fortiora, imo ad ipsa chirurgica auxilia Medicis progrediendum esse. Vterius anno MDCCXXXIX. *examen hypotheseos magni LANCISII, de motu synchrono auricularum & ventriculorum cordis*, respondente Johanne Sigismundo SCHNEIDERO, *Augustano*, publici juris fecit; in quo non solum opinionem paradoxam celeberrimi & doctissimi huius Viri modeste & solide refellit, verum etiam, quasi in transitu, sententiam suam de *valvula Eustachiana*, contra objectiones quasdam ipsi factas uberius atque solidissime confirmat. Porro eodem adhuc anno programmate quodam, ubi ad Dissertationem inauguralem medicam invitavit, *tumorem fundo uteri externe adhaerentem*, quem observaverat, descripsit, atque simul affinia varia exempla ad casum hunc illustrandum in eo retulit. Anno MDCCXL. in Dissertatione quadam inaugurali, *observationem de arteria coronaria cordis, instar ossis indurata*, & in sene quodam septuaginta annos nato, subitaque morte extincto, reperta, cum publico notatu digna esset, communicavit. Hoc ipso tempore incidebat, quod illustris quondam noster *Brandanus MEIBOMIUS*, *Ordinis medici in Helmstadiensis Academia Senior celeberrimus*, fata sua clauderet, atque hujus in locum, Potentissimi tunc & Serenissimi Academiae illius Nutritores, Illustris HEISTERI filium haud degenerem, *Eliam Fridericum HEISTERUM*, dum iussu illorum in itinere belgico commemoraretur, Professore Medicinæ ordinarium subornarent. Verum cum & hic paulo post Lugduni Batavorum, malo pro hac Academia omine, diem obiret supremum, atque ita locus hic eodem adhuc anno denuo vacuefactus esset, de alio substituendo mature cogitarunt. Qui cum egregia *nostris* CRELLII scripta, & in docenda & facienda medicina facultas, ad eorum notitiam pervenissent, anno mox insequente MDCCXLI. neminem ad hunc locum vacuum rursus replendum, CRELLIO

nostro

nostro aptiorem esse judicarunt, eamque ob causam Viteberga, quam clementissime ad Anatomiam, Physiologiam & Pharmaciâ hęc docendam euocarunt. Tradita igitur ipsi clementissime vocatione, sub autumnum ejusdem anni Academiam hanc ad Elimum ingressus est. Statim post adventum suum ad primas suas prælectiones, prolusione academica, qua de *glandularum in cæcas & apertas divisione*, sententiam viri cujusdam haud incelebris peruestigavit, philiatros invitavit, easque deinde, applaudentibus auditoribus, inchoavit. Sectiones cadaverum in theatro nostro academico frequentius instituit, ad quas variis programmatibus, in quibus observationes ad rem anatomicam facientes, & magno doctrinæ adparatu refertas pertractavit, auditores convocavit. Inque uno inprimis sectionem puellæ gibbosæ memoratu dignissimam recensuit. Quum progressu temporis Decani officium in hac Academia prima vice suscepisset, Dissertationibus quatuor indefessum suum studium, quod in peruestiganda excolendaque ulterius scientia medica collocabat, probavit. Prima istarum de *viscerum nexibus insolitis* agebat, & respondente Johanne Friderico PINCKERT, Mühlberga-Saxone habita est. Altera, de *sanguinis frequenti jactura plethoram sustentante*, in qua respondentis viçes, Johannes Georgius HIERONYMI, Guelpherbitanus, sustinuit. Tertia *causas respirationem vitalem cientes* sistebat, respondente Johanne Christophoro SCHELLERO, Hildesensî. Quarta denique de *tumore capitis fungoso post cariam cranii exorto* conscripta erat, et respondentis provinciam, Johannes Philippus KAUFMANNUS, Lunaeburgensis, susceperat. Quum anno MDCCXLVI. secunda vice Decanatum gereret, altera Dissertatio de *cortice Sima ruba*, sub eius præsidio, respondente Johanne Sigismundo LEINCKERO, Norinbergensî, habita est; alteram vero, de *ossiculis Sefamoideis*, sub ejusdem auspiciis Samuel PAUERUS, Posonio Hungarus defendit. Hosce Candidatos pileoli doctoralis, cum aliis etiam, qui sub moderamine alio-

rum celeberrimorum in Facultate medica huius Academiæ doctorem, dexteritatem suam atque eruditionem in cathedra publica probaverant, Doctores medicos creavit, ac publice & solemniter renunciavit. Hoc ipso anno, die tertio Januarii, fasces academicos primum suscepit, atque Vice- Rector Academiæ Julię Carolinæ ab Antecessore suo illustri *Kippingio* solemniter constitutus est: & in hoc munere obeundo, tam gravitate, quam comitate & prudentia in rebus instituendis, nemini fuit secundus. Quin potius cum jam fractus esset viribus & infirma valetudine, major erat ejus promptitudo in negotiis Academiæ gerendis, quam facultas ejus sapius permitteret. Publicæ enim salutis Academiæque commodis atque incrementis ubique fuit intentus.

Cum per aliquot menses in hac Academia commoratus esset, *Vir pia memoria*, de socia vitæ sibi dispiciendum, e re sua esse duxit. Matrimonii itaque jure sibi junxit, virginem morum gratia, formæ venustate, decorumque paternorum claritate ornatissimam, *Sophiam Mariam*, Viri illustris ac experientissimi, *Laurentii HEISTERI*, viri, cujus fama in omnibus terris ad existimationem dimanavit, filiam natu alteram, quam anno MDCCXLII. die sexto Decembris solemniter domum duxit. Jucundissimum fuit hocce conjugium, multis modis felicissimum, & in summa animorum conjunctione ad eum usque diem cultum, quo summo Numini suavissimum hocce vinculum morte dissolvere placuit. Fœcundum insuper fuit amantissima filiola, quam anno MDCCXLIII. dono divino accepit; filioque suavissimo, quem anno MDCCXLV. exosculatus est. Nihil equidem magis in votis haberemus, quam ut summo Numini placuisset, hocce conjugium eadem diuturnitate, qua felicitate beatum reddere. Deploramus vicem Viduæ illustris, fata præmatura mariti fidentissimi fletibus lamentisque prosequentis. Misericordia commovemur in liberos dulcissimos atque tenerrimos, qui vultum seren-

num parentis optimi vix ac ne vix quidem cognoscere potuerunt. Sed in voluntate Numinis supremi adquiescendum est, cujus viæ per nostram imbecillitatem indagari quidem non possunt, semper tamen ad finem salutarem nobis tendunt; & divinæ providentiæ decreta æquo ferenda sunt animo. Supervacaneum foret, in laudes *Viri Magnifici* excurrere, *Ejusque* imaginem vobis referre, cum adhuc recenti memoria teneamus, quam fuerit ὁ μακαρίτης ad invidiam doctus, quam spectatæ virtutis, quam placidus atque commodis moribus, quam omnibus desideratissimus. Sed officii nostri ratio rei que æquitas postulat, ut ea dicamus, ex quibus feri etiam posterius intelligere possint, qualis fuerit noster CRELLIUS. Ut a cultu divini Numinis principium ducam, qui fundamentum omnium virtutum est, CRELLIUS erat pietati ex animo deditus, sincerus sacratissimæ religionis confessor atque cultor; verbum divinum in amore, imo in deliciis habens; reverentiam Numinis in omnibus suis dictis atque factis ostendens; res divinas præ omnibus aliis prævertens; in veræ Religionis societate constans; in Christo per fidem salutem suam unice quærens; Christi vestigiis insistere studiosus; ad τὰ ἄνω animum cumprimis advertens. Quum prosperis rerum utebatur successibus, DEO tamquam prosperitatis suæ auctori, gratias agebat, & elato haud erat animo; sed in auxilio divino, firmissimo in omni fortuna præsidio, spem suam tutus collocabat, preces ad DEUM fundens ardentissimas. Officii sui, porro, momenta singula adcuratius perpendebat, ipsiusque leges sancte & cum summa diligentia servabat; & ubi res gerundæ vigiliam exigebant, insomnis erat. Illis, qui ab ore ejus pendebant, viam tam facilem & apertam, quam expeditam atque probatam ostendit, qua in adyta artis salutaris penitus penetrare possent.

Frontis serenitas, vivacitas vocis, facultas in differendo plane admirabilis, perspicuitas, qua mentem suam explicare ipsi divinitus concessum erat, non modo auditorum animos alliciebat, ut

ad subsellia ipsius confluerent; sed idoneos simul reddebat medicinæ cultores, a quibus fructus aliquando largissimi expectari poterant.

Multitudo eorum, qui CRELLIO nostro salutem suam committebant, labores ipsius in dies auctos, duplicatos, imo cumulosos reddebat. Plurimi ex illustrissimis terrarum Brunsvicensium atque vicinarum familiis, in ipsius dexteritate spem suam collocaverant.

Benignitas atque suavitas, qua illos etiam ægros atque miseros excipiebat, quos duris urget in rebus egestas, efficiebat, ut illi quoque ad nostrum confluerent. Nemo tamen unquam ipsum vidit pertæsum, difficilem aut morosum. Desiderium, quo accensus erat, omnibus quibus poterat inserviendi, viresque suas pro bono publico consumendi; comitatem ipsius atque affabilitatem ab omni vicissitudine intactam servabant.

In consuetudine quotidiana cum omnibus candide & amice congressus est. Quemadmodum amicitiam in fronte promptam gerebat, ita recto quoque erat pectore, antiqua virtute & fide. In sermonibus comis & affabilis, ita ut in *Ejus* consortio horæ ocyus elaberentur, & *Ipsè* hilaritate animi sui aliorum etiam tristitiam facile condiret. Nemo tamen *Eum* secum colloquentem audivit de aliis rebus, nisi de iis, quæ ad utilitatem vel publicam, vel privatorum aliquid conferre poterant. Rixas cum aliquo committere, *Ipsè* erat, quod unguis in ulcere. Omnem potius lapidem movebat, ut lites, quæ inter alios exortæ essent, intercursum suo componeret. Promissis *Suis* constantissime manebat, dictisque fidem faciebat.

Ubi operam atque studium *Suum* alicui commodare poterat, semper animo erat præparato. Cum egestate confictantibus consilium manusque auxiliatrices lubentissime præbebat, ita ut ægroantium quoque pauperum domus frequentissime circumiret, & quæ ad valetudinem eorum reparandam aliquid facere poterant, ip̄sis

ipsis suppeditaret. Et quemadmodum *Ipse* a prima pueritia virtutis studium ingressus erat: ita *Ejus* per omnem vitam sectator erat atque custos. Hoc igitur virtutis studium, cum comitate & humanitate erga singulos conjunctum, efficiebat, ut quosvis ad *Sui* amorem excitaret, inque animos omnium penetraret, ita ut *No-*
stri quoque exemplo confirmatum fuerit quod dicitur:

Gratior est pulchro veniens e corpore virtus.

Toto itaque pectore omnes, quibus innotuerat, *Nostrum* amplectebantur, ita ut nemo sit, qui ipsi bene non voluisset; qui longiorem vitæ ejus terminum omnibus votis non expetiisset; qui propter præmatura *Ejus* fata os in mœstitiam non flesteret; qui virum tam candidum tam humano generi natum, & qui tot egregia adhuc facinora edere potuisset, si lucis hujus usura ipsi a DEO diutius fuisset concessa, non deploraret.

Sed ordo rerum, quas enarrare adgressi sumus, nunc exigit, ut de *morbo*, quo *Vir Magnificus* non correptus solum, ast proh dolor! oppressus etiam fuit, quædam recenseamus. *Noster* CRELLIUS, ceterum dignissimus, qui ultra aquilæ senectam viveret, jam pluribus abhinc annis pectoris infirmitate laboravit. Violenta sæpius, imo sævissima *tussi* misere fuit vexatus, quæ rabiem suam adeo extendebat, ut sæpius simul ingesta visceribus vomitu reddere cogeretur. Hisce tamen cum tædio conjunctis, viresque prostermentibus symptomatibus superatis, statim ad pristinum vigorem rediit, ita ut officio suo fungi, & salutem suam *Sibi* committentibus quoque præsto esse potuerit. Et quamvis motus imbecillitatis, inclinataeque in deterius principia valetudinis sensisset, numquam tamen per sexennium, quo apud nos vixit, vis morbi tam ingens *Eum* adorta est, ut lectulo affixus esse coactus fuerit. Vegetis enim erat viribus, corporis habitu satis robusto, sano & florido semper faciei colore, bona ciborum gaudebat adpetentia, ita ut spes haud inanis nobis relicta fuerit, fore ut valetudo *Ejus* precedentibus annis in dies confirmaretur,

magisque constans evaderet. Superiori autem hyeme, cum Vice-Rectoris munus vix suscepisset, non tam belle se habuit, sed morbus amplior fieri cœpit. Spiritum difficilem, tardum gravemque experiebatur, inprimis, quum loca acclivia inscendenda, scalarumque gradus emetiendi *Ipsi* essent. Tussim illam inveteratam individuum simul comitem habuit, ita ut per ejus violentiam vires suas debilitari persentisceret, & propter interclusionem animæ sæpius subsidere coactus fuerit. *Ipsè* igitur ὁ μακαρίτης, vitæ subacta prudentia, usuque in arte salutari præditus, custos propriæ salutis esse non oblitus; huic gravissimo malo, quidquid in præsentissimis præstantissimisque remediis habetur, objecit. Nec etiam inanem plane operam sumsit, sed per intervalla levationem atque detractionem molestiæ ægritudinis expertus est. Morbus tamen remediis cedere noluit. Vix enim dimidiam partem dierum mensis Aprilis emensi eramus, quum huic malo *febris hæctica*, sive calor levis ac pulsus arteriarum justo celerior, se adjungeret, viresque *Viri Magnifici*, jam satis debilitatas, funditus prosterneret. *Socero* itaque suo, *Laurentio* nostro HEISTERO, Medico summo, salutem suam simul commisit. Et ab illo equidem huic malo, pro ea qua pollet experientia in arte salutari, proque summo, quo beate defunctum prosequeretur amore, remedia optima proposita sunt. Sed quum non sit in potestate medentium, impetum morbi tam exitiabilis, qualis hæctica confirmata est, levare, & contra calorem hunc exsiccantem, celerioremq; arteriarum micationem medicamina adferre; labor etiam magni nostri HEISTERI hac vice irritus fuit. Mox enim adcedebant sudores nocturni, quos *colliquescētes* Medici dicere consueverunt, leniores primum, statim vehementiores, quibus reliquæ vires adeo detritæ sunt, ut *Vir Magnificus* corpus debilitatum lecto reponere, et in eo levamen aliquod quærere coactus fuerit. Cum igitur animadverteret, quod adeo ingravescente morbo corporis robur & firmitatem virium non haberet, ut munia Vice-Rectoratus, quæ

multas

multas curas, sollicitudines, animique distractiones secum ferre solent, rectissime (quod haftenus summa laude fecerat), obire non posset: die decimo Maji Virum Summe Reverendum, Dn. *Christophorum Timotheum SEIDELIUM*, Vicarium officii sui constituit, Ipsique Fasces academicos, Pallium, Sceptra, Sigilla, Matriculam, ceteraque ornamenta & supellectilem Vice- Rectoris tradi curavit. Die sequenti per ministrum Academiae Eidem significavit, quod a munere Vice- Rectoris plane se abdicaverit ejusque curam omnem in illum devolverit, quia satis perspectum habeat, sibi ex hac vita migrandum & ad *εὐδαμόν Διαιωσύνης*, quam ὁ κύριος ὁ δίκαιος ἡπίης ἀποδώσει, ardentiori studio adspirandum esse. Tenerrimis simul, & aculeos in mentem infigentibus verbis, salutem Academiae Juliae Carolinae, quae Ipsi per hoc tempus sub peccatore fixa fuerat, Eidem Summe Reverendo Viro commendavit.

Nunc igitur *Vir Magnus* omnium rerum terrestrium desponebat memoriam, iterque quod Ipsi ingrediendum erat caeleste, unice meditabatur, & mortalitati suae serio consulebat. Sacra coena altera hebdomade, antequam vis morbi Ipsum lecto affigeret, una cum conjugē moestissima, in aedibus divinis usus est. Hic enim animae cibus atque potus, ipsi per omnem vitam desiderabilis fuit. Peccata igitur sua ita confessus est, ut eorum vere se atque ex animo poenitere, omnemque spem sibi in gratia divina, per *κύριον* Servatoris parta, vera fide constitutam esse ostenderet. Et hoc facto sacrosanctum Domini nostri Jesu Christi corpus atque sanguinem religiosissime accepit & de remissione peccatorum, gratia divina, & salute aeterna per Christum adipiscenda, per *ἁγίου* spiritus gratiae obsignatus est. Cum tandem mortem intimis visceribus imminentem sentiret, verbi divini ministrum accersi jussit, Virum summe reverendum & amplissimum, Dominum *Augustum GESENIUM*, Linguae Graecae Professore in hac Academia celeberrimum, Ecclesiae ad D. Stephani Archidiaconum,

num, qui solatio verbi divini, & colloquiis de vita cœlesti & beato ex hoc mundo discessu Ipsum erigeret. Fidei in Servatorem suum, spei vitæ æternæ, gloriosæ corporis resurrectionis *ἡ ἰμπίρα Ἰησοῦ Χριστοῦ*, pietatis atque religionis in DEUM, certissima & luculentissima testimonia, non morti solum proximus, sed & dum in faucibus ejus hæreret, dedit. *Costa conjunctissima, Illustri Socero atque Socru, teneris adhuc liberis & ceteris cognatis*, animo semper bene constituto, mortisque arma prorsus spernente, vale dixit ultimum. Tandem mensis Maji die decimo nono, post auditam horam tertiam matutinam, inter preces, suspiria, lacrymas atque lamentationes suorum, spiritum suum, vera fide Christi merito innixus, supremo Numini reddidit. Lumen hujus Academiæ Juliæ Carolinæ per sex annorum & sex mensium spatium fuit. In conjugio quinque annos, & quinque menses vixit. Nobis desideratus; desideratus *Illustri Familia*. Ereptus eheu! nimis præmatûre amicis, artis salutaris studiosis, orbi litterario, ægrotis, pauperibus, omnibus bonis. Sed vale nostrum desiderium! Sic enim jubet summi Numinis consilium, ut vale

Tibi quoque dicamus ultimum.

MEMORIA

VIRI PRÆNOBILISSIMI, EXPERIENTISSIMI
ATQUE DOCTISSIMI

DOMINI

IOANNIS FRIDERICI
FÜRSTENAU

Utriusque Medicinæ Doctoris, Anatomiae &
Chirurgiæ in Academia Rinteliensi Professoris
Publici Ordinarii,

Academiæ Naturæ Curiosorum

Faustini tertii,

die XXII. Martii A.S.R. MDCCLI.

præmatura morte e vivis erepti

ex funebri Pro- Rectoris & Senatus Academiæ
Rinteliensis

Programmate

decerpta.

Parentibus nihil profecto accidere potest gravius, quam si liberos amittunt, quos propter indolem, ingenium, eruditionem, sincere amant, quos in partem felicitatis suæ quamprimum venire cupiunt, quos venisse jam supra modum lætantur, & quos ad familiæ præsidium, vel senectutis oblectamentum, quam diutissime superstites esse cupiunt. Hæc una spes si quando fuerit optimos frustrata parentes, tristius in vita nihil videtur esse, aut luctuosius: ut quicquam sibi jam restare negent, quod olim ad miseriam domesticis funeribus summam addi possit. Est naturalis cuique insitus suorum amor, cujus exprimendi Latinis vix suppetit nomen, *στοργή* Græci vocant, ut filii vitam suam cariorem habeat, omnibus divitiis ejus valetudinem præferat, ejusque salutem quovis modo promovere studeat. Par est in omnes liberos hominum affectus, eademque pietas: habent in aliquibus tamen etiam peculiaris indulgentiæ causas: &, salva charitatis æqualitate, quiddam est, quod dicere nequimus, per quod, tacito mentis instinctu, singulos rursus tanquam unicōs amare consueverunt. Qui nobilissimas corporis & animæ præse ferunt dotes, imaginem spiritumque ostendunt parentis, & maximam felicitatis futuræ spem faciunt: affectum simul excitant illum longe tenerrimum: ut ætas parentum jam ingravescens in eorum amore & adolescentiâ conquiescat. Sicubi exoptatam attigerunt metam, & immatura morte abripiuntur: tanto majorem illis oportet accedere acerbitalis querimoniam, & molestiorem fieri senectutem, quæ per se vulgo satis molesta & curis plena esse creditur. Animos perturbant sæpe casus adversi, & repentino affligunt dolore, ut, quo se tuto convertant, aliquando expedire nequeant. Ubi domesticus ex optimi filii obitu supervenit luctus, quotidiana, proh dolor! nos etiam docet experientia, deprimi & tantum non prostrerni repente sapientes. Eoque difficilior ægritudinis solet esse levatio, quo gravior est clades vi-

ri in magno dignitatis gradu jam positi, suisque meritis ubique celebrati.

Gravem ejusmodi jacturam Doctoris & Collegæ fecit, tamque acerbum vulnus sensit Rintelienſis Academia, ac tanta FÜRSTENAVII ſenioris afflicta fuit calamitate domus. Nudius enim quartus obiit, proh dolor! quem cum lacrumis repoſcunt boni, Juvenis Vir Experientiſſimus, Dominus *Johannes Fridericus FÜRSTENAVIUS*, Medicinæ Doctor & Profeſſor ordinarius celeberrimus, qui in ipſa Muſarum Rintelienſium ſede natus pridie Kalendas Novembris MDCCXXIV. Patre Viro Experientiſſimo & Excellentiſſimo, Domino *Johanne Hermanno FÜRSTENAVIO*, Medicinæ Doctore & Profeſſore primario, & Oeconomix ordinario; Matre, virtutibus & genere Prænobiliſſima piauque Matrona, *Sophia Eleonora BÜSCHINGIA*. Avus paternus fuit beatæ memoriæ *M. Johannes FÜRSTENAU*, verbi divini miniſter in eccleſia cathedrali Herfordienſi; Avia paterna b. *Modeſta Eliſabetha BARCKHUSIA*; Avus maternus b. *Ludolphus BÜSCHING*, verbi divini miniſter in eccleſia Hagenſi Schauenburgica; Avia materna b. *Catharina Sophia* nata *WALTERIA*. Chriſtianorum ſacris, poſtquam in lucem editus, ſtatim initiatus eſt, ſponſore beato *Dom. Joh. Friderico* de *WIESENHUTEN*, Conſiliario Cæſareo: eumque a teneris perquam ſollicite Parentes optimis literis & moribus privatim & publice inſtituendum curarunt, eo quidem ſucceſſu, ut optimæ indolis adoleſcens, qui profeſſibus & industria enituit, anno hujus ſæculi triceſimo octavo nomen profiteretur academiæ, & majorem ſibi ad eruditionem & virtutem pararet aditum. Sic pleroſque hujus academiæ proceres in literis humanioribus excolendis, & omnibus philoſophiæ partibus, doctores habuit: in arte medica vero præſertim Parentis ſui & Experientiſſimi Domini *D. ZIEGLERI* manuſductione uſus eſt. Quod cum ageret, nullum ſtatuit labori modum: æquali-

bus facem quasi prætulit: inertibus, suaque negligentibus com-
moda, movit stomachum: omnes studio & assiduitate semper
vincere contendit: maximoque cum auditorum applausu publi-
ce disseruit sæpius, & anno MDCCXXX, sub Patris venerandi
præsidio, unam *de methodo medendi*, & alteram *de initiis Ty-*
pographia physiologicis, disputationem defendit. Ejusdemque
fidelissimo ductu, & ipse mira incitatus animi alacritate, longum
iniit confecitque laudis plenum iter: res obscuras & abditas
perscrutatus est diligenter: naturæ vires perquisivit ea, qua de-
cet, cura: omnesque difficiliore & parum exploratas morbo-
rum causas investigavit.

Sic auspicato tandem ipse praxin suscepit medicam, atque
multis cumulatum laboribus magna cum laude potuit sublevare
Parentem, qui & ipsum anno MDCCXLIII. ad patruum ægro-
tantem, præfectum Gronaviensem, misit. Hujus vita defuncti
expeditis rebus œconomicis, iter literarium instituit per Trans-
yselanum, Geldricam, & Ultrajectensem provincias, & seme-
stri longius anno MDCCXLIV. Amstelodami commoratus, Me-
dicorum & eruditissimorum quorumque virorum institutione &
familiaritate gavissus est. Inde Rotterdamum, Goudam, Ha-
gam Comitum, Harlemum, atque Lugdunum Batavorum invi-
sit, eaque omnia Factorum doctissimorum, quos enumerare
longum est, benevolentia perquisivit, unde sibi plurima & ma-
xima doctrinæ commoda promittere potuit. Lugduno Ultra-
jectum se contulit, nec pauciores ibi invenit amicos, quorum
providentia sibi comparavit, quæ usui olim & ornamento esse
futura credidit. Porro Noviomagum, Coloniam Agrippinam,
Bonnam, Confluentiam, Andernacum, Rhenofeldam, Mogun-
tiam, Francofurtum, Hanoviam, Herbipolin, Norimber-
gam, Altorfium, Erlangam, Ienam, Erfurtum, Lipsiam,
Halam,

Halam, Wittenbergam, Berolinum, Magdeburgum, Helmftadium, Brunsvigam, Hanoveram, urbes alias, multo cum fructu & studiorum incrementis, nec sine Virorum ubique celeberrimorum sibi reconciliata voluntate, perlustravit. Totius itineris admirandos profectus, proficiendi modum, amicitias, Venerandus Pater ipse ante lustrum, & quod excurrit, singulari programme communicare nobiscum accuratissime voluit. Postquam sub finem anni MDCCXLIV. salvus lætusque domum rediit, anno sequente a. d. XVII. Kalendas Quintilis, Patre Experientissimo præfidente, & omnibus applaudentibus, disputavit inauguralem *de spasmo vesicae* dissertationem, ac triduo post, etiam Patre, quantum felicitatis humanæ specimen! Promotore, summos in arte salutari honores, jura & privilegia obtinuit merito. Sic vitæ studiorumque consuetudinem junxit cum optimo parente, cui vitam, studia, omnia, juxta Deum, referebat accepta: & sensim magnus obsequium filii subsequatur honor.

Simulac fama de Viri juvenis peritiâ & medendi facilitate percrebuit, in patria & passim graves atque luculenti homines propensa ad eum ornandum voluntate conspirarunt. Unde factum, ut ab *Augustissimo & Potentissimo Principe ac Domino, Domino FRIDERICO, Suedorum, Gothorum, & Vandalorum Rege, Hassia Landgravio*, reliqua, *Indulgentissimo Patriæ Patre*, anno MDCCXLVII. in hac alma ordinarius Anatomix & Chirurgiæ Professor constitueretur: quod munus certe honorificum solenni Oratione *de Anatomia a sordibus repurgata* a. d. V. Kalendas Sextilis auspiciatus est, & plane ex animi voto, quoad

vixit, ornare summo studuit opere. Scholas privatim & publice aperuit. Implorantibus medicam porrexit manum. Disputantibus solenniter præfuit, aut contraria, ut vires accuratius exploraret, posuit argumenta. Academicas exercitationes edidit anno MDCCXLVIII. *de alumine, & de antimonio crudo*, Prædie Quintilis MDCCXLVIII. dissertatione, *de spina ventosa valde spinosa*, publicam feminei cadaveris indixit anatomen, perquam artificiose fabricam, secto corpore, disjuncta, solertia insigni venas & viscera, ut solent, rimatus est: causam principiumque nervorum, membra, & partium cum nexu habitum, qua fieri potuit, assiduitate & cura intuentibus demonstravit. Anno MDCCXLVIII. programmate *empyema, natura ductu congruis præsidiiis chirurgicis persanatum & propriis manibus tractatum*, descripsit; videlicet primus Anatomiae & Chirurgiae Professor a Potentissimo Suecorum Rege & Hassiæ Landgrafio constitutus in alma Ernestina anatomen, per Sexaginta fere annos silentem, & a venerando Parente pridem resuscitatam, tertiam quidem ejusdem ductu Parentis instituit, & operationes simul chirurgicas in cadavere adornavit, alteram vero & tertiam sicut in binis hisce programmatibus publice indixit, ita & publice, nec sine fructu, & plausu philiatorum frequenter affluentium, administravit. Ad externos quoque studii & experientiae specimina misit, quorum in Actis Acad. Natur. Curiofor. Volumine octavo quatuor leguntur sequentia: *de abscessu & ulcere genuum feliciter persanatis; de arthritide vaga, singulari ratione, brevi temporis intervallo, sanata; malum ischia-*

ischadicum, seu *rheumatismus femoris*; de affectu *spasmodico* & quasi *maniaco per abscessum criticum*, in dorso manus, *sub-*
lato. Neque solum ab eo tempore, ficto *Faustini III.* nomine,
 S. R. I. *Academiæ Naturæ Curiosorum* Collega, verum etiam
 anno superiori a *Goettingensibus Regiæ Societatis Teutonicæ*,
 honoris gratia, membrum legi meruit. Proh dolor! vero,
 quæ rerum humanarum vicissitudo est, Amicus & Collega no-
 ster, qui aliis dedit consilia, qui laborantibus subvenit, qui
 omnibus exquisitam omnino industriam & expeditam medendi
 rationem adhuc probavit, in morbum nuper incidit lethalem,
 febrem catarrhalem malignam, qua, accedentibus *paraphrenitide*
 & motibus convulsivis, miserrime decubuit, ut sentiet ipsum
 nullo artis & scientiæ adiumento levare posset. Curam expertus
 est *Experientissimi Patris*, ecquis dubitabit? verè paternam.
 Sed vicit morbus & æquinotio ineunte vernali, ipso ætatis ve-
 re & optimo flore, *XI. Kalendas Aprilis*, morbi duodecimo
 die, inter Parentum, Fratris, Sororum, devotissimas preces,
 lacrimas, pia suspiria, luctumque invincibilem, Vir doctus &
 integer, efflorescente fortuna, postquam sacramento cœlesti
 Patri & Servatori suam addidit animam, placide obdormivit,
 atque nunc, volente immortalis Deo, medicinæ effectore, re-
 rumque humanarum omnium arbitro, vitæ stabilis & securæ
 particeps, sempiternam hereditatem adiit, suoque hoc nimis
 præmaturo obitu denuo nos docuit, a morte etiam rapi juvenes
 prima florente juvenita: &, cum nostrum nemo sciat, quam
 prope sit vitæ fini, sapientis esse, animam ita formare semper,

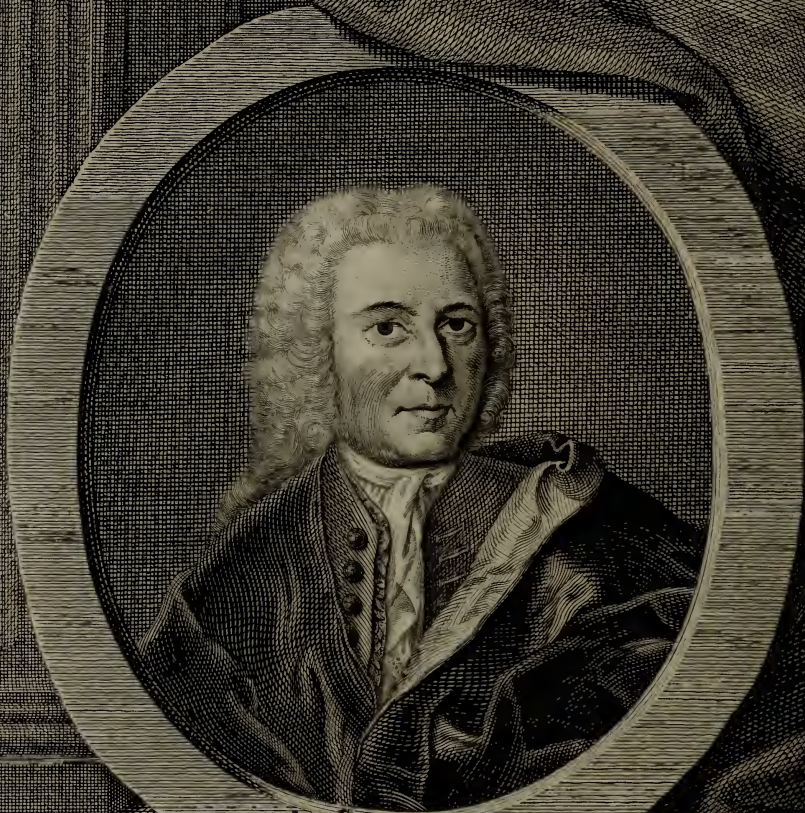
320 *Memoria Joannis Friderici Fürstenau.*

tanquam ad extrema jam venerit; res vero interim suas ita quoque instituire, ac si longius vivendum, & si quando fata nolint, meritorum laus atque fama tamen emori nequeat.

D. IOH. CHRISTIANVS KVNDMANN
*Medicus Vratislavi. Caesareo S. R. I.
Academ. Natur. Curioforum Epimouides*
Nat. Ann. MDCLXXXIV. D. XXVI. Octobr. Denat. D. XI. M. iii. Aug. MDCCXI.

MEMORIA

CINERIBUS

VIRI PRÆNOBILISSIMI, EXCELLENTISSIMI
AC EXPERIENTISSIMI

DOMINI

IOANNIS CHRISTIANI
KUNDMANNI

Philosophiæ & Medicinæ Doctoris
Practici Wratislaviensis

&

Imperialis Academiæ Naturæ Curiosorum

Collegæ dignissimi

dicata

SCRIPTORE

IOANNE ERNESTO STIEFF

Philosophiæ & Medicinæ Doctore Practico Wratisla-
vienti, & dictæ Academ. Nat. Curios.
Collegæ.

Medentium officia si tantum requirerent ægrotos visitare, eorum narrationes ac lamentationes audire, de morbo ejusdemque causis quædam definire, pharmaca præscribere, in solamen miserum ægrotantium vel amicorum adstantium bonum eventum prælagire, tandemque si spes confusa confusa fefellerit, aut, si vires ad morbum superandum minus sufficiant, mortem futuram tristi nunciare vultu; certe Ars nostra longa a) brevi studio ediscenda esset. Sed longe alia facies est Artis salutaris: multas enim alias adhuc artes sororias b) probe discendas exposcit, sine quarum cognitione Medicus vix honorari c) dignus erit, nec unquam certe, tute ac jucunde medebitur. Ex Mythologorum invento dicitur etiam *Apollinea*, quæ fabula docet, ac nos exhortatur, ut omnes Medici APOLLINIS d), primi

- a) Legi meretur elegantissima Commentatio ROLFINCII in HIPPOCRATIS dictum: *Ars longa, vita brevis*.
- b) De quibus egregie disserit Joannes Antonius SICCUS de optimo Medico, Venet. 1551. 4to.
- c) Ecclesiast. cap. XXXVIII. v. 1. *Τίμα ιατρὸν πρὸς τὰς χεῖρας αὐτοῦ*. HOMERUS Iliad. λ. *ιατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀνθρώπων ἄλλων*. CICERO Epist. Famil. Lib. XIX. Ep. 9. *Curioni misi, ut Medico honos haberetur*. SENECA de Clementia Lib. I. c. 2. *Medicina apud agros usus, etiam apud Janos honos; & pluribus apud Melchior. GOLDASTUM in Paradoxo de honore Medicorum. Frf. 1620. 4. Cui addi potest SCHACHERI Diss. de honoribus Medicorum apud veteres. Lips. 1732. CARPZOVII Diss. de Medicis ab Ecclesia pro sanctis habitis. Lips. 1709. & SCHULZII Diss. de Medico vehementer laudari digno. Hal. 1735.*
- d) Filius Jovis Hammonis ex Latona, Coeli Titanis filia. HESIODUS in Theogn. vide Petri MUSSARDI Historia Deorum Fatidicorum, Vatum, Sibyllarum & Phœbadum, pag. 40. Genev. 1675. 4. CICERO Lib. 3. de natura Deor. *Cum tot Apollines fuerint, reliqui omnes silentur, omnesque res aliorum gesta ad unum Apollinem, Jovis & Latona filium, referuntur*. Historiam nativitatis uberius explicuit HYGINUS Fab. LIII. CXL. & commentator MUNCKERUS in Mythographis latinis pag. 100.

primi Musarum Præfulis *e*), ac Medicinæ Parentis *f*), non tantum arte medendi, sed & multis quid? quod omnibus elegantioribus litteris *g*) inclarescentis & ex utroque hominum salutem promoventis, vestigia premere debeant. Respublica litteraria olim omnes fere litteras & præcipue, quæ nunc *humaniores* audiunt, sub Philosophia intelligebat; hinc ratio patet, cur nostræ Facultatis Doctores a præteritis ad hæc usque secula non solum in medicina, sed quoque simul in Philosophia renunciantur *h*).

Medi-

208 – 210. Amst. 1681. 8. maj. Conf. *Joan. Oſopai* BRETTANI O. racula Sibyllina p. 424. 425. Paris. 1599. 8. maj. & APOLLODORUS Atheniensis de natura Deorum, circa initium Lib. I.

e) *Lilius Gregorius* GYRALDUS in syntagmate de Musis, fol. 308. FULGENTIUS in Mythologico Lib. 1. 6. 14. fol. 131. 132. PHORNU-TUS de Deorum Origine cap. 14. fol. 154. 155. Folia in hac notula citavi juxta Editionem horum scriptorum, quæ prodit autore MY-CILLO, Paris. 1578. 8.

f) OVIDIUS Lib. I. Metamorphos.

Inventum Medicinæ meum est, Opifexque per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

MUSSARDUS in Histor. Deor. p. 41 – 43. OMNYMI ἀπόλων Ἰηλῶν. HIPPOCRATES in Jurejurando. MERCURIALIS in Arte gymnast. L. II. c. 3. p. m. 130. Venet, apud Juntas 1601. 4. HYGINUS Fab. CCLXXIV. & MUNCKERUS P. I. p. 308. Amst. 1681. *Apollo* nomen forte accepit ab arte sua, quæ homines a morbis liberat. τὸν δὲ Ἀπόλλωνα ὡς ἀπολόνοιντα τα ἡμᾶς τῶν νόσων, ἢ ἀπελάουοντα ἀρῆ ἡμῶν ἀνίας, ἢ ἀπολίπειν, ἰατρικῆς τελευτηνῆναι τῆς προσηγορίας &c. PHORNU-TUS de natura Deor. cap. 32. in GALE Opuſculis Mythologicis p. 223. seqq. Amst. 1688. 8. Aliam opinionem defendit ARATUS in Phænomenis cap. 41. ἀπόλων latine *perdens* dicitur.

g) Legatur POMEY Pantheum mythicum p. 21. seqq. Fif. 1701. 8.

h) De Philosophia a Medicis ediscenda vid. SCHELHAMMERUS in Diss. de Medico Philosopho, Jun. 1640. 4. Ἰηλῶς φιλόσοφος ἰσόθεος HIPPOCRATES περὶ ἐπιχειρησῶντος, Cap. V. p. m. 23. Genev. 1657.

Medici fama quidem multi, revera perpauci *z*); atque
 Fingunt se Medicos omnes, Idiota *k*), Sacerdos,
 Judæus, Monachus *l*), Histrion, Rasor, Anus,
 Miles, Mercator, Cerdo, Nutrix & Arator,
 Lamia, Decoctor, Pharmacopola, Magus.

Vulgus quidem & imprudentium turba hos omnes atque Empi-
 ricos etiam aliquando magnis laudibus extollit, sed variis sæpe
 ante funera evanescentibus; quum e contrario gloria ex vera
 virtute progenita post funera maneat, & a dignis sapientibus ex-
 altetur. Multi præteritorum seculorum celeberrimi Medici vi-
 vunt adhuc in elegantissimis libris ac eruditorum ephemeridibus,
 quorum fama, nisi & in sua arte, & in aliis litteris pari splendo-
 re inclaruissent, nequaquam immortalis foret. Si locus hic es-
 set, varios ex variis gentibus *m*) recensere & præcipue DORNA-
 VII, ELICHMANNI, SENNERTI, MONAVIORUM, KIRSTE-
 NII, SACHSII & LOEWENHEIM, SCHOLTZII, MAJORIS,
 KANOLDI, aliorumque Silesiorum memoriam hic recolere pos-
 sem, quorum nomina si medentes tantum fuissent, dudum jam
 incognita periissent. Ast ætas quoque nostra adhuc eadem pro-
 fert Ordinis Medicorum ornamenta, quæ artem salutarem & lit-
 teras

fol. Καὶ γὰρ οἱ ἐν τεχνῶν, ἢν προσῆν, ἀύλοις ἴστο, δ'ὰ πάντων ἰατρῶν προσπα-
 γνοῦντε. Qui enim artibus instructi sunt, si iis hæc adsit, ad omnia aditum ha-
 bebunt amplissimum. HIPPOCRATES itidem. De Philologia Me-
 dicis necessaria vid. FRANCI elegantissima Dissertatio, de Medicis
 Philologis. Witteberg. 1691. 4.

- z*) Οἱ ἰατροὶ φημι μὲν παῖδοι, ἔργω δὲ πάγχυθωοι. HIPPOCRATES in Lege.
k) Legatur COTTA in Dissertatione de Medico monstroso. Heidelberg.
 1677. & RIVINUS de Medico superstizioso Lips. 1698.
l) Vid. GOEZII Dissert. de Theologis Pseudo-Medicis. Lips. 1700. §. 8.
 feqq.
m) Quorum nomina in Centuriis quibusdam ex omni fere ævo collectis
 recenset FRANCI in laudata Diss. de Medicis Philologis.

teras elegantiores simul excolunt, ac exinde magnos honores capiunt, & suis exemplis pleniorum rerum naturalium cognitionem Medico vere laudari digno necessariam utilemque esse ostendunt; quam veritatem venerandus COVS noster omnibus vehementer inculcavit n). Quo plures itaque inter medentes inveniuntur, qui scientiam naturalem & artes reliquas negligunt; eo digniori laude Viri, pro incremento artium & Physices lucubrantibus, extollendi sunt.

His non immerito adnumerari debet Medicus Wratislaviensis celeberrimus ac longiori vita dignissimus, cujus memoriarum memoria posteris quam maxime commendanda est, quod qualeque pretium virtuti statuendum Quirites bene censuerunt, cujusve obitum universa Respublica litteraria luget. Luget simul Germania, inprimis dulcissima Patria, amplissima Silesia, obitum Civis Excellentissimi, civium salutem arte medendi promoventis, & reliquum tempus ita studiis consecrans, ut scriptis editis de re numismatica, genealogica, naturali ac antiquaria, nec non in mirabilibus naturæ colligendis mirum in modum generi humano & erudito & curioso inserviret. Luget quoque Illustris nostra Academia Cæsarea obitum Collegæ vere curiosi ac doctissimi.

Quis non ex his saltem lineis agnosceret imaginem JOANNIS CHRISTIANI KUNDMANNI? Aequum ideoque & vere dignum est, ut nostra Academia Membro dignissimo, Physico insigni

SS 3

n) Ἐπεὶ τοὶ μοι δοκίει ἀναγκαῖον εἶναι παντὶ ἰητροῦ, περὶ φύσιος εἰδέναι, καὶ πάνυ σπουδαῖον, ὡς εἴρηται, εἰ περὶ τοῦ μέλλει τῶν ὀδόντων ποιεῖν. *Mibi sane necessarium videtur, ut omnis Medicus de natura sciat, & omni studio annitatur, ut cognoscat, si modo aliquid eorum, quæ fieri debent, recte præstare velit.* HIPPOCRATES de Vet. Medic. p. 35. Genæv. 1657. fol. Περὶ γὰρ φυσικὸς εἶναι περὶ τῆ ἀνθρώπου τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἰσχυρὸν ὄρων. *Cognare ut Physicus sis, ad hominis habitum & robur respiciens.* Id. de Sterilibus p. 635. 6.

insigni, in monumento justa fieri decreverit. Si vero meo me pede metior, in me non tantum ingenii esse, quo laudes KUNDMANNI, Collegæ nostri, pro merito extollere queam, ingenue fateor. At mutuus, qui inter vivos erat, amor, triste hoc munus suscipere imperat, & si vires meæ KUNDMANNUM nostrum specioso penicillo depingere haud sufficient, levi tamen tentamine pectoris mei cultum publice testari, & amico defuncto ultimam persolvere pietatem sufficiet.

Antequam id faciam, gratitudinis officium nunc postulat, ut Illustri Academiæ, præsertim Præsidi incomparabili, Viro de re litteraria meritissimo, ac Medico felicissimo, gratias agam decentissimas, quod de qualibuscunque industriæ meæ speciminibus in lucem missis benevole judicare, meque inter tot Reipublicæ litterariæ lumina recipere voluerit, quem singularem honorem ex Diplomate gratiosè transmissio significatum cordate veneror, nilque magis in votis habeo, quam ut summum Numen ad adimplendum quodammodo institutum laudabile Illustri hujus Collegii vires & annos mihi concedat. Quod reliquum est, non possum non, quin Illustri Nostræ Academiæ de secularibus Fundationis Cæsareæ nunc felici cum omine celebratis summo cum affectu congratuler atque simul, pia mea vota cum aliis jungens, semper nova perpetuaque incrementa Illi adprecer, quibus per innumeros adhuc annos ad ampliandas scientias crescat, floreat, vigeat!

Quemadmodum a primis orbis conditi temporibus plurimi terrarum incolæ id magni habebant, si ex generosa prosapia progeniti fuerint: sic etiam hodie nepotum gloria augetur, si ex familia Atavorum de Republica bene meritorum progerminent; quod quidem nunquam sane negabitur, si modo nepotes propria virtute gentis suæ meritâ adaugeant, seque tantis atavis dignos faciant, nam

miserum est, alienæ incumbere famæ.

Noster

Noster KUNDMANNUS, nunc æterna felicitate gaudens, jam inter vivos adhuc rara hac felicitate, quod generosa sua propagine & generosa sua indole inclaruerit, gavisus est. Progenuit illum celeberrima Regia Wratislavia A. R. S. MDCLXXXIV. die XXVI. Octobris ex parentibus ibidem honoratissimis, *Joanne Samuele*, superiore excubiarum Præfecto Civico, ac Seniore Tribus Destillatorum, & *Regina ROTHERIA*, qui egregiis animorum dotibus, & præsertim Jubilæo gamico, Anno MDCCXXXIII. publice celebrato, memoriam suam bene servarunt. Nisi propriis laudibus splenderet Defunctus Noster *Joannes Christianus*, quibus hæ pagellæ destinatæ sunt, multa proferre possem de meritis KUNDMANNIORUM per tria jam jam secula in defendenda republica, in officiis aulicis, in muneribus ecclesiasticis, in tuendo jure ac æquo, in arte salutari, in commerciis & in œconomia ampliandis clarorum & cognitorum. Ne vero Gentis *Kundmannianæ* parentum lustra silentio transeam, nomino hic *Ulricum KUNDMANNUM*, exeunte seculo XV. Consullem Cosnitzensem & rei ædificatoriæ ibidem Directorem, invento suo, *die Holtz-Sparkunst* dicto, satis celebrem; porro *Tobiam KUNDMANNUM*, Ecclesiæ Evangelicæ Pastorem Neudockiensem in Circulo Bohemiæ Ellenbogensi; item *Samuelem KUNDMANNUM*, Centurionem Cæsareum & Præfectum Præsidii in Castro Tœpelsgrunensi; cujus frater fuit *Tobias*, Præfectus Oeconomix in terris Comitum de Schlick & Ravenstein; deinde *Sylvestrem KUNDMANNUM*, Hæreditarium in Wentzelsdorff Bohemiæ pago, & in Wœlffnitz prope Dresdam, Archiatrum Electorum Saxonix; arte salutari & variis scriptis clarissimum; cujus soror *Maria* maritum habuit *Joannem de BROY*, Consiliarium Mecklenburgensem & altera *Rosina* nupta Dn. de WEYHER, Præfecto Præsidii Castri Querfurtensis progenuit *Ludovicum* de WEYHER, Præfectum cohortis Saxo-Gothanæ; denique etiam nomino A-

rum Nostri Defuncti, *Joannem* KUNDMANNUM, filium *Sylvestris*, Pastorem Holdenstætensem in Thuringia & Ephorum Electoralem Danstætensem. Inclaruerunt adhuc alii KUNDMANNI, de quibus vero brevitatis causa nil dicam o).

Noster Primogenitus inter VII. fratres, non interrupta serie natos, ab optimis ac officiosissimis parentibus sacro baptismatis lavacro lustratus, & singulari amore, cura studiove ab ipsis profectus, quum ætas id permitteret, præceptori domestico ad prima pietatis capita, artiumque rudimenta capienda committebatur, qui omnem sollicitudinem ad formandum puerum adhibuit, ut aptus anno MDCXCV. post festum Paschatos inter discipulos Gymnasii patrii Wratislaviensis Magdalenei a Magno Polyhistoro Rectore *Christiano* GRYPHIO receptus, ea, quæ ibi docebantur, arriperet, comprehenderet, ac felici sua memoria recte retineret. Existimabant quidem sine dubio laudatissimi parentes puerum mercaturæ aliquando adplicandum, quapropter etiam ille a *Joanne* ERNESTO, publice in patria linguam Polonicam tradente, hanc linguam, ob viciniam Poloniæ mercatoribus summe necessariam, ediscebat. Sed hoc parentum providentia divina postea mutavit propositum. Interim semina doctrinæ cerebro juvenis enata ac disciplina tam scholastica, quam domestica, ceu in agro fertili, bene culta, ita optime crescebant, ut postmodum adolescens KUNDMANNUS statim magnam vim ingenii, non sub crasso aëre nati, ostenderet, suisve condiscipulis semper diligentia ac docilitate præiret; labores enim peragendos animo jucundo adgressus est ac indefesso pertractavit, secum vehementer reputans regulam, quam princeps Poëtarum reliquit:

Tu

o) Recensentur a venerando Patre, *Christiano* STIEFF, in dem Kundmannischen Geschlechts- und Ehren-Gedächtnis, quod insertum legitur in *D. Job. Christ. KUNDMANNI* Nummis Jubilæis, p. 93 - 120. 1735. 4.

Tu modo, quos in spem statues summittere gentis,

Præcipuum jam inde a teneris impende laborem.

In inferioribus præceptores habuit *Christophorum* WIMMERUM, *Theodorum* LEUBSCHERUM, *Andream* TITIUM, *Joannem Jacobum* SCHÜTZIUM, *M. Joannem* GRÜN WALDUM & *Jeremiam* GOTTWALDUM, Viros ad erudiendam juventutem natos, & de disciplina meritos bene; in superiore classe in Philosophicis, Physica, linguis latina & græca, Poesi, Historia, Theologia & artibus *Simonis* TITII, *Godofredi* POHLII, *Godofredi* KÜPFENDERI & magnorum Virorum, *Christiani* GRYPHII & *Casparis* NEUMANNI de republica litteraria meritissimorum, doctrinas & tunc, & ad ultimum vitæ usque halitum grata mente veneratus est.

Horum Doctorum gymnasticorum suasu parentes Juvenem nostrum musis totum tradiderunt, & ut providentia illum ad munera Theologorum destinare vellet, optarunt. Ast infirmitates quædam corporis tunc gracilis ac debilis & signa mali hypochondriaci imminentis, quibus motu corporis ac exercitiis equestribus, saltatione, saltatione, equitatione & arma gerendo *p*) præveniendum erat, in Juvene in his artibus excellentem naturam non esse cogendam, sed sequendam, docuerunt. Inprimis ex singulari instinctu ad artes medicas colendas ediscendasque peculiarem iniebat amicitiam cum *Joanne Georgio* RIESMANNO, Medicinæ Candidato tunc Wratislaviæ commorante, cujus ductu ab anno MDCCVII. animum ad cognitionem corporum animalium quorundam anatomicam ac physicam attente applicuit.

Factis igitur egregiis progressibus in studiis gymnasticis magnam spem præ se ferebat KUNDMANNUS Noster, & a parentibus, sua desideria ad voluntatem providentiæ dirigentibus, An-

App. Act. Med. Ph. Vol. X.

tt

no

p) Has artes, quas Græci *gymnasticas* adpellabant, omnibus futuris Medicis valde commendat *Joannes Antonius* SICCUS in Schediasm. de optimo Medico, Venet. 1551. 4. fol. 7.

no MDCCCV. mense Aprili Francofurtum, ad altiora studia prosequenda, mittebatur. Ibidem amicum exoptatum tunc Doctorem Medicinæ RIESMANNUM amplexus est, qui Osteologiam ex sceletis humanis in theatro publico ibidem anatomico illum docebat. Verum enim vero variis commotus rationibus celeberrimam hanc Musarum sedem mutavit, & salutata Regia Boruffica, Berlino nempe, ibidemque pompa funerali, Cineribus Magnæ DOROTHEÆ dicata, omnibusque rebus attentione dignis perlustratis, Spandavia, Brandenburgo & Magdeburgo peragratis, Halam se contulit. In hac florentissima Fridericiana Academia non voluptatibus aut otio ætatem lætissimam traduxit; sed amore discendi captus, nec gravitate studiorum deterritus, publice & privatim Professores diligentissime audivit, ac die ad erudiendum sibi minus sufficiente, partem etiam noctium lucubrando consumpsit. Ab ornamento reipublicæ litterariæ Principique Medicorum Germanorum immortalis laude dignissimo *Friderico* HOFFMANNO in Physicis & experimentis, in Geographia medica, in Chymia experimentalis, in materia medica & in medicina forensi eruditus, miros simul ex prælectionibus anatomicis, physiologicis, chirurgicis, pathologicis, therapeuticis, chymico-experimentalibus & practicis celebratissimi STAHLII profectus faciebat. In Philosophia, Historia aliisque scientiis, erudito futuro non vulgari necessariis, Doctores sibi elegit viros ibidem magnificos, præcipue *Samuelem* STRYCKIUM, *Christianum* THOMASIUM, & GUNDLINGIUM. Mathesin Medico, qui non empiricum agere vult, desideratissimam, & ut GALENUS docet, demonstrandis propositionibus medicis utilem, excitando & poliendo ingenio aptam, ab Illustri Cive nostro WOLFIO audivit.

Sic Collega noster conjunctissimus idem dicere potuit, quod GALENUS de se fatetur: *Non ex libris didici, sed præstantissimis in unaquaque Secta præceptoribus usus sum.*

Semper in cursu vitæ academicæ Nostro KUNDMANNO magna fuit cura, ut absterfa inscientiæ rubigine animum plurimarum rerum scientiis imbueret, in quibus sane tam prosperos fecit progressus, ut triennio fere absoluto in tentaminibus consuetis, a gratiosa Facultate Medica Hallensi institutis, talem se gesserit, qualem speraverat gratiosus hic Ordo. Præmio laborum Doctorali dignus credebatur, quod tamen tunc recusavit. Sicuti autem apes, non uno florum genere contentæ, melleum rorem undique legunt, & pro futura necessitate in alvearia condunt: ita Noster KUNDMANNUS ingrediente Anno MDCCVIII. egregiis jam imbutus studiis, peregrinationem litterariam instituere decrevit, ut quicquid eximium ac memorabile in aliis terris occurreret, in animum conderet in tempore ac re profuturum, maxime vero, ut doctorum virorum amicitiam sibi conciliaret; quem scopum sibi firmiter præfixum, studia sua magis magisque perpoliendi & a quocunque loco non nisi doctior recedendi, gravissime tendit.

Iter ideoque litterarium aggressus, in Eislebia præsertim rariora B. LUTHERI manuscripta, memorabilem suppellectilem rerum naturalium Bœtticherianam, metallifodinas, fabricas ærarias nitrariasque in hisce viciniis visendas, deinde salutato Quedlinburgo, famigeratissimam cavernam Baumannianam & Castrum montanum *Rhein* vel *Regenstein* dictum, oculis attentis perlustravit. Volebat etiam mirabilia Andreasbergensia & reliqua montium Hercyniæ visitare, sed a providentia per amicos fideliter admonitus, ne in manus grassatorum caderet, alia iter continuavit via, nempe per Halberstadium, Derenburgum & Wernigerodam Goslariam venit, atque simul specus Clausthalienfes, Zellerfeldenses, &c. earumdemque memorabilia subterranea & laboratoria æraria vidit.

Excurrit postea, per aliquot tempus prius Guelpherbiti,

Saltzdałæ, Brunſuigæ, Hannoveræ ac Oſnabrugii commoratus, ad Amſtelodamenſes & Lugdunenſes muſas, ubi Excellentiffimos viros RUYſCHIUM, COMMELINUM, BIDLOUM, & HUTTONEM publice privatimque frequentavit, *Levini VINCENTII* inſignem ac ſpecioſiſſimum conchiliorum, rerumque naturalium adparatum plus vice ſimplici luſtravit, & his Viris aliisve luminibus orbis eruditi familiariter uſus; multum in ſtudiis phyſicis profecit. Contigit etiam Illi prope Harlemium rara occaſio, quod veram plumbi & Mercurii per pulverem alchymicum tranſmutationem in aurum factam, viderit, & ipſe quaſi manibus palpaverit, de qua verba STAHLII allegare merentur in Programmate propemptico ita ſcribentis: *Neque vero tacendum, quod peculiari fato ſuis oculis conſpexerit non ſolum verum effectum tranſmutationis ignobilis metalli in aurum purum, exigui pulvilli injectione, cito perpetratum, ſed etiam, duarum prope modum unciarum hujus ex largitione ejuſdem artificis particeps factus ſit q).* Delphi cum Illuſtri LOEWENHOECKIO, Phyſico æterna memoria digno, collocutus eſt, & Hagæ Comitum a D. Joanne Friderico HELVETIO ſingularia humanitatis teſtimonia haud ſine grata mente accepit. Per Roterodamum & Ultrajectum Amſtelodamenſe oppidum iterum adiit, & alias Hollandiæ ſeptentrionalis civitates celeberrimas peragravit. Lubido KUNDMANNUM Noſtrum quoque invalſit Hamburgum, ſplendidiffimum Muſarum ac mercaturæ hoſpitiū, videre; ſed interruptum fuit hoc iter per piratas Gallicos idem mare pervaſtantes. Amiciſſime igitur monitus per Præfectum navis præſidialis Brementiſis, cum illo Bremam contendit, & in hujus domicilio ſingulari cum favore receptus ibi omnia viſu digna contemplatus eſt. Tandem Verdenium adiit ac ad Hallenſes muſas non vul-

q) De quo uberius diſſerit Autor in *Rarior. natur. & artis, oder Seltenheiten der Natur und Kunſt wie auch in der Artzeney - Wiſſenſchaft*, p. 624 - 630.

vulgari scientia rerum naturalium repletus bonis avibus re-
diit.

Ibidem Lauream Doctorem, bene promeritam, ab Ordine Medicorum humaniter petiit, qui ei Dissertatione Præceptoris celebratissimi, *Georgii Ernesti STAHLII, de Regimine*, Anno MDCCVIII. die XXV. Septembris strenue antea defensa, lubens illam contulit. Paulo post Hallensibus ultimum vale dicens et Lipsiæ per aliquod breve tempus commoratus ac mense Octobri ejusdem Anni in patriam Wratislaviam prospere reversus, dulci parentum agnatorumque suorum amplexu iterum gavifus est.

In hac peregrinatione non otio aut libidini se dedit, nec exoticorum in vestitu, cerimoniis, luxuria & fuce adfectatos ac inanes mores adsumsit, quod Lacedæmoniis olim & plurimis nostri seculi peregrinatoribus vitio nunc vertitur; nec urbium & civitatum situs tantum exploravit; sed si quid memorabile inveniret, cognovit, si quid fœdum & asperum animo insedit, expolivit ac exasciavit; si quid sibi patriæque usui egregio aliquando esse vidit, addidit ac laudabilem itineris litterarii scopum digna vivendi norma, studiis indefessis, & frequenti conversatione ac familiaritate cum Viris eximiis obtinuit.

Felici omine itaque redux, animum quovis scientiarum, præsertim medicarum ac naturalium genere, quas non nisi cum vita deposuit, non leviter tinctum, sed penitus imbutum, statim ad praxin clinicam adplicuit, & dulcissimos inde laborum suorum fructus legit. Aegrotis, qui consilium ejus implorabant, non solum salutes manus porrexit, sed etiam generi humano sua indefessa diligentia colligendo, perquirendo, describendoque mirabilia naturæ ac pertractando materias scitu necessarias jucundasve, mirum in modum inservivit. Dum itaque Inclutæ Metropoli patriæ insigni honori, Republicæ litterariæ magno emolumento, suis firmo præsidio & agris præsentaneo auxilio fue-

rit, fama nomenque KUNDMANNI magis magisque splendescere cœpit.

Amor studiorum adeo Collegam Nostrum inflammaverat, ut annos vitæ non otio transegerit, sed quamprimum intermissio laborum ordinariorum daretur, vel libris inhæreret, vel tempus ad commercium litterarium cum Viris eximiis, præsertim de historia naturali, extra & intra Germaniam inceptum seduloque continuatum, impenderet, vel observationibus ac perquisitionibus rerum mirabilium, quibus se totum dicavit, consumeret, vel historiæ patriæ genealogicæ, numismaticæ ac litterariæ dicaret, quam in variis partibus egregie ampliavit & explicuit. Extant operum ejus monumenta multifariæ doctrinæ, clarissimum nomen ab interitu & ab oblivione gratæ posteritatis vindicatura.

Quemadmodum decet Medicum esse pium & religiosum; sic etiam semper Deum cultu severo veneratus est autorem omnis ingenii sui excellentiæ, atque ideo calamum suum primo exercuit ad amplificandam veram religionem gloriamque divinam. Quo igitur & suam & aliorum pietatem excitaret, edidit Anno MDCCIV. in 12mo. *Gesammelte Abendmahls-Betrachtungen, oder Verkündigung des blutigen Leidens und Sterbens Jesu Christi.*

Nec minus orbi literato vires suas ostendit in doctrinis philosophicis per egregium scriptum, Anno MDCCXV. in 8vo editum, *Abhandlung vom Verstande des Menschen vor und nach dem Falle*; cujus libri adplausus publicus alteram editionem postulavit, quæ Anno MDCCXX. Wratislaviæ prodiit multis additionibus aucta, præsertim *mit einer Abhandlung vom Unterschiede des menschlichen Verstandes*, in cujus Præfatione ad dubia circa hanc materiam ab aliis mota sufficienter respondit.

Anno MDCCXVII. celebratissimi Medici Wratislavienses triumviri, KUNDMANNUS Nofter, D. Joannes KANOLDUS, & D.

& D. Joannes Georgius BRUNSCHWITZIUS auctores collecto-
resve esse cœperunt utilissimarum Observationum Physico-medi-
co-litterariarum, quæ ab anno MDCCXVII. ad MDCCXXVI. in
XXXVIII. Tomis & IV. Supplementis in 4to prodierunt, sub ti-
tulo: *Breslauische Sammlungen von Natur- und Medicin- wie
auch hierzu gehörigen Kunst- und Litteratur- Geschichten, so sich
in Schlesien und in andern Ländern begeben r*). Post aliquot an-
nos aliorum studiorum & praxeos clinicæ ratio non permittit, eo-
dem fervore, ceu reliqui Experientissimi Medici, BRUNSCHWI-
TZIUS & KANOLDUS fecerunt, idem Diarium tanquam editor
ulterius continuare; sed, non obstantibus illis impedimentis, sa-
nas suas observationes, lectu dignissimas, cum Collegis ibi inse-
rendas communicavit, quæ hinc & inde in memorata collectione
inveniuntur ac de scientiis Autoris Nobilissimi physicis & anti-
quariis superflue testantur.

Memoria celebratissimorum quorundam Civium Wratsla-
vien.

- r) Ratio hujus Collectionis, satis nunquam laudandæ, exponitur in den
Leipziger gelehrten Zeitungen Anno 1717. Num. 35. pag. 280. Num. 64.
p. 515. Num. 104. p. 859. Anno 1719. Num. 77. pag. 615. in LEU-
POLDI Theatro machinar. cap. IV. p. 58. *In der Fortsetzung derer gründ-
lichen Nachrichten von den Journalen, Ephemeridibus, und Monats-Extracten,
Cap. III. p. 30. seqq. & in Miscellan. Lipsiens. Tomo V. p. 250. seqq.*
Ex hoc Diario egregio multæ observationes ac relationes ibi insertæ
nunc ab exteris in Gallicum & Italicum idioma translatae fuerunt, id
quod publicum ac communem adplausum satis testatur. Illustri no-
stræ Academiæ Præses, Dn. *Andreas Elias BüCHNER*, idem Diarium
eodem fervore ac exquisito studio continuavit per annos 1727. &
1728. in duobus Tomis, sub titulo: *Miscellanea Physico-mathematico-medi-
ca, oder, angenehme Nachrichten von Physical- und Medicinischen wie auch
Kunst- und Litteratur- Geschichten &c.* & totam hanc Collectionem ad-
huc utiliterem reddidit Indice suo generali, qui prodit Anno 1736.
sub Tit. *Vollständiges Universal-Register über alle 38. Versuche und 4. Suppl.
der Sammlungen der Natur und Medicin- wie auch Kunst- und Litter, Geschich-
te, in 4.*

viensium ne posteris plane incognita maneret, omnem operam adhibuit in colligendis atque conficiendis Biographiis, quas clarissimo Medico Quedlinburgensi, *Christiano Polycarpo* LEPORINO, in suam collectionem inferendas misit. Viri de republica & de litteris meritissimi, quorum vitas laudatus KUNDMANNUS descripsit, sunt: Dn. *Samuel de Königsdorff*, Consiliarius Cæsareus & Syndicus Wratislaviensis; Dn. *Ferdinandus Ludovicus de Bresler & Aschenburg*, Sacræ Cæsareæ Majestati a Commercio Consiliis in utraque Silesia, nec non Senator Wratislaviensis; Dn. *Christophorus Seidel*, Primarius Senatus Wratislaviensis Secretarius; Dn. *M. Caspar Hornig*, Pastor Wratislaviensis Magdaleneus & Consistor. Adfessor; Dn. *Joannes Sigismundus Braßtedt*, Pastor Bernhardinus Wratislaviensis & Præpositus ad D. Spirit. Sancti ac Consistorii Adfessor; Dn. *D. Godofredus Mayerus* & Dn. *D. Godofredus Benjamin Preuss*, Practici Wratislavienses & Academiae Naturæ Curiosorum Collegæ dignissimi.

Non sine sumptibus, studio & digna cupiditate collegit Nobilissimus Dn. Collega Noster numerosam suppellectilem, ex Silesia aliisque provinciis, minerarum, petrefactorum, conchyliorum, aliarumque rerum mirabilium naturalium, ac artefactorum, simulque numismatum rariorum, quæ Ipsi exoptatam occasionem dedit stylo latino conscribendi & edendi Anno MDCCXXVI. in 4to *Promptuarium rerum naturalium ac artificialium Wratislaviense*, in quo publicas & privatorum collectiones mirabilium aliasve res memorabiles, in metropoli Wratislavia conspiciendas, multa cum industria recenset. Idem colligendi studium per omnem ætatem suam usque ad ultimos vitæ annos sedulo continuavit, quo factum est, ut eadem sua suppellex numerosior semper & speciosior evaderet. Hinc exteri & Wratislavienses litterarum cultores, ut Nobilissimus Dn. Autor idem *Promptuarium* denuo cum supplementis ederet, optarunt, quod

Autòris institutum mors intercept. Nunc hæredes sui egregiam hanc Collectionem auctionis lege vendere constituerunt, & Catalogum typis impressum cum orbe litterato proxime communicabunt.

In lucem igitur editi labores egregii, singularis eruditionis ac diligentiae suæ testes, nomen KUNDMANNI Nostri tam clarum reddiderunt, ut ab Illustri nostra Academia Imperiali unanimes consensu in numerum Naturæ Curiosorum Wratislaviensium reciperetur & ab Illustri Dn. Luca SCHROECKIO, Præside Academiae & Medico Augustano famigeratissimo, per diploma die VII. Januarii Anno MDCCXXVII. sub nomine EPIMENIDIS publice membrum renunciaretur; qui sane singularis honos Dn. Collegæ Nostro nunc pie defuncto calcar semper fuit, generi humano ac Reipublicæ litterariæ scientiis ac industria magis magisque inferviendi. Spem quoque de sua eruditione ab Illustri Nostra Academia conceptam laudabiliter adimplevit, & nostrarum Ephemeridum continuationes variis dignissimis observationibus adauxit, quæ sub ejus nomine hinc & inde insertæ beati Autoris memoriam proferam servabunt.

Porro ex Nummophylacio suo Historiam numismaticam, præsertim Silesiorum, industrius locupletavit, auxit & explicuit, atque simul in scriptis de hac materia promulgatis, copiosam cognitionem & singularem industriam monstravit. Edidit Anno MDCCXXXI. in 4to. *Nummos singulares, oder sonderbare Thaler und Müntzen, so oft wegen einer kleinen Marque oder curiösen Historie, oder fabelhaften Märghen von den Müntz-Liebbabern hochgeschätzt vverden.* In quo libro Anno MDCCXXXIV. iterum cum addidamentis recuso, multas fabulas & nugas de nummis quibusdam multo cum judicio exposuit atque refellit.

Jubilæum Gamicum, a Parentibus charissimis Wratislaviæ

Anno MDCCXXXIII. rara felicitate publice celebratum, excitavit filium, Collegam Nostrum, edendi Anno MDCCXXXV in 4to. *Nummos Jubilaeos, oder Jubel- Schaufstücke, so nach funfzig- jähriger Hochfürstlicher Regierung, vichtigen Amts- Würden und Hochzeiten zum Vorschein kommen; quod scriptum, ob res memorabiles in eo explicatas, omnibus rei nummariæ indagatoribus utile est.* Idem Jubilaeum Gamicum Venerando Patri, *Christiano STIEFF*, cujus obitum adhuc lugeo, exoptatam præbuit occasionem in *Stemmata Genealogico Familiæ Kundmannianæ, Nummis Jubilæis & Silesis in Nummis* inserto, sua pia vota cum aliorum votis jungere & amorem, quo coluit filium KUNDMANNUM Nostrum, publice testari.

Deinceps beatus KUNDMANNUS ea, quæ in DEWERDECKII *Silesia Numismatica* Autor, rerum Silesiacarum, imprimis numismaticarum, gnarissimus, vel omisit, vel postea noviter innotuerunt, tanquam continuator horum laborum supplere decrevit; quapropter edidit Anno MDCCXXXVIII. in 4to. Librum sub titulo: *Silesii in nummis, oder berühmte Schlesier in Müntzen, vvelche durch grose Helden- Thaten, durch hohe und vichtige Amts- Würden oder durch Gelehrsamkeit und Schriften ihren Namen unvergeslich gemacht haben; in quo egregio scripto multas genealogias clariorum familiarum Silesiacarum industrius collectas publici juris fecit, & memorias virorum de utraque republica bene meritorum optime recoluit.*

Prodiit postea Anno MDCCXLI. in 4to. alterum supplementum, sub titulo: *Academia & schola Germania, præcipue Ducatus Silesia, cum Bibliothecis, in Nummis, oder die hohen und niedern Schulen Deutschlands, besonders des Hertzogthums Schlesien mit ihren Büchervorräthen in Müntzen, vwie auch andere ehemals und jetzo vwohl eingerichtete Schulen dieses Hertzogthums, dem ein Anhang alter rarer Müntzen, so bey Grundlegung des Hospital- Gebäudes zu Jauer 1726, gefunden, beygefüget.*

Tandem tertium supplementum ad labores Dewerdeckianos lucem adspexit Anno MDCCXLII. in 4to. sub titulo: *Heimſuchungen Gottes in Zorn und Gnade über das Hertzogthum Schleſien in Müntzen*; in quibus duobus poſtremis libris multa nova ſcitu neceſſaria non tantum protulit, ſed etiam varia jam cognita & alibi prolata ex autoribus addidit. His ſubjunxit *eine Abhandlung von einer zuedirenden Hiſtorie derer Gelehrten in Müntzen*. Ex numeroſo ſuo adparatu nummario, qui antea DCCCCXIV. nummos ſiſtens, ad MCCXC. auctus excrevit, memorias Viro- rum eruditorum, in quorum honores nummi cuſi fuerunt, edere ſecum conſtituerat Nobiliſſimus KUNDMANNUS, ſed laborem hunc inceptum ſubſequens ejus mors intercepit.

Sicuti autem in libris his, rem numismaticam illuſtrantibus, multam induſtriam ſcribendique copiam oſtendit, ſic etiam ſcientiam egregiam in hiſtoria naturali, quæ calamo ſuo indefeſſo multum debet, orbi litterato cum adplauſu monſtravit in Volumine Anno MDCCXXXVII. in folio edito, quod titulum gerit: *Rariora Natura & Artis, item in re medica, oder Seltenheiten der Natur und Kunſt des Kundmanniſchen Naturalien- Cabinets, vwie auch in der Artzney- Wiſſenſchaft*; quodve præſertim 1) Examen foſſilium & lapidum quorumdã rariorum; 2) Memorabilia naturæ & artis & 3) Obſervationes in re medica ſingulares ingenioſe pertractat, ac ſimul varia jam ab ipſo prolata, itidem re- cuſa continet.

Ultimus ipſius labor editus Anno MDCCXLIX. in 4to. pagellis quibusdam prodiit ſub titulo: *Anmerckungen über die Heuſchrecken in Schleſien im Jahr 1748*.

Sic conjunctiſſimus Dominus Noſter Collega variis laboribus obrutus, multa rara & egregia ingenii ſui pereximii monumenta duratura litterisque conſignata reliquit, quæ jucundum, neceſſarium & utile poſteriorum promovebunt.

Quum redux in patriam & veniens ad annos plenæ maturitatis, studiis perpetuis & praxi clinica districtum reique familiari curandæ imparem se judicaret, divino instituto parendum ratus, consentientibus suis parentibus Virginem splendidis natalibus ornatam, *Joannam Fridericam, Friderici PANNWITZII*, mercatoris Wratislaviensis & *Ursula Maria GSELLHOFERÆ* filiam lectissimam, pudice ac bene educatam, Anno MDCCX. die VII. Maii matrimonio, cum magna concordia & mutua caritate gesto, sibi junxit. Ex hoc felici conjugio nati sunt IV. liberi, scilicet Anno MDCCXI. die XXVII. Februarii *Christiana Renata*, Anno MDCCXIV. die XX. Junii *Joanna Sophia*; Anno MDCCXVII. die XII. Julii, *Julius Christianus* & Anno MDCCXXI. die X. Martii *Christiana Constantia*; ex quibus *Joanna Sophia* Anno MDCCXVII. die XI. Octobr. & *Christiana Constantia* Anno MDCCXL. die XVII. Novembris non sine magno parentum luctu vita concesserunt. Vivit adhuc filia primogenita, *Christiana Renata*, nupta *Christiano Theophilo VOGTIO*, Pastori tunc Timendorffiano, nunc Kotzenaviensi, Theologo vita & doctrinis clarissimo, cui rara felicitas contigit, nuptias suas, cum Avus & Avia nuptias secundas Anno MDCCXXXIII. die VI. Octobr. celebrarent, eodem die etiam felici cum omine celebrare. Superstes etiam est filius, *Julius Christianus*, dotum paternarum gravissimus hæres, qui in variis officiis Regiis, tandem Regiæ Majestati Borussiae in suprema Curia Oppoliensi a Consiliis sacris ac civilibus olim fuit.

Quis ergo Nostro Collegæ, huc usque tanta industria in variarum rerum cognitione occupato, laudem promeritam denegare poterit, quod nempe erga Deum & erga proximum talem se gesserit, qualem exposcit character Medici omni laude dignissimi?

Benigna natura corpori suo, in adultiori ætate alias satis robusto & optima diætâ semper servato, gravioribus morbis nunquam molesta fuit, & si, quod rarius accidit, quædam imminentis morbi

morbi signa sentiret, statim hæc remediis bonis prudenti consilio debellavit ac superavit.

Circa finem Anni MDCCL. febre corripiebatur, quæ, licet aptis medicamentis suppressa, aliqualem tamen virium animi & corporis defectum reliquit. Quum itaque Anno MDCCLI. mense Martio industrius examinata corporis infirmi ratione finem vitæ suæ prævideret, sensim morbo se submitit, & a remediis ultro ab hoc tempore ita abstinuit, ut etiam agnatis ac amicis confluentibus ex optimis rei medicæ scriptoribus omnes medendi conatus ultteriores inutiles evasuros esse, prælegerit.

Missa adeoque rerum terrestrium cura & nunciata suprema salute carissimæ Uxori, nunc mœstissimæ Viduæ, liberisque magna tristitia adfectis, animam divinarum rerum contemplatione recreabat. Deo maximas egit gratias pro tantis beneficiis illi collatis, & summa cum devotione accepto ultimo sacrae cœnæ viatico, ad vulnera Christi, optimum morientis refugium, confugiebat. Ita KUNDMANNUS Noster, ut decet Medicum religiosum, se ad mortem componebat, ac si scenam suam, hic laudabiliter peractam, in altero mundo denuo bene inchoandam, relicturus esset; nulla animi commotione, nullis tristitiæ signis, quam lacrumæ suorum excitare poterant, concitatus, sed forti, constanti ac laeto animo laetus ultimam horam optabat finem eventuum requiemque laborum.

Tandem marasmus superavit, & dum vires machinæ tantis laboribus & ærumnis vitæ humanæ debilitatæ morti resistere ulterius non poterant, Anno eodem, die XI. Maii, ætatis LXVII. inter preces & lacrimas adstantium placide quasi somno solutus exspiravit.

342 *Memoria Joannis Christiani Kundmanni.*

En!

Virum Excellentissimum

Qualem Non Omnis Terra Profert

A Natura Multis Dotibus Instructum

In Scriptis Copiose Ac Diferte Loquentem

In Sermonibus Familiaribus

Mire Salibus Ac Leporibus Delectantem

Ac Morte sua Artem Bene Moriendi Docentem

De Cetero

Physicum Insignem

Medicum Bene Meritum

De Patria

De Arte Salutari

De Re Litteraria

In Perscrutandis Ac Cognoscendis Rebus Naturalibus

Indefessum

Alloquio Comem

Morumque Suavitate Admirabilem:

Laudabilis Ergo Semper Erit

Memoria

KUNDMANNIANA.

FLORÆ

FLORÆ RIEDESELIÆ
JOANNIS JACOBI RITTERI
A D D E N D A.

Ad pag. 33. *Spagnum palustre candicans*, &c. Radices ejus convolutæ putrescentes cespitem focarium (*Torfam* vulgo) constituunt. In Helvetia etenim iisdem, quibus viret illud, effoditur locis. Conf. Ill. HALLER *Opusc. Botan. V. Iter Helvet.* p. 193. §. 14. LINNÆI *Flor. æconom.* p. 511. (35.) In Silesia haud ita pridem pluribus locis, v. gr. in Ducatu Jauoriensi prope Bunzlaiam, ambo simul observare contingit. Plurimæ Sphagni species hunc cespitem diversæ licet indolis locis paludosis producant.

Ad pag. 63. I. *Pimpinella sanguisorba*, &c. Notam Ill. ab HALLER Calcifloræ Jenensis adjectam absoluto demum hoc opusculo animadvertens, Ruppium seducentem secutus, Sanguisorbam ad hanc Classem retuli; cum ad Class. Ei primam pag. 3. & tertiam mihi Regular. monopetal. peculiari Sectione sub titulo: *Semina gemella binis loculis inclusa* pertineat. Delenda itaque verba: Bis posita Ruppio &c.

Ad pag. 76. Nota: *jungere ad modum Ill. HALLERI &c.* Licet unice ad irregulares pentapetalas Ruppio Class. XII. mihi XIV. locandum sit.

Ad pag. 84. & 85. *Arnica: vires præter motus dubiæ*: Nauseam; immo vomitus excitat infusum decantatum adeo. Vires res solventium sic dictorum a calida fere omnes.

Ad pag. 88. *Artemisia vulgaris* caule purpureo. Varietas α . III.
 HALLER & pag. 89. *nonne cum BLAIRIO dua species*: quas
 distincte proposuit C. SCHWENCKFELD Stirp. Siles. Lib. I.
 pag. 12.

Ad pag. 99. VIII. *Scrophularia* &c. Folia nauseosum foliorum
 Sennæ corrigere saporem post MARCHANTIUM, LOCH-
 NERUM aliosque repetito didici. Dosis dimidium ponderis
 foliorum Sennæ. Major vim laxantem frangit.

Ad pag. 110. II. *Napellus* &c. Synonimis adde: *Aconitum cæ-
 ruleum* f. *Napellus* C. B. P. 183. Infusum nauseosum dulce
 absque noxa degustavi insipidum fere. Color infusi aquosi
 a Spir. Salis Ammon. viridis, a succo Acetosellæ vero im-
 mutatus. Num veterum *Napellus* idem cum moderno-
 rum?

Reliquorum veniam poscit Auctor.

V I R O

ILLVSTRI MAGNIFICO EXCELLENTISSIMOQVE

D. D. ANDREÆ ELIÆ
BÜCHNERO

S. R. I. Nobili

Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliario
Archiatro et Comiti Palatino

Potentissimi Borussiae Regis Consiliario Intimo
et in Regia Fridericiana Halensi Universitate Philo-
sophiae naturalis et Medicinae Professore Publico

Academiae Caesareae Naturae Curiosorum Praesidi

et

Regiae Societatis Berolinensis Sodali

Horum Actorum volumen decimum feliciter absolutum eo-
que Academiae Caesareae Naturae Curiosorum integri saeculi spatio
peractos labores bene coronatos sincero affectu gratulatur ulteriores-
atque amplifsimos denuo peragendorum successus prosper-
rimos adprecatur

et

antea iam annotatorum spicilegia quaedam
addit

D. CHRISTOPHORVS IACOBVS
T R E W

Acad. Caes. N. C. Director.

V. I. R. O.

OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

D. D. ANDRE BELLE BUCHNERO

S. M. A. Mobil

SACRE COLLEGE DE MONTREAL
MONTREAL, QUÉBEC

PROFESSOR DE PHILOSOPHIE
ET DE SCIENCE NATURELLE

ET DE SCIENCE POLITIQUE

ET DE SCIENCE SOCIALE

ET DE SCIENCE ÉCONOMIQUE
ET DE SCIENCE JURIDIQUE

ET DE SCIENCE MÉDICALE

D. CHRISTOPHORVS JACOBVS

T R E W

AND T. M. C. BAKER

Vir Illustris Magnifice atque Excellentissime Fautor omni obseruantia colende.

Quum diuina factum est prouidentissimi Numinis gratia, vt memorabilis illa temporum et annorum periodus contingeret et eueniret, qua Caesarea Leopoldino-Carolina Naturae Curiosorum Academia primum suae foundationis et conseruationis saeculum decimo vel potius quinquagesimo hoc Actorum suorum Tomo feliciter et laetanter absoluit: temperare animo non possum, quin pii laetique et exultantis affectus mei rationes publice prolixèque declarem. Supplex igitur veneror singularem benigni Numinis prouidentiam, quae non tantum summos gloriosissimae memoriae CAESARES inflammavit et excitavit, vt EORVM indulgentissima gratia et clementia haec Academia fundaretur amplissimisque honoribus et priuilegiis condecorata semper sarta et tecta conseruaretur; verum etiam nostro aeuo CAESAREM dedit exoptatissimum nullique secundum, cuius sub imperio felici et pacato Musarum quoque cultores ea gaudent et fruuntur summam inter tranquillitatem voluptate, qua in studiorum ingeniorumque partibus fouendis et edendis pergere

ex voto et ulterius progredi, totque etiam ac tanti Viri mirandis animi industriaeque viribus instructi ratiocinationes observationesque et experientias symboli sui memores nunquam otiosi in summam omnium delectationem et utilitatem maximamque huius Academiae commendationem satis abundeque conferre potuerunt. Quum igitur solenne hoc saecularis anni momentum tuo, Vir Illustris, praesidio reservatum sit, TIBI, Fautor omni observantia colende, eam sincero animo gratulor felicitatem votisque ardentissimis prosperitatum omnium a TE commodo laudatae Academiae destinatorum consiliorum successum semperque sine ulla offensione fluentem rerum tuarum fortunam apprecor, tuo me favori etiam atque etiam prolixissime enixissimeque commendans.

Vt autem non hisce solis coram TE, Domine Praeses honoratissime, compaream, verum etiam aliqua saltem pensi loco simul proferam, subiungo spicilegia quaedam pro temporis et occasionis modulo elaborata, nonnulla, ut opinor, iucunda, nonnulla haud prorsus inutilia: satis enim superque iam compertum habeo, eiusmodi offeramenta TE vel maxime in desideriis habere. Hosce igitur conatus meos ut serena fronte suscipias, iterum iterumque rogo. Dabam ex Museo pridie Nonarum Aprilis A. R. S. clb lccc LIIII.

Spicilegium I.

Cerei triangularis flos denuo examinatus et delineatus.

Superiori horum Actorum Tom. IX. app. p. 199. exhibui *Cerei triangularis* vulgo sic dicti brevem historiam, unacum figura secundum eam plantam, quæ florem in horto Academico Altorfino a. 1747. media æstate produxit, facta & mecum communicata. Postea relatum accepi, hanc eandem *Cerei* speciem jamdudum etiam florem perfectum exclusisse in horto Palatii suburbanii Augustenburg dicti prope Arnstadium Thuringiæ siti, ejusque imaginem tunc temporis factam ibidem asservatam prostare. Concitatus hinc eo contendi, ut ex clarissimo Lycei Arnstadiensis Rectore, Domino M. IO. CHRISTOPH. OTTONE, Fautore plurimum colendo, hujus relationis certior fierem, cujus etiam humanitas procuravit mihi non solum eam imaginem, quam Dom. PIVS ROESEL v. R. nostratis pictoris famigeratissimi pater tunc temporis ibidem degens, ad exemplar naturale atramento Sinensi adumbravit, ab hortulano, Dom. IO. ERN. HÜBLERO, asservatam, verum etiam aliam imaginem vivis coloribus a D. D. IO. HENR. TIMROTH, Physico Arnstadiensi experientissimo, depictam, qui eundem florem ipse vivum vidit.

Roeselianæ delineationi hæc adscripta erant latine redita: „ Hic *Cereus* Augustenburgi in horto Serenissimi „ Principis Schivartzburgensis florem exclusit a. 1719. d. „ 23. Augusti, qui se explicare cœpit hora quinta vespertina & hora octava penitus expansus reperiebatur. Eius „ figura calici seu cyatho lactei coloris similis erat, cujus cavum occupabant filamenta lutea & sceptrum coronatum „ aureo colore fulgentia. Exteriora folia angustiora & vi-

„ ridescencia circum circa expansa palmam repræsentabant,
 „ floris pedunculus vero Cynaram (*artifchocke*). Sequen-
 „ tis diei hora quinta matutina iterum se claudere cœpit
 „ flos visibili gradu modoque eodem, quo se explicuit: du-
 „ rabat ergo hoc spectaculum per duodecim tantum horas.

Timrothiana pictura Rœselianæ delineationi per omnia respondet, quemadmodum etiam partium colores descriptioni: folia tamen non solum calycis, verum etiam tubi (qui in descriptione antecedente pedunculus, *der Stiel*, nominabatur) gramineam referebant viriditatem.

Ceterum silentio præterire haud possum relationem hortulani cuiusdam, qui a. 1747. Viennæ, Sereniss. Princip. EVGENII immortalis memoriæ horti colendi causa, inserviit. Affirmabat hic, insignes huius Cerei stirpes diu iam ibidem coli et per æstatem in libero aere, parieti tamen apriciori affixas, conservari. Una ex his anno memorato sub finem mensis Julii protrudit alabastrum immediate ex caulis costa primo rubentem, et non procul ab hoc alterum. Quamprimum hi observabantur, stirps in caldarium fenestratum transferebatur, ubi alter alabastrus mox peribat, alter vero in mirandum florem excrevit. Secundum hujus viri relationem color omnium partium & magnitudo atque structura tubi penitus conveniebat cum Schvvartzburgensi (cujus picturam ipsi monstrabam) flos ipse vero multo adhuc major & magis expansus erat, ita, ut non solum omnia calycis folia penitus reflecterentur, verum etiam corollæ segmenta paululum extrorsum inclinarent. Stamina copiosissima ad partem inferiorem unacum stylo in fasciculum colligebantur & extra floris limbum propendebant. Odorem spirabat amœnissimum, alium tamen & adhuc fortio- rem, quam illum, quem spargit Cereus serpens sic dictus, de quo conf. hæc Acta l. c. p. 191. SLOANÈ, MILLERVS & HVGHES odoris nullam mentionem faciunt, MARG-
 GRA.

Cerei triangularis flos denuo examinatus &c. 351

GRAVIVS dulcis & nauseabundi, qui vero PISONI suavis erat: vide hos Auctores locis ibid. p. 201. sequ. citatis.

Utut autem hisce quoque ex propria observatione (quam hucusque adhuc occasio denegavit) nihil addere possum, nullus tamen dubitavi & hanc imaginem Tab. III. in publicum producere, quia apud paucos ejus descriptio, & hæc imperfecta tantum, apud nullum vero vel aliqua imago existat, in quo asserto consentientem inveni cl. MILLERVM in novissima sui Dictionarii Hortulanorum editione a. 1752. Londini publicata, ubi etiam addit, nondum ejus florem in Anglia comparuisse, quod sane mirum videbitur cuique, qui considerat curam incomparabilem, qua plantæ exoticæ ibidem coluntur, dum certum nunc est, eundem in Germania tertia jam vice (& forte pluribus non annotatis) in conspectum venisse.

Qui hanc imaginem cum priori seu illa Altorffina confert, facileprehendit, floris structuræ plurima inter se convenire, quædam vero differre. 1) Differt uterque flos magnitudine: sed Altorffinus forsan vel ad plenam perfectionem haud pervenit, vel pictor illum studio imminutum representavit. 2) Tubus floris in utroque sistitur totus foliosus, seu foliolis æqualis ferme magnitudinis arctissime & imbricatim seu squamatim conjunctis vestitus, unde etiam cum Cynaræ calyce comparatur in superiori descriptione: hancce compagem docet quoque Ill. SLOANE descriptio superiori horum Altorum tomo I. c. p. 203. addita. 3) Differt Altorffina imago ab hac pedunculo ad tubi seu potius ovarii ortum adpicta; sed hunc procul dubio pictor perperam ex ingenio suo addidit: omnium enim reliquarum Cerei specierum flores hucusque delineati ejusmodi pedunculo carent, dum eorum infima pars seu ovarium immediate supra spinarum areolam caulis costæ immediate adcreta reperitur. 4) Differt tubi squamarum color: Altorffina

na squamas has ad ortum virides ad oras vero rubentes pictas exhibuit, prouti etiam eas SLOANE l. c. descripsit; hujus Schvartzburgensis vero pictura eas totas virides repræsentat, cujus variationis causæ possunt esse tantum accidentales. 6) Convenit utraque in eo, quod hæc squamæ tubi ad ejus usque finem breves satisque latæ sint, ibi autem calycis segmenta statim multo angustiora longissimaque exoriantur; differunt vero hæc calycis segmenta colore: Altorffina imago ea sinit flava, Schvartzburgensis viridia, prouti a MARGGRAVIO, PISONE & HVGHES superiori tomo p. 202. & 204. citatis describuntur. 7) In hac imagine calycis folia sinitur magis, quam in Altorffina, reflexa, qui situs virori junctus, & tubus squamosus, procul dubio ansam dederunt comparationi cum palma, prouti hæc a vulgo pingi solet, ex qua comparatione, ut & ex Viennensi relatione, colligo, in perfecta floris expansione ea magis adhuc reflecti. 8) In figura Altorffina horum calycis segmentorum ultra 20. haud possunt numerari; in Schvartzburgensi vero totidem jam in anteriori facie comparent, totidemque in posteriori latere, vero simile est: respondet ergo hæc propius descriptioni Marggravianæ, quæ eorum 40. circiter definit. 9) Utraque figura in corollæ segmentorum numero magis convenit: in Altorffina enim eorum 15. distinguuntur & HVGHES l. c. haud plura quam 16. indicat; in Schvartzburgensi apparent 20, quot iterum numerat descriptio Marggraviana. 10) Quum denique staminum & styli situs alius repræsentetur in Altorffina, ex horum ut & corollæ calycisque magnitudine & expansione minori colligo, hanc ad plenam perfectionem omnino haud pervenisse; & si Schvartzburgensem imaginem cum Viennensi relatione confero, dubium mihi oritur, num etiam illius flos ad plenam perfectionem pervenerit, vel saltem penitus jam expansus delineatus fuerit.

Cerei triangularis flos denuo examinatus &c. 353

Hujus Cerei speciei fructus descriptionem Auctores sæpius jam citati non unam eandemque exhibent. Secundum MARGGRAVIVM fructus est ovalis, magnitudine strobili & talis figuræ, eminentiis triangularibus ex viridi flavis constans; cortex, aurantii mali cortici æqualis, interne & externe laccæ Florentinæ humectatæ, seu laccæ & cinnabaris mixtarum; caro ex albo cinerea, succulenta, sapida. Ex relatione HERMANNO facta fructus intus & extus elegantissime rubet. Ex SLOANE descriptione fructus pomii mediocris magnitudinem assequitur, protuberantiis in superficie pluribus inæqualis; color per maturitatem flavus fit cum levi tinctura rubri aut ad aurantiacum accedente; cutis tenuis includit pulpam albam dulcem & jucundam. HVGHES definit fructum figuræ ovalis, ovo gallinæ indicæ magnitudine æqualem; corticem maturum exterius saturate purpureum & ad singulas dimidii pollicis distantias squamis triangularibus acutisque, ut & fasciculis spinarum distinctum; pulpam purpurascentem. MILLERVS l. c. ex aliorum relatione hujus Barbadosis speciei fructui colorem elegantissime flavum describit. Ex hac fructus differentia annotata, floris vero ejusdem stirpis convenientia, suspicio oritur, numne hujus speciei aliquæ dentur varietates.

Quemadmodum autem flos ab HERMANNO pentapetalus tantum repertus, propter hunc petalorum numerum nimis differentem, specificæ differentiæ notam suppeditat: ita etiam *Cereus cristatus erectus foliis triangularibus profunde canaliculatis Pluk.* differt a nostra non solum habitu erecto (quod super. hor. Act. tomo l. c. p. 201. jam annotavi) verum etiam flore, testante sæpius laudato MILLERO l. c. Ipse quidem illum pariter haud vidit, licet, ut refert, bis jam in Anglia productus fuerit: ex aliorum tamen relatione monet, eum illo, quem *Cereus scandens minor polygonus articulatus Par. Bat.* ostendit, quemque sup. tom.

tab. XII. & XIII. depictum exhibui, paullo tantum inferiorem esse, hunc vero, qui nunc tab. III. apparet, in America etiam exclusum, pulchritudine sua multum cedere utrique.

Spicilegium II.

Anevrysmatis spurii feliciter curati alia historia.

Qua methodo facili fonticum hoc malum, Dei gratia aspirante, anno 1747. feliciter curatum fuerit, tomo horum Actorum octavo Obs. CXXVI. p. 464. sequu. fusius exposui. Quum anno sequenti similis casus eadem methodo tractatus pariter voto respondit, ejusdem historia hanc methodum ulterius explorandam magis adhuc commendabit.

Anno 1748. d. 26. Aprilis pellionis hujus loci servo, annum ætatis 28. agenti, temperamenti sanguineo-phlegmatici, natione Pomerano, lanceola saltante vena secabatur basilica dextri brachii. Ex relatione balneatoris, qui istum administrabat mox sequebatur dolor insolitus atque continuus, quare eum perpeffus ejusdem diei vespera eundem balneatorem adibat & de dolore vehementi conquerebatur. Ille in regione, qua vena secta fuit, ruborem quendam seu inflammationem observans spiritum vini camphoratum eidem applicabat &, dum altero die notabile enchymoma ibidem vidit, ejusdem spiritus crebriorem applicationem commendavit. His sub circumstantiis vulneratus opificium suum pro viribus administravit in tertiam usque hebdomadam; interea vero in loco læso comparebat tumor castaneæ magnitudine, cui balneator applicuit emplastrum ad rupturas, aucto vero dolore & tumore, splenium densum spiritu vini camphorato imbutum imposuit & fascia circulari valide firma-

ma-

Anevrysmatis spurii feliciter curati historia. 355

mavit hacque ratione per octiduum continuavit. Statu hoc inde neutiquam in meliorem mutato, balneator collegam & affinem suum consuluit, qui, commodiori consilio succurrere nesciens fortiolem adhuc compressionem suadebat, quæ vero non solum totius brachii manusque tumorem, verum etiam intolerabilem dolorem excitabat. Licet autem hæc methodus minime fructuosa, pernicioſa potius, reperiretur; nihilominus hic balneator omnem medelam in sola compressione ponebat & de fortiori adhuc tantum cogitabat, eandemque ope machinæ cum cochlea tumori adplicitæ obtinendam esse putabat. Hac itaque tumor fortissime comprimebatur; inde vero cutis compressæ necrosis mox sequebatur, quæ partes mortuæ deinde digestivis tractatæ se a sanis separare cœperunt die 2. Julii, quo tempore ille, qui infelicem hanc venæsectionem peregit, de eventu optato sollicitus adiit D. WOLFG. JAC. MULLERUM, chirurgum illum, ac Operatorem hujus loci expertissimum, cujus dexteritatem in priori observatione jam laudavi, eumque rogavit, ut secum inviseret ægrotum. Hic exploratam partem læsam statim agnovit pro anevrysmate spurio, simulque declaravit, ex incongrua tractatione malo in pejus mutato, amplius separatis escharis, hæmorrhagiam gravissimam vel plane lethalem, facile sequuturam, nec aliam medelam quam ex operatione sperandam esse, ad quam perficiendam opem suam simul obtulit. Hisce se opponebat alter balneator, contendens, escharæ separationem & ulceris consolidationem esse expectandam, quibus obtentis emplastrum ita dictum pamphylium reliquum tumorem exsiccare posse. Sed accidit paullo post idem, quod MULLERUS prædixit. Die scilicet octavo Julii, quum læsus balneatoris prioris domum peteret & hunc sociosque suos per opportune præſentes inveniret, anevryσμα sponte sua rumpebatur & magnam copiam sanguinis fundebat, quem omni studio ope torcual-

ris, quod ipsis communicabat & commendabat MULLERUS, sistere conabantur. Sequentē die ab his ipsis balneatoribus vocatus est sæpius memoratus MULLERUS atque rogatus, ut auxilio suo ipsis succurreret, quod etiam lubens se præstiturum spondit & postea ad me venit petiitque, ut operationi suscipiendæ adisterem omniaque, ut in priori casu, dirigerem. Die ergo Julii nono matutinis horis hic prope humerum applicabat torcular cum trochlea & pulvillo ex aluta confecto & bene facto fasciæque circulari ad illud pertinente, deinde præsentibus duobus balneatoribus solvebat ligaturam & observabat læsam partem floreni magnitudine majorem sphacelatam, tandemque partes mortuas proximasque vivas sufficienti quantitate lintei carpti seu plumaceolorum & spiritu vini rectificatissimo imbutorum muniebat necessariisque spleniis fasciisque firmabat. His peractis relaxabat torcular eousque, dum pulsus in carpo denuo sentire posset; ipsa operatio vero in diem sequentem differebatur.

Hoc die 10. Julii ergo mane conveniebamus, & aderant quoque ex collegis meis honoratissimis Dn. D. *Ge. Leonb. HVTHIUS* D. D. *Jo. Frid. HERELIVS* junior & D. D. *Jo. Adam. BAUER*; Dn. MULLERUS vero rogabat Collegam suum Dn. *Jo. Eberhard EIERICH*, Chirurghum & Operatorem non minus expertum, ut ipsi auxiliatrices manus porrigeret, quemadmodum id in priori casu laudabili studio & dexteritate præstitit. Ceterum ex collegis eorum curiositatis gratia accedebant porro Dn. *Christoph. Andr. MULLERUS* & Dn. *Ernest. Leopold. STOECKELIUS*.

Quum consilium capiebamus, operationem eadem methodo, quæ feliciter antea cessit, suscipere, idem etiam apparatus in ejusdem casus recensione fusius descriptus, parabatur, non neglecto illo, quo in casu necessitatis pro arteria liganda opus esset. Ut reliquis accidentibus quoque prospi-

Anevrysmatis spurii feliciter curati historia. 357

spiceretur, ordinavi 1) mixturam confortantem cochleatim sumendam eodem modo, ac l. c. p. 482. n. 9. descripta est, compositam.

2) Odoramentum naribus subinde admovendum: rec. spiritus roris marini drachmas tres, salis armoniaci anthofati drachmam unam.

3) Pulverem temperantem singulis sex horis propinandum: rec. matris perlarum acido citri saturatæ, Nitri depurati ana grana quindecim, cinnabaris antimonii rectificati grana decem pro dosi.

His omnibus paratis & divino auxilio implorato ipsa operatio sequenti ordine & modo suscipiebatur.

D. Operator MILLERVS collocabat vulneratum in sedile, applicabat vinculum tortile simplex cum funiculo & bacillo & committebat ejus directionem STOECKELIO, cubitum vero extensum firmiter tenendum commendabat MÜLLERO. Deinde ligaturam vulneris solvebat, quo facto vulnus a sphacelo exesum floreni majoris amplitudine apertum & sanguine grumoso magnaque ex parte quasi polyposo seu fibroso repletum apparebat. Postea hunc grumosum sanguinem indice manus dextræ pedetentim & provide removebat mole sua duas uncias facile æquantem, & partim cum cute, partim & magis adhuc cum subjacentibus musculis vasisque firmiter cohærentem. His peractis vulnus cum vino calido syringæ ope probe eluebat eoque donec arteria satis clare in conspectum veniret. Hac detecta vinculum tortile relaxandum præcipiebat, quo facto sanguis illico & magno cum impetu ad operatoris brachii longitudinem profuiebat, qui interea aperturæ locum attentus observabat eidemque tam cito, quam fieri poterat, obturamenta jam parata applicabat, constricto interea iterum torculari. Consistebant hæc primo ex charta bibula tenuissima, masticata, ter quaterque complicata, & quadratam in fer-

mam pollicis magnitudine explanata, alcohol vini imprægnata & pulvere styptico atque conglutinante, priori in casu p. 481. descripto, largiter conspersa. Harum placentularum chartacearum erant sex, singulæ prædicto modo præparatæ, quarum una alteri imponebatur, & prima præcipue tam provide applicabatur, ut non solum arteriam, verum etiam vicinas partes accurate ambiret. Reliqua vulneris cavitas, quæ ovum gallinaceum facile capiebat, placentis ex linteo carpto paratis, seu plumaceolis sic dictis & alcohol vini largiter pariter imbutis replebatur tota, cui imponebantur tria ex complicato linteo confecta splenia omniaque denique fascia circulari 4. vel 5. ulnarum firmabantur. His absolutis bacillus vinculi ad pulsus usque in carpo sensationem relaxabatur & deinde hoc cum torculari trochlea instructo commutabatur, hocque iterum constringebatur, ita tamen, ut pulsus in carpo percipiendus non plane supprimeretur. Totum denique brachium habena seu mitella (*Escarpe*) suffulciebatur, æger lecto committebatur, serioque monebatur, ut semper servaret brachium quietum, diætamque tenuem. Idem dies & nox sequuta satis tranquille transigebatur, & die II. Julii reperiebatur fascia adhuc firma & absque ulla sanguinis transudantis macula. Hunc diem excipiebat nox minus tranquilla, absque tamen ullis symptomatibus notatu dignis.

Die 12. mane iterum conveniebamus, ubi, fortius denuo adstricto torculari, operator fasciam circularem & deinde splenia unacum tribus vel quatuor plumaceolis removebat, quorum vices supplebant totidem recenter confecti & alcohol vini pariter probe imbuti. Tunc simul vulneris labia, ex sphacelosa corruptione male olentia, plumaceolis alcohol vini & unguento digestivo imprægnatis muniebantur, additisque spleniis omnia iterum, ut antea, fascia circulari colligabantur. Eodem die vulneratus vehementer

menter me rogabat, ut ipsi cibum magis nutrientem carnemque, & aquæ loco cerevisiam concederem, quum ventriculus suus pomeranus ejusmodi victum parcum & tenuem amplius perferre haud posset: quibus rationibus consensum eo facilius præbui, quo minus ullum symptoma contradicebat, quemadmodum etiam easdem ob rationes usum omnium remediorum internorum amplius continuandum haud injunxi. Hac sub mutatione nox sequebatur tranquilla.

Die 13. deligatio eodem modo iterabatur, quam sequebatur dies & nox tranquilla, si excipias levem animi inquietudinem.

D. 14. deligatio pari modo renovabatur & simul duo vel tres plumaceoli plures quam hucusque removebantur: dies & nox sequebantur ad votum.

Die 15. & 16. deligatio & valetudo eadem, & die 16. vulnus simul cum spiritu vini simplici syringæ ope probe eluebatur.

D. 17. Patiens indicabat vulneris dolores majores illis, quos hucusque sensit: in deligatione reperiebantur non solum labia vulneris recentia, verum etiam ipsum vulnus a fordibus magis purgatum, quæ partes nunc magis vivæ procul dubio etiam magis sensiles redditæ sunt. Effluebat simul ex vulnere pauca quantitas sanguinis, sed solummodo ex venarum osculis nunc, purgata corruptione & impedito, ob torcular applicatum, sanguinis libero circuitu, magis apertis.

D. 18. sub deligatione iterum duo plumaceoli ex illis, qui a prima deligatione relictæ fuerunt, cum reliquis quotidie renovatis removebantur, ubi iterum pauca sanguinis venosi quantitas effluebat.

D. 19. remotis omnibus plumaceolis duæ etiam ex placentulis chartaceis liberæ reperiabantur & simul eximebantur, vulnusque probe purgabatur, ceterum plumaceolis denuo replebatur simulque torcular removebatur, relictis tamen ejus fascia coriacea & splenio super arteria brachiali fasciæ ope, sed leniter tantum constrictæ, firmato.

D. 20. reliquæ etiam placentulæ chartacæ reperiabantur solutæ, quibus remotis, vasa antea denudata nunc carne recenti firmaque penitus tecta se sistebant, de quo magna cum voluptate certiores reddebamur. His observatis cavitas replebatur solis plumaceolis, alcohol vini tamen adhuc imbutis & pulvere styptico & glutinante denuo conspersis, omniaque fascia ordinaria firmabantur.

D. 21. qui erat undecimus ab operatione facta, vulnus ad consolidationem properans observabatur, ad quam ulterius promovendam & vulnus rotundum in oblongum mutandum, hoc contrahebatur emplastro glutinante, ceterum ejus cavitas plumaceolis ut priori die imbutis replebatur.

D. 22. omnia eodem modo tractabantur &

D. 23. cavitas castaneam vix amplius capiebat, ceterum hoc &

D. 24. deligatio pari ratione instituebatur, nunc vero & fascia torcularis & splenium arteriæ brachiali applicatum removebantur.

Die 25. tandem omnis tumor brachii penitus ferme evanescebat & vulnus decimo quarto operationis die ut aliud simplex tractabatur, ita, ut brevi post plena consolidatio sequeretur.

MANTISSA.

Pro uberiori hujus methodi commendatione nonnulla addenda esse, sub finem prioris casus tomo horum Actor. VIII. p. 490. jam monui, meque alia occasione eadem expositurum & figuris congruis illustraturum esse, ibidem fidem dedi, quam nunc exsolvere suscipio.

Ut hujus mali gravitas & medelæ ei parandæ difficultas clarius pateant, partes, quæ in venæsectione lædi possunt, earumque cum aliis connexiones probe cognitæ esse debent. Celeberr. MONRO has partes eandem ob rationem jam sigillatim delineandas curavit (*), sed rudi artificis manu. Ex tabulis anatomicis naturali magnitudine & vivis coloribus repræsentatis, quas D. GAVTIER hucusque edidit, nulla adhuc iis, quæ adhuc explicanda sunt, lucem aliquam affundit (**)

Append. Actor. Pb. Med. Vol. X.   z z   100-

(*) *Medical Essays and Observations, revised and published by a Society in Edinburgh. Vol. II. 1734. octau. maj. p. 280. seq. tab. II. fig. 1. ubi vero omnes partes valde imminutæ repræsentantur. In Germanica versione, quæ titulo: Die medicinische Versuche und Bemerkungen, vvelche von einer Gesellschaft in Edinburgh durchgesehen und herausgegeben vverden Altenburgi 1750. in Oct. prodierunt, p. 368. seq. tab. II. fig. 1. eadem ad parem normam occurrunt; in Gallica vero versione, quæ antea jam titulo: Essais & Observations de medecine, de la Societé d'Edimbourg, Parisiis 1742. in duodec. mai comparuit, p. 349. tab. II. fig. 1. ad minorem adhuc magnitudinem redactæ sunt.*

(**) Tertia hujus operis splendidissimi & forma regia editi pars (quæ nondum absoluta est & titulo generali adhuc caret) in fronte hunc gerit titulum: *Anatomie generale des Visc-*
sce-

Icones III. D. de HALLERI (***) optimæ sunt; quum vero laudatus auctor, pro scopo suo, venarum atque arteriarum præcipue universam per integrum brachium divisionem & distributionem cum accuratione ipsi solita repræsentandam suscepit & præterea, ad chartæ normam, naturali magnitudine multo minorem, eandem sistere coactus fuit: has nostras icones, magnitudinis naturalis, vasis vario insuper colore distinctis, haud supervacaneas imo pro hoc scopo peculiari necessarias duxi, quarum explicationem reliquis præmitto, sed eos, qui illas examinant, simul moneo, ut memores sint, non solum venas, uti in toto corpore, ita sigillatim quoque circa cubitum, divisione & distributione sua ita variare, ut vix unquam in utroque brachio unius subiecti unum eundemque ordinem observent; verum etiam haud raro arteriarum propagines a regula ordinaria recedere; imo, ipsos nervos, saltem subdivisionibus suis, ab hac variatione non excipiendos esse. His addo, harum figurarum partium omnium denominationem haud esse expectandam, quia non omnes ad scopum præfixum pertinent, iusto longior autem esse nolui.

TAB.

sceres en situation, de grandeur & couleur naturelle, avec l'Angiologie & la Neurologie de chaque partie du corps humain. Harum tabularum Vta repræsentat quidem in brachii dextri anteriori facie musculos, venas, arterias & nervos in naturali connexionem; sed eatenus tantum, quatenus detracta cute statim in conspectum veniunt; nec tamen fatis distincte.

(***) *Iconum anatomicarum, quibus aliqua partes corporis humani delineata traduntur, fasciculus VI. Arteria pectoris & brachii Auctore ALBERTO v. HALLER &c. Gott. 1753. fol. maj. tab. III. qua præter musculos venæ, arteriæ, nervique sistuntur, quatenus detracta cute apparent; tab. IV. quæ arterias in antica, Tab. V. in postica parte occurrentes delineat.*

Anevrysmatis spurii feliciter curati historia. 363

TAB. IV. Fig. 1. sistit cubiti sinistri regionem circa flexuram ejus cum humero ea sub facie, qua materia cereacea repleta vasa sanguifera nervique, detracta sola cute & pinguedine adparent.

- - - fig. 2. ostendit eandem regionem remotis etiam venis extimisque nervis cutaneis.

- - - fig. 3. repræsentat iterum hanc regionem, sed remotis musculis pronatore rotundo & radiæo interno ut & aponevrosi musculi bicipitis.

TAB. V. fig. 4. exhibet hanc cubiti regionem cum humeri anteriori facie integra, ut arteriæ situs & divisiones primariæ sigillatim in conspectum veniant.

Partium præcipuarum in his figuris conspiciendarum index hic est :

A. Musculus biceps	fig. 1. 2. 3. 4.	E. ejus ramus	fig. 1.
B. ejus tendo	fig. 1. 2. ad infertionem usque detectus	F. F. mediana ex basilica & cephalica	fig. 1.
fig. 3. 4.		G. ramus ex medianæ & cephalicæ concursu	fig. 1.
C. ejus aponevrosis seu tendo superficialis	fig. 1. 2. separatus & reflexus	H. ramus ex mediana	fig. 1.
fig. 3.		* locus ubi plerumque arteria ulnaris in sectione venæ basilicæ vel rami ex mediana læditur	fig. 1. 2. 3. 4.
D. musculus supinator longus	fig. 1. 2. 3. 4.	a. arteria brachialis seu humeraria	fig. 1. 2. 3. 4.
E. - - - pronator rotundus	fig. 2. dissectus	c. c. rami superiores ad musculus tricipitem	fig. 4.
fig. 3. 4.		d. d. d. collateralis superior	fig. 4.
L. Olecranium	fig. 2. 3. 4.		
A. vena basilica	fig. 1.		
B. ejus ramus ulnaris	fig. 1.		
C. C. C. vena profunda	fig. 1.		
D. D. vena cephalica	fig. 1.		

- b.* rami ad bicipitem & brachialem internum, *fig. 4.*
- e. e.* ejus excursio per musculum tricipitem, ubi pone olecranium in dorso brachii cum arteriæ ulnaris ramo recurrente (*ii.*) varias anastomoses format *fig. 4.*
- f. f.* collateralis inferior ad dorsum humeri excurrans & cum interossea externa anastomosein habens *fig. 4.*
- g.* arteriæ humerariæ divisionis *fig. 2. 3. 4.*
- b. h.* arteria ulnaris seu cubitæ *fig. 2. 3. 4.*
- i. i.* ejus ramus recurrens cum collateralis superiori (*d.*) concurrens *fig. 4.*
- k. k.* rami musculares *fig. 4.*
- l. l.* arteria ligamenti seu interossea anterior seu interior *fig. 3. 4.*
- m.* ejus ramus ligamentum penetrans seu interossea externa s. posterior *fig. 4.*
- n.* rami musculares *fig. 4.*
- o. o.* arteria radiæ *fig. 2. 3. 4.*
- p. p.* ramus recurrens radiæ *fig. 3. 4.*
- q.* rami musculares *fig. 4.*

Quum auctores, qui methodum recensent, qua aneurysmate spurio laborantibus succurrendum sit (de qua mox plura) plerumque allegant arteriam brachialem seu humerariam duplicem sæpius obviam: hujus quoque schema addendum curavi, quod quum in brachio sinistro oblatum fuit, commodioris comparationis gratia exempla ordinariæ structuræ, hætenus *fig. 1. 2. 3. 4.* expedita, pariter ex brachio sinistro elegimus: sistunt ergo hujus schematis, (sed, ob spatii defectum, naturali magnitudine octavam partem imminuti) delineationes

Tab. V. *fig. 5.* ubi utriusque arteriæ per humeri & cubiti faciem anteriorem distributio unacum nervo mediano in conspectum venit.

Fig. 6. exhibet arteriæ collateralis inferioris distributionem & anastomoses cum ramis recurrentibus.

Fig. 7. monstrat collateralis superioris nexum cum interossea externa.

TAB. VI. fig. 8. sistit figuræ quintæ partem seu cubiti flexuræ regionem, sed in magnitudine naturali, & cum humerariæ ordinariæ infra cubiti flexuram ramis denu-
datis.

Fig. 9. repræsentat ejusdem regionis venas nervosque cutaneos, partemque arteriæ extraordinariæ, quatenus statim apparent, sola cute pinguedineque ablata.

Partium conspicuarum expositio hæc est:

A. musculus biceps fig. 5.	e. ramus muscularis fig. 5.
B. ejus tendo fig. 5.	f. rami musculares fig. 5. 6.
C. ejus aponevrosis fig. 5.	g. recurrens radiæa hic supra divisionem humeralis orta fig. 5.
D. supinator longus fig. 5.	h. ramulus ad supinatorem longum fig. 5.
E. pronator rotundus fig. 5.	i. divisio humeralis arteriæ fig. 8.
F. rotundus major fig. 6.	k. ramus recurrens fig. 8.
L. Olecranium fig. 6. 7.	l. l. l. rami musculares fig. 8.
M. ulna fig. 7.	m. m. arteria interossea interna fig. 8.
AA. vena basilica fig. 9.	n. - - interossea externa fig. 7. 8.
B. rami ulnares fig. 9.	o. o. o. - - radiæa fig. 5. 8.
C. C. vena cephalica fig. 9.	p. p. ramus per musculum sublimem excurrens fig. 8.
D. D. ramus venæ cephalicæ fig. 9.	q. q. arteria ulnaris seu cubitæa fig. 8.
E. E. mediana ex basilica & cephalica fig. 9.	r. r. r. - - brachialis extraordinaria fig. 5. 6. 8. 9.
F. ramus ex utriusque concursu fig. 9.	s. s. ejus rami musculares fig. 5.
G. G. ramus ex mediana fig. 9.	zz 3
a. arteria subclavia fig. 5. 6.	t. ejus
b. b. b. b. arteria brachialis seu humeralis fig. 5. 6. 7. 8.	
c. c. c. c. collateralis superior fig. 5. 6. 7.	
d. d. d. collateralis inferior fig. 5. 6.	

- t. ejus anastomosis cum radi- z. arteria interossea interna
 - aea (oo) *fig. 5. 8.* *fig. 6.*
- u. arteria interscapularis *fig. 6.*
- x. - - collateralis tertia non 1. 1. Nervi cutanei rami *fig. 9.*
 semper praesens *fig. 6.* 2. 2. 2. Nervus medianus *fig.*
 y. - - - recurrens ulnaris *fig. 5. 8.*
 6.

Satis ita, ut opinor, repraesentatis & expositis omnibus partibus, quae in curatione anevrysmatis spurii attendendae sunt, facilius nunc loca cognosci possunt in venarum cubiti sectionibus evitanda: docendi tamen sunt omnes chirurgi, non solum arterias hujus regionis interdum situm suum paululum mutare (ut taceam ramos extraordinarios quandoque obvios, quale exemplum sistit *fig. 9.* (*) verum etiam & adhuc magis venas, uti ex sola comparatione *fig. 1.* cum *9.* satis jam patet. In hac ergo operatione, licet vulgatissima, nunquam non opus est ubique sollicita exploratione & summa accuratone, ne ipsa vena penitus pertundatur. Deinde etiam facile intelligi possunt difficultates, quae operationem chirurgicam premunt, qua anevryσμα spurium sectione extirpandum est.

Antequam autem ulterius progredior, necesse est, ut moneam, propositum mihi haud esse, hic loci exponere universam & generalem anevrysmatis tam veri quam spurii theoriam, neque etiam recensere omnes anevrysmatis spurii species modosque, quibus singulae vel praevirti vel curari debeant, utpote quae omnia Ill. HEISTERUS satis solideque docuit(**) ita, ut illiada post Homerum canere auderem.

fi

(*) Ita Ill. HEIST. etiam prope venam cephalicam, quae omnium tutissima habetur, magnam arteriam saepius observavit *Instit. chir. edit. Amst. anni 1739. p. 425. edit. 1750. p. 410. nota a.*

(**) l. c. P. II. Sect. I. cap. XII. p. 425. seqq. cap. XIII. p. 429. sequ. & P. III. cap. VI. §. VIII. & IX. p. 1226. seq.

si in his prolixior essem: id tantum annotasse sufficiet, anevrysmata spuria esse sanguinis ex vulnerata arteria effusionem & sub cute collectionem; speciem vero ejus, de qua sola sermo mihi est, esse illam, quando hic sanguis, & quidem ex arteria una vel altera sub venæsectione simul aperta, extravasatus & collectus & in grumos condensatus nulli pressioni amplius cedit.

Ejusmodi ergo anevrysmata omnium consensu absque cutis dissectione & sanguinis congrumati remotione curari nequit: dum enim sanguis circuitu suo in arteriis ex ampliori spatio in angustius transire cogitur, is ad singulos ita dictos pulsus vulneris aperturam penetrare nititur, hinc ejus latera continuo disjungit, ideoque eorum consolidationem perpetuo impedit, inde vero indies majorem sanguinis copiam effundit, cui cutis resistere nequit. Et dum sanguis hic effusus vel qualitate sua vel mora condensatur & concrefcit, ulteriori effusioni aliquo modo quidem resistit, sed, dum in fluvium suum reduci nequit, tandem putrescit & in sphacelofam corruptionem abit.

Quomodo autem, sectione tumoris instituta & sanguine congrumato evacuato, ulterior sanguinis ex læsa arteria profusio certo, tuto atque jucunde sisti debeat & queat, nondum satis demonstratum est.

Sunt qui adstringentia, quid? quod corrosiva vel caustica, arteriæ vulneri detecto imponi suadent, e. gr. vitriolum cæruleum, liquorem stypticum Weberi, butyrum antimoniij (*) &c. de quorum usu vero infido, vel prorsus noxio, men-

(*) vid. PALFYN *chirurgische operationen* Francof. & Lips. 1717. p. 402. HEIST, l. c. p. 439. edit. a. 1750. p. 423. §. XI. GARENGEOT *traité des opérations de chir.* T. III. à Paris 1721. p. 246. edit. germ. Berol. 1733. p. 257. §. 28. commendat suum liquorem causticum, quem vero non describit.

mentem meam jam exposui in priori casu pag. 480.

Reliqui ferme omnes cunctis sanguinis profluxum sistentibus præferunt ipsius arteriæ læsæ ligaturam, dum illa a connexionione cum partibus vicinis separatur, acus curva cum filo cerato trajicitur & denique arteria læsa proxime supra vulnus constringitur, id quod cum variis cautelis & annotationibus satis jam accurate atque prolixè docuerunt præcipue PALFYN (a) GARENGEOT (b) PLATNERVS (c) HEISTERVS (d) MACGILL (e) & ALEX. MONRO (f) quæ hic repetere nimis prolixum foret, id unicum tamen annotasse haud supervacaneum erit, MACGILL, pro elevanda & tutius proinde a nervo reliquisque partibus separanda arteria, ejus vulneri detecto immisisse stylum fortem, (g) quod etiam ab alio factum observavit MONRO (b) qui insuper (i), pro operatione celerius finienda, suadet, ut, quamprimum cutis per longitudinem dissecta & sanguis extravasatus ac polyposus remotus est, patiens paullulum flectat cubitum, operator verò pollice ac indice sinistrae manusprehendat arteriam brachialem, horumque apices sub eam insinuet, & ita acum super unguibus in-

(a) l. c. p. 424. (b) l. c. p. 249.

(c) Instit. chirurg. Lips. 1745. p. 269. §. 438. 439. Ejusd. *Gründliche Einleitung in die chirurgie Erster Theil.* Leipz. 1748. p. 420. seq. §. 463. 464.

(d) Instit. chir. Amstel. 1739. p. 440. §. XIII. p. 443. §. XIX. ibid. 1750. p. 424 §. XIII. p. 426. §. XIX.

(e) Astor. Edinburg. T. II. edit. Gall. p. 325. art. XV. edit. German. p. 341. seqq.

(f) Ibid. T. IV. edit. Gall. p. 364. seqq. edit. Germ. p. 393.

(g) l. c. edit. Gall. p. 327. seq. edit. Germ. p. 344.

(b) Tom. IV. edit. Gall. p. 364. edit. Germ. p. 394.

(i) Ibid. p. 366. ed. Germ. p. 395. seq.

Anevrysmatis spurii feliciter curati historia. 369

intrudat, hocque modo secure nervum proximum evitet, quem tactu facile ab arteria distinguere potest, quum hanc, flexo cubito, absque difficultate eousque elevare potest, ut a nervo satis removeatur: ita, pergit, hæc operatio, quæ secundum ordinariam chirurgorum descriptionem difficilis, tædiosa & laboriosa est, facile, cito & secure peragi potest.

Hanc methodum in usum vocare aliisque commendare nullum dubium movet auctoribus citatis interceptus per arteriam ligatam sanguinis ad partes inferiores via recta transitus: nam, licet vel ipse arteriæ brachialis seu humeralis truncus supra divisionem suam in ramos (*g. tab. IV. fig. 2. 3. tab. V. fig. 4.*) ligandus veniat, persuasi sunt (*k*) nihilominus sanguinem transire posse ad ramos infra ligaturam ope anastomosis arteriarum humeri collateralium (*d. e. tab. V. fig. 4. c. d. fig. 5. 6. 7. tab. VI. fig. 8. S. x. fig. 6.*) cum recurren-
te ulnari (*i. i. fig. 4. 7. fig. 6.*), recurren-
te radiæa (*p. fig. 4. g. fig. 5.*) & recurren-
te interossea (*m. fig. 4. S. n. fig. 7.*
ut & per alterum arteriæ humerariæ truncum (*r. r. r. tab. V. fig. 5. tab. VI. fig. 8.*) quando præsens est (*l*), quare
Append. Act. Ph. M. Vol. X. a a a mo;

(*k*) GARENGEOT l. c. edit. Gall. p. 249. PLATN. edit. lat. p. 266. §. 436. edit. Germ. p. 418. §. 462. conf. MONRO Act. Edinb. T. II. edit. angl. p. 283. gall. p. 353. germ. p. 372. v. HALLER. ic. fasc. VI, p. 22. b.

( ) Ejusmodi arteriæ humeralis duplicis historiam tradit v. HALLER more suo accuratam l. c. p. 33. b. seq. & cui ad manus haud est. evolvat Jo. Frid. MOEBII diff. inaug. sub præsidio Ill. HEIST. Helmst. 1730. ventilatam, quæ sistit *Observationes med. miscell. theoret. & practicas* Obs. VIII. p. 17. seqq. HEIST. compend. anat. a. 1741. P. II. p. 126. nota 66. **: Instit. chir. 1739. p. 434. 434. nota c. edit. 1750. p. 418. nota h. Acta Edinb. vol. II, edit. gall. p. 351. seqq. germ. p. 370. tab. II. fig. 2. 3. 4.

monent, arteriam vulneratam etiam infra vulnus ligandam esse, ne sanguis a vasis lateralibus regurgitet & novam hæmorrhagiam excitet (*m*): experientiam quoque huic theoriæ respondisse variis casibus ab auctoribus citatis comprobatum est, ubi simul hæc notabilis observatio adstruitur, si vel etiam pulsus in utroque carpi latere aliquamdiu sentiri nequeat, nihilominus ad amputationem haud properandum esse prius, quam manifesta incipientis sphaceli signa in cubito vel manu adpareant, quum pulsus sæpius post aliquot demum dies redit (*n*).

Quum nervus ille insignis, qui medianus dicitur (2. 2. tab. IV. fig. 2. 3. tab. V. fig. 5. tab. VI. fig. 8.), arteriam brachialem ubique proxime comitatur, methodi hæctenus recensitæ commendatorum monito (*o*), idem in arteriæ vinctura absque læsione ab eadem separandus est scalpello aliove instrumento tantum, quantum pro libero transitu acus sufficit. Quomodo hæc læsio nervi perniciofa ad mentem laudati MONRO commodius evitari queat, superius p. 368. indicavimus. Quum vero non solum quandoque patiens hanc nervi separationem ferre nec potest nec vult (*p*), verum etiam sub hac occupatione ramuli quidam arteriæ laterales facile lædi possunt, hinc procul dubio nonnulli ipsum nervum simul ligare non

(*m*) PALF. p. 426. GARENG. ed. gall. p. 251. germ. p. 262. §. 36. HEIST. ed. 1739. §. XXIV. ed. 1750. p. 429. §. XXIV. Act. Edinb. T. II. ed. gall. p. 328. germ. p. 344. Tom. IV. p. 365. ed. germ. p. 395. PLATN. ed. lat. p. 270. §. 439. germ. p. 421.

(*n*) Ejusmodi præ reliquis notabile exemplum refert ill. MONRO Act. Ed. T. IV. edit. gall. p. 364. ed. germ. p. 395. facta namque operatione d. 22. Maii, pulsus demum d. 5. Junii distincte redibat.

(*o*) locis citatis.

(*p*) Quale exemplum recenset PALFYN I. c. p. 435.

Aneurysmatis spurii feliciter curati historia. 371

non reformidarunt, de quo le DRAN (g) hæc latine reddita refert: sunt quidam practitorum, qui arteriam detegere negligunt. Quam primum denudarunt capsulam (qua intelligitur tegmen illud membranofum, quod vasa hæc comprehendit) profunde sub illam adigunt acum instructam filo, quo dictam capsulam & multam carnem simul comprehendunt & constringunt. Et si secundum hanc methodum nervus, quem æque ac arteriam hæc capsula continet, simul constringatur, raro tamen symptoma accedit, quia carnis quantitas simul comprehensa obstat, quo minus nervus justo arctius constringatur, id quod etiam exemplum ex PALFYN citatum comprobat, & magis adhuc relatio Dn. EIERICH supra laudati: hic namque, dum Parisiis studium chirurgicum excoluit, bis vidit eodem modo hanc operationem a D. BOVDOV feliciter administratam. Quamvis autem hac ratione ipsius nervi læsio, gravissimis symptomatibus obnoxia, ut & ramorum arteriæ lateralium læsio omnino præcaveatur, facile tamen ex nimia nervi hujus insignis & plurimis cubiti manusque partibus integritatem conservantis constrictione, pessima symptomata sequi possunt, nimirum vel saltem stupor, si non penitus mors earum partium, quas sustentat: certe in annotatis manuscriptis, quæ ex ore Dn. DUVERNEY Parisiis 1738. excerpta & pariter a Dn. EIERICH mecum communicata sunt, reperi, ex tali nervi constrictione quendam duos digitos perdidisse: excurrit namque hic nervus in vola manus ad latus digiti annularis, medii & indicis.

Licet autem negari haud possit, postquam viri doctissimi expertissimique de natura hujus mali æque ac partium, quas occupat, ut & de curationis, arteriæ brachialis vinctura susceptæ, successu suas observationes sollicite contulerunt, eandem nunc sæpius jam feliciter administratam esse

(r) ; nihilominus tamen hi ipsi Auctores adhuc monent chirurgos, ut nullus ejusmodi operationem solus in se suscipiat, sed alios expertos viros simul in consilium vocet vel saltem testes rei ad artis regulas bene legitimeque peractæ habeat, ut taceam, eosdem ingenue etiam indicasse, quæ minus ad votum acciderunt (s) ; quare procul dubio PLATNERVS (t) omnibus probe ponderatis mentem suam hisce declarat: *ex his intelligitur, in brachio, minimum nisi certa sit desperatio, experiendam esse ane-vrismatis chirurgiam* (illam scilicet hæctenus expositam) : *nam si illa etiam fallit, nihilominus ad ultimum auxilium, quo humerus præciditur, confugere potest chirurgus.*

Si itaque hac methodo in usum vocata de amputando brachio non securus est chirurgus ; si præterea operatione dexterrime etiam ac felicissime absoluta, non raro magna membri debilitas sequitur : aliam methodum hac securiorem prius tentandam esse, nemo inficias ibit, & quum talem iterata vice se præstitit ea, quam in binis casibus recensitis uberius exposui, eandem hunc in finem ulterius explorandam commendare minus dubitavi.

Me quidem haud fugit, alios jam, & præcipue DIONYSIUM (u), compressionis cum charta masticata mentionem jam fecisse, immo hanc methodum non solum causticis, verum etiam ipsi ligaturæ prætulisse (x) : sed qui modum ap-

(r) Exempla vid. apud Auctores citatos, adde *Commerc. litterar. Norimb.* 1734. p. 283. n. II.

(s) Exemplum vide *Act. Edinb. T. II.* ed. Gall. p. 329. seq. ed. Germ. p. 346.

(t) l. c. ed. lat. p. 268. §. 436. edit. germ. p. 419. §. 462.

(u) *Cours d'operations de chirurgie* a Bruxelles 1708. p. 484. edit. German. ab HEIST. aucta Augsp. 1722. T. II. p. 763.

(x) l. c. pag. seq.

Aneurysmatis spurii feliciter curati historia. 373

applicationis in forma turundarum considerat, facile intelliget, cur non semper, si unquam, effectum optatum præstitit erit. Secundum meam namque opinionem effectus hic tantum sequi potest

1) quando vulnus a sanguine extravasato atque corrupto penitus purgatur, ipsumque arteriæ orificium ejusque labia, quantum fieri potest, mundantur, & quidem optime cum vino calido ope siryngæ spongiæque, ne sanguis corruptus, uti non amplius ad nutritionem, ita etiam neutiquam ad consolidationem aptus, hanc impediatur, sed recenti & balsamico sanguini accessus ad hæc labia pareatur.

2) quando charta seligitur tenuissima bibula, haud sæpius, quam ter quaterve pollicis quadrati magnitudine complicatur, & masticata iterum probe explanatur: hac enim solummodo sub conditione arteriam exacte ambire, labia paululum conjungere, orificium obturare, reliqua interstitia replere omnibusque partibus arcte adhærere valet.

3) quando hæ placentulæ, sigillatim primæ, spiritu vini & subtilissimo pulvere glutinante valde imprægnantur, probe tamen iterum exprimuntur: uterque namque sanguinem denuo affluentem seu in orificio hærentem coagulat, labia orificii constringit & reliquas partes jam corruptas mundat eoque recentis & firmæ carnis generationem promovet, ut taceam, chartam ita præparatam pulveris ope arteriæ tanto firmiter adglutinari.

4) quando torcularis & vulneris compressionis auxilio liber plenusque sanguinis circuitus per arteriam læsam ad sufficiens temporis intervallum semper quidem impeditur, probe tamen nimia & ad plenam pulsus in carpo suppressionem constrictio cavetur, ne partibus nimium compressis mortem inferat (y).

Quod autem caussam proximam constituit, quæ arteriæ vulnus firmiter obturat iterumque conjungit, est illa polypi quædam species recens generata, quam non solum fuscæ exponit, verum etiam observationibus demonstrat figurisque idoneis declarat celeberrimus PETIT (z). Ut ut autem ejusmodi polyposa concretio & superstrata caro firma recens generata vulnus arteriæ perfecte sanare queat; confirmationis tamen atque securitatis gratia per aliquot menses ligaculum quoddam gestari potest eo modo, quem Vol. VIII. p. 490. docui. Ceterum nemo de perfectione ejusmodi curationis dubitabit, qui considerat, omnium consensu non solum possibile declaratum, verum etiam experientia satis comprobatum esse, arteriæ vulnus sola compressione sanari posse, quamdiu sanguis extravasatus fluxilis adhuc est & in alveum suum reduci potest: quando enim in anevrysmate spurio inveterato post cutis sectionem omnis sanguis congruatus removetur, hoc ipso arteria ad eundem statum redigitur, quo ab initio læsionis fuit, adde, hoc in casu compressionem multo aptius applicari posse. Et hæc nunc quidem sufficient.

(z) *Hist. & Memoires de l'Academ. Royale des sc.* a. 1735. edit. Paris. Memoir. p. 435. et a. 1736. p. 244. qui utriusque commentarii latine redditi reperiuntur in *Commerc. litter. Norimb.* a. 1741. p. 365. 372. tab. IV. fig. 4. 5. 6. 7. & a. 1743. p. 321. 332. tab. IV. fig. 13. — 16. tab. V. fig. 1. 2. 3.

Spicilegium III.

MISCELLANEA.

1) *Lepores albi*, quorum hoc Volumine p. 71. mentio fit in memoriam mihi revocarunt leporis, quoad colorem, singularem varietatem, qui anni superioris 1753. mense Novembri & ante ullum gelu prægressum in Marggraviatu Brandenburgico - Onoldino prope Triesdorff in sylva, *Triedinger uvald* dicta, grandine plumbea configebatur, cujus imago ad vivam facta Gunzenhusæ in Serenissimi Principis conclavi quodam inter plurimas animalium rariorum picturas asservatur, ipsa autem pellis mihi transmissa nunc meum museum ornat. Hæc pellis in occipite, auribus, colli parte superiori, dorso & femorum externa facie varia est pilis, dilute fuscis cum apicibus nigris & totidem quasi pilis prorsus candidis ita, ut primo intuitu colorem canescentem referant. Frons ad palmæ latitudinem, aurium maxillæque inferioris margines cum gutture, pectore, abdomine & interiori pedum anteriorum posteriorumque facie itemque cauda (excepto tamen hujus dorso, ad principium & ad finem ampla macula nigra notatum) pilis tantum candidis obsessa sunt. In lumbis denique & pedum anteriorum & posteriorum facie exteriori pili candidi multis dilute fuscis intermixti sunt.

2) Alia varietas, *Lepus* scilicet femella circiter triennis in eodem Marggraviatu, sed inter Gunzenhusam & Merckendorff, initio hujus anni capta est rarior adhuc & notatu maxime digna, tota nimirum nigerrima, exceptis pedum plantis ex nigro fuscis. Hæc viva adhuc alitur Triesdorffii in aviario phasianorum, ubi illam nuper admodum ipsemet vidi.

3) *Calendulam proliferam*, quæ p. 208. describitur & depingitur, sæpius in horto meo domestico alui, quæ vero semper prima statim æstate, sed super medio tantum caule, & postquam mater hujus floris jam emarcuit feminaque augmentum ceperunt, ejusmodi largum prolium proventum exclusit, & quidem ex ambitu calycis interiori super pediculis inæqualis magnitudinis eadem ferme forma, qua pingitur a LOBELIO (a) GERARDO (b) TABERNÆMONTIANO (c) atque WEINMANNO (d). Similem florem, sed matre adhuc perfecta superstite, repræsentat quoque HORTVS EYSTETTENSIS (e) ut &, prolibus tamen multo minoribus & pediculis longe brevioribus suffultis, LOBELIVS (f) GERARDVS (g) PARKINSON (h) atque TABERNÆ-MONTANVS (i). Semel observavi, ex ejusmodi flore medii caulis jam emortuo plurespropullulare proles exiguos & pediculo brevissimo præditos non ex calycis ambitu, sed ipso floris disco inter seminum primordia, quod rarissimum naturæ productum adhuc asservo siccum atque depictum. Ceterum hæc planta non sola hisce partibus luxuriat, sed plu-

(a) Icon. stirp. P. I. p. 553. a.

(b) Herbal or general Historie of Plantes p. 739. n. 7. quæ icon eadem est LOBELII.

(c) Eicon. plantar. p. 334. n. I.

(d) Phytanthozaiconograph. tab. 284. b.

(e) Plant. æst. ord. V. fol. 3. n. 1.

(f) l. c. n. 2. (g) l. c. n. 4.

(h) Theatr. bot. p. 1369. no. 2. quæ tres icones eadem sunt.

(i) l. c. 335, n. II. qui integram plantam delineat.

plures: e. gr. *Bellis hortensis* flore pleno, cujus mentionem jam fecit TRAGVS (k), imaginem vero exhibuit LOBELIVS (l) GERARDVS (m) CAMERARIUS (n) PARKINSON (o) HORTVS EYSTETT. (p) & WEINMANNVS (q). In hac quoque planta proles ex calycis ambitu veniunt. *Scabiosa prolifera folio latiore* C. B. Pin. p. 270. a. n. x. cujus imaginem habet LOBELIVS (r) & CLUSIVS (s) itemque *Scabiosa prolifera foliis Gingidii* C. B. (t) nec non *Scabiosa peregrina prolifera* WEINMANNI (u) quæ est *Scabiosa corollulis quinquefidis foliis dissectis, receptaculis florum subulatis* LINNÆI (x) & *Astero-cephalus* VAILLANTII (y). Hæc varietas proles ex vertice capituli sui protrudit. Huc etiam pertinet *Caryophyllus montanus minor caule prolifero* C. B. pin. p. 211. n. II. quæ est *Statice caule nudo simplicissimo* LINNÆI (z). Hanc plantæ hujus
ra-

(k) Stirp. nomenclatur. Argent. 1552. in 4. p. 162. ubi naturæ miraculum nominatur.

(l) l. c. p. 477. n. 2.

(m) l. c. p. 636. n. 3. quæ figura eadem.

(n) Epit. p. 656. n. 1.

(o) Paradis. in sole p. 321. fig. 8.

(p) Plant. vern. ord. VII. fol. 4. fig. 1.

(q) l. c. tab. 236. e. quæ admodum vilis.

(r) l. c. p. 539. n. 1.

(s) Plant. Hist. p. V. n. 1.

(t) Prodr. p. 126. cuius imago vero a priori non differt.

(u) tab. 888. e.

(x) Hort. Cliff. p. 31. n. 8.

(y) Hist. & Mem. de l'Acad. Roy. des Sc. edit. Paris. Mem. p. 178. seqq. ubi n. IV. V. VI. VII. quatuor indicat varietates.

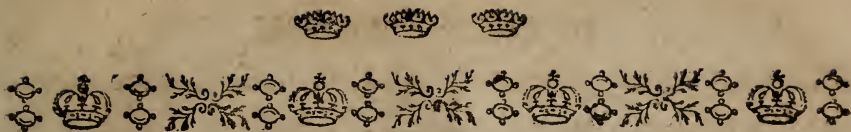
(z) Hort. Cliff. p. 115. n. 1.

rarissimam varietatem, quæ proles, longis petiolis suffultas, iterum ad ambitum calycis communis profert, semel inveni prope Norimbergam.

4) Occasione recensitionis collyrii Anglici hujus Voluminis Append. p. 96. monui, eandem quoque prostare in *Commerc. litt. Norimb. a. 1745.* Haud supervacaneum erit, hic addere notam, quam *ibid. p. 400.* subjunxi, pro cognoscenda Lichenis specie illa, quæ contra canis rabidi morsum commendatur, quæ hæc est : „ Exactissima ejus descriptio & delineatio exhibetur a cel. DILLENIO *Hist. Muscor. p. 200. no. 102.* ubi etiam RICH. MEADI experientia virtus hæc confirmatur, sed ad hujus ductum Lichenis uncie dimidiæ adduntur tantum drachmæ ij piperis. Eadem etiam recensentur ab ELIS. BLAKWELL *Herbal T. II. n. 336.* ubi etiam elegans pictura ipsisque nativis coloribus exhibetur. Ceterum a laudato DILLENIO affirmatur, hanc ipsam Lichenis speciem in plerisque Europæ regionibus familiarem esse, atque propterea plura aliorum synonyma indicat. Hic ob temporis penuriam subsistere cogor.

I N D E X

Asteriscus numeris præfixus Appen-
dicis paginas indicat.

A.

Abdominis viscera mire locata * 233	Alui profluvium salutare in pleuriti- de 41
- - - - quasi conglutinata 250	Alvina excretio notabiliter immuta- ta 320
Abscessus hepatis, vide hepatis absces- sus.	Alumen ex pyrite 78
Acetosellæ aqua stillatitia fatua * 74	Amphibia quædam * 134
Acetum infringit vim cicutæ 333. & solani furiosi 334. & alia venena 335	Amuletum in odontalgia * 44
- - - - - resolvit gulæ constrictiones 334	- - - - - vanum est Anacamperos * 74
Acidum in primis viis abundans resi- stet venenis & morbis contagiosis 337	Anatomia sic dictæ practicæ utilitas 318
Acria constringunt 332	Anevrysmata spurium in cubito felici- ter curatum * 354
Adstringentis cujusdam remedii effe- ctus singularis in tollenda urinæ dif- ficultate 153	Anguillæ fel detergit maculas oculo- rum * 135
Aeris liberior accessus in febris mali- gna * 19	- - - - - hepatis vis ad partus & se- cundinarum exclusionem 182
Aer mutat colorem cærulei nativi 77	Animalium gradatio * 141
84. generat vitriolum 84	Annonæ caritatis sequelæ * 5
- - - - - vitiatus 64	Anserinæ aqua stillatitia fatua * 69
Alchymicum per pulverem transmuta- tio plumbi & mercurii in aurum * 332	Antepilepticum falsum, cor talpæ * 126
Alexipharmaca calida in febris maligna * 18	Antimonii regulæ est sopherum chæos * 248 conf. * 275
Albaudi pulveris effectus funestus 217	Antiphthiticum remedium * 140
Althææ aqua stillatitia fatua * 55	Aortæ arcus anevrysmaticus 148
Alui adstrictio cum perpetuo lotii pro- fluvio per XXXIV. dies durans 47	Aphrodisiacæ vires orchidis suspectæ 112
- - - - - ex narium hæmorrhagia suppressa 23	Aphrodisiacum non est cerebrum pas- serum * 132
- - - - - fluxiones pertinaciores largam	
Append. AG. Ph. Med. Vol. X.	bbb Apo-

INDEX RERUM.

- Apoplexiæ & febris acutissimæ comparatio** * 9 * 13
Apoplexia quomodo a calculis felleis induci queat 122
 - - - vera non omnis extravasationem sanguinis aut seri profusa habet 123
Apri dens iners remedium * 127
Aquæ pluvix stagnantis putidæ expottu febris lenta 206
 - - stillatitiæ fatuæ Acetofellæ * 74. Alceæ * 55. Bellidis * 82. Bistortæ * 42. Buglossi * 54. Chelidonii * 63. Cichorii * 91. Euphrasiæ * 98. Fumariæ * 104. Gentianellæ * 56. Lapathi * 44. Malvæ * 55. Omnium plantarum floribus femiosculosis * 91. Perficariæ * 44. Plantaginis * 61. Potentillæ s. Anserinæ * 69. Rubi idæi * 79. Saniculæ * 110. Saxifragæ * 73. Sedi * 77. Solani * 61. Tormentillæ * 63. Trifolii fibrini * 56. Tussilaginis * 85. Verbenæ * 98. Veronicæ * 102. Virgæ aureæ * 85. Urticæ * 45.
Aqua philosophorum * 250. * 267. * 268
 - - princeps est remedium anodynum & venenorum omnium vires infringit 333
Aquarum putridarum effectus * 6
 - - - Selteranarum cum lacte nuptarum usus optatus 245
Araneus ex dorso parit aranulas * 139
Arbores raro erectæ crescentes * 142
Arborum aliquot genera horumque species * 39
Arcana remedia celantes taxantur * 294
Arnica effectus 200
 - - vires in dubium vocantur * 84
 - - - præter motus dubiæ * 343
Artemisiæ species * 88. seq.
Arteriæ brachialis divisio & distributio * 363. seq.
- - duplex truncus delineatus * 364 seq.
 - - carotidis dextræ ortus ex aortæ trunco 124
 - - umbilicales in infante unius anni sanguinem adhuc continentes 125
Arteriosus ductus Botalli in infante unius anni adhuc pervius 124
Arthritici magnas medicamentorum doses ferre possunt 38
Arthriticus spasmus humeri ex narium hæmorrhagia suppressa 23
Artificialium rerum promptuarium * 336
Artificum morborum exemplum 117
Artis rariora * 339
Ascarides signum voracitatis 254
Ascaridibus refertus globus durus excretus 254
Ascites purulentus 248
Asthma spasticum ex polypo 382
Asthmatici gibberosi unde 301
Atrophia luum veneream excipiens fonte Selterano, lacti nupto, curata 307
Aves quædam recensentur * 129
Avium usus potius culinarius quam medicus * 136
Auriculæ Judæ s. fungi sambucini usus internus noxius * 295
Auri factitii exemplum * 332
Aurifera arena * 149
Aurum incrudatum * 249
- B.**
- Balsami vitæ Hoffmanni largior usus hydropem curavit** 37
Basaltes Misenus * 124
Belladonna vid. Solanum furiosum
Belladonnæ radice infusum in spiritu frumenti deliria excitavit * 102. bacca a gallinis innoxie comestæ ibid.
Bellidis aqua stillatitia fatua * 82
Bellis prolifera * 377
Belloste liquoris descriptio 170
Betula præbet spiritum potabilem * 40
Bi-

INDEX RERUM.

- Bibunt nihil feræ plurimæ avesque**
 carnivoræ, reliqua animalia parce
 * 130
- Bilis atramento similis** 8
 — — in junioribus & adultioribus dif-
 ferentia 370
 — — omnis defectus 323
Bilis vitiosa cachexiæ caussa 377
 — — usus 326
Bistortæ aqua stillatitia fatua * 42
Boli species 121
**Bronchiorum non nisi principia clau-
 sa in pulmone sinistro ex morbo
 consumto reperta** 299
Bufo falsum antidotum lupis * 134
Buglossi aqua stillatitia fatua * 54
**Butyrum meridionalibus nauseabun-
 dum** * 150
- C.**
- Cachecticæ virgines inclinant ad ma-
 tura mensium molimina undecimo
 ætatis anno** 377
**Cachecticus tumor pulvere scillitico
 composito sublatus** 304
Cachexiæ caussa 377. lethalis exitus
 375
Cadaverum comestiones * 5
Cærulea terra 76
**Cæruleum nativum 76. 79. chemice
 examinatum** 81
Cæruleus color ex ferro 79. 84
Calcarii lapides * 117
**Calculi fellei chemice examinati 365
 eorum figura & magnitudo eadem,
 unde** 369
 — — — generantur etiam in ipso
 intestinorum canali 122. interdum
 ductum cylicum & choledochum
 insigniter distendunt ibid.
 — — — quomodo epilepsiam &
 apoplexiam inducere queant 122
**Calculi ingentis magnitudinis sponte
 sua excreti** 409
**Calculo in renali baccarum juniperi
 effectus** 201
- Calculorum felleorum frequens gene-
 ratio** 121
 — — — — — ingens nume-
 rus 63. 120
 — — — — — magna quantitas par-
 tim ex abscessu prodians, partim in
 cystide reperta 358. 371
 — — — — — par morbi gra-
 vioris & funesti caussa 317. 323
**Calculorum vesicæ urinariæ singularia
 exempla** 408
**Calculosi magnas medicamentorum
 doses ferre possunt** 38
Calculus felleus, vid. felleus calculus.
Calendulæ flores proliferi 208. 376
Camphoræ vires 271
Cancer contagiosus 226
 — — — — — mammæ exulceratus, cortice
 Peruviano sanatus * 153
**Cancris exulcerati dolores omnium
 optime mitigantur aqua tepida** 333
Cancrorum lapidum vires * 139
Cancrosis ossibus quæ convenienti 151
Canis rabidi morfus remedium * 294 378
**Capitis læsionis gravissimæ feliciter
 sanatæ exempla** 350
Capitis vulnerum prædictiones dubiæ
 349
Carbunculosa exanthemata * 10 * 11 13
Cariæ & spinæ ventosæ differentia 281
**Cariæ exfoliationem insigniter juvat
 liquor Belloste** 170
**Cariæ costæ spuria, conf. fistula dor-
 salis.**
Carpionis officulum inutile remedium
 * 135
**Cartesius de materiis mundi primige-
 niis** * 259
**Cascarillæ aquosi extracti usus in vo-
 mitu symptomatico compescendo** 167
**Cassidæ pa'ustris seu Tertianariæ vi-
 res febrifugæ dubiæ** * 94
Casus ab alto tertio die lethalis 278
**Catarrhalis & podagrica materia ma-
 xime affinis** 215
Catarrhus suffocativus, casum ab alto
 bbb 1 &

INDEX RERUM.

- & V. S. in brachio institutam exci-
piens, curatus 199
— — — excipiens feb-
rem catarrhalem neglectam 383
Centaureum variat solum quovis anno
* 56
Cephalæa periodica; excretionem poly-
pi narium membranaceo-pituitosi
semper soluta 252
Cerebri læsi signum &c. vid. cranii
læsi signum.
— — petresfacti simulacrum 213
— — vasa non sanguine sed aere re-
pleta reperta 121
Cerei triangularis flos descriptus &
delineatus * 349
Cerevisia ex polenta aere siccata salu-
brior ægris * 150
Cervi ex partibus remedia vana * 128
Cespitem focarium (Torfam vulgo)
constituunt radices Sphagni palustris
* 343
Chærefolium sub cataplasmatibus forma
applicatum urinæ suppressionem sol-
vit 152
Chamænerion vid. The Boy succeda-
neum.
Chaos sopherum * 248. * 249. * 255
Chelidonii aqua stillatitia fatua * 63
Chenopodii peculiaris vis in allicien-
dis pulicibus plantarum * 137
Chinorum remedium usus intem-
pestivi sequelæ 391
Chironium ulcus, quid? 291
Cibi crassi, fumosi, saliti noxæ * 240
Cicutæ natura, effectus atque antido-
ta 327
— — majoris noxæ ibid.
Cimex lectularius remedium febris
quartanæ * 139
Circum erysipelatis species 33
Clamor involuntarius virginis hypo-
chondriaco hysterica 222
Cælum philosophorum * 250. * 254
Colchici semen galiinis lethale * 58
Colicæ atrocissimæ effectus 217
Colica hypochondriaca 242 seq.
Colicæ sanguineo-spasmodicæ diutur-
næ superveniens epilepsia salutaris
217. 219
Colli sublucatio vera 236
— — ulcus ad fauces penetrans 119
Collyrii anglicani historia & descri-
ptio * 287. seqq.
Colocythidis usus * 155
Coloris mutatio in leporibus & te-
traonibus, unde 70. 74
Contagiosis morbis resistit acidum in-
primis viis abundans 337
Convulsiones gravidarum 216
Convulsio vel spasmus ex nimio san-
guinis fluxu non semper lethalis 244
Convulsio virginis hypochondriaco-
hysterica quotidiana, risu & vari-
ante clamore involuntario stipata
222
Convulsivi motus puellæ XIV. anno-
rum rariores 394
Cor aneurysmaticum 140. ejus causa
ibid. signa 141
Cordis palpitatio &c. vid. palpitatio
cordis.
— — — ex suppressa narium
hæmorrhagia 23
Cortex Peruvianus remedium hæmi-
plegiæ scorbuticæ purpuræ miliari
rubræ retrocedenti superveniens
119
Cortice Peruviano sanatus cancer
mammarum * 153. Epilepticus puer
ibid. sudor nimius cum febre lenta
* 154
Corticis Peruviani usus in febre ma-
ligna * 17. 19
Cranii fissuræ & contrassuræ lethales
115
— — a causa externa læsi sanguinis
ex aure fluxus signum dubium 349
Creatio hermetica vid. hermetica crea-
tio.
Criticorum dierum potentia in du-
bium vocatur. 157
Cucur-

INDEX RERUM.

Cucurbita sicca umbilico applicata
methodo hungarica 242. seq.

D.

Delirium ictero superveniens 93
Delirium in febribus exanthematicis
mitigans remedium 167
Dentitionis secundæ vehementia sym-
ptomata 355
Diabetes lethalis ex abusu baccarum
Juniperi 201
Diaphoretica fortiora pleuriticis no-
xia 41
Diaphragma hepatis adretum 250
Digestionis mira quædam phænomena
19
Dorsalis fistula, vid. fistula.
Dorsi spinam lacerantes dolores ex
hæmorrhagia narium suppressa 23
Dysenteria epidemica ejusque causa
221. gravidis innoxia, ejusque cura
220
Dysenterici magnas medicamentorum
doses ferre possunt. 38
Dysuriæ species singularis 135

E.

Elasticitas vitri * 191
Emetica inter commendatur vitrio-
lum album 334
Emeticorum usus in vomitu chroni-
co 32
Empyema, conf. pleuripneumonia.
- - - pectoris versus dorsi spi-
nam serpens & ad femoris usque
musculos descendens 296
Engastrimythia 343
Enteromantia ibid.
Epidemia verna pestilentia veræ ac-
cedens, Vratislav. MDCCXXXVII.
observata * 1
Epilepsia cortice Peruviano sanata
* 153
- - diurnæ colicæ sanguineo-

spasmodicæ superveniens salutaris

217
Epilepsia remedium falsum spinæ mu-
sculæ piscis * 135
- - veræ signum 343
Epilepsia gravis gravidæ & fœtui &
partui innoxia 216
- - quomodo a calculis felleis
induci queat 122
- - symptomatica chronicam
solvit 219
Errores quandoque salutare in medi-
cina 36
Erucas frigus haud necat * 142
Erysipelacea febris vehemens 91
Erysipelatis ab aliis inflammationibus
distinctio 34
- - - remedium * 73
- - - species peculiaris 33
Euphrasie aqua stillatitia fatua * 98
- - - vires ophthalmicæ falax
ibid.
Exanthemata carbunculosa * 10. * 11.
- - - miliaria * 8. 10
Exanthematum ortus 273
- - - varia genera 267

F.

Fames, conf. annonæ caritas.
Faucium erysipelaceus tumor cessit
ess. pimpin. alb. 167
Febres catarrhales malignæ vel dissi-
lutoria vel coagulariorum 271
- - intermittentes malignæ 48
- - - - raræ in ditio-
ne Riedeselianæ * 152
Febribus in catarrhalibus malignis vo-
mitoria tutiora purgantibus 270
Febribus in malignis rigiditas corpo-
ris 272
Febrifugum an semen herniarum
* 43
- - dubium est Cassida palustris
feu Tertianaria * 24
bbb 3. Fe.

INDEX RERUM.

Febrim catarrhalem neglectam excep- pit catarrhus suffocativus 383. spas- mus cynicus 382	Februm malignitatis ratio * 7
- - tertianam sequuta febris ur- ticata 382	- - minus provide tractatarum sequelæ 391
Febris acuta intestinalis 105	Felleæ vesicæ locum occupabat du- ctus bilarius expansus 250
- - acutissima & apoplexiæ com- paratio * 9. * 13	- - nullum vestigium * 234
- - biliosa acuta tertio demum mense funesta 274	Fellei calculi per alvum excreti 93
- - biliosæ curatio 129	Felleo ex calculo dolores & spasmi 92
- - cacatoria Sylvii 392	Fel lucii piscis atque anguillæ deter- git maculas oculorum * 235
- - dysenterica ibid.	Feminæ cur citius, quam mares, ad generandum idoneæ 127
- - inflammatoriæ genius 161	Ferrum colorem induit cæruleum & violaceum 79. 84
- - intermittens lipothymia con- comitata 51. vesicæ urinariæ dolo- ribus, imo Epilepsia stipata ibid.	Filicium & congenerum plantarum ali- quot species * 35
- - intestinalis aliquot exempla 392	Fistula dorsalis cum carie costæ spu- riæ complicata 168
- - lenta cum sudoribus nimis curata * 154	Flatus incarcerati ex hæmorrhoidibus cæcis 242
- - - ex aquæ pluvie stagnan- tis putidæ potu curata 206	Flatum singularis historia 340
- - - ex pure in thorace colle- cto, sublata 202	Fluor albus suppressus causa absces- sus in pudendis muliebribus exorti 407
Febris malignæ catarrhalis exanthe- maticæ, purpureo-pustularis pec- uliaris species, vesicalis ulcerosa 260	Fluoris albi dubium remedium est la- mium album * 96
- - mesenterica 392	- - - excrecentia in uteri vagina prognata 402
- - morbillosæ epidemicæ histo- ria 164	Fætum pellentia medicamenta sunt vere confortativa 293
- - nova Sydenhamii 392	Fætus an aerem haurire & thoracem ampliare possit 256. 258. 401
- - quartanæ remedium * 139	- - motus nimius male habere em- bryonem indicat 254
- - stomachica 392	- - recens nati pulmonum con- struatio vesicularis interdum forti- ter sibi conglutinata est 256
- - tertianæ & quartanæ continuæ curatio 128	- - sanitas non semper eadem cum illa matris 253
- - tertiana pleuritica continua 173	Fonticulis inflammatis imponuntur folia hederæ arboreæ aceto mace- rata * 42
- - - pleuritidi succedens 41	Fontis Poltzinensis indoles & effectus 224
- - urticata sequuta febrim tertianam 382	Formicarum vires medicatæ acido- volatiles * 138
Februm intermittentium remedium * 155	Fossili-
- - - therapia le- gitima 48	

INDEX RERUM.

Fossilia quædam rariora exponuntur
 372
 Frangulæ corticis usus * 156
 Fraxini ligni vis vulneraria declaratur
 vana * 43
 Frigida ablutio in morbo maligno
 * 12. * 13. * 16. * 18.
 Frigidæ ex aquæ potu loquelæ amissio
 36
 Frumenti usilago temulentiam ciet.
 * 103
 Fumarie aqua stilliticia fatua * 104
 Fungorum aliquot species * 28
 Fungus sambucus, vid. auricula luda.

G.

Galium album discitit tumores frigidos
 * 53
 Gallinis lethale colchici semen * 58
 Gastromantia 343
 Gentianæ radix remedium in febribus
 intermittentibus * 155
 Gentianellæ aqua stilliticia fatua * 56
 Genuum & musculorum tibiæ rigor
 cum dolore ex suppressa narium
 hæmorrhagia 23
 Gesticulatoris anatome 4
 Gibberosi asthmatici unde 301
 Glandulæ mesenterii evanidæ 118
 Gonorrhœa ex virulenta ulcus colli
 vesicæ 94
 Graminum cyperorum, junctorum
 &c. species * 47. seqq.
 Gravidæ casus ab alto innoxius 293
 - - scabies ferina feliciter curata
 381
 Gravidarum epilepsiæ & convulsiones
 216
 Gravidis innoxia dysenteria epidemica
 220
 Graviditatem referens tumor ventris,
 ex retentis a hymene penitus clauso
 mensibus. 11. 14.

H.

Hæmoptysis, conf. pleuripneumonia
 Hæmorrhagia narium vid. narium hæmorrhagia.
 - - - salutaris in pleuritide 41
 Hæmorrhagia umbilici, vid. umbilici hæmorrhagia.
 Hæmorrhagia uteri ex mola 193
 Hæmorrhoides coecæ earumque medela 243
 - - fluentes in puero quatuor annorum 246
 - - in tenera ætate menstrui fluxus loco erumpentes 376. 379
 Hæmorrhoidibus ex suppressis umbilici hæmorrhagia 246
 Hæmorrhoidum molimina imperfecta morbo complicato accedentia 383
 384
 - - - negotii turbati sequelæ 391. 392
 Halecum mira copia a gravida impune comesta 219. mirus effectus 218
 Hederæ arboreæ folia aceto macerata fonticulis inflammatis imponuntur * 42
 Hellebori albi usus * 155
 - - usus parvus incommoda producit, largior præstat 38
 Hepar anguillæ, vid. anguillæ hepar.
 - - magnum, corruptum, figuræ singularis 250
 - - - & putridum * 234
 - - parvum valde & tuberculis asperum 5
 - - perquam magnum 142
 - - serpentis vid. serpentis hepar.
 Hepatico-cystici ductus frustra quæstiti 8
 Hepatis abscessus ex contusione ortus 359. 363
 - - situs insolitus 1
 Hermetica creatio * 246

Her:

INDEX RERUM.

Laetantium papillæ læsæ quomodo curandæ	178	Linariæ unguento nimis virium tribuitur	* 99
Lactæ curata cicuta	327. 332	Linum in rivis maceratum, iis odorem & saporem piscibus lethalem hominibus gravem conciliat	* 77
Lamii albi vires in fluore albo dubiæ	* 96	Liquor anodynus mineralis circumspecte parandus	109
Lampfanæ vires saponacæ	* 92	Lithotomiæ Celsianæ præstantia & usus hodiernus	54
Lapathi aqua stillatitia fatua	* 44	Locustæ in Silesia observatæ	* 339
Lapidem circa philosophorum observata & monita	189. seq.	Longævitas sobrietatis merces	* 156
Lapidis polyedri singularis descriptio	122	Loquelæ ex hausta aqua frigida amissio & ex pede fracto restitutio	36
Lapidum historia	* 114. seqq.	<i>Λιγδαριος</i> quid?	297
Lapis perforatus & porosus sopherum	263	Lorica marina	212
Laryngis cartilaginum officinatio raudedinis incurabilis causa	45	Lotium nigrum	* 9
Laureolæ cortex ejusdem cum nucleo acredinis	* 46	Lucii piscis fel detergit maculas oculorum	* 135
Lauri bacca excitarunt tumorem manuum & pedum subitaneum	97	-- -- -- mandibulæ iners remedium antipleuriticum	* 135
Laxantia cum anodynis feliciter miscentur	243	Lues pecudum, vide pecudum lues.	
-- -- non præcavent variolarum malignitatem	232	-- -- -- venerea, vide venerea lues.	
Lepores albi 71. coloris mutationis causa	73	Luis venereæ origo	307
Leporinæ pinguedinis, maris & feminæ, ac oculorum leporinorum efficacia	176	Lumbaginis remedium orobus	* 105
Leporum tali remedium vanum	* 127	Lumbrici ex perforato intestino	357
Lepus ex candido & fusco varius	* 375. totus niger ibid.	-- -- -- ex umbilico exeuntes	249
Leucophlegmatica cutis inflatio in febris morbillosa ejusque remedia	167	Lumbricorum vires	* 140
Lichenis species remedium contra canis rabidi morsum	* 295. 378	Lupis falsum antidotum bufo	* 134
Lichenum plures species	* 29	Lux sopherum	* 251. * 279
Lien durissimus, ulcerosus	251	M.	
- - - induratus	* 234	Maculæ scorbuticæ ex suppressâ narium hæmorrhagia	23
Lienis inflammatio in pleuriticis	44	Maligni morbi cura, ablutione frigida	* 12. * 13. * 16. * 18. aeris liberioris accessu
Lien parvus	126	Malignitatis febrium ratio	* 7
Ligamenta articulorum laxa in gesticulatore	9	Malux aqua stillatitia fatua	* 55
Limacum jusculum incrassans antiphthismicum	* 140	Margaritæ Livonicæ	74
<i>App. Act. Med. Pb. Vol. X.</i>		Martis tinctura cærulea quomodo paranda	86
		Maxillæ alveoli oblitterati	125
		Medica in re rariora	* 339
		Medicamentorum parciior usus quandoque optatum effectum impedit	38
		Medici philologi laudantur	* 322 seqq.
		c c c	Me-

INDEX RERUM.

Medicis commendantur artes gymnasticae	* 329	Mistus cruentus ex suppressa narium hæmorrhagia	23
Melancholiæ effectus	319	Mola hæmorrhagiæ uteri causa	293
-- -- & mensium suppressio- ni supervenit salivatio spontanea chronica	98	-- -- intestinorum verminosa	253
<i>Melampus</i> quid	297	-- -- peculiaris	185
Membranaceus mucus, vide mucus.		Morbi complicati specimen singula- re	354
Memoria Crelliana	* 297	-- -- frequentes: ditionis Riedese- lianæ	* 152
-- -- Fürstenaviana	* 313	Morbilli maligni epidemici variolis graviores, eorumque symptomata	130. 131
-- -- Kundmanniana	* 321	-- -- purpura & petechiis compli- cati, variolis succedentes	219
Memoriæ lætio post febres intermit- tentes malignas	50	Morbillosa febris, vid. febris.	
Mensibus suppressis sinistre tractatis supervenit tumor pedum & manu- um subitaneus	98	Morbis in chronicis medicus, in acu- tis vitæ vires omnia perficiunt	156
Mensium molimina matura in qui- bus subjectis & quo anno	377	Morborum artificum exemplum	117
-- -- negotii turbati sequelae	391. 392	-- -- notabiliorum A. MDCCLI. observatorum recensio	128.
-- -- retentio ex hymene penitus clauso	10	Morsus canis ferocis dira symptoma- ta	354
-- -- suppressioni & melancho- liæ supervenit salivatio spontanea chronica	98.	Morte subitanea extinctæ feminae se- ctio anatomica	119.
Menstruatarum nuper virginum sali- vatio frequens	100	Muci copia per vias urinarias excre- ta	153. 154
Menstrui fluxus origo	240.	Mucus membranaceus alvo excretus	243.
Mercurialis venenum ovibus	* 46	Muscis piper letale	* 138.
Mercurii dulcis & cautus usus	289	Muscorum aliquot species	* 33
-- -- sublimati vis	332	Musculi abdominis consumti	251.
Mercurius & plumbum in aurum mu- tatum	* 332	-- -- actionibus extraordinariis as- suescieri possunt	344.
-- -- in oculorum morbis no- xius	* 292	-- -- pectoralis majoris varietates	109. sartorii 114. pyramidalis ab- dominis
-- -- sophericus delarvatus	* 245		ibid.
-- -- sopherum	* 251	Mustelæ piscis spinæ falsum antepi- lepticum	* 135.
Mesenterii glandulæ evanidæ	118.		
Metallorum compages examinata	* 195. seqq.		
Miliaria exanthemata	* 8 * 10.	N.	
Millefolii vires nimium decantantur	* 83	Napelli infusum insipidum absque noxa degustatum	* 344
Mineræ & metalla jam perfecta, quo- modo sponte sua destruantur	88	-- -- odor innoxius	* 111
Minerarum historia.	* 115, * 118.	Napellus modernorum & veterum an idem?	* 344 Na-

INDEX RERUM.

Narium hæmorrhagiam suppressam supplere conantia naturæ molimi- na varia	23	Omenti præternaturalis constitutio & situs	8
- - - scalptio frequens in pueris vermium signum pathognomoni- cum	357	Omentum consumptum	251. 322. 356
Naturæ autocratix singulare exem- plum	387	Oolithorum usus in febris maligna	* 18
- - - & artis rariora	* 339	Opii succedaneum	* 64
- - - molimina varia, hæmorrha- giam narium supplere conantia	23	- - - vires	271
Naturalium rerum promptuarium	* 336	Orchidis vires aphrodisiacæ suspectæ	* 112
Nervus ischiadicus in altero crure du- plex in altero simplex	125	Orobi infusum contra lumbaginem	105
Nigredinis ablutio sophorum	* 263	Os absque violentia externa diffra- ctum	119
Numismatica historia illustrata	* 337	Offibus cariosis vel denudatis quæ conveniunt	151
O.		Officula munda ex monte quodam ef- fossa	* 133
Oculis nocet oleum olivarum illitum	* 293	Officatio cartilagineum laryngis	45
Oculorum dolorum nimiorum reme- dium	* 291	Ostracodermata parcius exhibenda	* 141
- - - inflammatorum remedium	* 289	Ovaria in vetula	126
- - - maculas detergit fel Lucii piscis atque anguillæ	* 135	Ovarium hydatidibus insignibus re- fertum	120
- - - panni seu pterygii reme- dium	* 291	Ovibus lethalis est mercurialis	* 46
- - - tenue quoddam tegumen- tum deponunt singulis annis ser- pentes	* 293	Oxyocci virtus traumatica	74
Oedema pedum strumosum	238	P.	
Odontalgia amuletum	* 44	Palpitatio cordis tumultuaria subster- no, quæ indicet	142. 143. 145
Oleæ folia comesta urinam cruentam cient	* 294	Pancreas perfecte cartilagineum	142
Oleum infringit vim cicutæ	333. alia- que venena	- - - scirrhosum	324
- - - lini pleuriticis salutare	42	Panis haud bene coctus, quos morbos producat	* 150
- - - olivarum, v. olivarum oleum.		Pannus, vid. oculorum pannus.	
- - - rancidum venenis adnumera- tur	334	Papaveris erratici extractum dupla do- si succedaneum opii	* 64
- - - rapistri, vid. rapistri oleum.		Papillarum in lactantibus læsarum cu- ratio	178
Olivarum oleum oculis illitum no- cet	* 293	Parnassix bacca erysipelatis reme- dium	* 73
		Partus difficilis variis observatis il- lustratur	181
		- - - prægressi signum tractus niger super lineam muscutorum abdomi- nalem albam decurrens	118

INDEX RERUM.

Partusfemellris, capite in utero relicto	163	Picis liquidæ Thuringicæ præparatio	* 159
Passerum cerebrum non est aphrodisiacum	132	- - navalis seu nigræ præparatio	ibid.
Pectoris in cavitatem penetrantis ulceris curatio	149	- - - emendatio	* 169
- - - morborum catena feliciter superata	234	Pilorum casus ex putridis aquis	* 6
Pecudum lues anni 1746	* 143	Pilularum de cynoglossò usus in febri maligna	* 18
Pediculus humanus spiritu vini necatur	* 139	Pinguedinis viperinæ usus in morbis oculorum	* 292. seq.
Pediluviorum singularis effectus	396	Piper muscis letale	* 138
Percæ lapis nullius virtutis	* 135	Piscibus letalis aqua, in qua linum maceratum	* 77
Perical, morbus Indorum	240	Piscium quædam species	* 134
Pericardium pleuræ, costis, mediastino adcretum & lymphæ copia repletum	250	- - usus potius culinarius quam medicus	* 136
Peripneumonix remedia	40	Plantæ ditionis Riedeselio - Avimontanæ	* 25. * 343
Peritonæum tuberculis plenum	6	Plantaginis aqua stillatitia fatua	* 61
Perficaria, amuletum in odontalgia	* 44	Plantarum irritabilitas	* 91
Perficariæ aqua stillatitia fatua	ibid.	- - - pulices, vid. pulices.	
Peruviani corticis usus in febri maligna	17 * 19	- - - theoria, quibus observationibus illustranda	26. seqq.
- - - usus in febre intermittente laudabilis	174. * 291	Plethora, in cachexia incipiente, variorum symptomatum & excretionum concursus fatalis causa	375
- - - vindiciæ	49. 51	Pleuritica continua tertiana febris	173
Pestilentix veræ accedens epidemia verna	* 3	Pleuriticorum sanguinis crusta, unde ?	
Petechiis & pleuritide ex vera delirus, nocte hiemali in fluvio innoxie se lavavit	232	41. ejusque prognosis	ibid.
Petrefacta duo dubiæ originis	211	Pleuriticus delirus nocte hiemali in fluvio innoxie se lavans	232
Petrificata corpora nulla in ditione Riedeseliana	* 122	Pleuritidis epidemicæ historia & therapia	41
Phialæ vitreæ, quæ casu minimi silicis, in easdem projecti, diffiliunt, examinantur	* 177	- - - remedia	40
Phimosi sectione curata	276	- - - remedium iners Lucii piscis mandibulæ	* 135
Phthifici magnas medicamentorum doses ferre possunt	38	Pleuritidi succedens febris tertiana	41
Phthisis conf. pleuripneumonia.		Pleuritis a splenitide quomodo distinguenda	44
Picis liquidæ essentia D. Hompsvood	* 176	- - cephalalgia immani comitata sinistra tractata	46
- - - Norvvegicæ & Thuringicæ examen chemicum	* 157	- - - maligna ejusque historia	42
		- - - vera conf. pleuripneumonia.	

INDEX RERUM.

Pleuropneumonia, empyema & phthisis, post pleuritis vera, demum gravis hæmoptysis superata	234	Pulsus in carpo ordinatus, dum cor in loco ordinario haud pulsat	146
Pleuroponus dolor Hippocratis ex suppressâ narium hæmorrhagia	23	Pulsus in carpo inordinatus	ibid.
Plexus choroidæus hydatidibus refer-tus	127	- - intermittens a polypo aortæ descendentis	384. 389
Plumbeorum globulorum loco me-dicamenti stomachici assumtorum effectus deleterius	22	- - - in singulis pectoris morbis	43
Plumbi & mercurii mutatio in aurum	312	Pulveris de Gutteta descriptio	* 290
Podagra factitia	224	Purgantia in febribus catarrhalibus malignis noxia	270
Podagrica materia & catarrhalis ma-xime affines	225	Purgationes in pleuriticis salutares	42
Podagricorum remedia	191. 192	Puris in thorace collecti copiosa per-tussim expectoratio	202
Polypi generati causâ & indicia	383	Purpuræ miliari rubræ retrocedenti hemiplegia scorbutica accedens cu-rata	129
- - - infignes	127	- - - miliaris albæ singularia pha-nomena	129
Polypus aortæ descendentis, morbi cum asthma spastico & hydropè complicati atque funesti causâ	382	- - - rubræ curatio	ibid.
- - - cordis	386	- - - - - admittit venæsectionem	ibid.
- - - narium membranaceo pitui-tosus sæpius excretus	255	Pustularum varia genera	267
Potiones largæ in febrî acuta	* 18	Pyrites sulphureus & pluvia irroratus se ipsum accendens	78
Potus deficientis noxæ	* 242	Pythonæ	343
Præstigarum fictarum exempla	344	<i>Q.</i>	
Proliferi flores	* 376	Quadrupeda quædam recensentur	125
Promptuarium rerum naturalium ac artificialium Wratislaviense	* 336	Quadrupedum usus potius culinaris quam medicus	* 136
Pterygium, vid. oculorum pannus.		Quietis nimix noxæ	* 244
Puerperis vinum largius propinatur	155	<i>R.</i>	
Pulices plantarum ad abigendos re-medium	* 137	Rana suppeditat præparata fatua	* 134
Pulmonum infantis recens nati exa-men per injectionem in aquam, quas cautelas requirat	401. seq.	Rapistri oleum	* 150
- - - lobus dexter illæsus fini-ster totus corruptus	250	Raucedinis incurabilis causâ singula-ris	45
Pulmo pleuræ adcretus	325. 357	Raven est rhabarbarum	65
- - - sinister plane consumatus	299	Refrigerationis post excalescentiam subitæ pessimæ sequelæ	383
- - - ulcerosus pleuræ, mediastino & diaphragmati undique adhærens	117	Regimen dissertatione expositum	* 333

INDEX RERUM

- Regulus antimonii, vid. antimonii regulus.
- Remedia sufficientia & adaequata an producta quaevis regio * 156
- Renis figura extraordinaria 413
- - pelvis duplex 7
- - substantia carnosae consumpta 324
- Resolventium sic dictorum vires a calida fere omnes * 343
- Respirare an possit fœtus in utero 256. 258. 401
- Respiratio anxiosa ex ventriculi vitio 26
- Rhabarbari historia 64
- Rhachitidis causa 286
- Rhachitis ex pane male cocto * 150
- Rhaphanticum quomodo differat a rhabarbaro 64. 65
- Riedeselianae ditionis aer, aquae & loca * 141
- Rigiditas corporis in febribus malignis 272
- Rifus involuntarius virginis hypochondriaco hystericae 222
- Ros solis planta acris & nociva * 73
- Rubia tinctorum cur tingat sola ossa 285
- Rubi idaei aqua stillatitia fatua * 79
- Ructuum vehementissimorum causa & symptomata 222
- Rugeley (Lube) laudatur * 287
- Ruminatio ex prava ventriculi dispositione 26. 27
- S.**
- Saccharo redditur saponacea aqua simplex * 18
- Salacitas insignis in fene XCVI. annorum 406
- Sal fixum metallorum * 214
- Salini fontes * 149
- Salivae acredinis singulare exemplum 100
- Salivatio chronica spontanea 98
- - - frequens virginum nuper menstruatarum 100
- - - spontanea ex suppressa naturae haemorrhagia 23
- Sanguinis ex fluxu nimio convulsio vel spasmus non semper lethalis 244
- - - fluxus ex aere, a causa externa, non semper laesionis cerebri vel cranii signum 349
- Sanguinolenti liquoris magna copia in abdomine reperta 5
- Sanguis hircinus pleuriticis salutaris 42
- Saniculae aqua stillatitia fatua * 110
- Sanitas matris & fœtus non semper eadem 253
- Saponaceae vires Lampfanae * 92
- Saxifragae vires nephriticae & lithontripticae falsae * 73. aqua stillatitia fatua ibid.
- Scabiei remedia * 156
- Scabies ferina in gravida feliciter curata 381
- Scabiosa prolifera * 377
- Scillitici pulveris compositi effectus singularis in cachectico 304
- Scelopetarium vulnus thoracem penetrans 240
- Scorbuti ad historiam pertinentia quaedam 400
- Scrophulariae folia corrigunt nauseosum foliorum fennae saporem * 344
- Secundinae post partum relictae 163. variis observationibus illustrantur 181
- Sedi aqua stillatitia fatua * 77
- Selterano fonte, lacti nupto, atrophiam veneream excipiens curata 307. 316
- Senii effectus in machinam C. H. 125
- Senis XCVI. annorum salacitas insignis 406
- Sennae foliorum saporem nauseosum corrigunt folia scrophulariae 344
- Seri caustici singularia phaenomena 261. seq.
- Serpentes non modo exuvias, sed & oculorum suorum tenue quoddam tegumentum singulis annis deponunt * 293
- Serpentia quaedam animalia * 134
- Serpent.

INDEX RERUM.

Serpentis hepatis vis ad partus & secundinarum exclusionem	182	præbet spiritum grati odoris & faporis	* 109
Serpentum partes indeque præparata profcribantur ex materia medica	* 134	Spinæ ventosæ theoria & therapia	279. seqq.
Silicis frustulum minimum phialas vitreas frangens, quæ hujus effectus causa	* 177	Spiritus bezoardici Bussii effectus in variolis retrocedentibus	230
Singultus definitio	255	- - igneus sulphorum	* 251. * 252
- - - uterinus examinatus	255. 408	- - potabilis ex betula	* 40
Sitis aqua frigida extincta	* 156	- - salis armoniaci integra uncia pro dosi feliciter exhibita	78
Sobrietatis merces longævitæ	* 156	- - vini abusus, quos produxit effectus	8. 10
Solani aqua stillatitia fatua	* 61	Spirituum ardentium noxæ	* 243
- - furiosi baccarum effectus perniciosus	90	Splenitis a pleuritide quomodo distinguenda	44
- - - vis	332. 334	Staticæ prolifera	* 377
- - tuberosi radix esca communis	* 151	Sterni dolor peculiaris	383. 384
Sophorum aer	* 255. * 262. * 280	Sternomantia	343
- - - alcahest	* 274	Stomachus vid. ventriculus.	
- - - blas	* 277. seqq.	Strumarum origo	* 154
- - - columbæ: binæ Dianæ	* 275. * 276	- - - remedium	* 134
- - - firmamentum	* 266	Subitanea mors, vide mors subitanea.	
- - - glacialis aqua lucida	* 263	Subluxatio colli vera	236
- - - juvenis alatus	* 273. seqq.	Sudor calidus, universalis, viscidus in plurimis morbis signum præcipuum felicitis morbi solutionis	272
- - - lunaria noctiluca	* 263	Sudores nimii cum febre lenta cortice peruviano curati	* 154
- - - nummi artis	* 272	Sulphur ex pyrite excoctum	78
- - - ovum	* 280	Sulphuris antimonii ultimæ præcipitationis usus in asthma humeroso	384
- - - perolei	* 275. * 277. * 278	Symptomatibus solis adhibita medela noxia	45
- - - regulus antimonii	* 271. * 272	T.	
- - - sabbathum	* 275	Tabaci decoctum aut infusum commendatur in pleuritide & peripneumonia	40
- - - saturnalis herba	* 271	Tabes	322
- - - sulphur	* 270	Tabis theoria	* 235. causæ * 236
Spasmodico-convulsivus affectus vomitu curatus	174	- - sicca lethalis exemplum	* 225. * 228
Spasmus cynicus excipiens febrim catarrhalem neglectam	382	Talpæ cor falsum antepilepticum	* 126
- - ex nimio sanguinis fluxu non semper lethalis	244	Telephium ulcus, quid?	291
Sphacelatum brachium per <i>ὑποκαταταίν</i> naturæ separatim aegro superflite	387	Tempestatis pluviosæ sequelæ	* 4
Spondylium post fermentationem		Temulentiam ciet utilago frumenti	* 143

INDEX RERUM

Tenesmi intestini recti remedium	156	Tussilaginis aqua stillatitia fatua	* 85
Tenesmus vesicae urinariae, vide vesicae urinariae tenesmus.		Tussis causa singularis	18
Terra caerulea	76	Tympani foramen in dubium vocatur	353
- - philosophorum	* 250. * 254.	Tympanitidis exemplum	321. 322
Terrarum species	* 120	Tympanizans ventre Tilsitana mulier	337
Terrea medicamenta proscibenda	* 122	V.	
Terrores in junioribus periculosiores	357	Vagitus uterinus examinatus	157. 401
Terroris vehementis dira symptomata	354	Variolae bis intra duos menses in puella 4. annorum observatae	228
Tertianaria, vide Cassida.		Variolarum malignitatem non praecavent laxantia praemissa	232
Tetraones plumarum colorem mutant	74	Variolis in malignis vesicatoriorum utilitas	230
Theae historia	68	- - retrocedentibus spiritus bezoardici Bussii effectus	ibid.
- - succedaneum	* 96	Variolis succedentes morbilli purpura & petechiis complicati	219
- - Boy succedaneum praebent folia chamaenerii palustris, hirsuti, parvo flore C. B. Pin. Rupp.	* 59	Vasorum sanguiferorum pulmonis sinistri ex morbo consumti non nisi principia clausa reperta	299
Thermarum largior potus	38	Venaesectio in morbis malignis noxia	43
Thoracem penetrans vulnus sclopetarium feliciter consolidatum	240	Venaesectionis usus in cachecticis virginibus	376. 379
Thoracis in cavo collectum pus ex lapsu resupino	202	- - - - - in epidemia maligna anceps deprehensus	* 111
Tilsitana mulier ventre tympanizans	337	- - - - - & abusus	* 155.
Tinctura martis caerulea, quomodo paranda	86	- - - - - in purpura miliarum rubra	129.
Torfa vulgo, vid. cespes focarius.		- - - - - morbillis	131.
Tormentillae aqua stillatitia fatua	* 63	- - - - - in suppressa haemorrhagia narium	25.
Tormina ventris ex narium haemorrhagia suppressa	23	- - - - - in tenera aetate neque in Germania pertimescendus	ibid.
Tragofelino nimiae tribuuntur vires	* 110	Venarum cubiti dispositio varia	* 363
Traumatica virtus oxycocci	74	Venenis adnumeratur oleum rancidum	334
Trifolii fibrini aqua stillatitia fatua	* 56	- - resistit acidum & viscidum	
Tripelae terrae species	77	- - in primis viis abundans	337
Tristitiae nimiae effectus	319	Venenosis exhalationibus naribus exceptis medetur acetum	335
Tumores frigidus discutit Galium album	* 53	Venereæ luis cura	310. 314
Tumor manuum & pedum subitaneus ab adsumentis baccis lauri	97	Venerea ex lue contractæ impotentiae virilis peculiare signum	308
ventris, vide ventris tumor.		Veneream luem excipiens atrophica curata	307
			Ven-

INDEX RERUM.

Ventriculi & intestinorum atoniæ obfirmatæ symptomata mira	223	Violaceum colorem induit ferrum	85. seq.
- - læsi coalitus cum vicinis		Viperina pinguedo, vid. pinguedo viperina.	
partibus facilis in junioribus	249	Virgæ aureæ aqua stillatitia fatua	* 85
- - singularis angustia	126	Viscidum in primis viis abundans resistit venenis	337
Ventriculi situs mirus	• 233	Vitra quædam cur sponte crepent	* 198
Ventriculus duplex	53	Vitrescentes lapides	* 114. seqq.
- - exiguus	9. 324	Vitri elasticitas	* 191
- - perforatus	250	- - fragilitas unde	* 192
Ventriloquorum exempla examinantur	342	- - moleculæ oculo armato examinatæ	* 193
Ventris tumor insignis ex hymene clauso	10	- - pelluciditas unde	* 194
Verbenæ aqua stillatitia fatua	* 98	Vitrioli genesis nulla sine aeris accessu	84
Vermes fugavit cornu cervi usum	• 128	Vitriolum album inter emetica commendatur	334
Verminosa colluvies externo remedio expulsa	168	- - ferri ex pyrite	78
- - intestinorum mola	253	Ulceris in dorso sinuosi in cavitatem pectoris penetrantis curatio	149
Veronicæ aqua stillatitia fatua, infusum præstat	* 102	Ulcus colli, vide colli ulcus.	
Vertebræ colli secundæ articulatio	237	- - phagedænicum, sinistre tractatum, lethale	404
Vertebrarum lumborum dislocatio	297. 309	- - Telephium & Chironium quid?	291
Vesicæ colli ulcus ex gonorrhœa	94	Ultramarino similis terra	77
- - urinariæ peculiaris structura cum diverticulis	8	Umbilici fistula funesta	248
- - - tenesmus	155	- - hæmorrhagia ex hæmorrhoidibus suppressis	246
- - - vulnera quæ lethifera	57	Vomitoria antimonialia in febribus catarrhalibus malignis tutiora purgantibus	270
Vesica urinaria, vid. urinaria vesica.		Vomitoriorum in pleuritide & peripneumonia utilitas singularis	40
Vesica ex urinaria mucii copia excreta 152. 154. membranulæ	ibid.	Vomitu curatus affectus spasmodico-convulsivus	174
Vesicarum in toto ferme corpore eruptarum singulare exemplum	26. seq.	Vomitum compefcentia remedia censentur	31
Vesicatorii usus	265	Vomitus cruentus salutaris in pleuritide	41
Vesicatoriorum usus in febris morbillosa	167	- - - indigestorum frequens & diuturnus	25
- - - in variolis malignis	230	- - - singularia	28
Vini rubri potum largiorem sequuta est urinæ suppressio	152	- - - symptomatici remedium	167
Vini usus in morbis	* 155		Vora.
Vinum infringit vim cicutæ	333. • 336		

INDEX RERUM.

Voracitatis signum ascarides	254
Urachus in infante unius anni nondum penitus clausus	125
Vratislaviensium colle&aneorum auctores	* 335
Urina crassa & interdum albicans	26.
	28
Urinae difficultas ultra XX, annos molestissima subito sublata	152
- - profluvium perpetuum cum alvi adstrictione per XXXIV. dies durans	47
- - suppressae excretionem copiamuci praecedens & quandoque sanguis merus subsequutus	152
Urinariae vesicae ulcus cum intestino recto communicans	135. 138
Urinariam ad vesicam nullus assumentorum per vias naturales transitus, nisi per ureteres 134. per vias autem praeter naturam factas	135
Urinarias per vias solidorum ore assumentorum excretionis fallacia	132
Urticae aqua stillatitia fatua	* 49
Ustilago frumenti, vide frumenti ustilago.	
Uteri in vagina prognata excrecentia lethali operatione extirpata	402
Uterinus singultus & vagitus examinatus	254. 401
Uteri os arcte clausum post partum semestrem	163
- - vagina prolapsa in partu semestri	ibid.
Uterus ossificationis initia exhibens	126
- - scirrhusus	324
- - vetulae minimus	126

Z.

Zincilla erysipelatis species	33
Zonae similis febris erysipelacea	91
Zona ignea erysipelatis species	33
Zoster Plinii	33

F I N I S.

Fig. 1.

ad Observat. I. pag. 2

Fig. 2

ad Observat. II pag. 8.

Fig. 3.

ad Observat. XVI. pag. 53.

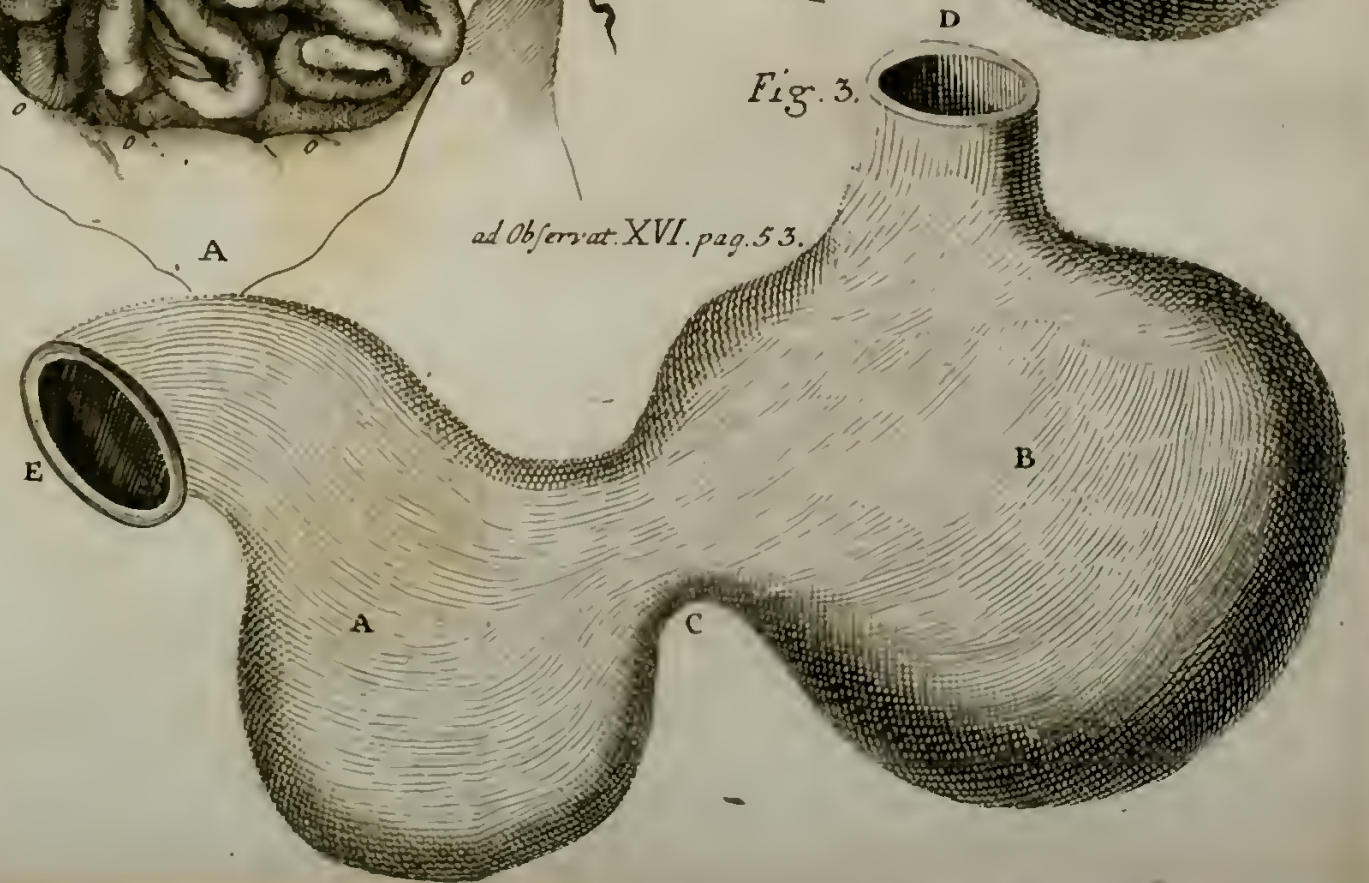

Fig. 2.

Fig. 3.

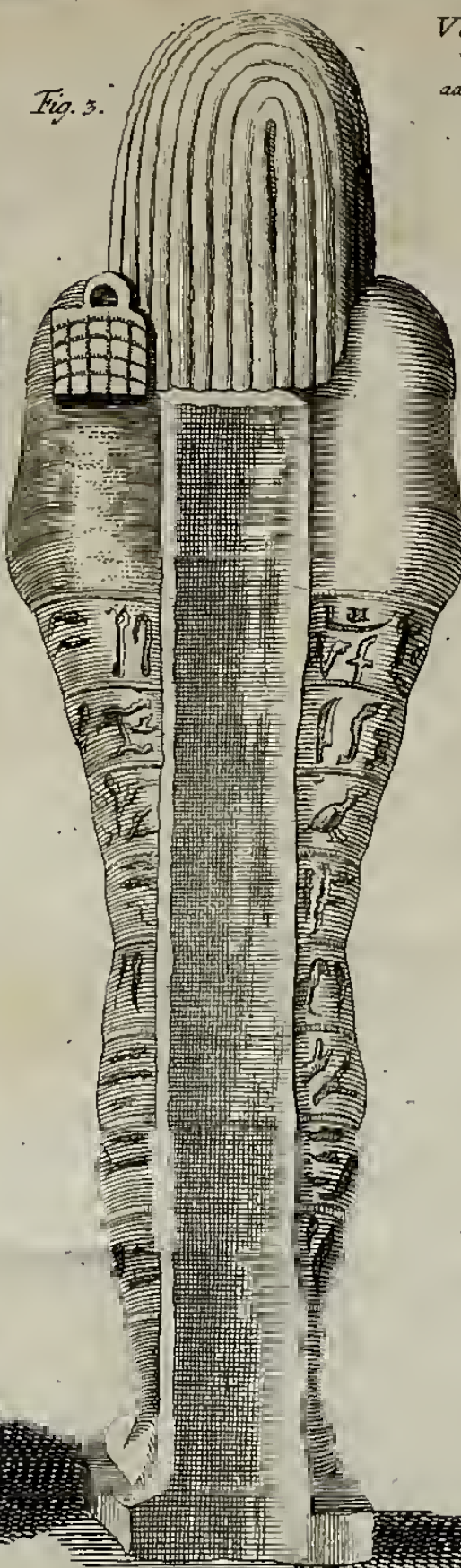

Fig. 1.

Fig. 4.

Fig. 5.

Fig. 6.

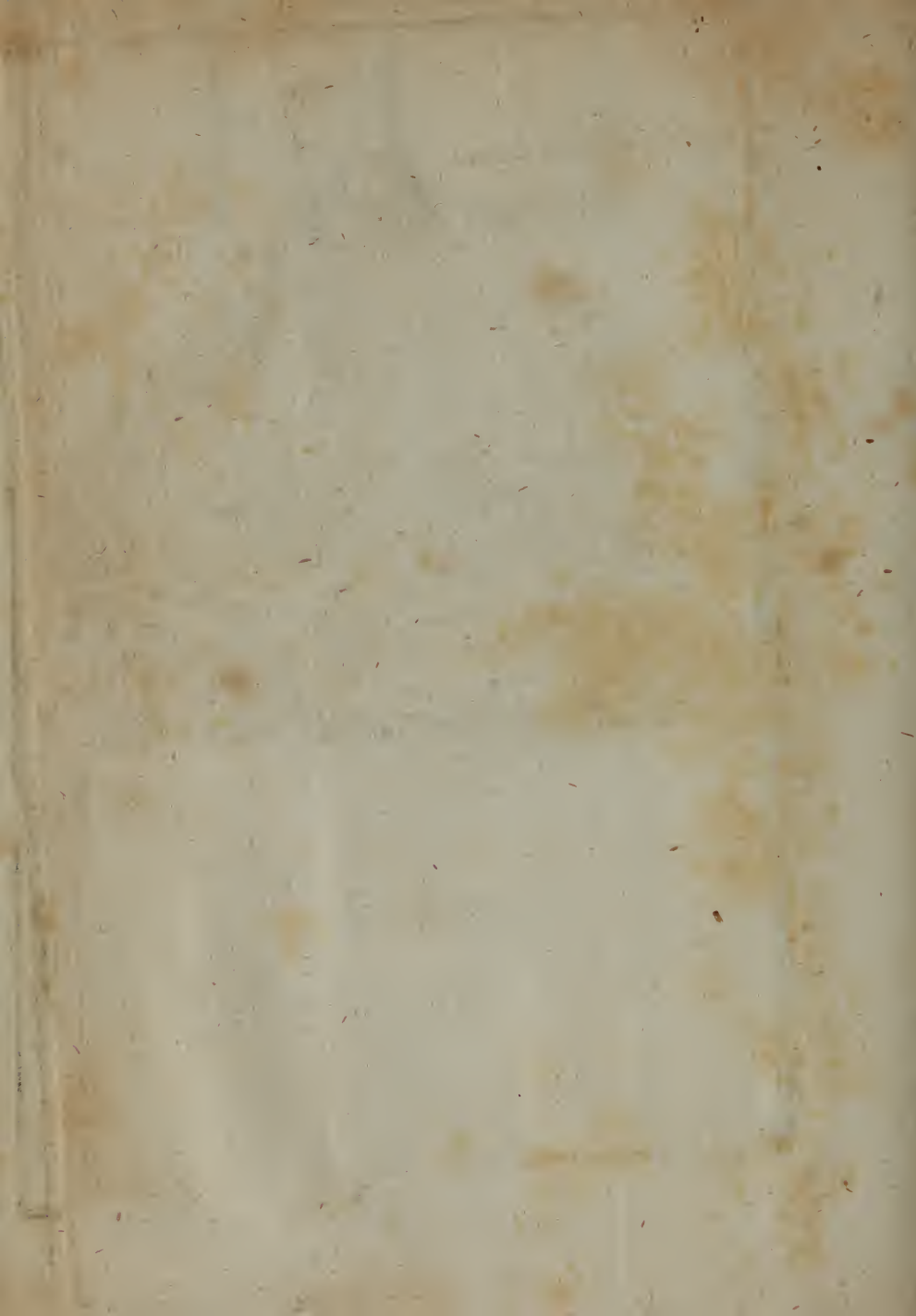
Fig. 7.

Fig. 8.

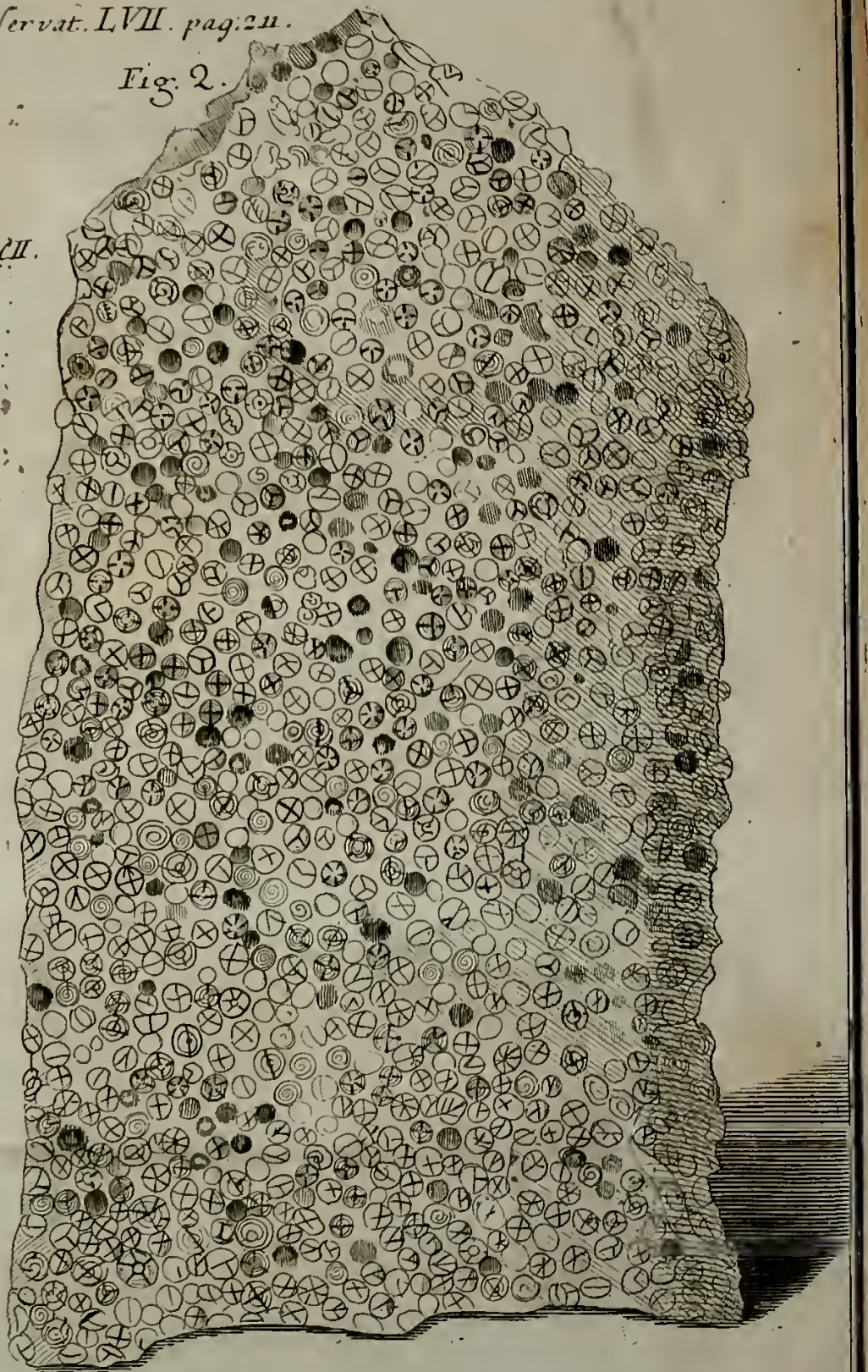
ad Observat. LV.
pag. 208.
Fig. 3.

Fig. 3.

ad Observat. LVII. pag. 211.

Fig. 2.

ad Observat. XCII.
pag. 372.
Fig. 3.

Fig. 4.

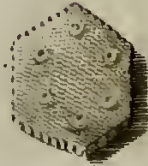

Fig. 2.

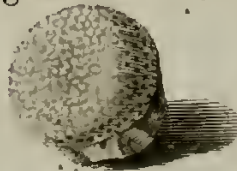

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 1.

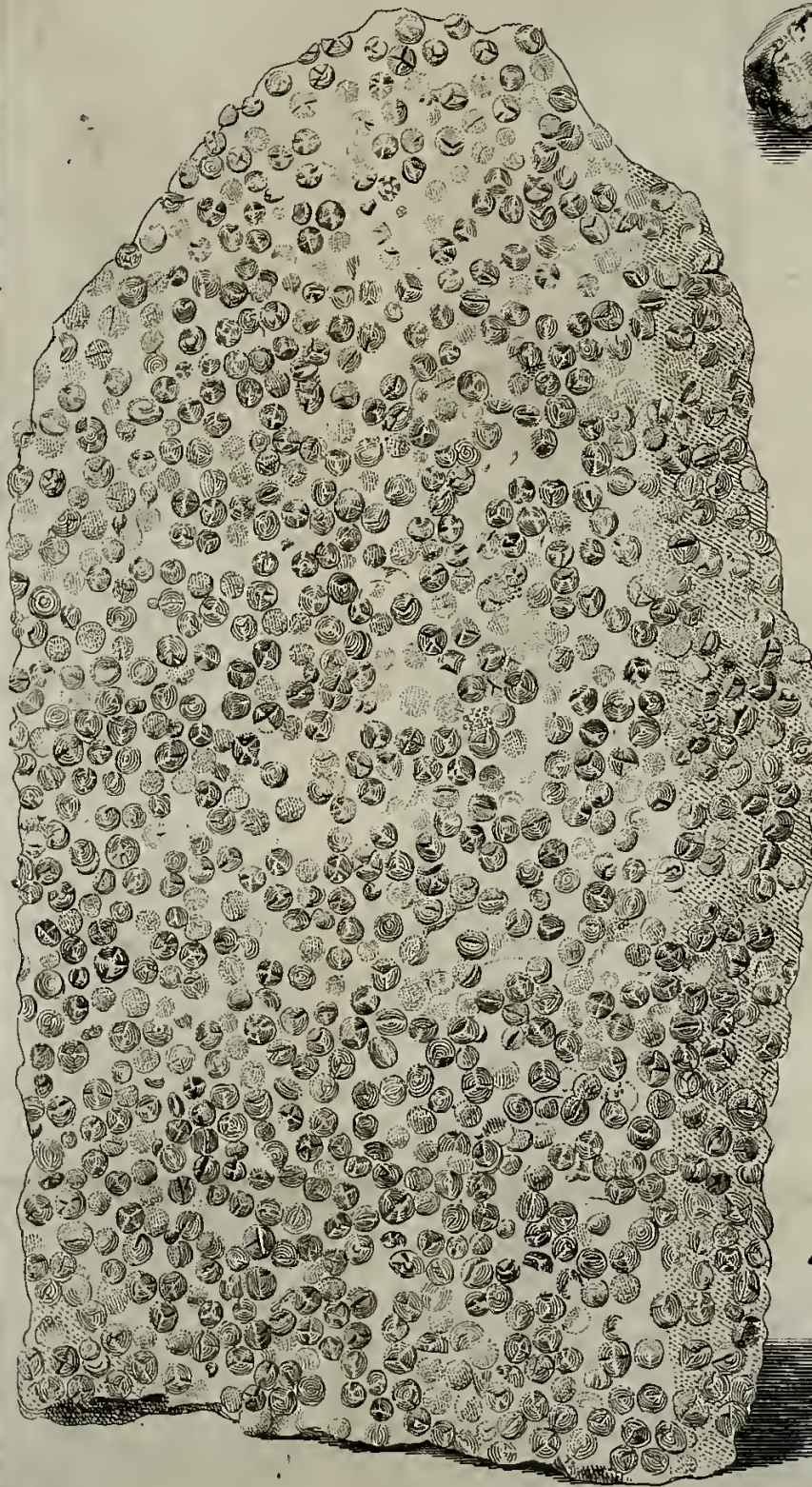

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

ad Obs. LXXXVI.
p. 324.
Fig. 5.

Fig. 6.

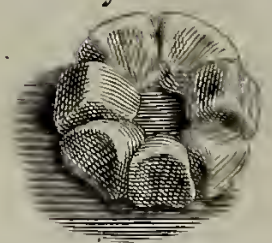

Fig. 7.

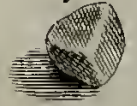

Fig. 8.

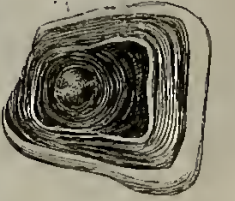

Fig. 9.

ad Observat. CIV. p. 410.

Fig. 10.

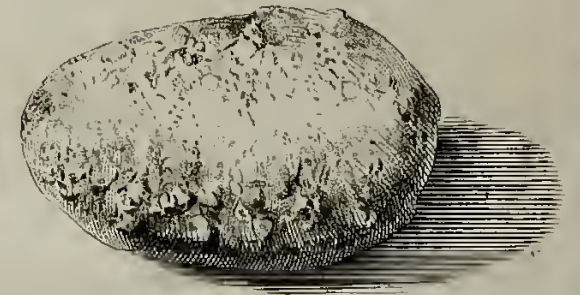

Fig. 11.

Fig. 12.

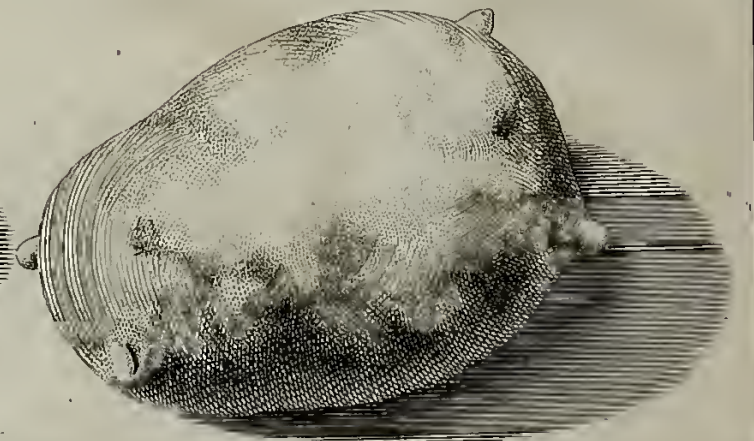

Fig. 13.

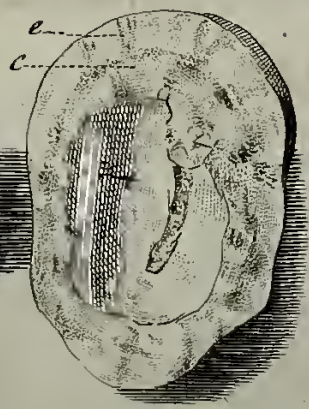

Fig. 14.

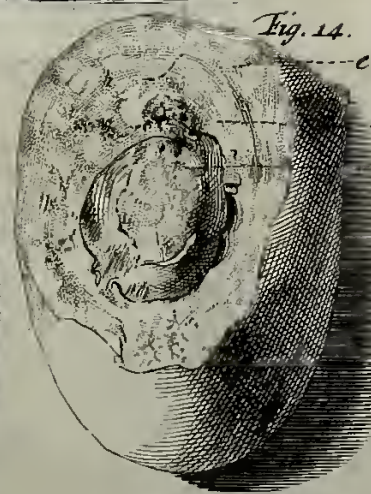

Fig. 15.

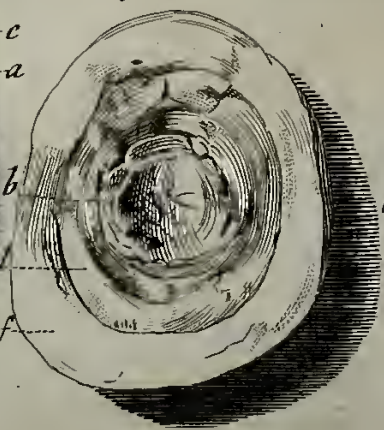
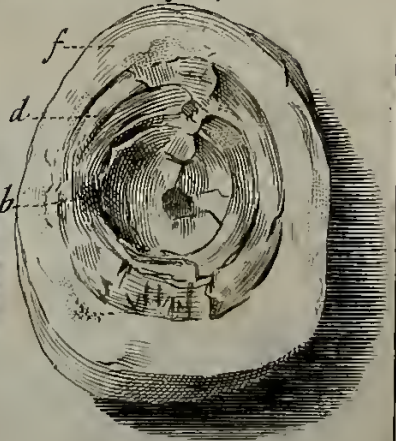

Fig. 16.

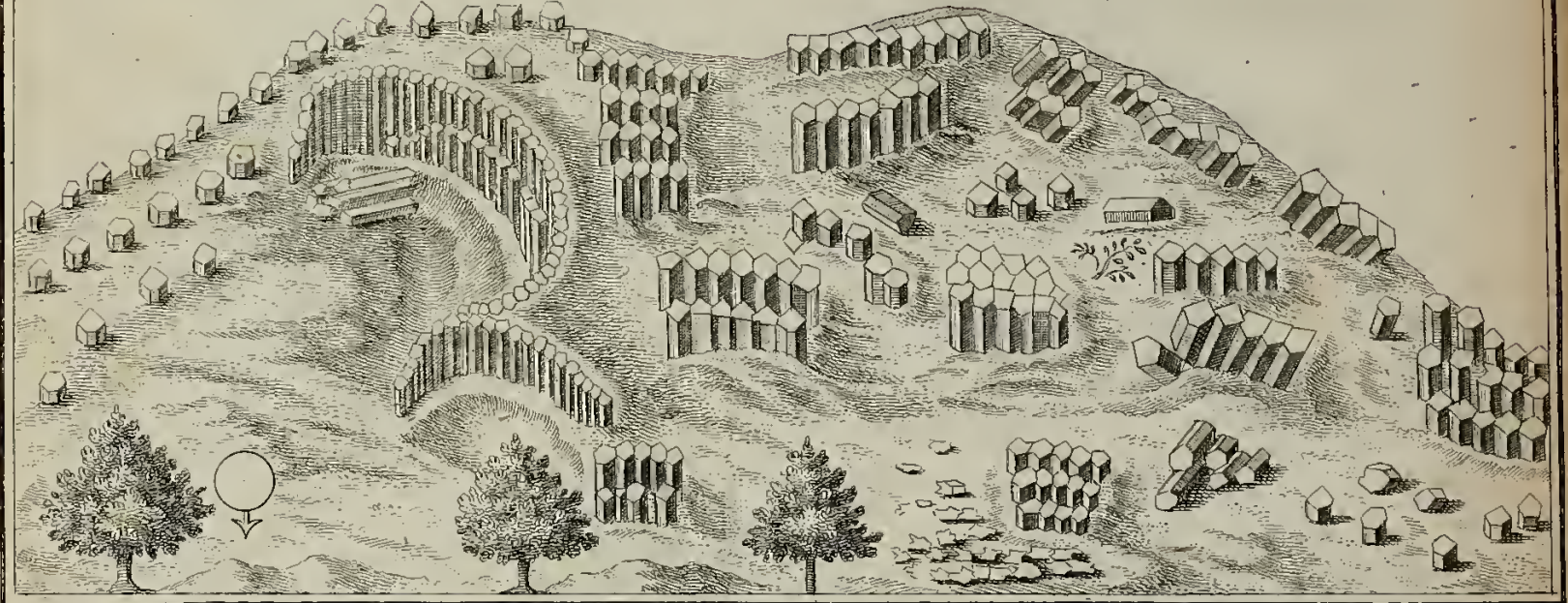
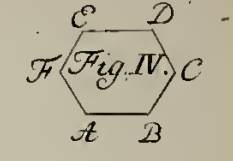
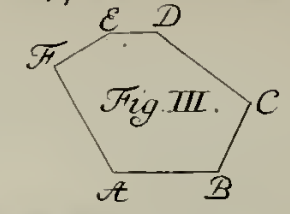
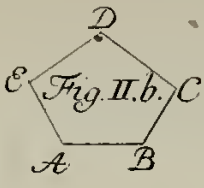
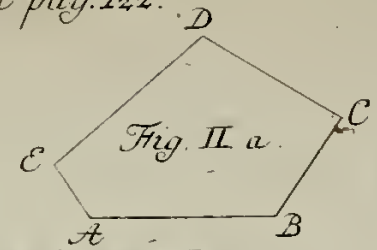
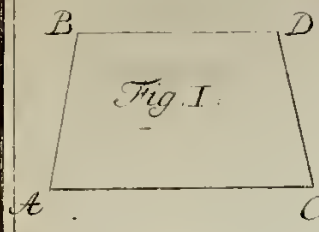

ad pag. 122.

Append. Volum. X. Act. N. C. Tab. I.

pag. 186. Append.

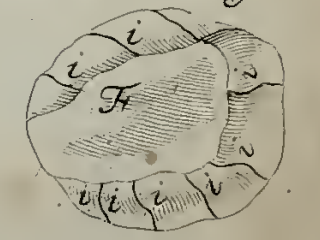
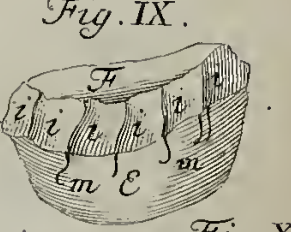
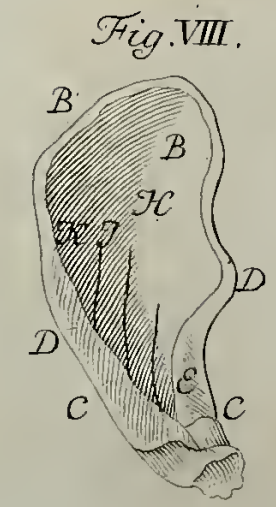
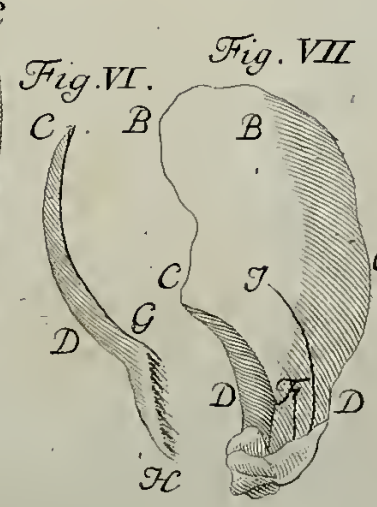
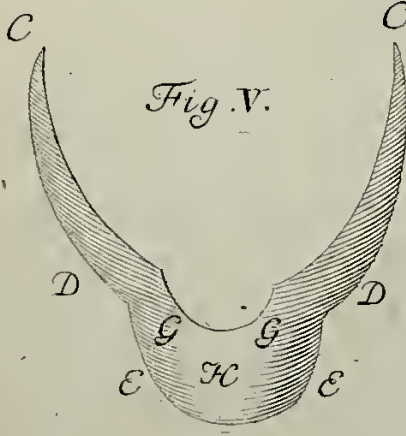

Fig. 1. ad pag. 233.

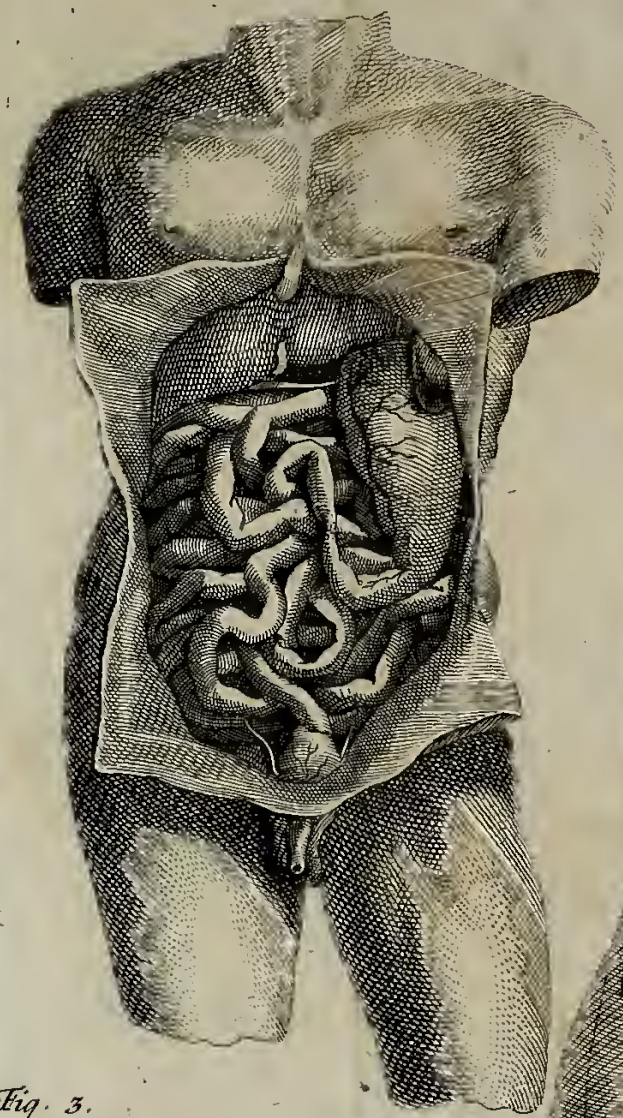

Fig. 2.

ad pag. 280.

Fig. 6.

Fig. 3.

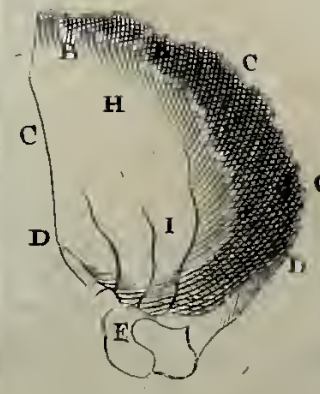
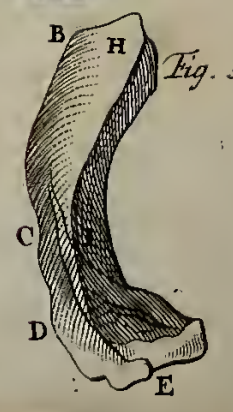

Fig. 4.

Fig. 5.

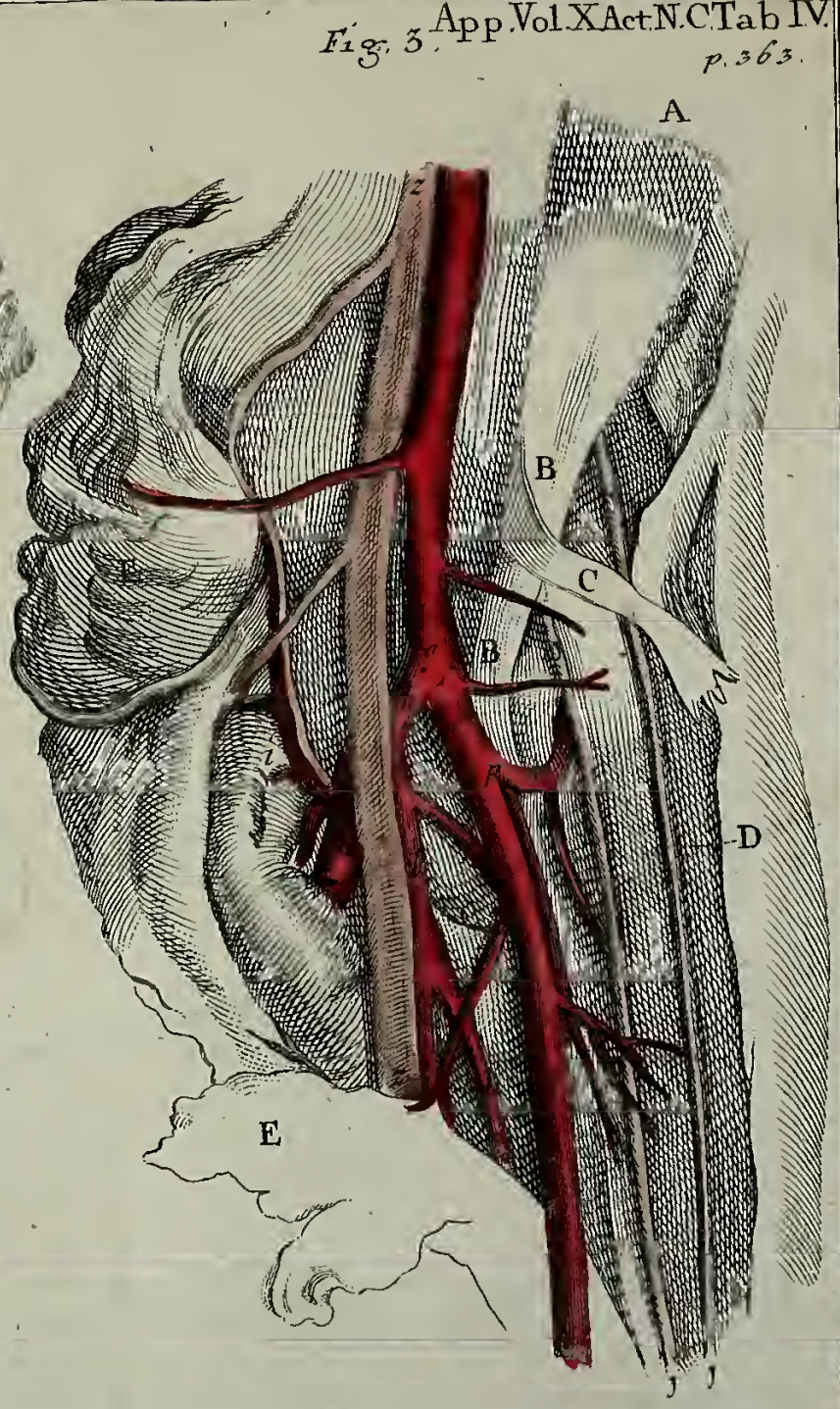
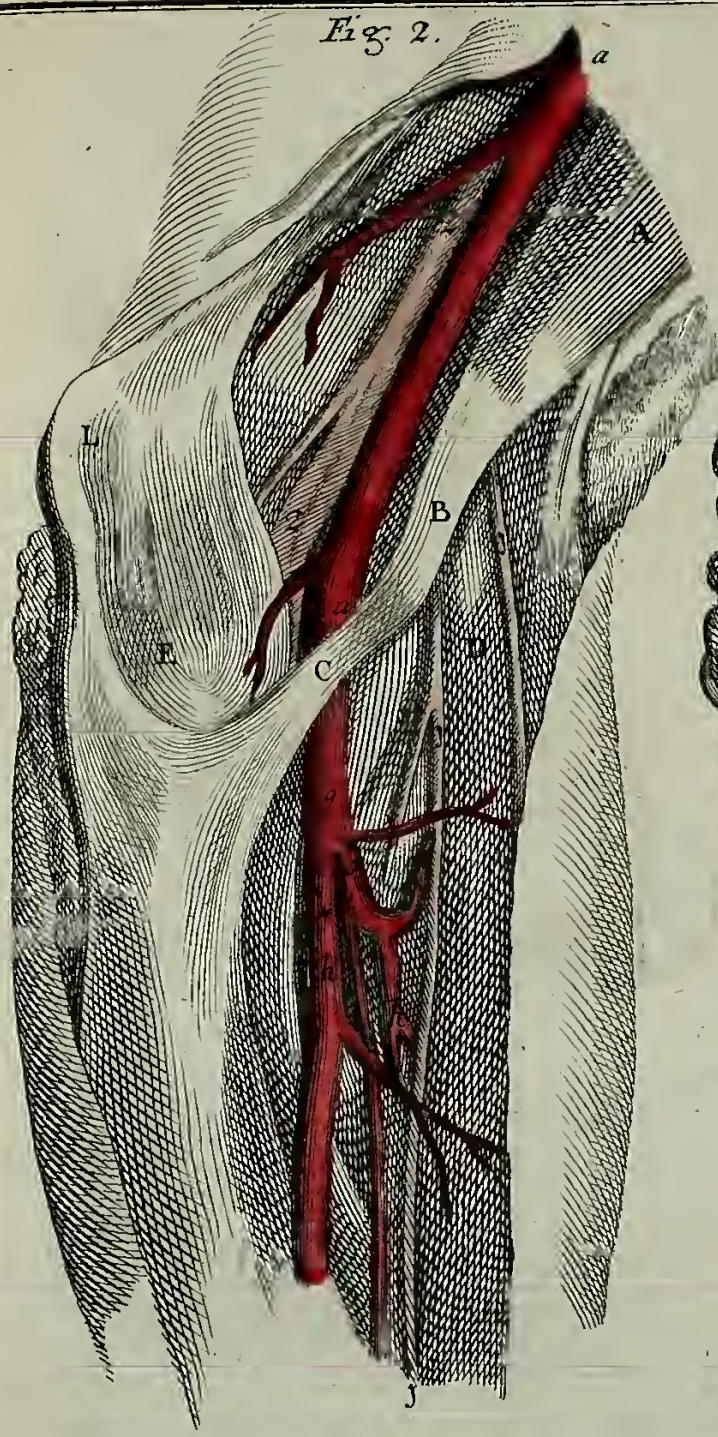
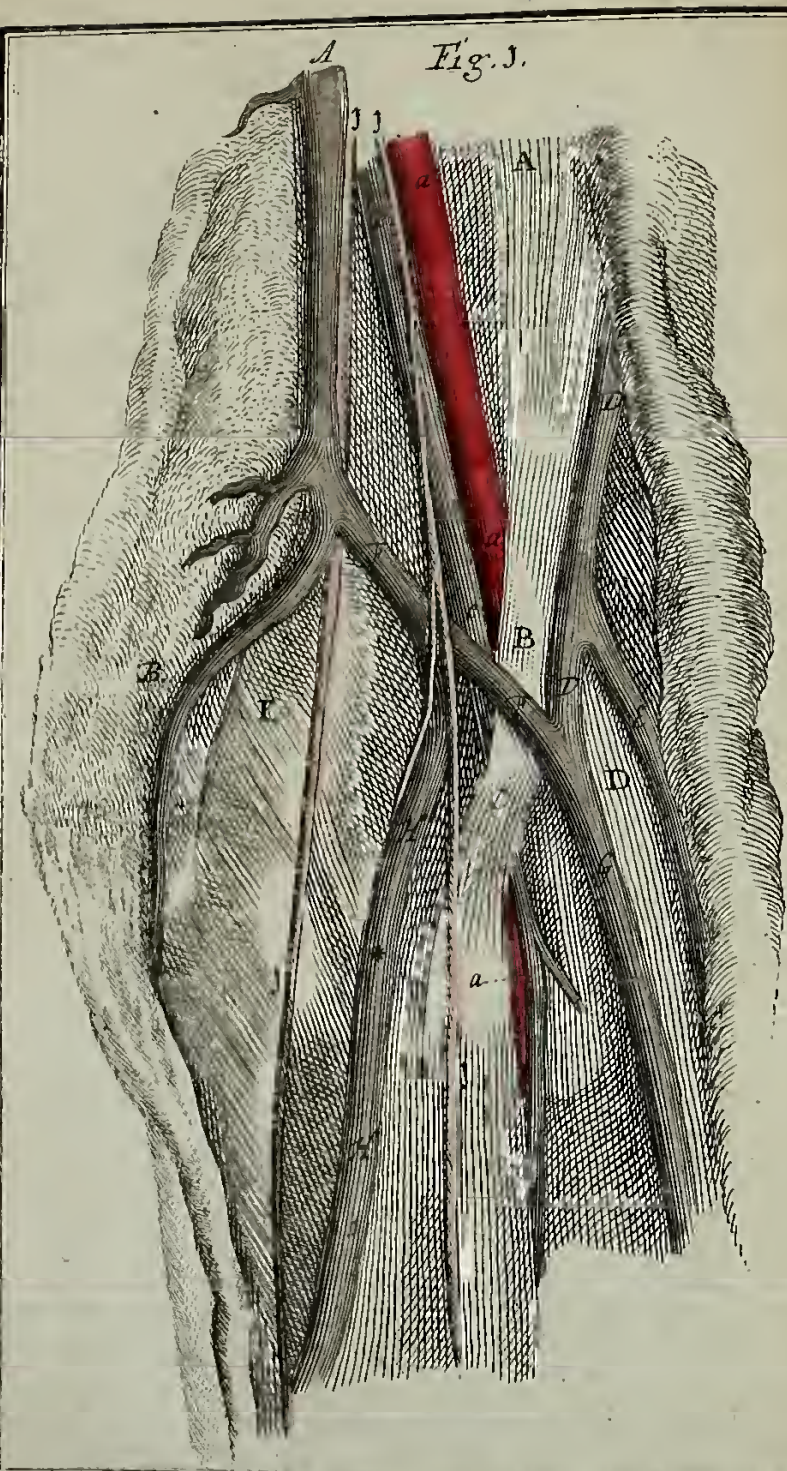

Fig. 4.

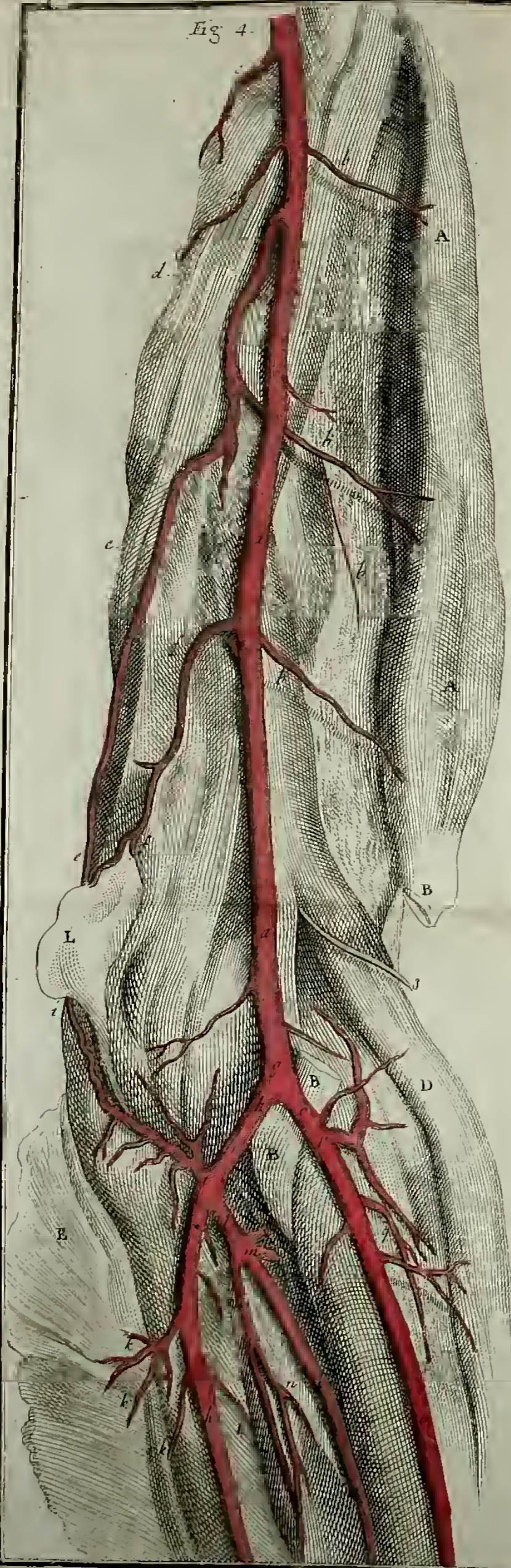

Fig. 5.

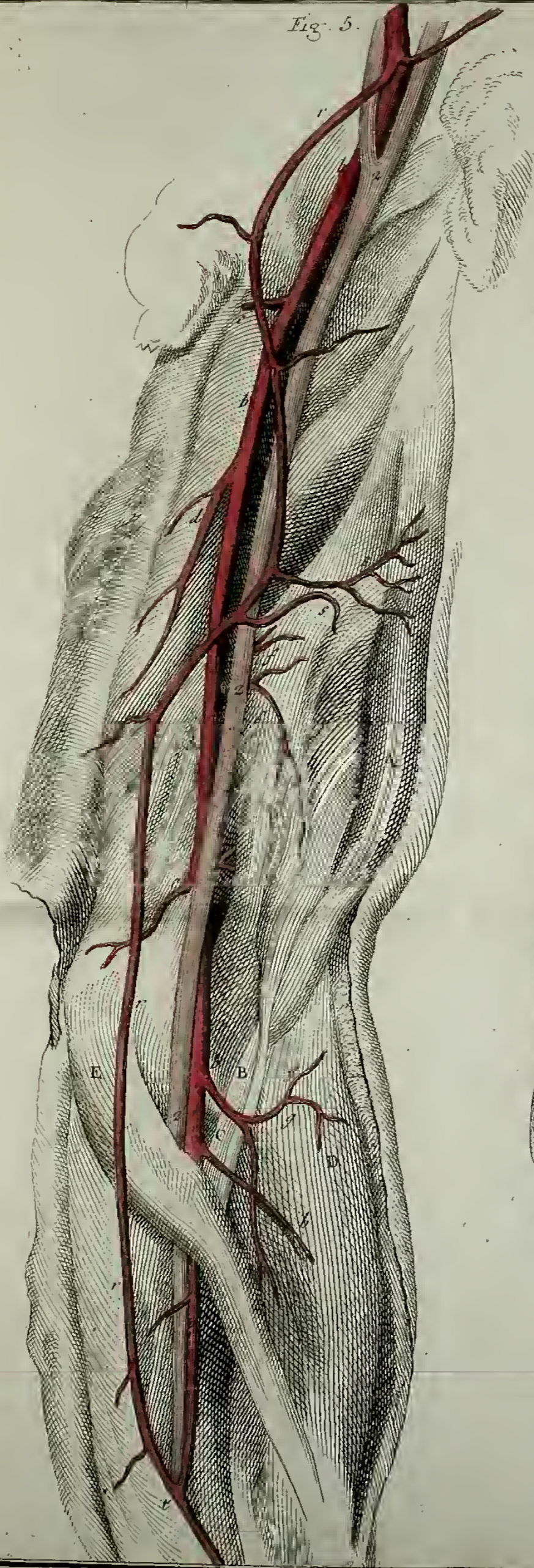

Fig. 6.

Fig. 7.

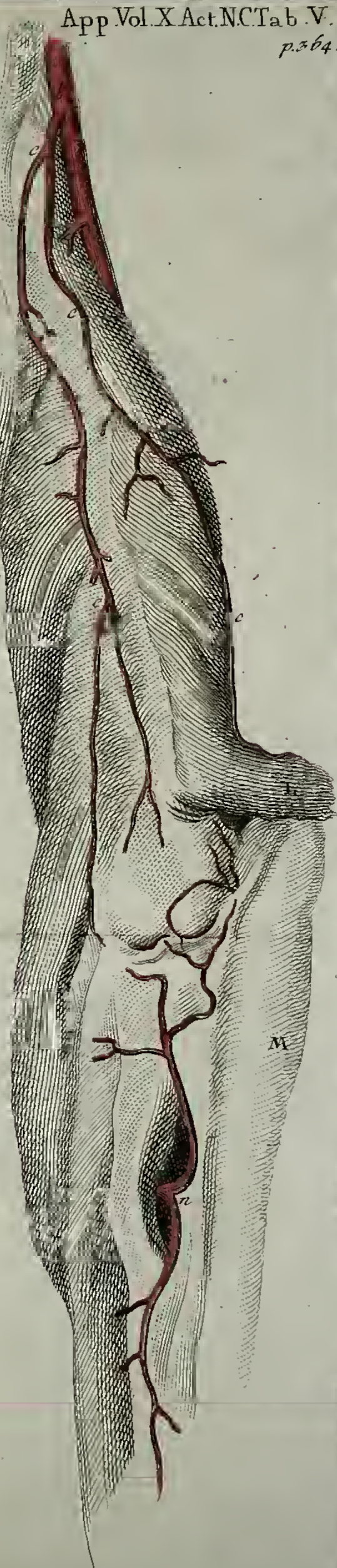

Fig. 9.

